දහම්පියා අවුවා සන්න ගැටපදය.

දහම්පියා අටුවා සහිත ගැටපදය.

-- කොළඹ --

වැල්ලවත්තේ ශ්‍රී ධර්මෝදය පරිවෙණාධිපති ත්‍රිපිටකවාගීශ්වරාචාර්‍ය

රත්නකාරවැවේ ශ්‍රී සද්ධම්මවංශාභිධාන

අනුනායක ස්වාමීන්ද්‍රයන් වහන්සේ

විසින්

පාඨශෝධන පූර්වක වැ සම්පාදනය කරන ලදි.

ඉඳුරුවේ යාලේගම

ආර්. සී. රණසිංහ විසින්

මුද්‍රණය කරවා ප්‍රසිද්ධ කරවන ලදි.

මුද්‍රණය

ඉඳුරුව මුද්‍රණ ශිල්පියෝ,

ඉඳුරුව.

2495

1952

ප්‍රකාශකාවේදනය.

මේ දහම්පියා අට්ඨකථාසහිත ගැටපදය ඉඩ ලැබෙන සැටියෙන් මුද්‍රණය කරවන ලෙස ඉඳුරුවේ ශ්‍රී විජයධර්ම පරිවෙණාධිපති වූ ද ශ්‍රී ලංකාරාමසුසුනිකායේ මහා ලෙඛකාධිකාරී වූ ද **විද්‍යාවිශාරද පණ්ඩිත ඉඳුරුවේ උත්තරානන්ද මහාස්ථවිර** සවාමීන් වහන්සේ විසින් මට දන්වන ලදි. උන්වහන්සේගේ කැමැත්ත පරිදි මෙය වසී 1948 අගොස්තු මස 31 වන දින මුද්‍රණය කරවීම සඳහා භාර ගතිමි. මෙහි මුද්‍රණකාර්‍යය සඳහා විශාල වියදමක් දරන්ට සිදු විය. ග්‍රන්ථ සම්පාදක සවාමීන්ද්‍රයන් වහන්සේ ගේ හිතවතුන් දැක්වූ කරුණාගුණය නිසා එහි මුළු වියදම මා විසින් නො දරන ලදී. හිතවතුන්ගෙන් ලැබෙන උපකාරය ක්‍රමයෙන් උගැන්වියට ගිය බැවින් ද අනපෙක්ෂිත පරිදි මුද්‍රණ කඩදාසි පිළිබඳ අගය වැඩි වූ බැවින් ද මඳකාලක් මුද්‍රණ කාර්‍යය නතර විය. එහෙත් කෙසේ නමුත් මේ කාර්‍යය අවසන් කරන්නට මෙතෙහි කළ මම ළඟි ළඟියේ යළිත් එහි ව්‍යාපෘත වීමි. වගකියයුතු ශාසනික කාර්‍යයෙක්හි යෙදී සිටින පණ්ඩිත සවාමීන් වහන්සේට ඉඩපහසු ලබා ගැනීමට නො හැකිවීමෙන් මේ කටයුත්ත අතරමග යළිත් නතර විය. එහෙත් මෙයට වර්‍ෂයකට කලින් මේ ග්‍රන්ථය මුද්‍රණය කොට අවසන් කරන ලදී. මේ ග්‍රන්ථය සම්පාදනය කළ ශ්‍රී ධර්මෝදය පරිවෙණාධිපති ත්‍රිපිටක වාගීශ්වරාචාර්‍ය **රත්නකාවේ ශ්‍රී සද්ධර්මවංශාභිධාන අනුනායක සවාමීන්ද්‍රයන් වහන්සේ** මෙහි ශොධ්‍යපත්‍රාවලෝකනය කරන අතරේ වසී 1951 ජූනි 26 වන දින අපවත් වූහ. එසින් තවත් කාර්‍යය බහුල වූ පණ්ඩිත සාමීන් වහන්සේ ඉතිරි කටයුතු කළට වේලාවට අවසන් කර නුදුන් බැවින් මේ ග්‍රන්ථය ප්‍රචාරයට පත්කිරීමට මෙතෙක් පමා විය. මහත් කරදර රැසකින් අවහිර වූ උන්වහන්සේ ඉතිරි කටයුතු මේ නොබෝදා අවසන් කර දුන්හ. එහෙයින් මේ අගනා ග්‍රන්ථය මෙතෙකින් ප්‍රචාරයට පත් කළ හැකිවීම සතුටට කරුණක් බව කියමි. මෙහි නැවත මුද්‍රණය වැල්ලවත්තේ **ශ්‍රී ධර්මෝදය පරිවෙණාධිපතීන් වහන්සේ ගේ** අවසරය පරිදි වියයුතු බව ද මෙහි ම සටහන් කරනු කැමැත්තෙමි.

මේවගට,

ආර්. සී. රණසිංහ.

ඉඳුරුව.
15 පෙබරවාරි 1952.

සංක්ෂේපනය.

ශ්‍රීමත් දෙන් බාරොන් ජයතිලක මැතිතුමාගේ ධම්පියා අටුවා ගැටපද ශොධනයට උදවුවක් වශයෙන් ඇති වූ පුස්කොළ පිටපතක් සපයා දුනිමු. එහෙයින් එතුමා ගේ ශොධනයෙන් මුද්‍රිත ධම්පියා අටුවා ගැටපදයෙන් පිටපතක් අප හට ද තුවු-පඬුරු වශයෙන් ලැබුණු බව ත් එය ඉගෙන ගැනීමේ අදහසින් දෙතුන් වරක් කියවන ලදබව ත් මෙහි ලා සඳහන් කළයුතු වැ තිබේ. එකලැ අප වෙත ඉගෙනීමට පැමිණි ගිහි පැවිදි කීප-දෙනෙකුන් හට ඒ ග්‍රන්ථය උගන්වන්නට පවන් ගතුම්හ. එහි ශොධනයට ත් ව්‍යාඛ්‍යාකරණයට ත් සිතනතු වූයේ මෙලෙසිනි. මේ **දහම්පියා අටුවා සන්‍ය ගැටපදය** එහි ප්‍රතිඵලයෙකි. හවුරුදු සතළොසක් මුළුල්ලෙහි කරන ලද පරිශීලනයන ප්‍රතිඵල මෙසේ ග්‍රන්ථයෙකින් හෙළි කිරීමට අදහස් කළ ඇපි මේ ව්‍යාඛ්‍යානය සම්පාදනය කළමිහ. එහෙත් මුද්‍රණකාර්‍යයියට යොමු කරන්නට නො හැකි වැ කලෙක් ගත විය. මේ අතර විද්‍යාවිශාරද පණ්ඩිත ඉදුරුවේ උත්තරානන්ද සථවිර නමට මෙය සකස් කොට ප්‍රසාදනාවක් ද ලියා හැකි නම් මුද්‍රණයෙන් ප්‍රචාරයට පත්කළ යුතු යැයි අපවසින් පවරන ලදි. ඒ සථවිරනම ගේ සංස්කරණයෙන් මේ ග්‍රන්ථයට මහත් එළියක් ලැබුණු බව ත් මුද්‍රණ කාර්‍යය මැනැවින් ඉටුකර ගන්නට හැකි වූ බව ත් නො මසුරු වැ පවසම්හ.

මෙහිවගට,
රත්නකාවැවේ ශ්‍රී සඛ්ඛවංශ.
අනුනායක ථෙර

ශ්‍රී ධම්මොදය පිරිවෙන.
වැල්ලවත්ත
15 මාර්තු 1951.

ප්‍රස්තාවනා

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුධස්ස.

ශ්‍රීමත් ශාක්‍යමුනීන්ද්‍රයන්වහන්සේ විසින් යම්කිසි කරුණක් එළඹ සිටි කල්හි ඒ ඒ තන්හි දී වදාළ ගාථා සාරසිය තෙවිසි සෙනෙකුන් සම්පිණ්ඩනය කොට ධර්මසංග්‍රාහකයන් විසින් සංගීත **ධම්ම පද පාළිය** කුදුගොත් සහියට ඇතුළත් කරන ලද්දේ වෙයි. ඒ ධම්මපදපාළියට **ග්‍රන්ථ තන්ත්‍රය** කථාවසානයෙහි විස්තරාර්ථ සඤ්ජනයෙන් සමපාදිත අර්ථකථාව **ධම්මපදට්ඨකථා** නාමයෙන් ප්‍රචලිත වූය.

අනුබුද්ධ මහාමහින්ද්‍ර මහාඝෝෂාශ්‍රවයන් වහන්සේ විසින් ලක්දිව ශාසනප්‍රතිෂ්ඨාපනයෙන් පසු ප්‍රථමවාර්ෂිකථා පූර්වාචාර්‍ය වරයන් විසින් හෙළබසට නඟන ලදහ. ඒ හෙළටුවා අතුරෙහි වූ දහම්පියා අටුවාව පෙළබසට නැඟීමෙන් විශුද්ධ බුද්ධිමත් බුඩඝෝෂ මාහිමියන් විසින් සපයන ලද දැනට අප හමුවෙහි පවත්නා **ධම්ම පදට්ඨකථාව** පහළ වූය. ඒ මේ ධම්මපදට්ඨකථායෙහි අර්ථ ව්‍යාඛ්‍යාන සවරූපයෙන් **අභාසලමෙවන්** **සඤ්ඤි** මහරජතුමන් විසින් හෙළබසින් ලියනලද විචිත්‍ර ග්‍රන්ථය **දහම්පියා අටුවා සන්නය** නම් වෙයි.

මේ ව්‍යාඛ්‍යාකරණයෙහි ලා තත් සම්පාදකයන් විසින් අනුගමනය කරනලද කරණප්‍රකාරය දෙස සුකුමාරමතීන් විසින් විමර්ශනඥානය හෙලිය යුතු ය. ග්‍රන්ථකරණයෙහි දී ඒ ඒ ආචාර්‍ය ප්‍රකාණ්ඩයන් විසින් පැරණි ගත්කතුවරයන් ගියමඟ ද බලනබව නො රහසෙකි. මෙකල මෙන් එකල පොදුජනයාගේ ප්‍රයෝජනය සඳහා භාෂාව ලිහිල් කොට ග්‍රන්ථකරණය කරන ලදැයි නො කියහැකි ය. ග්‍රන්ථකර්තෘවරයන් භාෂාවිෂයෙහි සවාධීනත්වය විඳහා පෑම එකල බෙහෙවින් කළබව කිය හැකි ය. භාෂාපොෂණය පිණිස ග්‍රන්ථයක් සැපයිය හැක්කේ භාෂා විෂයෙහි සවාධීනත්වය ඇතියකු විසිනි. භාෂා සවාධීනත්වය නම් ඡෙකප්‍රයොගයන් විමසා ආත්ම රුචිය පරිදි ශබ්ද නිර්වාචනය කෙරෙමින් නව නව ශබ්දප්‍රකෘතීන් ගෙන් භාෂාපොෂණයෙහි ඇති නිවහල් භාවය සි. මේ නිවහල් භාවය වැඩෙමින් පවත්නා බසකට භාෂාරූඪියක් වැනි වෙයි. වැඩී අවසන් වූ බසකට විප්ලවයක් වැනි වෙයි.

මේ ග්‍රන්ථයෙහි තත්ත්වය දෙස බලනවිට මේ ලක්ෂණ දෙක මැ පවත්නා බව කියයුතු ය. මෙවැනි තත්ත්වයක් මේග්‍රන්ථය සොරෙහි බලපෑමේ හේතුව සෙවීම නම් අතිදුෂ්කරකාර්‍යයෙකි. එහෙත් විමර්ශකයන් විසින් ප්‍රයත්න කළයුතු ය. සිංහල භාෂාව බ්‍රළුත් වැඩෙමින් පවත්නා භාෂාවෙකි. මේ බොහෝ දෙනාගේ පිළිගැනීම ය. මගේ හැඟීම් නම් මෙයට වෙනස් වෙයි. එකල පරිසරයේ හැටියට මේ ග්‍රන්ථකර්තෘවරයන්ගේ කාලය වනවිට සිංහල භාෂාව වැඩි අවසන් වූ පිරිහීමට පැමිණ තුබූ බව මගේ හැඟීමයි. මෙකල පරිසරයේ හැටියට සිංහල භාෂාව වැඩෙමින් පවත්නී වෙයි. භාෂාවක වැඩීම ගැන සැලකිය යුත්තේ පරිසරයේ හැටියට ය. පරිසරය විවිධප්‍රකාර නවීකරණයෙන් පොෂණය වන්නා හා මැ භාෂාව ද පොෂණය විය යුතු බවට පැමිණෙයි. අමුතු අමුතු ශබ්ද නිර්මාණය අවශ්‍ය වනුයේ එහෙයිනි.

දෙවන පැනිස් මහරජතුමන්ගේ කාලය වනවිට සිංහල භාෂාව වැඩෙමින් පැවැති බව පෙනේ. අනුබුදු මිහිඳුමාහිමියන් විසින් මෙහි ගෙනඑනලද පෙළ්ටුවා හෙළටුවා කරන්නට තරම් හෙළබස පොෂණය විය. එහෙත් පෙළ්ටුවා හෙළටුවා කිරීමෙන් පසු හෙළබස වැඩි අවසන් වූ බසක් තරමට පොෂණය විය. හෙළබසේ මේ ශක්තිය ක්‍රමයෙන් පිරිහී ගියබව සම්ථානය කළ හැකි කරුණු බොහෝ වෙති.

1. ද්‍රවිඩාක්‍රමණය,
2. දුර්නිෂ්ක්‍රමනීය
3. ද්‍රවිඩ භාෂා රාජ්‍යභාෂා වීම
4. යුඩ භීතිය
5. හෙළටුවා පාළියට පෙරැළීම

යන මේ කරුණු හෙළබස පිරිහීමට ප්‍රධාන හේතුහු වෙති. පස්ව න කස්සප් මහරජතුමන්ගේ කාලය වනවිට මේ කරුණු බල පැවැත්වීම නිසා හෙළබස බෙහෙවින් පිරිහී ගිය බව පිළිගත යුතු ය. එහෙයින් **දහම්පියා අටුවා සන්නය** සම්පාදනය වන කාල යෙහි සිංහලභාෂාව පිරිහී පැවැති බව මගේ හැඟීම යි. මේ පරිහානිය දුටු අභාසලමෙවන් කස්සප් මහරජහු යියබස නඟා සිටුවන අදහසින් මේ ග්‍රන්ථය සම්පාදනය කළහ යි හැඟේ. අමුතු අමුතු ශබ්දනිර්මාණය විචිත්‍රාකාරයෙන් කරන්නට ඔවුන් පෙළ්බුණේ එහෙයිනි.

පඨමජ්ඣාන > පඨම්ජ්ඣන් > පජ්ඣන් > ජ්ඣාන්
පත්තිඨා > පිඨිට් > පිට්ඨ් > පිට්ඨ

ව්‍යාඛ්‍යාන > වියඛ්‍යන් > වියක්ඛන් > වියකැන්
මිනාප > මිනවු > මැනැව් > මනා
භාජන > බජුන් > බජන් > බඳුන්
පයොග > පියොවු > පියොව් > පියෝ
ධම්ම > ධම් > දහම් > ජහම් > ධැම්

මෙසේ එසෙ ම මූල ශබ්දයෙන් නොයෙක් ශබ්ද ප්‍රකෘතීන් නිපද වාලූ බව පෙනේ. එක ම අර්ථයක් සඳහා එන ම ශබ්දයෙකින් නිපදවාගත් මේ නොයෙක් ශබ්දප්‍රකෘතීන් නිසා භාෂාපොෂණ යවූ බව පිළිගත යුතු ය. මෙසේ බලනවිට මේ දහම්පියා අටුවා සන්නය සියබසට කපරුකක් වැනි වෙයි. මෙහි දැක්වුණු ඇතැම් ශබ්දප්‍රකෘතීන් අද බැවහරයෙහි යෙදුවහොත් එය භාෂා විප්ලවයක් සේ බොහෝ උගතුන් සලකනු ඇත. සිංහල භාෂාව මෙකල පරිසරයේ හැටියට තවත් පොෂණය කළයුතු බැවින් අමුතු අමුතු ශබ්ද නිර්මාණය අවශ්‍ය වෙයි. **විද්වත් මුනි දුස කුමාරතුඩග** මහතුන් විසින් නිපදවනලද නොයෙක් ශබ්ද ප්‍රකෘතීන් හා ධාතුප්‍රකෘතීන් අද එදා පිළිකුල් කළ බොහෝ දෙනා යොදති. එදා භාෂාවිප්ලවයක් කරන සේ දුටු කුමාර තුඩගයන් අද භාෂා පොෂකයකු බොට සලකති. වැඩෙමින් පවත්නා බසකට කපරුකක් වැනි ලක්ෂණය ත්, වැඩි අවසන් වූ බසකට විප්ලවයක් වැනි ලක්ෂණය ත් යන දෙක මැ මේ ග්‍රන්ථයෙහි පහළවූයේ මෙලෙසිනි. මේ ග්‍රන්ථකර්තෘවරයාණන් විසින් මෙහි යොදන්නලද ඇතැම් ශබ්ද ප්‍රකෘතීන් පැරණියන් ගියමග යාමෙන් මෙයට ඇතුළත් කළබව ද සිතිය හැකි ය. ඇතැම් ශබ්ද ප්‍රකෘතීන් මෙන් විසින් ම නිපදවන ලද බව පෙනේ. දැනට සොයාගෙන තිබෙන ආදිම සිංහල ගද්‍ය ග්‍රන්ථය මේ දහම්පියා අටුවා සන්නය වන බැවින් මේ පිළිබඳ නත්ථුප්පත්තිවිවරණයක් කිරීම දුෂ්කර වෙයි. මෙයට ග්‍රන්ථකර්තෘන් විසින් මැ තබනලද නාමය **"දහම්පියා අටුවා සන්නය"** යනු බැවින් එය මැ සාධුකයෙන් පිළිගන්නා ලදි.

ශ්‍රී ලඞ්කාධිශ්වර පස්වන භාශ්‍යප නරදෙවයෝ මෙහි කර්තෘහු වෙති. **"දෙබිසෙවැජා අනාසලමෙවන් කසුබ් මහරජහු දහම්පියා අටුවාවට කළ සන්නයයි"** යන නිගමන වාක්‍යයෙන් මෙහි කර්තෘ නාමය හා ග්‍රන්ථනාමය හා

කර්තෘ කන්ඩය පැහැදිලි වෙයි. දෙවන **සේන** රජතුමන් ගේ ඔෟරස පුත්‍ර වූ මේ **කසුබ්** මහරජහු ප්‍රඥවිභූතියෙන් ප්‍රභූතිය ලත් කෙනෙකි. මෙතුමන්ගේ මැණි

යෝ වනාහි රොහණජනපදයිහවර කිතු අග්බෝ ආදිපාදයන් ගේ දුහිතා වූ **සඞ්ඝා** නම් කුමාරිකාවෝ ය. ඇය දෙවරක් අභිෂෙක ලත් හෙයින් '**වයාහිසෙඛා**' යන විශෙෂණ පදයෙකින් ප්‍රසිද්ධ වූ බව ඉතිහාසඥයන්ගේ පිළිගැනීම ය. ඇයගේ කුසෙහි උපන් මේ කසුබ් මහරජ හට "**වයාහිසෙඛා සකුජාතො**" යන විශෙෂණ පදය මහාවංශයෙහි යොදනලද බව ද ඉතිහාසඥයන්ගේ පිළිගැනීම ය. මේ විශෙෂණ පදය මහාවංශයෙහි යෙදීමට මුල්වූයේ කසුබ් මහරජතුමන් විසින් මැ අභයගිරි විහාරභූමියෙහි ප්‍රතිෂ්ඨාපිත වූ ශිලාලිපියෙහි "**දෙබිසෙවැජාසල මෙස්වන් අඛහස් මහරජ්සුතාදී**" යනාදි වැකියෙහි එන **දෙබි සෙවැජා**' යනු වියයුතු ය. එහෙත් මේ පදය ගැන විමසීමක් කළහොත් මෙහෙවැ සි හැඟේ. මෙහි ලා විමසිය යුතු ප්‍රශ්න තුනෙකි.

1. සඞ්ඝා කුමරිය දෙවරක් අභිෂෙක ලත් හෙයින් මේ නාමය යෙදිණි ද?
2. අභිෂෙකයට පත් දෙමාපියන් නිසා මේ නාමය යෙදිණි ද?
3. කසුබ් මහරජුන් දෙවරක් අභිෂෙක ලත් හෙයින් මේ නාමය යෙදිණි ද?

මේ ඒ ප්‍රශ්නත්‍රිතය සි. මෙහි පළමු වැන්නට තුඩුදී පවත්නේ පළමුවන සේන මහරජුන් සඞ්ඝා කුමරිය රැජන තන්හි තබා අභිෂෙක කිරීම ත් දෙවන සේන රජතුමන් පළමුවන සේන රාජයන්ගේ මරණයෙන් පසු ඇය යලිත් තමන්ගේ රැජන තන්හි තබා අභිෂෙක කිරීමත් ඉතිහාසයෙහි ප්‍රසිද්ධවීම ය. මෙසේ දෙවරක් අභිෂෙක ලත් හෙයින් සඞ්ඝා කුමරියට '**වයා හිසෙඛා**' යන විශෙෂණ පදය යෙදූහ සි කියනුලැබේ. මේ හැම්දෙනා විසින් ම පිළිගත් මතය සි. දෙවැන්නට තුඩුදී පවත්නේ දෙවන සේන රජතුමා මෙන් ම ඔහු මෙහෙයි සඞ්ඝා ව ද අභිෂෙකපදයට පැමිණීම ය. ඇතැම් රජවරු සිය මෙහෙසියන් අභිෂෙකප්‍රදානයෙන් රාජ්‍යයට හිමිකම් ඇතියන් නොකරති. මේ දෙදෙන ම අභිෂෙකපදයට පැමිණීමෙන් මවුපිය දෙපසින් ම නීත්‍යනුගත රාජ්‍යඋරුමය ඔවුන්ගේ දරුවනට ලැබෙයි එහෙයින් අභිෂෙකයට පත් මවුපිය දෙදෙනාගෙන් පහළ වූ යන අර්ථය ගෙන "**වයාහිසෙඛා**" යන විශෙෂණපදය යෙදූහ සි නකී කළහැකි ය. එහෙත් මේ මතය විමසිය යුත්තෙකි.

තුන්වැන්නට තුඩුදී පවත්නේ කසුබ් මහරජහු යුවරාජපදවි යෙහි හා මහාරාජපදවියෙහි යන අවස්ථා දෙක්හි ම අභිෂෙක ප්‍රාප්තවීම ය. ඇතැම් රජවරු යුවරජුන් අභිෂෙක ප්‍රදානයෙන් තුෂ්ට නො කොරෙති. කසුබ් මහරජහු යුවරාජපදයෙහි ද පළමු අභිෂෙක කළ බැවින් දෙවරක් අභිෂිඤ්ඤයහ. එහෙයින් "**මයා හිමෙසඤ්**" යහ විශෙෂණය යෙදූහ සි තෙවී කළ බැවි ය. මේ මත යද විමසිය යුත්තෙකි. මෙහි පසු වැ කී මත දෙක මැ සනාථ වන්නට ඉඩ තිබෙන්නේ පළමු මතය අනාථ වීමෙනි. එහෙයින් බොහෝ දෙනා පිළිගතුවද ඒ ගැන අප අදහස මෙහි ලා දක්වනු ලැබේ.

මෙහි '**මයාහිමෙසඤ්**' යන පාළි වචනයට මුල්වූයේ "**දෙබිමෙසවැ**" යන වචනය යි. මේ වචනය පළමුකොට මැ යෙදී තිබෙන්නේ මේ කසුබ් මහරජතුමන් විසින් මැ ප්‍රතිෂ්ඨාපිත අනුරාධපුර අභයගිරි ශිලාලිපියෙහි ය. ලක්දිවැ පැරැණි ලිය-විලි සහරාවෙහි එන:-

බුද්දස් සිරි සග්බඩ්ය අබහය් මහරජ්හවි ජා සග් බඩ්ය අප බිසෙව් රජ්නැණියන් කුස්හි හෙවැ දුනුසැණැහි මෙ යුවරජ් බිසෙව් සිරි පැමැණ යස තෙජ් හිඊසන්ද්නෙන් ලොව පහයය් ගිය විග්මෙන් සතුරන් මැඩැ පළ නිමල කිත් වතුරෙන් ලොවග් පතුල් දෙබිසෙවැජා සලෙමෙය් වන් අබහය්." (**1-1-4**)

මේ ශිලාලිපිඛණ්ඩයෙහි එන '**දෙබිසෙවැජා**' යනු විමසිය යුතු ය. මෙහි 'සග්බඩ්ය අපබිසෙව් රජ්නැණියන් කුස්හි හෙවැ' යන වාක්‍යාංශයෙන් කසුබ් මහරජතුමන් සඞ්ඝානම් රාජිනියගේ කුස්හි පිළිසිඳ ගත්බව පැහැදිලි වෙයි. "අබහය් මහ රජ්හවිජා" යන්නෙන් (දෙවන සේන) අභයමහරජාණන්හට දූ වූ බව පැහැදිලිවෙයි. "දෙබිසෙවැජා" යන්නෙන් සඞ්ඝාව ගෙන් උපන් බව යලිත් ගතිනොත් පුනරුක්තවෙයි. එහෙයින් මෙයට සුදුසු අර්ථය නම් චිතීයාභිෂෙකයෙහි උපන් යනු ය. පළමුවැ යුවරාජාභිෂෙකයෙන් අභිෂෙකක්ෂත්‍රිය පැමිණීබව "**දුනුසැණැහි මෙ යුවරජ් බිසෙව්සිරි පැමැණ**" යන්නෙන් පැහැදිලි වෙයි. දෙවනුවැ බිසෙව්සිරි ලද බව "**ලොවග් පතුල් දෙබිසෙවැජා**" යන්නෙන් පැහැදිලි වෙයි. මේ චිතීයාභිෂෙකයනම් ලොකානන්තර්‍යා ප්ත මහාරාජශ්‍රියට පැමිණීම යි. කාරණු මෙසේ හෙයින්

මේ කසුබ් මහරජතුමන් **'දඹිසෙවැජා'** වනුයේ දෙවරක් අභි ෂෙක ලත් සඛ්කාවගෙන් උපන් නිසා නොව තමා මෑ දෙවරක් අභිෂෙක ලත් බැවිනැයි හැඟේ.

මෙසේ බලනවිට පළමු මතයට වඩා දෙවන මතය හා තෙවන මතය සනාථ වියහැකි ය. එහෙත් දෙවන මතයට වඩා තෙවන මතය සනාථ වනබව මෙහි දක්වූ සෙල්ලිපි වැකි අනුසරින් හැඟෙයි.

ඇතැම් සෙල්ලිපිවල පෑනෙන **'දෙඹිසෙවිහුදු'** යනුද මේ අර්ථය මෑ සමර්ථනය කිරීමට ප්‍රබල වේ. මෙයින් අප අදහස් කෙළේ අමුතු මතයක් උපදවාලීමෙන් නිෂ්ඵාවට යාම නොව, විමර්ශනයනට ඉඩ තැබීම ය.

මහාවංශයෙහි දෙපනස් වන පරිවේඡදයෙහි සඳහන් පරිදි මෙතුමා ශ්‍රෙෂ්ඨනරචරියෙකි. බහුශ්‍රැතයෙකි. පණ්ඩිතප්‍රකාණ්ඩ යෙකි. දූතපතියෙකි. ත්‍රිපිටකධරයෙකි. පරමධාර්මිකයෙකි. ඒ කසුබ් මහරජතුමා ප්‍රථම මාගී ප්‍රාප්තයකු මෙන් අවල ශ්‍රද්ධාසම්ප න්නයෙකි. අභිඥලාභියකු මෙන් ප්‍රඥසම්පන්නයෙකි බ්‍රහස්පතිහු මෙන් සාපිකයෙකි. වෛශ්‍රවණයා මෙන් ත්‍යාග සම්පන්න යෙකි. ධර්ම දෙශකයෙකි. සර්ශිල්පයන්හි විශාරදයෙකි. යුක්ත්‍යයුක්ති විචාරණයෙහි දක්ෂයෙකි. නීතියෙහි දක්ෂයෙකි. ඉඳුඛිලයක් මෙන් අවල වැ බුද්ධශාසනයෙහි පිහිටියේ සබලපර වාද නමැති මාරුතයෙන් අකම්පාවූවෙකි. මායාසාඨෙය්‍යමානාදී පාපධර්මයනට ගොදුරු නොවූවෙකි. සම්‍රත්නයට සයුරමෙන් සිය ලුහුණට ආකරයෙකි. භූමිවඳු වූ ඒ නරශ්‍රෙෂ්ඨ තෙමේ සවවංශ යෙහි උපන් දප්පුල ඇපාණන්හට යුවරාජපදවිය පවරාදින දශරාජධර්මයෙන් හා සතර සංග්‍රහ වස්තුවෙන් රජය කරමින් ලොකයා සිය ඇස මෙන් පාලනය කෙළේය. දූහැම්කමින් සියලු බුදු සසුන් ශොධනය කරවා නවක මහණුන් ආවාසයන්හි වැස්වූ මේ මිහිපල්තුමා දුටුගැමුණු රජතුමන් විසින් කරවන ලද මිරිසවැටි නම් වූ නෂ්ටප්‍රාය විහාරය නොයෙක් ආවාසයන්ගෙන් සරසා සථවිර වංශිය භික්ෂූන්හට පිදීය.

යනාදී වශයෙන් මෙතුමාගේ අලාමක ගුණය මහාවංස යෙහි වර්ණිත වූයේ වෙයි. එහෙයින් කතෘත්වය ගැන අමුතු විවරණයක් කිරීම අනවශ්‍ය යි.

මෙහි කතෘවරයා මේ කසුබ් රජතුමා බවට සැකයක් නැත. එහෙත් **"දළනා පැවිජියෙමි දහම්පියට අවුවාසනය හවුරුදුයෙන් ලිමි."** යන ග්‍රන්ථාවසානයෙහි පැතෙන වැකිය දෙස බැලීමෙන් අමුතු අදහසක් උපදවන්නට ඉඩ තිබේ. මෙසින් පැවැසෙන **'දළනාපැවිජි'** කවරෙක් ද? යනු විමසියයුතු කරුණෙකි. මෙහි 'දළනා' යනු හැම පුස්කොළ පිටපත්වල මෙ **'දළඳ'** යනු වියින් පවත්නා බව ශ්‍රීමත් ජයතිලක මැතිතුමන්ගේ ප්‍රස්තාවනාවෙන් පැහැදිලි වෙයි. **'දළනා'** යැයි සඤ්ඤාරන්ත ලද්දේ ඔවුන් වියිනි. මේ සඤ්ඤා කිරීම මැනවැයි හැඟේ. මේ කසුබ්රජතුමා විසූ ශතවර්ෂයෙහි **දයානාග** නම් මහතෙරනමක් අභිධර්ම විද්‍යාලයෙකැ ඉගැන්වූ බව **විමතිවිනෝදනී සහිත ලඞ්කා ඉතිහාසයෙහි** "දයානාග මහතෙරණුවෝ එක් විද්‍යාලයක අභිධර්මය ඉගැන්වූහ" යන වැකියෙන් පැනෙයි. මේ විමතිවිනෝදනී නම් **'දළනාපැවිජි'** කවරෙක් ද? යනු නිගමනය වෙයි. එහෙයින් මෙ ජයතිලක මහතුන්ගේ සඤ්ඤා කිරීම ද මැනැවි. කසුබ් මහරජතුමා ආචාර්‍යපාදයන්ගේ සම්පයෙහි අභිධර්මව්‍යාඛ්‍යානය කළ බව මෙහි මූලින් දක්වූ සෙල්ලිපියෙහි මෙ:-

"අභිධම්ම දෙසුන් කසුන්පත් අරවය් මහපුරෙ කොට් සසුන් සිව්වම් යන සිත්දෙළුනෙන් ඇජරපයහමුයෙහි ඒ මෙ ධම්දෙසුන් වියක්හන් කළ.... ..."

යනාදි වැකියෙන් පැහැදිලි වෙයි. මෙසින් දක්වෙන රජුගේ ඇජරපා දළනාපැවිජි නම් මෙහි කතෘත්වය ගැන මහත් සැකයෙක් පහළ වෙයි. මේ කාරණය තවත් විමසිය යුත්තෙකි. විමසන්වා.

මේ ග්‍රන්ථකතෘවරයා ලක්දිව තරශ්‍රේෂ්ඨයකු වශ **කාලතත්ත්වය** යෙන් හවුරුදු දහයක් රජය කළ බව මහාවංශයෙන් ද සාවුරුද්දක් රජය කළ බව පූජාවළියෙන් හා රාජාවළියෙන් ද පැනෙයි. **ශ්‍රීමත් දෙන් බාරොන් ජයතිලක** මැතිතුමන්ගේ ධම්පියා අටුවා ගැටපද ප්‍රස්තාවනාවෙහි සඳහන් පරිදි මෙතුමාගේ රාජ්‍යසමය ක්‍රි: ව: 918 – 928 වන් අතරවෙයි * **'ධම්පියා අවුවාගැටපද පරිකථා'** ශීර්ෂයෙන් ලිපියක් සපයන **ඩී. ජී. හෙට්ටිආරච්චි** මහතාණන් දක්වන පරිදි ක්‍රි: ව: 908 – 918 වන් අතර වෙයි. චූළවංශ ඉංග්‍රීසිපරිවර්තනයෙහි සංඥපන යෙන් දක්වන පරිදි ක්‍රි: ව: 913 – 923 වන් අතරවෙයි. පූජාවළියෙහි එන රාජ්‍යවර්ෂසංකලනය කිරීමෙන් බලනවිට මෙතුමාගේ

---

* සිළුමිණ ශාසත්‍රීය ... අතිරෙකයේ 6 කෘ: 48 පත්‍රය බලනු.

රාජ්‍යසමය ක්‍රි: ව: 974 – 980 වත් අතර බව පැනෙයි. රාජාවළි යෙහි එන රාජ්‍යවර්ෂ එකතුකිරීමෙන් සලකනවිට ක්‍රි: ව: 1031 – 1037 වත් අතර බව පෙනෙයි.

මෙයින් කිනම් මතයක් පිළිගත යුතු දැයි ප්‍රශ්න කිරීම පහසු වුවත් අසුවල් මතය පිළිගත යුතුයැ යි තීරණය කිරීම අපහසු ය. බොහෝදෙනා පිළිගන්නා මතය ජයනිලඝ මතය යි. එනම්;– ක්‍රි: ව: 918 – 928 වත් අතර මෙතුමා රජය කළබව යි. මේ වනාහි ශ්‍රී බු: ව: 1462 – 1472 වත් අතර කාලය යි. නව්‍යතම මතය නම් ක්‍රි: ව: 908 – 918 වත් අතර කාලය බව යි. මේ වනාහි ශ්‍රී බු: ව: 1452 – 1462 වත් අතර කාලය යේ පැනෙයි. රාජාවළියෙහි එන වකවානු බෙහෙවින් පරස්පරවිරොධ වන බැවින් මේහිලා එය ප්‍රමාණ්‍යයෙන් නො සලකනු ලැබේ. පූජාවළිමතය ලෙහෙසියෙන් ඉවත ලිය නො හේ. ක්‍රි: ව: 974 – 980 වත් අතර මෙතුමාගේ රාජ්‍යසමය වූ බව පූජාවළියෙන් පැනෙන බව මෙහි මුලදී දක්වනලදි. පූජාවළියෙහි එන රාජ්‍යවර්ෂ ගණන් කිරීමෙන් ද ඒ වර්ෂ සංඛ්‍යාව ක්‍රිසතුවර්ෂයට නගාලීමෙන් ද මේ රාජ්‍යකාල පරිවේඡදය දැනගන්නා ලදි. ශ්‍රී මේඝවණ්ණාභරණය ගෙන් ඇරඹෙන මහාවංශයේ ද්විතීය කාණ්ඩයෙහි රාජ්‍යවර්ෂයන්හි අඩුපාඩු ඇතිබව ඉතිහාසඥයන් පිළිගන්නා බැවින්ද ඒ රාජ්‍ය වර්ෂයන්හි ඌනපූරණය බෙහෙවින් පූජාවළිය බලා කරගත්තබෙන බැවින් ද පූජාවළියෙහි එන වර්ෂප්‍රමාණය රාජකීය ලෙඛන මාර්ගයෙන් දක්වනලද බව සිතිය හැකි බැවින් ද පූජාවළිමතය පිළිගත හැකි බව පෙනේ. මේ අනුවැ මේ ග්‍රන්ථසම්පාදක පස්වන කස්සප මහරජතුමාගේ රාජ්‍යසමය ක්‍රි: ව: 974 – 980 වත් අතරේ වියැයි නිගමනය කළයුතුය. එනම් ශ්‍රී බු: ව: 1518 –1524 වත් අතරේ කාලය යි. මේ මතය බොහෝ දෙනකුත් නො පිළිගනිතත් ඔවුන්ගේ විමර්ශනයට ලක්කර තැබීම මගේ අදහස ය. මගේ විමසීම ද මෙයින් නො නැවතුණු බැවින් මේ අදහස පසුකලෙක වෙනස්විය හැකිය.

ශ්‍රී මේඝවණ්ණාභරණයාගේ පවත් සතරවන කාශ්‍යපනරෙන්ද්‍රයා නෙක් මහාවංශයෙහි හා පූජාවළියෙහි එන රාජ්‍යවර්ෂයන් සංසන්දනය කර බැලීමේ දී ලැබෙන පරතරය සුළුපටු නො වේ.

	වර්ෂ	මාස	දින
දුර්ජයභූති	—	6	6
කීර්තිශ්‍රීමේඝ	—	—	19

	වර්ෂ	මාස	දින
සඞ්ඝතිස්ස	...	...	...
අග්ගබෝධි iii (පළමුවර)	—	6	—
ජෙට්ඨතිස්ස iii	—	5	—
අග්ගබෝධි iii (දෙවනවර)	16	—	—
දුට්ඨොපතිස්ස i	12	—	—
දප්පුල i	3	7	—
මාණවම්ම	...	...	...
කස්සප iii	...	...	...
අග්ගබෝධි ix	3	—	—

1 මහාවංශයෙහි එන මේ රාජ්‍යවර්ෂයන් සංකලනය කළවිට වර්ෂ 35 මාස 6 දින 2 ක් ලැබෙයි.

දුපුළුසෙන් (දුට්ඨගාමණී)	—	6	—
කුඩනිස්සිරිමෙවන් (කිත්තිසිරිමේඝ)	19	—	—
ලමැණ්ඩිඝානා	9	—	—
සහතිස් (සඞ්ඝතිස්ස)	—	2	—
සිරිසඟබෝ (අග්ගබෝධි iii)	16	—	—
දෙවුනිස් (ජෙට්ඨතිස්ස)		5	—
ලමැණ්දළුපතිස් (දුට්ඨොපතිස්ස i)	12	—	—
දුපුළු (දප්පුල)	3	3	—
මහලැපාණ (මාණවම්ම)	35	—	—
කසුබු (කස්සප iii)	7	—	—
අක්බෝ (අග්ගබෝධි ix)	5	—	—

2 පූජාවළියෙහි එන මේ රාජ්‍යවර්ෂයන් එකතු කළවිට වර්ෂ 107 මාස 4 ක් ලැබෙයි. මෙහි දක්වනලද්දේ ග්‍රන්ථදෙක්හි එන විෂම රාජ්‍යවර්ෂයන් පමණ යි. මේ දෙකින් ලැබෙන පරතරය වර්ෂ 71 මාස 9 දින 2 කි. මෙතරම් පරතරයක් ඇතිවූයේ කෙසේද යි නිසි පරිදි පරීක්ෂණයක් නො කොට පස්වන කසුබ්මහරජතුමාගේ රාජ්‍යසමය ගැන නිගමනයක් කළ නොහැකිය මේ පරීක්ෂණය කිරීමෙහිදී පුස්කොළ පොත් කිපයක් සපයා මහාවංශ – පූජාවළි ග්‍රන්ථ දෙක ම ශෝධනය කළ යුතු වෙයි. එයට මේ තැන් නොවන බැවින් විමර්ශනයට ඉඩ තබා එතෙක් පූජාවළිමතය **පිළි** – ගත යුතු බව මගේ අදහස යි.

---

1. මහාවංශ 40 – 52 පරිච්ඡේද. 2 1919 මුද්‍රිත පූජාවළිය 686 – 687 පිටු.

කරුණු මෙසේ හෙයින් එතද්ග්‍රන්ථකාරක පස්වන කසුබ් මහරජතුමා ක්‍රි: ව: 974 – 980 ටත් අතරැ රජය කළ බව විමර්ශනයට ඉඩ තබා ගෙන ඉදිරිපත් කරමි. මේ කාලය තුළ **දහම්පියා අටුවා සහිත** කරන ලද බව මෙයින් සිතිය හැකිය. විමසත්වා.

භාෂා තත්ත්වය.

මෙහි භාෂාතත්ත්වය ගැන කිය යුතු කරුණු බොහෝ වෙති. මෙහි ලා ප්‍රධාන වශයෙන් අනුගමනය කරන ලද රීතිය කියයුතු වෙයි. සිංහලයෙහි ලැබෙන 'චතුර්විධ රීතීන් අතුරෙන් **අනුරාධපුර රීතිය** මෙහි ලා අනුගමනය කළ බව පෙනේ. මෙහි රචන ශෛලිය දීර්ඝසමාස විරහිත ය. අල්පසමාසපරිමිත ය. පෙළ බසින් පැමිණි තත්සම – තද්භව ශබ්ද බහුල ය. අල්පප්‍රාණාක්ෂර බහුල ය. මෘදුපදසංචලිත ය. ඇකාර ප්‍රයුක්ත ය. එහෙයින් මේ ග්‍රන්ථය අනුරාධපුරරීතියෙන් කරන ලදබව කිය යුතු ය. කොවින් කියතොත් සිංහලයෙහි මෙනම් රීතියක් ඇති බව නහා දැක්වීමට උපයෝගී කරගත යුතු දැනට පවත්නා ඉපැරැණි ගද්‍යග්‍රන්ථය ත් මෙය මැ සි.

"හිරුරස් පහරුන් මෙ මැවිපිඬි සත්තඩක් වැ පැළි හිරුරස් නො පහරුන් මෙ දියෙහි කුමුදුයෙන් මුදුන් නො පැළි. කිබිසිසඳ නැඟි හිරුරස් පහරුන් මෙ කුමට නො පැළි යැ? 'උගඟඤ්ඤෙන සුරියෙ එලතු'යි කාල නියම මකාට සාප දුන් බැවින් උගඟත සුරිය සැඳැ හිරුරස් පාළ ද නො පැළි."

(තිසසතෙර වත්ථු.)

මේ වාක්‍යප්‍රදෙශයෙහි දීර්ඝසමාස නැති බව ත් සමාස පද මද බව ත් මොළොක් පද ඇති බව ත් අල්පප්‍රාණාක්ෂර බහුල බව ත් පැනෙයි.

"විජානෙහි පඨා ජිලියෙමින් අවුජ් ඉඨපාඨමුන් රහත් එල සමඟ කෙළපත් බැවින් එකෙණෙහි මෙ බුදුහු 'ජලිනිඩි' නම් වෙති. නොහොත් බෝමඬ නැසමාමිහි ගඬඩමුල ඉඩිවිඩ සැණ වෙසෙසින් පැවැති බැවින් 'ජුදු ඉඩිවිඩ සැණ ඇතියහු විසින්' යනු වේ."

(චකඛුපාලතෙර වත්ථු.)

මේ වාක්‍ය ප්‍රදේශයෙහි දීඝීසමාස නැති බව ත් සම්සපද මද බව ත් තද්භව ශබ්ද බහුල බව ත් අල්පප්‍රාණාක්ෂර අධික බව ත් පැනෙ යි.

"චතුමධුර පුනිමුතන දෙජ එක් මෙ රොවට පිළියම් හොතුජ් චතුමධුර තබා පුතිමුතනයෙන් පිළියම් කල මහණහු මෙ වඩා අපිසේ යු බැවින් ධම්දෑයද සුන්හි මෙ බුන් ඉතිරි බන් බිජ්ෂ මහණුවම් කළහු වරය් නො බිජ්ෂ මහණුවම් ගෙලෙ වැඩියෑ සුසයින් විකල් වල දය් පෙහෙවුවහු වරා නො වළජ යෑ පෙහෙ වූ මෙ වැඩියෑයි දක්වනුව වස් කියුවෙන්."

(සාම්වතියා වත්.)

මේ වාක්‍ය ප්‍රදේශයෙහි යට කී ලක්ෂණ ත් සුදුසු තන්හි ඇසාරය ප්‍රයුක්ත කළ සැටි ත් පැනෙ යි. මෙසේ මෙහි අනුරාධපුර රීතිය ප්‍රයුක්ත බව පැහැදිලි වෙයි.

මේ ග්‍රන්ථයෙහි භාෂාතත්ත්වය ගැන වැඩි දුරට ත් සලකා බලන විට තනහි තන්හි පොළොන්නරු රීතියට බර වැ ගිය තැන් ද දක්නට ලැබේ.

"සඛාපියඅමපතතිගුණ හා පරාපුතිපතතිගුණ කියුහ. 'ලොභනනදස්ඝිනා ජලිතිඩිනා' යනුයෙන් සඛාඤ්ඤ සමපත්තිගුණ කියුහු. 'සදධමමපජෙජාතො ජාලිතො' යනුයෙන් පරාඤ්ඤුතිපත්තිගුණ කියුහු. දෙගුණින් බුදුන් පුණාමාරහ සේ දක්වා දුන් පුණාම කෙරෙහි."

(වක්ඛුපාළත්‍ථෙර වත්තු.)

යන වාක්‍ය ප්‍රදේශය ද,

"වජ්‍රකායතා නම් පරොපක්‍රමයෙන් නො බිඳෙන බැවැ. ජීවකයන් සැත්පහර පරොපක්‍රම නම් නො වෙයි. එයින් වජ්‍රකායතාවට හානි නැති යෙන්, එසේ හොත් තෙරුන්සැලි පහර හි ලේ තනින් කුමට සිලිය යත්:- විදුරෑ නො බිඳෙනුයු අවුවෙහි තුබු හුණු තවාහි විනසයින් උවකුම් හමියෙහි නො බිඳෙනුයු අනනත්වලන මාත්‍රයෙක් වේ."

(දෙවිදත් තෙරුන් වත්.)

ඝන වාක්‍යප්‍රදේශය ද එයට නිදසුන් වේ. මේකල භාෂාතත්ත්වයට වඩා මෙහි පැහැදෙන තවත් විශෙෂ ලක්ෂණයෙක් නම් ඇතැම් පාළි ශබ්දයන් තත්සමරූපයෙන් ද ඇතැම් තද්භවරූපයන් මහා ප්‍රාණලක්ෂණයෙන් ද යෙදීම ය.

මහාපවිපක්ඛ – ඉඩ්ඛිඛ – සඛ්ය – පදබ්‍යඤ්ජන – ඛරුණා – පිති – ඝිහළ – මඝඛ – විහාර – ඛථා – ඛය – වය – ඛාය – ඛන – රෙණු – සාම්‍යාලපන – ධම්මාසන – අබල – අංගුලි ඝාන – ඨණ – නියත – චවර – භය – අබ්භුත – සාමණෙර – ඉන්ද්‍රියඛද්ධ–ආඝ්ඝසමාචාරික-පාඝ – ආවජ්ජන – අධිට්ඨාන – වුට්ඨාන – සමාපජ්ජන – ධාතු – ඝරණ – පුරිම – අභියොග – පාඝඛ්හිය – අඩ්ඩාළ්හඛ – මහාඝණ – උද්දඝ – මහාමුනි අනුනාව;

මේ ආදි පාළි ශබ්දයන් සිංහලසවරූපය ගන්වා මේ ග්‍රන්ථයෙහි තත්සම වශයෙන් යොදා තිබෙන බව මෙතැනින් පැහැදිලි වෙයි.

විඝඩ්ඩන් – පූහා – සඛර – උඛ්ඛුනිඛම් – පිළිඝු – පිළිඛෙවු අනුභවු – භවුන් – සථර – අඛිඨන් – අඛියර – රුවාරූඛන් – ධම්පුරූ – සිඛ – විථර – පිළිසථර – විඛඹුන් – මනඛම් – මහාඝිනික්මන් – මෙවුන්ධම් – උවඨන් – සහව් – ඔහය් – නම්ඨන් – සිඝුතජඛන් – දීඛම් – ඇඛැනි – ඛැරූ – අඝිභවය් – ධාතූඛන් – අඝිරී – රැසිඨන් – අඛම් – ඇඛිමනි = අඛන් – ධම්සොඝුඛම් – විමොඛ – ධැම්කියා – ඝැලූ;

මේ ආදි තද්භව ශබ්දරූපයන් මේ ග්‍රන්ථයෙහි තන්හි තන්හි යොදා තිබෙන බව ද පැනෙයි. මේ ග්‍රන්ථය සංඝකෘත වචනයන් ගෙන් හා පාළිසංඝකෘත මිශ්‍ර වචනයන්ගෙන් පොහොණය ලබා තිබෙන බව මතු දැක්වෙන නිදර්ශනයන්ගෙන් පැහැදිලි වෙයි.

ධම්පද - සංවර්ණනා – නමස්කාර – මහාවිෂය – සඛාඩ්ඩ – පරාඩ්ඩ – ප්‍රතිපත්ති – නෛෂ්ක්‍රම්‍යික – එකාංශාඩ්ඩ – සුපර්ණ – අල්පාච්තර – ප්‍රතිග්‍රාහක = නෛරුක්තික – දෞශ්ශිල්‍යමල – අන්වෙෂණ – තදභිප්‍රාය – හෘදග්‍රය – ඝටික – ප්‍රත්‍යයොද්ධාර - ඒකත්වනය – ද්‍රව්‍යක්ෂය – විහාදූඩ්ඩ ග්‍රැතිරම්‍ය – විමර්දික්ෂම – ආග්‍රව – විශෙෂණ – ජීවග්‍රාහ – ලක්ෂණ – විෂයොපචාර – කෙලෂකාලුෂ්‍යාපගමන – විධවංසන – පක්ෂ – අන්‍යාපදෙශ – සකෂි – ප්‍රකාර – අඩ්ඩ;

යනාදි සංසකෘතවචනයන් සිංහලසවරූපය ගන්වා මෙහි තන්හි තන්හි යොදූ තිබෙන බව පැනෙ සි.

ප්‍රණාමාරහ – තයසහවර්ජිතදෙශකාල – පීතිපාමොජ්ජ ග්‍රහණ – ක්‍රීඩොපරිශුද්ධමඩ්ඡමංස – සරහසැඳඟිතසඛර – ලකඛණාත්මක – පරිසෙඛාපි – ආරම්මණශබ්ද –

යනාදි පාළි සංස්කෘත මිශ්‍ර වචනයන් සිංහලසවරූපය ගන්වා මෙහි ප්‍රයුක්ත බව පෙනෙසි. මෙහි භාෂාතන්ත්‍රය මැනැවින් පිරික්සන්නකු හට තවත් පෙනී යන කරුණක් නම් සිංහල ප්‍රාකෘතලක්ෂණයුක්තාශබ්දයන් ද තන්හි තන්හි පවත්නා බව සි.

අනගමි – විතර – තෙර – පිරිවජ – බිහ – බව – අඩවුලි – පවුඳු – ලවු – අවර – හුදි – උවනිස – තවකිස – මුනිදෙපි – කියව්ය – ජසි – ජෙනෙ – සුණහ – ජතුවහ;

යනාදි නිදර්‍ශනයන් ගෙන් ඒබව පැහැදිලි වෙසි. මෙහි **ජෙනෙ** යන තන්හි පැනෙන අන්ත ඒ කාරය සිංහල ප්‍රාකෘතයෙහි ලැබෙන ඒකාවචන ප්‍රථමා විභක්තිප්‍රත්‍යය සි **සුණහ – ජතුවහ** යන තන්හි පැනෙන **හ** කාරය සම්බන්ධවිභක්ති ප්‍රත්‍යය සි. මෙසේ මේ ග්‍රන්ථයෙහි සිංහලප්‍රාකෘත ලක්ෂණය ද දක්නට ලැබේ.

තවද මෙහි දක්නට ලැබෙන වාග්විද්‍යානුකූල ශබ්දධර්මයන් නිසා භාෂාතන්ත්‍රය පිරික්සන්නන්හට මේ ග්‍රන්ථය මහා නිධානයක් වැනි වෙසි. මෙහි පැනෙන අක්ෂරයන් ගේ සම්භරණය ද විභම්භරණය ද ස්වරභක්තිය ද අපිනිහිතිය ද සංහෘතිය ද අපවය ද ආදිසවරලොපය ද අන්තසවරලොපය ද ආදිසවරදීර්ඝය ද වර්ණොපජනනය ද සවරශෙෂය ද වාග්විද්‍යාඥයනට අතිශය ප්‍රයොජනවත් වෙසි. මාතෘභාෂිය වචනයෙක පැනෙන විෂම සවරය හෝ විෂම ව්‍යඤ්ජනය සියඛසට පැමිණි වචනයෙහිලා සමසොව යෙදීම **සම්භරණ** නම් වේ. හේ වනාහි පූර්ව – පර – පූර්වපර වසින් ත්‍රිවිධ වේ.

රූවි > රිසි; කිලෙස > කෙලෙස්; > පවිවෙඛ > පිළිවේ; පරිකඛාර > පිරිසර; කුමි > කිළි; ඔනු > දුනු; පරිවාර > පිරිවර;

යනාදි ශබ්දයෝ පූර්වසම්භරණයට නිදර්‍ශන වෙති. පර වැ සිටි සවරය පූර්වයෙහි සිටි සවරයට සම කොට යෙදී තිබෙන බැවිනි.

උප්පල > උපුල්; වුට්ඨාන > වුටුහන්; කුණ්ඩලි > කුඩුල්; උත්තර > උතුරු; උපඝම්පද > උපසපු;

යනාදි ශබ්දයෝ පරසම්කරණයට නිදර්ශන වෙති. පෙරටු වැ සිටි සවරය පර වැ සිටි සවරයට සම කොට යෙදී තිබෙන බැවිනි.

පරිසුද්ධ > පිරිසුදු; පාරිප්ලවඤ්ඤ > පිරිප්‍රහු; පරිනිබ්බුත > පිරිනිවි; කාදුණ > කුදුණු; තරුණ > තුරුණු; පලුට්ඨ > පුලුවු;

යනාදි ශබ්දයෝ පූර්වපරසම්කරණයට නිදර්ශන වෙති. පෙරටු වැ සිටියා වූ ද, පර වැ සිටියා වූ ද සවරයන්ගේ සම්කරණය පැතෙන බැවිනි. මේ සවරයන්ගේ සම්කරණයට නිදසුන් පැ සැටිය. මෙයට **සදෘශීකරණය** යනුද කියනු ලැබේ.

මාතෘභාෂිය ශබ්දයෙහි පවත්නා සවරය ඒ ශබ්දයෙහි නැති විෂමසවරයකට පමුණුවාලීම **විෂමීකරණ** නම් වේ.

ආරම්මණ > අරමුණ; ඉඤ්ඡොපත්ත > ඉදුනොවු; පදර > පුවර; ලක්ඛණ > ලකුණ; කාහාපණ > කහවුණ; මිග > මුව; මනුස්ස > මිනිස්; මඛඵල > මහුල්;

යනාදි ශබ්දයෝ මෙයට නිදසුන් වෙති. මූල ශබ්දයෙහි නැති විෂම ස්වරයක් පැතෙන බැවිනි. මෙයට **විසදෘශී කාරණ** යනුද බැවහර කරනු ලැබේ. මූල ශබ්දයෙහි පැතෙන සංයෝගාක්ෂර යෙහි අතරෙහි සවරයක් යෙදී ඒ සංයෝගාක්ෂරය බිඳියාම **සන්ධ්‍ය නක්ති** නම් වේ.

ලිඛ්ඛ > ලෙලහ; උදහ්ර > උදහුරු; මිත්‍ර > මිතුරු; පවිත්‍ර > පිවිතුරු; උපද්‍රව > උවදුරු; මන්ත්‍ර > මතුරු; ඉන්ද්‍රිය > ඉඳුරු; අර්ථ > අරුත්;

යනාදි ශබ්දයෝ මෙයට නිදසුන් වෙති. මෙහි සංයොගාක්ෂරය අත - රට සවරයක් . වැටීමෙන් ඒ සංයොගය බිඳුණු බැවිනි. යම්කිසි මූලශබ්දයෙක්හි පසු වැ සිටි සවරයක අපෙක්ෂාවෙන් මුලින් සිටි සවරයකට අන්‍ය සවරයක් වීම **අපිනිහිති** නම් වේ.

ඡවි > සැව; ජාති > ජෑති; අඞ්ගුලි > ඇඟිලි; අම්හි > ඇමි; අත්ථි > ඇති; නත්ථි > නැති; ආපත්ති > ඇවැත්; රාසි > රැස්;

යනාදි ශබ්දයෝ මෙයට නිදර්ශනයහ. මෙහි පසු වැ සිටි **ඉ** කාරයේ අපෙක්ෂාවෙන් මුලින් සිටි අවර්ණය ඇකාරඛවට පැමිණ තිබෙන බැවිනි.

යම්කිසි ශබ්දයෙක ව්‍යඤ්ජනාක්ෂර දෙකක් අතර පිහිටි සවරය නැසියාම **සංහෘති** නම් වේ.

සික්ඛිත > ශික්ත; යොජන > යොන්න; දෙමනස්ස > දෙමීනස; සොමනස්ස > සොමිනස; අනුසාසන > අනුසස්න; කම්මට්ඨාන > කම්ඨන්; පබ්බාජනීය > පැවැජ්නී;

යනාදි ශබ්දයෝ මෙයට නිදර්ශන වෙති. මෙහි මධ්‍යගත ස්වරය ලොප් වූ බැවිනි. යම්කිසි ශබ්දයෙහ සමාන අකුරු දෙකක් එක නැන සිටි විට ඉන් එකක් නො කියා හැරීම අපච්ඡ නම් වේ.

විපස්සනා > විවස්සනා > විවස්නා; නිස්සරණ > නිස්සරුණු > නිසරුණු; වණ්ඩපජ්ජොත > සැඬපජ්ජොව් > සැඬපජොව්; බජ්ජක > කජ්ජු > කජු; පඤ්චඝතක > පන්සියය > පන්සිය;

යනාදි ශබ්දයෝ ද;

පරිවයයෙන් = පරිවයෙන්; විෂ්‍යයෙකි=විෂයෙකි; සිඤ්ඤක සියුක්කෙකි = සියුක සියුක්කෙකි;

යනාදීහු ද මෙයට නිදර්ශන වෙති. මෙහි එන නැන සිටි සමානාක්ෂර දෙකින් එකක් නො කියා හැරි බව පෙනෙ සි.

අනන්න > අනත් > නත්; අරහන්න > අරහත් > රහත්; උත්තම > උතුම් > තුම්; අනොතත්ත > අනොතත් > අනුතත් > නුතත්; අපරාධ > අඛරද > වරද;

යනාදීහු ආදිස්වරලොපයට නිදර්ශනයහ. උච්චාරණයෙහි දී මුල් ස්වරයව උපඝාතය නො වැටීමෙන් මේ ලෝපය වූ බව සැලකිය යුතු ය.

හත්ථ > හත්; අත්ථ > අත්; වත්ථ > වත්; දුක්ඛ > දුක්; යක්ඛ > යක්; බුද්ධ > බුද්; චිත්ත > සිත්;

යනාදි නිදර්ශනයන් ගෙන් ශබ්දයන්ගේ අන්තස්වර ලොපය පැනෙ සි. ශබ්දයෙහ කෙළවරැ සිටි ස්වරය නො කියා හැරීම **අන්තස්වර ලොප** නම්. මේ අන්තස්වර ලොපය සිය ඔසෙහි බෙහෙවින් දක්නට ලැබේ. නො කියා හළ අකුරක් වෙනුවට පූර්ව්වස්වරය දීර්ඝවීම **ආදිස්වරදීර්ඝ** නම් වේ.

පුබ්බභාග > පුබ්බා > පූහා; කොප්ප > කොව් > කෝ; සොක > සොව් > සෝ; රොග > රොව් > රෝ; ලොක > ලොව් > ලෝ;

යනාදි නිදර්ශනයන්හි ආදිසවරදීඝීය පැනෙ යි. එහෙයින් මෙවුහු ආදිසවරදීඝීයට නිදසුන් වෙති. උච්චාරණ සෞඛ්‍යය සඳහා ශබ්දමධ්‍යයට ව්‍යඤ්ජනාක්ෂරයක් අමුතුවෙන් උපදවාලීම **වණ්ණොප ජනන** නම් වේ.

වානර > වනුරෑ > වදුරු; කිනනර > කිනුරෑ > කිදුරු; පණණකාර > පණුරෑ > පඬුරු; කම්මාර > කම්මුරෑ > කම්බුරු; තාමරස > තාමර > තමුරු > තම්බුරු;

යනාදී ශබ්දයෝ මෙයට නිදර්ශනයහ. මෙහි අමුතුවෙන් **'ද් - ඩ් - ඬ්'** යන ව්‍යඤ්ජනයන් වැටී තිබෙන බව ත් ශබ්දගත **න** කාරාදිය අඕනුනාසික වෑ ඒ ව්‍යඤ්ජනයන්හි බැඳී පවත්නා බව ත් පෙනේ.

ඔම්කිසි ශබ්දයෙහෑ උදුරාගත් අකුරෙහි පිහිටි ස්වරය ඉතිරිවීම **සවරශෙෂ** නම් වේ.

අජකත්තිඤ > අදදූනි > අදඇනි; සුඛඝන > සුදදන් > සුදඅත්; පණ්ඩුකම්බල > පඬුකැඹුල් > පඬුඇඹුල්;

යනාදි ශබ්දයන්හි සවරශෙෂය දක්නා ලැබෙයි. මෙහි මධ්‍යගත **ද්-ක්** යන ව්‍යඤ්ජනයන් උදුරාගත් කල්හි එනි වූ **ඇ-අ-** යන සවරයන් ඉතිරිවී තිබෙන බව පෙනේ. මෙසේ වාග්විඤ්ඤාපනට මැණික් වැනි අගනා ශබ්දධර්මිනීන් ද වණීධර්මිනීන් ද මෙහි භෂාතත්ත්වය පරිරක්ෂණය කරන්නවුනට සොයාගත හැකි බව පෙනේ. මේ ග්‍රන්ථයෙහි ඇතැම් පාළිපදයනට පාළියෙන් මැ අර්ථ කීමෙන් ග්‍රන්ථකර්තෘන්ගේ භින්නරුචිකත්වය මැනැවින් පැහැදිලි වෙයි. එය කර්තෘතත්ත්වය විමසීමට විනා භාෂාතත්ත්වය විමසීමට ඉවහල් නො වේ.

මේ ග්‍රන්ථය ශොධනය කිරීම අතිශය දුෂ්කර කාර්‍යයෙකි. ඒ දුෂ්කරකාර්‍යයට පළමු කොට මැ සිත තතු කරන ලද්දේ **ගෞරවාර්හ දෙඩම්පහළ සුමඟල මහා ශොධන තත්ත්වය සථවිරයන් වහන්සේ** විසිනි. මෙයට හවුරුදු සත්සාලිසකට පමණ පෙරැ උන්වහන්සේ විසින් කරන ලද ඒ ශොධනය එක් කාණ්ඩයකට පමණක් සීමිත විය. මේ මුළු ග්‍රන්ථය මැ ශොධනයට පත්කරන ලද්දේ **ශාස්ත්‍රාචාර්‍ය ඩී. බී. ජයතිලක මහතාණන්** විසිනි. වර්ෂ 1929 වැන්නෙහි අවසානභාගයෙහි මෙහි එක් කොටසක් ශොධනයෙන් පළකරවන ලද **ශ්‍රීමත් ජයතිලක මැතිතුමා** වර්ෂ 1933

වැන්න අවසන් වන්නට කලින් මුළු ග්‍රන්ථය ම ඈ ශොධනයෙන් ප්‍රකාශයට පමුණුවන ලදි. මෙසේ ජයතිලක මැතිතුමන්ගේ ශොධනයෙන් ප්‍රචාරයට පත් **ධම්පියාඅටුවාගැටපදය** ශ්‍රී ධර්මෝදය පරිවෙණාධිපති අස්මදුපාධ්‍යාය සුමංගලාභිධාන සංඝරාජයන් වහන්සේ ගේ ප්‍රසාදයට පාත්‍ර වූ සැටි ත් එහි ශොධනයට මූල පිරූ සැටි ත් උන්වහන්සේ ගේ ඉතා කෙටි සංඥප්තියෙන් හෙළිවෙයි. මෙහිලා **ශොධනතන්ත්‍රය** යන්නෙන් මා විසින් කරුණු දක්වනු ලබන්නේ මේ ශොධනය ගැන යි. එහෙත් ශ්‍රීමත් ජයතිලක මැතිතුමන් ගේ ශොධනය ගැන මෙහිලා යමක් කියයුතු මැයි.

ශ්‍රීමත් ජයතිලකශොධනය ඉතා මහන්සියෙන් කරන ලද්දක් බව එහි ප්‍රස්තාවනාවෙන් හා පුස්කොළ දහම්පියා අටුවා සන්නය මුද්‍රිත ජයතිලකශොධනයට සංසන්දනය කර බැලීමෙන් හා වැටහෙයි. ඒ ශොධනය නොයෙක් උපනාතිරික්ත දෙඅයන් ගෙන් යුතුවනු පුදුමයෙක් නො වේ. තමන්ගේ ශොධන තන්ත්‍රය ශ්‍රීමත් ජයතිලක ඉුරිහු මැ :-

> **"ශතවර්ෂගණනක් මුළුල්ලෙහි නෂ්ටප්‍රායව පැවැතුණු වෙවැනි ග්‍රන්ථයක් එසැවරම ශුද්ධකොට යථාස්ථානයට පැමිණවීම අතිශයින්ම දුෂ්කර කටයුත්තක් බැව් කවුරුත් දනිති. ඒ අැර අපට ඉතාම අනවකාශ කාලයෙක්හි මේ සංශොධන කර්ම්යෙහි = අපේ = අපේ සුතුහමකි.**

යන සවකීය ප්‍රසාදාවනා වාක්‍යයෙන් ගෙන හැරපාති මේ දහම්-පියා අටුවා සන්නය නැවත ප්‍රවිණයන් අතරට පැමිණියේ ජයතිලක මහතුන් ගේ මේ එළියෙනි. එහි මූලහත්ත්‍රය වටහාගත් කෙනෙකුන් හට මෙතුමන් ගේ ශුද්ධියෙහි ඇති අගය මැනවින් මැ වැටහෙයි. එහෙයින් මේ ජයතිලකශොධනයෙන් වූ උදුර ශාසනසංග්‍රහය ගැන හැම හෙළයන් විසින් මැ කෘතඥ විය යුතුය. යළිත් සම්පූර්ණ ශුද්ධියෙකින් සමුපලක්ෂිත කොට මේ ග්‍රන්ථය ප්‍රචාරයට පමුණුවාලන සත්පුරුෂයකු හට පහසුවන සේ ඇතැම් පාඨයන් ජයතිලක මහතුන් විසින් මැ සවකීය ශොධන යෙහි අඩොලිපිගත කොට තැබීම මහත් මැ ලාභයෙකි.

මෙසේ ශ්‍රීමත් ජයතිලක මහතුන් ගේ ශොධනයෙන් භූෂණය වූ **ධම්පියා අටුවාගැටපදය** පිරිවෙන්වල ගුරු ශිෂ්‍ය උභය පක්ෂය මැ පරිශීලනය කරන්නට පටන් ගත්හ. මේ ග්‍රන්ථය කෙරෙහි මහත් ළැදිකමක් දක් වූ **වැල්ලවත්තේ ශ්‍රී ධර්මෝදය**

පරිවෙණාධිපති අස්මදුපාධ්‍යාය සද්ධාතිස්සයන් වහන්සේ සබඳිය ශිෂ්‍යයනට පමණක් නොව අතිරෙක වැ ඉගෙනීමට පැමිණි ලඬකා විශ්වවිද්‍යාලයිය ශිෂ්‍යයනට ද මේ ග්‍රන්ථය කිපවරක් මැ ඉගැන්වූහ. මේ ග්‍රන්ථය වරින්වර ශොධනය කරන්නට උන්වහන්සේට සිදුවූයේ එහි ප්‍රතිඵලයක් වශයෙනි. ඒ ශොධනය පන්සිය ගණනකින් අසිහ ශොධිතස්ථානයන් ගෙන් භූෂණය විය. මෙයට හවුරුදු සහස්‍රොසකට පෙර පටන් කරන ලද මේ ශොධනය අදවනතුරු ත් නිමාවට නො ගිය බව උන්වහන්සේ පවසති. එහෙත් ශොධිතප්‍රමාණයෙන් වත් පාඨකයන් අතට පමුණුවාලීමට උන්වහන්සේ කැමැත්ත දැක්වූ බැවින් පසුව ශතාධික ඒ ශොධිතස්ථානයෝ උන්වහන්සේ විසින් මැ සම්පාදනය කරන ලද මේ දනවිටියා අටුවා සනෑ ගැටපදයෙහි ඇතුළත් කරන ලදහ. ශ්‍රීමත් ජයතිලක මහතුන් ගේ ශොධිත ග්‍රන්ථය මැ ඇසිරි කොට ගෙන ග්‍රන්ථානතර පරිකර්මණයෙන් ද විමර්ශනඥානයෙන් ද උන්වහන්සේ විසින් ශොධනයට පමුණුවන ලද ස්ථානයෝ මෙහි මූලග්‍රන්ථය මත්තෙහි ශොධනය කරන්නකු හට අතිශයින් උපකාර වෙති. උන්වහන්සේ ගේ ප්‍රාර්ථනය ද එය මැයි. මේ ශොධනයට පුස්කොළ පොත් වලින් වැඩි පිහිටක් නො ලත් බැවින් විමර්ශනඥානය මැ පිහිට කොට ගෙන නිබේ. එසේ ශෝධනය කරන ලද ස්ථාන කතිපය පහතෙක් මෙහි වෙති.

1. **'විඤ්ඤෙහි පඨා' යනු 'පඬිත්හි' යි ශුද්ධ කෙරෙති. 'විඤ්ඤූන්' යනු මැ මැනව.** (විඤ්ඤූන් + එහි = විඤ්ඤෙහි; 'විඤ්ඤෙහි' යන පාඨය මැ මනාබව මෙයින් තේරුම් ගත යුතුය.) 5 – 6
2. **'ඇස් නට සේ යව වැ' යි පොත්හි තිබෙයි.....ඇස්නටසේයට දුක්පත් වැ' යි පාඨශොධනය කටයුතු.** 22 – 24
3. **'කම් නො කියු සෙයින්' යන නිරර්ථක පාඨයෙක් පොත්හි තිබෙයි. 'කම්කෘදහි කියු සෙයින්' යනු නිර්ඛයුතු පාඨ යි.** 44 – 42
4. **'තෙරුන් ප්‍රොත්සාහයෙන්' යනු 'තෙරුන් ප්‍රයෝග යෙන්' යි වුව මැනව.** 75 – 84
5. **'මනොක් කුමකට හෙනුයයි' යනු 'මේ කුමක් කට හෙනු යයි' යි ගන්නේ.** 87 – 103

6. **'උඑ බැජනුවට බඳුන් වන් කළ තැන්' යනු 'බඳුන් බැජනුවට උඳුන් කළ තැන්' යි ගන්නේ.** 90 – 107
7. **'අපපමාද නම් යි ප්‍රඛන් සතර කඳු' යනු 'අපපමාද නම් ඔ ප්‍රඛන් යතර කරුණ්' යි ගන්නේ.** 121 – 149
8. **'ගෙහෙයඩි තහමි' යනු 'හෙ හෙ යඩි තකමි' යි ගන්නේ.** 122 – 153
9. **'එබැවින් ඇයට නිම්මානයිය මුහුකළ මිහිණියට යන අගිප්‍රාඹි' යනු 'එබැවින් බහු දිහිණියට මුහුලුකු මේ ගම නිඹිය යන අගිප්‍රාඹි' යි ගන්නේ.** 127 – 160
10. **'දෙකන ගත් වෙලෙඩි කළල නො දක්වස් මැදින් නික්මෙන්' යනු 'දෙකනත් පලස් කැළල නො දක් වස් මැදින් නික්මෙන්' යි ගන්නේ.** 150 -204

මේවැනි සොඩිතඅඨානයන් සියගණනක් මෙහි ඇති බව සැලකිය යුතුය. මෙවැනි තැන් ශොධනය කිරීමට උන්වහන් සේ මහත් තැතක් ගන්නා ලදබව මෙහිලා කියයුතු නො වේ. විමර්ශකයන්ට එහි තත්ත්වය මැනවින් වැටහෙන බැවිනි, මෙහිලා විසෙෂයෙන් සඳහන් කළයුතු කරුණෙක් ද වෙයි. එනම් උන්-වහන්සේ විසින් කරන ලද හෙළටුවා පාඨශොධනය යි.

ජයතිලක ශොධනයෙහි එන :-

(1) "'අපපමාදම්හි පණ්ඩිතා හජෙථ' (79 පිටුව)

(2) 'යොගෙ සොහෙවදුනකි උපද්දව හිදම්' (79 පිටුව)

(3) 'පයත් හකුරුලන ඔප්හි; හෙළටුවායෙහි 'සාළින් තහක් කරන ලනක ඔපැයි යෙන්' (136 පිටුව)

(4) ලකුණ්ටකොවදුනි කිරස්ස නැම්' (148 පිටුව)

(5) 'රහදෙ වදුන කිද ආවාටහි නම්' (149 පිටුව)

යන මේ හෙළටුවා පාඨයෝ මෙහි මෙස් එති.

(1) 'අපපමාදම්හි පණ්ඩිත ජෙනහ,' කියා හෝ 'අපපමාහි පණ්ඩිතෙ ජෙනෙ' කියා හෝ – (110 පිටුව)

(2) 'යොගෙ සොහෙවදුනකි උපදුව හිදම්' (111 පිටුව)

(3) 'අත්හකුරුලන ඔප්හි;.....සාළින් තහක් කරලන ඔප්හි. (177 පිටුව)

(4) 'ලකුණටකොව දුනි කිරස්ස නාම්' (191 පිටුව)

(5) 'රහදෙ වදුන කිද ආවාදිහි නම්' (192 පිටුව)

තවද පැලියගොඩ විදුලංකාර පිරිවෙන්හි අධ්‍යක්ෂක **යක්කඩුවේ ශ්‍රී ප්‍රඥාරාම ස්ථවිරපාදයන් වහන්සේ** මජ්ඣිම නිකාය ග්‍රන්ථයට ලියන ලද සමන්තපාසාදිකාවෙහි හෙළටුවාපාඨ කිහිපයක් ශෝධනය කොට දක්වති. ඒ ශෝධනය ද අතිශය විමර්ශනාත්මකයෙන් කරන ලද්දක් බව පෙනියහ බැවින් මෙහි ලා තුලනය කිරීමට දක්විය යුතු ම ය.

(1) 'අපපමාදති පණ්ඩිතාහ ජෙන' කියා හෝ 'අපපමාදහි පණ්ඩිතහ ජෙනෙ' කියා හෝ. (22 පිටුව)

(2) 'යොගෙ වදනකි, උපද්දවහි නම්' (22 පිටුව)

(3) 'යත් හකුරු ලන සිප්හි; 'යන්න හක්කරහ ලනහ සිප' (23 පිටුව)

(4) ලකුණවතො වදනකි, රසස නැම්' (23 පිටුව)

(5) 'රහදෙ වදනකි,ආවාටහි නම්' (23 පිටුව)

මේ ශෝධනයන් ගැන දීර්ඝවිවරණයෙක් යටකි සමන්තපාසාදිකාවෙහි එයි. විමර්ශකයන් විසින් මේ උභය ශෝධනයන් තුලනය කොට බැලිය යුතුය. පළමුවන හෙළටුවා පාඨයෙහි **අපපමාදකි'** යනු **'අඛාටඛාසකි'** යනු බලා වියහැකි ය. එහෙත් මෙහි එන **අපපමාදමිකි'** යනු **'යොගෙ'** යනු බලා පාළිසවරූපයෙන් මෑ හෙළටුවායෙහි එන්නට බැරිකමෙක් නැහ. එහෙයින් දෙපාඨය මෑ මැනැවැයි හැඟේ. **'පණ්ඩිතාහ'** යනු තවත් විමසිය යුතුය. එසේ මෑ **'ජෙනහ'** යනුත් විමසිය යුතුය. දෙවන හෙළටුවා පාඨයෙහි ශ්‍රී ප්‍රඥාරාමශෝධනය මැනැවැයි නො හැඟේ. **'යොනෙ'** යනු **'යොගෙ'** යනු මෑ යයි ගෙන අදර්ශනයට පමුණුවාලීම විමර්ශනාත්මකය ශිෂ්ටීකරණයට වැටීමෙකි. **''සොහෙවදනකි=** ශය්‍යාපනය- ඔසිදුපනය හෙතුකොට ගෙන වන '' (III පිටුව) යනු වෙන් කරනු ලබන අර්ථකථනය විමර්ශකයන්ගේ චිත්තාරාධනයට ඉවහල් වුවහොත් ශ්‍රී ප්‍රඥාරාමශෝධනයෙහි ඌනත්වය පැනෙයි. **උපද්දවහි නම්'** යන ශෝධනය ද **''උපද්දව = උපද්‍රවයන් නිදම් = ඡිඳනය කොට ලිමසි;''** (III පිටුව) යන අර්ථකථනය මැනවි නම් විමසිමට ලක්වෙයි. මේ අර්ථකථනය මනා බව **''හැම උවදුරෙන් සෙම්වූ යත් මැනැමෙ''** යන දහම්පියා අටුවාසන්නපාඨයෙන් මෑ පැහැදිලි වෙයි. **'සොහෙවදනකි'** යන පාඨය **'සෙහෙදුවනකි'** යනු විසින් ද විමසිය හැකිය. මෙහි **'වදන'** ශබ්දය වචනපර්‍යාය නො වේ. මේ නම් තවත්

විමසිය යුතු තැනෙකි. **'යන්හකුරුලන'** යන ශ්‍රීප්‍රඥරාමශෝ -ධනය කැටපොල්ලෙන් ගල්විදීමට වඩා අතින් ගල්විදීම විස්මයජනක ශිල්පයක් වනබව විමර්ශකයන් පිළිගත හොත් තවත් විමසිය යුතුවෙයි. **"යනන හක්කරක ලනක සිප"** යන ප්‍රඥරාමශෝධනය ද "සාළිකායො එකෙති පහරිත්වා පාතෙතීති සාළිඝක සිපපං" යන දහම්පියා අට්ඨවාසත්‍යයෙහි එන නිරුක්ති ය අනුව නො මැනවි. **'සාළින් තහක් කරලන සිද්ධි'** සි මෙහි එන ශොධනය මැනවි. අධොලිපිය අනුව **"යනන හක්කරක ලනක සිප"** සි ශොධනය කිරීම ද හෙළටුවාව ගැළපෙයි. එසින් හෙළටුවාවෙහි මේ ශිල්පය ගැන අදහස් දෙකක් පවසා තිබෙන බව වැටහෙයි. මේ අට්ඨවායෙහි කි සෙසින් 'සාළින් තහක් කරලන' ශිල්පය **'සාළිඝක සිපප = අන්හකුරුලන සිද්ධි'** යන්නෙන් පැවසෙයි. **'ඇහිලි අතුරෙන් අකුරුලන සිප'** යන්නෙන් ද පැවසුණේ මෙය මැසි. කැටපොල්ලෙන් ගල් විදීම **"යන්ත හක්කරක ලනක සිප'** යන්නෙන් ගනිතත් **'සාළින් තහක් කරලන'** යන කොටස අස් කිරීමට යුතුන- මෙක් නැත. හෙළටුවාහි කි අදහස ත් මේ අට්ඨවායෙහි කි අද -හස ත් එකක් මැ නොවන බව **"මේ අටුවායෙහි ඒ සිද්- ගන්නු අහසින් යන ලිහිණියන් පැහැරි මරණ තැන් ගැනැ 'සාළිඝක සිපප' සුතු"** යන්නෙන් පැහැදිලි වෙයි. කැට පොල්ලෙන් ගල් විද පක්ෂීන් මැරීමට වඩා අතින් ගල් විද මැරීම විස්මිය, ජනක බව කාහට වුවත් වැටහෙයි. හෙළටුවාෟයහි මේ ගල් විදීමේ ක්‍රමෟදන මැ **'සාළිඝකසිපප'** යන්නෙන් ගන්නා ලදි. මේ අදහස සැබෑ නම් උභය ශොධනය මැ සම්පූර්ණ වියයුතුබව පෙනේ. තවත් විමසිය යුතු ය.

ශ්‍රී ප්‍රඥරාමශොධනයෙහි **"ලකුණ්ටකො වදනකි,රසස නැමි"** යනු ද විමසිය යුතු තැනෙකි. මේ ශොධනය හෙළටුවා වට ගැළපෙන සේ කරන ලද නමුත් පෙළටුවායෙහි **'ලකුණ්ටක භද්දිය'** යන නාමය හෙළටුවායෙහි **ලකුණ්ටක** යන නාම යෙන් මැ බැවහර කළබවට මේ වාක්‍යය සාධකයෙකි. එහෙසින් මෙය හෙළටුවා පාඨයක් වන ලෙස ත් ලකුණටක ව්‍යවහාර විශෙෂය හෙළිවන ලෙස ත් ශොධනය වියයුතු ය. එහෙසින් **'ලකුණ්ටකොව දුනි කිරසස නාමි'** යන මෙහි එන ශොධනය මැනැවැයි හැඟේ. මෙහි අදහස මේ සත්‍ය ගැටපද- යෙහි 191 පිටුවෙහි සඳහන් වේ. ඒ අදහස ත් බලා කවරක් මැනැවිදැයි විමසියයුතු ය.

ශ්‍රී ප්‍රඥාරාම ඝොඩනයෙහි '**රහදෙවදූනකි ආවාටහි නම්**' යන ඝොඩනය ද විමසිය යුතු තැනෙකි. මෙහි '**කිද**' යන්නෙහි **ද** කාරය කපා දැමීමෙන් **රහඳු** යනු මෑ ආවාටයට නම් බව කියා පැහ. **රහඳු** යනුත් **වදූන** යනුත් **කිද** යනුත් ආවාටයට නම් වෙයි යන අදහස ගතිතොත් මෙහි ඝොඩනය අනවශ්‍ය යි. එහෙයින් මෙහි එය ඝොඩනය ඝොට ඝරන ලදී. අර්ථකථනය මෙහි 192 වන පිටුවෙහි එයි. යළිත් ඝොඩනය ඝරන විමර්ශනය යනට ඉන් වනදු ලැබෙයි. බොහෝ හෙළටුවා පාඨයන්හි එන '**වදූන**' ශබ්දය දුටුපමණින් එය වචන ශබ්දප්‍රයෝගය ඝොට ම ඝනා ගැනීමට නොහැකියුතු. '**වදූන**' 'යනු **වචන**' යන්නෙන් බැඳීමට වූවක් ද නොවේ. දකාරයට **ආ**කාරය අක්‍රමාගතයි. එහෙයින් '**අභිධාන > ඔධාන > බිදූන > විදූන > වදූන**' යනු විසින් ආනත ප්‍රකාරය සැලකියයුතු ය. මෙසේ ආ **වදූන** ශබ්දය නාම වාචක යි. අර්ථකථනයෙහි දී වචනය යනු ද කිය හැකි යි. ජලනිධි වාචක **වදූන** ශබ්දය ඝොසේ පැමිණියක්දැයි විමසිය යුතු ය. '**පාථොනිධි**' ශබ්දයෙන් පැමිණීමට ඉඩ ඇති බව පෙනේ. '**සොහෙවදූනකි**' යන තන්හි එන **වදූන** ශබ්දය '**සංසිදූපන**' යන තන්හි පැනෙන **දූපන** යන්නෙහි විකෘතියෙකැයි සැලකිය හැකිය. 'දූපන > දූවන > වදූන' යනු විසිනි. කරුණු මෙසේ හෙයින් මේ හෙළටුවා පාඨයන්හි ඝොඩනය විමර්ශකයන් ගේ අධිකතර විමර්ශනයට මතුත් ලක්විය යුතු බව කියමිහ.

අස්මදුවාසී අනුනායක සවාමීන්ද්‍රයන් වහන්සේ විසින් මේ ග්‍රන්ථයෙහි ඝොඩනය ඝරන ලද්දේ පන්සියඑක්තිස් තැනෙකි. මේ ඝොඩනයට බෙහෙවින් අසුවී තිබෙන්නේ අර්ථව්‍යාඛ්‍යානාව වසරයෙහි ලැබුණු වාඛ්‍යප්‍රදේශයන් බව පෙනේ. සම්පූර්ණ ග්‍රන්ථය ක්‍රමානුකූල වැ ඝොඩනය ඝරන කෙනකුන් හට උදවුවක් කිරීම උන්වහන්සේ ගේ අදහස වූ බැවිනි. එහෙයින් මේ **දහම්පියා අටුවා සන්නය** ඝොඩනය ඝරන පින්වතුන් විසින් සත්පුරුෂ ධර්මයෙහි පිහිටා මේ ග්‍රන්ථයෙහි එන ඝොදින සථාන යන් ගැන ද විමසීම හෙළිය යුතුබව හිතවත් ඝාමින් සිහි ඝරවමිහ.

ශ්‍රී ධර්මෝදය පරිවෙණාධිපති අසමදුවාසී අනුනායක සවාමීන්ද්‍රයන් වහන්සේ විසින් මේ **දහම්පියාඅටුවාසන්නය ගැටපදය** ලියන්නට ආරම්භ ඝරන ලද්දේ සිංහල සාහිත්‍යයට සේවයක් ඝරන අදහසිනි. තමන් වහන්සේ වෙත ඉගෙනීමට පැමිණි ශිෂ්‍යයනට දහම් පියා අටුවා සන්නයෙහි ගැඹුරු තැන් පැහැදිලි ඝොට ඝොටස් වශයෙන් ලියාදීමට පටන්ගත් උන්වහන්සේ

ව්‍යාඛ්‍යා කන්ඩය

මේ පිරිවෙන්හි සාලක් උපප්‍රධානාචාර්‍ය්‍ය ධුරය දරු **පණ්ඩිත පහතමුල්ලේ ශ්‍රියදර්ශී** සංඝරාජාදයන් වහන්සේගේ ආරාධනය පරිදි ග්‍රන්ථයක් වශයෙන් මේ ව්‍යාඛ්‍යානය සැපයූහ.

මේ ව්‍යාඛ්‍යාකරණයෙහි දී ඇතැම් තැනෙක ගැඹුරු ලිහිල්පද ගැන විශෙෂයක් නො දක්වා පිළිවෙළින් පදගතාර්ථය පැවසීම ද, ඇතැම් තැනෙක විරසාලඳුෂිත වාක්‍යප්‍රදෙශයන් සංශොධනය කොට අර්ථකථනය ද, ඇතැම් තැනෙක ගැඹුරු වචන පමණක් උපුටා ගෙන අර්ථප්‍රකාශනය ද, ඇතැම් තැනෙක අනිධෙයාර්ථය හා නිරුක්තාර්ථය මුල් කරගෙන අර්ථදීපනය ද, ඇතැම් තැනෙක ශබ්දනිෂ්පත්තිය හැරෙන සේ පයර්‍යායවචන කතිපයක් දැක්වීම ද කළබව පෙනේ. මේ කරුණු සම්පිණ්ඩනය කිරීමට ප්‍රමාණවත් නිදසුන් මේ ව්‍යාඛ්‍යානය මැනැවින් කියවන විට හමුවෙති.

මෙහි පරිකථා දැක්විය යුතු ඇතැම් ශබ්දයන්ගේ විවරණය ද ව්‍යාකරණලක්ෂණ හා නිරුක්තිලක්ෂණ පැයුතු ඇතැම් ශබ්දයන්ගේ ප්‍රපඤ්චය ද, ඇතැම් ධර්ම කාරණයන්ගේ නිර්දෙශය ද දක්වන ලදබව පෙනේ.

> "**මෙහි 'ඉත්' නම් වාක්‍යමහාවාක්‍ය රූපයෙන් සිටි ශබ්ද සඤ්ඥාව සි. හෙවත් වාක්‍යරචනාව සි.** (1 පිටුව) "**මිනි දුවැන්නියක් යන මෙහි 'මිනි' යනු කොඤ්ඤා සි. ජිවිතෙන්ද්‍රිය බහා නුබු කොපුව එනම් වන බැවින්..... කෙනෙක් මෙසේ කියත්.**" (49 පිටුව) "**වැලඳ නම් අත්පසෙකි. විනයෙහි ඒ ඒ කාර්‍යයනට සුදුසු සේ නියමිත දෙඅත්පසෙක් වෙයි. එසෙක් දෙපියන් විය හැකි. එසෙක් දෙලොස් රියනෙකි. හේ මේ ශබ්දයා ගේ..... .....නිරුස්ස වී.**" (71 පිටුව.)

යනාදිය පරිකථා දැක්විය යුතු ඇතැම් ශබ්දයන් විවරණය කළ බවට නිදර්‍ශන සි.

> '**නා + මනා + කම්**' යනු '**නාම්නාම්**' යන මෙහි පදච්ඡෙද සි. '**මනාපාමනාපකම්ම**' යනු පාළිවචන සි. '**මනාප – අමනාප**' යනු හෙළවට '**මනඹ – අමනඹ**' යි පැමිණෙයි. දෙශබ්දයන්ගේ මූ අනන්‍යලොපයෙන් ස්‍රුච්‍යට දිර්ඝ වූ '**මනා, අමනා**' යි සිටගන්නී. සඤ්ඥාවිමෙන්..... දිස්වේ. (15 පිටුව)

යනාදිය සමහර තැනෙක ව්‍යාකරණලක්ෂණ දක්වනලද බවට නිදර්ශන සි.

> "ඉරු බඹනව්ව මුහුදු මවරළස ඔට බලන්නා හා ම සමුද්‍රජලයෙහි සැහවී ගියහු මෙන් පැනෙඩි. මේ අර්ථය තැතු පොරණැදුරෝ සූයඩිඤංගමයට 'එජ්සිම' සි නම් කළහ. 'අජ් + නැසිම' යනු මෙහි පදවිභාග සි. ආපස්ගි – ජලයෙහි සැහවීම යන අර්ථ සි. 'අජ් – නැඹිම යනු නිරුක්තනයෙන් 'එජ්සිම' සි සිදුව විය. 'යෙජ්සිම' – ඇජ්සිම' ආදි නානා විකෘත රූපයෝ එයින්ම හට ගන්හ. (54 පිටුව)

> "ඕදුඛ > ඕද්හ > ඕදු > ඉදු" (24 පිටුව) "උපකාර > උවහාර > උවහාල් > වහාල් > වහල්" (52 පිටුව.)

යනාදිය ඇතැම් ශබ්දයන්ගේ නිරුක්තිලක්ෂණ පැබවට නිදර්ශන සි.

> "මෙහි අනුනය නම් මාහියෙන් පහ නො කළ හොළු සුන්ගේ ඔන්හි නො කඩ වැ පැවැත්ම සි. පරියුට්ඨාන නම් සුදුසු අරමුණක් ලත් කෙණෙහි අනුශයාවස්ථා යෙන් සිත මැඩගෙන නැඟී සිටීම සි. චිත්තකම්ම නම් ධර්මනියමය ඉක්මවා කාය චිකැසුන්ති වච්චිකැසුන්හින් ගේ පැවැත්ම සි. (4 පිටුව.)

යනාදිය ඇතැම් තන්හි ධර්මකාරණයන්ගේ නිර්දෙශය පැබවට නිදර්ශන සි. මේ ව්‍යාඛ්‍යානයෙහි තවත් පැනෙන විශෙෂයෙක් නම් පාළිපදයනට අර්ථ කීමෙහි දී ග්‍රන්ථබාහුල්‍යභීතියෙන් මූල වචනය නො දැක්වීම සි.

> "සඳ්ධමෙමා එව = සඳ්ධර්ම ම; පජෙජාතො=පහන්වූයේ; –සඳ්ධම්මපජෙජාත නම්." (4 පිටුව.)

යනාදි තන්හි මෙනි. මෙහි 'සද්ධම්මපජෙජාත නම්' යන්නට මුලින් 'සද්ධම්මපජජාතතා' යන මූලවචනය නො දක්වන ලද බව පෙනේ. එය – මෙසේ ඉරිසැල්ලකින් හඟවන ලදි. මේ ව්‍යාඛ්‍යානයෙහි මෙවැනි තැන් තවත් දක්නට ලැබෙන බව දතයුතු ය. සමහර තැනෙක කසුබ්බසින් මැ අර්ථ කියන ලද බව පෙනේ.

"තස්මිං = ඒ මහත් මොහඅඳුරුයෙන් වළඳනා ලදුයෙහි (වෙළන ලද ලොව්හි සු මස් සි;" (3 පිටුව) "සබ්බ සාසනෙයාවසෙන වා = සව්සෙවෙන් විසින් හෝ (16 පිටුව) "ඛීණාසව බැව්=ගුණු අසවුන් ඇතිබව ය (55 පිටුව) "සමිද්ධා සබ්බකාමා සි = සුමුඩු වූ හැම කාම යෝ කියා;" (147 පිටුව)

යනාදිය එයට නිදර්ශන සි. මේ ව්‍යාඛ්‍යානයෙහි මෙසේ කාශ්‍යප නරනාථයන් ගේ භාෂාවිලාසයෙන් අර්ථ කියන ලද්දේ ග්‍රන්ථ වෛවිත්‍ර්‍යය පිණිස ය. කසුබ් මහරජතුමන්ගේ දහම්පියා අටුවා සන්‍යය ඉගෙන ගන්නවුන් දෙස බලනවිට ඔවුනට මේ අර්ථ කථනයෙන් දුෂ්කරයෙක් නො වෙයි. සවහාෂායෙහි ප්‍රවිණත්වයට බෙහෙවින් පැමිණියන්ගේ භික්ෂාරුචිසම්පාදනයට රුකුල්දීම් ද මෙයින් සැපයෙයි කසුබ්බස ද මැනැවින් පරිවය වේ සි

මෙසේ සම්පාදනය කරන ලද මේ **දහම්පියාඅටුවා සන්‍යගැටපදය** මුද්‍රණයෙන් ප්‍රචාරයට පත්කිරීමට අපහසු වැ සලෙක් ගත විය. ග්‍රන්ථය ලියා අවසන් කොට හවුරුදු සතරක් ගත වූ නමුදු මුද්‍රණකාර්‍යයව ඉදිරියට කරන්නට නො හැකි වූ අසමදෘෂ්‍ය අනුනායක සවාමීන්‍ද්‍රයන් වහන්සේ හැකිනම් සුදුස් සෙකුට පවරා මෙය මුද්‍රණයෙන් ප්‍රචාරයට පත්කළ යුතු බව මා සමග පැවසූහ. තද්ගුරු වචනය ට අවනත වූ මම මේ ග්‍රන්ථය මුද්‍රණය කරවීමේ කාර්‍ය්‍ය ඉදුරුව මුද්‍රණාලයාධ්‍යක්ෂක ආර්. සී. රණසිංහ මහතා ට පැවරීමි. මේ මුද්‍රණකාර්‍යයෙහි දී අත්තොපි ලියාදුන් ලේල්වල අමරභිත්ති-තලම්මැහැර විජය - මිරිහැල්ලේ පෙම්ඳ යන සථවිර තෙනම ද, මුද්‍රණීයපත්‍ර බැලීමට උපකාර කළ ගැටමාන්නේ පුඤ්ඤරත්න-වීරඹුවේ විමලභාරති යන සථවිර දෙන ම හා මාපලගම සොම්සසර-බළංගොඩ ප්‍රඥාවංශ-වාද්දුවේ විජිත නන්ද යන භික්ෂුවරුන් ද, මුද්‍රණව්‍යය සඳහා අනුබලප්‍රදානය කළ අප භිතවත් ගිහිපැවිදි පින්වතුන් ද, කාශ්‍යපනරනාථයන් රජ මැදුරෙහි දී ආවාසීපාදයන් හමුවෙහි අභිධම්මව්‍යාඛ්‍යානය රන්පත්හි ලියාලනු පිණිස කළ මූලික සාකච්ඡාව විදහාපාන පිට කවරයේ චිත්‍රය සකස්කර දුන් පින්වතා ද, මුද්‍රණකාර්‍යය මැනැවින් කරදුන් ඉදුරුව මුද්‍රණාලයයේ අධ්‍යක්ෂ මහතා ප්‍රමුඛ කාර්‍යමණ්ඩලය ද, කෘතඥතා පූර්‍වක වැ අනුස්මරණය කරමි. මේ ග්‍රන්ථය මුද්‍රණය කොට හවුරුද්දකට වැඩි කාලෙක් ගත විය. ශුද්ධි

පත්‍රාවලොකනාදි තවත් කටයුතු කිපයක් පැමිණි බාධා කරුණු නිසා අත පසුවිය. එහෙත් අවශ්‍යයෙන් කළයුතු මේ කාර්‍ය සොතරම් බාධා කරුණු පැමිණිය ත් අප්‍රතිහත ධෛර්‍යයෙන් මෙසේ අවසන් කරන්නට ලැබීම ප්‍රීතියට කරුණක් බව සඳහන් කරමි.

කියේ මැනු :-

"යො ඝදවීං ප්‍රාවියතෙ – ඝදවීං ඝටතෙ'ව්‍ව,
අවශ්‍යං තදවාප්‍තොනාති – න වෙවප්‍රාතොනා නිවත්‍තතෙ."

ඉඳුරුවේ ඤාණරාමාදී ස්ථවිර.

ශ්‍රී ධර්මෝදය පිරිවෙන,
වැල්ලවත්ත,
කොළඹ.
25 ජූනි 1951

පටුන

යමකවග්ග අට්ඨකථා සන්නයෙහි:- 1 - 82

1. චක්ඛුපාලත්‍ථේර වත්ථු (1-30) 2. මච්ඡකුණ්ඩලිවත්ථු (30-37) 3. තිස්සත්‍ථේර වත්ථු (37 - 40) 4. කාළියඛදිනියා වත්ථු (40 - 44) 5. කොසම්බිවත්ථු (44 - 48) 6. මහාකාළ තෙරුන් වත්ථු (48- 52) 7. දෙවිදත්ත තෙරුන්වත්ථු (52 - 53) 8. අඟ සුවුවත්ථු (53 - 65) 9. නඳතෙරුන්වත්ථු (66 - 70) 10. චුන්දසූකරිකයාවත්ථු (70 - 72) 11. ධම්මිකා උපාසකයා වත්ථු (72 - 73) 12. දෙවිදත්ත තෙරුන් වත්ථු (73 - 80) 13. සුමනා දෙවියා වත්ථු (80) 14. දෙසහාතෙරුන් වත්ථු (80 - 82)

අප්පමාදවග්ග අට්ඨකථා සන්නයෙහි;- 83 - 131.

15. සාමාවතියා වත්ථු (83 - 111) 16. කුම්භඝෝසකයා වත්ථු (111 - 112) 17. සුළුපන්ථකතෙරුන් වත්ථු (112 - 120) 18. බල්ලසෙණවත්ථු (120) 19. මහසුප්පමහතෙරුන් වත්ථු (120-121) 20. දෙසබඳමහණුන් වත්ථු (121 - 122) 21. සක්වත්ථු (121 - 128) 22. අඤ්ඤතර මහණක්හු වත්ථු (128 - 130) 23. නියම්හම්නිස් තෙරුන්වත්ථු (130 - 131)

චිත්තවග්ග අට්ඨකථා සන්නයෙහි:- 131 - 143.

24. මෙඝියතෙරුන් වත්ථු (131 - 133) 25 අඤ්ඤතරමහණ හුවත්ථු (133 - 135) 26. උකකණ්ඨිත මහණුවත්ථු (135 -136) 27. සඞ්ඝරක්ඛිත බැණතෙරුන් වත්ථු (136 - 137) 28. චිත්ත හත්‍ථතෙරුන් වත්ථු (137 - 139) 29. අරඤ්ඤවාසු මහණු වත්ථු (139 - 140) 30. පූතිගත්තතිස්ස මහතෙරුන් වත්ථු (140 - 141) 31. නන්දගොපාලයා වත්ථු (141 - 142) 32. සොරෙය්‍ය සිට්ඨිපුත්ත වත්ථු (142 - 143)

පුප්ඵවග්ග අට්ඨකථා සන්නයෙහි;- 143 - 168.

33. පන්සියක් මහණුන් වත්ථු (143) 34. එණිපථමිවත්ථු (143 -144) 35. විඩූඩභයාගේ වත්ථු (145 - 151) 36. පතිපූජ්කාව වත්ථු (152 - 153) 37. මසුරුසිට්ඨු වත්ථු (153 - 155) 38. මාතිකා (පාඨිකා) ආජීවකයා වත්ථු (156 - 157) 39. ඡත්තපාණි උපාසකයා වත්ථු (157 - 159) 40. විසාඛා උපාසිකාවත්ථු (159 - 165) 41. අනඳ මහතෙරුන් පැනපුළුවුත්වත්ථු (165) 42. මහසුඛ මහතෙරුන් වත්ථු (165 - 166) 43. ගොඩිඛ මහ තෙරුන්වත්ථු (166 - 167) 44. ඉරහදිත්තයා වත්ථු (167- 168)

බාලවග්ග අට්ඨකථා සන්නය;- 168 – 183.

45. කොසොල්රජතුමන් වත් (168 – 169) 46. මහසුප් මහතෙරුන්වත් (170) 47. අනඳසිට්ටුතුමන් වත් (170 – 171) 48. ගණ්ඨිමහෙදනමෙසාරුන් වත් (171) 49. උදෙනරුන් වත් (171) 50. පාඨෙය්‍යක මහණුන් වත් (172) 51. සුපබුද්ධකුටිකී වත් (172) 52. කසසකයා වත් (173) 53. සුමනමාලාකාරයා වත් (173 – 174) 54. උපුල්වන් තෙරුන් වත් (174–175) 55. ජම්බුක තෙරුන් වත් (175 – 176) 56. අහිපෙතයා වත් (176 – 177) 57. සට්ඨිකුටපෙතයා වත් (177 – 178) 59. සුදම්තෙරුන් වත් (178 –180) 59. වනවාසික තිස් තෙරුන් වත් (180 – 183)

පණ්ඩිතවග්ග අට්ඨකථා සන්නය.;- 183 – 196.

60. රාධමහතෙරුන් වත් (183 – 184) 61. අසෘජිපුත්තබබසු දෙජෙනා වත් (184 – 185) 62. සන්මිහතෙරුන් වත් (185) 63. මහාකප්පින තෙරුන් වත් (185 – 188) 64. පණ්ඩිත සාමණෙරයන් වත් (188 – 191) 65. ලකුණ්ඩක භද්දිය තෙරුන් වත් (191 – 192) 66. කාණමාතාවත් (192 – 193) 67. පන්සියයක් මහණුන් වත් (193 – 194) 68. ධම්මික තෙරුන් වත් (194) 69. ධම්සවන්වත් (194) 70. පස් මහණිසියන් වත් (195 – 196)

අරහන්තවග්ග අට්ඨකථා සන්නය:- 196 – 205

71. ජීවකයන් වත් (196) 72. මහසුබ්තෙරුන් වත් (197) 73. බෙලට්ඨසීස මහතෙරුන්වත් (197 – 198) 74. අනුරුද්ධ මහතෙරුන් වත් (198 – 199) 75. මහකසසප් මහතෙරුන් වත් (199) 76. සැරියුත් මහතෙරුන් වත් (200 – 202) 77. තිස්තෙරුන්නහරණහු වත් (202) 78. සැරියුත් මහතෙරුන් වත් (202 – 203) 79. ඛදිරවනිය රෙවත තෙරුන් වත් (203 – 205) 80. අඤ්ඤතර ඉත්තියා වත්ථු (205)

සහස්සවග්ග අට්ඨකථා සන්නය;- 206 – 217

81. තම්බදාඨිකයා වත් (206) 82. දරුසිරිමහතෙරුන් වත් (206 – 208) 83. කුණ්ඩලකෙසි තෙරීන්වත් (208 – 209) 84. අනග්ඝපුවජක බ්‍රාහමණයා වත් (209 – 210) 85. මසිල් බමණවත් (210 – 211) 86. බැණබමණවත් (211) 87. සහායක බ්‍රාහමණයා වත් (211) 88. දීඝායු කුමරු වත්(211– 212)

89. සඞ්ඝිවව සාමණේරයන් වත් (213 – 214) 90. අනිමුත් තක සාමණේරයන් වත් (214) 91. බාහුඤ්ඤාණඩසඳු මහ තෙරුන් වත් (214 – 215) 92. සපපදාස මහතෙරුන් වත් (215) 93. පටාචාර තෙරින් වත් (215 – 216) 94. කිසා ගොතමීන් වත් (216) 95. බහුපුත්තනික තෙරින් වත් (216–217)

පාපවගු අවුවා සන්නය:- 217 – 221

96. චූළෙකසාටකබ්‍රහ්මණවත් (217) 97. සෙය්‍යසක තෙරුන් වත් (217) 98. ලජ්ජෙවිදූවත් (217 – 218) 99. අනේපිඩුමහ සිටාණන් වත් (218) 100. අසඳුඳුන පරිකඛාර මහණු වත් (219) 101 බිළාල සිටුහු වත් (219) 102. මහාධන වාණිජ යා වත් (219) 103. කුණ්ඩකුට්ඨිතාසස වත්ථු (219 – 220) 104. සුනඛලුද්දකසස වත්ථු (220) 105. මණිකාරකුලූපගකිස් තෙරුන්වත් (220 - 221) 106. තිණණං ජනානං වත්ථු (221) 107. සුපපබුද්ධිසක්කසස වත්ථු (221)

දණ්ඩවගු අවුවා සන්නය;- 222 – 227.

108. ඡබ්බග්ගියානං වත්ථු (222) 109. ඡබ්බග්ගියානං වත්ථු දුතියං (222) 110. සම්බහුලානං කුමාරානං වත්ථු (222) 111. කුණ්ඩධානතෙරුන් වත් (223) 112. උපොසථිකම්ම වත්ථු (223) 113. අජගර පේතයා වත් (223 – 224) 114. මහමුග ලුබ්ධකතෙරුන් වත් (224) 115. බහුභණ්ඩිකභික්ඛුසස වත්ථු (225) 116. සන්තති මහඇමතියා වත් (225 – 226) 117. පිලෝතික මහතෙරුන් වත් (226) 118. සුඛසාමණේරසස වත්ථු (227)

ජරාවගු අවුවා සන්නය:- 228 – 232.

119. විසාඛාය සහාසීකානං වත්ථු (228) 120. සිරිමාවත් (228) 121. උත්තරිතෙරියා වත්ථු (229) 122. අධිමානික භික්ඛුනං වත්ථු (229) 123. රූපනන්දතෙරියා වත් (229-230) 124. මල්ලිකා දෙවියා වත් (230) 125. ලාළුදායිතෙරසස වත්ථු (230 - 231) 126. උදානගාථා වත්ථු (231) 127. මහාධන සෙට්ඨිපුත්තසස වත්ථු (232)

අත්තවගු අවුවා සන්නය:— 232 – 236.

128. බොධිරාජකුමාරසස වත්ථු (232) 129. උපනන්දසක්‍ය පුත්තසස වත්ථු (233) 130. පධානිකතිස්සතෙරසස වත්ථු

(233) 131. කුමාරකස්සපත්තේරස්ස මාතුයා වත්ථු (233- 234) 132. මහාකාළඋපාසකස්ස වත්ථු (234 – 235) 133. දෙව දත්තස්ස වත්ථු (235) 134. සඞ්ඝභේද පරිසක්කන වත්ථු (235) 135. කාළත්තේරස්ස වත්ථු (235) 136. චූළකාළඋපා සකස්ස වත්ථු (235) 137. අත්තදත්තත්තේරස්ස වත්ථු (236)

ලෝකවග්ග අට්ඨකථා සත්තයෝ:— 236 - 239.

138. අඤ්ඤතරදහරභික්ඛුස්ස වත්ථු (236—237) 139. සුඛෝ දනස්ස වත්ථු (237) 140. පඤ්චසතභික්ඛූනංවත්ථු (237) 141 අභයරාජකුමාර වත්ථු (237) 142. සම්මුඤ්ජනිත්තේරස්ස වත්ථු (237) 143. අඞ්ගුලිමාලත්තේරස්ස වත්ථු (237 - 238) 144. පෙසකාරධීතුයා වත්ථු (238) 145. තිංසභික්ඛූනං වත්ථු (238) 146. විසඛමාණවිභාය වත්ථු (238—239) 147. අස දිසදූනවත්ථු (239) 148. අනාථපිණ්ඩිකපුත්තස්ස වත්ථු (239)

බුද්ධවග්ග අට්ඨකථා සත්තයෝ:— 239 -252

149. මාගන්දියවත්ථු (239–240) 150. යමකපාටිහීර වත්ථු (240 –247) 151. එරකපත්තනාගරාජස්ස වත්ථු (247 – 248) 152. ආනන්දත්තේරස්ස වත්ථු (248 – 249) 153. අනභිරත භික්ඛුස්ස වත්ථු (249) 154. අගතිදත්තත්තේරස්ස වත්ථු (249 – 251) 155. ආනන්දත්තේරස්ස වත්ථු (251) 156. සම්බහුලානං භික්ඛූනං වත්ථු (251 – 252)

සුඛවග්ග අට්ඨකථා සත්තයෝ:— 252 – 256.

157. සාකියභොළියානං වත්ථු (252 - 253) 158. මාරාවට්ටන වත්ථු (253) 159. කොසොල්රජහු වත් (253) 160. අඤ්ඤ තරකුලදූරිභාය වත්ථු (253 – 254) 161. අඤ්ඤතර උපාසක සස වත්ථු (254) 162. පසේනදි කොසොල් රජහු වත් (254 - 255) 163. අඤ්ඤතරස්ස භික්ඛුස්ස වත්ථු (255) 164. සක් දෙව්රජහු වත් (255—256)

පියවග්ග අට්ඨකථා සත්තයෝ:— 256 – 259

165. තිණ්ණං පබ්බජිතානං වත්ථු (256) 166. අඤ්ඤතර කුටුම්බිකස්ස වත්ථු (256 – 257) 167. විසාඛාය වත්ථු (257) 168. ලිච්ඡවීනං වත්ථු (257) 169. අනිත්තිඝඤ්ඤකුමාරස්ස වත්ථු (257) 170. අඤ්ඤතර බ්‍රාහ්මණස්ස වත්ථු (258) 171. දූරකානං වත්ථු (258) 172. අනාගාම්ත්තේරස්ස වත්ථු (258) 173. නන්දියස්ස වත්ථු (258 – 259)

කොධවග්ග අටුවා සන්නය;- 259 - 262.

174. රොහිණියා වත්තු (259) 175. අඤ්ඤතර භික්ඛුනෝ වත්තු (259) 176. උත්තරාය වත්තු (260 – 261) 177. මහා මොග්ගල්ලානත්තෙර වත්තු (261) 178. සාකෙතබ්‍රාහ්මණස්ස වත්තු (261) 179. පුණ්ණාය වත්තු (262) 180. අතුලස්ස වත්තු (262) 181. ඡබ්බග්ගියානං වත්තු (262)

මලවග්ග අටුවා සන්නය;— 263 — 268

182. ගොඝාතඝස්ස වත්තු (263) 183. අඤ්ඤතර බ්‍රාහ්මණස්ස වත්තු (263) 184. කිසාගෝතමිත්තෙරස්ස වත්තු (263) 185 ලාළුදායිත්තෙරස්ස වත්තු (263 – 264) 186. අඤ්ඤතරකුල පුත්තස්ස වත්තු (264) 187. චූලසාරිකස්ස වත්තු (264– 265) 188. පඤ්චසත උපාසකානං වත්තු (265) 189. තිස්සදහරස්ස වත්තු (265) 190. පඤ්චන්නං උපාසකානං වත්තු (265 – 266) 191. මෙණ්ඩකසෙට්ඨිස්ස වත්තු (266 – 267) 192. උජ්ඣාන සඤ්ඤිත්තෙරස්ස වත්තු (267 – 268) 193. සුභද්ද පරිබ්බාජකස්ස වත්තු (268)

ධම්මට්ඨවග්ග අටුවා සන්නය;— 268 – 270.

194. විනිච්ඡයමහාමත්තානං වත්තු (268) 195. ඡබ්බග්ගියානං වත්තු (268) 196. එකුදානත්තෙරස්ස වත්තු (268 – 269) 197. ලකුණ්ටක භද්දියත්තෙරස්ස වත්තු (269) 198. සම්බහුලානං භික්ඛුනං වත්තු (269) 199. හත්ථකත්තෙරස්ස වත්තු (269) 200. අඤ්ඤතරබ්‍රාහ්මණස්ස වත්තු (269) 201. තිත්තියානං වත්තු (269–270) 203. සම්බහුලානං භික්ඛුනං වත්තු (270)

මග්ගවග්ග අටුවා සන්නය 270 – 275.

204. පඤ්චසතානං භික්ඛුනං වත්තු (270 – 271) 205. පඤ්චසතානං වත්තු (271) 206. පඤ්චසතානංයෙව වත්තු (271) 207. තිස්සත්තෙර වත්තු (271 – 272) 208. සූකරපෙත වත්තු (272) 209. පොඨිලත්තෙරස්ස වත්තු (272 – 273) 210. සම්බහුලත්තෙරානං වත්තු (273) 211. සුවණ්ණකාරත්තෙරස්ස වත්තු (273 – 275) 212. මහාධනවාණිජස්ස වත්තු (275) 213. කිසාගොතමියා වත්තු (275) 214. පටාචාරත්තෙරියා වත්තු (275)

පකිණ්ණකවග්ග අටුවා සන්නය;— 276 – 285.

215. ගඞ්ගාරොහණ වත්තු (276 – 278) 216. කුක්කුටණ්ඩඛාදිකාය වත්තු (279) 217. භද්දිය භික්ඛුනං වත්තු (279)

218. සම්බහුලානංභික්ඛූනං වත්ථු (279 – 280) 219. ලකුණ්ඩකභද්දියත්ථෙරස්ස වත්ථු (280) 220. දාරුසාකටිකපුත්තස්ස වත්ථු (280 – 282) 221. වජ්ජිපුත්තකභික්ඛුස්ස වත්ථු (282) 222. ඝිත්තගහපති වත්ථු (283) 223. චූලසුභද්දඉත්ථි වත්ථු (283 – 284) 224. එකවිහාරිකත්ථෙරස්ස වත්ථු (284 – 285)

නිරයවග්ග අට්ඨවා සත්තයං:– 285 – 288.

225. සුන්දරිකාභාරද්වාජ වත්ථු (285) 226. දුච්චරිතඵලානුභවන වත්ථු (285) 227. වග්ගුමුදාතීරියානං වත්ථු (285 – 286) 228. ඛෙමත්ථෙරිසස වත්ථු (286) 229. දුබ්බල භික්ඛුස්ස වත්ථු (286) 230 ඉස්සාපකතිත්තියා වත්ථු (286) 231. ආගන්තුක භික්ඛූනං වත්ථු (286 – 287) 232. නිගණ්ඨානං වත්ථු (287) 233. තිත්තියසාවකානං වත්ථු (287 – 288)

නාගවග්ග අට්ඨවා සත්තයං:— 288 – 292.

234. මාගන්දියාවත්ථු (288) 235. හත්ථාචරිය පුබ්බ වත්ථු (288) 236. බ්‍රාහ්මණපුත්තක වත්ථු (288 – 290) 237 පසේනදි කොසලස්ස වත්ථු (290) 238. සානුසාමණේර වත්ථු (290 – 291) 239. බාවේරක හත්ථිනෝ වත්ථු (291) 240. සම්බහුලානං භික්ඛූනං වත්ථු (291) 241. මාරස්ස වත්ථු (291 – 292)

තණ්හාවග්ග අට්ඨවා සත්තයං:—292 – 299.

242. කපිලමච්ඡස්ස වත්ථු (292 – 294) 243. සූකරපොතිකාය වත්ථු (294 – 295) 244. විඩ්භනත්තකස්ස වත්ථු (295) 245. බන්ධනාගාර වත්ථු (295 – 296) 246. ඛෙමත්ථෙරියා වත්ථු (296) 247. උග්ගසේනස්ස වත්ථු (296) 248. දඟරභික්ඛුස්ස වත්ථු (297) 249. මාරස්ස වත්ථු (297) 250. උපකාජීවකස්ස වත්ථු (298) 251. සක්කස්සපඤ්හ විස්සජ්ජිත වත්ථු (298) 252. අපුත්තක සෙට්ඨිස්ස වත්ථු (298 – 299) 253. අඞ්කුරස්ස වත්ථු (299)

භික්ඛුවග්ග අට්ඨවා සත්තයං;– 299 – 306.

254. පඤ්චන්නම්පි භික්ඛූනං වත්ථු (300) 255. හංසඤාතක වත්ථු (300 – 301) 256. කොකාලික වත්ථු (301) 257. ධම්මාරාමත්ථෙර වත්ථු (301) 258. විපක්ඛසෙවක වත්ථු (301) 259. පඤ්චඝණ්ඩායක වත්ථු (302) 260. සම්බහුලානංභික්ඛූනං වත්ථු (302 – 303) 261. පඤ්චසත භික්ඛූනං වත්ථු

(303) 262. සන්තකායත්ථේරස්ස වත්ථු (303) 263. නඞ්ගල කුලත්ථේරස්ස වත්ථු (303 – 304) 264. වක්කලිත්ථේරස්ස වත්ථු (304 – 305) 265. සුමන සාමණේර වත්ථු (305–306)

බ්‍රාහ්මණවග්ග අට්ඨකථා සංවණ්ණනා;— 306 – 315.

266. පසාදබහුලබ්‍රාහ්මණස්ස වත්ථු (306 – 307) 268. මාර සස වත්ථු (307) 270. ආනන්දත්ථේරස්ස වත්ථු (307) 271. අඤ්ඤතරපබ්බජිතස්ස වත්ථු (307) 272. සාරිපුත්තත්ථේර වත්ථු (307) 273. මහාපජාපතියා වත්ථු (307) 274. සාරි පුත්තත්ථේරස්ස වත්ථු (307) 275. ජටිලබ්‍රාහ්මණස්ස වත්ථු (307) 276. කුහකබ්‍රාහ්මණස්ස වත්ථු (307–308) 277. සිසා ගොතමියා වත්ථු (308) 278. අඤ්ඤතරබ්‍රාහ්මණස්ස වත්ථු (308) 279. උග්ගසෙනස්ස වත්ථු (308) 280. ද්වින්නං බ්‍රාහ්ම ණානං වත්ථු (308) 281. අකිකාඅකහාරවාජස්ස වත්ථු (308 – 309) 282 සාරිපුත්තත්ථේරස්ස වත්ථු (309) 283. උපපලවණ්ණත්ථේරියා වත්ථු (309) 284. අඤ්ඤතරබ්‍රාහ්මණ සස වත්ථු (309) 285. ඛේමත්ථේරියා වත්ථු (309) 285. තිස්ස ත්ථේර වත්ථු (309) 287. අඤ්ඤතර භික්ඛුස්ස වත්ථු (309) 288. වහූනං සාමණේරානං වත්ථු (310) 289. මහාපන්ථක ත්ථේරස්ස වත්ථු (310) 290. පිලින්දිවච්ඡත්ථේර වත්ථු (310 – 311) 291. අඤ්ඤතරත්ථේර වත්ථු (311) 292 සාරිපුත්ත ත්ථේර වත්ථු (311) 293. මහාමොග්ගල්ලානත්ථේරස්සවත්ථු 235. වඤ්හත්ථේර වත්ථු (311) 296. සීවලිත්ථේරවත්ථු (311) 297. සුන්දරසමුද්දත්ථේර වත්ථු (311 – 312) 298 ජටිලත්ථේරස්ස වත්ථු (312 – 314) 299. ජෝතිය්‍යත්ථේර වත්ථු (314 - 315) 300. නටපුබ්බකත්ථේර වත්ථු (314) 302. වඩ්ඪිසත්ථේරස්ස වත්ථු (314 – 315)

ශුද්ධි පත්‍රය.

පිට	පෙළ	අශුද්ධි	ශුද්ධි
7	6	සෙස්ය	සෙස්ස
8	20	ව්‍යඤ්ජන	ව්‍යඤ්ජන
14	8	මේ	මේ
21	21	විසිරණෙ	විසරණෙ
27	20	පණිවා	පණීවා
27	27	පටිසඞ්ඛි	පටිසඞ්ඛි
28	10	උපජ්‍ඣනෙසින්	උපජ්‍ඣෙසින්
28	27	නූපදහද	නූපදහා
31	8	එත්ථති	එත්ථති
31	12	අලඞ්කාර	අලඞ්කාරා
38	6	අලොළකං	ආලොළකං
38	36	පවා-	පඤ්චා-
40	16	සවකිය	සවකීය
42	18	සඤ්ඤාත්‍යාදි	සඤ්ඤාදි
43	30	විඤ්ඤා	විඤ්ඤා
52	29	සත්‍ය	ගය්‍ය A
52	36	සිලි	සිලි
56	19-20	බැඳුනා	බැඳුණා
56	25	රියසෙයා	රියසියා
58	2	ලැජ්ජි	ලැජ්ජි
58	21	මුව්විඤ	මුඤ්චිඤ
59	29	වඩ්ඪමාන-	වඩ්ඪමාන-
62	7	දීඛ්	දිඛ්
63	12	පරාමාශීනය	පරාමර්ශීනය
63	20	තීවීවර-	තීවීවර-
65	21	නත්ථ	නත්ථි
65	37	අභසවූ	අගසවූ
67	4	බඹහුගේ	බඹහු සේ
70	5	භවුන්	භවූන්
70	26	ශූකරයන්	ශූකරයන්
71	9	කකියන	කකියන
71	14	වැළැත්	වැළැත්

පිට	පෙළ	අශුද්ධ	ශුද්ධ
74	18	සන්නිධ්‍යාන	සන්නිධ්‍යාන
74	31	ඇතවස්	අතැවස්
75	9	අභීප්‍රාය	අභිප්‍රාය B
75	13	ජූණුයේ	ජූණුයේ
75	27	අභිභූතවැ	අභිභූත වැ
75	34	පාරාජිත	පරාජිත
77	34	කීයා	කියා
78	14	මහනුන්	මහණුන්
79	8	ළදුයේ	ලදුමේ
79	13	හොතුපු	හොතුජු
85	9	කාමමප	කාමමජ
85	26	ආනොසි	ආනෙසි
86	34	සාදිකිනුජු	සාදිකිනුජු
87	24	වියළිම	වියළීම
89	23	වක්‍රයෙන්	චක්‍රයෙන්
90	9	අසමජ්ජාතිඝ	අසමජාතිඝ
91	5	මෛත්‍ර්‍යාධිඝ	මෛත්‍ර්‍යධිඝ
93	10	අලොළි	ආලොළි
94	12	තෝලයට	ඝෝලයට
94	28	හරිතකී	හරීතකී
96	18	ගත්හු	ගත්හු
99	17	සඩෙලෙහි	සැඩෙලෙහි
100	16	දෙපෙ	දෙජේ
101	27	පදවජ්ද	පදවෙජ්ද
102	20	අරීමඟින්	අරිමඟින්
103	19	භීක්ඛාහු	භික්ඛාහු
103	32	පෞවන	පොවන
103	34	ඉදීරි-	ඉදිරි-
105	5	වීතාරත්	විතාරත්
105	20	මෙයීන්	මෙයින්
106	23	විසිවෙතු	විසීවෙතු
106	37	අතාවඝාලීක	අතාවඝාලික
107	6	අවීතඝට	අවිතඝට
108	23	වවී	වවි

පිට	පෙළ	අශුද්ධි	ශුද්ධි
109	19–20	නො උපජන ම	නො උපජ නම
110	12	පණ්ඩිතෙ	පණ්ඩිතෙ
111	8	පිළිවතුන්	පිළිවකුන්
111	14	කැළඹිම	--
112	12	දන්නේ	දත්තේ
112	22	හඬ	හට
113	8	සෙයින්	සෙයින් C
113	17	ගුණයෙන්	ගුණයෙන්
114	39	වීසුඛ	විසුඛ
117	8	ආශ්වසීයෙන්	ආශ්වසීයෙන්
117	33	සිවුර	සිවුර
119	2–4	මඤ්ඡු	මඤ්ජු
119	27	වෙඟරයා	වෙඟරයා
120	8	පිළි-	පිළි-
120	23	සිතිය	සිතිය
123	19	-දීය	-දිය
123	27	ශූන්‍ය	ශූන්‍ය
123	32	අයුඤ්ජී	අයුඤ්ජී
125	14	පුප්ඵුපඟො	පුප්ඵුපඟො
125	28	එබැ	එබැ
127	1	මඤ්ඡුන්	මඤ්ජුන්
127	37	බැවින්	බැවින් D
128	4	ගීය	ගිය
128	5	වඤ්චිත	වඤ්චිත
128	20	ඉවිඡී	ඉවඡී
128	30	අඤ්ඤතත	අඤ්ඤත
128	33	නිසජ්පාදි	නිසජ්ජාදි
129	23	පිළීල	පිළිල
132	21	අඬුවලට	අඬුවලව
133	25	දකඛිණා	දකඛිණා E
136	-	චිත්තද-	චිත්ත-
136	20	සඬ්විහාරික	සඬ්විහාරික
136	28	කීය-	කිය-
137	11	ඥාතක-	ඤාතක-

පිට	පෙළ	අශුඛි	ශුඛි
137	34	නීෂාදන්ය	නිසාදනය
138	8	පිහිටි	පිහිටි
138	23	සිත්	සිත්
138	30	පගුරු	ජගුරු
140	20	කඤ්චුතාදී	කඤ්චුකාදී
142	18	ආදීය	ආදිය
145	34	දෘතව්‍ය	දෘතව්‍ය
146	18	රියෙන	රිසියෙන
146	31	කි	කී
148	11	බීසෙසි	බිසෙසි
148	27	එළීයේ	එළියේ
148	35	වැදූරිය	වැදුරිය
150	6	ජවල-	ජ්වල-
150	14	භික්කාමෝ	භික්ත්‍වාමෝ
151	8	ඇඟිලි	ඇඟිලි
151	10	පිරි-	පිරි-
155	21	විසින්	විසින්
158	25	ආවයති-	ආවායති-
159	19	ඇලළිය	ඇලළිය
159	25	පිඤ්ජ	පිඤ්ජ
161	12	පාළියෙහි	පාළියෙහි
161	30	පිඤ්ජ	පිඤ්ජ
162	4	තීරිපතුන්	තීරිපකුන්
162	31	භිකුන්	භිකුන්
163	2	ගඟා	ගඟා
163	4	මෙහෙය	මෙ හෙය
163	23	කඩතුරා	කඩතුරා
164	9	සිහි-	සිහි-
164	25	පුඤ්ජ-	පුඤ්ජ-
165	23	වියත	වියතු
166	3	කෙලඟ-	කෙලඟ- F
166	6	ඉසිඟිලි	ඉසිඟිලි
167	17	ගිළිහි	ගිළිහි
169	3	කලානත	කලානත G

පිට	පෙළ	අශුද්ධි	ශුද්ධි
169	20	මඩකුණ	මඩිකුණ
170	1	පලඝ	පලඝ
170	4	ළිහිණී	ළිහිණී
171	17	නිකඛණඩනසු	නිකඛපෙතඤ
171	18	පටි-	පටි-
171	27	නෙෂ්ක්‍රම්‍ය	නෛෂ්ක්‍රාම්‍ය
172	10	අපපඛ්‍යාය	අපපබ්‍යාය
172	32	5.1	51.
173	19	පඤ්චා-	පඤ්චා-
174	10	කුඤ්ඣිකා	කුඤ්ඣිබා
174	35	සපවිය	සජීවිය
175	18	වස්වළින්	වස්වළින්
175	21	නිලීන	නිලීන
176	31	මසන්ස්කය	මසන්ස්කය
178	11	පිළිවි	පිළිවි
179	14	කමවන්නෙයින්	කමවන්නෙයින්
180	17	කවුසිළුම්ණිහි	කවුසිළුම්ණිහි
181	1	දිවසො	දිවසො
181	1	ජහමඩහල	ජාහමඩහල
182	6	ඒය	ඒය
182	13	කියන	කියන
182	19	නිශ්චිත	නිශ්චිතා
184	9	සුබබවයෙක්	සුබබවයෙක්
184	14	සද්ධි-	සද්ධි-
184	19	පියවිහි	පියවිහි
184	27	ආපනති	ආපතති
185	31	පහණිංසු	පහිණිංසු
186	22	පිළියෙළ	පිළියෙළ
187	9	ඇයි	ඇයි
188	23	කියනුවට	කියනුවට
190	24	බලන්නේ	බලන්නේ
190	29	හිගිළිය	හිගිළිය
191	17	පිළිකුල්	පිළිකුල්
192	1	සිළිපිය	සිළිපිය

පිට	පෙළ	අශුඛි	ශුඛි
192	23	පණීස්	පිණීස්
192	34	කීද	කිද
193	10	අභීප්‍රායි	අභිප්‍රායි
193	17	පතිවිලි	පතිවිලි
194	6	ඵළවත	ඵලවත
194	12	ඉහයින්	ඉහසින්
194	32	මව්වුධෙය්‍යං	මව්වුධෙය්‍යං
195	1	අශුඛ	අශුභ
196	16	ඛව	—
197	18	සන්නීවය	සන්නිවය
200	3	වඉහර	ඉවහෙර
200	12	දෙර	දෙර
201	1	කයී	කයි
201	15	ශූන්‍යවූ	ශූන්‍ය වූ
201	17	දෙසක්	දෙසක්
207	26	ඛිකා	භික්ඛා
210	18	වාසියක්	වාසියක්
210	23	යාවිත	යාචිත
212	29	වැඩිය	වැඩිය
212	30	කුමරුව.	කුමරුවන්
213	22	වළඳයී	වළඳයි
214	7	සඛෙකාවිත	සඛෙකාචිත
217	26	සවණීමය	සවණීමය
217	27	මලුලකයෙකින්	මලුලසයෙකින්
219	3	වීය	චිය
219	11	ඡුරිකාව	ඡුරිකාව
219	19	අවඡිඳනය	අවඡිඳනය
220	15	පිරි–	පිරි–
222	1	ලදුයෙහී	ලදුමයහි
222	8	ඇතුල්	අතුල්
225	24	ඡේකවු	ඡේක වූ
226	19	ඇයී	ඇයි
229	17	ක්ඛුතං	භික්ඛුතං
233	15	පිළිවුව-	පිළිවුව–
233	17	ඇ ලුඹු	ඇලුඹු
234	20	ඇතුන්	අතුන්

පිට	පෙළ	අශුද්ධ	ශුද්ධ
236	21	ජීත්‍ත-	ජිත්‍ත-
237	9	ඉපැවිහියැ	ඉපැවිහියැ
237	23	තොරඹුරු	තොරඹුරු
238	1	ගණසඩහුණිකා	ගණසඩහණිකා
238	6	ගිනී	ගිනි
238	23	සිවූ නියා	සි වූනියා
239	10	වියදුව-	වියදුව-
239	15	සුලභ	සුළභ
239	19	ව.ක්‍ෂු	වක්‍ෂු.
239	30	ලාසුජ්ත්‍ය	ලාඝ්ත්‍නය
239	32	කිඹුලන්	කිඹුලන්
240	1	පීය	පිය
240	3	වෙසී	වෙසි
240	14	පිළී	පිළි
243	13	නාභියෙහි	නාභියෙහි
244	30	චිත්තයන්	චිත්තයන්
245	2	පිළිවෙසි	පිළිවෙසි
245	3	පාදවඡ්ද්‍ර-	පාදවඡ්ද්‍ර-
245	13	දකඛිණාවට	දකඛිණාවට
246	13	සමාධි	සමාධි
249	8	ඡවී	ජිවී
249	15	අත්පිඬි	අත්පිඬි
249	23	-පෙළී	-පෙළි
249	30	වාළෙක්	වහළෙක්
250	28	දෙවසීන්	දෙවසින්
251	2	සැමඟී	සැමැඟි
252	23	තංගිවූ	කණිටු-දෙටු
252	28	ඤාතීන්	ඤාතීන්
254	17	උපසකසස	උපාසකසස
256	19	යන්ත්‍රිත	යන්ත්‍රිත H
257	28	පාමැවු	ජාමැවු
257	31	ගිවිස්වසි	ගිවිස්වසි I
261	8	තීහිඹරා	තිහිඹරා
261	9	හොපු	ගොපු

පිට	පෙළ	අශුද්ධි	ශුද්ධි
262	16	පුණණය	පුණ්ණාය
263	22	අසඳුදර	අසඳුදතර
265	13	සපි-	සපි-
265	22	මඩකු	මඬ්කු
266	2	අපරසේ	අපිරසේ
266	16	මෙඩකයෝ	මෙණ්ඩකයෝ
266	24	වෙණිකපාල	වෙණ්හිකපාල
266	27	හූරොජුසෙන්	හූරොජුයෙන්
268	8	මවකයෙහි	මඤ්චකයෙහි
268	11	දෙදෙසක ය	දෙදසක යැ
268	23	මහාමත්තානං	මහාමච්චානං
269	23	හිකඛුනං	භික්ඛූනං
269	28	ධුඃඛඹ	ධුතාඞඹ
270	1	ඵළබැ	ඵළබැ
270	25	මිසදිටි	මිසදිට්
271	2	සහ්‍යවවන-	සහ්‍යවචන-
271	30	දෙකින්	දෙකින්
272	10	ව්‍යාඛ්‍යානය	ව්‍යාඛ්‍යානය
272	20	තීබේ	තිබේ
273	14	සඞ්ඛරණය	සඞ්ඛාරණය
275	10	රැසී	රැයි
276	18	හැඟියන්	හැඟියන්
276	20	නිෂ්පන්නා	නිෂ්පන්න
278	1	නියමු	නියමු
279	12	පියති	පියති
280	16	නීතර	නිතර
280	24	වවනවල	වචනවල
282	13	උකටලිමෙන්	උකටලිමෙන්
282	22	ඡිද්දසඨෝ	ඡිද්දසඨෝ
284	31	පවවත්තරණ	පවත්තරණ
285	4	පුජිතෝ	පූජිතෝ
285	19	කම්යෙහි	කමියෙහි
287	12	අගනතුඃ	අඃගනතුඃ

පිට	පෙළ	අශුද්ධ	ශුද්ධ
287	18	එයි	එයි
287	29	ව්ය	විය
288	5	සාවඤ්ඤං	සාවඥාතං
288	16	හික්මන	හික්මන
289	4	විසින	විසින්
289	14	පූටු	පුටු
289	29	නිබෙයි	නිඛයි
292	22	ජඟී	ජඟී
293	31	වැලඳනී	වැළඳනී J
295	26	විබ්හසස	විබ්හඤ්ඤකසස
296	9	එයින්	එයින්
296	14	පුතුන්	පතුන්
296	17	සමජ්ජූ	සමජ්ජූ
296	26	පැනීමය	පැනීමය
297	32	මිරසස	මාරසස
298	2	අවඤ්ඣ-	අවඤ්ඣ-
298	5	වඤ්ඣසින්	වඤ්ඣසින්
298	24	පුඤ්ඤඤ්ඤකෙහි	පූඤ්ඤඤ්ඤකෙහි
301	10	අවිවි	අවීවි
301	12	විශෙෂයෙන්	විශෙෂයෙන්
301	17	ධියමාණ	ධ්‍රියමාණ
301	23	ගොවිතැන්	ගොවිතැන්
301	25	දිවි	දිවි
302	12	වනිමෝ	වැනිමෝ
302	15	බ්‍රහ්ණසස	බ්‍රාහමණසස
302	23	මහනතාණි	මහනතානි
304	11	ජූදුළ	ජූදුළ
304	15	ලබතුජූ	ලබතුජූ
304	29	කසවසි	කසව සි
305	6	ගන්නෙමි	ගන්නෙමි
305	25	වරාජූ	වරාජූ
306	1	මිවළක්	මිටළක්
306	14	ඇසී	ඇසි
307	-	-ජූ	ක්ෂීණාශ්‍රව K

පිට	පෙළ	අශුද්ධි	ශුද්ධි
307	14	වනන	වන්න
308	17	පිළිබුදුන්	පිළිබුදුන්
309	14	දිරාගිය	දිරාගිය
309	31	කෙළෙය	කෙලේය
310	22	විරොධින්	විරෝධින්
310	34	වඤ්ඤූ	වඤ්ඤු
311	16	-තෙරස්	-තෙරස්ස
311	24	පියව්	පියවි
311	26	උපවාර	උපචාර
311	32	සිවලි-	සිවලි-
312	8	ඡේළෙහි	ජෙළෙහි
312	22	කොඡුරු-	කොඡුරු-
313	3	පවඡියෙන්	පවඡියෙන්
313	11	සමතිති	සමතිති
313	23	ඔසින්	හෙසින්
313	28	වැනී	වැනි
313	33	විෂයෙහි	විෂයෙහි
324	6	පූස්නා	පුස්නා
315	21	සහහන	සහහන

A B C̀ D E F G H I J K යන මේ ලකුණු දරන තැන් ශොධනය කළ පරිදී එවැනි සෙසු තැන් ගැන ද සලකනු මැනැවි. මේ ග්‍රන්ථයෙහි 84 වන පිටුවෙහි;- 99. **'වට පනළ පියා'** යනු **'වට යුවළ පියා'** යි ගන්නෙන් යන තන්හි 'වට යුවළ පියා' යනු **'බට පහළ පියා'** යි වියයුතු ය. එහි අර්ථ කථනය:- **බට පහළ**= යට හෙලන ලද; **පියා**= පක්ෂපත්‍රයන්; යි විය යුතුය. මේ වනාහි ග්‍රන්ථසම්පාදකයන් වහන්සේ විසින් ම පසුව කරනලද පරීක්ෂණයෙක ප්‍රතිඵලයෙකි. මෙහි පද බෙදීම් ආදියෙහි ද වැරැදි ගිය තැන් දක්නට ලැබේ. එවැනි තැන් ගැන ද සුධින් විසින් සලකා බලා ග්‍රන්ථයෙහි ඵලය නෙළා ගැනීමට මෙනෙහි කරනු මැනවි.

ප්‍රස්තාවනාවෙහි iii පිටුවෙහි 24 පෙළෙහි 'මෙන්' යනු **මෙතුමන්** යි ද, vi පිටුවෙහි 13 පෙළෙහි 'පණ්ඩිත' යනු **පණ්ඩිත** යි ද එහිම 25 පෙළෙහි 'වස්තුවෙන්' යනු **වඤ්ඤුවන්** යිද, xxiii පිටුවෙහි 24 පෙළෙහි 'නියමිත' යනු **නියමිත** යිද ශොධනය වියයුතු.

ශුද්ධි පත්‍රයෙහි 4 වන පිටුවෙහි 22 පෙළෙහි 'පිඤ්ජ' යන්න 'පිඤ්ජ' කියා වියයුතු.

දහම්පියා අට්ඨවා සන්‍ය ගැට පදය.

නමව් මැනැවින් සම්බුදු.

ගත් = ග්‍රන්ථයක්; **වියඛ්‍යන් කරන** = ව්‍යාඛ්‍යානය කර න්නා වූ; **ඇඳුරක්හු** = ආචාර්‍යවරයකු විසින්; **ගත්** = ග්‍රන්ථයා ගේ; **පූහායෙහි** = පූජිතාගයෙහි; **තුනුරුවනට** = රත්නත්‍රයට; **නමස්කර කටයුතු බැවින්** = නමස්කාරය කරනුවට සුදුසු බැවින්; **කුදුගත් නිකායෙහි** = කුඩා ග්‍රන්ථයන් පසළොස් දෙන කුන්ගේ සමූහ නිවාසාර්‍යයෙන් බුදුන නිකාය නම් වූ පස්වන ආගමයෙහි (කුදුගොත් සඟයෙහි); **සවිසි වැහෙකින්** = ෂට්විංශති වර්‍ගයෙකින්; **සරහා** = සජ්ජිත කොට; **තබන ලද** = සථාපිත වූ; **ධම්ම පද පාළියට** = දහම්පියා පෙළට; **සංවණ්නා කටැවි** = අර්‍ථවණ්නා කරනු කැමැති; **බුදුගොස් තෙරණුවෝ** = බුද්ධඝොස සථවිරපාදයෝ; **පළමු තමාහි** = පළමුකොට වනාහි; **තුනුරුවනට** = රත්නත්‍රයට;—

, (අ) මෙහි **'ගත්'** නම් වාක්‍ය මහාවාක්‍ය රූපයෙන් සිටි ශබ්දසඤ්ඤිය යි. හෙවත් වාක්‍යරචනාව යි. **'වියඛ්‍යන්'** යනුයෙහි මූල්වචනය **'ව්‍යාඛ්‍යාන'** යනු යි. එය පුරාතන භාෂා යෙහි **'ව්‍යක්හන්'** සී ව්‍යවහාත විය. මේ නරදෙවයෝ **'වියඛ්‍යන්'** සී යෙදූහ. මෙයට ත් පසුකලෙක **'වියකැන්'** සී යෙදී තිබේ. සියලු පදරැන් පැහැදිළි කොට **දක්වීම 'ව්‍යාඛ්‍යාන'** නම් වේ. රුවන් තුනක් එක්කොට සලකන ලදුයේ = **තුනුරුවන්** නම්; 'තුන්රුවන්' සී සිටිකල සමාසසමධ්‍යයෙහි උකාරාගම යි. **'දමුරුවන්'** යනාදියෙහි මෙනි. **'තෙරුවන් – රුවන්තියා'** යනුදු මෙයට පසීය වචන යි. **'කට + අවි'** යනු **'කටැවි'** යනු වේ, කව යනු අසම්භාව්‍යක්‍රියා විශෙෂයෙකි. **කර** ධාතුහු කෙරෙන් **අ** ප්‍රත්‍යය යි. මෙහි අවි පෙළ ව්‍යරණයෙහි 'තුං' ප්‍රත්‍යයට සමාන වේ. **'අවි'** යනු ප්‍රයොජන ඇතියේ, රුචි ඇතියේ යන දෙයරැන්හි මැ යෙදේ. **'අට'** යනු එහි මූල රූප යි. **'පළමු තමාහි'** යනු පාළි යෙහි "පඨමං තාවහි" යන ආවාසී ප්‍රයොගය දෙස බලා යෙදුණෙකි. 'තමා' යනු ත් 'හි' යනු ත් පද පූරණාර්‍ථයෙහි වැටෙන නිපාත සමූදායයෙකි. මතු දෙවදත් තෙරුන් වත්හි "අවිවෙහි තුබුව

හුණු තවාහි වත සෙයින්"[1] යි පැනේ. 'වනාහි – බළන් – වැළිත්– බළ – වැළි – කාලි' යනාදි නිපාතයන් හා පඨමාය යෑ. 'දුතම – කුඛාතම' යන තන්හි කාලාර්ථයෙහි වේ. මේ තන්හි **වකාරයට** මකාර වේ. **'රුවන්වැලි'** යනාදියෙහි මකාරයට වකාරය ද **'වෙසමුණු'** යනාදි තන්හි වකාරයට මකාරය ද ප්‍රාකෘත රීත්‍යනුගත වැ වන බැව් පැනේ. **'කුඛාතමක්'** = මදකාලක්; **දුතම** = දිනය හා හවුරුදු මාසාදි කාලය; වත වනුව යන අර්ථ යි.

අවිජ්ජයෙනි = අවිද්‍යායෙහි; **සඤඤා** = නම්; **අඳුරුයෙහි** = අන්ධකාරයෙහි; **සඤඤා** = නම්; **මෙතැන්** = මේ ස්ථානයෙහි; **දෙජ්ජ** = මොහ–තම යන ශබ්දද්වය මෑ; **අඳුරුමෙ** = අන්ධකාරය මෑ; **කියා** = කථනය හෙවේ;—

(ආ) 'අවිජ්ජා' යනු දශවන ශත වර්ෂ කාලයෙහි පැවැති ප්‍රාකෘත ව්‍යවහාර විශෙෂයට සුදුසු සේ **'අවිජ්ජ'** යි බිඳ ගත්හ. **'අවිද්‍ය'** යනු පසු කලෙක බැසගත් ප්‍රකෘතිය යි. පාළි සංස්කෘත භාෂාවන්හි දීඝස්වරය හ්‍රස්ව රූපයෙන් සිටීම ද ඒ ප්‍රාකෘත යෙහි ධර්මතා යි. උපාසිකා > උපසික; තිස්සා > තිස; සඤඤ > සඤ්ඤ; මේ ආදිය විමසා බලනු. **'මෙ'** යනු ඇකාරය උපදවා ගැන්මට පෙර සිටි රූපය බව ශබ්දධර්ම ඉතිහාසඥ ප්‍රාඥයන් විසින් සොයාගෙන තිබේ. එකාරය පසුකාලෙක ස්ථාන සාම්‍ය යෙන් **'ඇ'** කාර බවට පෙරළුණු බැව් සිතිය යුතු. **'මෙ – මැ'** යනු අවධාරණාර්ථයෙහි නිපාත යි. **'දෙජ්ජ'** යනු පාළි **'දෙව'** යන ප්‍රයොගය හා සමාන වේ. සියබස්සැ මේ **'ජ්ජ'** යනු සමුච්චය– අවධාරණ යන අර්ථ දෙකින් මැ දක්නා ලැබේ. භාෂාන්තරයෙහි ච – වව – ඡ – චඡ – ඛ – ජඛ – ත – ත්ථ – ධ – ද්ධ යි අසංයුක්ත වූද සංයුක්ත වූ ද ච – ඡ – ඛ – ධ – ත – ථ යන ව්‍යඤ්ජනයන් ගේ ස්ථානයෙහි ජකාර වන බව විඥයන් විසින් සොයාගෙන තිබේ. මේ ග්‍රන්ථයෙහි මෙයට නිදසුන් සුලභ වේ.

අවිජ්ජ = **අවිද්‍යාතොමෝ**; **අරමුණුහි** = ආරම්මණයෙහි; **මුළාවනඅවින්** = මොහනය වන අර්ථයෙන්; **අරමුණු** = ආරම්මණය; **පිළිසොඹන අවින්** = ප්‍රතිඝාදනය කරන අර්ථයෙන්; **මොහොහා ච අසා**= මොහය වූයේ ත් හෙතෙමේ මැය; **තමෝ ච ඉති**= අන්ධකාරය වූයේ ත් හෙතෙමේ නු යි; **කම්මධරසමඤ්ඤ** = කර්ම ධාරය සමාස යි; **නොමෙනාත්** = එසේ නො වෙතොත්; **තමෝ විය මොහෝ**= **අඳුරු බඳු මොහොය**; **මොහතමෝ යි** = මොහතම යැ යි; **උපමා සමඤ්ඤ එව** = උපමිත සමාස හෝ වේ; **මෙසේ කියත්** = මේ

ප්‍රකාරයෙන් කිව හොත්; **අඳුරුමෙ**= අන්ධකාරය මැ; **මොහතම් මැ**= මොහාන්ධකාරය මැ; **මහා විෂයවන බැවින් එව්** = මහත් ගොචර යක් (හැසිරෙන ඉඩමක්) වන බැවින් හෝ; **මහා පටිපක්ඛ වන බැවින් එව්** = මහත් පිළිසතුරු වන හෙයින් හෝ; **මුළු නේ** = සකලඥෙය මණ්ඩලය (= සියලු දත යුතු ධර්‍ම සමූහය);—

1. 'පිළිසෙයන' යන පාඨයට වඩා අඩෝලිපියෙහි එන **පිළිසොඝන**' යන පාඨය මැනැවි. පිළි: **සොඝ** = වැසුම්හි යනු ධාතු හෙයිනි.

පිළිසොඝන බැවින් = පටිච්ඡාදනය – වසාලීම කරන හෙයින්; **රාග්මඝඤ්ඤින් මෙ** = අරහත්තමඟඤාණයෙන් මැ; **පැහෙන් බැවින්** = පහින වන (ගෙවීයන) බැවින්; **මහා ච සෝ මොහතමෝ ච ඉති** = මහත් වූයේ ත් හෙතෙමේ මැයැ මොහතම වූයේ ත් හේ ම නුසි; **තෙන** = ඒ මහා මොහතමයෙන්; **ඔනද්ධා** = වෙළනලදුයේ ය; **පරි යොනද්ධා ඉති** = හාත් පසින් වෙළන ලද්දේ ය යන අර්‍ථයෙන්; **මහාමොහතමොනද්ධා** = මහා මොහතමොනද්ධ නම් වේ; **තස්මිං** = ඒ මහත් මොහ අඳුරුයෙන් වළඳනා ලදුයෙහි (වෙළන ලද ලොවිහි සුසේ සි);—

(ඉ) **'වළඳනා ලදුයෙහි එව්'** යන මෙහි 'එව්' සද විකල්පනාර්‍ථයෙහි යෙදී තිබේ. පාළි සංස්කෘත දෙක්හි අවධාරණාර්‍ථයෙහි වැටෙන 'එව' ශබ්ද සම්භූත මේ 'එව්' සද පාළියෙහි බොහෝ තන්හි 'එව වා' සී විකල්පනාර්‍ථ 'වා' ශබ්දය සමග යෙදී තිබ්. සහවර භාෂියෙන් හටගත් පරිචය බලයෙන් ඒ විකල්පාර්‍ථ ය හෙළඇදුරන් විසින් **'එව්'** ශබ්දය කෙරෙහි මැ අධ්‍යාරොපිත සි.

ලොවු = ලොකයතෙම; **තුන්** = ත්‍රිවිධ **වේ**;—

2 "ලොකීයති එත්ථව සුභාසුභං තංඵලංච" යන මෙහි 'එත්ථ' යනුවෙන් පර වැ සිටි 'ච' ශබ්දය අධිහා සි.

එත්ථ = මෙහි ලා; **සුභාසුභකම්ම** = කුශලාකුශල කර්‍ම ඛය ද; **තංඵලඤ්ච** = ඒ කුශලාකුශල විපාකඛය ද; **ලොකියති** = බලනු ලැබේනු සි; **සී** = කියා; **ඉත** = ගත හොත්; **සත්ලොවු** = සත්ත්ව සඞ්ඛ්‍යාත ලොකය ගැනේ; **ලුජ්ජති පලුජ්ජති සී ඉත** = නැසෙසි ප්‍රකාරයෙන් නැසෙසි සී ගත හොත්; **සඞ්ඛරලොවු** = පච්චයසම්භූත ද්‍රව්‍යරාශි සඞ්ඛ්‍යාත සංස්කාරලොකය ගැනේ;

එත්ථ = මෙහි ලා; **ථාවරජඞ්ගමා**= නිශ්චල චඤ්චල වස්තූහු; **ලොකි යන්ති යි ගත** = දකිනු ලැබෙත් යි ගතහොත්; බහූන්**ලොවු** = භාජන (අවකාශ) ලොකය ගැනේ; **මෙහි සත්ලොවු ගන්නේ** = මේ සථානයෙහි සත්ත්වලොකය ගත යුතු; **අනුසය පරියුඨාන් විතික්කම වසින්** = අනුසය පරියුට්ඨාන විතික්කම වසයෙන්; **පරිහානභනය** = හාන් පසින් වෙළාලීම; **එහි** = ඒ සත්ත්ව ලොක යෙහි; **ලැබෙන බැවින්** = ලැබෙන බැවිනි;—

(ඒ) මෙහි **අනුසය** නම් මාගීයෙන් පහ නො කළ කෙලෙසුන්ගේ සිත්හි නො සඩ වැ පැවැත්ම යි. **පරියුට්ඨාන** නම් සුදුසු අරමුණක් ලත් කෙණෙහි අනුශයාවස්ථායෙන් සිත මැඩගෙන නැගී සිටීම යි. **විතික්කම** නම් ධර්ම නියමය ඉක්මවා යාය විඤ්ඤත්ති වච්විඤ්ඤත්තීන්ගේ පැවැත්ම යි.

තුන් විධින් ඔවි ලොවුද් = තුන්ප්‍රකාරයෙන් සිවි ලොකය ත්;—

3 'ගණනේ මෙ එව්' යනු '**ගන්නේ මෙ එව්**, යි ගත මැනැවි. ගතයුතු මැ හෝ වෙයි යන අර්ථයි. **ඤණ ඇස්වරා**= ඤාණ නමැති ඇස වාරණය කොට් (අවුරාදමා);—

4 'හැමජ' යනු '**හැමජඞ්මුන්**' යි ගන්නේ. **හැම ජහමුන්** = දුකඛාදී සියලු ධර්මයන්; **මොහඳුරු** = මොහාන්ධකාරය විසින්; **පිළිසොඝන බැවින්** = පටිච්ඡාදනය කරන බැවිනි; **ලොකනනං** = උපාදානසකඛ සඞ්ඛ්‍යාත ලොකයාගේ කෙළවර; **පඤඤතීති** = දකී නු යි; **ලොකනනදස්සි** = එනම් වේ; **මෙහි** = මේ සථානයෙහි; **ලොකනන නම්**= ලොකාන්තය නම්; **ලොකනනං අප්පත්වා** = ලොකාන්තයට නො පැමිණ; **දුකඛා පමොවනං නව අත්ථි** = දුකින් මිදීමෙක් නොද ඇති; **යනතන්හි සෙයින්** = කියන සථානයෙහි මෙන්; **නිවන්** = නිර්ඝණය යි; **විපරිණාම කොටැ** = විපරීණාම කොට (පෙරළා); **සඳ්ධම්මො එව** = සද්ධර්මය මැ; **පජ්ජොතො** = **පහන්** වූයේ; – සද්ධම්ම පජ්ජොත නම්. **පජ්ජොතො විය සඳ්ධම්මො** = ප්‍රදීපයක් වැනිවූ සද්ධර්මය; 'සද්ධම්ම පජ්ජොතො' යනු වේ; ('සද්ධම්ම ආගම අධිගම විසින් දෙවේ' යි සම්බන්ධ යි) බුදු වදන් = ත්‍රිපිටක බුද්ධවචනය; **දෙජ්** = දෙන මැ; **සතංධම්මො** = බුද්ධාදී සත්පුරුෂයන්ගේ ධර්මය; (කියාද) **ඤතනා පසත්ථා ධම්මොනිපි** = ඥානත වූ ප්‍රශසත වූ ධර්මය යි ද; '**සද්ධම්මො**' යි = සද්ධම්ම නමැයි කියා;—

5 'ගණනෙ' යනු 'ගන්නේ' යි ගත මැනව, **මතුදු** මෙසේ මැයි.

පුවසනලදද සුසේ සි = පකාසනය කරනලද්දේද යනු කි නියා සි; (පුවස – බැබළීමෙහි යන ධාතු සි.) **හිකඛවෙ** = සසර බියදක්නෙනි; **ඉමෙ ද්වෙ අනනා** = මේ අන්තයෝ දෙදෙනෙක්; **පබ්බජිතෙන න සෙවිතබ්බා'සි** = පැවිදිවූවහු විසින් සෙවනය නො කටයුත්තාහ සි; **සෙමින්** = කියමින්; **කොණ්ඩඤඤ තෙරුන්** = කුඩන් තෙරණුවනට; **මහපල උපයමින්** = මාගී ඵල උප්පාදය හෙරෙමින්; **ජුලු** = දිලිහි ගිය; (ජල – දිලිමෙහි යන ධාතු සි.) **ජලිතා** = දිලිහි ගිය; **ඉද්ධි** = සෘද්ධි තොමෝ; **යසස** = යමක්හුගේ ද; **සො** = හෙතෙම; **ජලිතිද්ධි** = එනම් වේ;-

6 'විජානෙහි පටා' යනු 'පඤ්ඤි' සි ශුද්ධ කෙරෙති. **'විජාන්'** යනු මැ මැනව, මේ පාඨය මැ මතු ත් යෙදී තිබේ. තිසසතෙර වසතුයෙහි **'පඤ්ඤ්'**සි පැනේ, මේ තරදෙවයෝ සකිය බුද්ධි වෛචිත්‍රය රූප සොට දක්වන්නවුන් සෙසින් එක මැ ශබ්දප්‍රකෘතිය නන් නියරින් දක්වා පියෙති. පිහිට, පිහිව්, පියුව් යනාදි වීසිනි. මෙසිදු එමෙන් 'පඨමඣාන > පඨමඣ්ඤ> පඤ්ඤ් > පඤ්ඤා > පිඤ්ඤා > විජාන්' සි යෙදූහ සි ඇපි සලකමු.

විජානෙහි පටා = ප්‍රථමධ්‍යානයෙහි පවත්; **ජිලියෙමින් අවුජ්** = ජලින වෙමින් අවුත්; **රහත් ඵල සමඟ** = අර්හත් ඵලය සමඟ; **ඉධපාඨමුන්** = සෘද්ධිපාද ධර්මයන්ගේ; **කොළපත් බැවින්** = කොටි ප්‍රාපත භාවයෙන්; **බෝමඬ** = බොධිමණ්ඩයෙහි ද; **නෑ සමාම්හි** = ඤාතිසමාගමයෙහි ද; **ගඬඩ මුල** = ගණ්ඩඹ මූලයෙහි ද; **සොළ සමපත්ති ගුණ හා** = සප්ඉතාඥානාදි සවාඛ්‍යාගේ සම්‍යක්‍ සඞඛ්‍යාත ගුණය හා; **පරාම ප්‍රතිපත්ති දෙගුණ** = අසුසුනොණ්ඩඤඤාදි විනෙයයනට මහපල නිවන් ලබා දෙමින් පරාඛ්‍යෙහි පිළිපන් බවය යන ගුණද්වයය; **ප්‍රණාමාරහ සේ** = ප්‍රණාමයට (වැඳීමට) සුදුසු බව; **එහු** = ඒ බුදුහු ගේ; **පා සහළුවන්** = පාදසඞඝාටිකාව – පාද යුගළය; **උපයොග බහු වදන්** = දවිතීයා බහු වචන සි. **තුමෙමඤ්ඤවචන හෝ** = සපතම් එඤ වචනය හෝ වේ; **'කායෙන වාචාය මනසාව** = කයින් වැඳීම ය වචනයෙන් වැඳීම ය සිතින් වැඳීම දැයි; **නියෙසා වඳනා** = වන්දනාවෝ තුන්දෙනෙක් වෙති; **තුනුජ්** = තුන මැ; **මහඤණින්** = මාගී ඥානයෙන්; **සියුසස්** = චතුස්සත්‍යය; **තුමහ මෙ** = තමා විසින් මැ; **ජතුවහ** = දත්තහුගේ; **සච්චානි** = සතර සත්‍යයන්; **බුජඣිතා ඉති** = තෙමේ දත්නු යි; **බුදෙධා** = බුද්ධ

නම් වේ; **දෙසුන් ඤාණින්** = දෙනතා ඥානයෙන්; **සිසුසස්** = සතර සත්‍යය; **මුළුලෝ** = සකල ලොකයා හට; **දැන්වූවහ** = දන්වාලීම කළ තැනැත්තහුගේ; **පජාය** = ප්‍රජාව ලවා; **බොධෙතා ඉති** = දන්වාලීම කෙළේනු සි; **සවඤාණින්** = සවකීය සර්ඥතා ඥානයෙන්; **මුළුනේ** = සකලඥෙයය; **ඡතුවහ** = දත්තහුගේ; **යංඤෙයය්‍යං අපී** = යම් දතයුතු දෑයෙක් ඇද්ද; **සබ්බං** = ඒ සියල්ල; **අභිඤඤසි** = අවිපරීත කොට දන්සේක; **සමනන වකඛු** = සමතැසුන් වහන්සේ; **තෙන** = එහෙයින්; **තථාගතෝ** = තථාගත නම් වෙත්; **සැපැන් ඇනියහ යුසේ සි** = ශ්‍රීමතුන්ගේ යනු කී නියා සි;

7 'සැපත් සතරඤණ පහන් අනුභවු රැස්සුව විසින්'සි පොත්හි තිබෙසි. 'සැපත් සතරඤණ පහන් අනුභවු රූ සපුව විසින්' සි ශුද්ධ කැරැ ගත මැනැවි.

ඤණ = **ඤාණසම්පදා** ය; **පහන්** = පහාණසම්පදා ය; **අනුභවු** = අනුභාව සම්පදා ය; **රූසපුව විසින්** = රූප සම්පදා ය යන මොවුන්ගේ වශයෙන්; **සැපත්** = සම්පත්තිතොමෝ; **සතර** = චතුර්විධ වේ; (විභාවිනී ටීකාව හෝ පුරාණ අභිධර්මීය සඞ්ග්‍රහ සන්නය බලනු.) **සිරි** = සම්පත්තිය; **එතසස** = මෝහව; **අපී ඉති** = ඇත් නු සි; – සිරිමා නම් වේ, **තසස සිරිමතෝ** = ඒ ශ්‍රීමතාණන්ගේ; **ගාථානුරකඛණ සදහා** = ගාථාව ශාස්ත්‍රා විරොධයෙන් රැකගැන්ම පිණිස; **දිගි** = දීඝීවූයේ ය; **එසවඤඤහු සබඳ** = ඒ සර්ඥයා හා සම්බන්ධ වූ; (**'නිමිනන නෙමින්ත්තික සම්බන්ධෙති**' යන තන්හි නිමිත්ත නම් ඵලයක් උපදවාලීමෙහි සමර්ථ වූ හෙතුව සි. නෙමිත්තික නම් හෙතුවෙන් උපන් ඵලය සි. විස්තර ව්‍යාඛ්‍යානයෙහි මෑ ආගත සි.) **මහ හවුන් හා** = මාඝීයාගේ වැඩීම සමඟ; **ඵලනිබ්බාන සවජිකිරියයෙන්** = ඵලය හා නිවන් හා පසක් කිරීමෙන්; **බුදබභාව හෙතුබව ලඤඤණ ගුණ දක්වා** = බුදුබවට හෙතුබවය යන ලක්ෂණය ඇති ගුණය දක්වා; **ඇරැ** = ආහරණය කොට (අධ්‍යාහාරකොට); **සවුසහහට** = ශ්‍රාවක සඞ්ඝයා හට; **මෙසින්** = මේ ගුණ කථනයෙන්; **ඔවුහු** = ඒ සර්ඥයා ගේ; **උරෙඩ ආබව** = ලෙහි ඉපිද පැමිණි බැවි (ඔරසභාවය); **දිවිසිලසාම සෙසුහි** = මාඝීසම්ප්‍රයුක්ත වූ දෘෂ්ටිය හා ශීලය යන මොවුන්ගේ සමානත්වයෙන්; **සඞ්ඝටිතත්තා** = එකට ගැළපී ගිය හෙයින්; **සෙඛ හොතුඒ** = සෙඛ වූව ද; **අට අරි පුහුලෝ** = අෂ්ට ආර්ය පුද්ගලයෝ; **නො අරි පුහුල් හොතුඒ** = ආර්ය පුද්ගල නො වත්ත්;

තථාභාවයට = ඒ ආකීභාවය පිණිස; **පොථුජ්ජනිකා සඞ්ඛා** = පුහුදුන් ගණයට අයත් සඞ්ඛ තෙමේ ද; **ඉච්චාදි** = මේ ආදිය යි; **ඉඤ්ඣොපඛමද්දන** = ඉදුගොව්වන් මැඩීමය; **අඛකිනෙදන ඇ** = ඇස් බිඳී යාමය යනාදි වූ; **සේවූ** = දක්ෂ වූ; ('ලොව්ධම් කුදුධම් නම්, ලොවුතුරා ධම් මහත් ධම් නම්' යි ගන්නේ, සෙස්ය ආගමනයින් දතයුතු); **ඉමානිටු විවාට** = ඉෂ්ටානිෂ්ට විපාකයට; **කරුණු හා** = හෙතුව හා; **නො කරුණෙ හි ඇ** = එසේ හේතු නො වූ කාරණයෙහි යන අර්ථයි; **සපත්** = සම්ප්‍රාප්ත වූ – (පැමිණෙන ලද); **සධම් පිහිට ඇතියේ** = සද්ධර්ම නමැති ප්‍රතිෂ්ඨා ඇත්තේ; **සඳධමෙමා එව පදං** = සද්ධර්මය මැ පිහිට වූයේ; – සද්ධර්ම පද නම් වේ; **සම්පත්තං සඳධම්මපදං යෙන** = පැමිණෙන ලද සදහම් නමැති පිහිට ඇතියේ යමක් හු විසින් ද; **සො සම්පත්ත සද්ධම්මපදෙ** = හෙතෙම 'සම්පත්ත සද්ධර්ම පද' නම් වේ; **නවලොවුතුරා ධම්** = නවලොකොත්තර ධර්මය තෙම; **දුගිති හා සසරැ** = දුගතියෙහි හා සංසාරයෙහි **හිය නො දෙනුව** = වැටෙනුවට නොදී; **එ සපත් බැවින්** = එයට පැමිණි හෙයින්; **සථර** = ශාස්තෘ තෙමේ; **එට කරුණු** = ඊට කාරණ වූ; **දෙසුන් සඳණ හා සවඤ්ඤු ඤාණ** = දෙසනා ඤාණය හා සබ්බඤ්ඤුත ඤාණය යි;—

(උ) පාළියෙහි 'සබ්බඤ්ඤූ' යි ද ප්‍රාකෘතයෙහි 'සබ්බණ්ණූ' යි ද සිංහල ප්‍රාකෘතයෙහි 'සවඤ්ඤු' යි ද තද්භව සිහළයෙහි 'සවැණී (නි)' යි ද යෙදී තිබේ.

ඤානතතය මුඛෙන = බුදුබව ය– පසේ බුදුබව ය – රහත් බව ය යන ඤානත්‍රයද්වාරයෙන්; **විනෙය ජනං** = උද්ඝටිතඥ විපච්චිතඥ ඥෙය යන විනේ ජනයාට; **සාසති** = යි සේයි; **අනුසාසතීති** = හිත කථනය කෙරේනු යි; **සඛා** = සත්‍ය නම් වේ; **ගිඛබමෙ** = සසර බිය දක්නෙනි; **ඉධ** = මේ ශාසනයෙහි (මහණෙක් තෙම) **සුතතං** = සූත්‍රය; **ගෙය්‍යං** = සගාථක සූත්‍ර සඞ්ඛ්‍යාත ගෙය්‍යය, **ධම්මං** = නවාඞ්ග ශාස්තෘ ශාසන ධර්මය; **පරියාපුණාති** = පුහුණු කෙරෙයි; **ඇනාදි කණ්ඩි සේ** = යනු ආදි කොට ඇති ස්ථානයෙහි මෙන්; (ධම්ම ශබ්ද 'පාළි' කියා යි යොදනු.) **සනති පදං** = 'සන්ති' ය යි කියන ලද පිහිට; **කොටස් එවූ** = කොට්ඨාසාර්ය හෝ; **තසස** = ඕ හට; **තසථ** = එහි ලා; **ධම්මපදූ** = ධර්ම කොට්ඨාසයෝ; **අපිලාපනති** = වැටහී යෙති; **ධමෙමා ච සො** = පෙළදහම් වූයේ ත් හේ මැය; **පදං ච ඉති** = පිහිට හා කොටස් වූයේ ත් හේ මැනු යි; – 'ධම්මපද'

නම් වේ; **පෙළ අවින්** = පාළිය යන අර්ථයෙන්; **ධම්ම්** හෙමේ වෙයි = ධර්මය ද හේ මැ වෙයි; **ප්‍රකිට අවින් හා** = ප්‍රතිඥාවී යෙන් ද; **කොටස් අවින්** = කොට්ඨාසාර්ථයෙන් ද; **ප්‍රයෙ** හෙමේ **වෙයි** = පද නමුත් හේ මැ වෙයි; **ප්‍රකිට අටනම්** = පිහිටය යන අර්ථය නම්; **ශතුවහු** = ප්‍රතිපන්න පුද්ගලයා; **දුගි හා සසර**= දුර්ගතියෙහි හා සංසාරයෙහි; **කිය නො දෙන අට** = පතිත වනු වට නො දෙන අර්ථය යි; **කොටස් අටනම්** = කොට්ඨාස යන අර්ථය නම්; **පෙළධම්හි** = පාළි ධර්මයෙහි; **අවයව අට**= සූත්‍ර–ගෙය්‍ය–වෙය්‍යාකරණාදි අවයවාර්ථය යි; **රත්මල් සුව** = රත්මලැයි කිවහොත්; **මේ අරුත්** = 'ධම්මපද' ශබ්දයට කී මේ අර්ථය; **හැමයට** = සියලු ධර්මයට; **සාමාන්‍ය හොතුදු** = සාමාන්‍ය බැව් ඇති වුවත්; **සතර සිය දෙව්සිගසෙක් ද** = (යම්) සාරාසිය විසි දෙගයෙක් වේද; **හොබවන** = සොභමාන වන්නා වූ; **සොහනිහි** = බබළා නු සි; **සුභං** = සුභ නම් වේ; **අඳුරු විධමා** = අන්ධකාර විධමනය කොට (–අඳුරු තුබූ තැනින් ඉවත්කොට); **හොබන සුරක්හු සෙසින්** = බබළන දෙවියකු මෙන්; **විනෙ ස තන්හි** = විනෙය ජනයාගේ සන්තානයෙහි (–භවාඞ්ග පරම්පරා යෙන් නො කඩ වැ පවත්නා චිත්තප්‍රබන්ධය චිත්තසන්තාන නම්) **ඵනනාන පදබ්‍යඤ්ජන හා** = නොගැඹුරු පද සම්ඛ්‍යාන ව්‍යඤ්ජන හා (මෙහි 'ව්‍යඤ්ජන' නමුත් පද මැයි); **ගම්හිරාර්ථ ඇතිවන බැවින් එවි** = ගැඹුරු අර්ථයන් ඇතිවන බැවින් හෝ; **ශ්‍රැනිරම්‍ය වැ** = කන්කලු වැ(කනට මිහිරි වැ); **විමදිඤම බැවින් එවි** = (නුවණින් එපිට මෙපිට පෙරළා) වෙසෙසින් පිරිමැද බැලීමට යොග්‍ය බැවින් හෝ; **මෙයට ඇර** = මේ ස්ථානයට ආහරණය කොට;—

8 "කිරති කිණාති කරොතීති වා" ය්නු **'කිරති කිණාති කමපතීති වා'** යි ශුද්ධ කර ගත මැනැවි.

කිරති = දුරලයි; (කිර–විකෙකපෙ) **කිණාති** = නහයි; (කි=හිං සායං) **කමපතීති වා**= කාපවයි හෝ; (කම්පනං කරොති) **පරහට දිඤ** = මෙරමා හට පැමිණි දුක; **සාධූන් කපවයි එවි** = සත්පුරුෂයන් කම්පනය කෙරෙයි හෝ; **කරුණාය** = කරුණා වගේ; **ආවෙගො** = යි සේයි; **පරදුකඛ දසසනෙ** = මෙරමා දුක් දැකීමෙහි; **තුදිතතා** = ඉක්මන් බව; – කරුණාවෙග නම් වේ; **තෙන** = 'ඒ කරුණාවෙගයෙන්; **සම්මුසසාහිතං මානසං** = ඔසවන ලද සිත; **ඔසස** = යම්ක්හුගේ ද; **සො** = හෙතෙම; –සම්මුසසාහිත මානස නම් වේ; **ඳුනු දිය වෙනෙන්** – ධනුර්ජ්‍යාවෙ

ගමයන් – දුනුලනුවේ වෙහයෙන්; (වෙහ > වෙහ් > වේ, සනුවේ. 'වේ' සඳහන් 'නෙහ්' වීඛත් හා ග්‍රසව සි) **භාවන** = ධාවනය කරන; **කඬ සෙසින්** = කණ්ඩයක් (– ඊයක්මෙන්); **කරුණු වෙනෙන්** = කරුණා වේගයෙන්;

9. "සත් විහර විහිජ" යි පොත්හි නිබෙසි. '**සමවත් විහර ඉහිජ**' යි ශුද්ධ කැරැ ගත මැනැවි.

සමවත් විහර විහිජ = සමාපත්ති විහාරය හැර දමා ("පියකරු තම සිතට සමවත් සුවෙන් නැහ සිට" යනාදි තැන් පිරික්සනු); **දෙ සුන් සැණ සිව** = දෙශනාඥානයාගේ මතුයෙහි; **එනායනාය කරුණාය** = එබානත කරුණාවෙන්; '**සම්භසා කිත මානසෝ**'ඹි = මෙහෙයන ලද සිත් ඇතියේ යි; **කිවෙන්** = කියනලදුවෝ වෙත්; **අධිගමාරහයන්** = මාගිඵලාවබෝධයට සුදුස්සන්; **ගෙනෑ** = ග්‍රහණය කොට; **විඛ්බන්කිනි** = සෙළින් නු යි; **දෙවා** = දෙවියෝ නම් වෙති; **මනාසය උසානනතතා** = සිත හිවී ගිය බැවින්; **මනුසසා** = මනුෂ්‍යයෝ නම් වෙති; **දෙවා ච මනුසසා ච** = දෙවිහුද මිනිස්හුද; **දෙවමනුසසා** = දෙවමනුෂ්‍යයෝ වෙති; **තෙසං දෙවමනුසසානං** = ඒ දෙවමිනිසුන්ගේ; **පිති ච පාමොජජඤව** = ප්‍රීතියද ප්‍රමොදයද ;– 'පීතිපාමොජ්ජ' නම් වේ; **තං වදෙඛකිනි** = ඒ ප්‍රීතිප්‍රමොදය වඩානු සි; :– 'පීතිපාමොජ්ජ වඩන', නම් වේ; **ඛුණු** = වෙණුව (– උණහස); **ළාඛල්** = තරුණකාලයෙහි; **කිලිල්නම් වන සෙසින්** = සාලිර නම් (ගොපිල් නම්) වන සෙසින්; **පිමෙ** = ප්‍රීතිය මැ; **තුරුණු සල්** = ළා කාලයෙහි – උපන් කොණෙහි; **කිලිල් මිහි කුරුණ** = සාලිරය මෝරානිය සාල්හි, (මහකර – මිහිකිරීමෙහි යන ධාතු සි); **ඛුණු නම් වන සෙසින්** = උණ (ගස) ය යන නම් වන සේ; **සම බළන්** = පිළිවෙළ වනාහි; **කියසුතුඡ්** = කිවයුතු වූව ත්; **අල්පාඛ සර වින බැවින්** = අල්ප වූ සවර ඇතිවන හෙයින්; **මෙරම ඛි** = පුළුවී වී; –

සැඛුනු = ප්‍රභාශ සළහ; ("අජඣත්තිකා බාහිර විසින් නිදන් දෙමෝ" යි යොදනු); **අවිඤ්ඤපනත්ති ඇසි** = ඒ ඒ ධර්මයන් දෙශනා කිරීමට හෙතු වූ වස්තූන්ගේ සම්භවය යනාදිය සි; **සත් සහ වඛිඛ** = ඒ අධ්‍යාත්මිකාදිය හා එහට පැමිණි; **සනිදාන සේ** = නිදාන සහිත පරිදි; **සමණ සේ** = ප්‍රමාණ පරිදි; **පිරිසුදු සේ** = පරිශුද්ධ පරිදි; **පිළිවෙ බහන සේ** = ප්‍රතිවේධය ළබන පරිදි; **පිළිවෙ** = ප්‍රතිවේධය; **කිසෙසින්** = සවර ප්‍රකාර

යෙසින්; **පැවෙයි යන්** = ප්‍රභාස සාළාහු වෙදිදැයි කියන හොත්; **පිළිවේ සහිසුහු යි හා** = ප්‍රතිවෙධය හා සම්ප්‍රයුක්ත ප්‍රීතිය සමග; **පිළිවෙයට මුල් වැ සිටි** = ප්‍රතිවෙධයට මූල වැ සිටි; **සැවෙන්** = (ආචාර්යයෝ) ප්‍රකාශ සාළෝ වෙන්;

ධම්මියට අටුවා හොරෙමි සුව = ධම්මපදයට අටුවා හොරෙමැයි කිවහුය; **බුදුසැලි**= බුද්ධ සාලිසා (බුදධ සාලයෙහි නිපදවන ලද); **මහටුවා ඇත් නො** = මහට්ඨකථා ඇත්තී නො වා ද; **සෙස් කුමට අටුවා සරව යනවුනට** = තෙපි කුමට අටුවා සරවිදැ සි කියනවුනට; **තුනුවන ධම්සඟා පවා** = තුන්වන ධම්සඞ්ගායනාව ව්‍යාපනය හොට; (ඇතුළත් හොට = නෙක්); **හෙළ දිවු පවා** = සිහළ දිපය ව්‍යාපනය හොට; **අරණ ලදි යැ** = ආහරණය (ගෙන ඒම) කරන ලද්දී ය; **ඉඳ විය** = ඉඳා විය; **නොහොත්** = නැතහොත්; **සිඟුම් ඉය** = සුබුම (තියුණු) විය; **අපේක්ෂා** = අපේක්ෂා නෙම; **එසාය** = මැය කරණ හොට ගෙන; **වණ්ණේයති ඉති** = වනු ලැබේ නු සි ;- අප්‍ර වණ්ණනා නම්වා; **තඹෙන් දිවැ යැ** = තම්බ පණ්ණි දිපයෙහි යැ; **තඹෙබා පාණ් එසේ ඉති** = තඹවන් අත්ල මෙහි නු සි; **අනික් ණ සාරයක් හැර** = අන්‍ය ණසාරයක් ආහරණය හොට; **විදූ රජහු** = විජය රාජයාණන්; **බඹදූ** = අවතිණ්ණ වූ දිනයෙහි; (බඹ = බැසීමෙහි යන ධාතු සි. සඤ්ඤාරාන්ත ධාතූන් ගේ අන්තයට අනිත සාදන්ත විෂයෙහි ටකාර වේ. 'බටදූ යනු' 'බැස්සදූ' යන අර්ථ සි); **බිම් එබූ** = භූමියෙහි ඔපීළනය කරන ලද = ඔබන ලද; (ඔබ – එබී මෙහි යන ධාතු සි. මෙහි එබීම නම් පෙළාලීම සි, මැඩලීම සි.); **තම්බපණ්ණි යූහු ල** = තම්බපණ්ණි සී කිහු ලු;—

10. "එසින් නම් දී වැලක්දිවු" සි පොත්හි නිබෙසි. '**එසින් නම් ලන් දිවැ ලක්දිවැ**' සි ශුද්ධ කැරැ ගත මැනැවි.

තම්බපණ්ණි ච සෝ = 'තම්බපණ්ණි' නම් වූයේ ත් හේමැ යැ; **දිපෝ චාති** = දීපනම් වූයේ ත් හේම නු සි ;- තම්බ පණ්ණි දීපනම් වේ; **පිහිට සුන්** = ප්‍රතිෂ්ඨාවෙන් ශූන්‍ය වූ (පිහිටක් නැති); **දිප නම් යෙත්** = දීපනාමය කියත්; **දීපවාසි නං භාසා** = දිවැසියන් ගේ භාෂා තොමෝ; **දිපභාසා** = එනම් වා; **සාමාන්‍ය නො** = හැම දිවසිනාට මැ සමාන නොවේ ද;

11. "හෙළ බසින් යනු කිදෙට ලැබෙසියත්" සි පොත් හි තිබෙසි. මෙහි ශුද්ධියට පිහිට වන යෙදුමෙක් 197 වන

පිටෙහි අත්තදත්ථ තෙරුන් ගේ වත්ථු පැනේ. "**සථර තවාහි මරණීන් නොමැ මුතු යැ; අපට වනාහි කිදෑයි භියපත් වූ හ.**" යි. තදනුසාරයෙන් මෙහි ශුද්ධිය '**කිදම**' යි විය යුතු ය. මෙහි දකාර ආගමජ යි.

හෙළබඹින් යනු = හෙළ බසිනැයි කිම්; **කිදම** = කවර අර්ථයෙකින්; **ලැබෙයි ඝන්** = ලැබේ දැයි කිව හොත්;

12. "සිහබාහු රජ සීහකුමරා සිහළ නම් වී" යි පොත් හි තිබෙයි. සිංහයා මරණයට පත් කරන විට සිහබාහු රජෙක් නො වේ. එහෙයින් මෙහි ශුද්ධ පාඨය '**සිහබාහු සිහ රජකු මරා සිහළ නම් වී**' යි ගත මැනැව, අර්ථය පැහැදිළි යි.

13. "සීහං ලුනවා" යනු '**සිහං ලූනවා**' යි ගන්නේ; **සිහං ලූනවා ඉති** = සිංහයකු නැසීනු යි ;– 'සිහළ' නම් වේ; **ඒ ඔහු** = ඒ සිංහරාජයා ගේ;—

(ඵ) ප්‍රථමා බහුවචනයෙහි **එව්හු – ඔව්හු – ඔහු** යි යෙදෙන රූපයන් ගේ ආදිම ප්‍රකෘතිය '**ඒ ඔහු**' යන රූපය බැව් මෙයින් සලකා ගත කැක්කා. පළමු යෙදූ අනුත්තානා පදය ඊළඟ මැ උත්තානා පදයෙකින් යෙදීම මේ නරනාථයන් ගේ සිරිත වේ. 11 වන අඞ්කයෙහි ආ '**තවාහි වනාහි**' යන ප්‍රයොගය දෙස බලනු මැනැවි. එමෙන් මෙහිදු '**ඒ ඔහු**' යන ප්‍රයොගය ප්‍රකට වන සේ අනුතුරුවැ මැ "**එවුහු පිරිවර බැවින්**" යි යොදා තිබේ. මෙහි ව්‍යඤ්ජන මාත්‍ර වූ **ව**කාරය වඩා යොග්‍ය වේ; වකාරයාගේ ස්ථානයෙහි ඔකාරය වන බැව් **මෝදර – ඔඩෝර**' යනාදීන් පැනේ. එමෙන් ඔකාරයා ගේ ස්ථානයෙහි වකාර වියයුතු බව ද න්‍යායාපගත වූයේ නො වේ. '**ඔ, ව**' දෙදෙනා ගේ ස්ථාන සාම්‍යය ද ගණන් ගත යුත්තෙකි. මෙසේ හෙයින් මෙහි ඔකාරයට වකාර වීමෙන් '**එව්හු – ඔව්හු**' යන රූපයෝ හටගත්හ. තව ද මෙහි සැලකිය යුත්තෙක් නම් '**ඒඔහු**' යනුයෙහි '**එ**' ශබ්ද දෙකෙක යොගය යි. එයින් මූලින් සිටි '**එ**' ශබ්දය ප්‍රසිද්ධාර්ථයෙහි හෝ ප්‍රක්‍රාන්ත පරාමර්ශී යෙහි හෝ වැටේ. මේ වනාහි '**අර උන්ගේ, අරමොවුන්ගේ**' යනාදි ව්‍යවහාරයනට ද අනුකූල බැව් සිතිය යුතු ය. මෙසෙයින් මෙහි මූල රූපය '**එ එහු**' යනු යි. දෙවන **එ** ශබ්දයට **ඔ** කාර වැ '**එ ඔහු**' යනු වේ. **ව**කාර වීමෙන් '**එව්හු**' යනු වේ. '**ඔව්හු**' යන තන් හි '**එ**' ශබ්ද දෙකට මැ '**ඔ**' කාර වේ. '**ඔහු**' යන තන් හි හොවල '**එ**' ශබ්දය වේ. ප්‍රාඥයන් විසින් මතු ත් සැලකිය යුතු.

මගධ බසින් වැටෙමින් ආ = මගධ භාෂායෙන් යුක්ත-වැ පවතිමින් ආවා වූ; **ඔවුන් තුබූ නියායෙන්** = ඒ හෙළ ඇදුරන් තැබූ ආකාරයෙන්; **තුමන් අමුවා කරන කාක්** = තමන් අවුවා කරන කාලය තෙක්; **නො කියා** = සාධනය නො කෙරෙයි; (සංස්කෘත – සිදු කිරීමෙහි යන ධාතු යි) **මෙ කෑහැ හැරි** = මේ සථානයව ආහරණය කොට; **දියානගර වාසිනව සැ යුසේ සි** = අන්‍ය දිවයන්හි මැසියන්ට යැ යනු කි නියා යි; **හිය සමුව** = හිතා සම්බන්ධ සම්පත්තිය; **සුව කාරණ** = සුවයට හෙතු යි; **උව සමුව මේ** = උපනිශ්‍රය සම්පත්තිය වේ; **හිතං ච තං** = හිත වූයේ ත් හේ ම ය; **සම්පදඤ්ඤ ඉති** = සම්පදා වූයේ ත් හේ ම නු යි; **තිත සම්පදං** = එනම් වේ; **මැසැව් නම් නො** = මනාප මැ හොමෙ ද = යහපත් මැ නොවේ ද; **මේ නිපාත සමුදය** = අප්පෙව නාම යන නිපාත සමූහය; **ආශංසාර්ථයෙහි** = ප්‍රාර්ථනාර්ථ යෙහි; **වැවේ** = පවතී; **මේ සැ** = මේ ආශංසාර්ථය ප්‍රකාශ කොට; **සාහැනි** = සිදු කරන්නේ නම්; **ක්‍රියා පදය්** = 'සාධෙය්‍ය' යන ක්‍රියා පදය ද; **ආශංසාර්ථයි මෙවු** = ආශංසාර්ථයෙහි මැයි.–

14. "හිතං, හිතව" යනු '**හිතං = හිය සමුව**' යි ගත මැනැවි. **ඉස්නඟු සිසින්** = හැමැති එන්නහු විසින්; **දුනු** = දිනන ලද; **සලේසිළිඹුවහි** = සලෙලඛ පරිපදායෙහි (හොලෙසුන් ලියා හරිත පිළිවෙත්හි); **සරනුවා විසින්** = හැසිරෙන්නහු විසින්; **දෞශ්ශිල්‍ය මළ ආ** = දුශ්ශීල බව නමැති කිලුටු ආදිය; **සමන බැවින්** = ව්‍යපශමනය කරන බැවින්; **සලේ සිළිඹුවා** = සලෙලඛප්‍රතිපදා තොමෝ; **සම්ං චරති** = සම සේ හැසිරෙයි; **සෙමෙ චරතිනි** = සෙමෙහි හැසිරේනු යි; – 'සමචාරි' නාම් වේ; **ථිරයොගතො** = සථිර ගුණයෙහි යෙදීම හෙතු කොට ගෙන; **ථෙරා** = ථෙර නම් වේ.

15. "භානභාගීනී නොවන" යනු '**භානභාගිය නො වන**' සි ගත මැනැවි.

භානභාගිය නො වන = පිරිහී යන කොටසක් ඇති නො වන; **සිලාදි ගුණ මෙ** = ශීලාදි ගුණය මැ; **විවධ සැකි ඛවිති** = විවිධව පක්ඛික ධම්ම විසයෙහි (නිවන් පක්‍ෂයෙහි වූ සතිපට්ඨානාදී ධම් විෂයෙහි); **සිහිව සිත්** = පිහිටි සිත; **සඟුරු සිත් නම්** = ථාවර චිත්තය නම් වේ; **ථිරං චෙතො** = සථිර වූ සිත; **යසස** = යමක්හුගේ ද; **සො** = හෙහෙම; **ථිර චෙතො** = එනම් වේ; **තෙන ථිරචෙතසා** = ඒ සථිර සිත් ඇතියා විසින්; **අධිගම සඳහම්යට** = මාගීඵල ප්‍රතිලාභ යැයි කියන ලද අධිගම

සද්ධම්මයට; **ආගම සද්ධම්මා** = පඨිප්පත්ති සද්ධම්මයා ගේ; **ඨිතුම්** = සිතිය (පැවැත්ම); **සද්ධම්මස්ස ඨිති** = ආගම් සද්ධම්මයා ගේ පැවැත්ම; **සද්ධම්මට්ඨිතිනි** = එනම් වේ; **තං කාමෝ** = ඒ සද්ධම් සිතිය කැමැත්තා වූ තැනැත්තේ; (**සද්ධම්මට්ඨිතිනි කාමෝ** = එනම් වේ); **තෙන සද්ධම්මට්ඨිතිනි කාමෙන** = ඒ සදහම් සිටුවී කැමැතියා විසින් (යන අර්ථයි); **සභාව නිරුත්තීන්** = අවිපරීත පාළි භාෂා ව්‍යවහාරයෙන්; **බොහෝ ජනා වහු බැහින්** = බොහෝ දෙනකු වන හෙයින්; **ආගම ධම්මී** = ආගම ධම්මයා ගේ; **ඨිති** = සිතිය; **හැඟියහු විසින්** = සැලකුවහු විසින්; **ඇදුරු වැ** = ආදරාන්විත වැ; **යාචිතලදයේම්** = යාචනා කරන ලදු යෙම්; (යාචිත වූ මම); **අඛ්‍යෂණ** = සත්කාර පූර්ව නියොජනය ද; **තත් කතීහ** = එය කළ තැනැත්තහු ද; **තදභිප්‍රාය** = ඔහු ගේ අදහස ද; **තත් සම්මුඛතාන** = ඒ අභිප්‍රායයා ගේ හවගැන්ම ද; **තන්නිදාන** = ඒ සම්මුඛතායා ගේ ආදි කාරණය ද; **තදාශ්‍රය** = ඒ අඛ්‍යෂණාදි හැමයට පිහිට ද; **කාරණ ප්‍රකාර** = අටුවා කරන ආකාරය;-

(එ) "දක්ඛිණිකි" යන තද්ධිත 'කි' යනු නිපාතයෙකැයි සලකමු. පූරාණ සංස්කෘතයෙහි ලිඞ් ලකාරාන්තයන් හෙරෙන් **ත** යන නිපාතයන්හු ගේ නිපතනය පැහෙයි. 'වචාරහ-ඝ්‍රාඛිග' යනාදි වශයෙනි.

16. "සාව භාසාවාති" යනු "**සාච සා භාසා චාති**"යි ගත මැනැවි. **සා ච සා**= හා ශබ්ද වාච්‍යවූවාත් හෝ මැය; **භාසාව ඉති**= භාසා වූවාත් හෝ මැනු යි; **තබ්භාසා** = එනම් වේ; **තස්සා භාසා**= ඒ හෙළටුවායෙහි භාෂා තොමෝ; **තහෙ භාසා** = ඒ සිංහල භාෂාව හෙරෙන් (අන්‍ය වූ) භාෂා තොමෝ; **අති විත්ථාර භාව ගඤ්ඡං** = ඉතා විස්තර බවට පැමිණියේ; **අභිඛිත්ථාරගතං** = එනම් වේ; **වචනානං කතමා** = වචනයන් ගේ පිළිවෙළ; **වචනකතමෝ** = එනම් වේ; (හේ කිම?) **වචන සන්නිවෙසෝ** = වචනයන් එක් රැස් ව පිහිටා සිටීම යි; **ලුත්ත ලුත්ත කියූ** = නැවත නැවත කියන ලද; **අරුවා** = ආරොපණය කොට (නඟා); **නිදුම්** = නිදහිටයි වූ (කියන ලද); **ඒ අටුවායෙහි** = ඒ හෙළටුවාහි; **අර්ථ ශරීර හා සොඤ්** = අර්ථ ශරීරය සමඟ යොදා; (ශරීරය මෙන් ප්‍රධාන කොට ගණන් ගත් අර්ථය මැ මෙහි අර්ථ ශරීරයැ යි දත යුතු.) **කතතියා** = ත්‍රිපිටක බුද්ධ වචනය පිළිබඳ; **භාසා** = භාෂා තොමෝ; **කතතිභාසා** = එනම් වා; **මනතුස් වනුවුවා** = චිත්ත තොසතය කරන්නී වූ; **මනොරම යෙත්** = සිතූ අලවන්නී යැ යි කියත්;

17 "මනං රමතීති මනොරමා" යනු "**මනං රමාපෙතීති**" කියා හෝ '**මනො රමති එත්ථාති**' කියා හෝ ගත මැනැවි. සිතු අලවා නු සි හෝ මෙහි සිත් ඇලේ නු සි හෝ-'මනොරමා' යනුයෙහි අර්ථ සි.

යත අෑ ගාථාවන් = යනු ආදි කොට ඇති ගාථාවන් හේ; **බ්‍යඤ්ජනානි ඉති** = අරුත් පහළ කෙරේනු සි; බ්‍යඤ්ජනං= එනම් වේ; **අරුත් විසජ්ජනි** = අර්ථ විසර්ජ්ජනය = අර්ථ ප්‍රකාශනය කෙරේනු සි; **බෑඳුන් නම්** = බ්‍යඤ්ජන නම් මේ; **එතෙන**= මේ කරණකොට ගෙන; **අත්ථො** = අර්ථය තෙමේ; **පඤ්ඤති ඉති**= දන්නා ලැබේ නු සි; **පදං** = පද නම් වේ; **බ්‍යඤ්ජන මෙව පදං**= බ්‍යඤ්ජන මෑ පද වූයේ; **බ්‍යඤ්ජන පදං** = එනම් වේ; (බ්‍යඤ්ජන ඡවිඛ පද ඡවිඛ විසතරය නෙත්ති ටීකායෙන් ගත මැනැවි) **අක්ඛුද්ධාර** = ඒ ඒ පදයන් වැටෙන තාක් අනෙකාර්ථයන් නහා දැන්වීම ය; **නිරුත්ති** = අක්ෂර පදයන් ගෙන් කියැවෙන අරුත් තාක් නිඃශෙෂ කොට කිම ය (නිර්වචනය); **වෙවචන** = විශෙෂ්‍යයා කෙරෙන් නොවෙනස් වූ අර්ථ ඇති වචනය; **ප්‍රත්‍යයොද්ධාර** = කිතඤ තද්ධිත ආඛ්‍යාත ප්‍රත්‍යයයන් නහා දැක්වීමය; **ප්‍රත්‍යයාර්ථදිපනාදින් විසින්** = ඒ ඒ ප්‍රත්‍යය යන් අර්ථ විශෙෂ යන් පහළ කිරීම්ය යනාදි වශයෙන්; **අනවශෙෂාර්ථයෙහි** = සියල්ල යහ අර්ථයෙහි (වැවේ); **ජෙතවනං** = ජෙතවනය; **කෙවල සබ්බං** = මුළු හාත්පසින්; **ඔභාසෙත්වා** = බබුළුවා; **කෙවල ශබ්ද**= කෙවල ශබ්දය තෙම, **අභිශ්‍රාර්ථෙ** = අභිශ්‍රය – ශුද්ධය – තනිකරය යන අර්ථයෙහි (වැවේ); **නොහැවු පද මතු** = (හෙළටුවාහි) ප්‍රකාශ නො කළ පද පමණක්; **විහවසි** = ප්‍රකාශනය කොට යනු; **සූසේසි** = කි නියා සි; **එ මෙ කියුව** = **ඒ** හෙළටුවා මෑ කියන හොත්; **හෙළයෙන් කියුවා** = (තොප ගේ අර්ථ වණ්ණනාව ත්) හෙළයෙන් කියන ලදුවා නො වේදැ සි; **යනුවනට** = කියන්න වුනට; **කියති** = (පරිහාර) කියන්නාහ; **අත්ථතො** = අරුත් විසින්; **තමෙව** = ඒ අටුවාව මැ (කියතෙම්); **නසද්දතො** = ශබ්ද වශයෙන් (නො කියතෙම්); **සද්දතො පන** = ශබ්ද වශයෙන් බලත්; **භාසනතරෙන** = අන්‍ය භාෂායෙකින් = පෙළ බසින්; **භාසිස්සං** = කියතෙම්; **ඒ නො කියතෙම්** = ඒ හෙළටුවාව නො කියතෙම්; **ප්‍රත්‍යවසථාව නො සලෝ** = ප්‍රතිපක්ෂ අවසථාවක් නො සළුන; ('තනතිහාසං මනොරමං' යනුවෙන් කියන ලදුයේ ත් 'භාසනතරෙන' යනුවෙන් කියන ලදුයේ ත් එසා මැ අවසථායෙක යනු භාව සි) **එළවනුයෙමි** = පමුණුවන්නා වූ මම;-

18. 'පසාදවත් සිතට' යනු 'පවත් සිතට' යන අඩෝ ලිපි පාඨය ත් 'විභාවී' ශබ්දාර්ථය ත් සලකා 'පළුවන් සිතම' යි ශුද්ධ කැරැ ගත මැනැවි.

අත්ථං = අර්ථය; **'විභාවයනති'** = යි සේ යි; **පසාසෙනති** = පහළ කෙරෙත් නුයි; **විභාවිනො** = එනම් වෙත්; **සුභතං දුක්ඛතතං** = සුභාතය දුර්භාතය (භාතියෙහි ගුණදෙපඵය); **'විභාවෙන්ති'** = යි සේ යි; **ජානනතිති** = දනිත්නු යි; **විභාවිනො** = එනම් වෙත්; **තෙසං මනසො** = ඔවුන් ගේ සිතට; **තොලෙති** = භාරන ලද්දෙහි = භාතියෙහි; **නාමනාම්** = මනොඥ අමනොඥ භාවය; **ජන්නවුන් ඔබම යැ සුසේ යි** = දන්නවුන් ගේ සිතට ය යනු කී නියා යි;-

(ඒ) 'නා + මනා + කම්' යනු 'නාමනාම්' යන මේහි පදවෙර්දයි. 'මනාපා මනාපසමම' යනු පාළි වචන යි. 'මනාප – අමනාප' යනු හෙළුවට 'මනව්, අමනව්' යි පැමිණෙ යි. දෙශබද යන් ගේ මැ අන්තලෝපයෙන් පූර්ණයට දීඝ් වැ 'මනා, අමනා' යි ඊට ගන්නි, සන්ධි විමෙන් 'මනාමනා' යි වෙයි. ආදි ලොපයෙන් 'නාමනා' යි වෙයි. 'නාමනා' යනු 'නම්' සද හා යෙදී 'දෙනාල් හි' යනුමෙන් 'නාමනාම්' යි සිද්ධ යි. ග්‍රන්ථාන්තරයෙහි 'නාමනා' යනු පමණෙක් ද දිස් වේ.

19. "පෙළ අරුත් හා පෙළ ඇසිරි සලා වූ" යන මෙහි මූලින් තිබෙන 'පෙළ' යනු හළ මැනැවි. අර්ථය හා පාළිය ඇසිරි කොට උපන්නා වූ යනු සෙස්සෙහි අදහසි.

අරියනී = යි සේ යි; **ඤායතිති** = දන්නා ලැබේ නු යි; **අතථො** = එනම් වේ; **සෝ දෙව්රි ජවන් අනුසරින්** = සොත-ද්වාරික ජවනානුසාර යෙන්; **පවැතී** = ප්‍රවර්තන වූ; **මුනි දෙරි ජවන් විඤඤණින්** = මනොද්වාරික ජවන විඤ්ඤාණයෙන්; **ජන්න ලැබෙයි** = දනු ලැබේනු යි; **ධාරෙතිති** = පාළිය හා අර්ථය දරා-නු යි; **ධමෙමා** = ධම්ම නම් වේ; **අතථො ච ධමෙමා ච අතථධමමා** = අර්ථය ත් ධර්මය ත් 'අත්ථධම්ම' නම් හ. **තෙ උපනිසසායතිති** = ඒ අර්ථධර්මයන් ඇසිරි කෙරේනු යි;- 'අත්ථ ධම්මූපනිස්සිතං' යනුවේ; **කාරණ ප්‍රකාර** = ග්‍රන්ථයා ගේ කරන ආකාරය; **පඤ්ච** = පඤ්චවිධ යෙක් වේ; (මෙහි 'උ' පස ක්‍රියොපසඞ්ග්‍රහාර්ථයෙහි ය. මහු ත් එසේ මැ යි.) **යනු එකු** = යන්න එහෙක් වේ; **මෙපස් කෙසින්** = මේ පඤ්චප්‍රකාරයෙන්; **පළමු වන ගා** = ප්‍රථම ගාථාව; **පෙළ විසින්** = පාළි වශයෙන්;-

මනො ..... පදංති එකං = 'මනො ..... පදං' යන මෙහි; **ඉති සද්දෙ** = ඉති ශබ්දය තෙම්; **නිදස්සනෙ** = නිදර්ශනාර්ථයෙහි හෝ; **පරිසමාපනෙවා** = පරිසමාප්තියෙහි හෝ (දතයුතු); **භන්තෙ භාසිතා ඉති** = 'භන්තෙ භාසිතා' යනු; **පුච්ඡා** = ප්‍රශ්නය සි; **සාවත්ථියං ති පරිභාරෙ** = සැවැත්හි දී යැ යනු විසර්ජනය සි; **එකංව** = 'සාවත්ථියං' යන මෙහි ද; **භාසිතානි පදං ආනෙත්වා** = 'භාසිතා' යන පදය ගෙනවුත්; **යොජෙත්තබ්බං** = යෙදිය යුතු; **චක්ඛුපාළත්තෙරන්ති** = 'චක්ඛුපාළ ථෙරං' යනු; **නත්ථිචක්ඛුං** = නැත ඇස් ඇති; **එකං ථෙරං** = එක් තෙරක්හු; **සොති** = ඒ තෙර බලත්; **ඵලිත චක්ඛුත්තා** = පැළී ගිය ඇස් ඇතිවන බැවින්; **ඵලිත චක්ඛුකී වා** = ඵළිත චක්ඛු යයි කිව යුත්තෙහි හෝ; **ඵලිත සද්දස්ස පරනිපාතො** = ඵළිත ශබ්දයා ගේ පර වැ වැටීම සි; **චක්ඛු ඵලිතොති වා චක්ඛුඵලිත** = චක්ඛු ඵළිත යැ සි හෝ කිවයුත්තෙහි; **එකාරස්ස පකාරං** = එකාරයට පකාරය ද; **අකාරස්ස දිඝත්තං** = අකාරයා ගේ දිඝ බව ද; **තකාරස්ස ලොපං** = තකාරයා ගේ ලොපය ද; **ඉකාරස්ස අකාරං** = ඉකාරයට අකාරය ද; **තඤ්ඤා** = නොට; **නිරුන්ධි නඤ්ඤෙන** = නිරුක්ති නයින්; **චක්ඛුපාළොති වුත්තො** = චක්ඛුපාළ යැ සි කියන ලදී;

(ඛ) මේ තෙරුන් ගිහි කල්හි **'මහාපාල'** නමින් ද, පැවිදි පත් කල්හි **'පාලිත'** නමින් ද, ඇස් නට කල්හි **'චක්ඛු පාළ'** නමින් ද බැවහරයට ගිය බව සැලකිය යුතු ය. එහෙයින් මෙහි **'චක්ඛුපාළ'** යනු නිරුක්ති නයින් සිදු කළ පරිදි මැනැවි.

කිරාති = 'කිර' යනු; **අනුස්සවත්ථෙ** = ශ්‍රවණානුගතාර්ථයෙහි; **නිපාතො** = නිපාත යෙකි; **ආපතෙය්‍යං** = ධනය; **කුටුම්බං ඩුච්චති**=කුටුම්බය යැ සි කියනු ලැබේ; **තං යස්ස අත්ථි** =ඒ ධනය යම්කිහු හට ඇත්තේ ද; (හෙතෙම) **කුටුම්බිකො** = එනම් වේ; **ආධිපච්ච පරිවාරාදි වසෙන** = අධිපති බව හා පිරිවරාදීන්ගේ වශයෙන්; **අඩ්ඪො** = එනම් වේ; **හිරඤ්ඤ සුවණ්ණාදිවසෙන** = රත සුවන් ආසි විසින්; **මහද්ධනො** = එනම් වේ; **ගෙහොප කරණවසෙන** = ගෙසි උවාරණ විසින්; **මහාභොගො** = එනම් වේ; **සබ්බ සාපතෙය්‍ය වසෙන වා** = සවිසෙවෙන් විසින් හෝ; **අඩ්ඪො** = එනම් වේ; **නිදහිත්වා ඨපිත ධනානං වසෙන** = **නිදන්** නොට තුබූ ධනයන් ගේ වශයෙන්; **මහද්ධනො** = එනම් වේ; **වලඤ්ජනක ධනානං වසෙන** = වළඳ කරන ධනයන් ගේ වශයෙන්; **මහාභොගො** = එනම් වේ; **න්හානතිත්ථෙති අවිර**

වනිං = 'නහන තොට ට' යනු අවිරවතියට යන අඳ සි; **වනප්පතිනන්ති වන ජෙට්ඨකං** = වනප්පති යනු වන දෙවු රුක සි; **මහෙසක්ඛායං** = සී සේ සි; **මහානුභාවායං** = **මහත් අනුභාව** ඇති; **හෙට්ඨා භාගං රුක්ඛ මූලං** = හෙට්ඨාභාගය **නම් රුක** මුල සි; **සොධාපෙඩා** = ශොධනය කරවා යනු; **තිණ පණ්ණාදි හරණ වසෙන** = තණ පත් ආදිය පහ කිරීම් වශයෙනි; **පාකාර පරික්ඛේපං ඉති** = 'පාකාර පරික්ඛේපං' යනු; **පාකාරෙන පරික්ඛිපනං** = පවුරෙන් වටලීම සි; **තං පරික්ඛේපෙන** = ඒ වනස් පතිය පිරිකෙව් කිරීමෙන්; **පාකාරං වා** = පවුරක් (බැඳලීම) හෝ; **ධජනන්ති** = ධජ නම්; **මූලෙ බන්ධිත්වා** = මූල බැඳ; **විස්සජ්ජිං** = හරනා ලද්දේ සි; **පටාකං ඉති** = පටාක නම්; **යට්ඨියා** = යටෙක් හි; **තිතියං** = සරස; **අප්පිතං** = පිහිටුවන ලද්දේ සි; **ගබ්භ පරිහාරං** = ගබ්භපරිහාර නම්; **ගබ්භපරිපාලන විධානං** = ගැබ පිළිබැඳි රැකවරණය කිරීම සි; **මඛලාදිකං වා** = මහුල් වැනි මාදිය හෝ සි; **සෙවිසීති** = සෙවිසී නම්; **කුටුම්බිකො** = කෙළෙඹිය; **සො හි** = හේ තවාහි; **ලද්ධ සෙවිසිසම්පත්තිකාය** = ලත් සිටු සත් ඇති වන බැවින්; **සෙවිසිති වුච්චති** = සෙවිසී යයි කියනු ලැබේ; **අපරභාගෙති** = 'අපරභාගෙ' යනු; **අපරභාගෙ** = අන්‍ය භාගයෙක්හි යන අර්ථ සි.

20 "ගෙදලින්" යනු "ගෙදළින්" යි විය යුතු.

(ඕ) සමස්ත "දළ" ශබ්ද දෙකෙක් සේවහරෙහි යෙදි නිබේ. එකෙක් 'කෙළිදෙළ'ය එකෙක් 'ගෙදළ' යැ. එහි '**කෙළි දෙළ**' යනු 'ක්‍රීඩාධුර' ශබ්ද පර්‍යාය කොට යොදා නිබේ. 'ගෙදළ' යනු 'ඝරජටා' ශබ්ද පර්‍යාය විය යුතු ය. 'ජටා' ශබ්දය තාපස යන් ගේ ජටායෙහි ද අවුලය – වෙළීමය යන අර්ථයන්හි ද ප්‍රයිුක්ත ය. 'දළමඬල' යන තන්හි තාපස ජටාව ගැනේ. 'සිබ්බන – පරියොනහන' සාමාන්‍යයෙයින් 'ගෙදළ' යන තන්හි බන්ධනාර්ථ ය ලැබේ. මෙසින් බැහැර **දූසාර්ථ** – දංෂ්ට්‍රාර්ථයන්හි කෙවල 'දළ' ශබ්දය වෙයි, බැබළීමය – පැළීමය යන අර්ථයන්හි 'දළ' යි ධාතු ප්‍රකෘති පැනේ, මේ හැම තන්හි මැ මූර්ධන්‍ය ළකාරය අභිමත සි.

දුක්ඛං පරිඤ්ඤෙය්‍යං = දුක පිරිසිඳ දත යුතු **සෘ: පරිඤ්ඤාතං** = පිරිසිඳ දන්නා ලදි; **සමුදයො පහාතබ්බො පහීණො** = සමුදය පහ කට යුතු ය, පැහිණ; **නිරොධො සච්ඡිකාතබ්බො සච්ඡිකතො** = නිරොධය පසක් කළ යුතු ය, පසක් කරන ලදි; **මග්ගො භාවෙතබ්බො භාවිතො** = මාගිය වැඩිය යුතු ය, වඩන

ලදි; **එකෙකකි සද්ධි** = එක එක සහායෙක්හි ('එකිඑකි' යන තන්හි 'අසහායාර්ථයෙහි 'ඉ' පස සි. ව්‍යඤ්ජනාර්ථයෙහි පද ද්විත්වය සි); **අනුපුබ්බෙන** = පිළිවෙළින් යනු; **බාරාණසිතො සපඤ්ඤාසිඛ වනසණ්ඩං** = බරණැසින් සපු වනළැහැබට ද; **තතො උරුවෙලං** = ඉන් උරුවෙල් දනව්වට ද; **තතො රාජගහං** = ඉන් රජගහවට ද; **තතො සපිල පුරං** = ඉන් කිඹුල්වත් පුරයට ද; **තතො සිතවනනති** = ඉන් සිත වනයට දැ සි; **අනුඤ්ඤාතෙන ආඝ තනතා** = පිළිවෙළින් පැමිණි බැවින්; **භූමිගහණ** = බිම ගැනීම ය; **විහාර කරණ** = වෙහෙර කිරීම ය; **විහාර මහ යෑ යන** = විහාර පූජොත්සවයැ සි දක්වන ලදැ; **ඔඩඩ වාස නො වනසේ** = බද වසක් – නො කඩ විසිමක් නොවන බව; **දහරා ච තෙ** = තරුණ වූවෝ ත් ඔහු මැ ය; **සාමණෙරා ච ඉති** = හෙරණවූවෝ ත් ඔහු මැනු සි; **දහර සාමණෙරා** = එනම් වෙත්; **එසා ආදිගහ හණෙන** = මෙහි ආදී ශබ්දයා ගේ ගැන්මෙන්; **භාගිනියාදිනි** = බුදිය සුතු දැ ආදි වස්තූනු; **ගතෙකබ්බානි** = ගතයුත්තාහ; **සප්පි** = ගිතෙල; **නවනීත** = වෙඩරු; **තෙලං** = තල ආදී තෙල; **මධු** = මී ය; **ඵාණිතං** = උක් පැණි ය (යන මොහු පඤ්ච භෙසජ්ජයෝ නම් වෙත්); **මධු** = අමු මිදි පැනය; **මුද්දිකා** = වියළි මිදි පැනය; **සාලූකා** = හෝලු පැනය; **චොච** = මස් කොසෙල් පැනය; **මොච** = ඇට කොසෙල් පැනය; **අම්බ** = අඹ පැනය; **ජම්බුජං** = දඹ පැනය; **ඵාරුසං** = බොරළු දම්මුනු පැනය; **යන මේ** = මේ දක්වන ලදැ; **අටවිධ පාන කියතුජ්** = අෂ්ටවිධ පානය ද් කියන්නේ ය; **සා ච නො ච** = හේ ද හෝ ද; 'නෙසං' සි=නෙසං කියා; **එකතෙජ කොට** = (ත ශබ්දයන් දෙදෙනා කෙරෙන්) එකක් ඉතිරි කොට; **යථා ඉඩජ්ඣ මෙව** = කැමැති වන ලද පරිදි වූ මැ; **යථාපැවැසි සිත්මෙවු** = (පිපාසිත) කැමැතිවන ලද සිත් වූ පරිද් දෙනැ සි; **යුත්තේ සි** = කි නියා සි; **අධිමත්ත සිනෙහෙන – අධික පෙමෙන** = අතිශය ප්‍රේමයෙන් යන අර්ථ සි; **බුද්ධ සුඛු මාලො – බුද්ධ භාවෙන සුඛුමාලො** = බුදු බැවින් සියුමැල්ලෙක; **බුද්ධ භාවෙන නිද්දුකෙඛානි අපෙථා** = බුදු බැවින් නිදුක් වූවෙක යන අර්ථ සි; **පඤ්හ ඛ්‍යාකරණ** = පැන විසඳීම; **තමත්ථ කිලමනඨාන නො වන බැවින්** = තමන් වහන්සේව ගිලන් බවට හේතු නො වන බැවින්; **ඣානාභිඤ්ඤා** = ප්‍රථමාදි ධ්‍යානයන් හා සෘද්ධිවිධ ඥානාදි පඤ්චාභිඥාවන්; **සෙය්‍යථීදන්හි නිපාතො**= 'සෙය්‍යථිදං' යනු නිපාතයෙක; **තං කථන්හි අපෙථා** = ඒ කෙසේ ද යන අර්ථ සි; **දූන කථං – දූනං උද්දිසිය පවත්තං කථං** = දූනය උදෙසා පැවැති කථාව ය; **වත්ථුකාම් හා කෙලෙස් කාමිහි** = රූපාදි වස්තු කාමය හා රූප තණ්හාදි

ක්ලෙශ කාමයෙහි; **අවෙන්වා** = ආදීනවය – දෙෂය; **වත්ථුකාමා හා කෙලෙස්කාමුන්** = වස්තුකාමය හා ක්ලෙශකාමයන් ගේ; **යටක් බවු** = හෙට්ඨා භාවය – ලාමක බව; (හෙට්ඨා > හව > යට යනු වේ, 'අත්' ශබ්දය හා සමාස වැ 'යටත්' යනු වේ, මෙහි අත් සද සවභාවය – ප්‍රකෘතිය යන අර්ථ සි.)

පඩිබජ්ජා = පැවිද්ද ද; **පඨමංඣානං** = පළමුවන ධ්‍යාන ය ද; **නිබ්බානඤ්ච** = නිවන් ද; **විපස්සනා** = විවසුන් ද; **සබ්බෙපි කුසලා ධම්මා**= සියලු කුශලධර්මයෝ ද; **නෙක්ඛම්මන්ති පවුච්චරෙ**= නෙක්ඛම්මයැ සි කියනු ලැබෙත්; **තදඟ විඛම්භන් සමුච්ඡේද ප්‍රහාණයන් පිණිස; කියන්ම** = කියත් මැ සි; **නස්සවන්ති** = නො අසත්; **වුත්තං හි**= කියන ලද්දව; **නප්පවිජ්ජන්ති ඉති** = නො පිළිපදනාහ යන; **අත්ථෝ**= අර්ථ සි; **අනස්සවා** = සී සේ සි; **අවිධෙය්‍යාති අත්ථෝ** = අකිකරු වහ යන අර්ථ සි; **කිමඞ්ගපන නිපාත** = කිමඞ්ගපන යනු නිපාත යෙකි; **පගෙව** = කියනු මැ සාවරේ ද සි; **යූසේසි** = කී නියා සි; **නට බැල ඇතියේ** = නැසී ගිය ශක්ති ඇත්තේ; **සල්ලහුකා වුත්ති** = සැහැල්ලු වූ පැවතුම්; **යස්ස සෝ** = යමක්හුගේ ද හෙතෙම; **සල්ලහුකවුත්ති** = එනම් වේ; **පන්නසෙනාසනන්ති** = පන්න සෙනාසනං යනු; **දූරානං සෙනාසනානං එතං අධිවචනං** = දූර සෙනසුන්ට මේ නමෙකි; **ගොචරු ගමට** = ගොවර ග්‍රාමය ට; **කැමෙන් නස්නේ** = ක්‍රමයෙන් – පිළිවෙළින් නස්නේ; **එක් පැහැර** = එකවිට; **සතත කිරියා විසින්** = නිතර කිරීම් වශයෙන්; **සතත භාවො** = සතත ශබ්දයා ගේ ප්‍රවෘත්ති නිමිත්ත; **සාතච්චං**= එනම් වේ; **සාතච්චෙන කිරියා** = සතත භාවයෙන් කිරීම; **සාතච්ච කිරියා** = එනම් වේ; **රහත් ඵල පවා** = අර්හත් ඵලය ව්‍යාප්ත කොට; **බොජා** = වළඳවා; (බොජ–කෑමෙහි යන ධාතු සි); **ඝට සුවකැන්** = පහසු පරිදි තැනකට; **භවතො නික්ඛමනං** = භවයෙන් නික්මීම සි; **අනුවඤ්ඤං** = සුදුසු වූ; **සෙලෙන්** = සාඛෙය්‍ය යෙන් – සොරාවිඤ ගුණ යෙන්; **පඤ්චසු කාම ගුණෙසු**= පඤ්ච කාම බන්ධනයන් හෙරේ; **වොසාටඨ සතිඝස** = හරනා ලද සිහි ඇතියා හට; **වුහුවු** = හරනාලද; **නො පහරම්** = පසාරණය (දිග හැරීම) නො කෙරෙම්; **"න නිපජ්ජිස්සාමි" යන** = නො නිදනෙමැ සි කියන; **අතීප්‍රාය** = අදහස සි; **නිදට නො වජනවුහට**= නිද්‍රාවට නො පැමිණෙනුව හට; **අරුණස්ස උග්ගමනෙ** = අරුණු නැගීමෙහි යන අර්ථයෙහි; ('අරුණුග්ගමනෙ' යනු වේ); **වැහෙ-නුවු**= (සඳුළු) වැගිරෙන්නා වූ; **එවුනේ** = වන්කරනු යේ; **සරීරෙ ඝාපෙනෙන – සරීරෙ පවනෙනනෙන** = සිරිරි පවත්නා

දාල්හි; **කරතො ජාතං** = ශුක්‍ර ශොණිතයෙන් උපන්නේ හෝ; **කරෙවා ජාතං** = ශුක්‍ර ශොණිතයෙහි උපන්නේ හෝ; **කිරියඤ්ච විපකිරියතෙති** = වැගිරේනු සි; **කුවඡිතානං කෙසාදීනං** =ලාමක වූ කෙශ ලොමාදීන් ගේ; **ආයො ආකරොති** = ආකරය කරනු සි; **කරජො ච සො කායො චාති**= කරයෙන් උපන්නේ ත් හේ මැ ය; කාය වූයේ ත් හේ මැනු සි; **කරජකායො** = එනම් වේ; **අනු අමතො** = සි සේ සි; **අපරිචඡිතෙනා** = පිරිසුන් නො කරන ලද; **අහෙහා යසස සො** = කෙළවර යමක්හුගේ ද හෙතෙම; **අනමතහෙහා** = එනම් වේ; **තස්මිං අනමතහහස්මිං** = ඒ නො පිරිසුන් කෙළවර ඇති; **වැතෙන අවින්** = පෙරළෙන අර්‍යෙන්; **න සෙවිතො** = නො සෙවුණේ සි; **රූස්වා** = රූචි කෙරෙහි වා; **චතුමහා භූතමය කායං** = සතර මහා භූතයන් ගෙන් උපන් කයට; **නස්නා කියුහු** = විනාශය කිහ; **සපපායං** = සප්පාය නම්; **ඵාසුකං** = පාසු ඵලවන්තා වූ යන අර්‍ය සි; **පවිකඛිතෙනා** = පිළිකෙව් කරන ලද්දේ; **පියන ලදුයෙහි** = හැරදමන ලද්දේ වෙහි; **ආඝනනාය** = ළංවූ කල්හි; **න රූච්චතු** = රූචි නො කෙරේවා; **ඉචඡති** = කැමැති වෙයි; **අයං ඉඡඡිසද්දෙ ඉති** = මේ සන්‍ධි ශබ්ද යෙකැ සි; **ආකාරං** = ශබ්දකාරය; **සිලභෙදං** = සිල් බිඳුමට; **සිල විනාසං**= සිල් වනසට; **පැවැති විහි** = පාපියෙක් වූයෙහි ද; **පාපමෙතසස අඡඡිති පාපො** = පව මොහට ඇත්නු සි පාප නම් වේ; **යට කෙළ ගැන්මෙන්** = සැරයට් කොන ගැනීමෙන්; **කතයුතු**= කරනට නිස්සෙක්; **නැති** = නැත්තේ ය; **යට්ඨිකොවි ගහණ සඞඛාතං කිඤ්චං** = යට කොන ගැනීමය සි කියනලද කටයුත් තෙක්; **උනඤඤතා** = ඕයපත් වූයේ; **සමණ නියාමෙන පරිද හිතානි කාසායානි** = මහණ නියායෙන් පෙරෙවි විවරයන්; **කාසයතො මොචෙඨා** = කසින් මුදා; **හන්කහවත්** = හඳනා ලද කහ කඩ; **අමනුසසානං උපද්දවො එසථ අඡඡිති** = අමනුෂ්‍ය යන් ගේ උවදුරු මෙහි ඇත්නු සි; **හඤ්ඤති ඛ්‍යවසායඵලෙ** = 'හඤ්ඤ' යන නිපාතය නිශ්චයාර්‍ථයෙහි වැවේ; **කතරාර සඞඛාතං අඛ්‍යානං** = කතරයැ සි කියනලද මහ; **සයඵතා එව** = නිදනු යෙම් මැ; **සහායහාවො** = යහළුබවෙක්; **බාලෙන සහ සහායතා**= බල්හු හා යහළුබවෙක්; **යත්** = කී කල්හි; **තුමන් සහ බවු නැති සේ** = තමන් ගේ සහාය බවක් නැති බව; **නිදෙස් කියා**= නිදේශ කථනය කොට; (මූලින් කී පදයෙහි විසතර දක්වීම නිදෙස් නම්); **ජාතසංවෙගො** = හටගත් තිය සැලුම් ඇතියේ; **මෙති මඤ** = 'මේ' යනු මා සම්ඟ යන අර්‍ය සි; **සහසා කතං** = ඉක්මන් කමින් කරන ලද්දා; **ආගනුකං** = එනම් වේ; **සාසනුසස** = ශාසනයට; **අනනුරූපං** = සුදුසු නො වන්නේ ය; **පැක්ඛැ**=

කඩා පැන ගෙන; **උභො හත්ථේ** = දෙ අත; **උක්ඛිපිත්වා** = ඔසවා ගෙන; **න පුන මනුස්සවාසං ආගච්ඡිහිති අධිප්පායෝ** = නැවැතැ මනුෂ්‍යවාසයකට නොපැමිණීමේ ය යන අදහස යි; **සභාවං** = සව භාවය ඇති; **උණ්හං විය ඤත්වා** = උණුවූවක් මෙන් හැඟවීය; **අභිඤ්ඤා දිව ඇස්** = චතුර්ධ්‍යාන සමවත හා යෙදුණු පඤ්ඤා ඥානවන්ට අයත් දිව ඇස; **සක්කහු එක්මෙ පැන ඇස්** = ශක්‍ර යා ගේ එක මැ ප්‍රඥ චක්ෂුෂ යි;—

21. "ජෙහයි" යනු 'ජෙහීයි' ගත මැනව, ධොවනය කෝළේ ය – පිරිසුදු කොළේ ය යන අර්ථ යි;

22. "සේ බැලිය යි සේ යි" යනු 'බැලිය යි සේ යි' කියා ගත මැනව, මෙහි මුලින් වැටී තිබෙන 'සේ' යනු අධික්‍රියි. **ගරහනු වූයේ යි** = ගරහන්නෙක් විය;—

23. "පවිටුහු ගත් ගට එල්බැ දෙනු ගැලෙ" යනු..... **'නො ගැළෙ'** යි ගත මැනැවි. පාපීන් ගත් ගෂ්ටියෙහි එල්ලී ගෙන ජීවත්වීම ඝටිත නො වෙයි, නො ගැළපෙයි, යුතු නො වෙයි යන අර්ථ යි;—

පිළිවෙත් ධම් = ප්‍රතිපත්ති ධර්මය; **ගොරොක් කොටැ ඇතියේ** = ගරුක කොට ඇත්තා වූ; **පව් මිතු සසඟ බිඳැ** = පාපමිත්‍ර සංසර්ගය බිඳ හැර; **පැළෙනු** = පැළෙන්නේ ය; **විසි රෙනු ය යුසේ යි** = විහිරී යන්නේ යි යනු කී නියා යි; **'එළ විහිරණෙ' යන ධාතු** = 'එළෙය්‍ය' කියූ තන්හි ' එළ – විහිරි මෙහි යන ධාතු යි; **දෙවරජ්ජසිරිං** = දෙව් රජ සපුව; **ධාරෙතීති**= දරන්නෙන්; **දෙවරජ්ජ සිරිධරෝ** = එනම් වේ; **ගාථාබන්ධ වස්**= ගාථා බන්ධනය පිණිස; **මහිංසකෙකිම්** = මහියෙක් වෙමි; **ලස්** = ප්‍රපඤ්චයෙක් – (ප්‍රමාදයෙක්); **අනික් කම්** = ආත්‍මාසික වූ කම් යෙක් (වහා සැපයිය යුතු කම්යෙක්); **අච්චෙති** = ගී සේ යි; **අතික්කමතීති** = ඉක්ම යේනු යි; **අච්චයෝ** = අවිවය නම් වේ; **අච්චයෝ එව** = අවිවය මැ; **අච්චායිකං** = එනම් වේ;

දානං = දන් දීම ය; **සීලං** = සිල් රැකීම ය; **භාවනා** = භාවනා ය; **පත්තිදානං** = පින් පෙත් දීම ය; **වෙය්‍යාවච්චං** = සුදුසු තැනට මෙහෙ කිරීම ය; **දෙසනා** = බණ කීම ය; **අනුමොදෙ** = පින් අනුමෝදන් වීම ය; **දිට්ඨිජ්ජුකම්මං** = තිසරණ සමාදාන ය; **සංසුති** = බණ ඇසීම ය; **අපචායෝ** = වෘද්ධයන් පිදීම ය යි; **එවං** = මෙසේ; **පුඤ්ඤවත්ථුපභෙදෙ**= පුණ්‍යක්‍රියා වස්තු භෙදය; **ඤත්වා** = දතයුතු;—

වෙය්‍යාවච්ච පින් කිරියවත් සඳහා = වතාවත් කිරීම යයි කියන ලද පුණ්‍ය ක්‍රියා වස්තුව පිණිස; **සාධු පුරිසො** = මනා ඉතිසෙසා; **යදිතිකොවිං ගහෙත්වා** = යටි කොන ගෙන; **තන තන** = තන්හි තන්හි; **භඤවනුයේ** = සඞ්ඛිපනය (කොට කිරීම) කරනුයේ; **වසම් පියෙස් මුඵලු** = විසම ප්‍රදෙශය මුළුල්ලම; (‘මුළුදු’ යනු ද්‍රව්‍ය වචන යි); **භඤවා** = (අඤවා) සංඝිපත කොට; **සුලාක්** = චූළසායක්–මදක්; (‘සුලාඝක්’ යි කවු සිළුම්ණෙහි පැනේ, මද ඇසිල්ලක් යන අර්ථ යි, “චුට්ට – අප්පිභාවෙ” යි ශබ්ද නිති ධාතුවෙක් තිබෙයි); **නියනුව** = නයනය–පැමිණවීම (සෝලේ); **එක්ඝිය විසිලැක්මෙකින්** = එක්සිය විසි යොදනෙකින්;

(ඝ) ලැක්ම නම් ලැග්ම යි. මදක් සැතපී වෙහෙස නිවා යන මාඝී ප්‍රදෙශය යන අර්ථ යි, ‘සැතැක්ම = හැතැක්ම = සැහපුම්’ යනු ද මෙයට සමානාර්ථ යි. **ලඝ** – ඇලීමෙහි යන ධාතු යි. **‘පැයකින්’** යනුයෙහි ‘පැය’ නම් පාතිය යි. තැටිය යි. **‘ඝටිකා’** යනු පර්‍යායානන්තර යි. පෙර කල සිදුරු කළ තැටියක් ජල බදුනෙහ තබා ගිල්වීමෙන් කාල නිර්‍මාණය කළ බැව් අදතෙක් ප්‍රසිද්ධ ය. පැය නම් ඒ පාතිය යි. පැයත් ඉන් පමණ කළ කාලයත් නො වෙනස් සේ ගෙන **පානි** නාමය තත් පරිමිත කාලයෙහි ආරොපණය කොට ‘පැය’ යි ව්‍යවහෘත වී.

කෙණෙකින් නො හැරැ = ක්ෂණයකින් නො ඉවසුණුවා; **ඇළැසි යන්** = එළවිදු යි කිවහොත්; **වෙය්‍යාවච්ච කම්** = (විය වැටියම්) මෙහෙකරුවකු විසින් කළ යුතු වැඩ; **උළුසියන්** = ඉටසිකා ඥානයන් – උළුසෙවෙනි ඇති ගෘහයන් (වුවත්); **තණසියන් හොතුඒ** = තෘණඡ්ඡදනයන් වුවත්; **පන්හල් ආරෙන් කළ ශසනාසුන්** = පණ්ණසාලාකාරයෙන් කළ සෙනාසනය; **කල් සබදහු සටහනින්** = කල්‍ය සම්බන්ධීයන්හු ගේ සංසථාන යෙන් – යහපත් යහළුවන්හු ගේ වෙසින්;—

24. “ඇස් නටසේ යට වැ” යි පොත්හි තිබෙයි, මෙහි ‘වැ’. යනු පූර්‍ව ක්‍රියා ය. එයට කර්‍තෘ පදය ‘මල්කෙළෙඹි’ යැ, ‘මල්කෙළෙඹි වැ’ යි කී කල මල්කෙළෙඹි කවරක්හු වැ දැ යි විකෘති කර්‍තෘ පදය ලොප් වී තිබේ. එහෙයින් **“ඇස්නට සේයට දුක් පත් වැ”** යි පාඨ ශොධනය කටයුතු.

ඇස්නට සේයට = ඇස් නැසිගිය බවට; **දුක්පත් වැ**= දුක්ඛිත වැ; **ලෝ වළඳ විසින්** = ලොක ව්‍යවහාර වශයෙන්;–

(සා) මේ 'වළඳ' සඳ බළත් අනාදිකාර ලොපය හා සංයොගී නකාරයා ගේ මාත්‍රා වෘද්ධියෙන් 'වළන්' යි ද වේ, මෙහි ප්‍රභවය පාළි 'වළඤ්ජ' ධාතුව යි, 'වළඤ්ජි – පරිභොගෙ' යි ශබ්ද නීතියෙහි ද, 'වළඤ්ජාතු වළඤ්ජනෙ' යි ධාතු මඤ්ජූ සාසෙහි ද ආයේ ය. වළඤ්ජනය නම් ප්‍රයෝජන ගැනීම යි. එහෙත් මේ 'වළඤ්ජ' ධාතුව නොයෙක් අර්ථයන්හි පාළියෙහි ද හදනුසාරයෙන් හෙළයෙහි ද යෙදී තිබේ. **පාදවළඤ්ජං > පා වළඳ; ඝිඤ්ඣා වළඤ්ජනං > ඝිඤ වළඳ;** යනාදි තන්හි 'සවහන' යන අර්ථයෙහි වේ. **'සරීර වළඤ්ජං > සිරිරි වළඳ'** යනාදි තන් හි ශරීර මලයෙහි වේ. **'මැවිවළඳ, ලෝවළන්'** යනාදි තන්හි භාජනාර්ථයෙහි වේ. **'දන් වළඳ'** යනාදි තන්හි භුඤ්ජනාර්ථ යෙහි වේ. **'ලෝවළඳ'** යන මෙහි ව්‍යවහාරාර්ථයෙහි වේ. ලෝ සිරිත් විරිත් පැවතුම් ආදිය ද මෙසින් මැ ගන්නේ.

නිදස් කොටැ = නිද්දස නොට – දස භාවයෙන් මුදැ; **එළඹේවසි** = උපගමනය කරව් යි; **වටාව සුසේ සි** = උපස්ථාන කරව් යනු කි නියා යි; **වැසියෝ** = උපස්ථානය කලෝ; (වට–වැටීමෙහි යන ධාතු යි – වැටීම නම් උපස්ථාන කිරීම යි) **නියඟි වැසියෝ** = පිටිසර වාසය කරන්නා වූ;—

(කි) මේ **'නියඟි'** සඳ වනාහි පාළි **'බාහිය'** ශබ්දයට හා සංස්කෘත **'වාහික'** ශබ්දයට ද අර්ථයෙන් සම වේ. එහෙත් හෙළයෙහි අර්ථ දෙකෙක්හි යෙදී තිබේ. එකෙක් **'පුරවැසි'** යන අර්ථය යි. හෙ තමාහි 'නුවර වසනුයේ' යන අර්ථයෙහි තද්ධිත විහින් සිද්ධ ය. එකෙක් **'නිම්සර'** යන අර්ථයෙහි වේ, 'නුවරින් නික්ම ගියේ' යනු එහි අර්ථ යි. "නිකෙකාසමබි" යනු මෙනි, කියන ලද මැ යි. **රූවන්මල්හි**:–

" නියරි පසල් දනවවේ " (166)

" නියරි සඳ පුරවැසි මිලිවස්හිදු වනුයේ" යි (550)

දෙවුලෝ = මෙඝය තෙම; **සසවී** = පහ ව ගියේ ය;

(කී) දෙව් + උල් යනු මෙහි පදවෙර්ද යි. 'දෙවුල්' යනු ආදිම ප්‍රකෘතිය යි. 'ගඟුලා' යනුයෙහි ආකාරානන්තර්‍යය මෙන් මෙහි ඔකාරානන්තර්‍යය ව්‍යවහාර සිද්ධ සැ යි හැඟේ. පාළි සංස්කෘත දෙක්හි මැ 'උදව' ශබ්දය මෙඝාර්ථයෙහි දු ප්‍රසිද්ධ ය. 'දෙව්' යනු එයින් පැමිණේ, ශබ්දර්‍ණව චින්තාමණී නම් පුරාණ සංස්–කෘත කොෂයෙහි **'උණුදඃ'** යි මෙඝයට නම් කොට තිබේ. එහි 'උණ' නම් ජලය යි. ජල දෙන අවින් 'උණුලද' නම් වී මෙසේ හෙයින් 'උල්' යනු තත් පර්‍යාය හෙළු වචනය යි. **'දෙවුලෝ'** යනු අවයවාර්ථ විහින් මෙඝ ජලය කියැ වේ. එහෙත් මෙහි

සොවල මෙඤාඪියෙහි මෑ අධ්‍යාරොපිත සි. 'උල්පත – කිවුල් – ගහුල්' යනාදි තන්හි දු මේ 'උල්' ශබ්දය යෙදී තිබේ. 'ඌලේ සුම්' යනුයෙහි 'ඌල්' සී දිසී වැ මෑ යෙදී තිබේ.

25. "**ඉදුදීන්**" යනු "**ඉදුදින්**" සි ගත මැනව.

(කු) "**විද්‍ධ විගත වලාහකෙ දෙවෙ**" යන පාළියෙහි "**විද්‍ධ**" යනු මෙහි ප්‍රභවස්ථාන සි. වස්තා කල දිය බරවූ මෙඝ යෝ පොළොවට ළංවූවන් සේ පැනෙන්. මෙඝය පහ වැ ගිය කල අහස පොළොවින් දුරිහුත වූ සේ පැනේ. 'විද්‍ධ' යනුයෙහි අර්ථ මේ ය. 'විද්‍ධ > විද්හ > විදු > ඉදු' යනු ආගත ප්‍රකාර සි.

ඉදුදින් = විද්‍ධ දුනය කෙළේ ය – (අහස පොළෝ තෙලෙන් දුරිහුත වී සී සේ සි); **රුකුළු වැර ඇතියේ** = පවන් ගත් වීසී ඇත්තේ, (රුකුර – කිරිමෙහි යන ධාතු සි.); **ආරද්ධං** = පවන් ගන්නාලද; **විරියං** = විසීය; **ඉඝන** = යමක් හු විසින් ද; **සෝ** = හෙතෙම; :-'ආරද්ධ විරිය' නම් වේ; **ඇඹින් සක්මන් ඇතියේ** = ආවිණී චඞ්ක්‍රමණ ඇත්තේ – (පුරුදු කරනලද සක්මන් ඇතියේ); **සැක්මිම්** = චඞ්කමනය (සක්මන්); **ආවිණණං චඞ්කමනං ඉඝන** = පුරුදු කළ සක්මන් ඇතියේ යමක්හු විසින් ද; **සෝ ආවිණණ චඞ්කමඝනෝ** = හේ 'ආවිණණ චඞ්කමන' නම් වේ; **නව වට පෙළෙවින්** = නව වටඅ පඤවියෙන් – (අළුත වස්තාලද පොළොවෙන්); **ඉදුගොවුවෝ** = ඉඳු ගොපක නම් පණුවෝ; **නියඩි වැසි මහණුන් ගෙනෑ** = පසල් දනව් වැසි ශ්‍රමණයන් ගැන; **හිය කෙරෙමි** = හිතයක් කරන්නෙ මැ සි; **විපරිණාම කොටැ** = විහක්ති විපර්‍යාසය කොට; **හේ** = ඒ වධක චෙතනා තොමෝ; **දෙමනස් සහ හිය ඔන්** = දෙමනස්ස සහගත චිත්තය; **අනගමී මඟින් මෙ පුහුන් බැවින්** = අනාගාමි මාගීයෙන් මැ ප්‍රහීණ හෙයින්; **ඛීණාසවනට** = රහත්තට; **උප නිසසය ඇති කල්හි** = හෙතු සම්පත්තිය ඇති කල්හි; (නිවන් පතා කළ කුශලය උපනිස්සය සම්පද නම් වේ); **යෙජී** = යුක්ත කෙළේ සි; (යොජ – යෙදීමෙහි යන ධාතු සි.)

(කෘ) '**එක්යලක්**' යන මෙහි 'යල්' සද වාරාර්‍ථයෙහි ය, වාර නමුත් කාල විශෙෂයෙකි, 'කල්' යනුයෙහි **ක** කාරයට **ය** කාර වීමෙන් සිදුවිය සි සලකත් මැනැමැ ය.

එකවාරං දිනනං හෙඤ්ජං = එක් යලක් දුන් බෙහෙද; **එක හෙඤ්ජං** = එනම් වේ; **ඉයවි ඔවියවිහු** = ප්‍රකෘති යෙහි සිටියෝ වූහ; (සිටියෝ + වවිහු යනු 'සිටියවිහු' සී වේ.);

පකති සණ්ඨිතානි = ප්‍රකෘතියෙහි පිහිටියෝ; **පාකතිකානි** = පාකතිකයෝ **නම්** වෙත්; **පිළින කෙළෙමි** = ප්‍රතිඥ කෙළෙමි – (පොරොන්දු වීමි); **මොළොක් පියොවින්** = මෘදුකප්‍රයොගයෙන් – (මොළොක් යෙදුමෙන්); **වොහරිසසති** = කථා කරන්නේ ය; **මා තුමා දස් කල්හි** = මා තමන් ගේ දුස්සක් වූ කල්හි; **මොළොක් පියොවින්** = මෘදුකප්‍රයොගයෙන්; **බැවහාර නො කරනු සු සේ සි** = ව්‍යවහාර නො කරන බව ය යනු කී නියා සි.

(කෙ) නියොගාඕ භාමිඕ භාවාඕයන්හි යෙදෙන මේ කිහඉ ජාතික **නු** ප්‍රත්‍යයයා ගේ යොගයෙහි ඉතීඃ ඉමිඳාය මෑ අනුකත වැ සිටගන්නි, "මෙ නුවර රජුන් එකෙකි කුලෙන් එකෙකි කුමරියක් සඳ දී එවන්නේ ය, මා දැක්කැටියන් එයට එන්නේ සි, මට වඩුවන් දෙන්නේ සි, වඩුවන් අනේ වඩු සිටු කිවක් කරන්නේ සි" යනාදි ඡේඉ පාඨයන් චිමසන්නේ සි. "මා තුමා දස් කල්හි මොවිහු මොළොක් පියොවින් වැවහාර නො කරනු" යනුදු එබදු තැනෙකි. මේ **නු** ප්‍රත්‍යයාගේ සථාන ඡෙහි 'ඛව' සද යෙදීම ඡේකයනට අභිමත සි. " මාගේ ඇස් අඬ නියාව කියන බව ය, ඇතුළුගෙසි දී ම වැඩ හිඳ වළඳන බව ය" යනාදි සඬමී රත්නාවලි පාඨයනුදු චිමසා බලන්නේ සි.

වස්නෙමි = වඤ්චනය කරන්නෙමි; (**වස්** – රැවටීමෙහි යන ධාතු සි.) **නළනෙමි** = වඤ්චිත කරනෙමි;

(කේ) නට – ඛට – ඩුනී – ජාලී – ඉපට යනාදි ශබ්දයෝ මායාකාර යැ – වඤ්චාකාර යැ යන අර්ථයෙහි ප්‍රසිද්ධය හ, මෙහි 'නළ' යනු 'නට' යනු හා සමාන ය, **නළ** – කපට බැවිහි සී ධාතු ගතයුතු.

රූජති නො රූජති = රෙදේ ද නො රෙදේ දැ සි; ('මද වැ – අසිරා' යනු ක්‍රියා විශෙෂණ සි.); **වැට අග්හි** = ප්‍රදීපා ඉයෙක්හි; **ජල සිළක් සෙසින්** = ඒවලිත ශිඛාවක් මෙන්;

(ඛො) ('**වනීනි**' ශබ්දය පඉනය – පහන් වැටිය යන අර්ථයන්හි ද පවත්නා බැව් ශබ්දඥ චින්තාමණි කොශය කියයි. එඉෙසින් '**වැට**' යනු 'වනීනි > වට්ටි > වැටි > වැට' යනු විසින් ආ බැව් සැලකිය යුතු,)

නුනුබඳ = නො නැවතී ආයේ ය; ('නු කෙමෙන්, නු ගියෝ, නුදුර' යනාදියෙහි මෙන් මෙහි 'අනු' ශබ්දයාගේ ආදි ලොපය දනයුතු, **ල** කාරයට **න** කාර වන්නාක් මෙන් **න** කාර යට ද **ල** කාර මේ, ලුනුබැඳ යනාදිය ද වේ.) **නො සියා** =

පරිත්‍යක්ත නො සොට: **විවාවර සොයමින්**= විපාක වාරය එසතය කෙරෙමින්: **මෙතැන් පවා**= මේ සථානය ත් ඇතුළත් සොට: **ධුර උසුලනුවහ**= රථ මුඛය (ඒරියාසඳ) උසුලන්නහු ගේ: **ජන්ඝි තුබු**= දසරුවෙහි තබන ලද; **වියෙහි** බඳ= යුග යෙහි බඳින ලද: **ධුර**= රථ මුඛය: **වහනුවහ ඝුසේ සි**= උසු ලන්නහුගේ යනු කී නියා සි, (මෙහි 'ජත්' යනු පාළි **ජන්තු** ශබ්ද පසීය යැ; සංසකෘත 'ජත්‍රු' ශබ්දයෙන් ආකල **දතරු දසරු** සි වේ, ජත් නම් සඳට සි- උරහිස සි,) **සඛඳ**= පූර්‍වාපර වස්තූන් ගේ සම්බන්ධය; **අල**= (ආහට වූ-) ගෙන හැර දක්වන ලද: **ගළපස්**= සටනය සොට; **පුචජානු සඤ්ඤ විඝින්**= ප්‍රශ්නය හා විසඣ්ජනය ගැළපීම් වශයෙන්, **පැවැති සේ**= පැවැති බව; **මැවි ඔත්**= මත්තිසොපිත වූ- (මැටි දමන ලද); **රජ මුන්දෙන්**= රාජ මුද්‍රිකායෙන්; **හස්ඛරන්නාක්ඛු සෙසින්**= ලඤ්ඡනය කරන්නකු මෙන්- (සිල් තබන්නකු මෙන්;—

(සෝ) විය, හස්

ඔඔයක් පමණ දික් වූ ගවයන් යොදන රථාවයවය **විය** නම් වේ. මේ වනාහි පාළි '**ව්‍යාම**' ශබ්දයා ගේ ආදියෙහි සිටි '**ව්‍යා**' යනුයෙහි වර්ණ විශ්ලෙෂයෙන් සිඛ යැ සි හැඟේ. 'හස්මුන්ද' යනු පුරාතන රාජ මුද්‍රයෙකි. ඒ වනාහි මුදල් විෂයෙහිදු තබා ලූ බව ''තොප රුව ලත් හසත්, සත සැපත රැස සැප දේ'' යන හංස සන්දෙශ වචනයෙන් ද පැනේ. සාල් යත් යත් 'මුන්ද' යන අනන භාගය අනුව්‍යවහාරණ යට පැමණ ශෙෂවූ '**හස්**' භාගය සාමාන්‍ය මුද්‍රාර්‍ථයෙහි ආරොපිත වි ය. සවර ශෙෂයෙන් '**අස්**' සි ද වේ. අස් ඔබා, පහැස් යනාදිය ද අනුසන්ධාන කටයුතු.

පුවසුන්= පකාසනය- පැවසීම; **ඔබුළ**= ඔපීළිතවූ- ඔබන ලද; **හැමඔත් මැ**= සියලු චාතුර්භූම්ඛ චිත්තය මැ; **සපියුතු ධම් නුජු** (ධම්නිජු) =සම්ප්‍රයුක්ත වෙදනාදි ධර්මයන් කෙරෙන් ද; **සින්**= චිත්තය; **පුවඟමා වන බැවින්**= පුබ්බඞ්ගම වන බැවින්- පෙරට යන බැවින්; **මෙඅර්‍ථ**= 'මනො පුබ්බඞ්ගමා ධම්මා' යන මේ අර්‍ථය; **හැම සිතට යෙදෙන් හොතුජ්**= හැම සිතට යෙදෙනු වුව ද; **සක්පල්තෙරුන්**= වක්ඛුපාළ සථවිරයන් විසින්; **අසුයෙහි**= අතීතයෙහි; **පිළිසු සපියුතු සිතින්** = පටිඝ සම්පයුක්ත චිත්තයෙන් (ක්‍රොධය හා එකොත්පාදාදි භාවයෙන් යෙදුණු සිතින්); **මාඝම**= මාතුගාමයාගේ (සත්‍රිය ගේ); **ඇස්නැහු අධිය රෙහි**= ඇස් නසනලද ප්‍රහරණයෙහි- අවස්ථායෙහි; **ඒ අධිය රට සොමැ**= ඒ අධිකාරයට- ප්‍රහරණයට (ඇතුළත්) සොට;

26; "**පඨමගාමිනා,** පෙරෙගම්නීවූවහ; **සමනනාගතා** සමනා වූ ව හ" යන මෙහි අවි කථනය ප්‍රථමා බහු වචනාන්ත පදයකට බැව් පෙනේ. එසේ හොත් 'ගාමිනා' යන තෘතී යාන්ත පදය නොයෙදෙ යි. '**පඨම ගාමිනෝ**' යි ශුද්ධ කැරැ ගත මැනැ ව. මේ තර නාථයන් පිළිගත් ප්‍රධාන පාඨය හේ මැ ය. "පඨමගාමිනා හුත්වා' යි ජ් ලියති" යන අනන්තර පාඨයෙන් හේ සුව්‍යක්ත වැ හැගේ.

පෙරෙ ගම්නී වූවහ= පුරෙගාමී වූවාහු වෙත්, **සමනාවූවහ**= සම්‍යන්නාගතයෝ වූවාහු වෙත්; **සඩිසුතූ වූවහ**= සම්ප්‍රයුක්ත වූවෝ වෙත් (යනු); ශූඝේඩි= කී නියාසි;

(ශ) මෙහි **පෙරෙගම්නි** යනු සංස්කෘත '**පුරොගාමින්**' ශබ්දය දෙස බලා නිපැයුණේකි. 'පෙරෙ' යනු උපපද යි. '**ගම්**, යනු ගමනාර්ථවාචී ධාතු යි, '**නි**' යනු තත් ශීලාර්ථයෙහි කිත් ප්‍රත්‍යය යි. 'පෙරට ගමනය කරන සුලු වූයේ= පෙරෙගම්නි' නම් වේ.

ඒ පිළිසු සිත්හු විසින්= තත් ප්‍රතිඝ චිත්තය විසින්= **පුරෙ ගම්නි වැ**= පෙරට යන සුලු වැ; **සමනා වූවාහු යනු වේ**= සමන්නාගත වූවාහු යි නිර්දිෂ්ට අර්ථය වේ; **යෙයෙන ලදුවහ**= යෙදෙන ලද්දේ වෙත්; **පණිවා වැර ඇ ගුණඒ**= පාණාති පාත විරති ආදි ගුණය ත්; **පණිවා ඇ අවගුණඒ**= පාණාති පාතාදි අවගුණය ත්; **සමෝ**= යි සේයි; **සදිසෝ විපාකෝ**= සමාන විපාකය; **යෙසං අත්ථි**= යම් හෙතක්නට ඇද්ද; **තෙ සමව්පාකිනෝ**= ඔහු 'සම විපාකිහු' නම් වෙත්.

දෙයෙනා= ධර්‍ම අධර්‍ම දෙදෙනා; **නො සම විවා සේ**= අසමාන විපාක ඇති බව, **දක්වති**= පෙන්වති; **උපලක්ෂණ**= එක් අර්ථයක් කිමෙන් එවැනි නො කී අර්ථයනුදු ගැනෙන වචන යෙකි; **පිළිසඳ දෙන විසින්**= පටිසන්ධි දෙන වශයෙන්; **ධම්මං වෝ**= නොපට දෙශනාවක් (කෙරෙමි යන අර්ථයි); **ධම්**= ධර්‍මය නම්; **පෙළ**= පාළිය යි; **වාචනා මගහ කොටැ**= කියවන- උගන් වන මාර්‍ගය කොට (ඇජරොල් මඟ කොට යුසේ යි); **ආත් මාත්ථිය භාවයෙන්**= තෙමේය, තමා සතු ය යන භාවයෙන්; **ධම්හු මතුවෙති**= ධර්‍ම මාත්‍ර වෙති; **නිසසත්ත සංඛාතා ධම්මා**= සත්ත්ව වාද විරහිත හෙයින් 'නිසසත්ත' ය යි කියන ලද ධර්‍මය, **නිසසත්ත ධම්මා**= එනම් වේ; **ඇතියහ**= ඇතියෝ වෙත්; **සිත්හු පුබබගාමිවන්**= චිත්තය පෙරට යන සුලු වන කල්;

ධම්මා= වෙදනාදි ධර්මයෝ; **පච්ඡාජාතාති වුත්ත මැනැවෙ**= පසු කොටස් ඇතියන් වන්නට යුතුය; **හෙතන්**= ඒ අර්ථය මෑ විස්තරයේ වතොත්; **නන්ඛණි ධම්මානං මිස්ස**= නානා ක්ෂණික ධර්මයන්ට කැර; **එකක්ඛණි ධම්මානං**= එකක්ෂණික ධර්මයනට; **පුරිම පච්ඡිම භාව**= පෙර පසුවීම් බවෙක්; **සම්පයුත්ත ලක්ඛණ**= සිත හා එවෙතසික ධර්මයන්ගේ යෙදෙන සභාවය; **භාව නපුංසක**= ක්‍රියා විශෙෂණ සි; **එකුප්පාද**= එකට ඉපදීම ය සි කියන ලද ලක්ෂණය; **එක නිරොධ**= එකට නැසීයාම ය යන ලක්ෂණය; **පරිහාර**= ඔපිත්ය සි, (නැඟූ ප්‍රශ්නයට පිළිතුරු දී දුරලීම සි);

(ගා) **උපජ්ජනෙසින්**

'උපජ්ජන + හෙසින්' යනු මෙහි පදච්ඡෙද සි. මෙ සෙසින් පදයා කෙරෙන් පර "**හෙස්**" ශබ්දයා ගේ කරණ වචනයෙහි **හ** කාර ලෝපය බොහෝ තන්හි දක්නා ලැබෙ සි. 'සිවුන + හෙසින්= සිවුනෙසින්, නො කළ + හෙසින්= නොකළෙසින්, ගිය + හෙසින්= ගියෙසින් යනාදිය සලකනු. '**උපජ්ජනෙසින්**' යනු 'උපදනා හෙසින්' යන අර්ථ සි.

සහ ධම්මුන් උපතට= චෛතසික ධර්මයන් ගේ උත්පාදයට **වෙසෙස් කරණ බැවින්**= විශෙෂ කාරණ හෙසින්; **පච්ච සථෙයෙන්**= පච්චය වන අර්ථයෙන්, **පුබබඛගම වොහාර**= පුබබඛගම යන ව්‍යවහාරය; **බැවහාරෙජ්**= ලොක ව්‍යවහාර යෙහි ත්; **ඇති සේ සි**= ඇති පරිදි යසි; **එවැනි සැබෑම්**= එවැනි සම්පදයක්- කරුණක්; ('සැබෑම්' යනුදු මනා පාඨ යෙකි.)

27. "පසවන හෙසින්" යනු '**පසවන සේ**' සි ගත මැනැව.

ධම්මට= චෛතසික ධර්මයනට; **සිත්හු පසවන සේ**= චිත්තයා ප්‍රත්‍යය වන පරිදි; **බැහිරෙක මුඛයෙන්**= ව්‍යතිරෙකොපායයෙන්; **සාධිඝවිවූ**= සිඛකරනු කැමති වැ; (**සිත** නූපදනද හාල්හි චෛතසිකයෝ නූපදනාහ යනු ව්‍යතිරෙක සි. "**භද සන්තෙ භදසන්තං ව්‍යතිරෙකඃ**" යනු බැවින් එය නැති කල ඔහුගේ නැති බව ව්‍යතිරෙක නම්.) **නො උපජිය හෙන බැවින්**= උපදනට නො හැකිවන හෙසින්; **පසවේ නො යනුවනට**= ප්‍රත්‍යය නෝ වේදැ සි කියන්නවුන්ට; **අධිපති අට**; අධිපති අර්ථය; **ධමුන්**= චෛතසික ධර්මයන්; **සුවන මත්තිකාදි**= රත්‍රන් මැටි ආදිශ්; **චිත්තානන්මඛ කැන් යදහා**= සිතට ඇතුළත් බව; (දැක්වීම) පිණිස; **නො කියු යැ**= 'මනතො නිප්ඵන්නතතා' යනු

නො කීහු ය; **ඔත් පසයෙන් වූ තැන් සඳහා=** සිත ප්‍රත්‍යය කොට ගෙන වූ බව (දැක්වීම) පිණිස; **භවහමන්=** භවාඞ්ග චිත්තය; **පටන්හි මෙ=** පටිසන්ධියෙහි මැ– ප්‍රථමයෙහි මැ; **අවුතුවු=** ආගනතුක වූ– අළුත පැමිණි; **දුස්නා ලදුයෙන්=**දූෂණය ලත් හෙයින්; **පරායත්=** අනුන් අයිති දෑයෙක්; **තුමහට වුව=** තමාහට වුවහොත්; **දහයි=** මැනවැයි; **සිතන ලොබ=** චින්තනය කරන ලොභය යි; ('දහ' යනු 'සාධු > සද්හු > දහු > දහ' යනු විසින් සිඳියි.) **පදුළු අපපදුළු සිත්=** ප්‍රකෘතියෙන් දූෂිත වූ ද නො වූ ද චිත්තයන්; **කෙලෙස් සපියො=** කෙලෙසුන් හා එකට යෙදීමෙක්; **කිරියමය සිත්හි=** අවි ක්‍රියාකාරී චිත්තයෙහි – ජවන චිත්තයෙහි; **කෙලෙස් සපියෝ ලදුයෙක්=** ක්ලෙශ සම්ප්‍රයොග ලද චිත්තයෙක්; **එකනනයෙන්=** බොහෝ වස්තූන් එකක් කොට ගන්නා යුක්තියෙන්; **නානාවයෙන් (නානාවනයෙන්)=** නානාභාවයෙන් (ඒ ඒ දෑය වෙන් වෙන් වශයෙන් ගන්නා යුක්තියෙන්); **පසනන අපපසනන උදක=** පහන් නො පහන් දෙ දිය මැ; **පසනන කොට ගත් සේ=** පහන්දිය කොට – එකක් කොට ගත් පරිදිය; **පෑසේ=** ප්‍රකාශ කළ පරිදිය; **ඔක්තකොට=** ප්‍රකට කොට; **වධක දුඛ වන සේ=** වධක වන පරිදි දුඃඛවන පරිදි; **පහාසුර සිත් හා=** පහස්සර – බබළන සුලු චිත්තය හා; **වාක් විඥප්ති කියනු මෙ=** වාග් විඥප්තිය කියන්නේ ම ය; **වෙහනා කියත්=** වෙතනාව කියන කල්හි; **නො යෙදේ නො යත්=** නො යෙදෙන්නේ නො වේ දැයි කියන හොත්; **හාසනයට හෙතු භාව ගැන=** වෙතනාව ගේ භාසනයට කරුණු බව සඳහා; **කාය විඥප්ති චෙතනා විසින්=** කාය විඥප්තිය හා වෙතනා වශයෙන්; **අධිඨන්= කොට=** ආධාර කොට –පිහිටකොට ගෙන; **පුරෙට වැ යනුවා–** ඉදිරියට වැ යන්නහුගේ; **කදට=** ඛණ්ඩකීය (පිටිකර ඇටය); **පස්ඛස්නවුහු=** පසුබස්නහුගේ; **කලවේමස්=** ඌරු මාංසය; **වාසනාධානතො=** මතුනිවන් දක්නට පුරුද්ද පිහිටුවා ලන හෙයින්ද; **ඵලහාව හොග කිඤ්ඤාදනතො=** විපාකවූ භවයෙහි භොගසම්පත් උපදවා ලන හෙයින් ද; **සාඤ්ඤා=** අවිසඟිත වූවා ය;

(ගි) කලවේ.

මේ බලත් මෙහි ද අමාවතුරු ආදියෙහි ද ඒ කාරාන්ත වැ තිබෙයි. මේ නිෂ්පන්න ශබ්දයෙකි. මෙහි 'කල' යනු කටි අඹියෙහි ද 'වේ' යනු යුගලාඹියෙහි ද වේ. කටියෙන් දෙනට

බෙදී ගිය ශරීරාවයවය **'කළේවර'** නමැයි අර්ථ ගතයුතු. මෙහි මනඃකල්පනීය භාෂාන්තර ශබ්දයෙක් නම් **'කවිද්වේ'** යනු යැ.

1. චක්ඛුපාලත්‍ථේර වත්ථු.

තුලාරක්ඛට = තුලාධරයකු හට – රන්කරුවකු හට; **බැළ** = හතිය – වැටුප්; **කඨාම් නැතිබැවින්** = රෙඛා කෑම් රහිත හෙයින්; (කඨා නම් රෙඛා ය, 'කඨා + කාම් = කඨාම්' යනු වේ.); **මට වූවන්** = මට්ටම් වූ; **එනම් රෝව්** = ඒ නම් ඇති රොගයෙක්;—

28. 'එතඤ පුත්ථු' යනු 'එ තා පුත්ථු' සි ගන්නේ. **ද්‍රව්‍යක්ෂය** = ධන විනාශය; **'කතර හෙඤ්ජං' සි සේසි** = කවර බෙහෙදක් යනු කි නියාසි; **යම්තමක්** = නියම රහිත යම් ඒ දෙයක් ('යංතං' යනු 'යම්තම්' සි වෙ.) **බමුණා සිතු හැඳින එව්** = බමුණාගේ සිත හැඳින ගෙන හෝ; **බෙහෙද බැළ නැතියෙන්** = බෙහෙතට බැළ මිල නැති හෙයින්; **බිලි පසොස්සල්** = (බිලි – පසොස් × කල්) බලව පවිටු සා කාලයාගේ – බලවත් අලුයම් කාලයාගේ;—

29. 'සිම්පාහි' යනු 'සිම්වහි' සි ගන්නේ; සමීපයෙහි යන අර්ථයි.

පච්ඡිම යාමාවසානං = පැසුළු යාමයාගේ අවසානය; **පවිඨුසො** = එනම් වේ; **සො එව** = ඒ පසොසමැ; **නානි ඔසානතනා** = ඉතා අවසනතට නො පත් හෙයින්: **බලවපවිඨු සො** = එනම් වේ; **තස්මිං බලවපවිඨුස සංඛාතෙ සමයෙ** = ඒ බලවත් අලුයමැයි කියනලද කාලයෙහි; **මහාවිසයතනා** = මහත් ගොචරයක් – හැසිරෙන ඉඩමක් ඇතිවන බැවින්; **මහති කරුණා** = මහත්ව ගිය කරුණා තොමෝ; **මහා කරුණා** = එ නම් වා; **සා එව** = හෝ මැ; **සමාපජ්ජිතබ්බඨෙන** = සම වැදියයුතු අවින්; **මහා කරුණාසමාපන්නි** = මහකරුණු සමවත් නම් වා; **කරුණු කින් සමවැජැ** = කරුණාරමණයෙහි ලත් ධ්‍යානයට පැමිණ; **කරුණාජඤාන පුබ්බක** = කරුණු දහන් පෙරට කොට ඇති; **රහත් ඵල සමවැතින්** = අරහත්ත ඵල සමාපත්තියෙන්; **කළ අධිසර ඇතිඝන්** = කරනලද අධිකාර ඇත්තවුන්; (මෙහි අධිකාර නම් සොලෙස් කඳහ් ම්ද හරනට සමර්ථ වූ පින සි. හෙ මෙ කියත් – 'නිබ්බධභාගියැ

කුසල් යනාදීන්); **විනෙතබ්බතෝන** = හික්ම වියයුතුය යන අවින්; **වෙනෙයෝ** = එනම් වේ; **අදියභාව නිප්ඵාදකෙන** = ආඪ්‍යභාවය නිපදවා ලන්නාවූ; **කුසලෙන සමන්නාගතතා** = කුසලයෙන් සමනාවත හෙයින්; **බහ්වාවානි** = නැයෝ ද කුයි; **වෙනෙයඛ්ඛා** = එ නම් වෙත්; **තෙසං** = ඔවුන්ගේ; **ඉන්ද්‍රිය පරාවරතාඤ්ඤණ** = ශ්‍රබාදි ඉඳුරන්ගේ වැඩි අඩු බව දන්නා ඤාණය; **විඤ්ඤාණඨිතට** = සිතට; **විෂය විය** = අරමුණු විය; **ආනෙන්ථා** = ගෙන අවුත්; **දහනති එන්ථානි** = මෙහිලා දවත් නු සි. **අළාහනං** = එ නම් වේ; **සට්ඨිසතකටෙසු හදිතබ්බතතා** = සැටගැළෙක්හි පිරිය යුතු වන බැවින්; **සට්ඨි සතකටහාරා** = එනම් වෙත්; **තෙ ච තෙ** = ඒ සටසි සතවහාරයෝ ත් ඔවුහු මැය; **අලඞ්කාරච අති** = අලඞ්කාරයෝ ත් ඔහු ඵැනු සි; **තෙහි** = ඔවුන්ගෙන්; **පතිමණ්ඩිතං** = විභූෂිත වූයේ; **අප්සරානං** = අසරන්; **සහස්ස පරිවාරෝ** = දහසක් පිරිවර වූයේ; **එතස්ස අති** = මෝහට නු සි; **සිරිසඞ්ඛාතා සම්පත්ති** = සිරියයි කියන ලද සම්පත්තිය; **සිරිසම්පත්ති** = එනම්ා වා; **අත්ඵාවි සිරි හා** = ආත්මභාව ශොභාව හා ; **උපභොගසම්පව** = උපභොග සම්පදව; **විපුවර වතුවහු** = විප්‍රකාරයට පැමිණියක්හු; **පිළියම් නො කෙළෙසින්** = වෙදකම් නො කළ හෙයින්; **විපිළිසර** = විප්පටිසාරය – පසුතැවිල්ල; **මට කුඩලිහි සැවියෙන්** = මට්ට කුණ්ඩලියාගේ සටහනින්; **සැහඟිය යුතු තැන් ගැන** = සංග්‍රහ කටයුතු බව පිණිස; **බුදුන් සදෘ** = බුඩකාලයෙහි ද; **මෙනිඟර දෙසනා** = මෙබඳු දෙශනාවන්; **හජාරන බැවින්** = සඤ්ඤාරණය – සජ්ඣායනය කරන බැවින්; (පාඩම් කිරීම හා කිමද හැජාරුම් නම්.) **සිරුරු පිළිජන්** = සරීර පරිජගහනය – ශරීර පොෂණය; **සරීරස්ස පරිජගහනං** = සිරිරි පිළිදැගීම; **සරීර පරිජගහනං** = එනම් වේ; **කතං සරීර පරිජගහනං යෙන** = කළ සිරිරි පිළිදැගුම් ඇතියේ යමක්හු විසින් ද; **විහිවි** = විසඨඨ කළ සෙයෙකැ - සිරිරින් නිකුත් කොට හළ සෙයෙකැ; (**විහිඳු** = ඵිහිදීමෙහි යන ධාතු සි.) **කටයුතු** = කරනට යුතු දැය; **මෙහෙ** = පෙෂණයයි - කුදුමහත් වැඩ සි; (පෙෂ > පෙහෙ > වෙහෙ > මෙහෙ යනු වේ;) **කටවියෙහි** = කරනට ආශා ඇති දැයෙහි; **විධාතුං අසක්කුණෙයන** = කරනට නොහැකි වූවෝ; **වළඤ** = නිවාරණය හෙරේ; (**වළක්** - වැළකීමෙහි යන ධාතු සි)- **හඞ** = සාම්ප්‍රතයි – ප්‍රමාණ වෙයි; (**හඞ** – කැඞීමෙහි යන ධාතු සි) **සඟ** = සවගීය; **මෙවුනට** = මේ මට්ටකුණ්ඩලියානට; **නිපජ්ජි** = සිඞ වෙයි; **ඇස්සමු** = අසිස්සාමමුඛ්‍යය – ඇස්සෙළිය; **ටියන් ටියන්** =

හරුත් හරුත්; **ආමෙණ්ඩිත** = එක මැ වචනය දෙතුන් යලක් කිම සි; **නිද්‍ර පුබුද්දුක්ඛු මෙන්** = පළමුකොට නිදා පසුව අවදි වූවකු මෙන්; **පඨමං සුතෙතා විය** = පළමු නිදි ගත්තකු මෙන්; **පච්ඡා පබුඩො විය** = පසුව පිබිදියකු මෙන්; **සිසු ඛෙණෙහි** = චුතික්ඛණයෙහි – චුතවන ඇසිල්ලෙහි; **පිළිසඳ ඛෙණෙහි** = පටිසන්ධික්ඛණයෙහි – උපදනා ඇසිල්ලෙහි; **වලප්පමිසින් කොටැ ඇතියේ** = විලපන පරායන කොට ඇතියේ – හැඬීම පිහිට කොට ඇත්තේ; **රොදනං පරායනං යස්ස** = හැඬීම පිහිට වූයේ යමකුහට ද; **දවහ දවහ** = දවසක් පාසා; **විෂාදුප්පත්ති** = දුඃඛාප්තියෙහි; (විෂාද නම් දුක් වෙහෙස මහන්සි ආදි ය සි) **හා! එක් මැ පුතැ** = අහෝ! එක මැ පුත්‍රය; **කැපැ කැපැ** = කම්පිත වෙමින් – නැවත නැවත සැලෙමින්; **ඕරෙසි** = අවරොදනය කෙරෙසි – (හඬසි); **නත්ථි එාසු එත්ථානි** = මෙහි එාසුවෙක් නැත් නු සි; **සොව සො කාලො චානි** = ඒ අඵාසු වූයේ ත් හේ මැය; කාල වූයේ ත් හේ මැ නු සි; **තස්මිං අඵාසුක කාලෙ** = ඒ අඵහසු කාලයෙහි; **දෙහො අතුන්** = උභය හස්ත යන්; (ප්‍රාකෘතාදි තොයෙක් තැන ම ශබ්දාර්ථයෙහි **දි – දිහා – දෙ – දුහ** යන ශබ්දයෝ ප්‍රසිද්ධයහ. '**අෙත – දූත – දූහැත්**' මේ ආදිය ද විමසනු.) **සැජියෙහි** = සජ්ජිතවූයේ වෙහි; **මට කුඩුල් ඇතියෙහි** = මට කුඩුල් ඇතියේ වෙහි; **මල්ඛර ඇතියෙහි** = මාලාභාර ඇතියේ වෙහි; **හරිසඳුන්** = රක්තචන්දන සාරභූතය; **පරනිපාතකොට** = 'වන්දන' ශබ්දයා කෙරෙන් පරවැ හෙළීම කොට; **දුක්පත්හි** = දුකට පැමිණියේ වෙහි ද; **දුක් පත්මි** = දුකට පැමිණියේ වෙමි; **ප්‍රසයට** = ප්‍රශ්නයට; **ජීවිත ජහනයට** = දිවි හැර දැමීමට; **සාධකතම කොටැ** = අතිශයින් සාධන කොට – සාරණ්‍ය කොට; **දිලුඛි පෙයට** = දුලීන වසනු වක් පිණිස; **වලජ්ජා සෙ** = හඬන බව; **වලජ්ජි** = හඬනෙහි; **භූතපුබ්බගතින් ඉහ** = පෙර වූ මනුෂ්‍ය ගතිය නිසා හෝ; **මණොව වෙසින්** = මාණ්වක වෙසයෙන්; **පුත්තපටිරූපකං – පුත්තසදිසං** = පුතා වැනිවූ; **එව්හු නිගනිමි** = ඔහු පෙළාලම් **පුත්තපටිසඛනෙන** = පුතු බව වළකා ලීමෙන්; **පිළනං** = පෙළාලීම; **නිගහහො** = නිගැන්ම නම් වේ; **වන බැවින්ද්** = වන බැවින්ද; **පවිඤඤත්ත තො** = පිළින සරන ලද්දේ වේදැයි; **භාතරො – භාසමානා** = බබළන්නා වූ; **භාස – දිපෙත්** = භාසධාතු බැබළීමෙහි (වැටේ;) **කුමසි කියවි යත්** = කුමක් නියහු කැමතිවිද යත්; **සක් සහළක්** = වක්‍ර සංඝාටිකාවක්; (සංඝාටිකා

නම් යුගළය සි;) **දිළියෙන** = බබළන්නාවූ; (දිළිස – දිළිසීමෙහි යන ධාතු සි;) **වුව මැනව** = ඇතහොත් යෙහෙයි; **තා ඇවිටු**= තාගේ ආසිවසිය – ආශාව; **හඟවනුව වස්** = හැඟවීම පිණිස; **කුමට මියනෙමි යනුවහට** = කුමට මැරෙම්දැ සි කියනුව හට; **යසමා චක්ඛුසුදියෙ න ලභසි** = යම් හෙයකින් සඳහිරු නොල බන්නෙහි ද; **තසමා මරිස්සසි** = එහෙයින් මියන්නෙහි ය; **උදගලින්** = උදය පර්වතයෙන්; **හන්ගල් පවා** = අස්ත පර්වතය ව්‍යාප්ත නොට; **පිළි** = නැවත; **සම්පිණ්ඩනාපිහි** = වෙනත් අරුත් එකතු නොට ගන්නා අර්ථයෙහි; **කාලං** = කාල නම්; **මරණං** = මරණය සි; **තංතතො** = ඒ මරණය සඳළ තැනැත්තේ; **බිළිතෙරෙක්** = බාලතරයෙක්; **දිළියෙන සැහැමියා** = ජ්වලිත වන සුභාව ඇතියහු;–

30. 'තෙලින් ඉස්නාලද' යනු **'ගිතෙලින් ඉස්නා ලද'**සි ගන්නේ.

කායවිඤ්ඤාදරථ = කා සිත් දැවිලි; **උපුළෙහි** = උදුරා දැම්මෙහි ය; (උපුර – ඉපිරීමෙහි යන ධාතු සි;) **සිත් පිළනි ඩොට** = චිත්ත පීඩනය නොට; **සිටුනෙසින්** = සිටුන හෙයින්; **ඔඝා පරෙතඝස – ඔඝෙන අභිහතස්ස** = සොවින් මඩනා ලද්දහුගේ; **පුතුවියොගජං ඔඝං** = පුතුවියොවින් උපන් ශොකය; **අඝානුදි – අපහරි** = දුරු හෙළේ ද; **'අබ්බුළ්හං උඛං** = 'අබ්බුළ්හං' යි සේසි, උපුරා පියන ලද; **සල්ලං ඝසස** = හුල යමක් හුගේ ද; **දෙවියෙක්හි හො සි** = දෙවියෙක් හෝ වෙහිදැ සි; **ගදඛ ගළ** = ගඤ්ඡි ඝටායෙහි – එනම් දිව්‍ය නිකායයෙහි; **එවිහු** = ඔවුන් විසින්; **පු පිරිහුණේ** = පෙර පුරන ලද ගුණයයි; **පුරෙ (පුරෙ) දානං දදතීනි** = හැමට පළමු පළමු වැදන් දෙන හෙයින්; = **පුරිසදෙ** = එ නම් වේ; **පුරිසදෙ යනු නම්** = 'පුරිසද' යනු නම සි; **'සඛෙඛා' යනු ගුණේ** = 'සඛක' යනු ගුණය සි; දවිසු **දෙවලොකෙසු** = දෙදෙව ලොවැ; **දෙවෙච අනුසාසිතුං** = දෙවියන් අනුසස්නට ද; **අසුරෙ ච අභිභවිතුං** = අසුරයන් මැඩලනුවට ද; **'පහොති' සු සේ සි** = සමර්ථ වෙයි යනු කී නියා සි;–

31. 'පාරි දැක්වූ සේ' යනු **'පරියා දැක්වූ සේ'** සි ගන්නේ.

පරියා දැක්වූ සේ එවි = සඛක යැ – පුරිසද යැ සී පර්‍යාය නාම දැක්වූ පරිදි හෝ (දනයුතු;) **ඛදරියෙහි** = කාගේ

දරුවෙනි ද; **තා නො කියවි හොත්** = තා නො කියනු කැමැත් හොත්; **නාම ගොත්තාදිසු** = නම් ගොත් ආදිය අතුරෙන්; **කෙන පකාරෙන ජානාම** = කෙසෙයින් දන්මහ (කෙලෙසින් දනිමු ද?);

32. 'සාදුළු මොණුයෙහි ද' යනු '**සාදුළු මොස මොණු යෙහි ද**' යි ගන්නේ.

සාදුළු මොස මොණුයෙහිද = සාදුළු මුසු මුහුණ ඇති යේ වෙහි ද; **අව ඒ** = හේ මම; **තා පිතිම්** = තාගේ පුත්‍ර වෙමි; **පුන පුන පුළුවුසුත්** = නැවත නැවත පුළුවුස්නා කල්හි; **ගොරොක් කොටැ** = ගරුඝ කොට – බර ගස්වා; **සහව්‍යතං – සහතාවං** = සමාන බවට; **දි ධමක්** = දෙය්‍ය ධර්‍මයක් – දිය යුතු දෑයක්; **දියනිති දුනං** = දෙනු ලැබේ නුයි දැන නම්; **දෙනුවා** = දෙන්නහුගේ; '**සකෙ අගාරෙ – අත්තනො ගෙහෙ**= තමා ගෙහි; **උපන් රොව් ඇතියෙමි** = උපන් රොග ඇත්තෙමි වෙමි; **ආබාධති** = යි සේ යි; **පිලෙතීති** = පෙළා නුයි; **ආබාධො** = එ නම් වේ; **සො** = ඒ ආබාධය **එතස්ස අත්ථි** = මොහට ඇත්‍ :නු යි; **ආබාධිකො** = එ නම් වේ; **දිකින් දුක්පතිමි** = දුකෙන් දුකට පත් වීමි;

33. 'ගුලින් පි සොම්නස්' යනු **ගුණ් (ගුළු) පි සොම්නස්** යි ගන්නේ.

ගුණ් (ගුළු) පි සොම්නස් ඇතියෙමි = **ඝිණ** වැ ගිය ප්‍රීති සෞමනස්‍ය ඇතියෙමි වෙමි; ('ඝිණ > කුණ් > ගුණ්' යනු වේ.) **ගෙලල** = 'ගෙල ධාතුව; **හර්‍ෂයෙ** = ප්‍රීතිස්‍ය යෙහි – ප්‍රීතිය ගෙවියාමෙහි (වැවේ); **ආතුර සැහැවියෙමි** = ආතුර සවභාව ඇතියෙමි වෙමි; **රෙළු හල්ලෙමි** = රොගශීල වෙමි යනු; **යි සේයි** = කී නියායි. ('රෙළුහලු' යනු මෙහි ප්‍රකෘතිය යි. 'රොගශීල' යනු මෙහි ප්‍රභවය යි. 'රොග සවභාව ඇතියෙමි' යනු අර්‍ථ යි.) **කස වූ** = පහ වැ ගිය; **විගතො රජො යස්ස** = පහව ගිය රජස් ඇති‍මය් යමක්හුගේ ද; **තුරුඇක් ඇතියහු** = තරණය කළ (සඬ්ඛා) සැඇ ඇත්තහු; **විනිග්ගණ්ඨ සඬ්ඛා යෙන** = තුරු කක් ඇතියේ යමක්හු විසින්ද; **කක්** = සඬ්ඛා නම්; **විසිකිස්** = විචිකිච්ඡා යි; **යොහන ගමනතනා** = යහපත් ගමන් ඇතිවන බැවින්; **සුගතො** = එ නම් වේ; **මනා වූ පිළිවුවා යෙන්** = යහපත් ප්‍රතිපදයෙන්; **සුසඳරඛානං ගතත්තා** = ශොභන වූ නිර්‍ඛාණස්ථානයට ගියවන බැවින්; **ගිය වුවහ ස්‍ය**

සේයි = ගියහු වෙත් යනු කි නියායි; **පරිපුණ්ණ පැණ ඇතියා** = පරිපූර්ණ ප්‍රඥ ඇත්තහු; **අනාධෙය්‍යාතිශය වැ** = අතිශයින් අනාධෙය්‍ය වැ;—

(ගී) ශබ්දයෙකින් අර්ථයක් තේරුම් ගැනුමෙහි දී ශබ්දය ආධාර වශයෙනුත් අර්ථය ආධෙය්‍ය වශයෙනුත් සැලකිය යුතුය. එසේ ආධාරආධෙය්‍ය භාවයෙන් සිඳ වූ ශබ්දාර්ථ සංසර්ගීය බලා යමක් තමක් තීරණය කොට ගැන්ම අසම්භවයන්ගේ සිරිති. සම්භවයන් වහන්සේගේ සියලු මැ ප්‍රඥාවෝ එසේ ආධෙය්‍යානුසාරයෙන්- ශබ්දාර්ථයන්ගේ සංසර්ගබුද්ධිය අනුව යාමෙන් නිපන්නෝ නොවෙති. ප්‍රත්‍යක්ෂයෝ මැය. එහෙයින් සම්භවයන් වහන්සේගේ හැම ප්‍රඥාවෝ මැ අනාධෙය්‍යානිශය වැ නිෂ්පන්න හ යි දතයුතු.

අනොමා පරිපුණ්ණා පඤ්ඤා යස්ස = 'අනොමා' යි සේසි, හාත්පසින් පිරිගිය නුවණ යමක්හුගේ ද; **මුදිත මනෝ - හට්ඨචිත්තෝ** = සතුටු සිත් ඇතියේ; **එක්වන්** = නිරන්තර යෙන්; **නො වන ජෑ** = කොට නො වන දෙය; **නො වූ විරූ බැවි** = පෙර නො වූ බව; **ආදි අනතයෙහි** = මුල හා අග; **විකම් වැරිය** = වීතික්කම විරතිය වේ - ශික්ෂාපද කඩකිරීමෙන් වැළකීම වේ; **ජිද්ද සබල කම්මාස වැරි** = සිදුරුබව ය, කබරගැසුණු බව ය, තුවාල වූ බව ය යන මෙසින් විරමණය යි; **සියලිවින්** = සවකිය රූපයෙන් - ඇති සැටියෙන්; **පා** = ප්‍රකාශ කෙරේ; **සඤ්ඤත - අත්තනියෙන** = තමා අයත් වූ; **නරදෙවස්ස - නරූත්තමස්ස** = නරොත්තමයාගේ; **අඩිවාසෙහි මෙ භන්තෙ' යි** = මාගේ බත ඉවසුව මැනැවැයි කියා; **සක්කාරං - භන්තා සම්පාදන ආදින පඤ්ඤපනාදි** = බත් යුතු කිරීම ය අසුන් පැනවීම ය යනාදි වූ; **සාධුකාරං** = යහපත් කිරීම යි; **එතෙන** = මේ කාරණ හොවා ගෙන; **සඤ්ඤාකඩියති** = සඤ්ඤා කරනු ලැබේනු යි; **සඤ්ඤාවරෝ** = එ නම් වේ; **පටිසන්ථාරෝ** = පටිසන්ථාරය නම්; **'කච්චි භොතෝ ගොතම ඛමනීයං' ඉච්ච ආදි** = 'කිම! පින්වත් ගොයුමාණනි සිහිය හැකිද' යනාදි වූ; **පිළිසථර** = පිළිසඳර; **පී පාමොජ්ජ** = ප්‍රීති ප්‍රමොදය පිණිස; **අජ්ජභවං** = අද වූහුය; **අජ්ජතනං** = එ නම් වේ; **සඤ්ඤත්තෙයතෙ - අත්තනෝ ගෙහෙ** = තමා ගෙහි; **පිණ්ඩපාතාදි** = පිටි කැවුම් ආදිය යි; **අත්තාදි** = බත් ආදිය යි; **පරිභොග කාරාවි** = (පවියත්හ) භුදුනම් කිරීම කැරැවිය; **නිහගහිට ආගම යි** = බිහුදු ආගමය යි; **අනුසවාථ හි** = ශ්‍රවණානුගමනාර්ථයෙහි; (ඇසූ දෑය කිමෙහි යනු කි නියායි);

34 'මුළා මහත් මුළා විසය නම් පොත්හි මෙසේ තිබෙයි. මේ අත්‍යන්තයෙන් දූෂිත වැ ගිය වාක්‍ය ඛණ්ඩයෙකි. එහෙත් මේ නරදෙවයන්ගේ වාක්‍යයෙක්හි මැ එල්බගෙන මෙහි ඡායාමාත්‍රයක් දක්න හැකිය. මතු අගසව් වත්හි **'අපරිමාණ බුඛවිසයෙ'** යනුවට **'පමණ නැති බුදුමහඟහි'** සී අරුත් දක්වා තිබෙයි. එහෙයින් **'බුදුමහඟ බුදුවිසය නම්'** සී ශුඛ කරනුවට වඩා මෙහි වෙන කටයුත්තෙක් නො පැනේ. මෙහි දෙ තැනෙකැ යෙදී තිබෙන 'බුදු' ශබ්දය වෙනුවට අව්‍යක්තලෙඛකයන්ගේ මහත් මුළායෙන් 'මුළා' සී දෙ තැනෙකැ යෙදී තිබෙන අයුරු ද විචාරකයනට ගොදුරු වේවා.

බුදුලෙලහ = බුඛලීල්හය – බුඛලීලාව; **පැනවිසජ්ජනෙහි** = ප්‍රශ්න විසර්ජනයෙහි ලා; **හැකිනියරක් හට** = (අනුන්ගේ) අධ්‍යාශ ලෙඝයට = පුළුවුන් අයගේ අදහස් පුරාලීමට; **සහාය බව්** = සය්හමාන භාවය – සමර්ඛව; **බට අස්නෙහි** = මිටි අසුනෙක්හි; **විස්පෂට සඳහා** = අර්ථ ප්‍රකාටිකරණය පිණිස; **පසාද සමුට්ඨිත** = ප්‍රසාදයෙන් හටගත්; **ආද්‍යර්ථයෙහි** = ආදි ශබ්දයාගේ අර්ථයෙහි; **යනුයේ පමා** = යන්නෙහි පටන්; **නිබ්බිචිකිච්ඡා න හොනි** = නිසැකවූයේ නො වේ; **සිතුජ්** = චිත්තය ත්; **අධිටන බැවින්** = ආධාරයක් බැවින්; **අධිඨානයක් මෙ වැනි නො සී** = පිහිටා සිටින තැනක් මැ වැනි හෙයින්; **අතිසුඛ නෙතන** = අතිශයින් (කාන්තවූ) සුන්දර වූ; **ආභාය** = කාන්තියෙන්; **දවහත් තරු** = දිවාභාගයෙහි අස්තයව යන තරුව – පහන් තරුව; **හෝ** = ඒ තාරකා නොමෝ; **ඔසධි ගහණයට** = ඔසධි නම් රෑ රහ වනයට; **අඩගුලි පොඨවෙලුකෙඩපාදි විසින්** = ඇඟිලි පොළාලීම පිළි ඟිසවට සිසැරීම යනාදි වශයෙන්;

35 'ප්‍රසාදත්මඤ සිතින් තා' යනු **ප්‍රසාදත්මඤ සිතින් සිතා'** සී ගන්නේ. ප්‍රසාදය සවභාවකොට ඇති සිතින් සිතා යන අර්ථ සි.

තබවනු ලබනු = ව්‍යවසථාකරනු ලබන්නේ – සථාපිත කරනු ලබන්නේ; **කාඛම් විඤඤම් විඤින්** = කායකම් වචීකම් වශයෙන්; **සනිච්චනලබනු** = සන්නිටඨාපනය කරනු ලබන්නේ–නිශ්චය කරනු ලබන්නේ; **එව** = ඒ චිත්තයට; **විවා දෙන** = **සිතෙකැ සී**= විපාකදෙන චිත්තයෙකැ සි; **තොරකරනු ලබනුය** = වෙන් කරනු ලබන්නේ ය යනු; **යූ සේ** = කී නියා සි; ('**අනන රෙන > අතුරන් > තොරන් > තොර**' යනු වේ); **මව්ටකුණඩලිහි වත් විසින්** = මව්ටකුණ්ඩලියාගේ වසතුවශයෙන්; **මහාසුජා** = මහත්පුද සි; **සිඟඩපාත** = පිඬුවාය; **තුරියඝොස** = තූර්‍යනාදය; **දහස්වැට** = පහන්වැට;

(ගු) මෙහි 'දහස්' යනු **දශාර්** සි. 'වැව' යනු **ප්‍රදීපාර්** සි. '**වතීති**' ශබ්දය වැටියෙහි ද ප්‍රදීපයෙහි ද වැටෙන බව තෙරුක්තිකයෝ කියත්. දශා නම් වසන්‍රාවයව වූ දහවල් ය. දශා සාමාන්‍යයෙන් මෙහි පහන්තිරය ගැනේ. **දශා** > **ද අස්** > දහස් යනු ආගතප්‍රකාර සි. "**පජ්ජලිතෝ මණිදසාය**" යනාදිය අනුසන්ධාන කරනු;

එවැනි සපුව ඇතියේ = එබඳු සම්පදව ඇත්තේය; **එවැනි නිපැන් ඇතියේ සු සේ සි** = එබඳු නිශ්පත්ති (සිඩි) ඇත්තේ ය යනු කි නියාසි; **ධම්මික ගණාදින්ට** = ධර්මයෙහි හැසිරෙන සමාගම් ආදීන්ට; **ලොහකාරාදි** = ලෝකුරුඇදී වූ; **සෙණ්කුල** = මෙහෙකාරකුලයන්; **අබ්‍යාපාද** = මෛත්‍රිය; **සම්මාදිටසි** = අවිපරීත ඥානය; **කායිඳ්‍රිය වත් ඔතට ඇති** = කායසංඛ්‍යාත ඉන්ද්‍රිය වස්තුකොට – ආධාර කොට ඇති; **වත් නො නිසා** = වස්තුවක් ආශ්‍රය නො කොට; **ඒ වා මහත්** = එ පමණ මහත්වූ;—

2. මට්ටකුණ්ඩලීවත්ථු.

නැඳි = නැන්දඇය; ('**නන්දි – නන්දූ**' යන ශබ්දයෝ මාගධ සංස්කෘතයන්හි උමා දෙවි ආදි උත්තම ස්ත්‍රීන් කෙරෙහි ප්‍රසිඛයහ. පියාගේ බිහින ද එබඳු උත්තමාර්යයෙන් **නැන්දූ**' වූයැයි ඇපි සලකමු); **පිතුභගිනී** = පියාගේ සහොදරී තොමෝ; **පිතුස්සා** = එනම් වා; **කොළන ලද** = කෝටනය කරන ලද්දාවූ ද; **පිළි කොළන ලද** = නැවත නැවත කෝටනය කරන ලද්දාවූ ද; (කෝටනය නම් තළා ගුළා ඇඳිළීම සි.) **ආදිතෝ සඛාය** = මුල පටන්; **යාව ඔසානා** = අවසානය හෙක්; **කොටිතං** = තළා ගුළා අපුළුන ලද්දේ; **ආකොටිතං** = එනම් වේ; **පුනපි** = නැවතද; **වණණමණ්ඩනපටාය** = වන මට බැව් නිපදවාලීම පිණිස; **තථෙව කොටිතං** = පෙරකි ලෙස මැ අපුළුන ලද්දේ; **පච්චාකොටිතං** = එනම් වේ; **තුම සග බැඟින්** = තමන් බාල බැවින් ('සග' යනු '**සඛා**' ශබ්ද පර්‍යාය යැ. 'සිඛා > සිගා' යනුයෙහි මෙන් පද සිඩි සලකනු. හෙළයෙහි බාල – තරුණ – යහළු යන අර්ථයන්හි වැටේ.)

36. 'මහඩවේ' යනු '**නිහඩ වේ**' සි ගත මැනව. නිශ්ශබ්ද වේ යන අර්ථ සි. නොහොත් **මහඩවේ** = නිශ්ශබ්ද **වේ** යනු මැ අර්ථ සි. මා යනු නිෂේධාර්යයෙහි නිපාත යි. 'මාහඩු' සි පසු කල ලියූ පොත්හි ආයේ යැ. බිහිරාට නමි.

අවිනිඝය=නොං තික්වූණු තැනැත්තව; **කාසඝබ්‍රූ**=තාගේ බාල භාවය; **උවසරමාත්‍රයකුත්** = උපචාර මාත්‍රයකුත්; (ආදර දක්වා කැරෙන සේවාව උපචාර නම්.) **බුදු පිදිණා මෙ** = බුඩ පරිග්‍රහය මැ;(බුදුනට අයිති බව මැ) **චෙඝඝිඝ දිකින්**= සිත්හි හට ගත් දුකින්; **දුම්ම ඝින් ඇතියේ**= දූෂිත වැ ගිය සිත් ඇත්තේ; **ආලොලං**='ආලොලං'යනු;**අලොලඝං**=කැලඹීමක් යනඅර්ථ සි; **අවුතු මහණ කෙනෙක්**=ආගන්තුක ශ්‍රමණ කෙනෙක්; **තිඝඝ මහණ්‍ර**= තිස්ස නම් ශ්‍රමණයාට; **හැමුල ඝන** ඇ=ආක්‍රොෂ කළෝ ලු යනාදී වූ; **ඝලඝලයෙඝැ සි සේ සි** = ඝලබලයෙඝ යනු කී නියා සි; **බුදුන් වඳනඝට** = බුඩ වන්දනාව පිණිස; **පිඬුවත ඝහ** = රැස්වන මණ්ඩපය; **පා සිවුරු ගහණ** = පාත්‍ර චිවර ග්‍රහණය; **එළවා** = ළඟට පමුණුවා; **දුසිඡ්** = දුර්ජනයෙක්; (මෙහි මූල ප්‍රකෘතිය 'දුවුජ්' සි විය යුතු බැවි රාධ මහ තෙරුන් වන්හි එන 'සුවුද්' යන ප්‍රයොගයෙන් පැනෙසි. එ සෙසින් 'දුවුජ්' සි විය යුතු ය. 'දුසිජ්' යනු වණ්ණ විකාර සම්භූත එහි මැ රූපාන්තරයෙඝැ සි ගන්නේ.) **දුකඛං වවො** = දුඝ සේ බිණිය යුතු තෙපුල් ඇතියේ; **එතඝඝාති** = මොහට නු සි; **දුඛඛ වො** = එනම් වේ; **වසඝ්ඝාරමඝ්ඝි** = වස්සානයට අයත් සතර මාසයෙහි, **ඝොත්‍ර නාමයෙන්** = කුලයා ගේ නමින්; **ඇමතුණු**= ආමන්ත්‍රණය සි; **ඝොං බැදි ඝොත්** = බරක් නැත ඝොත්; **ගහට** = පීඩාවක්; **කුමට දින්හි** = කුමට දුන්නෙහි ද සි; **ළඝ වදනොත්** = නුහුණ කිමෙන්; **කව්වි අවුඝො ඛමනියං** = කිම? ඇවත, සිහිය හැකි ද සි; **ඝන ඇ** = යන ආදී වූ; **ඝලතුරු** = ඝාලාන්තරයෙහි; **සිහි කරනුවට නිසි** = සිහි කිරීම පිණිස යොග්‍ය වූ; **දොළඝි** = ජටායෙහි; (මේ කම්මාර්යෙහි සප්තමී ය.); **කුඑල්ල** = කුටජපිලය; ('කුඑදුළු' යනු මෙහි ප්‍රකෘති රූප සි;) **සවු ගන්වන්නේම්** = (සවු ගන්වනු + වෙම්) ශාප ගන් වනුයෙක්මි වෙමි; **මුඛා කෙ එළකු** = තාගේ මස්තකය පැළේවා; **සිඝං තෙ රැජතු** = තාගේ හිස රැජා කෙරේවා; **ඉසින් සුන් කෙවුල්** = ඍෂින්ගේ ශුභ්‍ය වචනය; **සහඝඝරංඝියො** = දහස් ගණන්, රැස් (ඇතියේ;) **යඝඝ** = යමක්හුගේ ද; **සකකෙපො ඝයඝ** = ශ්‍රියගුණුත් තෙද ඇතියේ යමක්හුගේ ද; **අලු කරන අවින්** = ආලොඝ කරණාර්යෙන්; **අඝිහවන අවින්** = මැඩලන අර්ථයෙන්; **තමං** = අඛ්ඛාරය; **විනොදෙති** = සී සේසි; **පජහති ඉති** = දුරුකෙරේනුයි; **ඝො පන**=ඝොපන යනු; **නාරදෙ**=නාරදතාපසයා යන අර්ථ සි; **අඝීඝඥ, අනුභවු**=පූර්වාභිඥවන්ගේ වශයෙන් හටගත් අනුභාවය; **ඝාප** = ශාපය; **බ්‍යාපාද පුර්විඝ ඝො** = ක්‍රොධය

පෙරටු කොට ඇත්තේ නො වේද; **අභිඤ්ඤා ලාභිහි** = පඤ්චාභිඥව ලැබුවෝ; **කෙසෙසින්** = කවර ප්‍රකාරයෙකින්; **සාප දෙසියන්** = දෙස් කියද්දැයි කියතොත්; ('දෙති' යන තන්හි **තකාරයට ඝකාර** යි.) **අනිවරණාවස්ථාව** = නීවරණ නැති වතාව; **කොප නැතිවන බැවින්** = කොපයක් නැතිවන හෙයින්; **ඣානින් පිරිහි** = ධ්‍යානයෙන් පරිහීන වැ; **සාප දෙතීයෙන්** = ශාප දෙන් යැයි කියත්; **එසේ හොත්** = එසේ ඇති කල්හි; **කස්ස නු බො උපරි සාපො පතිස්සති** ' යි = කවරක්හුගේ මස්ත කයෙහි සාපය වැටෙන්නේදැයි; **අනාගතංස ඤණින්** = අනාගත කොටසෙහි වූ ඤාණයෙන්; **සමවැදූ මැ** = සමාපජ්ජනයෙහි; **විසිපත්කින්** = වශිප්‍රාප්තධ්‍යානයට; **සමාපජ්ජිතු කාමතායෙන්** = සමවදිනු කැමැත්තෙන්; **පුනාලක්මෙ** = (පුන + ඇලක්) නැවත වාරයෙක්හි ද; **උපයක් මෙ** = උපදවන්නා හා ම; **අභිඤ්ඤා** = පඤ්චාභිඥව; **පාකතික වෙයි** = මුල්සවභාවයෙහි පිහිටියා වෙයි;

37 'පූයොනි විසින්' යනු '**පූනිවෙස් ඤණ විසින්**' යි ගන්නේ, 'පූර්ව්වනිවාසඥාන වශයෙන්' යන අර්ථ යි.

අනාගතංස ඤණින් = අනාගත කොටසෙහි වූ ඤාණයාගේ වශයෙන්; **අනාගතංස ඤාණෙන** = අනාගතාංශ ඥානයෙන්; **පඤ්ච සමවැදූ** = පඨමජ්ඣානයට මනාසේ පැමිණ;—

38 'සුරියො මා ගවජතු' යනු '**සුරියො මා උග්ගච්ඡතු**' යි ගන්නේ 'හිරු නාමක් උදාවේවා' යන අර්ථ යි;

පරිසමා = පරිසමාප්ත කොට; **පුන සමවත්** = නැවත මනාසේ පැමිණ; **ඉධිවිධ අභිඤ්ඤායෙන්** = නානා ප්‍රකාරයන් පිළිබැඳි විශිෂ්ටඥානයෙන්; **අරුණොදය** = අරුණාලොකයාගේ පහළවීම; **කිරණොදය** = රශ්මීන්ගේ පහළවීම; **ඔමෙඩොදය** = සූර්ය්‍යමණ්ඩලයාගේ පහළවීම; **වැළකූ සේ** = වාරණය කළ බව; **කියුවෙත්** = කිවෝ වෙත්; **අඤ්ඤේ** = ආඝඩකා කරනුයේ – සෑහ කරනුයේ; **දඬු වැවින්** = දණ්ඩ දීපිකාවන්ගෙන් යුක්ත ව; **කාසුකම් ඇ කමත්නු** = කෘෂිකාර්‍මාදි කර්‍මාන්තයෝ; **අසස – දෙව ලයස** = ඒ දෙවලයාගේ; **ඡඨසිතින්** = සිත්වූ පරිද්දෙන්;

39 'කමාවන සිනිනැසි' යනු '**කමවන සිනිනැසී**' යි ගන්නේ. 'ක්ෂමා කරවන සිනින්' යන අර්ථ යි.

තිරු රැස් පහරුන්මෙ = තිරු රැස් වැදුණු කල්හි මැ, **කුමුදුණයන්** = නිම්මුජ්ජනය – ගිලිම කළ හෙයින්; (කුමුදු – ගිලිමෙහි යන ධාතු සි. මෙනි 'කු' ශබ්ද මාගධ සංස්කෘත දෙක් හි මැ සම 'කං' ශබ්දපසීාය යැ. පාළි 'මජ්ජ' ධාතුයෙන් 'මුදු' සි පැමිණෙසි. එවිට කංමුජ්ජ > කුමුදු සි වෙයි. මෙ සෙයින් 'කෙමැලි – කෙසාටිය – කහර – කදුරු' යනාදි තන්හිදු. 'ක' ශබ්දයාගේ ජලවාචිත්වය දන්නේසි.) **කිවිසිසද** = ජලප්‍රවෙශය කළ කල්හි; (කිවිස –කිවිසිමෙහි යන ධාතු සි. වකාරයට බකාර වැ 'කිබිස'සි. දවේ. මෙහිදු 'ස' යනු ජලවාචකවේ.) **උණහඬ සුරිය සැඳැ** = උදුවූ හිරු ඇති කල්හි; **හවන ලද්** = සපානය කරනලදුයේ වෙහි ය; **හලැසිඝේසි** = පැහැර ගත්තේය යනු කි නියා සි; **කලාව ඉනි දියක්** = කළදැයට වැඩියක්; **නැඳින්** = නද්ධියෙන් – වරපවින්; **යොනිනැසිඝේසි** = යොත්‍රයෙන් – උදාහිනියෙන් – රැහැනින් යනු කි නියා සි; **දබභ** = ඉලුප්පණය; **පලාල ඇ** = පිදුරු ආදිය; **පඨවනත වවන** = ප්‍රථමා විභක්තිය; **කම්මස්ස කතා** = කම් සුවාසේ – කර්මය සවකීය කොට ඇතිබව; **අන්‍යාපදෙශයෙන්** = අනෙකාක්හුගේ ලෙශයෙන්; **අසිඳුනා ලද වන්නේ** = පැහැර ගන්නා ලදුයේ වෙහි ය; **එනි පවා** = එතැන් පවත්; **සුසුද් විය** = සුවවියෙක් විය – කීකරු විය;—

3. නිස්සාතෙර වත්තු.

කුටුම්බං සම්පන්නි = කුටුම්බ නම් සම්පත්තිය සි; **තං (සා) යස්ස අත්ථි** = ඒ සම්පත් තොමෝ යමකුහට ඇත්තේද; **සො කුටුම්බිකො** = හෙතෙම කුටුම්බික නම් වේ; '**පටිජානති**' – පොසෙති = 'පටිජගහති' යනු පොෂණය කෙරෙයි යන අර්ථ සි; **රැජ්ජා** = කැමැති කරුණු; **වර – රිජ්සායාම්** = වර ධාතු කැමැත්ත යැ යන අර්ථයෙහි වැවේ; **පරපුරු** = පරම්පරාව මෙ; **දූස්සිති හොසින්** = දූසී පරිභොගයෙන් – දූස්සක ලෙස ප්‍රයොජන ගැනීමෙන්; (පෙළෙහි එන "දූස පරිභොගෙන" යනු 'දූසී පරිභොගෙන' සී විය යුතු.) **අඹුවන්** = අම්බභාවන්; **ඉඳියනු** = උලනය කිරීම – සෙවීම; **අඹු මිනිසුන්** = සත්‍රීන්ගේ; **නො පිය වී නුයන** = ප්‍රකෘතියක් නො වන්නේ නොවේ ද යන; **අහි ප්‍රාය** = අදහස සි; ('ඉලියනු' යනු **ඉලිය** = පිරියෙසුම්හි යන ධාතුයෙන් සිඛ සි. පාළි 'උල – ගහිගවෙසනෙසු' යනු ධාතු සි. "අඹු මිනිස්" යනු සාමාන්‍ය සත්‍රී අර්ථයෙහි ආරොපිත සි. අවයවාර්ථ විසින් 'මනුෂ්‍ය සත්‍රී' යනු වේ.) **ගබ්භං පාතෙති**

එතෙනාහි = මේ කරණ කොට ගෙන ගැඹී හෙළානුයි; **ගබ්භ පාතනං** = එනම් වේ; **තං ගබ්භපාතන මෙසජ්ජං** = ඒ ගැබ හෙළන බෙහෙද; **ඉක්ඛිති**= අනතුරු (ගෙයි වැසි;) **අඛ්මි නිස්සු**= සන්‍ථිහු;

(ග) මෙහි 'ඉක්ඛිති' යනු 'එක්ඛිති – ඉක්විති – එක්විති' යන රූපාන්තරයෙන් ද තන්හි තන්හි දක්නා ලැබෙයි. පාළි **'පවිවිසසඛ'** ශබ්දය සඳහා යෙදුණු මේ 'ඉක්ඛිති' ශබ්දය ඒ 'පවිවිසසඛ' ශබ්දයාගේ අර්‍ථානුසාරයෙන් 'එඛසිතත්‍ථික' ශබ්ද යෙන් භින්න යැයි කෙනෙක් කියත්ල. 'ඉක්මෙයි – ඉක්මෑ – ඉකුත්' යනාදි තන්හි 'ඉ' යන උපසර්‍ගය පූර්‍වකොට ඇති **'ක්ම**– ගමන්හි' යන ධාතු පැනෙයි, 'ඉතිරි – ඉබොහෝ – ඉවිණී යනාදී තන්හි මෙනි, එහෙයින් මෙහි ප්‍රභෘති පාඨය **'ඉක්ඛිති**'යි වුව මැනව. **'අතික්කමති'** යනු මෙහි පරිකල්පනීය පාළිපද යි. ඒ බලා **'ඉක්මිනි – ඉක්විති'** යනාදී රූපාන්තරයන්ගේ සම්භවය වුව මැනැවැයි ඇතැම් සලඛමු. **'අතිවත්තති'** යනු දෙස බලා **'ඉක්විති'** යි වුවද මැනැමැය. උකනාපරිතාර්‍ථයෙහි වැටෙන නිපාතයෙකැයි ගන්නේ.

පවිවිසසඛඝරං = අනතුරු ගෙය; **පවිවිසසඛං** = එනම් වේ; **උභතරපදලොපෙන** = 'ඝරං' යන පරපදයාගේ ලොප යෙනි; **තඛත්‍ථුකඛියො** = එහි සන්‍ථිනු; (පවිවිසසකිත්‍ථිහු නම්වෙති;) **සෙවෙත්** = සපත්නිය – සමාන පති ඇති සන්‍ථි සපත්නි නම. සැතිරිය යනු භාව යි; **පවිසෙඛාත්‍ථි** = වළක්වාලිම් අර්‍ථයෙහි වේ; **ගබ්භූඛල කාල්හි** = ගැබ මෝරා ගිය කාලයෙහි; (මහ– ඝර – මිහි කිරීමෙහි යන ධාතු යි.) **ජීවිසසාමිතුඛො** = දෙවෙන් නෙමි දෝ හෝ; **නතුඛො ජීවිසසාමිති** = නොදෙවෙන්නෙමි දෝ හෝයි (මෙසේ පැවැත්තේ) **ජීවිතසංසයො** = දිවෙල් පිළි බැඳි සැකය යි; **වැළමිටි** = සර්‍පිරය;

(ඝ) වට්ටාකාරවූ මිට වැළමිටි නම්. 'වට්ටකතෙ මුඛෙ' යනු 'වළමුවෙහි' යි පුරාතනයෝ හෙළු කළහ. තදනුසාරයෙන් වට්ටමූඨති' යනු පරිකල්පනය කොට 'වට මිට > වැළමිට' යි ව්‍යවහාරගත කළහ.

40. "සුපොසිතංඝත්තා'යි කියා විශෙෂණ කරනු" යනු .....**ක්‍රියා විශෙෂණ කරනු**'යි වුව මැනව.

ඔකින්නක් වැ = යකිනියක් වැ; **බිහි නුවරහි** = බහි නගරයෙහි; **නුවර දෙර අබියස්හි වූ ගමැ** = නගරචාරය

අභ්‍යාසයෙහි වූ ගමෙක්හි; **ගරුවූ** = මහත්වූ; **ගබ්බර ඇති වැ** = ගහීභාරය ඇත්තියක වැ; **උදකනයනවාරෝ** = දිය ගෙන එන වාරය; **උදකවාරෝ** = එනම් වේ; **තං** = ඒ උදකවාරයට; **නුතත් දෙහෙන්** = අනොතත්තදඤ්ඤයෙන් – එනම් විලෙන්; **හිස් පිළිවෙළින යන්** = හිස් පිළිවෙළිනැයි කී කල්හි; **නියුවේ** ගෙන ගියේ වේ; (නිය - පැමිණවීමෙහි යන ධාතු යි) **එකක්මැ** = එක් යක්ෂිණියක් මැ; **නියුවේ** = ගෙන ගියා වේ; **වෙලෙවේ ගමකින්** = වෙගාසිත ගමනින්; (වෙගාසිත > වෙඝසි > වෙළෙයි > වෙළෙවේ යනු වේ;) **'ජවෙන' යුසේසි** = වෙගයෙන් යි කී නියා යි; **මම හත්ථතො** = මා අතින්; **'නමුච්චිස්සති' යි** = නො මිදෙන්නේ ය යනු; **යුසේසි** = කී නියා යි; **කොපබෙලෙන්**= කෝප බලයෙන්; **භුවන ලද** = ඔසවන ලද;

(හි) මතු 282 වන වස්තුවෙහි "**තණ්හා උස්සවාහා වෙන** = තණ්හ සෙවු නැති බැවින්" යි පැනෙයි. උස්සව – උස්සිත – උස්සය යන පදයනට ඒ ඒ තැන 'හිවි' යි යොදා තිබෙන බැවි පැනෙයි. මෙහි එන සේ 'උස්සව' සදින් 'සෙවු' යි බිඳගත් බැවි පැනෙයි. **සිවි – හිවි** යනාදිය එහි මැ රූපාන්තර යි. උස්සිත – සඤ්ඤාන්නාදි අර්ථයන්හි වැවේ. **භුව** = හිවීමෙහි යි ධාතු ගත යුතු.

කළ සිඟු හා = කාළ සීහයා (වළසා) ද; **බහුරූ ජමුන් දෙජෙනා**= බහුරූ දමුනු ද යන දෙදෙනාගේ;

(හී) මෙහි 'බහුරූ' යනු සංස්කෘත '**භාදමඛයී**' ශබ්ද යාගේ අන්තභාගයට මඳක් හුරුය. බඛී > බරූය > බයුරූ > බහුරූ යනු වේ. "බොර දමුනු – බොරලු දමුනු" යන තන්හි 'දමුනු' සද යෙදී තිබේ. 'වරදමන' යනුයෙහි 'දමන' සදෙකුදු පැනෙයි. 'දම් + වන' යනු 'දමුනු' වියැසි ඇවි සිතමු. 'දමවනය' යනු අවයවාර්ථ යි. එහෙත් 'දමුනු – දමන' දෙශබ්දයෝ ම සාමාන්‍ය වාක්‍යාර්ථයෙහි අධ්‍යාරොපිතයහ. 'වරදමහ' නම් විරලද්‍රැම – තුනී වූ ගස් ඇති වනය යි.

වෙරපිළිවක් = වෛරයට ප්‍රතිපක්ෂ වූ; **කැත්මෙත් ඇ ධම්මන්** = ක්ෂාන්ති මෛත්‍රී ආදි ධර්මයෙන්; **වෙරපිළිවක්** = වෛරයට ප්‍රතිපක්ෂ වූ ධර්මයන්; **මනසිකරින්** = මෙනෙහි කිරීමෙන් – සිතීමෙන්; **වරදකරනුවක්** = අපරාධ කරන්නකු; **කම් සුවා සේ** = කර්මසාක්ෂිකතාව; **මේ වැලප** = මේ හැඬීම; **කුමක් නිසා** = කවර කරුණක් නිසා දැයි; **ඇම් පියොවින් වා** =

සම්‍යක් ප්‍රයොගයෙකින් හෝ; **විසම පියොවින් වා** = විෂම ප්‍රයොගයෙකින් හෝ; **මතු ජෙනුයුම්** = මත්තෙහි ජීවත්වන්නී වූ මම; **කිසෙසින්** = කවර ප්‍රකාරයෙකින්; **ජෙම්** = ජීවත් වෙම් ද; **ජෙනු වනුවට** = ජීවත් වන්නට; **උවෙ නැත් නො සි සේයි** = උපායයෙක් නැත්තේ නොවේද යනු කි නියා සි; **නහම් සිත** = නො සිතන්නෑ;

(ගු) මාගධ සංස්කෘතයන්හි ප්‍රයිඩ ප්‍රතිශෝධාදී වාචී **'මා'** ශබ්දය හා සමාන සවභාවය ඇති මේ **නහම්** ශබ්දය සිය බස්හි විධික්‍රියා පූර්භාගයෙහි යෙදෙයි. **මා** ශබ්දය ඒ භාෂාවන්හි ලුඞ්ලකාර – අද්‍යතනී ක්‍රියාවන් සමඟ යෙදී ඔවුන්ගේ සප්තකාලිකා බව පහළ කෙරෙයි. සිය බස්හි මේ **නහම්** සද ඈබෙවින් වර්තමාන ක්‍රියාව සමඟ යෙදෙයි. නහම් සිතව, නහම් යා, නහම් කරව යනාදි විසිනි. හිඳීයෙහි **නහිං** යනු මෙයට සමාන ය. පාළියෙහි 'නහිනාම' යනු දෙස න් බලනු මැනැවි. 'අක්' අනතර්මෙන් **නහමක්** සිද වේ.

අගහඹු අගබකින් = අග්‍ර ආවාම අග්‍ර භක්ෂයෙන් – අග්‍ර කෑද බනින්; **පුසු** = පොෂණය කරන්න; **වසෙළු** = වංස කුටියෙහි; (පිළිසන්නෙහි සාදන ලද කිළිය වසෙළ නම, වස් + කිළි යනු පදවෙඡේද සි. පරසවාර ලොප් වෙයි. උද්වෘත්ත ඉකාර යට එකාර වෙයි. වස් + එළි යනු 'වසෙළි' සී වේ.

41 'ලිප' යනු 'ළිප' සී ගත මැනව. 'ද්‍රවිඩ 'අඩුප්පු' ශබ්ද පඨිත හෙයිනි.

සියන් ඇඟෑ = ඡදනාග්‍රයෙහි – හේලන්සඩ; **සසළ ගොඩ** = සඞ්සාරධානයෙහි; (මෙහි 'ගොඩ' යනු රාශි අර්ථයෙහි වේ. 'ගාඩ' යන හිඳී වචනය මෙනි.) **නළදෙර**= කුලුපොත්තන් බහුල කොට වාසය කරන බැවින් නළදෙර නම් වූ ගම්දෙර අසළ; **ඉඳුල් උළු** = ඉඳුල් ජලය; (උච්චිට්ඨ – හෝ – උඡ්ඡිත' යනුවෙකින් 'උජුල්' සී එයි. පසුව 'ඉඳුල්' විය. 'උළු' යනු 'උද' ශබ්ද පඨිත වේ.) **ලක්යොග** = ලක්ෂ්‍යාභ්‍යාසය – ඉලක්ක පුරුදු කිරීම; **ලක්සබා** = ඉලක්ක තබා; **විජුණා පහරන ඇ** = විදීම් පහරදීම් ආදී වූ; **අහියොග** = පුරුදු කිරීම සි; **සුවට** = වම්‍ය සමෘඞ්ය; **දුවට** = වම්‍ය අසමෘඞ්ය; **ආදි කතිං කවෑ** = පළමුවන කාරිකා වෑ; **දෙවූ** = දුනය කාරිවූය; **පකාර**= 'පඨපෙයි' යනු යෙහි 'ප' කාරය හෙම; **ආදිකම්මි** = ආදි ක්‍රියා යෙහි – පළමුකොට කිරීමෙහි වැවේ; **සඞ්ඛ්‍යාපද** = 'අට' යන සඞ්ඛ්‍යා පදය; **පිටත් කොට** = පිට දෙස්හි කොට; **තත් ශබ්ද**

යෙන් = 'තානි' යන තන්හි එන 'ත' ශබ්දයෙන්; **ගන්නේ** = ('තානි සලාක හත්තානි'සි ලහබත්) ගත යුතු. **අද පවා** = අදතෙක් – අද ඇතුළු කොට;

4. කාළියඛ්ඩිනියා වත්තු.

සිරූරූ වළජ්ජ = ශරීර වළජ්ජය – සිරිරි මල පහ කිරීම (මෙහි 'හ' කාරය විනත්‍ය සි) **පිදිහෝ දියෙන්** = පරිභොග ජලයෙන් – ප්‍රයොජන ගත් දියෙන්; **සමහරක්** = අවශෙෂයක් – මදක්; **ඉතරං – සුත්තනන්තිඤං** = 'ඉතරං' යනු සූත්‍රාන්තය දැන හදාරන මහණු යන අර්ථ සි;

උදකාවසෙසඨපනයෙහි = අවසෙස ජලයාගේ (තැබී මෙහි) තැබීම නිමිත්ත කොට ගෙන; **දුඤ්ඵඇවැත්** = දුඤ්ඵටාපත්තියක්; **වනඛර තෙරුන්** = විනය ධර තෙරුන්ගේ; **කියූ** = කීම සි; **ඇවැත් නැති යන ලද** = ආපත්ති නැත යන ලබ්ධිය; **උඛෙඛුනිඤඤ** = උකෙඛපනීය කර්මය;—

42 'කම් නොකියූ සෙසින්' යන නිරර්ථක පාඨයෙක් පොත්හි තිබෙසි. **'කම්ම කදහි කියූ සෙසින්'** යනු තිබිය යුතු පාඨ සි. 'කම්මකඛ්ඩනයෙහි වදාළ ප්‍රකාරයෙන්' යන අර්ථ සි.

කම් වජන් = කම්මවාචාව–කම් වාක්‍යය; **උපඨාහනති** = සි සේසි; **පච්චයෙහි** = සතර පසින්; **පරිජගහනති නි** = පුසින් නුසි; **උපඨාකා** = එනම් වෙත්; **අන්වඩ මාසයෙහි** = අඩ මසෙක්හි අඩමසෙක්හි; **ඔවා පිළිගන්නවුහු** = අවවාද පිළිගන්නා වූ; **දුවු විසඛි** = දුටු පමණින් මිත්‍රවූවන් හා; **දළ විසඛියෝ** = දැඩි මිත්‍රයෝ; (පාළි **'විස්සම්භ'** යනු යෙන් **'විසඛ'**සි එයි. විසඛ නම් විශ්වාසය සි. විසඛ ඇතියේ – **විසඛි** නම් වේ. යහළු යන අර්ථ සි.) **ආලොළං** = ආලොළයක් – සැලඛිමක්; **ඇති ඇවැත්** = විද්‍යමාන ආපත්තිය; **නො දූක්මෙහි** = නො දූක්ම නිමිත්ත කොට ගෙන; **ධැම්කැමින්** = ධාර්මික කර්මයෙන්; **උකඛිතතය යන** = සඛ්ඛයා කෙරෙන් ඔසවා දමන ලද්දේ යන; **උකෙඛපකයන් ලදු ද** = උකෙවුනී කම් කළවුන්ගේ ලබ්ධිය ද: **නැති ඇවැත්** = අවිද්‍යමාන ආපත්තිය; **අනුවත්තකයන්** = සූත්‍රාන්තිකයා අනුව වැටෙන භික්ෂූන් ගේ; **තෙසං – උකඛිතත කානං**='තෙසං' යනු උකෙවුනී කම් ලදුවන්ගේ යන අර්ථ සි; **තුසිත යෙහි**= ශික්‍රාර්ථයෙහි; **ආමෙණ්ඩිතසි**=එසා මෑ වචනය දෙතුන් වරෙක කිම යසි කියන ලද ආමෙණ්ඩිත වචන සි; **ඉඨරෙසං– උකෙඛපානු**

වත්තඤානං = 'ඉතරෙසං' යනු උකෙව්නි සම් කළ වනධර තෙරුන් අනුව පවතිනුවන්ගේ යන අර්ථ සි; **අවෙන් වා** = ආදී නවය; **වරජන බැවින්** = විරොධ වන බැවින්; **නො මැනැවි** = මනවඩන්නේ නොවේ; **එක්සිමෑ** = එක් සිමාවෙක්හි; **නන්පොහෝ** = දෙපිරිස් වෙන වෙන පොහොය කිරීම; **පවරුන් අෑ** = පවාරණාදිය; **කලහයට** = කලකලයට; **පුභාග සටන්** = පෙර කොටසෙහි වූ සටන සි; (පාළි 'හෙඨන' යනුයෙන් 'හටන් > සටන්' සි වීය. 'සිරියෙල්' යනාදියෙහි මෙන් හකාර යට සඤාර දානයුතු.) **පත්තවීවර නීහරණාදි ද්සින්** = පා සිවුරු බැහැර ලීම් ආදි වශයෙන්; **පැවැනි පියෝ** = ප්‍රවෘත්ත ප්‍රයොග සි; **විරුඬ ගහණ** = ඔවුනොවුනට විරුඬවූ ගැන්ම සි; **සාම කැට ළිහිණි** = කැට කිරිල්ල;

(ගූ) ඝර්ෂණය කළ (හාපු) ඉඩම් සාට නම් වෙසි. "**සාට කැනින් අටගත් ගොයම් කන්නාවූ**" යනු පඤ්චිකා ප්‍රදීප පාඨ හෙයිනි. සාට (සාළ) කැනින් අවගත් කැට – **සාටකැට** නම්. සාට කැට අස්සෙහි සැහවී සිටින ළිහිණි **සාට කැට ළිහිණි** නම් වේ. හී කැට අස්සේ සැහවී සිටින 'කැටකිරිලි' නමින් ප්‍රසිඬ පක්ෂි විශෙෂය මෙසින් ගත යුතු.

තෙසු–උකෙඩපඤ උඤඛිතනානුවත්තනතෙසු–'තෙසු' යනු උකෙවුනී සම් කළවුන් හා උකෙවුනි සම් ලදුවහට අනුකූලවැ පවත්නවුන් අතුරෙහි යන අර්ථ සි; **සින් මුලු වෙහෙස** = චිත්ත මූලඝ විහෙඝය – සින මුල්කොට පවත්නා වෙහෙස; **සො මම සස විහඝසො** = හේ මට වෙහෙසෙක් වන්නේ ය; **සො මමසස කිලමථො** = හේ මට ගිලන් බවෙක් වන්නේ ය; **උපගමන** = වෙත පැමිණීම ය; **අපගමන**= ඉවත්ව යාමය; **අභිණ්හ ඔවාදුදි** = නිලතුරු අවවාද දීම ය යනාදී වූ; ('ඔවාද දානාදි' සී වත් හොත් මැනැවි.) **කාමුලු වෙහෙස සී සේසී** = කායමූලඝ වෙහෙසය යනු කී නියා සි; **වූ විසී** = පෙරවූ; **ආදෘර්ථයෙහි** = ආදි ශබ්දයාගේ අර්ථයෙහි ය; **දික්ඛිසි රජහු දරු** = දීඝිනි රජහුගේ පුත්‍ර වූ; **මරනුවට ලද ඔවස්ගි** = මැරීම පිණිස ලත් අවකාශයෙහි; **තතො – ජීවිත දානතො** = 'තතො' යනු දිවි දීමෙන් (පසු) යන අර්ථ සි; **නො පි** = පහ නොඝළ; **දඩුහනණ ඇතියනට** = දඬුගැනුම් ඇත්තවුන්ගේ; **පරා වෙහෙසනුවව** = පර පීඩා පිණිස; **ගත් සත් ඇතියනට** = ගන්නා ලද ආයුධ ඇත්ත වුන්ගේ; **කැන් හා සිල්** = සඤානතිය හා ශීලය; **සුහෙරතො**= යහපතෙහි ඇලුණේ; **සුරඝො** = එනම් වේ; **තසස භාවො** = ඒ සුරත ශබ්දයාගේ ප්‍රවෘත්ති නිමිත්ත; **සොරච්චං** = එනම් වේ;

43. 'හෙම ලක්' යනු **'හෙ බලක්'** යි ගත මැනව **'ඒ සුරතභාවය වනාහි'** යන අර්ථ යි.

අපඤ්ඤාරසිකිම් හා = අනුපඤ්ඤාර සහනය – ඉවසීම හා; **තමහට** = තමන් පිණිස; **ඝන් අවිහි සිහිම් හා** = ගන්නා ලද ආයුධ විෂයෙහි ඉවසීම හා; **තං–ඛනති සොරච්චං** = 'තං' යනු කැත් සුරත බව යන අර්ථ යි; **යං– යෙන ඛනති සොරච්චෙන** = 'යං' යනු යම් කැත් සුරත බවෙකින් යන අර්ථ යි; **වරද සහ වනුවහු** = අපරාධ ඉවසන්නෝ වෝ ද; **සුහෙහි වූවහු** = යහ පතෙහි – සිල්හි ඇලුණෝ වහු ද; **අකින් විහාර බැවිහි** = (කලහ කරුවන් හා) ආකිණ්ණවූ – ගැවසී ගත් විහරණ ඇති බැවිහි; **විසෙසෙන අපඤ්ඤෝ** = වෙසෙසින් දුරුවූයේ; **චුපඤ්ඤෝ** = එනම් වේ; **අනපලොභෙනඤ්ඤා** = 'අනපලොකෙඤ්ඤා' යනු; **අනාමසෙනඤ්ඤා** = නො අමතා; **අනා පුච්ඡිඤ්ඤා** = නො ප්‍රශ්නවිස යන අර්ථ යි; **සඤ්ඤ නෑ සමාමිහි** = ශාක්‍යඥාතීන්ගේ සමාගම යෙහි; **එකලාව වසනුවා** = එකාකිවැ වාසය කරන ශ්‍රමණයකු විසින්; **පිරියසුතු** = පුරනට නිසි; **වත්** = ශුඛ ක්‍රියාවන්; ('**එකලා**' යනු 'සංස්කෘතයෙන්' '**එකලඃ**' සිද, ප්‍රාකෘතයෙන් '**එකල්ලෙලා**' **එකකල්ලෙලා**' සිද ව්‍යවහෘත යි.) මුවළැවුහි = මිගදෑයෙහි; (මිගදූව > මුවදූවු > මුවළැවු යනු වේ.) **සමණහහා වෙන** = සමහි බව හෙතු කොට ගෙන; **උප්පජ්ජනකං පිති සොමනස්සං** = උපදනා පී සොම්නස්; **සාමග්ගිරසෝ** = සමගි රසය නම් වේ; **තදවසරි** = 'තදවසරි' යනු; **තං උපඨං ඤ්ඤි** = එයට එළඹියේ ය; **තෙනමඟෙහන** = ඒ මාගීයෙන්; **අවසරි** = පැමිණියේය යන අර්ථ යි; **උවසරමතුවඤ්ඤ්** = ගරු සැලකිලි පමණකුත්; **අප්පාහාරතාය** = 'අප්පාහාරතාය' යනු; **නිරාහාර තාය** = ආහාර නැති බව හෙතු කොට ගෙන; **මඤ්ඤාරතාය වා** = මඳ ආහාර ඇතිබව හෙතු කොට ගෙන හෝ යන අර්ථ යි; **ඍදි වෑ** = සෘජු භූත වැ; **කලහ පියා** = කොලහල හැර දමා; **ඍදි පිළිවෙන්හි** = සෘජු ප්‍රතිපත්හි; **සිටය යුසේසි** = පිහිටා ය යනු කී නියා යි; **වරජ** = වීරොධය–දෙෂය; **වටන ලබනුයේ** = උපඛාන කරනු ලබනුයේ; **නහඹ ඇතුන් විසින්** = තරුණ හස්තීන් විසින්;

(ගෙ) මේ 'නහඹ' යනුයෙහි මුල් රූපය **'නහඹුල්'** යනු ය. **'නහි බාලඤ'** ('ළදරු නොවූ තැනැත්තේ') යනු මේ සඳහා පරිකල්පනිය පාළි රූපය වේ. "**නාඹුල් ගෙඩි**" යනු ගැමි වහරෙහි අදත් පවතී; **දසබල > දසඹුල්, සහබල >**

සුහුඹුල් යනාදියෙහි මෙන් මෙහි පද සිඩි දත යුතු. 'නහිබාලක' යනුයෙහි **'නහිබා'** යන කොටසට හුරුව **නහම්බා > නාම්බා > නහඹ** යන රූපයන්ගේ ද, මූළු ශබ්දයට හුරුව **'නහඹුල් > නාඹුල්'** යන රූපයන් ගේ ද සිඩිය තැකිය යුතු ය. මෙහි ම කාර ආගමජ සි. මෙයට අත්‍යන්නයෙන් ආසන්න වූ **නාඹාලිඟ** යන හිඤ්ඤිය ප්‍රයොගය දෙසද බලනු මැනැවි.

කැලැති දියන්=කැලඹී ගිය ජලයන්;('**කුලන්දු**' යන ද්‍රවිඩ වචනය දෙස බලනු.) **ඔහාහනි එසථානි**=මෙහි බැසගැන්ම කෙරේනු සි; **ඔගාඹහා** = එනම් වේ; (මේ පක්ෂයෙහි '**ඔගාහ**' නම් ජලය සි.) **ඔගාහනං** = බැස ගැන්ම; **ඔගාහො** = එ නම් වේ; **ගහ නුයෝ** = සංස්‍යය කරන්නාහු; **මුළින්** = සමුදය කෙරෙන් – ඇත් රැළෙන්; **අන් වටාවක්හු** = අන්‍ය උපස්ථායකයකු; **කුඩු මහත් ඵලන්** = කුඩා මහත් ඵලයන්; **ගම් උවසර** = ගම සමීපයට; **පෙර මහ ඩිම්** = පෙරමහට යාම; **පානිය** = පිය යුතු ජලය; **පරිභොජනිය** = වළඳ සාට යුතු ජලය; **උපඨාපනා දී** = එළවා නැබීම් ආදී වූ; **වත්** = ශුඛ ක්‍රියාවන්; **දිපිතරසාදි** = දිවි කළඳ ආදී වූ; **වාළ මුවන්** = වණ්ඩ මෘගයන්ගේ; **පිරිවත්**= පරිපණ්ඩ සි – උවටුරු සි; **සැහැත් වැ** = උස්සාඟිත වැ; **වැර** = වීර්‍ය්‍ය; **නො සිඟිල්වය් සේසි** = අසිපිල කොට – ළිහිල් නො කොට යනු කී නියා සි; **මෙහෙ** = පෙෂය සි – ක්ෂුද්‍රානුක්ෂුද්‍රවාරිත්‍ර විශෙෂය; **අධිකො සමාචාරො** = උත්තම පැවැත්ම; **අභි සමාචාරො** = එනම් වේ; **අභිසමාචාරො ව** = අභිසමාචාරය මැ; **ආභිසමාචාරිකං** = (සඨාර්‍යයෙහි ණික ප්‍රත්‍යය වීමෙන්) ආභිසමා චාරික නම් වේ; **එපාහොනුවක්‍ර සි සේසි** = සැහෙන දෑයක් යනු කී නියා සි; **දඬුයෙල් බැමියක්** = දණ්ඩක මධුවක් – දඬු යෙක්හි එලී ගත් මියක්; (දඬුවැල් බැය – දඬුවැල්ලය යනාදි ව්‍යවහාරයෝ ද මෙහි වෙත්.) **අණඩකානි** = 'අණ්ඩකානි' යනු; **මකඛිකා බිජානි** = මැසි බිජු – පිලවු යන අර්ථ සි; **කණ්ණියෙන්** = කණ්ණුවෙන්; **විනි විද ගිය** = විනිවිඩ වැ – පසාරු කොට ගෙන ගියා වූ; **සිරුරු ඇතියේ** = ශරීර ඇත්තේ; (මෙහි 'ගිය' යනු ක්‍රියා පදයාගේ අතීතත්වය ගඟවන ප්‍රත්‍යයයක්මෙන් සැල කිය යුතු. 'පඟව ගියේ, යනු පඟ වූයේ යන අර්ථ සි; එ මෙන් 'විනිවිද ගිය' යනු 'පසාරු වූ' යන අර්ථ සි;) **පහන් සින් නො වියො වැ ම** = ප්‍රසන්න චිත්තයෙන් වියොග නො ව මැ; **පිවිසර**= පරිසරයෙහි – නගරයෙන් පිටත; **වැසියෝ** = වාසය කරන්නෝ; (නියරියෝහ යූ සේසි.) **ධම් කියා** = ධර්‍ම කථා තොමෝ; **ඇසූ විරූ** = පෙර අසන ලද්දී; **බොහෝකල්** = බෝහලක් ඇත්තිය;

විවේකළුවා කරා=විවෙක ඤාණතායා (විවෙකයට ඇමැති බුදුන්) කරා; **ගණ සැහණින් යනු**=ගණ සඞ්ඝ ණීඤායෙන් යුක්ත වැ යාම; **පාඹිවුරුඟතැවි**=පාඹිවුරු ගැනීමෙහි ආශා ඇති; **ඉහි දුක් සිය යි සේයි**=ඉඛිතාය දුක්වූයේ යනු කිතියා සි; බුඬ්පඨාඝායා=බුදු උවටාගේ, **මෙහෙ** = වතාවත්; **බුදුසිසුමලු** = බුදු බැවින් සිවුමැලි ය; ('සිසුමලු' යනු 'සොඹාල' යන ප්‍රාඤත වචනයෙන් බුනැ සි යෙත්.) **බුඩ සුවෙන** = බුඩඹවයෙන් ලත් සුඛයෙන්; **'සුඛිතො, යි සේයි** = හවගත් සුවඇත්තේ යනු භාව සි: **වත් පිළිවෙත් කරනුයෙක්** = වත්ත පටිවත්ත කාරකයෙක්; **නාග වගැ සහ හන ලද තුන් ගසින්** = නාග වගීයෙහි සඞ්ග්‍රහ කරන ලද ත්‍රිවිධ ගාථාවන්: **එල වැල** = ඵලාඵලයන්ගේ: **පරිභෝ අව සන්කි** = පරිභොගාවසානයෙහි; **අනිවතුන් ගමන්** = අනිවත්ත නිය (නො නැවැත්විය හැකි) ගමනෙකි; **විපාඤාවරණයෙන්** = විපාක නමැති අවුරුණෙන් – වැස්මෙන්; **ආවුත බැවින්** = වට ලත ලද හෙයින් – වැසිගිය හෙයින්; **පැළිලෙන්** = පැළීගිය ළෙන් යුක්ත වැ; **ඉත්ථම්භූත ලඤණ තෘතියා** = කිසි ප්‍රකාරාන්තරයකට පැමිණියක්හු හඳුන්වන තෘතියා විභක්ති සි; **කාලක්‍රියාවට** = මරණයට; **සාධඤ තම වන බැවින්** = අතිශයින් සාධඤ වන බැවින්; **කරණ තෘතියා වේ** = කරණාර්ථයෙහි තෘතියා විභක්ති වේ; **විජිතයට වැද්ද දුන්ජැ** = රටට ඇතුළුවීමට දුන්නේ ද; **වෙහෙර** = විහාරයට; **වැද්ද නොදෙමි** = වදනට නොදෙමි; **සතතං** = 'සතතං' යනු; **සබ්බ කාලං** = හැම කල්හි යන අර්ථ සි; **සමිතං** = 'සමිතං' යනු; **නිරඤතරං** = නිළුතුරු යන අර්ථ සි;

44 'පරෙති අමාමඤායෙන් සබඳ' යනු **'පරෙති අමා මඤා'** සි **සබඳ'සි** ගන්නේ. සි 'පරතම' සි වෙත්, යනු **'පරතම් වෙත්'** සි ගන්නේ

මා කෙරෙහි = මා විෂයෙහි; **මමඤ නැතියෝ** = ආදරයක් නැත්තෝ; **පරතම් වෙත්** = අන්‍යයෝ නම් වෙත්; **අමා මඤ සේ** = මමතා නොකරන්නවුන් බව;—

5. කොසඹැවත්

අනුසු කියා = පිළිවෙළින් කරනු ලබන කථාව; **අනුපුබ්බෙන** = පිළිවෙළින්; **කඨිරමානා** = කරනු ලබන; **කථා** = කථා තොමෝ; ('ආනුපුබ්බි කථා නම් වේ' යනු ශෙෂයි.) **වට්ටඣකඨාසඝහට** = භවය කෙරෙහි පිහිටි අදහස් ඇත්තා හට: **දාන ඔල කථා** = දානය හා සීලය පිළිබැඳි කථාය; **සඟහ කථා** = සවඟීය පිළිබැඳි කථාය; **විවට්ටඣඨාසය**

හට = නිවන් කෙරෙහි පිහිටි අදහස් ඇත්තාහට; **කාමාදීනව** = කාමයන්ගේ දෝෂය; **නෙක්ඛම්මානිසංස** = පැවිද්දෙහි අනුසස; **චතුසච්ච කථා** = සතර සත්‍යය පිළිබඳි කථා (යන කථා විශෙෂය;) **නන් නන් නියරින්** = නානා නීහාරයෙන් – නොයෙක් නොයෙක් ප්‍රකාරයෙන්; **වත්තම් කෙලෙස් කමුන්** = රූපාදී වස්තු කාමයන්ගේ හා රූප තෘෂ්ණාදී ක්ලෙශකාමයන්ගේ; **දුවුධම් සපරාහි** = දිට්ඨධම්ම සම්පරාය දෙක්හි- මෙලෝ පරලෝ දෙක්හි; **අවෙන්වා** = ආදීනවය; **ලමුබව්** = ලාමක බව; **යටත් බවු සි සේසි** = පහත් බව යනු කී නියා සි; **කම් හෙසින් වන** = කම්හෙතුවෙන් වන්නා වූ; **නොඑක් දුක්** = එකක් නො වන දුක සි; **බැලිය සුතුයෙක්** = බලනට සුදුස්සෙක්; **පිළිවිස්ස යුත්තෙක්** = පිළිවිසිනුවට යුතුවෙක් යනු; **සි සේ සි** = කී නියා සි; **පැවැජ්ජ උක්මෙම්** = පැවිද්දෙන් උත්ක්‍රාන්තවෙමි – පහවෙමි; **ප්‍රධන් කිස ඝන්** = ප්‍රධාන කෘත්‍යයන්; **බැළ වැ** = හතිකාවක් වැ – කුලිකාර් යක වැ;

(ගේ) '**මිනි දුවැන්නියක්**' යන මෙහි 'මිනී' යනු කොෂ්ඨාථි සි. ජීවිතෙන්ද්‍රිය බහා තුබූ කොප්‍රව එනම් වන හෙසින් 'මණී' ශබ්ද පර්‍යාය වැ 'මිණී' සි මුර්ධන්‍යණ්‍යයෙන් යුත් ඉකාරාන්ත ශබ්දයක් වුව මැනැවැ සි සෙනෙක් කියත්. පැසසිය යුතු ස්ත්‍රී රණයෙකි. 'මිනී' යනු මනුෂ්‍ය ශබ්ද පර්‍යාය මේ.

සොහොන් රක්නවුන් = සුසාන ගොපනයන්ගේ; **හිඳුන හට** = හිදීම පිණිස; **නැසිණී** = සැහවුණී; (**නස්** – නොදැක්මෙහි යන ධාතු සි;) **ගම් වළඳුහට** = ග්‍රාම භොජකයා හට; **පිය අනු පිය කොටැ** = පළමු තැබූ පියට පසු පිය කොටැ; **කළගුළි** = තිල ගුළිකා – තලකැරලි; **පියතා** = ප්‍රියවන පමණක් දැය; **පිසසුන්** පිසාවයන්; **වැජීය සුතුවෝ** = වජ්ජනයට නිස්සෝය; **නුහුබඳමින්** = අනු බඤ්ඡනය කෙරෙමින් – නො නවතිමින්; **ඇවිජ්‍ජනා** = ආවජ්ජන් – ඇවිදීම කරන්නාවූ; **පිසසුන්** = පිසාවයන් ඉසින්; **අකම්මණ්‍ය තන් බලා** = කම්මඤ්ඤ නො වන අයොග්‍ය තැන් බලා; **කරණ පිරිවත්** = ක්‍රියමාණපරිපාටියන්; **වරනුව වස්** = වාරණය කිරීම පිණිස; – වළඳාලීම පිණිස **රුකුළු වැර ඇති වැ** = ආරම්භ කළ සීමිය ඇති ව; ('ආරම්භ-කර' යන දෙශබ්දයන්ගේ මිහින් රුකුර කිරීමෙහි යන ධාතු නිපන) **එවං මෙ ඤතෙ සම්භාවෙසති** = මෙසේ මාහට ඤාතෙම සැලකිලි කරන්නේය; **එවං මෙ ගුණා පාරි පූරිං ගමිසසන්ති** = මෙසේ මාගේ ගුණයෝ සම්පූර්ණ බවට පැමිණෙන්නාහ; **පලස්කුලාරම** = වාලාංගුඨමය කූටාගාරයට;

(ගො) වාල නම් එළු ලෝම සි. යම්සේ හෙළයෙහි පකාරයට වකාරය වෙයිද? එමෙන් වකාරයට ද පකාරය වේ. එහෙයින් 'වාල යනුවෙන්' 'පල්' සි පැමිණෙයි. අංශුක නම් වස්ත්‍රය සි. පලින් කළ අස් = **පලස්** යනුවේ.

පලසින් = කම්බලයෙන්; **සජාය සි** සේසි = සජ්ජිත කොටය යනු කී නියාසි; **සියා** = විනාශය – දරසෑය; **සියායෙන්** = සඞ්කු යෙන්; **මිණ්හයන** = මළ සිරිරි ඇද ලන්නාවූ; **අක්සෙන්** = සොක්සෙන්; (මෙහි 'සියා' යනු ද 'අකු' යනු ද එසා මැ **සඞ්කු** ශබ්දයෙන් ආ සැටි ය.) **'ඛණ්ඩාඛණ්ඩිකං'යන්** = ඛණ්ඩාඛණ්ඩිකං සි කී කල්හි; **කුදු මහන් කඩ කොට යනු** වේ = කුඩා වූද මහත් වූද කැබලි කොටැ සි කියන ලද්දේ වේ; ('අඛණ්ඩ' යනුයෙහි අකාරයාගේ වෘඩි අර්ථය ගෙන මෙසේ කිහු.) **කැඩි කැඩි කොට** = කැබැලි කැබලි කොට; **අසොඹ අරමුණ්ක්** = අසුභාරම්මණයක්; **ගෙම්දුල්** = ගෘහාජිරය;—

(ගෝ) 'මිදුල්'යනු යුඩාඛහණයට නම් විය.'**මෙදුන්**' යන නිඝණ්ඩු වචනයාගේ සොෂාගත අර්ථානුසාරයෙන් එසේ හැඟෙයි. කල් යත් යත් ගෙමිදුලට ම ආරොපිත වී. 'මිදුන් > මිදුල්' සි විමෙහි හෙළනියු ඇත් මැ සි. 'මෙදුන්' යනු 'මෙදිනි' ශබ්දානුසාරයෙන් නිපදවා ගත් බැව් රූපාකාරයෙන් පැනෙයි. 'මෙදිනි' යනු පාළි සංසකෘත දෙක්හි මැ සම පෘථිවී වාචක ශබ්දයෙකි. එසේ හොත් 'මිදුල්' යනුයෙහි ප්‍රභවය හේ මැ විය හැක්ක. මෙයට සැසඳෙන ප්‍රාකෘත ප්‍රයෝගයෙක් තිබේදැයි බැලිය යුතු.

හැවිබ්‍යාධියෙකින් = සමුට්ඨිත ව්‍යාධියෙකින් – හටගත් රොගයෙකින්; **රොවින් නො මැල සි** = රොගයෙන් මිලාත නො වූවා – මලානිභ නො වූවා; **දිකින්** = දුකඛයෙන්; **නො කැල කිළි** = මෙහෙසට පත් නො වූවා; (**කලකිරු** – කලකිරී මෙහි යනු නිෂ්පන්නාඛ්‍යාතු ප්‍රභෘති සි.) **අපිණ්** = අනිප්‍රණීතය; **'අනිපණීතං' සි සේසි** = අතිශයින් පිණා නියේ ය යනු කී නියාසි. **අනුව්‍යඤ්ජනං** = සුදුසුය යන අර්ථ සි; **සුවෙන් ඔත් නැහෙනු ය සි**= සුවසේ සිත නහින්නේ යැ සි; **හැහැ** = සලකා; **හැකිළියෝ**= සඞ්කුචිත වැ ගියහ. (**හකුළු** – හැකිළීමෙහි යන ධාතු සි.) **නො පිරියතත කරනු වැ** = අතෘප්තිකර වැ; **කිය හා විය** = ඛය හා වය; **ක්‍රමයෙන් හෙනු** = පිළිවෙළින් විනාශ වී යාම; **කියනම්** = ඛය නම් වේ; **එකවට හෙනු** = එකක්ෂණයෙහි නැසියාම; **විය නම්** = වය නම් වේ;—

45 "අනිස්හු ලවහු" යනු 'අනිස්හු ලවු' යි ගන්නේ. එකාරාන්තයෙන් අනිත්‍යයහ යන අර්ථ යි. වත > වලෙ > ලවු යනු ආගත ප්‍රකාර යි. 'වලෙ' යනු ප්‍රාකෘත රූප යි.

තෙබුමු සඛරහු = තෙහුමිඝ වස්තූහු; **උදයවය** = උප්පාදය හා විනාශය; **පියව් ඇතිඟවුහු** = ප්‍රකෘති කොට ඇත්තාහ. **අනුපා පැමිණ** = අනුප්පාද නිරෝධයට පැමිණ; **සන්හිඳුම්** = සන්නිසීදනය; **දුක් නම **තැන් බැවින්** = දුක නමට වැ ගිය තැන් බැවින්; **වරහසු වනට** = ඇවිවේරිය වනයට; **හහිතෙර කෙළෑ** = සඞ්ඝතෙර කොටියෙහි; **හහිතෙරුන්** = සඞ්ඝසථවිරයන් විසින්; **හිඳිය සුතු තන්හි යි සේසි** = හිදිනුවට සුදුසු තන්හි ය යනු කී නියා යි; **හහනා කෙළෑ** = සඞ්ඝත වක කොටියෙහි; **සඟුන්** = සඟයන් – නවඝ භික්ෂූන්; **හිඳිය සුතු** = නිසීදනයට සුදුසු වූ; **කෙළෑ** = කොටියෙහි; **සිවුරු නියමින්** = චීවර නියාමයෙන් – සිවුරු හඳනා ආකාරයෙන්; ('**නියාමින්**' යනුදු මැනැමැය.) **නො රැඳුනාගෙන්** = රජනය නො කළ බැවින්; **සෙතඝ නම්** = සෙතඝ නම් වේ; **නිවැසි වැ මෙ** = වස් නැති වැ මැ; **අවඤ කෙළේ** = අවමන් කෙළේය; **සුහ අරමුණෙහි** = සුහ ය යි ගත් ආරම්මණයෙහි; **විතක්බිහිලි** = විතර්ක බහුල කොට ඇති; **පවසින් කෙළ** = ප්‍රපාතයාගේ කෙළවර;--

(ඛ) හාත්පසින් සැරිහිය ඉවුරු ඇති වළ පපාත නම්. 'පපතන' යි පාළි ශබ්දයක් කල්පනය කොට 'පවසින්' යි ඉන් බිඳගත හැක්ක. එහෙත් 'දිවසින්' යනු ද මෙයට සමාන ය. හේ වනාහි 'දිවාන' යි පුරාණ සිංහල ප්‍රාකෘතයට අනුව මෙහි මෑ අන් තැනෙක්කැ එයි. එහෙයින් මෙහි දී ප්‍රාකෘත ප්‍රයෝග කෙබඳු දැයි සොයා ගැනීම නිශ්චයට හෙතු වේ.

අසොඛ් කිනින් = අශුභධ්‍යානයෙන් යුක්ත වැ; **ඉසි පුරිසාකාර හා** = සත්‍රී පුරුෂයන් ගේ ආකාරය හා; **සුභා කාරග්‍රහණ** = ශුභාකාරය ගැනීම ය යන; **දෙස්** = දෙක මැ; **කෙලෙසට මුල් කරුණු බැවින්** = රාගාදි ක්ලේශොත්පත්තියට මුල් කරුණු හෙයින්; **නිමිත්තගහාහ නම්** = නිමිති වශයෙන් ගැනීම නම් වේ; **කෙලෙස් පුන පුනා පාලකරන බැවින්** = ක්ලේශයන් නැවත නැවත පහළ කරන බැවින්; **හත්ථ පාද කෙසාදි ගහණ** = අත් පා කෙස් ආදිය (ශුභයෑ යි) ගැනීම; **අනුබ්‍යඤ්ජන ගහණ නම්** = කෙලෙස් පහළ කරන දෑය ගැනුම්

නම් වේ; **තමා යපෙන පමණ** = තමාගේ දිවි පැවැත්මට ප්‍රමාණ වන සේ; **පිරියෙස්නේ** = පරියෙසනය (සෙවීම); **ගන්නේ** = ගැනීම; **වළඳනු** = වැළඳීම; **පස්ච්ක්මෙහි** = සත්විසි අයුරු පව්වෙක්කණයෙහි – චීවරාදි පරිභොගයෙහි ප්‍රයොජන නුවණින් සලකා බැලීමෙහි; **විසජ්ජන්** = විසර්ජනය – මෙරමා හට දීම; **භික්ඛාටනාදින්** = භික්ෂා පිණ්ඩ ඇවිදීම් ආදි වශයෙන් **ධම්** = ධාර්මික වේ; **තුන්විතක්** = කාමාදි ත්‍රිවිධ විතර්කය; **කුවජිතං** = ලාමක සේ; **සිදතීති** = පසුබසිනු යි; **කුසිතං** = එ නම් වේ; **සම් පධන් වැර** = සම්‍යක් ප්‍රධාන වීර්‍යය; **හෙළා** = පාතනය කෙරේ; '**පාතෙති**' යි **සේ යි** = වටමා ලයි යනු කි නියා යි; **උපුරා** = උඳුනීනය කොට; (මේ 'උදවර්' යන වණ් විහාගයෙන් '**උවුර**' යි එයි. වකාරයට **ප** කාර වැ '**උපුර**' යි වෙයි. **උපුර** – ඉපිරිමෙහි ධාතු ප්‍රකෘතියෙකි.) **ණ්හිය** = සණ්හ වැ; (**සණ්හ > සිණ්ය > ණ්සිය > ණ්හිය** යනු වේ. 'සෙමින් – හෙමිනිව' යනු ද මෙහි මැ විභෘත රූප යි.

6. මහා කාළතෙරුන් වත්.

කසවත් ලබු = කාෂාය වස්ත්‍ර ලාභය;

46 'නිප්පව්ච සො' යනු 'නිප්පව්චයො' යි ගන්නේ.

නිවහඳු = වහලක් – පිහිටක් නැත්තා වූ; (උපකාර > උවහාර > උවහාල් > වහාල් > වහල් යි ආගත ප්‍රකාර යි.) **උපනො සපුව හා** = උපභොග සම්පත්තිය ද; **පිරිවර සපුව හා** = පරිවාර සම්පත්තිය ද; **ලබනුවට** = ලැබීම පිණිස ත්; **නො ලබනුවට** = නො ලැබීම පිණිස ත්; **කරුණු** = කාරණයක්; **කිය්‍ය** = කථිත යි. (මෙහි 'කරුණු පිණිස කිය්‍ය' යි පොත්හි තිබෙයි. 'පිණිස' යනු අධිකා යැ යි හැඟේ.) **සමාගම කොට** = එක් රැස්කොට; **කැමි කරව** = එකතු කරව්; **ගඳ කසට** = සුවඳ කසට රසයක්; **පෙවූ** = පානය කැරැ වූ; **සැපසුණු** = සම්පාදිත විය – සෑහි ගියේය; **හස් බජන සමහි** = (සභ්‍ය) – වී බදින කාලයෙහි;

47. 'හස්පුරන' යනු '**හස් පුපුරන**' යි ගන්නේ. **හස් පුපුරනකල්හියැ**=සභ්‍ය පරිරාඝනය කරන කාලයෙහිය යනු; **යූ සේ යි** = කී නියා යි. (පරිරාඝනය ,නම් ශබ්දානුකරණයෙකි. පුපුර – පිපිරීමෙහි සි ධාතු ගත යුතු.) **මහුල්වඩන** = මඟුල එළිනය; **සොඝ විනොදනාදි විහින** = ශොඝ දුරුකිරීම ය යනාදි වශ යෙන්; **සහස්** = යහළු ය; **දිය පුරන** = ජලහරණය කරන්නා වූ; – දිය **අදනා** වූ; **සිලි නො යනු යැ යූ සේ යි** = වඤ්චල වැ නො යන්නේ ය යනු කී නියා යි; **යසස දෙමාති වදනනා** බහු

තරා = යමකු හට දෙම්හයි කියනුවෝ බොහෝ වෙද් ද; **තෙසං මතෙන** = උන්ගේ අදහස් නියායෙන්; **දසසාමාති සාතිසාය සාතාය** = දෙම්හ යි සාතිසා කළ කල්හි; **වදූරා** = සංවිධාන කොට; **තුල්මස්** = සථූල මාංසය – තරමස්; **ජසරා** = තෙමේ මැ හඵගත් විලසට; ('**වනවිල්**' යනුදු එයට මැ නමි.) **අඩයවි** = අසී යෂ්ටිය – සිරිය; **කිසින්** = හිස සහිත වැ (උපලක්ෂණාදී යෙහි කරණ වචන යි,) **වට පෙර වැ** = වෙළා පෙරවා; **ලැයි ගන්මින්** = ආලස්‍ය ග්‍රහණය කෙරෙමින් – මඳගාමී වැ යි සේ යි; **පිළික්මා** = පටිකකමනය කොට – ඉවත් වැ; **වැලහි** = වඤ්චනය කෙළේ ය.

(ඕ) මෙහි වලහ – වැලහීමෙහි යන ධාතු යි. තිපල්ලත්ථ මිගජාතකවණ්ණනාථාහි "**ඝලාහති කිලාහිස්සති ලුද්දකං වඤ්චස්සතීති අත්ථො**" යනු පැනෙයි. එහෙයින් මෙහි 'වලහ' ධාතු එහි "කලාහ – වඤ්චනෙ" යනුයෙන් සම්භූත ය යි සැලකිය යුතු වන බැවින් පොත්හි එන මූර්ධන්‍ය ළකාරය අනුචිත යැ යි හැඟේ, අන්‍යප්‍රකාරයක් හෝ සෙවිය යුතු.

වැරජිම් නම් = විරොධයක් කෙරෙම් නම්; **සක් ඇ ඉඳු රන්** = චක්ෂුරාදි ඉන්ද්‍රියයන්; **නො උවෙන්** = අනුපායයෙන්; **නිවන් කොටසියෙන්** = නිවන් කොටසෙහි වූ; **පරමත්ථ සච්ච පඤ්ඤවං** = නිවන් කොටසෙහි වූයේ; **පරමත්ථ සච්ච පඤ්ඤං** = එනම් වේ;--

7. දෙවිදත් තෙරුන් වත්.

අලු කොට = ආලොක කොට – බබුළුවා; **බාහ්‍ය උවාරණ** = රාජධාන්‍යාදි බාහිර උපකරණය; **අඛ ප්‍රත්‍යඛ** = හස්ත පාදාදි අභ්‍යන්තරය; **ජීවිත** = ජීවෙන්ද්‍රිය යන මෙහි; **නිර පෙක්ඛ වැ** = ආශා රහිත වැ; **පිරූ** = පූරණය කරන ලද; **ඝථා ක්‍රමයෙන්** = පිළිවෙළ නොසික්මැ සිටි; **ඝාලි** = ඝාලය වෙයි; **නිවන් පියුමු** = නිවන් නමැති පනිවිඩාව – පිහිට; **පඤ්චවන ලබනුයේ** = පච්චුපඨානය කරනු ලබනුයේ – සත්කාර කරනු ලබනුයේ; **තිණණං උතූනං** = 'තිණ්ණං උතූනං' යනු; **හෙමන්ත හිමිහ වස්සානානං** = හිමත් ගිමන් වසන් යන මොවුන්ගේ යන අර්ථ යි; **මහාභිනික්මන් වස්** = මහාභිනිෂ්ක්‍රමණය පිණිස; **පිඝ ඵූ බැවින්** = ප්‍රාඝාජිත වූ බැවින් – මෙහෙයන ලද බැවින්;

48. **මෙ සඳබාන්** යනු 'මෙ සඳබාන්' යි ගන්නේ. මේ ඡන්‍දෙබඬනය – තාෂණාබඬනය යන අර්ථ යි.

නිබ්බුතපද අනන්තරයෙන් = 'නිබ්බුත' යන පදය ළඟට; **නැඳැය** = මාතුලානිය ගේ; **විසුවර** = විප්‍රකාරය; **'විරූපපක්ඛාරං' යි සේ යි** = විකාරාකාරය යනු කී නියා යි; **උකැවි සින් ඇතියේ** = උකකණ්ඨිත සිත් ඇත්තේ – (ඔසවා ගත් කණ්ඨය – ගෙළ ඇති බව උකැවි බව යි. චින්තා පරවශ බව – විරකත බව – බියසැලුම් ගත්බව යන අර්ථ දිය හැකි වචනයෙකි.) **පඬෙර පවි පාන්හි** = පණ්ඩව පබ්බතපාදයෙහි; (පෙළෙහි 'පබ්භාරෙ' යනුවට 'පාන්හි' යන අර්ථය දී තිබේ. 'පබ්භාර' නම් ඉහළින් පළිත තෙරාහිය තැනි.) **පිළිලද රූවාරූකින්** = ප්‍රතිලබ්ධ රූපාරූප ධ්‍යානයන්; **කිසිවක් නො කොටැ** = අල්පදෑයක් පමණවත් නො කොට – ගණන් නො ගෙන්; **අපරිසන්තං කත්වා** = නො සැහෙනුවක් – අපරිපූණ්ණවූවක් කොට යැ යනු; **සි සේ සි** = කී නියාසි; **කව් තව කොටැ** = කාමට තපශ්චර්‍යාව කොට; **අභිනීහාර කොටැ** = මුල් පැතුම් කොට; **ඌරුබඩාසන සඳහා** = දෙකළවෙසින් බැඳි ආසනය සඳහා; **ආශ්‍රවයනට පස නො වැ** = ආශ්‍රවොත්පත්තියට ප්‍රත්‍යය නො වැ; **සින් නො මුසි ද** = චිත්ත මුච්චනය – සිත් මිදීම නො වේ ද; **පලක්** = පර්‍යඞ්කය; **ලොවි සින්** = ලෞකික චිත්තය; **හේ** = ඒ ලෞකික චිත්තය; **ඔවුන් කෙරෙන්** = ඒ ආස්‍රවයන් කෙරෙන්; **ආස්‍රව ශෙෂ ඇති බැවින්** = ශෙෂව සිටි ආශ්‍රවයන් ඇති බැවින්; **නො ගුණ් බැවින්** = අපරිඝ්‍රණ හෙයින් – ගෙවී නො ගිය බැවින්; **අරහත් ඵලෙ** = අරහත්ත්වඵලය නෙමේ; **පැදුම් දසට** = පාච්චන දිසාවට; (පැදුම් යනුයෙහි මූලරූපය 'පජ්ජන' යි පුරාවිද්‍යාඥයන් විසින් සොයාගෙන තිබේ. **"නාකාරඞ්ගි පජ්ජනපස"** යනාදි විසිනි. එසේවත් 'පාච්චන > පජ්ජන > පැත්‍රුන් > පැදුම්' යි පැමිණිබව සැලකිය යුතු.) **නො ගෙප්සෙන** = අසන්තංගත නො වන්නා වූ; **හිරුහි මෙ**= හිරු ඇති කල්හි මැ;—

(ඞ) ඉරු බසිනවිට මුහුදු වෙරළස සිට බලන්නා හා ම සමුද්‍රජලයෙහි සැහවී හියහු මෙන් පැනෙයි. මේ අර්ථය තැකූ පොරණෑජරෝ **සූසීසනංගමයට 'එප්සිම'** යි නම් කළහ. **අප් x නැසිම** යනු මෙහි පද විභාගය යි. ආපස්ඞි – ජලයෙහි සැහවීම යන අර්ථ යි. 'අප් නැසිම' යනු නිරුක්ත නයින් **'එප්සිම'** යි සිද්ධ විය. **ගෙප්සිම–ඇප්සිම** ආදී නානා විකෘත රූප යෝ එයින් මෑ හට ගත්හ.

අසුහව සිකරන = අතීත භවය සිහි කරන්නා වූ; **පුබ්බෙවු නිවස් ඤණ** = පූර්වනිවාසඥානය; **රූව අරමුණු අදු කරන** = රූපාරම්මණය ආලෝක කරන්නා වූ; **දිවසක් ඤණ** = දිබ්බචක්ඛුඤාණය; **ධමුන්** = අවිද්‍යාදි ධර්මයන්; **ධම්නට** = සංඛාරාදි ධර්මයන්ට; **පසවන ආරෙහි** = පච්චයවන ආකාර යෙහි; **පටන් පුවරුණෙහි** = පට්ඨානප්පකරණයෙහි; **නැහුඩා පස්** = ආරෝපණය කළ තැන් ප්‍රත්‍යය; **ඨානාඨාන ඤණබල ඇ** = කාරණ අකාරණ දෙක දැනගත් ඤාණබලය ආදි කොට ඇති; **දසබල** = දසවිධ බලය යි; **සබ්බඤ්ඤු බැව්** = සියල්ල දන්නා බව ය; **ඛීණාසව බැව්** = ගුණු අසවුන් ඇති බව ය; **නියෙන ධම් ජන්න බැව්** = නෛර්‍යාණික ධර්මයන් දන්න බව ය; **අනතරසිකරූ ධම් ජන්න බැව්** = සඟිමොක්ෂ දෙකට අන්ත රායකර ධර්මයන් දන්න බව ය; **යන මේ සතර තන්හි** = නිදර්ශිත මේ චතුර්විධ ස්ථානයෙහි; **විසරූ බව්** = විසාරද භාවය – බියනැති බව; **චතුවෙසාරජ්ජ නම්** = සිවු වෙසරද නුවණ නම් වේ; **ආවෙණිඛ ධම් ඇ** = බුදුවරයනට පමණක් අයත් අවලෝස් ආවෙණික ධර්ම ආදිය; **ගන්නේ** = ගතයුතු; **සියලු ජන්න ඤණ** = සියල්ල දැනගන්නා ඤාණය; **සතසතු වුසුතා කැන්** = සත්ත සත්තාහය – සත්සතිය වැස නිම වූ තැන්; **බෝමඬ පියෙස් නම් වේ** = බොධිමණ්ඩ ප්‍රදෙශ නම් වේ; **සිවු සස් ධම්** = චතුස්සත්‍යධර්මයාගේ; **එයට පති බැවින්** = ඒ මේ ලොකයට සවාමියා බැවින්; **සහං පතී නම යෙන්** = 'සහංපති' යන නම කියන්; **ආසයානුසය ඤණ හා** = ඒ ඒ සත්ත්වයන්ගේ හීන ප්‍රණීත අදහස් හා කාමරාගාදි අනුසයන් දැනගන්නා ඤාණය හා; **ඉන්ද්‍රිය පරොපරිය ඤණින්** = ශ්‍රද්ධාදි ඉන්ද්‍රියයන්ගේ වැඩි අඩු බව දැනගන්නා ඤාණයෙන්; **ඇයැදුම්** = ආයාචනය – (ආයාචන > ඇයැදුන් > ඇයැදුම් > ඇයැදුම් යනු ආගත ප්‍රකාර සි.) **අළාර කළම් හා උදුරම් පුන් දෙජෙනාගේ** = ආළාර කාළාම උද්දකරාම පුත්‍ර යන දෙදෙනාගේ; **පධනෑ** = කවුඤ්ඤ තාපස්හි; **යොග කරන කා දවස්හි** = යෙදීම කළතාක් දවස්හි; **තුමනට කල මෙහෙ** = තමාහට කළ උපාසනය; **අනුසැරූ** = සිහි කොට; **කප්සුවහසක්** = කප් සිය දහසක්; **කළ අධියර** = කරන ලද අධිකාරය – ආරම්භය; **ඉසුන් පිඬුවන** = ඉසිවරයන් රැස්වන්; **මුවළැවුහි** = මිගදායයෙහි; **අවුසො වාදයෙන්** = 'ඇවත' යන ආමන්ත්‍රණ වචනයෙන්; **ඤණසක්** = ඥාන චක්‍රය; **සතර සස්හි** = සතර සත්‍යයෙහි; **දෙලොස් ආරෙන්** = ද්වාදසාකාරයෙකින්; **පසඩ**

මස = (පසු x අඩමස) කාල පක්ෂයෙහි; **විසේණි දවස්** = විසෙණි නම් තිථිය ලත් පස්වන දිනයෙහි; **නිබ්බිදා ඤාණ** = සසර දුක්හි බිය සැලුම් ගැනීම ලක්ෂණ කොට ඇති නිර්වේදඥානය උපදවා;—

49. මෙහි පොත්හි එන 'නිබ්බිදා – ඤාණ' යනු කෙළින් මෑ **'නිබ්බිදා ඤාණ'** යි ගන්නේ.

ගණ බැඳ = ගණ බන්ධනය කොට – සමාගමක් වැ; **සොඳුරුකම් කළ බැවින්** = යහපත් ක්‍රියාවන් – සුචරිතයන් කළ බැවින්; **දහසක් දුළුදු පිරිවර ඇතියන්** = දහසක් ජටිලයන් පිරිවර කොට ඇති; **දෙලොස් නුහු පමණ** = ද්වාදසහත්‍ථ හුනයක් ප්‍රමාණ වූ;—

50. 'මෑනැයි සේ සි' යනු 'මතැයි සේ සි' යි ගන්නේ.

එක්ලක්ෂවිසිදහසක් මතැයි = එක් ලක්ෂවිසිදහසක් – පමණ යැයි; **සේ සි** = කී නියා සි; **කුලපිරිවට** = කුලපරිවට්ටය කුලපරම්පරාව; **සත්වන මුත්නා පවා** = සත්වන මුත්තා ඇතුළත් කොටය යනු; **සි සේ සි** = කී නියා සි; ('පිතාමහ' යනු මුත්තාට පාළි අභිධාන සි. 'පියාගේ පියා' යන අර්ථ සි. **'මුත්තවන්'** යනු ද්‍රවිඩ වචන සි.)

අබැඳි = ආදියෙහි – මුලදී බැඳුනාවූ ද; **පිළිබැඳි** = පසුපසු වැ බැඳුනා වූ ද; **ආදිතො බඛා** = ආදියෙහි බැඳුණෝ; **ආඛඛා** = එ නම් වෙත්; **තෙසු** = ඔවුන් කෙරෙහි; **පච්ඡාබඛා** = පසුව බැඳුණෝ; **පච්ඡිබඛා** = එ නම් වෙත්; **ඝඛට දෙන පෙරහැර** = ගහීයට දෙන සත්කාර විධිය – රූකාවරණ; **සිප් ගන්නහට** = ශිල්පොද්ග්‍රහණය පිණිස; **චිනිත අසුන් යෙදූ** = හික්මුණු අශ්ව යන් යොදන ලද; **රියහ්යෝ** = රථ සියයක්; **ගලග්හි** = පළිතාග්‍රයෙහි; **කරන** = ක්‍රියමාණ වූ; **සමජ** = නාට්‍යය;—

51. 'ප්‍රිය විසින්' යනු **'ප්‍රියොව් විසින්'** කියා හෝ **'ප්‍රියෝ විසින්'** කියා හෝ ගන්නේ. **'ප්‍රයොග වශයෙන්'** යන අර්ථ සි.

ඝිඳ = සන්දීය සි. ('සඤ්' යනු සංස්කෘතයෙහි ඇඳට නම්.) **සංවෙග කෙරෙත්** = බියසැලුම් ගනිත්; **ඤාණහු** = ඤාණය තමා; **පදිවා ගිය බැවින්** = පරිපාකයට – මේරීමට ගිය බැවින්; **විවට ගාමිනි ඤාණ** = විවට්ටගාමී ඤාණය – නිවන කරා යන සුළු නුවණ; **සමජැහි** = නැටුමෙහි; **වාසියෑ** = සියවස; **නො**

සැපිරෙනුයෙහි මෙ = සම්පූර්ණ නො වන කල්හි මෑ; පසාදයනං= පෙනීයාම; **පණ්ණත්ති** = එනම් වේ. **එතෙසං** = මොවුන්ගේ; **නත්ථි පණ්ණත්තිති** = පෙනුමෙක් නැත්තුසි; **අපණ්ණත්තිකා** = එනම් වෙත්; **තෙසං** = ඒ අපණ්ණත්තිකයන්ගේ; **භාවෝ** = සත්තාව; **අපණ්ණත්තිකභාවෝ** = එනම් වේ; **අපසාදනිභාවෝ** = නො පැනෙන බව සි; **සසරින් මුස්නහට** = සංසාරයෙන් මිදීම පිණිස; **හෙ බළහ්** = හේ වනාහි; **මහහා** = මාගීය හා; **මහ පූහා** = මාගී යාගේ පූජාභාගයෙහි; **පිළිවැත** = පටිපත්තිය සි; **නිවන් කියනු මෙ**= 'මොක්ඛධම්මං' සි නිර්‍වාණය (හෝ) කියයුතු මැසි; **සිංහාවලොකන යෙන්** = සිංහාවලොකනනයෙන්; (මේ මෑ හෝ පාඨ සි.); **ප්‍රකෂී යෙන්** = උත්කර්‍ෂියෙන් – අතිශයින්; —

52. 'නො වැසිය මනා' යනු '**නො සියමනා**' සි ගන්නේ.

නො සියමනා සැහැවියේ = අනත්තමන ධාතුකවූයේ;(මෙහි '**අනත්තමන**' යනු 'නොසියමනා' සි ගත්ත. '**ධාතුක**' ශබ්දයාගේ අර්‍ථ සලකා තත් පර්‍යාය '**සභාව**' ශබ්දයෙන් 'සැහැවි' සි බිඳ ගත්තු චෙෂයෙන් නො මැඩිනිය සිත 'සියමනා' සි. එනම් සතුටු සිත සි. චෙෂ සහගතචිත්තය අනත්තමන සි නෙවත් නො සියමනා සි. ඉන් නො සතුටු සිත කියෑ වේ.) **නොහොත්** = එසේ නොවතොත්; **පි සොම්නසින් නො ගන්නාලද** = ප්‍රීති සෞමනස්‍යය වසින් නො ගන්නාලද; **සැහැවියේ** = සවභාව ඇතියේ; —

53. මෙහි 'පි සොම්නසින් නො ගන්නාලද සිත් සැහැවියේ' යන පාඨය පොත්හි තිබෙසි. එහි 'සිත්' යනු යොදනලද්දේ 'අත්ත' ශබ්දය වෙනුවට යැ. මේ පක්‍ෂයෙහි 'අත්ත' ශබ්දය '**ගන්නාලද**' යන අර්‍ථයෙහි ලා ගත් බැවි මතු පහළ වේ; එහෙසින් '**සිත්**' යනු අධික පාඨයෙකැසි සලකා හළ මැනවි. **පළමු විකල්පයෙහි** = ප්‍රථම කොට්‌ඨාසයෙහි; —

54. 'පරව්‍යාවෘතාර්‍ථ' යනු '**පරව්‍යාවෘත්තාර්‍ථ**' සි ගත මැනවි.

පරව්‍යාවෘත්තාර්‍ථ = මෙරමා හෙරෙහි වෙහෙවූ ඝන අර්‍ථය - හෙමේය යන අර්‍ථය; **කියා** = කථනය කෙරේ; **ගෘහීතාර්‍ථ** = 'ගන්නාලද' යන අර්‍ථය; **ලැබුවුහි** = ලාභයෙහි; **මකළවර හා** = අග්‍රයට හා; **යෙසෙහි කෙළවර** = යශස්හි අග්‍රයට; **පාපුණේ** = පැමිණේවේ; ('**පරං කොටිං**' යන සංස්කෘත ශබ්ද ප්‍රයෝගය දෙස බලා 'වර කෙළ > කෙළවර' සි සිදුකොට ගත් බැවි දතයුතු

'පරමඤ්ඤාවිප්පත්තෙනා' යන පාළි ප්‍රයොගාර්ථය ද මෙතෙහි කළ යුතු.) **සජ්ය පිබ්බැජ්ජා ලැබූ** = සඤ්ජය පරිබ්‍රාජකයාගේ ලබ්ධිය; **මොක්ඛම් පිළිබැඳි** = මොක්ෂ ධර්මය හා බැඳී පවත්නා; **සංකථා** = සම්මත කිරීම; **පඤ්හ පවිපඤ්හ විසජ්ජන පවි විසජ්ජන විසින්** = ප්‍රශ්න පිළි ප්‍රශ්න විසඳුන් පිළි විසඳුන් වශයෙන්; **අනන් මන පවත්නා** = අන්‍යෝන්‍යයන් අතර පවත්නා වූ; **කථාය සි සේසි** = 'කථාය' යනු කී නියාය; **වරජනා බැවින්** = විරොධ වන බැවින්; **අර්ථින් විසින්** = ප්‍රයෝජන ඇතියන් විසින්; **මහ** = මාගධ භාෂාවෙහි; **ඉලියන ලදයැ** = සොයන ලද්දේය; **පුවරඛණ්ඩ** = පදරඛණ්ඩය;– ළැලි කැබැල්ල; **මියුරු පිළිසඨර** මධුර පටිසන්ථාරය – සතුටු සාමීචි තෙපුල්; **ඔවජ්ජ ඇතියේ** = අවභාස සම්පන්නය = කාන්තිමත් ය – පිරිසිදු ය යුසේසි; **නොසරස් ආයෙසිම්** = වහා ආයෙමි වෙමි. අළුත ආයෙමි යනු භාව සි. ('**න චිරස්සං**' යනු 'නොසරස්' යනු වේ.) **නය දහසින් පිරියුණුවූ** = නය සහස්‍රයෙන් පරිපූර්ණ වූ; **සොයාපැත්තඵලෙහි** = සොතාපත්ති ඵලයෙහි; **නිම්වා නො උපදන හට** = අවසන් කොට නො සිපදීමට; **අරණේ** = ආභරණය කටයුතු; **හැසිරෙවසි** = හැසිරෙනුවෝ වහුය යනු; **සිසේසි** = කී නියාය; **ඵ බැව්** = ඵළඹක භාවයට – සෝණිස්සක් බවට; **උපාත්තවිඝය** = අධ්‍යාහාර කොට ගන්නාලද පූජාක්‍රියාවක් වාසස්ථානයකොට ඇති; **පවිමි** = පවත්නී විහක්තිය සි; **වාවියා අප කකමම** = සැලෙන් ඉවත් වැ; **වාවිහාදිෂ්ඨා මුඩිවිඩා** = සැලී බැවින් මිදී; **උදසඵන භාවිපත්ති විය** = ඵ බවට පැමිණීම මෙනි; **ඇජර බැවින් හැළුවි** = ආචර්ය භාවයෙන් ගළිත වැ; **ඵළඹක වාරකාදි** = සොණසි මූවිටි ආදී වූ; **දිය ඉස්නා වළඳ** = දස සිඳුවතය කරන භාජනයන්; **කියනු** = කිවයුතු; **සඤ්ඤාගස්ස ඉමානි** = සඤ්ඤායගේ මෙවිනුය යන අර්ථයෙහි; **සඤ්ඤායානි** = 'සඤ්ඤ්‍යාත්‍යානි' යනු මේ; **සවුයුගළු** = සාවස යුගළය; **ධම්** = ධර්මය; **සඩාකඛ්‍යාතය** = මනාකොට කියන ලද්දේය; **සසුන් බ්‍රම්සරය හා** = මාගධයට පූර්භාගයෙහි පිරියයුදු පිළිවෙතැසි කියනලද සාසන බ්‍රහ්ම චර්යාවෙහි හා, **මඟ බ්‍රම්සර** = මාගධසම්ප්‍රයුක්ත බ්‍රහ්මචර්‍යායෙහි; **සරවි** = හැසිරෙවි; **පස් උවදන් බඳුහ** = පඤ්චොපාදානස්කන්ධයාගේ; **මොනොවට** මනාකොට; **අපවත් කරනුවට** = විනාශකිරීම පිණිස;—

55. 'අනුපාවවනුවට' යි පොත්හි කිබෙයි. අධිකාලිපිහි එන **අනුපානුවට**' යනු මැනැවි. 'අනුප්පාදනය පිණිස' යන අර්ථ සි.

ඉධයෙන් නිවන් = ඉඞ්ගියෙන් නිබ්බත්තවූ;- උපන්නා වූ; **පිරිස සැර විසින්** = පිරිසෙහි වරයා වශයෙන්; **සැර බලා** = චරියාවලොකනය කොට; **කෙලෙස් පහන්** = කෙලෙස ප්‍රහාණය; **සවපැරැම්සැණහ** = ශ්‍රාවක පාරමී ඤාණයාගේ; **අසංඛ්‍යකප් සුව හස්** = අසඞ්ඛ්‍ය කල්පශත සහස්‍රයෙහි; **පිරූකා පැරැමෙහි** = පිරූ පමණ පාරමිතායෙහි; **ඵලසැහැවියයුතු** = ඵලය හා සමානවිය යුතු - ඵලයට සරිලන; **සැණ වෙසෙස්හි** = සැණ විසෙසයෙහි; **මහ ජ්ජැයක්** = මහත් දැයක්; **සල්හූ වැ** = හැල්ලූ ව;- බරක් නැති වැ; **සංවේ** = සම්සංසකාරයන් හෙවේ භයාකාරයෙහි උප දනා ඤාණයට; **හූරූ කැණිලෙණ** = හූරන්නු එසින් සාරනුදු ගල්ගුහායෙක්හි; **හූරක්හු** = සූකරයකු විසින්; **සාළ තැනින්** = කෘෂ්ටස්ථානයෙන් - සැරුහැනින්;—

(ඕ) පාළි 'කස - හිංසා විලෙඛනෙසු' යනුවෙහි කකාරය හකාරය ගෙන හෙළයෙහි 'හස' යන රූපයෙන් සිටගන්නී. වණ්ණ විපරීසයෙන් 'සහ' සී වෙයි. අන්තලොපයෙන් **සා** - සෑමෙහි යන ධාතුරූපය වෙයි. පාළි 'කස' ධාතුහුගේ 'කසිත-කටයි' යන කෘදන්තරූපයනට අනුරූසේ **'සාට - සාළ'** යන රූපයෝ මෙහි වෙත්. 'සාළ තැන' යනු **'කසිතට්ඨාන'** යනු හා සමාන වෙයි. **'සාට - සාළ** යන පදඞ්ඞ යථාකථඤ්චිත්කායඞ් සි.

කැරළි අග = ශිඛරාග්‍රය; **පිදියම්** = පරිකර්මයන්ගේ; **සවුපැරැම් නිපයනුවට** = සාවක පාරමී ඤාණය සිඛ්ඛාපට ගැනීම පිණිස; **ඇත්වාහන සජන ඇ** = හයත්වාහනයුඤ්ජිරීම් ආදිවූ; **එවැනි සැපපුම් ඇතියේ** = එබදු සම්පදා - නිෂ්පත්ති ඇත්තේය. **වඩමින් යන සෙහි** = වඩනය වෙමින් යන ඡායායෙහි; **මහ පස්වරූ** = මහා පඤ්චාද්වාරයාගේ; **සිමිහි (සිමිවහි)** = සමීපයෙහි; ("දෙවෙන් දවාල - මහම්ද්දහන - සිරිපියර - හිරිමුදුන - මහපස් වරූ" යන මොවුහු අන්‍යොන්‍ය පයාය්‍යයෝ වෙත්.) **පෙරවරූ** = පූර්වාරණයෙහි; **හායමානඡායා වෙයි** = පිරිහී ගෙන යන සෙවණ වෙයි; **පස්වරූ** = පඤ්චාද්මාරයෙහි; **වඩ්ඪමානඡායා වේ** = වැඩී ගෙන යන සෙවණ වේ; **මධ්‍යාහ්නයෙන් පර** = මද්දහනින් පසු; **පස්වරූ** = දිනයාගේ පශ්චිම කොටසෙහි; **අවඤ්ඣකලෝ** = අවමන් කළහ; **උකකිපිත්වා** = යට හෙළා; **ඣායනං** = සිතීම මහා බැලීම; **උජ්ඣායනං** = එසේම වේ; **ඡඤ්ඤයෙන්** = ඡඤ්ඤ ගතියෙන්; **අගසවුවනට නිසි** = අග්‍රශ්‍රාවක වීමට යොග්‍ය වූ; **පුරෙ පැවිජ්ජියන් තබා** = පළමු පැවිදිවූවන් තැර; **නව පැවිජ්ජි යන්ට** = අළුත මහණ වූ වනට; **දෙන්නෝ** = දෙන තැනැත්තන්

'පළමු පිළි විපුන = ප්‍රථම ප්‍රතිවෙධය කරන්නා වූ; **ප්‍රථමාවී හි** = පළමු යන අර්ථයෙහි වේ; **එකානු පුරන** = එක් අනුව පුරාලන; **කල්හි යූ තැන්** = කාලප්‍රයෙහි යැයි කියූ ස්ථානය යි නොහොත් කියූ බවයි; **අන් නොලා** = නො අල්ලාය යනු; **යි සේ යි** = කී නියායි; **කැන් කොට** = කර්ණිකා කොට; **බඳනාලද බඳු** = බඳින ලදුවන් වැනිවූ; **හැල්කරලින්** = ශාලි ශීර්ෂයන්ගෙන්; (අතින් ගහගැනී කාලාවයට 'කරල' නාමයක් පාළියෙහි තිබෙයි. 'අඩඩ තිණ කරලෙ කාවා'' යන තන්හි මෙනි. ඉන් මේ ඝිත්තාව්‍යය යි ඇති සලකමු.) **පුළුව කල්හි** = පුථුක කාලයෙහි – ළා කල්හි; **අගහස් ගන් කල** = අග්‍ර ශෂ්‍යය ගත් කල්හි; **දනකා ල** = කාපනකාලයෙහි; **වෙණ් කරනකල** = වෙළු ගසන කල්හි;– උප්පිඩු කරනකලැයි යි සේයි; **දූ සියා** = කපා; **හෙළු කොල** = බිම දැමූ ගොයම්; **කලප්කොට** = මිටි කොට; **බඳනා ඇ කල්හි** = බඤ්ඤාදි කාලයෙහි; **කල විටට** = බළ වාටයට; **නියෙනකල්** = ගෙතයනු ලබන කාලය; **කොටහි** = කොටුවෙහි; **අසිරා** = අතිරේක ලෙස; **ඵලසපන් වී** = ඵලසමපන්න වීය; **පෙලෙ** = ශෂ්‍ය ඵලය තෙම; **උඩාන විදියෙන් නිපන් බැවින්** = කාණ්ඩයෙහි නැඟී සිටින වීර්යයෙන් සිඳ හෙයින්; **උඩාන නම් වේ** = කායස්ථයෙහි කාරණොපචාරයෙන් උඩාන නම් වෙයි; **ධම්සරනුවා** = ධර්මයෙහි හැසිරෙන්නහු; **ධම්මං චරිතුං** = ධර්මයෙහි හැසිරෙනුවට; **සිලමසා'නි** = සවභාවය මොහවනුයි; **ධම්මචාරී** = එනම් වේ; **දිට්ඨේ සම්පරාහි** = දිඨධම්ම සම්පරාය දෙක්හි – මෙලෝ පරලෝ දෙක්හි; **සුව ඵලවා** = සුඛාවහනය හෙවේ; **මේ සුව ඵලවනු** = මේ සැප ලහට පැමිණවීම; **සුසැණ්ධම්මහි** සුචිණ්ණ ධර්මයෙහි – මනාසේ පුරුදු කළ ධර්මයෙහි; **ඒ මතු නොවෙයි** = එපමණෙක් නො වේ; **මෙසිඒ අනුසස් යි** = මෙද ආනිසංසයෙකැයි; **දුගතියට** = දුර්ගතියට; **පිළිසඳ ගමනින්** = ප්‍රතිසන්ධිගමනයෙන්; **නො යනුඒ** = නො යාම ද; **අනුසස් මේ වෙයි යූ සේ යි** = ආනිසංසයක් මැ වෙයි කී නියා සි; **සුසිණ්ධම්මහි** = සුචිණ්ණ ධර්මයෙහි; **වහල් නැති වැ** = උපකාරයක් – පිහිටක් නැති වැ; **මළවුන් සිරුරුතා** = මළවුන්ගේ සියලු ශරීරයන්; **පිළිජගනවුහු** = පටිජග්ගනය කරන්නාහු; **දවන වලලන ඇ විසින්** = දැවීමය වළදැමීමය යනාදි වශයෙන්; **සහවනුවෝ** = සඤ්ඤාපනය කරන්නාහු; **ජල පහළ පහළ තන්හි අග්නිජ්වාලයන් ප්‍රහත ප්‍රහතස්ථානයෙහි** – ගිනි දැල් වැදුණු වැදුණු තන්හි; **විදුහුණු** = විධ්වස්ත වැ ගිය;– විහිදිගිය – පහව ගිය; **සම් ඇනියා** = සම් ඇන්තාවූ; **ශුචිරහිත වැ** = පවිත්‍රතා නැති වැ; **විඝඤ්ඣවූවා** = දුර්ගන්ධ වූ; **නථවාරහි** = නාරිකා ගාරයෙහි – අන්තඃපුරයෙහි;—

(ඛ) 'සමණේ අගාර' යනු 'මෙහෙණවර' වී තිබේ. ,නාවිකා – ගාර' යනු 'නළුවාර' වී තිබේ. පළමුතැන්හි 'මෙහෙණ ගර' යි පැමිණ ගකාරයට වකාර වූ බැව් ද, දෙවන තැන්හි 'නළගාර' යනු 'නළුවාර' වූ බැව් ද සැලකියයුතු සේ පෑනේ. වකාර නූණු තැන 'කොටාර' යනු වේ. කොට්ඨාගාර > කොට ගාර > කොටාර යනු එහි ආගතප්‍රකාර යි.

ඒ උවනිසා සපුයෙන් = ඒ උපනිස්සය සම්පදයෙන්; **අසුභ සඤඤ පිළිලබනි (ලැබිණි?)** = අසුභ සඤඤාව ලබන ලදී; **සූරෑ වෑ නිවන් කල්හි** = සුකර වෑ නිබ්බත්ත කාලයෙහි; **නොසරස් හෙන සෙසින්** = වහා පතනය වන ප්‍රකාරයෙන්; **ගලනු වට** = වුතවී යාමට; කල යූ සේයි = කාලය වෙයි යනු කී නියා යි; **මෙ** = මේ වචනයන්; **තුමා මහදෙට තැන් සිතා** = තමාගේ අතිශය වෑඩ බව සිතා; **මුළු ලොවට වූ බුදුහු** = සකල ලොකයා පිණිස වූ බුදුරජාණෝ; **අනුඤඤයෙන්** = අනුමතියෙන් – කැමැත්තෙන්; **පසන් කිපි කල්හි** = ප්‍රත්‍යන්නය කොපයට පැමිණි කල්හි; **ඉස්නාක්** = ඉවජ්මානයක් – කැමැති දැයක්; **බඩැරි** = භාණ්ඩාගාරික තෙම; (බඩ + ගැරි = බඩැරි යනුවේ.) **කොට්ඨාගාරෙ** = කුළාරෙහි; **නියුතෙතා** = යෙදුණු තැනැත්තේ **කොට්ඨාගාරිකෙතා** = එ නම් වේ; **අයකැමි** = ආයකම්මික තෙම; (අය – ලැබුණු ධනය ලේකම් කොට තබන නිලදැරි.) **සුන්තහවත්** = ඡන්නකාමාය වසත්‍රයන් – සිවුරු මෙන් කඩ කැපූ කහවත්; **නිවැසුවෝ** = නිවාසනය කළාහු;– හැඳගත්තාහු; **පෙත් දෙන්නා** = පත්තිදානය කරන්නේය යනු; **යූ සේ සි** = කී නියා යි; **බෙරව රැව්** = භෙරව රාවය; **බිය ජනක හඬ** = බිය උපදවන ශබ්දය යි; **සස් පිළිවේ වී** = සව්වපටිවෙධය වූයේය; **සහ පවතතා** = සමඟ පැවැති; **පංසු කිළා යෙසං** = පස්කෙළි ඇතියේ යම් සෙතකුන්ගේ ද; **ඉධලොක සංඛාතො අතතභාවො** = මෙලොව යැයි කියනලද අත් බැව; **යජනමතු** = යාවජය පමණක්; **කිසිණු පිරියම්** = කසිණ බවුනු සඳහා පූර්වභාගයෙහි කටයුතු සංසකාර විශෙෂය; **පළවි කිසුණු ඈ** = පඨවිකසිණාදිවූ; **දස කිසුණුහි** = දස කසිණයෙහි; **කටයුතු තා කම්** = කටයුතු තාක් කම්; **කිසුණු පිරියම් නම්** = කසිණ පරිකම් නම් වේ **දිවසක්** = දිබ්බවකඛු; **සෝඩා** = දිබ්බසොතධාතු; **අඩිවිඩ** =; සෑඩි ප්‍රභෙද ගතඥානය; **චෙතොපරියඤණ** = මෙරමා සිත් පෙරැළි දන්නා ඥානය; **පුබ්බෙනිවස්** = පෙර වුසූ කඳ පිළිවෙළ දන්නා ඤණය; **මේ පස් අගිඤඤයන්** = මේ පස් වැදෑරුම් විශිෂට ඥානයන්; **බුදු අන් බව්** = බුඩානුභාවය; **ලකඛණාන්මක**

වැ = මහා පුරුෂ ලක්ෂණ සවරූප වැ; **සරීරෙහි** = ශරීරයෙහි; **නිපැන්** = නිෂ්පන්නය යි – සිදිය යි; **පෙරළා ලූ** = පෙරළා දැමූ; **කොලස් සියන් ඇති** = ක්ලෙශවිඡ්දන ඇත්තා වූ;

56. පොත්හි එන 'පාසිමිහි' යනුවට වඩා අඩෝ ලිපිහි '**පාසිමිවහි**' යන පාඨය මැනැවි. 'පාද සමීපයෙහි' යන අර්ථ යි.

සාමීප්‍ය සන්නමි = සමීපාර්ථයෙහි සප්තමිය යි; **පිළිගත් ඵලෙහි** = පටිඤ්ඤාත ඵලයෙහි; **දිබ්බඤ්** = දිබ්බාඡය; **ලූහු** = ප්‍රක්ෂේප කළාහු; **කැමැති සඳ** = කැමැති කල්හි; ('**සඳ**' යනු පාළියෙහි '**අස – භුවි**' යන ධාතුයෙන් නිපන් '**සන්න**' ශබ්ද සම්භූත ය. අන්ත **ත** කාරයට **ද** කාර වීම් පමණින් පුරාතන සිංහල ප්‍රාකෘතයෙහි '**සන්ද**' යි ආයේය. පසු කලෙක '**සඳ**' යි වී තිබ්.) **තැවියෙහි** = භවිවිකායෙහි; **නිවක්න ඔජ** = උපදනා ඔජය යි;—

57. 'අධිවතෙක් දෙවියෝ' යි පොත්හි තිබෙයි. '**ඉඛවන් දෙවියෝ**' යි ගන්නේ.

ඉඛවන් දෙවියෝ = සෘඞිමත් දේවයෝ; **බෝ ඔජ** = දිබ්බාඡය; **ඔජන ඔජනෙහි මෙ** = භාජනයෙක්හි භාජන යෙක්හි මැ; **ඔහි** = ඔපනය කෙරෙහි – දමහි; **ඔඛිත්** = ප්‍රක්ෂේප කෙරෙත්; **සත්ථා වත නො අත්ථාය** = සතර එකාන්තයෙන් අපට වැඩ සඳහා; **ඉමං අසඤමං අනුප්පවත්තනා යන ඇ** = මේ අසප්‍රවට පැමිණීසේක යනාදිවූ; **පවස් බඳු** = ප්‍රපඤ්ච වූවකු වැනි ය;—

58. 'බලත් කියනකල් පවස් බඳුය' යනු පුනරුක්තාර්ථ දායක අධික දුර්බාක්‍යයෙකි; **කියනකල් බලත් පවස් බඳුය, කරන කල්හි පවස් නැති සූ සේ සි**' ස් ශුඛ කැරැගත මැනැව.

කියන කල් බලත් = කියන කාලය වනාහි; **ඉඛවන්හුගේ** = ඉදුහ ඇතියාගේ; **ඉඞ්ඛිවිසා** = සෘඞි ඵලය; **ඉඞ්මහත්තං** = සෘඞි මහත්ත්වය යි – මහිමය යි; **එක්බිති** = අනන්තරයෙහි; '**හාසසිත්වා**' – **තොසෙත්වා** = 'හාසයිත්වා' යනු සතුටු කැරැවා යන අර්ථ යි.

59. 'සමවත් කින් විවස් මින්' යනු **'සමවන් කින් විවස්මින්'** යි ගන්නේ. **සමවන් කින්** = සමාපන්න ධ්‍යානය; **විවස්මින්** = විදර්ශනය කෙරෙමින්; **ආකිඤ්චඤ්ඤ සින් පවා** = ආකිඤ්චඤ්ඤායතනය ව්‍යාපනය කොට;—

60. 'කටයුතු තව කිස' යනු **'කටයුතු තා කිස**, කියා හෝ **'කටයුතු පුවි කිස'** කියා හෝ ගන්නේ.

දෙවැටෙකින් = ද්විරාවර්තයෙකින්; වාරවයෙකින් යි සේ සි. **සිත් අපවත්** = චිත්ත ප්‍රවෘත්ති රහිත වූ; **ඝට්ටෘස්ණ** = කැමැති පරිදිවූ; **ඔවුන්මෙ කිහැයත්** = ඒ අනොමතෙරුන් මැ කිහු යයි කිව ද; **මැනැවි මෙ** = මනාප මැ යි;

61. සම්මඝිඛා, පිරිවැජැ' යනු **'පිරිමැජැ'** යි ගන්නේ. **පිරිමැජැ** = පරාමර්ශනය කොට – සිහිකාට යි සේසි.

62. 'නු සිතා තැන් බලා' යනු අධෙලිපිහි එන 'නිසිතා' යනු ගෙන **'නිසිතා තැන් බලා'** යි ගන්නේ.

පුප්ඵාසනානුමෙවුනියට = පුප්ඵාසනානුමොදනාවට, **නිසිතා**= යොග්‍යවන තාක්; **තැන්** = (පිටකත්‍රයාගත) ස්ථානයන්; **බලා** = නුවණැසින් පිරික්සා බලා; **පමණ නැනි** = ප්‍රමාණයක් නැත්තා වූ; **බුදුමහත්ඩයෙහි** = බුද්ධමහිමයෙහි; **අන් පෑ** = හසන ප්‍රාසාරණය කොට; **කේ හා මස්** = කෙස හා මස්සු – කෙස් රැවුල්; **තිවීවරසඳව** = හඳනා පොරෝනා තුන් සිවුර ද; **පතෙතාව** = පමාණුපග පාත්‍රය ද; **වාසි** = දූවටු කපන පිහිය ද; **සුවි** = හිදි කටුව ද, **බන්ධනං** = කායබන්ධනය ද; **පරිසාවනෙන** = පෙරහන්කඩ සමහ; **එතෙ අඛ** = මේ අවදෙන; **සුතතයො ගයස** = යෙදෙන ලද යොග සඞ්ඛ්‍යාත මහණදම් ඇති; **හිකඛුනො** = භික්ෂුහුගේ; (පරිෂ්කාරයෝ නම් වෙති.) **සිරැ** = ශරීරයෙහි; **පිළිමුතුවෝ** = පටිමුත්තයෝ වූහ – බහා පැලඳී ගියහ; **හණ්ඩප සාරණ** = අත පැම; **එහි හිකඛු උපසම්පදවට** = 'එව මහණ' යන බුදු වදනින් පිහිටන උපසපුවට; **සහකාරී කාරණ වේ** = සහකාරි කාරණ වෙයි – (සහකාරි කාරණ නම් ඵලයෙන් වෙන් නො කළ හැකි 'පටතනතු' වැනි කාරණය යි.) **පුරිම හෙවෙහි** = පළමු භවයෙහි; **සුරැ** = හැසිරෙන ලද; **උපසපුව** = උපසම්පදාව; **උපාදන් කරුණු වෙ යෙන්** = උපාදාන කාරණ වේයැයි කියත්;—

(ඛ) මැටි ආදිය කටාදින්ගේ ජනනය පිණිස ගනු ලැබේ. සවණ්ඩාදිය අලඞ්කාරාදින්ගේ ජනනය පිණිස ගනු ලැබේ. එමෙන් කාසී ජනනය පිණිස ගනු ලබන කාසීයා හා එකට යෙදී පවත්නා කාරණය උපාදාන කාරණ නම් වේ.

('පැවිජි වෙසට' යනු 'වෙසෙස් කරණු යෙන්' යනු හා යොදා ගතයුතු.) **සොස මඤ්ඤු ඔරොපනාදි** = සෙස් රැවුලු බෑම ආදිවූ; **මේ හා** = මෙහෙය හා;--

63. 'සවු පැරැමෙහි ඵල වැනි වත' යන මෙහි '**වැනි**' යනු අධික පාඨ කි.

සවු පැරැමෙහි = සාවඥ පාරමිතායෙහි; **ඵලවත සඳණ්හි** = විපාකය වත්ත සඳණයෙහි; **ඉජිනෙය හෝ** = සමෘඩ වන්නේදැ යි; **අනා අස් සඳණ** = අනාගතංස ඥාණය; **අභිඤ්ඤා සඳණ** = චතුර්ධ්‍යාන ප්‍රඥව; **මොඝා - තුඛ්‍ය** = 'මොඝා' යනු භිස්ඝ යන අර්ථ යි; ඒවුහු = ඒ බොණ්ඩඤ්ඤාදීන්ගේ; **අතවැසි කැන් ගෙන** = අනෙතවාසිකත්තනය - අතවැසි බව ගෙන; **විරයසං - බහුනා කාලෙන** = 'විරසඝං' යනු බොහෝ කාලෙකින් යන අර්ථ යි. **අකම්ම - අකම්මිම** = 'අකම්ම' යනු කෙලෙමු යන අර්ථ යි; **මහන් අධියර** = මහත් සත්කාරයක්; **දනැයි යි සේ යි** = දැනයෙඝ යනු කී නියා යි; **ආසන පඤ්ඤ පන** = අසුන් පැනවීම; **හොජන පවියාදන** = බොජුන් පිළියෙළ කිරීම;

64. 'ඇති' යනු 'ඇයි' යි ගන්නේ. **ඇයි** = ආදිකොට ඇති; **අධිකිරිය** = අධික ක්‍රියාව - සත්කාරය; **රජ්ජෙන්මනන** = රජුන්ගේ කෙත් මනින්නා වූ; **මිනීමෙන්** = මිම්මෙන්; **ගණන සඞ්ඛ්‍යායෙන්** = රියන් ගණනින්; **ලජපඤ්මල්** = විලඳ පස්වැනි කොට ඇති මල්; **ලජ පඤ්මා මල් නම්** = ලාජ පඤ්චම පුෂ්පයෝ නම්; **ලජ** = විලඳය; **සමන් කැකුළු** = මාලතී මකුළුය; **හෙළ ඔද්දනු** = සුදු අඹය; **හි කණ** = ඊතණය;

65. 'සුදුමල්' යනු 'සුන්සහල්' යි ගන්නේ 'භින්නතණ්ඩුලය' යන අර්ථ යි;

භුමනින් = බහුමානයෙන්; **කළතා පිළියෙළ** = කළතාක් යුතු කිරීම; **භුමනා කරන බැවින්** = බහුමානයෙන් කරන බැවින්; **පස් පිළියෙළ** = පව්වය පවියාදනය; **ආසන පඤ්ඤපනාදි** =

අසුන් පැනවීම් ආදිය; **දක්ඛිණේය්‍ය දිය** = දක්ෂිණෙය්‍යයාය; **දක්ඛිනති වඩ්ඪනති එතායාති** = මැය කරණ කොට ගෙන වැඩෙත්නු සි; **දක්ඛිණා නම්** = දක්ෂිණා නම්; **දන්** = දානය සි; **තදත්‍ථාය දිය මානං උදකං** = ඒ දක්ෂිණාව පිණිස දෙනු ලබන ජලය; **දක්ඛිණෙය්‍ය දකං** = දක්ෂිණේය්‍ය නම් වේ; **දන් පූහාගි** = දානයාගේ පූජා භාග යෙහි; **පිළි ගාවා අන්ගි** = පරිග්‍රාහකයාගේ හස්තයෙහි;—

66. 'දෙවා හෙළන දිය' සී පොත්හි තිබෙයි. අඩොලිපිගත 'දුවා හෙළන දිය' යනු මැනැවි.

දුවා හෙළන = දුයකයා විසින් පාතනය කරනු ලබන; **දිය** = ජලය; **දුනු උදක** = දෙනලද ජලය; **සාක්ෂි කොට** = ඇස ගස්වා; **දුනුවේ යෙන්** = දෙන ලද්දේය යනු කියත්; **සතපා** = සන්තර්පණය කොට – පිනවා; දුන්තන් ගෙන = (දින්නතන්නය) දුන්බව ගෙන; **කළතා අභියර** = කළතාක් සත්කාරය; **පුරනකා පැරැමට** = පුරන පමණක් පාරමිතාවට; **එතරණ බැවින්** = අවතරණය – බැස ගැන්ම වන හෙයින්; **ගිහි සැහැවි වූවා මෝ** = ගිහි සවභාව ඇතියෝ වූ අපි; **නත්ති දිනනං** = දුන් දෑයෙහි විපාකයෙක් නැති; **නත්ති සිටඨං** = සදන ලදුයෙහි විපාකයෙක් නැති; **නත්ති හුතං** = පුදන ලදුයෙහි විපාකයෙක් නැති; **නත්ති සුකට දුකකටානං කම්මානං ඵලං විසාෂකා** = කුශලා කුශල කර්මයන්ගේ විපාකයෙක් නැති; **නත්ති අයං ලොෂකා** = මෙලොවෙක් නැති; **නත්ති පරෝ ලොෂකා** = පරලොවෙක් නැති; **නත්ති මාතා** = මවක් නැති; **නත්ති පිතා** = පියෙක් නැති; **නත්ති සත්තා ඔපපාතිකා** = අවපාදුක සත්ත්ව කෙනෙක් නැති; **නත්ති ලොෂෂ සමණ බ්‍රාහ්මණා සම්මග්ගතා සම්මා පවිපන්නා** = ලොකයෙහි මනා මඟ ගමන් ගත් මනා මඟට පිළිපන් මහණ බමුණු කෙනෙක් නැති;—.

67. 'යන අෑ දස වතු' යන මෙහි යට දශ වස්තුව මැ කී හෙයින් 'අෑ' ශබ්දය අධික සි.

යන දසවතු මිසදිට්හෑ = නිදර්ශිත දශවස්තුක මිථ්‍යා දෘෂ්ටිය සි; **'අත්ති අයං ලොෂකා' යන අෑ** = මෙලොව ඇත යනු ආදිකොට ඇති; **දසවතු සම්දිට්හෑ** = දශවස්තුක සම්‍යක් දෘෂ්ටිය සි; **ඤාණ විවස්නා** = විදර්ශනා සහිත වූ; **මහ** = සහර මාගීය සි; **ඵල විමුත්ති** = කෙලෙසුන් කෙරෙන් මිදීම යැයි කියන ලද ඵලවිමුක්තිය සි; **පස්සම්භුන් ඤණ** = පශ්‍රබ්ධිඥානඥාණය; **අව්‍යාපාද** = අව්‍යාපාද නම් මෛත්‍රී සංකල්පය; **අවිහිංසා සංකප්ප** = අවිහිංසා යැයි කියනලද කරුණා සංකල්පය; **ගන්නේ** = ගතයුතු;

8. අහසවූ වත්.

අත්ථස්ස = යි සේයි; **කාරණස්ස** = කාරණයක්හුගේ; **උපපත්ති** = උතුපත්ති තොමෝ; **අප්පුපත්ති** = අපොත්පත්ති නම් වේ. **හැවිළිලි අහරති** = ගෙන් ගෙට ගොස් උදෙසා සිව හවුළා ගත් – එකතු කොට ගත් පිණ්ඩපාතාහාරයෙයි; (**අවුල** – ඇවිළීමෙහි යන ධාතු යි. පාළි 'ආවුණ' යනුවෙන් භින්න යි. දෙවන 'ලි' කාරය භාව ප්‍රත්‍යයක් වන 'ඉලි' යනුයෙහි ය. 'හ' කාරය ආගමජ යි. තොහොත් අන්වෙස ඇවිසි > ඇවිළි > හැවිළි යනුවේ. **අවිස** – සෙවීමෙහි යන ධාතු යි.) **පිඬු ඇවිළීමෙහිය** = පිණ්ඩාන්වේෂණයෙහිය; **නො පමිජිය සුතු** = පමජ්ජනය නොකටයුතු; **බිඟ සිහනු මුත්** = භික්ෂා පර්‍යේෂණ නමුදු; **අසුභන පරියෙසන විසින්** = අසුභ සෙවීම් වශයෙන්; **පස පිරියෙස්නේ** = පඤ්චය පරියෙසනය කරනුයේ; **පැමුජ්ජනෙ නම්** = පමජ්ජනය කරන්නේ නම් වේ – පමාවන්නේ නම් මෙ; **උද්දිස්ස ඨානං** = උදෙසා සිටීම; **උත්තිඨං** = එනම් මෙ; **තස්මිං උත්තිඨෙ** = ඒ උදෙසා සිටීමෙහි; **සුසිරි ධම්** = සුවරිත ධම්ය; **සත්තිස් බෝ පැකි ධම් ඒව්** = සතර සතිපඨානාදි සත්තිස් බොධිපාක්ෂික ධම්ය හෝ; **කියන ලද ධම්** = කියනලද ධම්යෙහි; **මොනොවට සැරිය යුතු යැ** = මනාකොට හැසිරිය යුත්තේය; **ධම් සුරුයේ** = ධම්චාරී තැනැත්තේ; **සුවෙන් එසරෙයි** = සුවයේ හැසිරෙයි; (**සර** – හැසුරුම්හි යන ධාතු යි.) **අත්තානුවාද භය** = තමා මැ තමහට නුගුණ කියාගැන්මෙන් ඇතිවන බිය; **යන ගාද්** = නිදර්ශිත ගාථාව ත්; **සන් කිඳුරු දූ** = වඳ කිංනර ජාතකය; **ගෙහි පතන** = ගෙවැසියන් පතනු ලබන්නාවූ; **මහුල් අධිගර කොටැ** = මඞ්ගලාරම්භයෙක යනු (ස්මරණය) කොට; **අසෙවනා ච බාලානං' යන ඈ** = 'බාලුන් නො සෙවීමය' යනු ආදි කොට ඇති; ('තුමා' යනු අධික යි.) **තුන් මහුල්** = මඞ්ගලත්‍රය; **කියා** = කථනය කොට; **ජනවියෙහි** = ජනපදයෙහි; **කලණ යන නුමන් ලදිය** = කල්‍යාණිය යන බහුමාන ලද්දියගේ; **කළු** = කාළ වර්ණ වූ; **සිනිඳු** = සිනිඳ වූ – මොළොක් වූ; **සරල්** = අක්-බුරුරු වූ – අගින් බොකුටු ගැසුණා වූ; (කැවිකිරීම – දරණුගැසීම – රැළිගැසීම – බුලත් අත – සත්‍රීන්ගේ කෙශ කලාපය යනාදි අර්ථයන්හි වැටෙන දෙමළ 'සුරුල්' ශබ්දයෙක් හිබෙයි. මේ සරල්' යනු ඒ හා සසඳනු.) **රත්** = රක්තවර්ණ වූ; **අතුල්** = හස්ත තලය; **පතුල්** = පාදතලය; **ඔවමස්** = ඔජඃමාංසය යන; **ඈ** = ආදිය යි; **තඹනිය පෙළ** = තඹවන් නඛපාළිය යි; **විදුරු පෙළ බඳු** = වජිරපාළියක් බඳුවූ; **නං** = 'නං' යනු; **නඤරාජානං**=

නඳුරාජයා යන අර්ථයි; **විසයෝ කෙරෙයි** = වෙන් කෙරෙයි; අඛලූලී = (අඛ+උලූලී) අඩිස උල්ලිඛිත වූ – අඛක් පිරනලද; **කෙහෙන්** = කොශයෙන් යුක්ත වැ; **දෙතනජ්** = දෙතන්හි මැ; **සරස හී** = හරහට වැටී; **බ්‍රහ්මුජ්ජුගතතවන බැවින්** = බඹහුගේ සෘජු වූ සිරිරි ඇතිවන බැවින්; **බඹරූසමන්** (**සටහන්?**) = බඹක් හුගේ රූප සණ්ඨානය ඇති; **නී කුඛහු** = නිධිකුම්භිහු; **දුයජ්** = දුයජ්ජය – දෙමාපියන් සතු බෙදූ ගතයුතු ධනය යි සේ සි; **දුතබබකෙන ච** = දියයුතු අර්ථයෙන් ද; **ආදුතබබකෙන ච** = ගතයුතු අර්ථයෙන් ද--

68. 'දුයාද වත්‍ථු' යනු '**දුයාදෙ,වත්‍ථු**' සි ගන්නේ.

දුයාදෙ = එනම් වේ; **වත්‍ථු** = ධනය සි; **තදෙව** = ඒ 'දුයාද' යනු මැ; **දුයජ්ජං** = (සවාර්ථයෙහි ණ්‍ය ප්‍රත්‍යයානන්තර්‍යමෙන්) 'දුයජ්ජ' නම් වේ; **සෙවණ** = ජීයාවණ්ණය – සේමඤ්ඤ; **කම කෙලෙස වට** = කාමවට්ටයට හා කිලෙස වට්ටයට ද; **විපාකවට** = විපාකවට්ටයට ද; **පසවන බැවින්** = ප්‍රත්‍යය වන භාවයෙන්; **තුන්වවින්** = වට්ටත්‍රය යෙන්; **අනුයන ලදු** = කැරිව යන ලද්දේය; **වටැති සිට** = වට්ටයෙහි සිට; **වැළජියයුතු බැවින්** = ප්‍රයෝජන ගතයුතු බැවින්; **වටහු** = ('අනුගියේ' යන ක්‍රියා පදයාගේ කර්මය වූ) වට්ටයන්, **අනුගියේ** = (දුයාදය තෙම) කැරි වැ නියේ ය; **වට්මුලු දුකට** = වට්ටමූලක දුකඛයට; **පැළ සහිත** = පීළා සහිතය – දුක් සහිතය; **දිස කෙරෙමි** = දුයාදයකු – උරුමක්කාරයකු කෙරෙමි; **කුමරු** = කුමාරයා; **දුයජ් අරවන කරුණෙන් හා** = දුයාදය ආහරාපණය කිරීම් සංඛ්‍යාත කාරණයෙන් හා; **සියදුගැමි මහින්** = ශකාදුහාම් මාගීයෙන්;

69. 'තුනු නො කළ බැවින්' යනු නො යෙදෙසි. "රාග–දෙසානං තනුත්තා සකදාගාමී හොති" යනු ආගම පාඨ හෙයිනි. **ගුණු නො කළ බැවින්**' සි ගන්නේ. 'ඝිණ නො කළ හෙයින්' යන අර්ථ සි.

ඉතිදි පමණ දුක් = අතිරෙක ප්‍රමාණ දුක්; **අයදම් යූ සේ සි** = ආයාවතය කෙරෙමි යනු කී නියාසි; **නො පවුප්පවත්තා** = පැවිදි නො කෙරෙත් වා; **මේ අවුපත්තියෙහි** = මේ අප්‍රුප්පත්තියෙහි; **මේ නිදන්හිය සි සේ සි** = මේ නිදානයෙහියැ යනු කී නියාසි; **උකටලි යෙමි** = මම අරුචි ඇතියේ වෙමි; **ගළනුවට** = ගළපනුවට – නො කඩඉකාට රැකීම පිණිස; **සිඛ පියා** = ශික්ෂා ප්‍රත්‍යාඛ්‍යානය

කොට; **භුනුහවට** = හින බවට – හිහි බවට; **නවත්නෙමි** = ආවර්ජනය කෙරෙමි; **සැහැදූ** = ශාක්‍ය දුහිතාවූ; **සාකියසස දුහිතා** = ශාක්‍යයාගේ දූ තොමෝ; **සාකියානි** = එ නම් වා; **අතැ ගත් ආර** = හස්තාග්‍රහණය කළ ආකාරය; **දැමි කෙතෙහ** = කාමතෘෂ්ණා යෙන්හි – දැවූ හේතොන; **සුන්** = ශූන්‍යවූ – සපතලද; **කන්නැහැ නහුල් ඇතියා** = කණිනාසා නඩිහුලයන් ඇත්තී වූ; ('නංහුල' නම් වල් පත සි.) **පුලුටු මැකිළියහ** = පලුඹ මකුටියක් – දුගිය වැඳිරියහ; **දමි වනිරියහ සි සේ සි** = දුගිය වැඳිරියහ යනු කී නියාසි; **වැටුමට** = උපස්ථානයට – සේවයට; **ඉතා දක්නහට නුසි** = අතිශයින් දැකීම පිණිස යොග්‍ය වූ; **ඉතා පැහැ ජනවනි** = අතිශයින් ප්‍රසාද උපදවන්නී වූ; **නඳ** = නන්දය; **නො උසම** = උකකණ්ඨිත නො වව; **ඇපයෙමි** = මම ඇපවෙමි; **පවිහු** = 'පටිහු' යනු ද; **පාවිහොගො** = 'පාටිහොගෝ' යනු ද; **පදියා** = පසීය වචන සි;—

(ඈ) විනය අට්ඨවාහි ඉණසිඝ වහැ "ඉණසිඩ්ඨා නාම යස්ස පිති පිතාමහෙහි වා ඉණං ගහිතං හොති.....යං වා ආවාපඨඩ්ඨා.....ගහිතං හොති" යනු දැක්වෙයි. මෙහි **'ආවාපෙඩ්ඨා'** යනු ඇපකොට යන අර්ථ සි. මෙසෙයින් **'ආවාප'** යනු හෙළුවට **'ඇප'** වී යැයි ගන්නේ. **සුළු මවු රජන සින්** = චූළ මාතු වූ රාජිනියගේ පුත්‍ර වූ;

70. 'තෙරුන් රහත් නොපත සුරු බ්‍රම්සරුන් දෙවුලොව එකැතිතුන් ගැන කියත්' යන මෙහි 'බ්‍රම්සරුන්' යනු **'බ්‍රහ්මසින්'** සි ද 'එකැතිතුන්' යනු **එකැතියෙන් උපන්'** සි ද ශබ්ද කැරැගත මැනැවි.

තෙරුන් = තෙදු සථවිරයන්; **රහත් නො පත** = අර්හත්ත්ව යට නො පැමිණියේ නම්; **සුරු බ්‍රම්සරින්** = හැසිරෙනු ලැබූ බ්‍රහ්මවර්‍යායෙන්; **දෙවුලොව** = දේවලොකයෙහි; **එකැතියෙන්** = ඒකාන්තයෙන්; **උපත් ගැන** = උත්පත්තිය සඳහා; **බැළ මේ කරුයෙහි යන** = බැළයට – කුලිය පිණිස නියොගය සපයන දැසයෙක් වෙහි යන; **වාදයෙන්** = කිමෙන් – නිදුජනක කථා යෙන්; **සසුන් කම** = ශාසන කර්මය – මහණකම්; **මෙහෙවේ** = පෙෂ්‍ය හෙවත් නියොගය වේ; **අප්සරස්හු** = අප්සරාවෝ; **බැළ වෙන්** = භෘත්‍ය හෙවත් කුලිය වෙත්; **ඔහැණ** = ඔකකිණ්ණය කොට – ඕල දී; **වික්කෙහි** = මිලයට දුන්නෙහි; **වික්කිණ්ණ ගත්හ** = මිලදි ගත්හ; **පෙළෙනුයේ** = පීඩිත වනුයේ; **වෙළෙනුයේ** = ළිළිත වනුයේ – ලජ්ජාප්‍රාප්ත වනුයේ; **පැවැජයට** = පැවිද්දට; **අගාරසස හිතං** = ගිහිගෙට හිත වූයේ; **අගාරියං** = එනම් වේ;

කාසි වණ්ණිජ්ජාදි = ගොවිතැන් වෙළඳුම් ආදිය යි; **තං එසේ නත්ථි අනාගාරියං** = හේ මෙහි නැත්තුයි අනගාරිය නම් වේ; (එහි කිම්?) **පබ්බජ්ජා** = පැවැජ්ය යි; **ඒ අනුතුරුවූ** = ඒ අනුත්තරාවූ – අතිශයින් උතුම් වූ; **සත්‍ථුන් ඛුම්සරට** = ශාසන ඛුද්ධාවතාරයාගේ; **දුටු ඛැමියෙහි** = මේ අත්බැවිනි; **වත්මනු බෙවෙහි මෙයැ යූ සේසි**= වර්තමාන භවයෙහි මෑ යැයි කී නියායි; **සපයා** = සම්ප්‍රාප්ත වැ නොහොත් උපයා; **රහත් ඵල පත් සේ** = අර්හත් ඵලයට පැමිණි බව; **පස්ච්බුන් සැණ** = පච්චවෙක්ඛණ ඤාණය; **ජෑ බිණු** = ජාති නොමෝ ක්ෂය කරන ලද්දීය; **පරිඤ්ඤා** = ත්‍රිවිධ පරිඥා වශයෙන් පිරිසිඳ දැනීමය – **පහාන** = ඒ ඒ මඟින් හෙළෙසුන් ගෙවා හැරීමය – **සච්ඡිකිරියා** = සිව් සස් පසක් කිරීමය; **භාවනා විසින්** = මතු මාගීය වැඩීමය යන මේ කෘත්‍යයන්ගේ වශයෙන්; **සොළස විධ කරණීය** = සොළොස් වැදෑරුම් කිස; **පිළි** = නැවත; **මෙ බවට** = මේ කිස සැපයිය යුතු බවට; **නො එමි ජැනි** = නො පැමිණෙමැයි දැනගත්සේක; **රහත් මඟ නියෙන සේ** = අර්හත් මාගීයෙහි නියමාන භාවය (රහත් මහට පැමිණි බව යනු භාව යි.) **එක් තෙරෙක්** = එකතරයෙක් – එක්තරා නමෙක්; **සතර ඇස්වන්** = සතර ආශ්‍රවයන්; **පහන් හෙයින්** = ප්‍රහීණ හෙතුවෙන්; **රහත් ඵල සපියුතු** = අර්හත් ඵලය හා සම්ප්‍රයුක්ත; **සමාධි** = සමාධිය යි; **සාක්ෂාදර්ශයෙහි** = ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීමය යන අර්ථයෙහි; **කිපා** = නිපාත පද යි; **අයං මෙ මඟෙහා භාවිතෝ** = මාවිසින් මේ මාගීය වඩනලදි; **ඉදං ඵලං සච්ඡිකතං** = මේ ඵලය පසක් කරනලදි; **පච්චත්තන සැණින්** = තමන් නිසා (වෙන මෑ) පැවැති ඤාණයෙන්; **ඇවි ඇවි සද** = කාලෙකැති කාලෙකැති කාලයෙක්හි; **සමවැජැ** = සමාපජ්ජනය කොට – පැමිණ; **අව මුජ්මි** = මම මිදෙමි; **ඒ ඇපයෙනි** = ඒ ආවාපයෙනැයි; **යූ තැන්** = කී බව යි; **සිරිසිදැ** = සොටස් සොට;

71. 'තණ්හඛටු' යනු **'තණ්හඛටු'** යි ගන්නේ. **තණ්හ ඛටු** = තෘෂ්ණා නමැති භණ්ඩාගාය; **රහත් මහ** = අර්හත් මාගීය යි; **ඵල එව්** = ඵලය හෝ (මොහක්ෂය නම්);--

72. මෙසේ හෙයින් 'රහත්මහ ඵල එව්' යනු **රහත්මහ, ඵල එව්'** යි විවෙර්ද කටයුතු.

සුවහයි = සුඛයෙහි ද; **දික්හයි** = දුක්ඛයෙහි ද; **නො කිපි** = සම්පීත නො වේ; **කම් අනුරැවින් උපජන** = කර්මානුරූප පරිද්දෙන් උපදනා වූ **ඒමුලු** = ඒ සුවදුක් දෙක මුල් කොට ඇති;

අනුනය හා = රාගය – ඇල්ම හා; **පළිඝ** = පටිඝය – ක්‍රොධය; **සුන් බැවින්** = ජීන්න බැවින්; **තතුරු මැදහත්කි මෙ** = තත්‍ර මධ්‍යස්ථතායෙහි මැ; **සිවි යූ කැන්** = සිවිනේය යනු කී බවහි; **දැසෙවු** = නපුරු සේ ඡාදනය කරනලද; **ගෙඟක් වැනි** = ඝරකායක් වැනිය ;**භවුන් සැති සිදැ** = භාවනා සන්තතිය සිඳ; **සිද් අවසිද්** = ඡිද්දවඡිද්ද වූ; **විජුනි** = වෙධනය කෙරෙත්; **නො හැවු සිතට** = මාගීයෙන් නොවඩනාලද චිත්තයට; **වජනි**= මැද්ද ගනිත්; **අඹ කොටැ** = ආමිස කොට – ඇම කොට; **ගඩ බුවන් වහයි** = කොටළුවන් අදහා වූ; **බඳු විඡිජන** = භණ්ඩ විසඡ්ජනය – බඩු විසදීම – වෙළඳුම; **විකුණන ජනයි සේයි** = විකිණීම දනයෑ යනු කී නියායි; **පිරිවට** = පිරිපිටුගි – දිය අගළ ඉවුර මත්තේ; **කාමඝංයොජනයෙහි** = කාම බන්ධනයෙහි; **ගළවනුවට** = ඝටාපනය – ගැළපීම කරනු පිණිස; **පුවස් කෙළෙ යි සේයි** = පිපාසා කෙළේය – ආශා කෙළේය යනු කී නියා යි;—

73 'පාතොදං' යනු '**පතොදං**' යි ගන්නේ.

කැහැවි = නෙවිට – හෝටුව; **හෙළනෙම්** = පාහනය කෙරෙම්; **ශඛ්ඛාඛෘති මුඛ ඇතියඛ** = හකක් බදු මුහුණ ඇත්– තියක; **වටා** = නැවත; **තෘණ තණඩුල ඇ වටි** = තණ සඟල් ආදි වැටුප;—

9. නඳ තෙරුන් වත්.

සුඳු නම් ඝුරු වැද්දකු = වුඳ නම් සූකරිකයක්හු; **සායෙහි**= ඡාත සමයෙක්හි;

74. 'ඒ ගිඳ නැළියක' යනු '**විහි දෙනැළියඛ**' යි ගන්නේ.

විහි දෙනැළියඛ = වීහි නාළිද්වයෙඛ – ඒ නැළි දෙකක; **ධනක් දන්නේ** = ධනය දතයුතු; **කැණැගෙන** = මිලදී ගෙන; **ඔවුන්** = ඒ ශූකරයන්; **පුස්නවුන් අතින්** = පොෂණය කරන්නන් සමීපයෙන්; **පැළදෙරැ** = පැසුළු දිග පිළිඛන්නෙහි; **ගොවුදක් සෙසින්** = ගොවජයක් – ගාලක් මෙන්; ("**ගොවාඩා**" යනු හිඤ්ඡිය ව්‍යවහාර යි.) **රුවා** = රොපණය කොට; **හටගන්වා යූ සේයි** = සමුඞ්ඛිත කෙරුවා යනු කී නියායි; **ටැඹැ** = සනම්භයෙහි;

75. 'සප්පිසි ගැනය' යනු '**සප් පිපි ගැනය්**' යි ගන්නේ.

සප් = ශොඵයෙන්; **පිපි ගැනැය්** = පිපුම් ගෙනයෑ යනු; **යූ සේයි** = කී නියායි; (**පිපිහළුව** යනු භාව යි.) **සිරි මුහුරෙන්** =

සතරැස් පොල්ලකින්; **පොඟයි** = පොථනය කොට – තළා;

76. 'දෙවලු අතුරෙහි' යනු '**දෙතලු අතුරෙහි**' යි ගන්නේ 'උභය තාලූන් අතුරෙහි' යන අර්ථ යි.

උගුර පවා = ගළනාළිය ව්‍යාපනය කොට; (උගුරු නම් තැලි තැහිම යි. එයට කරණය වන හෙයින් ගළතළ උපචාර වසින් **උගුරු** නම් වීය යි දතයුතු.) **පැටවූ** = ප්‍රවේශකළාවූ; (සථානානන්තරයෙහි පටිඝාදනාදිඅර්ථයෙහි වැටෙන '**පැවි**' යනුයෙක් පැනෙයි. මෙහි පාළි '**පවිට්ඨ**' ශබ්දය හා පසීාය වූ '**පැට**' යන ප්‍රකෘති ගතයුතු.) **කකියන** ක්වපිත වූ; **තුනුවූයේ** = තන්‍රුඛයට පැමිණියේ – තුනී වූයේ; **නො කැලැත්තේ** = කැලැති නුවූයේ;

77. '**තණ ඔදු දෙලෙන්**' යන මේ අර්ථය කියන ලද්දේ "තිණුක්කාය" යනුවට ය. තිණුක්කා නම් **ගිනිකුකුළු ය** හෙවත් තණසුලය. පොත්හි එන මූර්ධන්‍ය ළඛය අසඛ්ඛතයැයි සලකමු. 'තෘණොල්කාජ්වාලයෙන්' යන අර්ථ යි. **වැළැත් වෙහෙර** = සමීප විහාරයෙහි;

(ඩේ) වැළත නම් අත්පසෙකි. විනයෙහි ඒ ඒ කාර්‍යයනට සුදුසුසේ නියමිත දෙඅත්පසෙක් වෙයි. එසොක් දෙරියන්විය තෙකි. එසොක් දෙළොස් රියනෙකි. හේ මේ ශබ්දයාගේ වාච්‍යාර්ථය වේ; 'බර + අත් = බැරැත් > වැළැත්' යි ගතයුතු හෙයිනි. කල් යත් යත් ලක්‍ෂණ ශක්තීන් සාමාන්‍ය සම්පාර්ථයෙහි නිරුඩ වී.

කෙණෙකින් දූ ද = ක්‍ෂණයෙකින් දූවීයේ ද; **එසෙයින්** = එපරිද්දෙන්; **අවිචි සන්තාපය** = අවිචි ගින්න; **අධිපරිළාහ ඇතියා** = අධික තැවීම ඇත්තේය; **එක්කාණේමඩුල් දී** = එක් කණණීකාමණ්ඩලයක් දී; **නැඟූ** = උද්ගත කරන ලද; **වටහෙයක් පමණ** = මණ්ඩලාකාර ගෘහයක් පමණය යනු; **සූ කැන්** = කිඹව යි; **නිරයෙ හවෝ** = නිරයෙහි වූයේ; **නෙරයිකෝ** = එනම් වේ; **සෝ ච සෝ අග්ගිවාති** = ඒ නෙරයික වූයේ ත් හේමය ගිනි වූයේ ත් හේම නුයි; **නෙරයිකග්ගි** = එනම් මේ; **තමිහි** = ඒ නිරා ගින්නෙහි; **උදරොම්මයෙන්** = උදරොම්මයෙන් – කුස උණුසුමින් – ගින්නෙන්; **කාලඛාලයෙකින්** = ගර්භයාගේ ප්‍රථමා වස්ථාව වූ කලල සමයෙහි ත්; **කම් බැළෙන්** = ජනක කර්මයාගේ බලයෙන්; **නො විදිද්ද** = (ද්‍රීණ වැ –) දිය වැ නො යෙද්දැ;—

(ඩෝ) 'ව්‍රිණ' යනුයෙහි වර්ණ විශ්ලේෂයෙන් 'විර – විරීමෙහි' යි ධාතු සිද්ධ යි. විරෙයි, විරෙත් යනාදිය වේ. 'ව්‍රිණ' යනු පාළියෙහි 'විළින' කියා වේ. "විළිනව ගියා මෙන් මෙර' යනු ගුත්තිලයෙහි ආයේය.

සම් සුරුකු ආර = සම්මසරිකඛාකාර වූ – සම්යට සරි ලන ආකාර වූ; **දණ්න් ඇවිළුන කිරියෙයින්** = ජාණුයෙන් ඇවිදීම කිරීමෙන්; **දුටු ධම් වෙනිඇ සම්හු ඵල** = දිඨධම්මවෙදනීය කම්යාගේ විපාකය; **වැළඳූ සේ** = වළඤ්ඡනය කළ පරිදි; **පෙර දෙර** = පෙරදිග වත්ත; **පැසුළු දෙර** = පශ්චිම වත්ත; **හඬ පැවි කරනුවට** = ශබ්දප්‍රතිවිඤ්ඤාදනය කිරීම පිණිස – හඬ වසාලනුවට;

78. 'උවසෙවනි' යනු 'උවපජ්ජ වෙනිය' යි ගන්නේ.

උවපජ්ජ වෙනිය සම්හු විවා උපගම = උපපජ්ජ වෙදනීය කම්යාගේ විපාකොත්පත්තියට; **නිමින්** = නිමිත්ත වූ –හෙතු වූ, **ඛිය ඉස්නා සින්** = ඛීත ඉච්ඡමාන චිත්තය – වැඩ කැමැති සිත; **දික්ඛි සකියන සින්** = දුඛෙහි සකියන (කම්පමාන) චිත්තය; **සැකුළු ඇනියෙක්** = සකීඝතා ඇත්තෙක්; **සද පියොවු ඇනියෙක්** = සඝබ්ධ ප්‍රයොග ඇත්තෙක්; **අරඟන්** = අඛ්‍යාහාර කරයුතු;

10. චුන්ද සූකරිකයා වත්.

ලහඹු = සලාකයාගු; **ලහායෙහි** = සලාකායෙහි; **තුම්ා නම් හෙළා** = තමාගේ නාමය පාත්‍රනය කොට; **නිබද්ද කොට පෙවූ** = ධුවයාගුවක් කොට පෙවූ; **හඹු** = ආවාමය යි;

79. 'අලුත් සද වුටු සැඳැ' යනු 'අළුත් සද දුටු සැඳැ' යි ගන්නේ. 'අඛ්‍යාව චන්ද්‍රයා දුටු කාලයෙහි' යන අර්ථ යි.

සිවුරු පිඬුවා = චීවර හා පිණ්ඩපාතය; **අනුකුරුවැ උපන්** = අනුකාරී වැ උපන්නා වූ; **දරුවෝ** = දරකයෝ; **සංවිභාගයෙහි** = තමන් ලත් කොටසින් බෙදීමෙහි;

80. 'අදුසර' යනු 'ඇළුණේ' යි ගන්නේ.

තුම්ා වළඳනුයෙන් = තමන් වළඳන භොජනයෙන්; **බෙජනු** = භිහාජනය යි; **පිදිවහවි** = පරිවත්තනය කරවි – කියවි; (පරිවත්තන > පිරිවත් > පිරිවස් > පිරිවහ යනු වේ. පාඩම් කිරීම – පාඩම් කීම – බොහෝදෙන එක් වැ කීම පිරිවැකීම නම් වේ.) **පැවි යෝ** = පටන් ගත්හ; ("පඨාන – පඨති – පඨපෙසුං" යනාදි

තන්හි එන 'පඨ්' යනුයෙන් 'පැවි' යනු ඝිනා කොට ගෙන තිබේ. 'ප' පූජි ට – සිටුම්හියන ධාතු ගතයුතු.) **දහසක් සුදුවන් යුත්** = දහසක් සිඹිවයන් (අසුන්) යොදනලද; **රිය හයනා ල්හි** = (හයන + හල්හි) රථය අදනා හල්හි; **සුදු වෙති යෙන්** = සිඹිව වෙත් යැයි කියත්; **අස්හි** = ධම් ඇසුම්හි; (මේ මැ හෝ පාඨ සි.) **නො පිරියන්** = අපරියන්ත වූයේ – තාප්තියට නො-පැමිණියේ; **රිය දුරෙහි** = රථ ධුරයහි; **රිය හිසැ යූ සේ සි** = රථීසායෙහි යනු කී නියාසි. ('**රථීසා**' නම් රිය දඹුව සි, රියදුර සි.)

11. ධම්මිඤ උපාසකයා වත්.

විථරා = විසතරකොට; **හෙළවුවාහි** = සීහළ අටුවාවෙහි **මල රජ්ජුරුවන්ගේ** = මල්ල රජදරුවන්ගේ;—

81. 'ගම්සිම්හි' යන තන්හි 'සිම්හි' යනුවට **වඩා** අඩොලිපිහි එන '**ඔම්වහි**' යන පාඨය මැනැවි.

බොහොසු විසින් = භූයස් වශයෙන් – බොහෝ **සෙයින්**; **පිරියුණු සැපත් ඇතියේ** = පරිපූර්ණ සම්පත් ඇතියේ; **වට කෙළියෙන්** = ගුළ ක්‍රීඩායෙන්; ('වට' යනුද '**ගුළ**' යනුද පරියා) කාඤ්ඣ ක්‍රීඩායෙන් යූ සේ සි; **පියාලා** = පිදහනය කොට – වසා; **නුවර පිරිහා** = නගර පරිගාහිකා වූ – නුවර අයත් කොට ගෙන සිටින; **කොටැස් බත්** = බත් කොටස; **වැදුම්** = ප්‍රවේශයක්; **හිස් පෑ** = තුවජ්පාතිය – හිස් තලිය; **කුමට දැකිය දුන්වසි** = කුමක් පිණිස දක්නට දුන්නනුදැයි; **දෙව මුළට** = දෙවසමුදයයට දෙව සභාවට;—

82. නො වැදිය දෙන්හසි' යනු '**නො වැදිය දෙන්නාහසි**' යි ගන්නේ.

නො වැදිය දෙන්නාහසි = වැදිද ගනුවට නො දෙන්නාහසි **හිස් පෑ** = හිස් තලිය; **දික්කියැ දුන් දෙසින්** = දක්නට දුන් දෙසයෙන්; පැළෙනු = පැළෙන්නේය; **දිව සිවින්** = දිව්‍ය සුප යෙන් – දිව කැවුමෙන්; **පතැළ හිවි කැන් ගැන** = පැතිර හිටි **සථානය සඳහා**; **අනුව පතුළ** = අනුට ගොස් පහළේය; **පුතු හා** = පුත්‍රයා සමඟ; **ඉහි කෙළන** = ඉංගිතාකාර ක්‍රීඩනය කරන්නාවූ-හසනාදය මුඛ විකාරාදිය දැක්වීමය සි කියනලද ඉහි මරා සෙල්ලම් කරන්නාවූ; **සුළු වටාවා** = චූළ උපට්ඨායකයා – කුඩා කොලුවා;

කළ අහිනිහාරඇතියේ = කළ මුල් පැතුම් ඇත්තේය; **නැති බවක්** = නැතෙයි යන බවක්; **නොඡන්නට** = නො දැනීම පිණිස; **කළ පතුන් ඇතිය යූ සේ සි** = කළ ප්‍රාර්ථනා ඇත්තෙක යනු කී නියා සි; **බැහැ** = බාහලද; **ඉකිළියෙහි** = උකුඵළියෙහි–සැළියෙහි;—

83. 'රුවන් මිළි ඇති' යනු '**රියන් මිළි ඇති**' සි ගන්නේ. 'රියන් පමණ (මකුළයක්) පියුම් කැකුළක් ඇති' යන අර්ථ සි.

රියන් පමණ රුවන් බදනැ = රත්න භාජනයෙහි රියනක් පමණ උස ඇති; **පියුම් මුහුළක්** = පද්‍ම මකුළයක් – පියුම් කැකුළක්; **සහ බේ ඛඳුණෙන්** = සුළු වගැ සඞ්ඝභෙදකඛන්ධකයෙන්; **අන් නැති බවු** = අන්‍යතයක් නැති බව; **ඛමතුන්** = ඛමීන්‍ත යන්ගේ, **හසති** = ඇත් ය; **අශ්ව** = අස් ය; **රථ** = රියය; **පදුති**= පාබල සමූදායය යන; **සතර අඟ ඇති** = චතුරඞ්ග සමන්නාගත වූ; **අන් රජුන් විසා** = අන්‍ය රාජයන්හුගේ විෂයට – දෙශයට; **බැඳි**= භණ්ඩිකාව සි; **බැඳි පෙළි** = භාණ්ඩ පොට්ටලිකාව සි–බඳු පොදිය සි; **ඛ්‍යවසාඝාර්‍යෙහි** = නිශ්චයාර්‍යෙහි; **අප** = අස්මතුන්; **පැවැ–ජෙනුවට** = පැවිදි වීමට; **සනිවුහන් වූ බැවින යූ සේසි** = සත්‍සම්ප්‍රඡන්න වූ බැවින – නිශ්චය කරගත් බැවින යනු කී නියායෙසි; **දිවි වටනුවට** = දිවි පැවැත්වීමට; **එතෙක්** = ඒ ප්‍රමාණ ධනය; **හඛා** = සාම්ප්‍රත සි – සුදුසු සි – සැහෙසි; **උපාලි කපුවා හා සකුන්**= උපාලි නම් කපුවා හා ශාක්‍යයන්ගේ; **නවතුන් හා** = නිවත්තනය–ආපසු හැරීම හා; **ගමන් විසින්** = ඉදිරියට යාම් වශයෙන්; **කැකු ළෝ** = කකුඵළයෝ හ – කකීශයෝ වෙත්; **නිහරිඛා** = බැහැර කොට; **පාතීතානි** = නහනලදුවෝ නුසි; **නිජ්පාතිතා** = එ නම් වෙත්; **මරතුජ්** = මරන්නාහු ද වෙත්; **අඛ** = මම; **නො පවජ්නෙමි යූ සේසි** = පැව්දි නො වන්නෙමි දැසි කී නියායි; **පිඳිදරු** = පරිවාරකය – මෙහෙකරුය; **කැපිය යූ සේ සි** = කප්පඨය – කපුවා යනු කී නියායි; **නිමන කරන ලැබේ** = මානය නැත් කරනු ලැබේ; **හවුරුදු** = සංවච්ඡරය – හවජ්‍රය – අවුරුද්ද; **නො සපුරා මෙයැ යූ සේ සි**=සම්පූරණය නො කොට මැ යනු කී නියායි; **එ මෙ ඇතුඵ වස්හි** = ඒ වස් කාලය ඇතුළත මැ ය; **ඇතවස්** = අනෙතා වස්සය; **හුමම්පඵහි කරණ වචන** = ('තෙනෙවන්තරවසෙන' යනු) සප්තම්‍යර්‍ථයෙහි කරණ වචන සි; **තෙවිජ පැමිණෙනුවට** = ත්‍රිවිද්‍යාප්‍රාප්තියට; **අනතරවස්ස** = අතැ වස; **සාධඛතම කළා වෙත්** = අතිශය සාධඛයක් කළා වෙති; **දිවසක්** = දිබබවකඛුව; **පුඵේනිවස්** = පුබ්බේනිවාසය; **අසවුන් බය යනු** = ආශ්‍රවක්ඛය

යන; **තුන් විජ්ජ ඇතියේ** = ත්‍රි විද්‍ය ඇත්තේ; **අවර කල්හි** = අන්‍ය කාලයෙක්හි; **කුසලාහිසඤ්ඤ** = චතුර්ධ්‍යාන කුශල සම්ප්‍රයුක්ත විශිෂ්ටඥානය යනු; **යූ සේ සි** = කී නියායි; **මේ යප්වැල පලද නෙසින්** = මේ සප්පාවලී පිලිඹිනයෙන්; **උපලක්ඛිත වෑ** = යුක්ත වැ; **ඇඟ** = අඹකයෙහි; **පස්වටනෙමි** = සත්කාර කරනෙමි– පිවිසුපඬිනය කරනෙමි; = **සුගතොවාද දුන** = ("අප්පමාදෙන සික්ඛවෙ සම්පාදෙථ" යනාදි) දෙවසිඹ සුගතාවවාද දීමය; **සික්ඛාපද පසඤ්ඤපන ඇ** = සිඹපද පැනවීම් යනාදි වූ; **බුදුකිය කරනෙමි යන අභිප්‍රාය** = බුඩ කෘත්‍ය කරන්නෙමි යන අදහස යි; **බුදුසපුවහි** = බුඩ සම්පදයෙහි; **ලොබ සිත් එව්** = ලොභ සහගත චිත්තය හෝ සි; **අගාසින් එව්** = ආඝාත චිත්තය හෝ සි; **මෙ දෙජ්** = මේ දෙඹ මැ; **නීවරණාවස්ථා බැවින්** = නීවරණයන් ගෙන් යුත් වතාවන් හෙයින්; **ජුණුසේ** = ජීර්ණ වැ ගියේ; **විසැ අඟට** = වයස් අන්තයට – පශ්චිම වයසට; **පිළිපස** = පටිපාදනය කරව – පාවාදුන මැනව; **කෙළ ගලනු** = කෙළ ගලින්නවුන්; **පස්වටනු මිස** = පරිහරණය කිරීම හැර; **බික්සගහු පස්වට නුවට** = භික්ෂු සඬඝ පරිහරණය පිණිස; **තෝ නිස්සෙහි ද යන වාදනෙන්** = තෝ නිසි වෙහිද යන වාදයෙන්; **බෙලා අසහි බාදතිකි** = කෙළ ගලිනුසි; **බෙලාසිඤ්ඤො** = එ නම් වේ. **බෙලා සිඤ්ඤො සඬඝෙනා වාදෙ** = තෝ කෙළ ගලනු වෙහි සි පැවැති වාදය; **බෙල සිඤ්ඤවාදෙ** = එ නම් වේ; **තෙන** = එසින්; **දෙවිදන්** = දෙවදත්ත හෙමේ; **මසස්නෙහි** = මාගේ ශාසනයෙහි; **පුවස මහණ සි** = ප්‍රභාශයට පැමිණ වියයුතු ශ්‍රමණයෙහැසි; **පුවසන කම්** = ප්‍රභාශන කාමය; **කරණාපෙහි** = කරණ කාරකයා ගේ අර්ථයෙහි; **උපයොග වජන්** = විතීයා වචන සි; **තුමන් දන් තුජ්** = තමන් දන්නේ නමුදු; **පාපෙඡ්ඡතායෙන්** = තමන් කෙරේ නැති ගුණ පාළි කිරීමෙහි ලාමක තෘෂ්ණායෙන්; **අභිඤ්ඤවෑ** = මඩනා ලදු වැ;—

84. 'තෙරුන් ප්‍රොත්සාහයෙන්' යනු '**තෙරුන් ප්‍රයොග යෙන්**' සි වුවමැනව. 'තෙරුන්ගේ නියොගයෙන්' යන අර්ථ සි අනතුරු වැකියෙහි '**යෙජ්ඣ**' යනු හා සසඳනු මැනැවි.

ආණත්ති විසංඛෙතනයෙන් = අණ වසැකි කිරීමෙන් – අණ වරදවා වෙනස්කොට කිරීමෙන්; **පිපිජි නො විය යෙන්** = පාරාජිත නො වී යනු කියන්; **පිතරං හන්ත්වා රාජා හොති** = පියා මරා රජ වන්නාසි; **යෙජ්ඣ** = නියොග කළහ; **අති බැවින්** = මෙසේ බැවින්; **දුනුවාමන්** = ධන්වීන් – ධනුර්ධරයන්; **යොජා** =

ප්‍රයුක්තකොට; **මහ පියා** = මාඝීය හැර; **තුමන් ගෙ ගියකල්හි** = තම නිවාසයන් කරා ගියකල්හි;—

85. "වතරු මනුස සි' යනු **'වැනිරූ මැරෙනු සි'** සී ගන්නේ.

වැනිරූ = අවත්ථරණය කොට – යටකොට; **මැරෙනුසි** = මැරෙන්නේය සි; **මහත් සෙලක්** = මහත් ශෛලයක්; **විහිජ** = පෙරළා හැර; **ලේ සල්වනකම්** = ලේ කම්පනය කරවන (ආනත්තසී) කමිය; **තුමන්** = තමන් විසින්; **වුහුව් සෙලින්** = විසෘෂ්ට ශෛලයෙන් – හරනාලද ගලින්; **බිඳි** = භින්න වැ; **බුදුන් පිවිපස** = බුදුන්ගේ පිවිසිපාදයෙහි; **හුණු** = පතිත වූ; **සෙල්-ලෙන් මෙ** = සකලිකායෙන් මැ – ගල් පතුරෙන් මැ; ('සෙලි' යනු මෙහි ප්‍රකෘතිරූප සි.) **ලේ** = ලොහිතය; **තනින් සලා** = සථාන යෙන් සෙලවිණැ සි; **සැලි පහර නොතුසු** = සකලිකා ප්‍රහාරය වත් නමුත්; (**'සැලි පහරතුසු'** යනු ත් මතා පාඨයෙක. 'සැල් ලෙන් පහරදුන ද' යන අර්ථ සි.) **වජ්‍රකාය වන බැවින්** = වජ්‍රයක් සේ අභෙද්‍ය කය ඇතිවන බැවින්; **ජීවකයන්** = ජීවක යන්ගේ; **අත සැකින්** = හසත ශස්ත්‍රයෙන් – අතට ගත් ආයුධ යෙන්; **එසේ හොත්** = එසේ ඇති කල්හි; **තෙරුන් සැලි පහර හි**= දෙවිදත් තෙරුන්ගේ සකලිකා ප්‍රහාරය පතිත වැ; **ලේ** = ලොහි තය; **තනින්** = සථානයෙන්; **කුමට** = කවර කරුණෙකින්; **සිලිය යත්** = වලනය වී දැයි කියතොත්; **විදුරු** = වජ්‍රය තමා; **නො බිඳෙනුසු** = නො බිඳෙත් නමුත්; **අච්වෙහි තුබුව** = ආතප යෙහි සථාපනය කළහොත්; **හුණුතවාහි වන සෙසින්** = උණුවීම වනාහි වන පරිද්දෙන්; **උවකුම් හමයෙහි** = උපක්‍රම සමයෙහි; **අනනශ්වලන මාත්‍රයෙක්** = ඇතුළත සෙලවී යනු පමණක්; **සැඩ පසොවා** = වණඩ ප්‍රද්ෂෙත රජහු විසින්; **පඬුරු දුන්** = ප්‍රාභෘත වශයෙන් දෙනලද; **එලවන ලද** = වෙත පමුණුවනලද;—

86. 'වෘඩ දුම්ල අසින් පෙරෙනුජ්' යනු **'වෘඩ දුම්ල යන් අසින් තෙරෙනුජ්'** සී ගන්නේ. **වෘඩ දුම්ලයන්** = මහලුවන් හා දුඹුලන්; **අසින්** = ආධිකෘයෙන්; **තෙරෙනුජ්** = පෘථග්භූත වුවත් – තේරුණත්;—

87. 'අජ්පකං ගණනානුපගතං න හොති' යනු **'අපපකං ඌනමධිකං වා ගණනූපගං න හොති'** සී ගන්නේ.

අපපකං ඌනමධිකං වා = මදක් අඩුවූ හෝ වැඩිවූ හෝ දැය; **ගණනූපගං** = ගණනට පැමිණියේ; **න හොති** = නො වේ– ගණන් ගතවූයේ නො වේ; **සස් පිළිවේ** = සත්‍ය ප්‍රතිවෙධය; **සනවාහි** = සවන නිපාතයෙහි; **සුවන් කකුළු ජා** = සුවඳින් කකුළුවන ජාතකය; **නළගිරිහු වුහුව් හෙයින්** = නාළාගිරි හස්තියා විසෘටයි හෙයින් – හළ හෙයින්; **පාළවිද** = ප්‍රකාශ විද; **සෙල් පවයින් හෙයිනුදු** = සිලා පවෙධනය – ගල් පෙරැළීම හෙතු කොට ගෙන ද; **මුළු බත්** = පුට භක්තය; (මෙහි පාළි වචනය 'ථාලිපාක' යනු ය. පිසූ සැළින් මැ ගෙන ගොස් වර පුරුෂයනට දියයුතු බත් යනු එහි අදහස යි. 'මුළු බත්' යනු තත් පසීාය කොට මෙහි යෙදූහ.) **කොහොන් කැමින්** = කුහනා කම්යෙන් – කුහක කම්න්; **කුහණසස කමමං** = කුහකයාගේ කම්ය; **කොහසඤ්ඤං** = එ නම් වේ; **රූළු බැවිහි** = රූක්ෂ භාවය නිමිත්ත කොට ගෙන; **පහජනා ජනා** = පහදින ජනයා; **විනව විනවා** = යාචනය කෙරෙම්න්; **කාය විඤ්ඤතති හා විසි විඤ්ඤත්තින්** = කයින් කැරෙන හැහවිලි විශෙෂයෙන් හා වචන යෙන් කැරෙන හැහවිලි විශෙෂයෙන්; **තුමා** = තමන්; **වාස යෙහි** = සලේ පිළිවුවායෙහි – සලෙලඛ ප්‍රතිපදායෙහි; ('සලේ පිළිවුවායෙහි' යනු මැ හෝ පාඨ විය යුතු.) **අටි බැව්** = අර්ථිභාවය– ආශා ඇතියකු බව; ('වක්ඛුභෙදය' යනුවට මෙහි මෙකි අර්ථය "වක්ඛුභෙදයාති ආණාභෙදය" යන අටුවා හා නො යෙදෙයි.) **සසුන් රියෙහි** = ශාසන නමැති රථයෙහි; **සක් සුරුකු බැවින්** = චක්ක සරික්ඛකභාවයෙන් – චක්‍ර සමාන බැවින්; **බරි** = බර වෙයි; **කපපව්ඩිනිඝ ළෙලෙන්** = කපක් මුළුල්ලෙහි අපායයෙහි හිඳුවන විපාකයෙන්; **සඟහී වැ** = ගබ්සගිත වැ; ('අජවා පවිය' යන මෙහි 'වා' යනු අධික යැයි හැඟේ.) **අජ පවිය** = අද පටන්;

88. 'සව් ධමින් ඔසවන ආරෙන්' යනු '**සව් ධමින් ඔත වන ආරෙන්**' සි ගන්නේ.

සව් ධමින් = සපී සංසකෘත ධම්යන් හෙරෙන්; **ඔතවන ආරෙන්** = ඔතතපතාකාරයෙන් – බියවන ආකාරයෙන්; **අභිතයට වැටෙනුවා** = අවැඩ පිණිස පවත්නා දැය; **සුව කටැකියෝ** = සුවසේ කටහැකියෝ වෙත්; **කා දුසිරි ඇ නො සොදුරු කම්හු**= කාය දුශ්චරිතාදි අසුන්දර කම්යෝ; **තුමහට නො සුවයව** = තමහට දුක් පිණිස; '**අසාධුනී**' යි = 'අසාධුනී' කියා; **කරනාල්හි** = කරන්න කල්හි; **අමනුඤ්ඤ සේ** = අයහපත් පරිදි; **එල දෙනාල්හි**= එලදෙන කල්හි; **කැකුළු සේ** = කකීශ පරිදි; **ඉතා දුකව** = ඉතා

දූනසේ සටයුතු ය; **සංවේනෙන්** = සංවේගයෙන්; **ඉතිරි ගිය** = උත්තරණය වැ ගියාවූ; **සුව කට** = සුව සේ කටහැක්කේය; **හුදියක්හු විසින්** = සාධු ජනයකු විසින්; **ලමුවා විසින්** = ලාමකයකු විසින්; **උදින් විසින්** = සාධූන් විසින්; **රැසියෙත් ද** = රැවී කෙරෙද්ද; ලද රැස්වතුවත්. = ලබ්ධියට රැවිකරන්නවුන්ගේ; **පමණ දන්නාට හා** = ප්‍රමාණය දූන ගැනීම පිණිස හා; **තරඤරතුවට** = සීරකර ගැන්ම පිණිස;—

89. 'සලහඤ විවට කස කණණජප්පන විසින්' යනු **'ගුල්හඤ විවටඤ සඤණණ ජපපන විසින්'** සී ගන්නේ.

ගුල්හඤ – විවටඤ – සඤණණ ජපපන විසින් = ගුළ්හකය – විවටඤය – සඤණණ ජප්පනය යන මොවුන්ගේ වශයෙන්; (විසතර සහ බේ කාද අට්ඨවාහි පැහේ.) **ගන්වන** = ගාහාපනය කැරෙන; **ගුණ පතුඤඩ ඇ** = උණ පතුරු කැබෙලි ආදිය; **සලාඤා නම්** = ලහා නම් වේ; **වැජී රට වැසි** = වජ්ජිරට්ඨවාසි; **නව මහතුන් විසින්** = නවඤ ශ්‍රමණයන් විසින්; **දූහඟ** = තෙරස ධූතඞ්ගය; **ඵාසුහොත්** = පහසු වතොත්; **සමාදන්** = මූල මැද අග සමසේ ගැන්ම; **වීය සුතුය** = වන්නට සුදුසුය; **සුතන්ත පෙළෙහි** = සුත්තන්ත පාළියෙහි; **සමය** = සිඛාපනය වේ; **නිඤොවි පරිසුඛ** = අදිට්ඨ–අසුත – අපරිසංකිත යන තුන් කොනින් පිරිසිදූ වූ; **වණ පෙළෙහි** = විනය පාළියෙහි; **සමය** = සිඛාපනය වේ; **සස්වතට**= පසුව වසතුවට; **එවං තෙ මනෝ** = තාගේ සිත මෙසේ ය; **ඉතිපි තෙ මනෝ යන ආදි විසින්** = තාගේ සිත මෙසේ ත් වේ යැයි යනාදි වශයෙන්; **ඒ දක්වා** = ඒ ආදෙසනාපාටිහාරිය පෙන්වා; **අහස පලක් අවුළුවා ගිඳුනා ඇ** = ආකාශයෙහි පලලඞ්කයක් ආවුණනය කොට – අවුණා ගෙන හිඳීම ආදි වූ; **කොවැලි මහණු**= කොකාලිඤ මහණ තෙමේ ය; **අග් සැවිය යෙත්** = අග්‍ර ශ්‍රාවකයෑ සි කියත්; **නහම් විස්වසෙහි** = විශ්වාස නො කරන්නෑ; **ලමු ඉසයන්**= ලාමඤ ඉවජ්ඣාවන්ගේ;—

90. 'අසත් සහවුතෙහි' යනු **'අසත් සඞ්ඛවුතෙහි'** සී ගත මැනව. 'අසන්ත සම්භාවනයෙහි' යන අර්ථ සි. තමන් කෙරේ නැති ගුණ පාළ කිරීම අසන්ත සම්භාවන නම් වේ.

ඉස = ඉවජ්ඣාව – ආශාව; **උපන් සනනාපයෙන්** = උපන් දැඩි තැවිල්ලෙන්; **පිළි සථිරින්** = පටිසන්ථාරයෙන් – පිළිසඳර පැවැත් මෙන්; **වැටෙන සුලුවන** = පවත්නා සඞභාව ඇතිවන; **නෑ මුළින්**=

සඤ්ඤා සමුදයයා විසින්; **පියෙන ලදුවා** = හැර දමන ලද්දාවූ; **අනුරූ කිරියෙ** = අනුරූප ක්‍රියාව; **තුප කිරියෙ හා** = තොපගේ ක්‍රියාව හා; (**තුපපං** > තුප් > තෙප් > තොප්) **එක්වැනි කිරියෙ යැ සි සේසි**= එක සමාන ක්‍රියාවය යනු කී නියාසි; **පහන් මොණරකර සුදුසුවා**= ප්‍රසන්න මයුර ග්‍රීවයක් සදෘශ වූ (මාර්ජාරක > මොජර > මෝදර > මොණර යනු වේ. 'මෝඩර' සී ගැමි වහරි.) **ඔහු එක්වැනි කිස කරනුයේ** = ඔහු හා එස සමාන කටයුතු කරන්නා වූ; **වළඳනා ලදුයේ** = දවටන ළදුයේ; **හැම පසින්මෙ** = හැම පාර්ශ්වයෙන් මැ; **පිහිකරන ලදුයේ** = පිහිත කරන ලදුයේ – වසන ලදුයේ; **අරූ පඛම්නට** = එසසාදි අරූප ධර්මයන්ගේ; **ප්‍රමාණයක් ඇත්තෙන්** = ප්‍රමාණයක් ඇති හෙයින්; **සැවින් සැව නැති සෙසි** = සවියෙන් සවිය – සියල්ලෙන් සියල්ල නැති පරිදි; **කියවි තෙනෙක්** = කියනු කැමැති තෙනෙක්; **කැරුණු** = කරන ලද; **වඩයක් නැත හොතුපු**= වඩයක් නැති තමුදු; **තුමන් වඩයට පියෝ කල කැන් ගෙනැ** = තමන් විසින් වඩ පිණිස ප්‍රයොගයන් කළ බැව් ගෙන; **සන කැන් පටන්** = නිදර්ශිත ස්ථානයෙහි පටන්; **හුමමඤහි** = ආධාරාර්ථ යෙහි; **සම්පදන වචන** = සම්ප්‍රදාන විභක්තිය; **මේ දසසනාලාභ** = මේ දැක්මට නො ලැබීම;—

91. "පියවිහි නියුණු සෙසින් ආයාචිතබබ යාචනකම්හු පිය වියසි සේසි" යනු "**පියවි නියුණු සෙසි. ආයාචිතබබයාචන කම්හු පියවි යසි සේ සි**" සී ගන්නේ. **පියවි නියුණු** = ධර්මතා නියාමයෙහි; **සෙසි** = ආකාරය සි; **ආයාචිතබබයාචන කම්හු** = නො ඉල්විය යුත්තක් ඉල්වීම් කමයාගේ; **පියවි යසි සේ සි** = ප්‍රකෘතිය යනු කී නියාසි. (මෙහි 'පියවි නියුණු සෙසි' යනු උද්දෙසසි. සෙස්ස නිද්දෙස සි.)

බහසි = බිමට බා; **ඉගාපු ඇට පොවා** = බොළට ව්‍යාපනය කොට; **පුරිසදම් සැදියා** = දැමිය යුතු පුරුෂයනට රියැදුරු වූ; **සතපුසසතතො** = සිය ගණන් පිනින්; **නිබබත්තං ලක්ඛණං යස්ස** = උපන් ලකුණු ඇතිෘයේ යමක්හුගේ ද; **අනත් අපිරිසේ සක්වලහි** = අනන්ත පරිවේෂ්ද රහිත චක්‍රවාටයෙහි; **සතගුණ කොවින් කල** = සිය ගුණයක් කොට කරන ලද්දාවූ; **පිනින් නිවත්** = පුණ්‍යයෙන් නිබබත්ත වූ – උපන්නා වූ; **ලකුණු ඇති බැවින්** = ලක්ෂණාන්විත බැවින්; **අනුශ්‍රවාපිහි** = ශ්‍රැති සුවන යෙහි; **උපනිස** = උපනිස්සය – හෙතුව – ප්‍රත්‍යය; **අනුනු පිළිසු සැහැවි නැති** = අනුනය පටිස සවභාවයක් නැති; **තථාහි**

කොරෙහි = තථාගතයා කෙරෙහි; **කණ් සිළි පවා** = කණණ චුළිඨාව ව්‍යාපත්‍තය කොට – කන් හැකිල්ල ත් ඇතුළත් කොට;—

92. "මහල් කඳෙක්හි පරිණාසා පරිණා ඇති" යනු 'මහ තල්කඳෙක්හි පරිණාහ පරිමාණ ඇති' සි ගන්නේ.

මහතල්කඳෙක්හි = මහාතාලකඛන්ධයෙක්හි; **පරිණාහ පරිමාණ ඇති** = විසාලතා ප්‍රමාණය **ඇති** – පළල ඇති – වට තල් කඳක් පමණ ඇති; **කළවා** = කළදූය; **සිදුරු නහමනුවහට** = ඡිද්‍රනිසාමනය කරන්නා හට –සිදුරු සොයන්නා හට; **නොම අඩිය මෙනු** = ආරාධනය – පරිතොෂණය නොමැ කරන්නේය; **යට අඟැ බඳ** = යෂ්‍යග්‍රයෙහි බඳනා ලද්දේ; **ධජ** = ධවජනම් වේ; **කිසෙලි** = කෙහෙලි ? පතාකාවන්; **සරස ගැන්වූ** = යට හරහට ගැන්වූවා; **පටාකා** = ඒ නම් වා; **සැඬහි** = වණඩ වූ; **වසම් පියොවු ඇති බැවින්** = විෂම ප්‍රයොග ඇති බැවින්; **පරුස්හි** = පරුෂ වූ; **පිහු ඇස් ඇතියේ** = දුඹුරුපාට ඇස් ඇති; **පිළිසු සිත් සපිසුතු** = ප්‍රතිඝ චිත්තය හා සම්ප්‍රයුක්ත වූ; **දෙමිනස් වෙනෙන්** = දෙමනස් වෙදනායෙන්; **තැවෙනුයේ** = තප්තවනුයේ;—

12. දෙවිදත් තෙරුන් වත්.

රැසි අනුරු කිසයන් = රැවියට අනුගත සවරූප ඇති කෘත්‍යයන්; **ඝතපනුවට** = පිනවාලීම පිණිස; **මෙහෙසි** = කුදු මහත් කිස; **සඟැබැ** = බාලභාවිකය; **ආලාහනකිස** = හෝම් මේවරය; **දුක්පත්හි** = දුක්පත් වෙහි;

93. 'දුම්නසින් වුවූ සිත්' යනු **දුම්නසින් දුවූ සිත්** සි ගන්නේ.

දුම්නසින් = දෞර්මනස්‍යයෙන්; **දුවූ** = දුෂ්ටවූ; **සිත් ඇති යෙහි** = සිත් ඇතියේ වෙහි; **කඳුළු මොස** = අශ්‍රු මුක්ත වූ – කඳුළු වහුළ; **මොණ ඇතියෙහි** = මුහුණ ඇතියේ වෙහි; **අඤ්ඤ මුවෙ යසස** = කඳුළු මුහුණුහි යමක්හුගේද;—

13. සුමනා දෙවියා වත්.

ප්‍රධන්කිස = ප්‍රධාන කෘත්‍යය; **රහත් ඵල පවා** = අර්හත් ඵලය අභිවිධි කොට; **තැන් කරන්නේ සි** = උත්සාහ කරන්නේ සි; ('සත්ති > සැත් > තැත්' යනු වේ.); **සම වයම්හි යෙදෙනුයේ** =

සම්මා වායාමයෙහි යෙදෙන්නේ; **පිළිසැඹියා හා සමග** = පරිසමන්ති දුවන් හා සමඟ; **අන් ධම් නිරුත් පිළිහන්** = අළු ධම්ම නිරුත්ති පටිභාන යන; **මේ සතර තැන** = මේ සතර තන්හි; **ප්‍රහෙදයට ගිය** = වෙනසට පැමිණි; **සඳහණ සමග යැ සි සේ සි** = සඤ්ඤණය හා සම්හය යනු කී නියායි; **උදුනඤචරයෙන්** = අඤ්ඤරොත්පත්ති ස්ථානයන්ගේ උඹඛීනාගයෙහි නහනු ලබන සඤරයෙන්; **යොජා** = යුක්ත කොට; **කරණ අජ්ඣායන** = ක්‍රියමාණ අධ්‍යයනය – හැදෑරීම – කීම; **සරහසඳු නම යෙන්** = 'සරහසඳු' නමැයි කියත්;(සඤරයෙන් මියුරු කොට කීම සරහසඳු නම් යනු භාව සි.) **පදහාණ** = පදඤ්ඤම (වනාහි); **පෙදෙහි පෙදෙහි මෙ** = පදයන් පාසා මැ; **නැවැති** = නිවෘත්ත වූ; **සඤර ඇතිසේ සි** = හඬ ඇත්තේ ය; **සරහසඳු** = හඬින් මියුරු කොට කීම; **අනුකරණ වැ පැවැති** = ශබ්දානුකරණ වැ පැවැත්තා වූ; **සඤර ආ** = සවර ආදී වූ; **විශෙෂ ඇතිසේ සි** = වෙනස්කම් ඇත්තේය; (අටළොස් මහණ ගණයන්ට' යනු 'අඤ්ඣාරසන්නං මහාගණානං' යනුයෙහි අර්ථය සි. තදනුසාරයෙන් 'අටළෙඤස් මහගණයන්ට' සි විය යුතු සේ පෙනේ.) **සුළාක් කල්** = මද කලක්; **වියත්මි යන මනින්** = වියත්වෙමි යන මානයෙන්; **නො සිය සහනුසේ** = සහනය කරනු වට නො හැකි වනුයේ; **මහලු හොතුජ්** = මහල්ලඤ වුව ද; **පැන පිළිවිසැවි බැවින්** = පැන පිළිවිසීමෙහි ආශා ඇති බැවින්; **ගත ජන්න මහණු** = ග්‍රන්ථය – පොත උගත් භික්ෂුව; **පෘවජකයා කෙරෙන්** = පැන පිළිවිසින භික්ෂුව කෙරෙන්; **අවඤඤසයන් නැරඹූහු** = අවමානයෙන් බැලූහ; **හැම පෙළි බැරුවහට** = සියලු පඤිප්තිය දැරූ තැනැත්තා හට; **ප්‍රධන් හට** = ප්‍රධානයා හට; **පැසසිය මනුවක්** = ප්‍රශංසා මාත්‍රයක්; **බැළයට** = වැටුප් පිණිස; **ගෙදි** = ගොරෑපයන්; **කිර** = කිරිය; **දධි** = දිහිය; **තකක** = මොහොරුය; **නවනීත** = වෙඩරුය; **සප්පි** = නිතෙල; **උතුරු මිනිස් ධම් සුව** = ධ්‍යාන – විමොඤ්ඣ – සමාධි – සමාපත්ත්‍යාදි උත්තරි මනුෂ්‍ය ධම් සුඛය; **බුදුවජන් මෙ** = බුඩ වචනය මැ; **සඬහ තාපවන බැවින්** = සම්මාන සම්බන්ධියට පැමිණි අර්ථ ඇතිවන බැවින්; **පිණිස ගෙනැ** = පටිග්ගහණය කොට ගෙන – පිළිගෙන; **පුන පුනා කරනු** = නැවත නැවත කිරීම; **කොටැසි වෙසි** = කොටස් ඇතියේ වෙයි; **පිළිවා යන ලදුවන්ගේ** = පටිපාදනය කරනලද්දවුන්ගේ – පාවා දෙන ලද්දවුන්ගේ; **අනුසසුන් අනුසිවින්** = අනුශාසනයට යොග්‍ය පරිද්දෙන්; **පිරිහුන් සිල් ඇති යහු** = පරිපූණ් සිල් ඇත්තහුගේ; **ආගම බුහුසුවා** = ආගම බහුශ්‍රුතයාගේ; **සුළාක්** = මදක්; **ධම්මපද අධිකාරයෙන්** = ධම්මපද සම්බන්ධියෙන්; ('චතුපාරිසුඬි ඇසින් පූහා පිළිවුවා පානි' යි යොදනු.

'චතුපාරිසුධි' යනාදීන් පුඤ්ඤාභ ප්‍රතිපදාව දක්වති' යනු අර්ථ යි;) **ලොවුතුරා ධම්ම** = මහ – ඵල – නිවන් යන ලොකොත්තර ධර්මයට; **අනුරූ ධම්** = අනුගත සවභාවය ඇති ධර්මයෙහි; **සරනුයේ**= හැසිරෙන තැනැත්තේ; **පළමු පෙජෙහිඒ** = 'අජ්ජෙව අජ්ජෙව' යි පළමු පදයෙහි ත්; **අදහේයි** = අධ්‍යාහාර වශයෙන් ගන්නේ යි; **මෙය හා** = මේ දුකඛසත්‍යය හා; **එක ලක්ෂණ වන බැවින්** = සමාන ලක්ෂණ ඇති හෙයින්; **සවජිඝාතබබ නිවන් හාස්** = පසක් කටයුතු නිවන හා; **භාවෙතබබ මගුඒ** = වැඩිය යුතු මාර්ගය ත්; **කි වෙත්** = කිවෝ වෙත්; **පහාතබබ සුමුදු** = පහාතවයුතු සමුදය; **තදඟ** = තදඞ්ගය; **විඛම්බුන්** = විකඛම්භනය; **සුමුසෙයි** = සමුච්ඡේදය; **පිළිපසඳ** = පටිප්පස්සද්ධිය; **නිස රුණු විමුත්තීන් විසින්** = නිස්සරණ විමුක්තීන්ගේ වශයෙන්; **පුඤ පිළිවුවායෙහි තදඟ** = පුඤ්ඤාභ ප්‍රතිපදායෙහි තදඞ්ග විමුක්තිය හා; **විඛම්බුන්** විකඛම්භන විමුක්තිය ද; **මහෑ** = මාර්ගයෙහි; **සුමුසේ**= සමුච්ඡේද විමුක්තිය ද; **ඵලෙලෙහි** = සතර ඵලයෙහි; **පිළිපසඳ්** = පටිප්පස්සද්ධි විමුක්තිය ද; **මහ ඵල දෙ කෑෑ** = මාර්ග ඵල යන දෙතන්හි; **නිසරුණු විමුත්ති** = නිස්සරණ විමුක්තිය ද; **ඉඛ හුරං යන දෙඒ** = ඉඛ යැ හුරං යැ යන දෙක මැ; අධිඨාරණාවිහි= ආධාරාර්ථයෙහි; **පඨිවත්තහි** = ප්‍රථමාර්ථයෙහි; **ඵල නම් ඇති මහණ බැවුහ** = ඵල යන නාමය ඇති ශ්‍රමණ භාවයාගේ; **පස් අසෙසි ධම් කදහු ද** = පව අසෙඛ ධර්මස්කන්ධයන්ද; **රුවන් කෑණි මඬලෙකින්** = රත්නමය කර්ණිකා මණ්ඩලයෙකින්; **ගෙහෙකඛ**= ගෘහයෙක්හි; **කෑණිමඬුල ගන්වන්නක්හු සෙසින්** = කර්ණිකා මණ්ඩලය ග්‍රාහාපණය කරන්නකු මෙන්;

14. දෙසහා තෙරුන් වත්.

"**යමක වග අටුවා සන්‍ය නිමි**" යන මෙහි "**සන්‍ය**" යනු පැරණි ව්‍යවහාර යි. පාණිනීය කාශිකාදි සූත්‍රව්‍යාඛ්‍යාන ග්‍රන්ථ විශෙෂය '**න්‍යාස**' නමින් ප්‍රසිඛ ය. සංස්කෘතයෙහි මේ හා අර්ථයෙන් වෙනස් වුව ද ශබ්දයෙන් සමාන '**සංන්‍යාස**' ශබ්දයෙකුදු වෙයි. හෙළඋදුරෝ එයින් සවරූප ඇගන සාමාන්‍ය ව්‍යාඛ්‍යාන විශෙෂය '**සන්‍ය > සන්ඝ > සන්න**' යි ව්‍යවහාරයට ගත්හ යි හැඟේ.

යමක වග අටුවා සන්‍ය නිමි.

ගොසු සිටුහු කළ ඇරැම්හි = කොසඹ සිටාණන් කළ ආරාමයෙහි; **එතියසා** = 'එතිසසා' යනු; **මාගඳිසා** = මාගන්දියගේ යන අර්ථයි; **ඛ්‍යසනි කිපති සුඛනති** = සුඛය ගෙවා හරි-බැහැරලා නුසි; **ඛ්‍යසනං** = එනම් වේ; **මරණ විනැස්** = මරණ විනාශය; **අහිසේසත්** = අභිෂෙකයට ගනු ලබන ශ්වෙතච්ඡත්‍රය; **ලහා** = නහා; **දිරනුවා** = ජරාවට පැමිණෙන්නා වූ; **ගතනින්** = අන්න යෙන්; **පියයුතු තා වත්** = හළයුතු තාක් වසතුව; **පියූ** = ත්‍යක්ත කළා වූ; **එසඳ** = ත්‍යත් කාලය; **අනන නම්** = අන්නය නම් වේ;

94. 'පියයුතු වන්' යනු '**පියයුතුවත්**' යි ගන්නේ. **පියයුතු වත්** = හළයුතු වසතුව; **අනනයෙහි යූ බැවින්** = අන්නයෙහි කී බැවින්; **අනනම් නම්** = අන්නම නම් වේ.

95. 'දරුවන් හා ජා අත්බදට' යි පොත්හි තිබෙයි. මෙහි ම 'බ්‍රාහ්මණ පුත්‍ර' වසතු ආදියෙහි 'අත්බරුන් විසින් මුස්වූවාහු' යනාදිය ආයේය. එහෙයින් මෙහි මැදට වැටී තිබෙන '**ජා**' යනු අධික ය. '**දරුවන් හා අත්බරට**' යි ගන්නේ.

(ව) අත්බර නම් හාණ්ඩය යි. භීරු කාමිනී ආදි ශබ්දයෝ මාගධ සංසකෘත දෙක්හි මැ භාෂ්‍යාර්ථයෙහි ප්‍රසිද්ධයහ. 'සිය කිරිද' යන අර්ථයෙහි අත්බර වී යයි සලකමු; '**බර**' යනු 'භීරු' ශබ්දයට සමාන ය. මතුත් සැලකියයුතු.

පුත්තා ච = දරුවෝ ද; **දූරා ච** = දූරියෝ ද **පුත්තදූරං** = 'පුත්තදූරං'යනු වේ; **සසෑදියෝ** = මන්ත්‍රණය කළහ; **ගණසඟණී**= ගණ සඞ්ගණීභාව – තෙලෙස් ගණයා හා අන්‍යොන්‍යවාසික සබ්‍රහ්මචාරි කාදි ගණයා සමඟ ඇලී බැඳී වාසය කිරීම ගණ සැඟණීය යි; **මහන් අන් බැව් ඇති** = මහත් අනුභාව ඇත්තාවූ; **හේ කම්** = හේතුවූ කර්මය; **නෙඛැම්හි පටාය්** = නෙක්ඛම්මයෙහි පටන්; **තවුස් පැවැ ජයෙහි පටාය් යි සේ යි** = තාපස පබ්බජ්ජායෙහි පටන් යි කී නියාසි; **තවසිරිම්** = තපොචරියාව – තාපස බැවිහි හැසිරීම – පැවැත්ම;

96. "වන බුදුනුපාහි" යන මෙහි '**වන**' යනු අධික යි.

බුදුනුපාහි =(බුදු + අනුපාහි) අබුඩොතපාදයෙහි; **හැක්කත් වෙණසු** = හස්සිකන්න වීණාව ද; **හැක් කත් මතුරුජ්** = හස්සි කන්නමන්ත්‍රය ද; **හැක්නට** = හස්සීන්ට; **නො කල්** = අම නොඥවූ; **තත් හය් මතුරුජ්** = තන්ත්‍රීන් හා මන්ත්‍ර ද; **ඇත හොතුජ්** = ඇතිවුවත්; **කල්තතක් හා** = මතොඥ තන්ත්‍රියක් හා; **මතුරක් ඇති බැවින්** = මන්ත්‍රයක් විද්‍යමාන බැවින්;—

97. "එයින් නම්දිවි" යනාදි තන්හි 'නම්දිවි' යනු 'නම් දිවි වැ' යි ශුද්ධ පාඨය ගතයුතු සේ පෑනේ. **එයින්** = ඒ සල් තනින් හා සල්මදුරෙන්; **නම්දිවි වැ** = දක්නාලදු – ලබනලදු නම් ඇති වැ නොහොත් නාමය දක්නා ලදු වැ; **මුළුලු වෙණ හය මතුරු** = සියලුවිණාව හා මන්ත්‍රය; **හැන්මුළු පරිනා** = හසති සමූහයට නායක වූ;—

98. 'යෙන්. මේ එමේ අවි යි' යනු "**යෙන් මේ එ මේ අවි යි**' යි ගන්නේ. 'උපතෙනෙනා' යනු කොනෙක් 'උපනා මෙනෙනා' යි කියන්. අවි හේ මැසි.

ලැහෙනුවට = නැගීම පිණිස; **පලවනුයේ එව්** = පලවා හරින්නේ හෝ; **නවනැඟි කිරු** = අළුත නැඟි සූයියා; **සඳලු මඬු යෙහි ය යූ සේ සි** = චන්ද්‍රිකා මණ්ඩපයෙහි ය යනු කි නියායි; **ඇන් යිමුල්ලිණියෙක්** = ඇතුන් නහන ගිජ්ඣ සකුණියෙක්;

99. 'වව පහළ පියා' යනු '**වට යුවළ පියා** යි ගන්නේ.

වට = භාත්පස්හි; **යුවළ පියා** = යුගල පක්ෂ පත්‍රයන්; **විහිදූ** = විසඳජ්ජනය කොට – විදහා; **බිරි පියවි බැවින්** = සිරු සවභාවය ඇතිවන හෙයින්, **වතුළේ සි** = අවස්ථට වීය – වැතිර ගියේය–යට කොට ගියේය; **අධිච්චපපනෙනා** = අභිභවනය කොට පැමිණියේ; **අජ්ඣාපපනෙනා** = එන්ම් වේ;—

100. අසම්භාවයට පළමුවැ' යි මුද්‍රිතවී තිබේ. 'අසම්භවයට පළමුවැ' යි ශුද්ධ කෙරෙති. දෙපාඨයෙන් මෑ තැනට නිසි අරු තෙක් ඇත්තේ නො වෙයි. '**අහසට පළමු වැ**' යි ශුද්ධ වියයුතු යැ යි සලකමු. තවද සැලකියයුතු.

පළමු වැ = ප්‍රථම්කොට; **අහසට** = ආකාශයට; **ඝුණුඟසි** = (නැගුණු යසි?) උත්පතනය කෙළේ ය සි; **සි සේ සි** = කී බව සි; **පියන්නේ සි** = හැර දමන්නේ සි; **හඬය්** = ශබ්දයනය කොට – ශබ්ද කොට; **වෙළෙපැළය** = විටපාංශයෙක්හි;—

(වා) **විටප නම්** ශාඛා පල්ලව සමූදයය යි. මෙසේ අවි කිව ද '**වෙළෙපැළැයැ**' යනු නීසැක තැනෙක් නො වීය. අංශයෙක්හි ශාඛා පල්ලව ප්‍රස්තාරය යනු මෙහි භාවය සේ සැලකිමු. නොහොත් '**පැළැයැ**' යනු අධික පාඨ යි. එසේ හොත් '**වෙළෙපැ පතුල බැවින්** = ශාඛා පල්ලව සමූදය පැතිරීගිය හෙයින්' යි අරුත් ගතයුතු.

මස්රුවින් = භක්ෂණයට නිසි මෘග ගව මහිෂාදි මාංස රූපයන්; **අත්තල හඬ** = හස්තතලයන්ගෙන් නැඟි ශබ්දය – අප්පිඩි ශබ්දය; **කිරු ප්ප්සෙන කල්හි** = සූකීයා අසනඩගමනය කරන සමයෙහි; **කැමැජි වාහු** = කම්ජවාතයෝ;

101. 'කම්හු බුහුසි' යනු 'ගබ්හු බුසිහි' සී ගත්තේ. **ගබ්හු**= ගර්භයාගේ; **බුසිහි** = වාහ්‍ය වීමෙහි – බිහිවීමෙහි;

සිරුරුහි = ශරීරයෙහි; **රුහුන්න බැවින්** = රූපනය – සුඛභඤ්ඤය කරන බැවින්; **කම්මජඋච්චය උතුජ වාතයට** = කර්මජ ප්‍රත්‍යය කොට ගෙන සෘතු ගුණයෙන් උපන් වාතයට; **කම්මජ වාත සි හි වෙත්** = කර්මජ වාත යැයි කිවාහු වෙත්. **සුලුහු** = චලනය වී ගියහ; **සුවෙන්** = සැපසේ; **වටන ලැදියට** = උපස්ථාන කරන ලද්දියට – වර්ධනය කරන ලද්දියට; **ඵඩ–වෘඩෙ** = ඵඩ ධාතු වෘද්ධියෙහි වැටේ; **රැ අලුවනාල්හි** = රාත්‍රිය අලුවන කල්හි; **ගබවුවුහන්** = ගර්භවුක්‍රාන්තය – ගැබ නැඟීම; **ගබ්හු බුසිව්ය සි සේ සි** = භර්භ බිහිවිය යනු කී නියාසි; **වෙලෙහි උසු** = වලාහක යෙහි – මෙඝයෙහි සෘතු ගුණය ද; **පව්යෙහි උසු** = පර්ජන්‍යයෙහි සෘතු ගුණය ද;--

102. 'නව ළහිරු රස්හි උසු' යන මෙහි 'නව – ළ' දෙ ශබ්ද යොගය එකාර්ථදෙශ සම්භවයට හෙතු සි. අඩොලිපිහි එන 'නා බල් හිරු' යන පාඨය විචාරකයනට තුටු පඬුරෙකි. 'නාබල්' ශබ්දය ගැන මින් පෙර කථා කෙළෙමු. 'නාබාලිග' යන හින්දිය ශබ්දයාගේ ප්‍රතිලාභය මෙහි අර්ථ නිශ්චයට මහොපකාරී විය. මේහි ඉඩිය '**නවහිරු රස්හි – ළහිරු රස්හි – නාබුල් හිරු රස්හි**' යන තුන් ප්‍රකාරයෙන් මැ අනවද්‍ය බැවි සැලකිය යුතුය. 'තරුණ සූර්‍ය රශ්මියෙහි සෘතු ගුණයද' යනු අර්ථ සි.

උතුං = සෘතු ගුණය; **ආනොසි** = සි සේ සි; **අහහෙසිනි** = ගත් නු සි; **උදෙනෝ** = එ නම් වේ; ('උදෙනියං ජාතෝ නාම ජාතෝ, තසසිස්සරෝ = උදෙනෝ' සි අරුත් දැක්විය හැකි හෙයින් මේ අර්ථාඨනය විචිත්‍ර යැයි දනයුතු.) **කොමාලා** = කොච්චනය කොට; **මිනිසක්මි** = මිනිසක් වෙමි – මානුසියක් වෙමි; **දූ බිදු මෙන්** = ජාති සම්භෙදයෙන් – කුල මිශ්‍රවීමෙන්; **නො සම ජස් හස්** = අසමාන ජාති හා; **බුවිමෙන් එවි** = සම්භින්නාවීමෙන් – මිශ්‍ර වීමෙන් හෝ; (යන අර්ථ සි.)—

මුදුනා වා = මොලොක් වූ හෝ; **දුරුණෙන වා** = දරුණු වූ හෝ; **යෙන කෙනචි වණ්ණෙන** = යම්කිසි ගුණයෙකින්; **දිනං අනතානං** = බැගැපත් ආතමය; **උඛරෙ** = නඟා සිටුවන්නේ ය; **පව්‍රාධම්මං සමාචරෙ** = පසුවැ ධර්මයෙහි හැසිරෙන්නේ ය;

ඛැත්ත මායා = ක්ෂත්‍රියයන්ගේ රහස; **නහම් පහර** = සපථ නො කරන්න; **තුමා රක්ඛා තෙවෙහි** = තමන් රකින තපො ගුණයෙහි; **ඛැළල** = කාළකයක් හෝ කාලුෂ්‍යයක්; **පුවුසි සේ සි** = පොෂණය කෙළේය යනු කි නියාසි; **නො ව පුළෙසි වූ හැල්** = නො වපුළ කෙත්හි වූ ශාලි ධාන්‍යය;—

(වි) සංස්කෘතයෙහි අනෙකාර්ථවත් 'වප්‍ර' නාමය ක්ෂෙත්‍රාර්ථයෙහිදු දක්වා තිබේ. '**උප්‍යතෙ'නු**' යන නිරුක්ති හෙයිනි. මෙහි '**අනු**' යන ආධාරාර්ථය නො සලකා හළ '**වප්‍ර**' ශබ්දයෙන් '**වපුර–වැපිරීමෙහි**' යන ධාතුහුගේ නිෂ්පත්තිය ගතයුතු.

අස්වැසෙන මතුවක් = ආශ්වාසන මාත්‍රයක්; (භයට පැමිණියන්හු බිය දුරුවීමට නිසි ප්‍රිය වාක්‍යාදීන් නළවා ගැන්ම අස්වැසීම නම්) **වසඩක්** = ('**වංශ**' යනු පිට ඇටයට සංඥාභිධාන සි.) වංශාර්ථයක් – ශරීරයෙහි **එක්** පළුවක් යන අර්ථ සි; **නකත් හා ග්‍රහයන් යුත් සේ** = නක්ෂත්‍රයන් හා ග්‍රහයන්ගේ යෙදුණු ආකාරය; **නකත්** = තාරකාවන්; **ග්‍රහයන් විසින්** = රවිචන්ද්‍රාදීන් විසින්; **පෙළීම්** = පීඩනය; **මහත්ජානියෙක්** = මහත් පරිහානියෙක්; **මා අළ** = මා ගෙන ආයේ; **පිතු සහනඤං** = පියා සහ දූය; **ඉපත්තිකං** = එ නම් වේ; **මේ අරුත් දිවන** = මේ අවිදිපනය; **ඇත් හඬ** = හස්ති රාවයෙන්; **හැඩිය සි සේ සි** = හැඩිය යනු කී නියා සි; **යුජන සමර්ථ** = යොධනයට – යුද කිරීමට ශක්තිමත් වූ; **පුතන පරම්පරාය** = පුත්‍ර පරම්පරාවෙන්; **වළඳ්නඤ රජ්ජං** = වළඳ කරන රාජ්‍යය; **පවෙණී රජ්ජං** = එනම් වේ; **බිසෙසියෝ** = අභිෂෙක කළහ; **සාඤයඞි** = ඥාත සමූයෙහි; **මහ නිමන** = මාඝී නිමානය; **එරෝ** = ඒ රොගය තෙම; **යම් ගෙයකට වන**= යම් ගෙයකට වැද්දගත හොත්; **නික්මෙන් මෙ** = නිෂ්ක්‍රාන්ත වූයේ මැ; **දිවි ලැබෙයි යෙත්** = ජීවිතලාභය කෙරෙයි යි කියත්; **විෂ වාත හමුළු සැඳැ** = විෂ මිශ්‍ර වාතය වහනය වූ කල්හි; **සා දිකින්** = ක්ෂුධා දුඃඛයෙන්; **වහනුවහට** = ඉසිලිම පිණිස; **පජාපතිං** = 'පජාපතිං' යනු; **භරියං** = බිරිඳ යන අර්ථ සි; **ජෙනුවා මෙ**= ජීවත්වන්නහු මැ; **සාදිකිනුජ්ජ ඉතිහි** = ඥාත දුක්ඛයෙන් ද අතිශරෙක වූ – අධික වූ; **නො අවමැනිය යුතු** = අවමන් කරනුවට යුතු නොවේ;—

103. 'මිනොක් කුමඟට හෙනු යයි' යනු '**මේ කුමක් කුට හෙනු යයි**' සි ගන්නේ. 'මෙතෙම කවරකාර්‍යයක් කිරීමට හැකි දැයි' යන අර්‍ථ සි.

හොයුඵයක් = ගව රැළක්; '**ගෙදි මුළක්**' යනු ද එම් අර්‍ථ සි. **නව වැද දෙනඟ** = අළුත වැදූ ධෙනුවන පිළිබැඳි; **මහුල්** = මඞ්ගලය; **නො මද ගිතෙල් හස් සැමැහ** = බොහෝ ගිතෙල් හා සමඟ; (**ඝත තෙල** > ගිතෙල්. '**ඝී තෙල**' යනු භින්දිය ව්‍යවහාර සි.) **යතනකෙන** = යම් පමණෙකින්; **අඤ්ඤා** = ප්‍රයෝජන වේද; **තතනඞං** = ඒ පමණක්; **ඔහු දසට** = ඔහුගේ දිශාවට; **නතු කොටැ සි සේ සි** = නතිය – නැමීම කොටය යනු කිතියාසි; **මදඤ්ඣපිං පායාසං** = මද ගිතෙල් ඇති කිරිබත; **ලවු** = ආශ්වර්‍ය යෙකි; **පිනැත්තී** = පුණ්‍යවතියෙකි; **දනැ පෙලෙ** = දැතයෙහි ඵලය; **පරහු** = පරෙතයා – පරලෝ ගියහු – මළාහු; **එකම් අනු මෙමිය හොත්** = ඒ කාමය අනුමෝදන් වනුවට සම්‍පාදිවූව හොත්; **නො අනුමෙමිය** = අනුමෝදන් නො වූව හොත්; **වඳ මව නො යන්** = වඳ වෙ දැයි කිවහොත්; **දුවහට** = දුයකායාහට; **සුව** (සුගි?) **සැපත් අරන බැවින්** = සුඛ සම්‍පත්තිය ආහරණය කරන බැවින්; **දෙ යලක්** = දෙවාරයක්; **රැසින්මැ හා සවස** = අළුයම හා සවස්හි; **වග කරස් ඇ** = ව්‍යාඝ්‍ර තරච්ඡාදි; **වළ මුවන්** = වණ්ඩ මෘගයන්; **වළමුවන් පලනුවට** = වාළ මිගයන් පලවා හැරීමට; **ඔහු කරන හඬ** = ඔහු විසින් ක්‍රියමාණ ශබ්දය; **දක්වන** = දැක්වීම කරන; **අනුකාරණ** = සමාන ශබ්දයෙකි; **අවසර** = ඉඩක්; **පැක්සැ** = වැද්දගෙන; '**සකඤ්ඣිනි ශොඤ්ඤණයොඃ** = සකාඤ්ඣධාතු ගමනය වියළීමය යන අර්‍ථයන්හි වේ සි; **යන ධාතුසි** = නිදර්ශිත ධාතුව සි;—

104. 'පොසන තැන්හි' යනු '**පොඝන තැන්හි**' සි ගන්නේ.

ගස් හා බිම් පොඝන තැන්හි = ගස්වලට හා බිමට පොර්‍ථනය – පැහැරීම කරන තන්හි; **බුරා** = භුඞ්කාරය කොට; (**බුර** – බිරීමෙහි යන ධාතු සි.) **මුඛ ඛොවන ඇයි** = මුව සේදීම් ආදි; **සිරැරු සුළිඟ්ග්** = ශරීර පොෂණය; **මහ අවරස්** = මාගීාවරණය කොට; **සරස සිට** = තිරශ්චාත් සර්‍පිත වැ; **හන් සිවුරු සන** = අදනා සිවුරු කොන; **ගෙත්තම්හි** = ශිවන කර්‍මයෙහි – මැසීමෙහි; **ගඳ මහන් එවි අහිමුඛ වැ** = ගන්‍ධමාදන පර්‍වතාභිමුඛ වැ; **හති** = සවාමීනි; **හේ මුවහ** = හේ ව්‍යවහිතයෙකි – මුවාවෙකි; **දුප්පවෙ සය** = දුකසේ වැද්ද ගතයුතු තැනෙක යැ යනු; **යූ සේ සි** = කී

නියා සි; **මිනිස් ජැය නිවන් සත්හු** = මනුෂ්‍ය ජාතියෙහි උපන් සත්ත්වයෝ ය; **මිනිසුන් සිත්** = මනුෂ්‍යයන්ගේ සිත්හි; **විරුඋ පියොවු ඇති බැවින්** = විරුඬි ප්‍රයොග විද්‍යමාන හෙයින්; **තුදි**= නො ගැඹුරුය; **නො මුවහ** = ප්‍රකටයහ; (මෙහි 'තුදි' යනු පාළි 'උත්තානකං' යනුවට අරුත් පැවසූ සැටිය.'**උත්තානකං**' යනුයෙහි පැනෙන '**තනු**' – විහාරෙ යන ධාතුහුගේ විස්තරාර්ථය සලකා ඒ අර්ථයෙහි වැටෙන '**ථර**' ධාතු පසිාය නොට ගෙන **තර** – විහරහි යන ධාතුවෙන් මෙසේ යොදන ලදැයි හැඟේ. මත්තෙහි ත් සැල කියයුතු.) **පසුහු** = සිවුපාවෝ; **ඝියුපාඣය්හු සිත්** = චතුෂ්පාද ජාතීන්ගේ සිත්හි; **අදුරු කිරිය ඇති බැවින්** = ආජ්වක්‍රියාවන්– සෘජු ක්‍රියාවන් ඇති බැවින්; **ඉදිසිත් ඇති බැවින්** = උපුගත සිතැති බැවින්; **නො හැඳිසිත් ඇති බැවින්** = අනාවජ්ජිත – ඇද නො වූ සිතැති බැවින්; **ජේඳ්** = දෙස මැ; **පසේ බුදුන් සෙ රෙහි**= පච්චෙකා බුද්ධයන් විෂයෙහි; **ඉදිවැ පැවැති සිත් මෙ** = සෘජු වැ පැවැති සිත් මැ සි; **විවාදුන් කමිහු** = ප්‍රතිසන්ධි විපාකය දුන් කාමයා ගේ; **ඵල දෙන ශක්ති නො හුණ්ඳ** = ඵලදෙන ශක්තිය ගෙවී නො ගියත්; (**හා** – වාගෙ > **හෙ** – ගෙවීයාමෙහි යන ධාතු සි; හෙසි – පිරිහෙසි – හිණි – පිරිහිණි. යනාදිය සලකනු); **ආහිමෙන්**= ආයු ගෙවියාමෙන්; **ආ ඇතඣ** – ආයු ඇති කල්හි ත්; **ජනකම්හු ශක්ති හිමෙන්** = ප්‍රතිසන්ධි ජනක කාමයාගේ ශක්තිය ගෙවී යාමෙන්; **ආහාරකඛය කොවා දෙමරණින්** = ආහාරකඛය මරණය කොප මරණය යන මරණද්වයෙන්; **සමිහව වන උපක්‍රම මතු** = ලැබෙන උපක්‍රමය පමණක්; **අහර සඳ වැරැඣවිම් හා** = ආහාර කාල විරාධනය හා; **එක් සෙනක් මතු**.= එක් චෙතනාවක් පමණක්; **නො නිපැඣන බැවින්** = නූපදනා බැවින්; **එක් වැ උපන්** = එක් වැ උපන්නා වූ; **අවර අවිරි සෙසින්** = අපරා පරිය චෙතනා වන්; **වෙන් කිවෙත්** = වෙන් කොට කිහු වෙත්; **එක්ඛ ම** = සමඟ මැ;

105. 'නොයෙක් දහස් සෙනෙක්' යනු 'නොයෙක් දහස් සෙනක්' සි ගන්නේ. – අනෙක සහස්‍ර චෙතනා රැසක් යන අර්ථ සි.

නිපඣැන බැවින් = උපදනා බැවින්; **එසේ කියත්** = එසේ කි කල්හි; **අනන් මන** = අන්‍යොන්‍යයනට; උවඨඹ වුවද= උපඨම්භ වුවද – රුකුල් වුව ද; **දෙටඣ** = ආයු ඇතිතාක් සිටීමය – මතු මතු ඉපැදීම ය යන දෙකට මැ; **හේ දුක් වූ වෙත්** = හේතු දුක්වූවාහු වෙත්; **කිවා විපරි විසින්** = කියන ලද්දට විපරීත

වශයෙන් 'බහුං පුඤ්ඤකම්මං' යනුවට විපර්‍යාස වශයෙන්; **පුරැතු පින්** = පරිත්ත පිනක් – මද පිනක්; **මහත් කොටාරක්** = මහත් කොට්ඨාගාරයක්; **දැක්විසවි වැ** = දක්වනු කැමැති වැ; **පිළි සඳ ළුතු** = ප්‍රතිසන්ධි දෘනය කළා වූ; **පුරැතු පින්** = පරිත්ත පුණ්‍යය; **මහත් කොටැ ලූ** = මහත් කොෂ්ඨයෙක්හි ප්‍රක්ෂිප්ත; **අතතරා ළඟි මෙ** = අතරෙහි මැ; **ආයි** = පසුව – නැවතත්; **එසඳට** = ඒ කාලයට;

106. 'අපරසඳහි සිහි නො කිරිමෙන්' යනු '**අහරසඳ සිහි නොකිරීමෙන්**' යි ගන්නේ.

අහර සඳ = ආහාර ගතයුතු කාලය; **ගිණියක** = ගණි කාවක ගේ; **දූ පුත් දෙජනහට** = දුහිතෘ පුත්‍ර දෙදෙනා හට; **සාමාන්‍ය පුංසවන බැවින්**= සමාන පුල්ලිඟු වහර ඇතිවන හෙයින්; **නිපුස් එක් වජන් වී** = ('කිං එතං' යි) නපුංසක එක වචන විය; **ආලපනු** = ආමන්ත්‍රණය යි; **නට ද** = නෂ්ට වුවත්; **නො පිරිහිණක්** = අපරිහාණියක්; – නො අඩුවක්; **වක් හා** = පැළවිය ආදි තිපි ද; **කරණ හා** = අමෘතාදි කරණ ද; **නකක්ඛෝ** = නක්ඛත්ත යොගය ද; **ගෙහි මඹුව** = ගෘහයෙහි මහාම්බකාව; **ගොවු දෙන්** = ගොවජයෙන්; **ගැලිදෙවු** = ගැල්ලන්ගේ – ශාකටික යන්ගේ ජ්‍යෙෂ්ඨ තැනැත්තේ; **ලවි** = ඛෙදයෙකි; **කම් බැරි** = කර්මය බැරෑරුම් ය; **නොහොත්** = නැතහොත්; **සොවල් හු** = අසවලාගේ; **ගැල් සකිනි** = රථ චක්‍රයෙන්; **දරියෙක් මෙළේ සි ඝන** = දරුවෙක් මළේය යන; **කිසැයෙක්** – කෘත්‍යයෙක්; **සක්**= චක්‍රයෙන්; **පහරනා ලදුයේ සි** = ප්‍රහත විය; **සලනුවට** = චලනය කරනු පිණිස; **සොර පවසිනල් පව්වට** = (සොර පවසින් + ගල්) චොර පපාතන ගල් පර්‍වතයට – සොරුන් පෙරළා හරින ගල් පර්‍වත යට; **සොරුන් හෙළන** = චෞරයන් නිපාතනය කරන; **පවසින් ඇති** = ප්‍රපාතයන් ඇති; (ප්‍රපාතනම් පවු ඇළිය); **සැපෙනුයේ** = ප්‍රපතය වනුයේ – හැප්පෙනුයේ; (ප්‍රාකෘත '**ජිප්ප ඉ**' යනු පාළි 'ප්‍රපති' යනුවට සමාන ය. 'සැප' යනු එදෙකට මැ සම වේ;) **හුණු ළැහැබෙක්** = හුණ පදුරක්; **කිරිඳුළැහැබෙක්** = හුණිද පදුරක්; **කොදෙක්හි මෙන්** = කොජවයෙක්හි – කොදු පලසෙක්හි මෙන්; **හුණු කරවුවර** = වෙණු බලිය;

(වි) කරවුවර නම් රජයට දියයුතු අය බදු ය. කුලු පත් තකු විසින් හුණ පතු කර්‍මාන්ත විශෙෂයන් ගෙන් රජයට දිය යුතු බදු වෙසෙසෙක් 'වෙණුබලි' නමැ යි සලකමු. '**එදවස් එක් නළ කාරයෙක් පුත්‍රයකු හා එක්ව හුණදිඬු කපන්ට ගියේ**" යනු සද්ධම්ම රත්නාවලි පාඨ යි.

ඇසෑ හුණු = ඇස්හි වැටුණු; **කසළක් සේ** = කසිකසළක්–රජසක් මෙන්;—

107. 'උළු බැජනුවට බදුන්වන් කළ තැන්' යනු 'බදුන් බැජනුවට උදුන් කළ තැන්' සි ගන්නේ.

බදුන් බැජනුවට = භාජන භජ්ජනය පිණිස – **වළන් පිලිස්** සිම පිණිස; **උදුන් කළ තැන්** = ළිප කළ ස්ථානය; (ආවාප නම් වේ,) **සුළායෙන්** = ආවාප නම් සුළාව යැ සි කියත්; (සුළා නමුත් උදුන මැසි. "අථොද්ධනඤ්ච චුල්ලිඤ්චී" යනු අභිධානප්පදීපිකා සි.) **නො සමජ්ජ** = අසම්මජ්ජනිය වූ; **දිතෙක්** = පුතෙක්; **හැතය රැවැනි** = සත්‍යකාරයක් – අත්තිභාරයක් වැන්න; **බඹු ගණන බව කැමැතියා** = බඩුගන්න බවට කැමැතියකු වියසින්; **අත්ථබ්‍රූ**= හස්ත ප්‍රාභෘතය; **කරනු සොබ** = කිරිම පිණිස; **වම සොළි** = පන්දු සොළිම – බෝල සෙල්ලම; **බොහොලක්** = බොහෝ වූ ඉලන කයන්; **ජුනුහු** = (මා පරදවා) ජය ගත්හ; **ඉළි ජැණෑ** = ආපසු දිනා; **ඔවුන් ජුනුතා වට** = ඔවුන් දිනුහාක් බෝලයන්; **වළා ජනාන් සේසි** = නැවත දිනා යනු කි නියා ය; ('වැළි – වැළින්, බළන් – බළ – වළා–යළි–යළින්–යළ්' යන මොවිනු පසිඳියයෝ සි) **බොහොහා පරජුයෙමි** = බොහෝ සොට පරදවන ලදුයෙමි;—

108. 'නිබඳ කියු – නො සොට නො මිස්සහ හෙසි' යන මෙහි 'නිබඳ' යනු 'නිබන්ධි' යනුයෙහි අර්ථ සි; එහෙසින් උහු සෙරෙන් වාක්‍යවෙජ්දය වුව මැනැව, 'කියු නො සොට නොමිස්ස හෙසි' යනු එහි නිදේශ පාඨ සි, 'නොමිස්සහ හෙසි' යන මෙහි 'හ' කාර අධිඝා සි. '**නිබඳ – කියු නො සොබ නොමිස්ස හෙසි, වෙලෙවෑ කියූ සි සේ සි**' සී විසඳ සොට ගන්නේ.

නිබඳ = නිබන්ධනය සෙලේය; **කියු නො සොබ** = කියන ලද්ද නො සොට; **නොමිස්ස හෙසි**= මිදෙනු නො හැකි වෙහි ය සි; **වෙලෙ වෑ** = වෙනිත වැ; **කියු සි සේ සි** = කිසේය යනු කි නියා සි; **විඝාදුපි හි** = අසහනාර්ථයෙහි; **තුමා පුන්හු මරණෑ** = තම පුතාගේ මරණයෙහි; **විඝාද හා** = ඛෙදය – අසහනය – නො ඉවසිල්ල හා; **අගරූ** = අගෞරවය; **හුම්ම වචනයට** = සපාමී විහක්තියට; **අලුක් සොබ** = ලොපය නො සොට;—

109. 'පැතිරෙන ලදුයේ' යනු '**වැතිරෙන ලදුයේ**' සී ගන්නේ. අවස්ථරණය කරන ලදුයේ–යට කරන ලදුයේ යන අර්ථ සි;

දූහැව්යෙක් = කොප කළ තැනැත්තෙක්; ('ඛාහ–වෛර–ඛාහනා – වෛර කරනා – ඛාහී – ක්‍රොධී' යනාදි නිඝණ්ඩු වචනයන් හා සමකොට බලනු.) **නො මද දෙමිනසක්** = අමඳ දෞර්මනස්‍ය යක්; **වළඳසි ද** = විඳිද; **මෙසින්** = මේ සිවු තෙමේ ත්; **මෙත් අසි මහඟන්නට** = මෛත්‍ර්‍යාධික මහා සත්ත්වයන්ට; **දූහැවැ** = ක්‍රොධ කොට; **සපරාහි** = සම්පරායෙහි – පරලෝකයි; **දෙමිනස් වැළඳූ කල** = දෞර්මනස්‍යය විඳුනය කළ; **තාඩන ඇ** = තැළීමා දිය සි; **පරිභාෂණ ඇ** = තර්ජනාදිය සි; **සර්ව්ඛහරණ ඇ** = සියලු ධනය පැහැර ගැනීමාදිය සි; **දඬට** = දණ්ඩනයට; **නො නිස්සන් කෙරෙහි** = අයොග්‍යයන් කෙරෙහි; **නො දූහැව්යවුන් කෙරෙහි** = නො කිපිය යුත්තන් කෙරෙහි; **දස පිලා කරුණන් අතුරෙන්** = දශවිධ පීඩා කාරණයන් අතුරෙන්; **පුරිස්වෙසින්** = පරුෂ වෙදනාවකට; **බලි දුක්වෙසින්** = බලවත් දුක් වෙදනාවකට; **හානි** = ප්‍රණ්‍යාදි විනාශයකට; **හසකවෙජ්ද ඇ** = අත් සිදලීම් ආදී වූ; **ශරීර භෙද** = සිරුරු බිඳුමකට; **බිලි රෝ** = බලවත් රොගයකට; **ඔත් විබෙවු** = උම්තුවකට; **ප්‍රවාසය** = වාසයෙන් පහවීම ය; **සර්ව්ඛ හරණ ඇ** = සියලු ධනය පැහැර ගැනීමය යනාදී වූ; **උවදුරු** = උපද්‍රවයකට; **ජාති කුල සර්ව්ඛන ඇ** = දූ ගැටුම් කුල ගැටුම් යනාදී වූ; **දරුණු හැවුම්** = දරුණ ආක්‍රොශය කට; **විඳුනා පැල** = විඳ්‍යමාන පීඩාවන්; **ද්වෙෂ ජීම්හ නො වූ** = ද්වේෂයෙන් ඇද වැ නො ගිය; **සිතින් බලනුවහට සි සේ සි** = සිතින් යුක්ත වැ බැලීම පිණිස යැ සි කී නියා සි; **යුත් කැමිහා** = ආයුත්තකයා පුරුෂයාගේ – අය වැය පාලනයෙහි යුත් පුරුෂයා ගේ; **කටයුතු සඟරාක්** = කරනට තිසි සඬ්ග්‍රහයක්; **දහඤනෑ** = දහවලු කොන්හි–වයස්ත්‍රානතයෙහි; **අකුරු පිළිවෙය** = අක්ෂර පටිවේධය –අක්ෂර සමාම්නාය; **පාතො අසිතබබං** = උදෑසන කැවයුතු දෑය; **පාතරාසං** = එනම් වේ; **මෙහෙකර දූසක්** = පෙසනකාරී දූසියකා; **අවුණට** = ආපණයට – සල් පිළට; **මෙහෙයූයෙන්** = පෙසනයෙන් – මෙහෙයීමෙන්; **මෙහෙයිම්** = පෙසනය–පණිධිඛය; **සනා** = සෙනහය; **ඇට මුල** = අස්ථිමජ්ජාවට – ඇට මිදුලට; **පැහැර** = ඇන ගෙන – වැද්ද ගෙන; **පෙම් සිතින් උපන්** = ප්‍රේම සහගත චිත්තයෙන් උපන්නා වූ; **රූ** = විඤ්ඤත්ති ආදි රූපයන්; **පෙම් මෙ** = ප්‍රේමය මැ; **අයුහෙවෙහි පරිචයෙන්** = අතීත භවයෙහි පුරුද්දෙන්; **වත් මනු හෙවෙහි කල හියෙන්** = වර්තමාන භවයෙහි කල හිතයෙන්; **එසින්** = ඒ හෙතුවෙන්; **පෙම්** = ප්‍රේමය; **වට හසි** = උපඛ්‍රිත වෙයි – උපද්දී; **දියෙහි** = ජලයෙහි; **මහනෙල්** = මහානීල පද්මය; **භවිද** = සම්ඵුඨිත වේද – හටගනී ද; **පිරිමිනි රක වලින්** = පුරෙගාමීන් යොදවා කැරෙන රක්ෂාවරණයෙන්;

පිම්ල්ලතු = පාද මූලිකයකු – මෙහෙකරුවන්හු යයි සේ යි: **නිස්සේදුර** = ඉද්දරෙහි – ශිෂ්‍යපාඝාතියෙහි; **අයකැමියා** = ආයකාර්මිකයා; **උපභොග පරිභොග බඳුන්** = උපභොග පරිභොග භාණ්ඩයන්හේ; **පිදිසෙයි** = පරිවේෂ්ටයෙක් – සීමාවෙක්; **භොජන පාන සරාව ආ** = භොජන සරාව පාන සරාව ආදිය සි, (ආහාර බුදින තැලි – තැටි ආදිය භොජන සරාව සි. පාන භාජන පාන සරාව සි.); **දිපදා** = දිපදයෝ නම්; **දුසිදුසා** = දැසි දස්හුය; **චතුප්පදා** = චතුප්පදයෝ නම්; **ගොමහිසාදයො** = ගෙරි සරක් ආදිහු සි, **යානානි** = යානයෝ නම්; **රථ සිවිකාදිනි** = රිය සිවිගෙය ආදිය සි; **වාහනානි** = වාහනයෝ නම්; **හත්ථි අස්සාදිනි** = ඇත් අස් ආදීහු සි.

110. 'නිසිරි බෝලව්' යනු "අලක්ඛිතා වත මහාති වත්වා" යනු අට්ඨවා හෙයින් '**නිසිරිමෝ ලව්**' සි ගන්නේ. **ලව්** = අල්පෝම ය; **නිසිරිමෝ** = ඇපි නිශ්‍රීකයෝ වෙමු;

ළැම්ඩියෙහි = හෘදය මධ්‍යයෙහි; **පිතීතො ආගතං** = පියා කෙරෙන් ආයේ; **පෙතතිකං** = එනම් වේ; **දෙමි පිළිණ කරන ලද්** = දෙමැයි ගිවිස ගන්නා ලදි – අභ්‍යුපගමය කරන ලදැයි සේ සි; **තනතුරු** = ඍතනන්තරය; = **හම්මන්නට** = සඤ්ඣාපනය කරනු වට – උසුලන්නට – දරන්නට; **සවිසියෙන්** = සර්ෂපයෙන්; **පිරිහෙළි** = දිරා ගියේය – අපතේ ගියේය; **හැසි** = ඇද දැම්මේ ය; (**හය** – හැයිමෙහි යන ධාතු සි.) **කිසෙයෙන් නිස වුහු** = කවර හෙතුවෙකින් නිශ්‍රය (පිහිට) වූවා වෙහිද; **අද කවණ ඇනට** = අඩ කපණාදීන්ට; (කපණ නම් දුග්ගතයෝ ය. 'කිච්ණ' යනු ප්‍රාකෘත පාඨ සි.) **දන්හි විසවුළු** = දැනයෙහි ව්‍යාවට වූයේ – දැන සංවිධානයෙහි කාසී භාරයෙන් යෙදුණේ; **නුදුවු විරි සබඳ** = පෙර නො දුටු යහළුවෙක; **විය ගලන්** = වයොඝටිතයන් – වයඃ ප්‍රදේශයන්; **සොසකසෙව්ඩිං පත්‍ථෙනතා** = 'සොසකසෙටඨිංපත්‍ථෙනතා' යනු; **ජීවනත්‍ථාය** = දිවෙල් පිණිස; **තණ්හකතතා** = තණ්හාන්නි යන අර්ථ සි; **මිනියගින්** = මේ නීහාරයෙන් – නීයාමෙන් – ක්‍රමයෙන්;—

(වු) විජාත මාතුයාපි, ලුහුවුහු මවටජ' යනු මෙහි පැනෙ සි විඛ්‍යඛභයාගේ වත්හි "යමසෙ ප්‍රතෙන විජාසි – නිමුල් දරුවන් ලුහු වූ" සී එසි. '**ලුහුවුහු**' යන මෙහි අන්ත 'හු' කාරය එතරම් උපයොගී නො වේ. '**ලුහුවූ**' යන තන්හි අන්ත 'ඌ' කාරය ස්ත්‍රී අර්ථයෙහි යෙදෙන අතීත කාලික ප්‍රත්‍යයයෙකි. මෙහි එහා 'ලුහුවු'

යනුද 'ලුහුවූ' යි යෙදුන මැනව, මෙහි නිෂ්පත්තිය නිශ්චය වශ යෙන් කිව නොහැක්ක. **ලුහුවූ මවටජ** = වැදූ මැණියන්ට ද යන අර්ථ යි.

විවෙතින් = විපත්තියෙන්; **සැපැත් විවෙතිනැයි සේ යි** = සම්පත්ති විපත්තියෙන් යනු කී නියා යි; ('කිහිප කොටසක්' යනු වෙහි **කිනිප** යනු 'කතිපය' යන පාළි ශබ්දයෙන් ආයේ ය;) **සැඬල යා** = චණ්ඩාලිය යන්නැ; **අඩයවි පහරක් සෙයින්** = අර්ධ යෂ්ටි ප්‍රහාරයක් මෙන් – කිරිච්චි පහරක් මෙන්; **වෙණෙහි** = වණ යෙහි; **කරදිය ඉස්මක් මෙන්** = ඛාරොදක සිඤ්චනයක් මෙන් – කාරම් දිය ඉසිමක් මෙන්; **පිරිවෙවු කොට** = වට කොට; **අලොළ** = ආලොඩනයක් – කැලඹීමක්; **සැණ** = උත්සවය; **ගුහණ ලද්** = ඝොෂණය කරන ලදි; **හි කවුළු දෙර** = සිංහ කවාටද්වාරයෙහි; සිංහරූපයුත් පළු ඇති දෙර සමීපයෙහි; **හස්ස කරවා** = මුද්‍රිත කරවා; **බිසෙසැ** = අභිසිඤ්චනය කොට; **සැඬපජොවා** = චණ්ඩ ප්‍රද්‍යොත යාගේ; **මේ සනිටුහන්** = මේ නිශ්චය යි; **කටැතක්හු** = කාෂ්ඨ මය හසනියකු; **කුටමුවා** = කාෂ්ඨයෙන් නිර්මිත වූ; **යතුරු කැමින්** = යන්ත්‍ර කර්මයෙන්; **ඇවිඳුනා** = ආවජ්ජනය කරන්නා වූ; **ඇන්වන් කොටැ** = ඇතකු වැනි කොට; **කැනූ බැවින්** = නිෂ්පාදිත හෙයින්; **එබව එබවට** = ඔබින් ඔබට;—

(වූ) 'එ' ශබ්දයා කොරෙන් ආධාරාර්‍ථයෙහි 'බව' ප්‍රත්‍යය යැයි ගන්නේ. ඔබ – කොබ – කොහිබ – කොසිබ යනාදි තන්හි කි සෙයින් 'බ' ප්‍රත්‍යය වේ. 'එබවට' යනු මැ 'ඔබ්බට' යි ද වහරු යෙදේ. 'කව–කඟිංහි, යනාදී භාෂාන්තර ප්‍රයොග සමකොට බලනු.

සැක්මෙත් = චඞ්ක්‍රමණය කෙරෙත්; **අපරතො අපරං** = ඔබ්බෙන් ඔබ්බට යන අර්‍ථයෙහි; **අපරාපරං** = 'අපරාපරං' යනු වේ; **මහ තෙරහු** = බුදුගොස් මහතෙරුන් වහන්සේ; **කසසින් සම් දිට්හැ සුතත්** = කාව්‍යාය සම්මා දිට්ඨි සූත්‍රාන්තය; **විය බැන් කෙරෙමින්** = ව්‍යාඛ්‍යාන කෙරෙමින්; **සැඬ පජ්ජොත** = චණ්ඩප්ප ජ්ජොත රජතෙම; **උදෙනා ගන්මි** = උදෙනී රජහු ගනිමැ යි; **මහනෙල් ඕවි** = මහනෙල් පත්‍රා සෙවෙලි කරන ලද; **කටතැක් දක්වය්** = කාෂ්ඨමය හසනියකු දක්වා; **ගතැයි** = ගත්තේ යැ යි;—

111. 'කුමට කියුහ පිළියත්' යනු '**කුමට කියුහ යත්**' යි – ගන්නේ. **ඒ ඇදුරොලෙහි** = ඒ ආචාර්‍යාන්වයෙහි;

112. 'කී මහ කියනු කොටැ' යනු 'මහ කියනු කොටැ' සි ගන්නේ.

මහ බුමු කොටැ = මාඝීන්‍රමයකු කොට ('මහ බුමු' නම් මාඝීයෙහි බමන්නාය. වැඩි වශයෙන් ඒ ඒ මාඝීයන්හි ඇවිදුනේ ය.) **පවත් දන්නාව** = ප්‍රවෘත්ති දැනගැනීම පිණිස; **පියෙජී** = ප්‍රයුක්ත කෙළේ ය; **සඤ්ඤාබන්ධනයෙන්** = ගැල් රැසක් වටා සිටුවන පරිද්දෙන්; **නුහුබද්** = අනුබන්ධනය කෙළේ ය; **උදෙනා අරුණු ඇත්හු වරා** = උදේනී රජහු ආරූඪ වූ හස්තියාට වඩා; **ජව ඇති කොටැ** = වෙගාන්විත කොට;--

113. 'පලන තතු ඇතක්හු සෙයින්' යනු **'පලන තුතු ඇතක්හු සෙයින්'** සි ගන්නේ. 'පලායන තුදින හස්තියකු මෙන් යන අර්ථ සි. ඇතුන්ගේ කන බුල විදින කුත්තු තෝලයට **'කුතනං'** යනු මාගධාභිධාන සි. තුතුයෙන් අනින්නලද ඇත් = තුතු ඇත් නම්, සංස්කෘතයෙන් 'තොත්‍ර' සි කියත්.

ජීවග්‍රාහයෙන් ගැනැ = නො මරා - පණපිටින් අල්ලා ගෙන; **සතුරු රජහු විසිඝට ගිය බවු** = සතුරු රාජයාගේ වශයට-ඝටනට ගිය බව; **සොර කෙකෙක්හි** = සිර ගෙයෙක්හි; **ජහ කරුවන්** = විරොධකාරී සත්ත්වයන්; (ජහ + කරු' යනු පදවෙන්ද සි; **දහ** - දැඟීමෙහි යන ධාතු සි. දැඟීම නම් විරොධ කරණය-ආරාවුල් කිරීමය - කොලහල කිරීමය - බන්ධනය යන අර්ථ සි. "දඛ්ඛා" යන ඛිණ්ඩිය වචනයෙහි කොඹාගත අර්ථවිවරණය බලනු.) **හුන්** = නිමණණ වූ; **ජයලදුවන්** = ජය ලද්දවුන් විසින්; **පියයුතු** = පාතව්‍ය වූ; **පතු** = පානය සි; **පානවිශෙෂයෙක්** = විශෙෂ පාන යෙකැයි - සාමාන්‍ය පාන වර්ගයෙන් වෙනස් වූ පානයෙකැයි යුසේ සි; **සෙක්** = කියත්; **සක්හු** = සක් දෙව්රජහු; **අසුරන් දිනැ** = අසුරයන් පරදවා; **ජයපාන බොන සැදූ** = ජයපානය බොන කල්හි; **පෙළෙවැ හුණු** = පොළොවෙහි වැටුණු; **අරථ ඊක්** = ඉර්තාකී වෘක්ෂයෙක්; **හැවිය යෙක්** = සම්භවිසින වී යැයි කියත්; **හැන්හත් මතුරු සඳහාය්** = හස්තිකාන්ත මන්ත්‍රය සඳහා; **ගණන උවසරින්** = ග්‍රහණොපචාරයෙන්; (මේහි උපචාර නම් මන්ත්‍ර ප්‍රයොගය සි.) **රජක්හු** = රාජයකු විසින්; **නිගහයුතුවක්හට** = නිග්‍රහ - දඬුවම් කටයුත්තකු හට; **වැජැරිය යුතු** = අවධාරණය කටයුතු - විධාන කටයුතු; **නිගා** = පීඩා සි; **පිළිසෙවා** = පීඨ සප්පියෙක් - පිළෙක්; **ශෝභන කුඤ්ච ඇතියේ යැ** = සුදු කුඤ්ච

රොගය – කිලාස නම් කුටරෝ ඇත්තෙක්ය; **සඤ්ඤ කරණ බ්‍යඤන්** = නාම සඤ්ඤය කිරීමෙහි හිතියෙන්; **සඤ්ඤ කරණ බ්‍යඤන** = නාමසංඤ්ඤීය කිරීමේ කියෙන් යනු; **අලෙ කුද** = ඵොළ කුදිය; **තී මුඛ** = තීගේ මුඛය; **ඉතා ඔබාල් ඔට හා** = ඉතා **ඝන** තොල් හා; **ඝපොල්** ඇතියෙකැ = කපාලාන්විතයෙකි – හොඳ ඇත්තෙකැ; **ඔට මස් ඝපොල් බොලින්** = ඔෂට මාංසයාගේ හා කපොලයන්ගේ ගනකම හෙතුකොට ගෙන; **මුඛ**= මුඛය; **ඝණ පිරිවැටෙයි** = පරිවර්තනය කළ නො හැකි වෙයි – කිව නො හෙයි යන; **අභිප්‍රායි** = අදහස යි; (‘**නො පිරිවැහෙයි**’ යනුදු මනා පාඨ යෙක. ‘කිව නො හැකි වෙයි’ යනු මෑ අර්ථ යි.) **ඝඩතරා ඝන්** = තිරඵොන; (‘**ඝුඩුතිරෙ**’ යනු ද්‍රවිඩ වචන යි.)

114. ‘සිප් නම් මේ මතුරෙහි සහවා වෙණ වැයීම්’ යනුදු අර්ථයක් නො ගත හැකි සේ දූෂිත වැ ගිය තැනෙකි. **පාඨය ත්** නො නසා අර්ථ ලෙඝයකුත් ගතයුතු සේ ‘**සිප් ගැනුම් නම් මතුරෙහි සෙහෙ වැ වෙණ වැයීම්**’ යි ඵොඩනය කටයුතු බැව් අපට **හැඟිණ.** ‘ශිල්පොද්ග්‍රහණය නම් මන්ත්‍ර විෂයෙහි ඡෙක වැ – දක්ෂ වැ **වීණා** වාදනය යි’ යනු එහි අර්ථ යි **සෙළෙක් මතු** = චූළක මත්තාවක්– සවල්ප මාත්‍රයක්; **උච්චර වස්** = මන්ත්‍ර ප්‍රයොගය පිණිස;—

115. ‘අධිකාරාර්ථහි’ යනුවට වඩා අඩොළුවෙහි එන ‘**අධි කාරණනරහි**’ යනු මැනැවි. මෙහි ‘අධිකාර’ නම් ප්‍රකරණය හෙවත් ප්‍රස්තාවය යි. එක් ප්‍රකරණයක් ගතඵොට අන්‍ය ප්‍රකරණයක් පටන් ගැන්මේහි–උක්ත විපරිතාර්ථ කථනයෙහි ‘අඤ්ඤ’ ශබ්ද වැටේ. එහෙයින් **අඤ්ඤාරණනරහි** = අන්‍ය ප්‍රකරණයෙත්හි (වැටේ) යි අර්ථ ගත මැනැවි.

සිප් ගහණ අධියරු නිමි බැවින් = ශිල්පග්‍රහණාධිකාරය නිම් හෙයින්; **මතුයෙහි කළ වචනක්** = මත්තෙහි කරනුවට සුදුසු දෑයක්; **කිය යූ සේයි** = කියන්නැ යනු කි නියා යි; **අත්ථිය කළෝ යි** = හස්තගත කළහ; **පුණ්ණිස්වාණ්** = පරිච්ඡාපනය කරවා– ගිවිස්වා; **තුබුනූ** = ව්‍යවස්ථිත කළහ; **අවුඵවන ලද බැවින්** = ආවර්ථනය කළ බැවින් – වටනලද බැවින්; **තුමා අභිමුඛ ඵොවා** = තමහට ඉදිරිපත් ඵොව; **වටන ලද බැවින්** = පෙරළනලද හෙයින් නොහොත් දවටන ලද හෙයින් නොහොත් කරකවා ගත් හෙයින්; **තුමා විසිහි** = තමන් වශයෙහි;—

116. ‘වනලද බැවින්’ යනු ‘වටනලද බැවින්’ යි ගන්නේ. ‘පවත්වනලද හෙයින්’ යන අර්ථ යි. **ආවර්ථන ඵොරෙසි යන්** = අවුළුවා ගනීදැයි කිවහොත් **තොලඟරහු සෙයින්** = පිඹුරකු සෙයින්;—

(වෙ) 'තොලඟර' යනු මහා සජී යන අර්ථ යි. ප්‍රාකෘතයෙහි 'ථොර' යනු තරය, සථූලය යන අර්ථයෙහි තිබෙයි. 'ඟර' යනු ද 'අජ ඟර' 'අලඟර්ද' යනුවෙකින් ගෙනැ සාමාන්‍ය සජීවීයෙහි නිපා තිත යැ. තර – තුල් – තොල යන මොවුහු 'ථොර' ශබ්දය හා පර්‍යායයෝ යි. මාහස–අජඟර – මහාසප්ප–මහාවාළ ඔන නාමයෝ පාළියෙහි පිඹුරා හෝරේ ප්‍රසිඛයහ. 'පිඹුරු' යනුත් මහාසජී යන අර්ථ යි. දෙමළ බසින් 'පාම්බු' යනු සාමාන්‍ය සජීවීයෙහි ප්‍රසිඛය. 'උරෙ' යනු මහත් ශබ්දවීයෙහි වේ. පාම්බුරි > පිඹුරා යනු වේ.

වෙරැ බුමුසි ඔත් = ශරීරයෙහි අධිමුර්ච්ඡනය හෝරේ යයි කියත්; **නො බිසැ මැ** = අධිමුර්ච්ඡනය නො කොට මැ; **අවස්මර සෙසින්** = අපස්මාරය මෙන්; **විකිරිය කැරැ ඔත්** = වික්‍රියා හෙරේ යයි කියත්; **සිත් සැති** = චිත්තසන්තතිය; **පෙරළා** = විපර්‍යාස කොට; **තුමා ඇවි ඇවියෙහි** = තමන් කැමැති කැමැති දෑයෙහි; **වත්වා ඔත්** = පවත්වා යයි කියත්; **ඝථදෙවිපසින්** = දෙවූ පරිදි පාත්‍රයෙන් යුක්ත වැ; **සිස් පසිනැයි සේ යි** = හිස් පාත්‍ර යෙන් යුක්ත වැ යනු කී නියා යි; **බිමිසැ** = අධිමුර්ච්ඡනය හොට–ආවෙශ වැ; **පිරිසුණු වේ ඇතිසේ** = පරිපූර්ණ වෙග ඇත්තේ; **බුමන් ඝත්හූ** = (බූමන් පත්හු?) බහුමාන ග්‍රහණය කළ (බහුමාන ප්‍රාප්ත) තැනැත්තහු; **පූරණාපිඛි සාම්වචන** = 'හොජ්‍යාසස' යනු පූරණාපීයෙහි ෂෂ්ඨී වචන යි; **පස පිඛිවියෙන්** = පළාඛ ප්‍රතිෂ්ඨායෙන්; **බිජීඝයුතු කල්** = හොක්තව්‍ය කාලය; **ගළවතු වට** = ගිළිහී යාමට; **පැමිණෙනුවට අසන්** = පැමිණීමට ආසන්නය; **ලොවුතුරා ධම්ඛ** = ලොකොත්තර ධර්‍මයාගේ; **ඉස් නාලදු** = කැමැති වන ලද්දක්; **ඉජිවා** = සමෘඩ වේවා;—

117. 'හැම මනා කප්හු' යනු '**හැම මනා සඝප්හු**' යි ගන්නේ. සියලු යඛපත් සඬකල්පයෝ – අභිලාසයෝ යන අර්ථ යි.

පණු රැසි සඳ සෙසින් = පණ්ණරසී චන්ද්‍රයා මෙන්–පසළොස් වකැ සඳ මෙන්; **ජොතිරස් නම් ඇති මිණි සෙසින්** = 'ජොතිරස්' ඔන නම් ඇති රත්නයක් මෙන්; **ජොතියො** = රශ්මිහු; **එකස්මා**= මොහු කෙරෙන්; **රසනති** = යි සේ යි; **විසරනති ඉති** = විහිද යෙත් නුයි; **ජොති රසො** = එ නම් වේ; **රස්කලඛින්** = රශ්මි සමූහයෙන්; **පිරිසුණු ද** = පරිපූර්ණ වීද; **සව්කම්දු** = සියලු කැමැති දෑය දෙන්නා වූ; **කැමැති තා** = කැමැති පමණක්; **සම්පිඛිවාවන්**= වම්මපසිබබකයන් – සම්පයි; **කහවුණු** = කහාපණ යි; **ඇතවුරු රක්නාහු** = අන්තඃපුර පාලකයෝ; **හළ ඳුර** = හැර තුබූ චාර

යෙහි; **කැමියෝ** = පාලන කර්මයෙහි යෙදුණේ; **හවුලා ගෙන** = උව්විණ්ණය කොට ගෙන; (**හවුල** – හැවිළීමෙහි යන ධාතු සි. 'ආවුණන' යනුයෙන් හින්න සි.) **දෙවඟරන් හා** = දිව්‍ය අප්සරාවන් හා; **එකතුලස්** = සමාන කොටස් ඇති – එක්වැනි වූ **රොජා** = තණ්හාය කොට; **බැවිය යුතු සේ සි** = බිය ගන්වා යනු කි නියායි; **බිහි නියම් ගම්හි** = නියම් ගමින් පිටත්හි; **අඟ හොතුරු සරන තැන්** = අග්නි හොත්‍රය – ගිනි දෙවියා පිදීම කරන සථානය; **සිවුහි සොළ පත්** = රූපයෙහි කොටිප්‍රාප්ත වූ; **සිලි** = චලිතවිය – කැලඹිණි; **කමන් පියා** = කර්මාන්තය හැර දමා; **එළි පෙරහර** = බැහැර පරිහාරය (පරිහාර නම් සත්කාර විධිය සි); **බලනුවට** = බැලීම පිණිස; **නික්කන් සි සේ සි** = නිෂ්ක්‍රාන්ත විය යනු කි නියායි; **බුම්නිය යුතු බැවින්** = බහුමාන කටයුතු බැවින්; **පදමේ** = පාදය මැ; **වෙරඹු වා** = වෙරඹ වාතයෝ; **හමන වය යෙන්** = හමන සුළඟැසි කියත්; (හම – හැමීමෙහි යන ධාතු සි. '**හවා**' යනු සුළඟට නමැසි නිඳිය කොඟයන්හි තිබේ.)

118. 'සලක්ඛණ මන්ත්‍රයන් හා සමඟ' යනු **ලක්ඛණ මන්ත්‍රයන් හා සමඟ**' සි ගන්නේ.

රා අඩිහු පිය = රාගාධිකයාගේ පදය; **පියවර** = පද වාරය; **සුළාක්** = මදක්; **පිය ඇඟින්** = පාදාග්‍රයෙන්; **හැසි වේ**= හංසිත මේ – පීඩිත වේ – ගැවේ; **දෙස් සිරිහු** = වෙඹ චරිතයාගේ; **පෙරටට** = ඉදිරියට;

119. පොත්හි එන 'පෙරට වැ' යනුවට වඩා අධොලිපි ගත '**පෙරටට**' යන පාඨය මැනැවි.

පල්වා ඔබා = පාදාග්‍රයන් අවපීඩනය කොට; (පල්වා නම් පාදසෙඵාට සි–ඇඟිලි කිහිපර සි – ඇඟිලි අග පොළ සි.) **ඇක් මෙන ඔවින්** = පාගන බැවින්; **පිය** = පාදය; **පෙරට වැ** = ඉදිරියෙහි; **හැසි** = ගැවී; **පිය ඇඟින්** = පාදාග්‍රයෙන්; **එබී** = (පොළෝ තෙලෙහි) තද වැ ගෙන; **පැනෙයි සේ සි** = පැනේ යනු කි නියායි. **මොහ සිරිහු පිය** = මොහ චරිතයාගේ පාදය;—

120. 'නිමිත් හුණු.....තෙ ධා දිස්නා' යනුත් අවි කාහ්‍රියක් නැති වාක්‍ය ප්‍රදේශයෙකි. "සහස්සාරං සනෙමිකං සනාභිකං සබ්බාකාර පරිපූරං" සි පෙළෙහි එන සක් ලකුණු මෙනෙහි කරන විට '**නිමි පුණු**' (නිම්වළලුයෙන් පරිපූර්ණ වූ) සි ගතයුතු සේ

පෑනේ. **'තෙඛා දිස්නා'** යනුවට 'තුන් ලොකයෙහි බබළන්නා වූ' යි අරුත් කිණියහැකි, හේ මේ සථානයට වඩා යොගය නො වේ. මතුත් විමසියයුතු.

දියපැසි = උදක පානියෙහි – දිය තලියෙහි; **කිඹුලන් දක්නාහු** = කිඹුලන් දක්නවුන් ද; **ගෙමැද** = ගෘහ මධ්‍යයෙහි; **සොරුන් සතප්නා දක්නාහු** = සොරුන්ගේ විශ්‍රාමය දක්නවුන් ද; **එක් ඥපක හෙතුවක්** = යටගිය දූයක් අහවා ලන කරුණක්; **කුමාරිකා පලොභන** = මාර දුහිතෘන්ගේ පොළඹවා ලීම;--

121. 'නො වළඳන බවට කපක් කොටැ' යනු **'නො වළඳන බව පසක් කොටැ'** යි ගත මැනව. **'කුමාරිකා වණ්ණාදිහි'** යනාදී තන්හි පැනෙන **වණ්ණ** ශබ්දයෙන් සණ්ඨානාවය ගතයුතු.

කරන ලද නැළවීම් = කරනලද ප්‍රලොභනය – පොළඹවා ලීම –අනුකූලී කරණය; **තණ්හා අරතී රගා යන** = තණ්හාය අරතිය රගාය යන; **තුනු අප්සරසුන්** = ත්‍රිවිධ අප්සරස්හු; **මෙවුන් ධම්හි** = මෛථුන ධම් සෙවනයෙහි; **සද මතුයෙකිපු** = ඡන්දෙ මාත්‍රයෙකුදු – ආශා සවල්පයෙකුදු;—

122. 'මෙ කිරිසවුළු' යනු **'මෙ මුත් කිරිසවුළු'** යි ගන්නේ. මූත්‍ර කරීෂයෙන් පිරිගත් මේ දෘශ්‍යමාන ශරීරය යන අර්ථ යි. 'මුත්‍ත කරීස පූණණං යනු මුත්කරිස පුණු > මුත් කරිස වුණු > මුත් කරිසවුළු' යි සිඩ යි.

මෙවුනෙහි = මෛථුනයෙහි; **සද චේද** = ඡන්දයෙක් – ආශාවෙක් වේ ද; **අප් කොටැස්හි එසන්** = ආපො කොට්ඨාස යෙහි ඔසරණය වත – ඇතුළත් වත; **පළවි කොටැස්හි එසන්** = පඨවි කොට්ඨාසයෙහි ඔසරණය වත; **නං** = නං යනු; **කළෙ බදං** = ශරීරය යන අර්ථ යි; **මානඳි කුලෙසි** = මාගන්දි කුලය යි; **පහලකුල** = ප්‍රකට කුලය යි; **'අනඨං මෙ අචරි' යන** = මට අනර්ථයක් කෙළේය යන; **අඝා** = ආඝාතය යි – වෛරය යි; **පුණුස්වා** = පිළිගන්වා; **යෙළ දහසක් නළුවරන්** = එක්දහස් පන්සියයක් නාටිකා සත්‍රීන්; ('වර' යනු 'ඊරු' ශබ්ද පර්‍යාය සත්‍රී වාචක ශබ්දයෙකි. 'අත්බර' යනු ද සිතා බලනු මැනැවි. **(අසන් වසෙළබ්මෙහි** = ආසන්නවූ වස්සූපනායිකායෙහි – ආසන්නවස් එළඹෙන සමයෙහි; **වසන් කියා** = වස්සානය කියයි; **අකාර** = 'වස්ස රත්ත' යන තන්හි සකාරසථ අකාරය; **වෙළිජි** = වළදෙහි–

ශබ්දව්‍යවහාරයෙහි (මෙහි අරුත් තව ද විමසියයුතු); **දික්වූ** = 'වස්සා' යි දීඝී විය; **වසන් යූ සේ සි** = වස්සාරත්ත නම් වස්සානය යනු කී නියා සි; **හිමත් හිමන් අටමස්හි** = උදුවප් දුරුතු නවම් මැදින් බක් වෙසක් පොසොන් ඇසළ යන හෙමන්ත හිම්ඛාන අටමාසයෙහි; **අරණ ආනෙහි** = අරණ්‍යායතනයෙහි; **අරණ මෙ** = අරණ්‍යය මැ; **තරු හුල්මාදින්ම** = රුක් පඳුරු ආදියව;—

123. 'සංජාති සදෙස වන බැවින්' යනු '**සංජාති දෙස වන බැවින්**' යි ගන්නේ. 'උත්පත්තියට ප්‍රදේශවන බැවින්' යන අර්ථ සි.

"සංජාති දෙසෙ හෙතුම්හි - වාසට්ඨානාකරෙසුච
සමොසරණඨානෙ වා - යතනං පදපූරණෙ"

යනු අනෙකාර්ථ වගී සි.

අලුප් පමණ ඇනියක් = අල්ප ප්‍රමාණ ඇතියක්; **මහෙ සක්ඛිණ** = 'මහෙසක්ඛින' යනු; **මහානුභාවෙන** = මහත් අනු බවු ඇති යන අර්ථ සි; **සාධුවතස්ස** = 'සාධුවතස්ස' යනු; **සුන්දරං වත සියා** = එකාන්තයෙන් යහපත් වන්නේය යන අර්ථ සි; **නැළියක් ස ඩෙළෙහි** = නැළියක් පමණ තණ්ඩුලයෙහි-සාලෙහි; **මියෙහි ලැහි අමිස්** = මුඛයෙහි ඇලිහිය ආමිසය; (**ලඟ** - ඇලී මෙහි යන ධාතු සි. 'ලඟ - සඞ්ඝ' පාළි සි); **පියවනුව වස්** = පහ කරනු පිණිස; මුව **විසල්වා** = මුඛ ශිඤ්ඤාලනය කොට - කට සෝදා; **සප්පි** = ගිතෙල; **නවනීත** = වෙඩරු; **මධු** = මී; **සක්කරා** = ශර්කරාය (යන මොහු වතු මධුර නම් වෙති.); **ද්වත්තිංසාකාර පාළි** = කෙසාදි දෙතිස් කුණු කොටස් පහළ වන දෙසනා පාළිය; **උපොසථ නියමෙන** = පෙහෙවස් වත වශයෙන්; **සමාදානබබසිලානි** = මුල් මැද අග සමසේ ගතුයුතු සීලයන්; **අඛ පෙහෙ සම්** = අඛණ්ඩ පෞෂ්ඨ සම්‍යක්; **දිවාභාගයෙන්** = දවල් කොට සින්; **පෙහෙවිසා නො වේ** = උපොසථිත වූයේ නො වේ; **සිල් රැකියා මතුව වේ යෙති** = සිල් රැකියේ පමණක් වෙයි යනු කියත්; **හේ නො යෙදේ** = හේ යුතු නො වේ;—

124. "උපොසථ සම් හා ගෙනැ රැවූ බැවින් උපොසථ කම්ම නො දුරුවත් උපොසථ නාමයෙන් ගත් සිලිදු නො රැවන බැවින්" යනු "**උපොසථ සම් හා ගෙනැ රැවූ බැවින් උපොසථ කම්ම නො වත් උපොසථ නාමයෙන් ගත් සිලිදු**" යි ගෙන "**පොහොයහ විසින් රැකෙන සෙයින්**" යන මතු වාක්‍යය හා ගළපා අරුත් ගතයුතු. මෙහි ආශය මෙසේය:— පෙහෙවි නම් පාපයෙන් වෙන් වැ සියලු භොගයන් දුරු කොට කිසියම්

ද්‍රව්‍යයක් සඳහා පේළිම කි. එසේ පෙහෙවීම මෙහි සැට පැයක් සමඛ්‍ධ කොට සලකනු ලැබේ. 'උපොසථඞ්ගවසෙන සමාදියිස්සාමි' යි සමාදන් වූ හිලය රැවූ නිසා 'උපොසථ කම්ම' නො වූ වත් ඒ නාමයෙන් ගත් නිසා උපොසථ සීලයම වේ යනු කි. යට දක්වන නිදර්ශනයන්ගෙන් අර්ථය පැහැදිලි වේ.

ඔසදන හා = සුගන්ධ විලෙපනයන් හා; (විලෙපන නම් ඇඟ ගල්වන සඳුන් කල්කාදිය කි. මෙහි 'අදන' ශබ්දය 'විලෙපන' ශබ්දය හා සමරූත් වේ. **අද** – තැවරීමෙහි යන ධාතු කි. පාළියෙහි 'අසද්ද – මක්ඛනෙ' යන ධාතුයෙන් ආයේ ය. ඔසු මුවා අඳන ඔසදන යැයි සලකමු. ඉන්ධානන්තරයෙහි 'ඔසද මුත්තු' යනු ගාන්ධික යාට – සුවඳ වෙළෙන්දාට නම්. එහි බලන් ඔසු + ගද = ඔසද, ඔස දින් වැටෙනුයේ – දිවි පවත් වනුයේ = ඔසද වටු යැයි හැඟේ. මේ දෙ තැන ම තවද චින්‍ත්‍ය කි.)

සමාදන් වනුවහට = සමාදානය කරන්නා හට; **මාලාදි ධරනි සිඛ්ජ්** = මාලා ධාරණාදියෙන් වෙන්වීමට හේතු වූ ශික්ෂා පදය ත්; **වතු මධුර මූනි මුත්‍රා දෙපෙ** = සිව් මියුරු ය, ගෝ මූත්‍රය යන දෙක; **එක් මෙ රොවට** = එක මැ රොගයකට; **පිළිගම් හොතුඃ** = ප්‍රතිකම් වුවත්; **වතු මධුර තඛා** = සිව් මියුරුව හැර; **මූතිමුත්‍රතයෙන් පිළියම් කළ මහණහු මෙ** = ගෝ මූත්‍රයෙන් ප්‍රතික්‍රියා කළ ශ්‍රමණ පෙමේ මැ; **වඩා අපිසේ යූ බැවින්** = වැනි යෙන් අල්පෙච්ඡ යයි කි බැවින්; **ධම් දූශද සුතන්හි මෙ** = ධම්ම දූයාද සූත්‍රාන්තයෙහි මැ; **බුන් ඉතිරි බත් බිජු** = භුක්තාවශේෂ භක්තය හොජනය කොට – කෑ ඉතිරි බත් කා; **මහණුවම් කළහු වරස්** = මහණකම් කළ මහණ හට වඩා; **මහණුවම් කෙළෙ මෙ** = මහණකම් කළ මහණ පෙමේ මැ; **වැඩිය යූ සෙසින්** = අග්‍ර යයි වදුළ පරිද්දෙන්; **විකල් වළඳසි** = විකාලයෙහි වළඳ; **පෙහෙ වූවහු වරා** = උපොසථිත වූවහුට වඩා; **නො වළඳය්** = නො වළඳ; **ඝට පෙළෙ** = හෙළා පවලයෙහි – යටි වහලෙහි; **වහල් නැති බැවින්** = (ඉති ඉති යට පෙරළෙනුවට) පිහිටක් නැති බැවින්; **රැහැනක් උඩ බැඳ** = උද්වාහිණියක් මත්තේ බැඳ – යොතක් උඩ බැඳ; ('රොහනා' යනු බ්‍රහ්මනාථවාචි හින්දිය ශබ්දයෙකි. 'රැහැන යනු ඒට සමාන ය.) **පිදිවැවේ** = පරිවර්ථනය කෙරේ–පෙරළේ; **දඬු වැවින්** = දණ්ඩදිප්‍රභාවන් ගෙන් යුක්ත වැ; **පෙහෙ ධම්** = පෞෂධ ධර්මය; **උකට කොට** = උත්ක්‍රෂ්ට කොට; **රක්නහු පිළිවත්** = රක්නහුගේ ප්‍රතිපත්තිය; **ශාසන සමය** = ශාසන සිද්ධාන්තය; **ජීවිතෙන්ද්‍රිය පියූ සිරුරු** = ජීවිතෙන්ද්‍රිය හළ ශරීරය; **වන ගද පියූ**=

වර්ණ ගඤ්ඡයන් පරිභාෂක්ත සළ; **මිලි සාසළ මෙ වැනි බැවින්**= මාලා සාවවරයක් මැ – මල් රොඩ්ඩක් මැ වැනි හෙයින්; **බුදුහු මමෙ යන** = බුදුහු මාගේ මැය යන; **ගහණ ඇතියේ සි** = ගැනුම් ඇත්තේසි; **බුදු ගෑඹුරෙන්** = බුඩ ගෞරවයෙන්; **ඇඳිලි හුවා**= දෙහොත ඔසවා; **අගිනිහරු** = අභිනිහාරය; **ඒ ජයෑ** = ඒ ජාති යෙහි; **පදිවඹ්ඡං සාඤා** = **පාථෙය්‍ය සඤ්ඡං සාඤා** = මාඝෝප කරණ යුතු සොට; **පාඝෙය්‍ය පිළි යෙල සොට යූ සේ සි** = මහ නිම සදු ලීම සොට ය යනු කි නියායි; **ඉධයෙන් නිවත්** = ඉඩියෙන් නිබබත්ත වූ; **අවඡාදන සදහා** = ඇදීම පිණිස; **විවිත් සෙනඡ් නෙගි** = විවික්ත ශයනාසනයෙහි; **ඉඤ්ඡි පුරිසාදිසම්බාධ නැති** = සත්‍රී පුරුෂාදීන්ගේ පීඩනයක් නැති; **සුඤ්ඤාගාරගි අගිරමන බ්ච** = ජන හිස් ගෙහි සිත් අලවා වසන බැව්; **ජන්න ලදී** = දන්නා ලදී; **සුඤ්ඤාගාර පිලිඝංසුතු** = සුඤ්ඤාගාර වාසය හා එසඩ යෙදුණු; **බැම් කියා** = ධාර්මික කථා;

125. 'සපයනු යෙහි' යනු '**ඝතපනුයෙහි**' සි ගන්නේ. 'ආහාරයෙන් පිනවාලීමෙහි – වැළඳවීමෙහි' යන අර්ථ සි;

අනුමෙවුනි බණ = අනුමොදනා ධර්මය; **තුස්නේ** = නොඅණය; **ඇතපි ගෙහි** = වැළඳූ ගෙයෙහි; **බණ ඇසියවින්** = බණ අසනු කැමැතියන් විසින්; **බණ කියනෙ සි** = ධර්මය දෙශනා සාළ මැනවැසි; **පා ගහණ සරනු** = පාත්‍ර ග්‍රහණ සරණය; **බුදු සැලි වළඡෙන බැවින්** = බුඩ කාලයෙහි වූ වළඤ්ජනයක් (වාරිත්‍ර යක්) වන හෙයින්; **ආගම බහුසුවන් සෙරෙහි** = ආගම බහුශ්‍රැත යන් සෙරෙන්; **සොවු සිත් නො සොට** = සොප චිත්තයක් ගනා සොට; **සොවු පියෝ** = සොප ප්‍රයොගයක් – සොපය හෙතු සොට ගෙන සසින් වවසින් සෑරෙන ප්‍රයොගයක්; **උදුළු ඇස් ඇති සවුඳවන්** = උඩුකුරු ඇස් ඇති වාතපානයන්; (උදු + තු යනු පදවඡ්ද සි. **ත** සාරයට **ළ** සාරවේ.) **උඩග්ගානි** = උඩුකුරු අග් ඇති; **අච්ඡිකි** = ඇස් ඇතියාහු; **යෙසු වාතපානෙසු** = යම් කවුළුවන්හි ද; **සානි** = එවිහු **උඩච්ඡිනි** = එ නම් වෙති; **මෙ හෙයෙන්** = අණ ලැබ සරන කුදු මහත් සාය්‍යයෙන්; **ජීවි වටන් නාහු** = දිවි පවත්වන්නෝ; **දස අකොස් වතින්** = දශවිධ ආක්‍රොශ වස්තූන්ගෙන්; ('ඔම්සවාද' සිසපද විහඩහය බලනු.) **සෙසු අසභ්‍ය කෙපුලෙන්** = ඉන් ඉතිරි ග්‍රාම්‍ය වචනයෙන්; **ඔවිහි** = ඔටුවෙහි; **ගඩබුයෙහි** = ගදුහ වෙහි; **අඩිසරණ්‍යතො** = යි සේසි; **වූප සමනියතො** = සන් හිඳුවා ලිය යුතු වන බැවින්; **අඩිසරණං** = එ නම් වේ; **තුමහට යම් සවර කිසයක්** = නමහට පැමිණි

විවාදාදි කිසියම් කාරියක්; **අධිකරණීය වන බැවින්** = සප්ත ශමථය හා සම්බන්ධ කටයුතු වන බැවින්; **අධිකරණ නම්** = එ නම් වේ; **මෙ තැන** = මේ සථානයෙහි; **අක්කොසන පරිභාසන** = ආක්‍රොශ තර්ජන (ගතයුතු); **අව** = මම්; **සැහැමිහි** = සඞ්ගාමයෙහි – යුදයෙහි; **ගුළු හි** = ගළිත වාණය – වැටුණු ඊය; (විශිඛ > සිහි > හිහි > හි > ඊ යනු වේ.); **දුනින් මුකත වැ** = දුන් නෙන් මිදී; **තුමා සිරුරැ ඉනුණු හි** = තම ශරීරයෙහි පතිත වූ හිය සි; **උපාත්ත විෂය පඤ්චමි** = 'චාපාතො' යනු 'මුච්චිතබා' යන අඛ්‍යාහාර කටයුතු පුථ් ක්‍රියාව විෂය කොට ගෙන සිඞ පඤ්චමී විභක්ති සි; **ඉක්ම පැවැති** = ලොකාචාරය ඉක්ම පැවැත්තා වූ; **අට අනරිය වොහාර විසින්** = අඛාතරිය වොහාර වශයෙන්; ('මුසාවාද' සිකපද විභඞ්ගය බලනු.) **සහනෙමි** = ඉවසන්නෙමි; **ඉනුණුතා කඞ සෙහෙද** = පතිත වූ තාක් කාණ්ඩයන්–ඊතල ඉවසාද; **ඉක්ම පැවැති තාක් තෙපුල්** = ලොකාචාරය ඉක්ම පැවැති පමණක් වචනයන්; **සමුදයාථිසි** = භාවාථිය වේ; **යස්මා බහුජ්ජනො දුස්සිලො** = යම් හෙයකින් බොහෝ ජනතෙම දුශ්ශීල වේද; **තස්මා තං අසඤ්ඤතුපෙක්ඛා** = එ හෙයින් ඒ බහුජ්ජනයාට කරුණු නො හඟවා (කිසිවක් නො කියා); **තස්ස අනිවාක්‍යමෙව**= ඔහුගේ අනාදීය වචනය පමණක්; **නිතිකඛිස්සාමි** = ඉවසන්නෙමි; **නියෙන්** = පමුණුවත්; **අරසි** = ආරොහණය කෙරෙසි; **අජිමගින්**= ආජී මාගීයෙන්; **දමා** = දමනය කොට – හික්මවා ගෙන; **කෙලෙස් පොපි** = කෙලෙශ සම්පිතයන් – කෙලෙසුන් නිසා හටගත් දැහැලිලි; **සුනුයෙක් මැ** = ඡින්න කළ ඝණාශ්‍රවයෙක් මැ; **වෙළඹ කුසැ** = වළවාවකාගේ කුසෙහි; **ගඩබුවාට ජායේ** = ගද්‍රභයාට ජාත වූයේ; **අශ්වතර නම්** = එ නම් වේ; (කොටක – බලුඔක යනු පාළියෙන් අශ්වතරයාට අභිධාන සි.) **ඔකිඔව රටෙහි ජා** = එනම් රටෙහි උපන්; **අස් දම් සැරිහු** = අශ්වදම්‍ය සාරථිහු – අස්නාඹුන් දමනය කරන රථාචාර්‍යයෝ;

126. 'යම් කාරක්' යනු **'යම් කාරණාවක්'** සි ගන්නේ. කාරණා නම් කම්කටුලු සි. **"කාරණාතු ච යාතනා"** යනු නිඝණ්ඩු සි;

දමන ලද අස්තරාදින් වරාදී = නිපොපි කළ අශ්ව තරාදීන්ට ත් වඩා; **තුමහ මෙ දමනලද** = තෙමේ ම දමනය කරන ලද; **රාන් මෙ** = අහිත් මහණ තෙමේ මැ; **විවසුන් මහ ඵල** = විදර්‍ශනා මාගී ඵලයන්; **තුමා පියොවින් වූ බැවින්** = සවකීය ප්‍රයොගයෙන් සම්භූත බැවින්; **අවුඵ** = උත්තරිභඞ්ගය;

(වේ) වුවමනා තාක් ප්‍රකෘති ආහාරයක් ගෙන ඊ මත් තෙහි බිදියයුතු රස මුසු කැවුම් උත්තරිභඞ්ග නම්. එයට 'අවුළු'යි කියන ලදී. 'මිශ්‍රිතම්' යන සංස්කෘත නාමය ව්‍යඤ්ජනාඛ්‍යයෙහි හෙළා තිබෙයි. බත හා මුසුකොට ගැනෙනුයෙන් එසේ කියත්. 'අවුළු' යනුයෙහි දු අවයවාර්ථ හේ මැයි. 'සංසෘෂ්ට > සංසට්ඨ > සසුට්ඨ > හහුට්ඨ > හවුළු > අවුළු' යනු විසින් ආ හෙයින් සම්මූඪයාර්ථ විසිත් උත්තරිභඞ්ගයෙහි වැටේ.

ගද නම් = 'ගද' යන නම් ඇතියේ; **විෂ** = සර්පාදි විෂය සි; **එයට ප්‍රතිවක් බැවින්** = ඊට ප්‍රතිපක්ෂ හෙයින්; **ඔසු** = ඖෂධය තෙම; **අහද නම්** = එ නම් වී; **ඔසු දියෙන්** = ඖෂධ පරිභාවිත ජලයෙන්; **ඇසූ විදි සේ** = පෙර අසන ලද බව; (**පොක්ඛර** > පොකුර නමුත්; **විණා දෙණී** > වෙණ දෙණී නමුත් වීණා ඔරුවයි. "පොක්ඛරං පදුමෙ දෙහෙ, වජ්ජහණ්ඩමුඛෙපිච" යනු අභිධානප්පදීපිකාගත යැ.) **මල් වටෙකින්** = මල් ගුලියකින්; **ඵෙණෙයි** = 'ඵෙසෙ' යනු; **පිදහි** = වැසිය යන අර්ථ සි; **හිස් දෙර** = හිස සමීපයෙහි – ඉදිරිපස; **සුස්මන්නේ** = සඝනය (ශ්‍රවණය) කරන්නේ – සුසුම් ලන්නේ; (සඝන > සුසුන් > සුසුම් යනු වේ. **සුස්ම** – සුසුම් ලීමෙහි යන ධාතුසි. ("අහ" **සුව** = ඛෙදයෙකැයි කීවාය; **නො හික්ඛාහු** = අශික්ෂිත වූවාහු; **හතීෘහට** = සැමියා හට; **විනයට** = ආචාරයෙහි; **නො පවතුවහු** = නො පැවැත්තාහු; **පවු හඇර ඇතියව්හු** = පාපාචාර ඇතියෝ වෙත්; **හිවඝලෝ**= පෙරළා එවා පුහ; (මෙහි නිෂ්පත්ති සොයනු මැනැවි) **ඉදුහෑ(හු) නක් බඳු** = දිලිහී ගිය එකකු මෙන්; **ශරයක්** = හියක්; **ජියෙහි** = ජ්‍යායෙහි – දුනු ලනුවෙහි; **බැඳ** = බඳ කොට; **දුනු මිට ගෙන** = දුනු මිරින් අල්වා ගෙන;--

127. 'සඬ පහා' යනු '**සඬ හා**' සී ගන්නේ.

සඬ හා = ඊය සමඟ; **මදක් නැඟුව** = මඳක් උද්ගත කළ කල්හි; **බිමින් මුත ද** = = භූමියෙන් මුක්ත වූයේද; **හම්මන දුනු** = දරා සිටින්නා වූ – තද කොට ගෙන සිටින්නා වූ දුන්න; **එඵහගැ** = එබඳ ශබ්දයෙහි; **ශන්ත්‍ර කොජා** = යතුරු සවිකොට; **කළ දුනු** = කරන ලද දුන්න සි; **වස දියෙන්** = විෂ ජලයෙන්; **බොහා ලදුවා** = පානය කරන ලද්දාවූ – විෂ දිය පෙවන ලද්දා වූ; **දුනු දිය හා** = දුනු ලනුව සමඟ; **ගළස් යූ සේසි** = ඝටනය කොට යනු කි නියාසි; **පෙරමෙහි කොට** = ඉදිරියෙහි කොට; **හව් පසින්** = සපී පාශ්වයෙන්; **සමනන කො** = හාත්පසින්; **මුස්හාමි**=

මූළාවෙමි යනු 'සම්මුය්හාමි' යනු වේ; **හමුයෙහි** = ප්‍රමුඛයෙහි; **පමුඛෙ මුය්හාමි** = ප්‍රමුඛයෙහි මූළා වෙමි යනු 'පමුය්හාමි' යනු වේ; **නව් දෙසෙ** = සකල දිශාව; **නො වටහයි** = උපථ්‍යානය නොවෙයි – වැටහී නොයෙයි;

128. 'භිය නහනුව' යනු අඩොලිවිහි එන සේ 'නහනුව'යි ගන්නේ. 'නසන්නේය' යන අර්ථ යි.

තුමා වරජ = තමාගේ විරොධය – අපරාධය – වරද; **ඇති සිතින්** = යථා චිත්තයෙන්–සත්‍ය චිත්තයෙන්–හැබෑ සිතින්; **ඉස්නාක්** = කැමැති දෑයක්; **මනන** – ඤානභාසනෙ = මනන ධාතු රහස් බිණීමෙහි වැටේ; **පස්මන් උතුරු සළි ඔයෙන්** = පන් සියයක් පමණ උතුරු සළුවෙන්; **එකං වත්තං යසසා** = එක් වතක් ඇතියේ යමකුගේ ද; **සා එකවත්ථා** = ඕ එකවස්ත්‍රා නම් වා; **මස් පුටුවෙහි** = මසුවයෙහි හා පියයෙහි; **අතුරුණු** = ඇතිරිළි; **පසතරණ නම්** = පව්වත්ථරණ නම් වේ; **බුම් ඔවි රක්නාට** = භූමිවස්ත්‍රු රක්ෂණය පිණිස; **අතුරණු** = ආසාරණය කරනු ලබනුයේ; **බුම තරණ නම්** = භූමත්ථරණ නම් වේ; **දහස් බැවින්**= සහස්‍ර භාගයෙන් – දහස් කොටසින්; **සුවහසක් යැල්** = ලක්ෂ වාරයක්; **පසිළි අඟ** = පාංශුකූලිකාඞ්ගය; **ඉව් හොත් සි** = ඉටා හුන් බව යයි; **දන්නේ** = දතයුතු ය; **පාසාද ශ්‍රේද දසන** = පහා සිදුරු දැකීම ය; **කුක්කුට පෙසන** = කුකුළන් පෙරළා එවීම ය; **සප්ප මොවන** = සප්හු මුදු හැරීම ය යන මෙතෙක් දැය; **සඳහා** = පිණිස; **සෙළෙසි ගුණට** = සෙළෙහි ගුණයට; **සිළි පියහට** = චූළ ජනකයා හට; **පිළි කොටාර** = පට කොඩියාගාරය; **බුසි නොවී හැකි සෙයි** = වාහ්‍ය නෝ විය හැකි පරිද්දෙන්; **තෙල් පිළින්** = තෙල් පෙවූ වස්ත්‍රයෙන්; **වැසූ තා ටඹහි** = වැසූ තාක් වැම්හි; **ගිනි අවුළුවමින්** = අග්නි ජ්වාලනය කෙරෙමින් ('අ ඌ ලනා' යන ප්‍රාකෘතානුගත භිඳි වචනය හා සසඳ බලනු. අවුලු–දැල්වීමෙහි යන ධාතු යි.) **තුමා හම්යෙහි වූ** = තමාගේ සම්මුඛයෙහි වූ; **සොහණක්නට** = සොහකුන් හට; **ඔවා දුන් තන් ගෙනෑ** = අවවාද දුන් බව ගැන; **හැම දෙන හට ඔවා දුන යන්**= සැම දෙනහට අවවාද දුන්නී යයි කියනොත්; **වරද වෙයි** = විරොධ වෙයි; **නො පිරිසුන් වූ** = අපරිවිජිත්ත වූ – කොටස් නො කරන ලද; **සෙල ඇතිශයහි** = අග්‍රය ඇත්හා වූ; **අනු අනු** = නැවත නැවත; **'අමත්තං'** = යි සේ යි; **අපරිවජිත්තනං** = නො පිරි සිදින ලද; **අඟඟං යම්ප** = අග ඇතියේ යම් තැනෙක්හි ද;–

129. "සසර නියරෙ සයන් ගිනින් දම් අත් බැවුජ් කියත්" යි පොත්හි තිබෙයි. "සසර නියර සවන් සඳුණින් තො දත් බැවින්" යි ශුද්ධ පත්‍රයෙහි තිබෙයි. මැනැමැයැ. එහෙත් "අම්හාකං අනමතග්ගෙ සංසාරෙ විවරන්තීනං එවමෙවං අග්ගිනා ඛාමන්තනාවාතං" යි අටුවාහි ආ සැටි විතාරත් මෙ "සසර නිරයෙ ගිනින් දම් අත් බැවුජ් කියත්" යි ගතයුතු සේ පෙනේ. 'සංසාර යෙහි නිරයාග්නියෙන් දග්ධ ආත්මභාවයන් ද කියත්' යන අර්ථ යි. මෙහි "සසර නිරයෙ ගිනින් දම් අත් බැව්" යනු "සංසාර අග්ගිනා ඛාමන්තනාවානං" යනු හා නො සැසඳේද?

වෙසින් සිදිගා සම් ඵන් = වෙදනා පරිඤ්ඤ කම්ම ඨානය – වෙදනා ලක්ඛණ පිරික්සෙන කම්ටහන; (හෙමේ කියත්:–) තුමනට උපජන දුක් වෙසින් = තමා හට උපදනා දුක්ඛ වෙදනාව අනින් දුක් අනන් විසින් = අනිත්‍ය දුඃඛ අනාත්ම වශයෙන්; සිමිජින = සම්මසනය කරන – සිතින් විමසා බලන; (සිමිජ– සිමිදිමෙහි යන ධාතු යි)

(වෙ) සිමිදිම නම් නකීඝත–විතකීඝත කොට බැලීම යි; මේ අර්ථය ගෙන 'සම්මද්ද' යනුයෙන් 'සිමිජ' යි බිඳ ගත් බව හැඟේ. නොහොත් 'කෙල්සිනි' යනු 'කෙල්ජිනි කෙල් (ල) දිනි' යි සැලකිය යුතු බවට පැමිණ තිබේ. 'අවුජ්ඛඩ්ඩ' යනු 'අවුස් ඛඩ්ඩ' යි සැලකිය යුතු තැනට පැමිණ තිබේ. මෙයින් සකාර ජකාර යන්ගේ හුවමාරුවෙක් පැනෙයි. එහෙයින් මෙහිදු 'සම්මස > සිමිස > සිමිජ' යි විය යි සලකන්ත් ශබ්දනයානුගත මැ යි.

ගි කවර = ගති නොමෝ කවරිද; පස්ගිසින් = දෙව–මනුස්ස – තිරච්ඡාන – නිරය – පෙතතිවිසය යන පඤ්චගතීන් අතු රෙන්; කවරගිහි = කතර ගතියෙක්හි; උපන්න = උපන්නා හුද; පරලෙව් = පරලොකයෙහි; කවර තරම් = කතර තත්ත්ව යක් ඇති; ('තරම්' යනු 'තිරම්' යන ද්‍රවිඩ වචනය හා සසඳ බලනු) පිරිගා = (පොත්හි 'පිරිය' –තවද විමසනු) පරිග්‍රහයකට– අයතියකව; වන්න = පැමිණියෝද; ලොවුතුරා ඵල = ලොකොත්තර විපාක; නො නැතියෝ = නැතියෝ නො වෙත්; මොහබාන් ඇතිය = මොහ බැඳුන ඇත්තා වූ; නොහොත් = එ සේ නො වේ නම්; මොහ සඛඳ = මොහය හා සම්බන්ධ වූ; භව්‍ය බඳු වැ = නිස්සකු වැනි වැ;

130. "කතීඝව හො කතීඝව ඇයට නුසි බඳුව" යනු කතීඝව හො කම්මව ඇයට නුසි බඳුව' යි ගන්නේ.

කත්තබ්බ හෝ = ('**රාජා ගච්ඡති**' යනාදියෙහි මෙන්) කර්තෘ භාවයට හෝ; **කම්මත්ථ ඇතට** = ('**පඤ්ච රාජානං**' යනාදියෙහි මෙන්) කර්ම භාවාදියකට; **නුසි බඳුව** = සුදුස්සකු වැනි වැ; **වටමහසි** = උපමිත වෙයි; **කෙලෙස් උපමින්** = ක්ලේශ සංඛ්‍යාත උපධියෙන්; **ඝණසම වැ** = වඳු සූර්‍යාදි සහස්වත වස්තුවක් සමාන වැ; **එසෙසින් මෙ** = එ පරිද්දෙන් මැ; **කඨවුරු බඳු වැ** = සපිර වස්තුවක් වැනි වැ; **වටහසි සේ සි** = උපමිත වෙයි යනු කීයා සි; **ඝන භිදැ බල නුවහට** = ඝන මිනිහොගය කොට බලන්නා හුට; (මෙහි 'ඝන' නම් එක් ගොඩක් සේ පෙනී යන මහා භූත පිණ්ඩය සි. භිදැ බැලීම නම් සතර ධාතුවෙන් වෙන් කොට බැලීම සි– චතු. ධාතු ව්‍යවස්ථානය සි.) **ද්‍රව්‍ය බඳුයෙක්** = පෘථිවි ජලාදි වස්තු වැනිවූවෙක්; **සඝන සෙමෙක්** = සහස්වත සමයෙක්; **සැඟ වටනුයෙහි** = සඞ්ඛ්‍යාවට්ඨානයෙහි – සැඟය පැවැත්මට මුල් වැ සිටි කරුණෙහි යූ සේ සි; **අසක් බහිලියෙම්** = ආශඞ්කා බහුල කොට ඇති මම; **ආදිමතා සඞ්කිතං** = ආදියෙහි සැඟ කරන ලද්දේ; **ආඝඞ්කිතං** = එනම් වේ; **පරිතෝ සඞ්කිතං** = හාත් පසින් සැඟ කරන ලද්දේ; **පරිඝඞ්කිතං** = එනම් වේ; ('ඇහිලි' නම් රොටී ආදිය බදනා භාබල සි. 'අයොථාලකං' යනු 'ඇහිලි' ම් යැ සි හඟිමු.) **පසා** = පවත්‍නය කරවා; ('හජ්ජාපෙක්ඛා' යන මූලපදයට 'පසා' යනු අර්ථ කි සැටිය. අර්ථ පදයට මුල් වූ ධාතුව '**පව**–පාකෙ' යනුය. මුල් පදය වණ්ණනා කරනු මිස අර්ථපදයෙහි ධාතු දැක්වීම අසඞ්ගත යැ. 'හජ්ජ – පාකෙ' සී ගත මැනව.) '**එසු**' **යන්** = එසු සී කියතොත්; '**අසු**' **යන්** = 'අසු' සී කියතොත්; **විසි වෙතු කාමා** = **සිතං අපනෙතු කාමා** = සිත පහකරනු කැමැතියෝ; **දරරැසක් ජලවසි** = දර රැසක් ගිනි දල්වා; **දවම්හ යන**= දවමු සි කියන; **තැන් නැතියා වැ** = උත්සාහ රහිත වැ; **එ මෙ කම්හු** = ඒ කර්මයාගේ මැ; **විපාසෙස්නෙන** = ශෙෂව සිටි විපාකයෙන් ය; **අවසිටි** = ශෙෂ වූ; **පවත් විපානෙනි යූ සේ සි** = ප්‍රවෘත්ති විපාකයෙන් යැ යනු කී නියාසි; **මෙහෙකැරි** = පෙසන කාරිකාවක්; **සුළාක් කුදු සැහැවි** = මඳක් කුදු සවභාව ඇත්තියකා; **රජවනන** = රාජයා හට උපස්ථාන කරන; **මාගම්** = මාතුගාම යෙකි; **ආසන පඤ්ඤපන** = අසුන් පැණවීම ය; **විජනාදි විසින්**= පවන් සැලීමය යනාදි වශයෙන්; **වෑමනියක්** = උපස්ථාන කරන්නියක්; **රන්මලාවක්** = සුවර්ණ ශරාවයක් – රන් තැටියක්; **ඒ කම්හු විවෙසින්** = ඒ කර්මයාගේ විපාකවශයන්; **අටමත් දළ වලසින්**= අටක් පමණ ඇත් දළින් කළ වළයයන්; **තවුකැලි නො තවු කැලි බවු ජැනියවි අභිප්‍රායයෙන්** = තාවකාලික අතාවකාලික භාවය දැනගනු කැමැති අදහසින්; **හිමවුයෙහි** = හිමවත්හි; **නඳ**

මූලඛ නම් පවු බෙයදට = නන්ද මූලඛ නම් පණිත නිතම්බයට;—

(වෝ) "නිතම්බසන්නිභං, බෙයදන් බඳු" යනු මහාබොධි වංස ගැටපද සි. පණිත පාඨීවය 'නිතම්බ' සිද 'කටඩ' සිද කියනු ලැබේ. 'පණිත හෙද්‍ය' යන අර්ථයෙහි 'පවුබෙයද' සි ඒ යයි ඇති සලකමු.

නො නට්ඩුහු මෙ = අවිනෂ්ට වූවාහු මැ සි; **ඒ දලවලා දුන් කම්හු** = දළමුවා වළලු දුන් ඒ කම්යාගේ; **පැන පුවහමා සොටැ** = ප්‍රඥ පූර්ඛගම වැ කළාවූ; **කල කම්හු පෙලෙන්** = කල කම්යාගේ ඵලයෙන්; **මහා පැන වූ** = මහත් නුවණැත්තියක් වූවාය; **පාදිචඩියානුත්තරිය වන බැවින්** = ෂඩනුත්තර්ය ධර්මයන් අනුරෙන් 'පාරිවරියානුත්තරිය' නම් වන හෙයින්; **වඩන සේ යෙහි** = වඩමන් සේයෙහි; **සවස්හි** = සායං දිවසයෙහි; **ඝංසඟහ වාසනා** = කුලයා සෝරේ ඇලී විසීමෙහි පුරුද්ද; **ඉනා පුහුන් බැවින්** = අප්පහීන භාවයෙන්; **පහසින් පෙළි** = පසාධන පෙළි කාව – අබරණ පෙට්ටිය; **සකියන තෙලැ** = ප්‍රක්වපිත තෙල යෙහි; **අපපමාද ලඤඣණ** = අප්‍රමාදයෙහි සවභාවය; **අපපමා දපපච්චය** = අප්‍රමාද ගුණය උත්පත්ති හෙතුය; **අපපමාද පවි පදැ** = අප්‍රමාද පිළිවෙතය; **අපපමාද ඵල** = අප්‍රමාදයෙහි ප්‍රයෝජනය; **අපපමාද පවිපඤඣාදි** = අප්‍රමාදයට විරුඬ දූය යනාදිය; **සඳූසන විසින්** = දූක්වීම් වශයෙන්; **අපපමාද පදයට මෙ** = 'අප්පමාද' යන පදයට මැ; **එරෙසි** = ඔතරණය වෙයි–බැසගනී; **ජඬඝමානං පාණීනං** = **පාදතලචාරීනං සත්තානං** = පා තෙලින් ඇවිදින සත්ත්වයන්ගේ; **සමොධාන වෙන්** = ඇතුළත් වෙත්; **අනෙනාගධහාව** = අනාගතභාවය සි; **සඨමපඨහි** = 'සඨං' ශබ්දයාගේ අර්ථයෙහි; **ඇගියැ යනු** = අග්‍රවෙයි යනු; **කිසෙසින් වෙයි යූ සේ සි** = සාවර පරිද්දෙකින් වෙයි ද යනු කී නියාසි; **මහනතනෙනන** = **මහනතභාවෙන** = මහත් බැවින්; **සම් වැජ්ජිය** = කාමාවචර වූ; **යම් සවර කුසල් ධම්හ** = යම් කවර නමුත් කුශල ධර්මයෝය; **සමාධි පැන්** = සමාධිය හා ප්‍රඥව; **හැවුව වවිසි ඝන ඇ** = භාවනය කරනට සුදුසුය යනාදී වූ; **උපදෙස් පිළි පජ්නවුන්** = උපදෙශයට – හිත කථනයට පිළිපදිනවුන් විසින්; **පිළිවෙන් පිළිපනුවන්** = ප්‍රතිපත් ප්‍රතිපන්නයන් විසින්; **විඳුනා සුව සිසරන විසින්** = විඳිනු ලබන සුඛය සිහිකිරීම් වශයෙන්; **හෙතු ඵලාදි රූපයෙන්** = හෙතු ඵල ආදි සවභාවයෙන්; **අපමාහි මෙ** = අප්පමාදයෙහි මැ; **එසෙරෙනුවෝ** = ඔසරණය වන්නාහ ඔවුන් = ඒ කුශල ධර්මයන්; **අපමා අධිසොව ඇති බැවින්** =

අප්‍රමාදය ප්‍රධාන කොට ඇති හෙයින්; **කරණීයාකරණීය සික්ඛා කරන** = කටයුතු නො කටයුතු සිහිකරන; **සියා** = සතිය යි; **නො විගෝවු බැව්** = අවියෝගී භාවය; **මොට සියැයි** = මුළු සච්චය – මුළා සිතිය යි; **බැවැහැර පත්** = ව්‍යවහාරයට පැමිණි;—

131. 'මුඵ සච්ච' නම් සී පිළිවක් වැ උපන් සතරඟන්' යනු **'මුඵ සච්ච නම් සී පිළිවක් වැ උපන් සතර කරුණ'**යි ගන්නේ. 'මුඵ සච්ච නම් සිහියට ප්‍රතිපක්ෂ වැ උපන් සතර කාරණය යන අර්ථ යි.

සී විකිඤ්ඡන = සිහිය දුරලීමට; **වොස්සජ්ජති එතෙනාති**= මේ කරණ කොට ගෙන දුරලානුයි; **වොස්සග්ගෙහා** = එ නම් වේ; **වොස්සජ්ජනං** = දුරුලීම; **වොස්සග්ගෙහා** = එ නම් වේ.

132. 'දෙසෙනිජ් සී පිළිවක් සන් මේ' යනු **දෙසෙනිජ් සී පිළිවක් සතර කරුණ මේ**' යි හන්නේ. 'දෙයාකාරයෙන් මැ සිහියට ප්‍රතිපක්ෂ වූ සතර කාරණය ම ගැනේ' යනු අර්ථ යි.

(ජ) මෙහි එන සී පිළිවක් සතර කරුණ මෙසේ යැ;—

"චතූහි භික්ඛවෙ ඨානෙහි අප්පමාදෙ කරණීයො. කත මෙහි චතූහි, කාය දුච්චරිතං භික්ඛවෙ පජහථ කායසුචරිතං භාවෙථ තත්‍ථ ච මා පමාදත්‍ථ, වචී දුච්චරිතං භික්ඛවෙ පජහථ වචී සුචරිතං භාවෙථ තත්‍ථ ච මා පමාදත්‍ථ, මනො දුච්චරිතං භික්ඛවෙ පජහථ මනො සුචරිතං භාවෙථ තත්‍ථ ච මා පමාදත්‍ථ, මිච්ඡාදිට්ඨිං භික්ඛවෙ පජහථ සම්මාදිට්ඨිං භාවෙථ තත්‍ථ ච මා පමාදත්‍ථ." (අඞ්ගුත්තර – චතුක්ක – කොසියවග්ග.)

මෙයින් වදළ කායදුච්චරිත–වචී දුච්චරිත – මනො දුච්චරිත–මිච්ඡාදිට්ඨි යන සතර සී පිළිවක් සතර කරුණ ය යි ගන්නේ.

සී මුළැසි = සිහි මුළාව ගිය තැනැත්තේ; **ජැසි උක්මෙනු වට** = ජාතිය ඉක්මවාලීම පිණිස; **නිසි පිළිවුවා මේ** = යොග්‍ය ප්‍රතිපදාව මැ; **නො සී කරන බැවින්** = සමෘති විෂයෂ නො කරන බැවින්; **ජැසි නො ඉක්මේ** = ජාතිය නොසික්මවයි; **සසර පිරිසිඳුනා කම්** = සංසාරය පරිච්ඡින්න කරන – සීමාසහිත කරන කමීයන්;

133. 'සසර එක්තෂ හෙයින්' යනු **'සසර එතනඨ හෙයින්'** යි ගන්නේ. **සසර** = සංසාරය; **එතනඨ හෙයින්** = ඉයත්තා පරිවෙජද වශයෙන් – මෙ සම්‍මණ ඇත්තේය යන වශයෙන්;

134. 'පර නැති සි' යනු **'පිරිසේ නැතිසි'** සී ගන්නේ. **පිරිසේ නැති සි** = පරිවෙජද රහිත හෙයින්;—

නො පිරිසුනු = අපරිච්ඡින්න වූ; **අපපමාදමෙව** = අප්‍රමාදය මැ; **ලකඛියති** = පහළ වේ යයි; **ගතජ්** = ගතහොත්; **අපපමාද** = අප්‍රමාදය මැ; **ලකඛණ නම්** = ලක්ෂණය නම් වේ; **'ලකඛියති එතෙනාති' ගතජ්** = මේ කරණ කොට ගෙන පහළ වේ, හැඳින් වේ සි ගතහොත්; **නො පමා පුතුලා සහා වන බැවින්** = අප්‍රමත්ත පුද්ගලයා සඬ්ගහ වන බැවින්; **අපපමාද ලකඛණ මෙ නම්** = අප්‍රමාද ලක්ෂණය මැ නම් වේ; **උපදිසෙස් මරණයෙහි පමස්** = උපාදිශෙෂ මරණයෙහි පටන්; **ලොවුතුරා මහහි පහරවා** = ලොකොත්තර මාර්ගයෙහි හපා – දක්වා; **තුමා සතනැ උපඅන විසින්** = ආත්මීය සන්තානයෙහි උත්පාදනය කිරීම් වශයෙන්; **පඤක් ඛොට** = ප්‍රත්‍යක්ෂ ඛොට;

135. 'නො උපජනම ලබහුජ් පුනා ලක් නො මියෙත්' සි පොත්හි තිබෙයි. මෙහි ආ ලෙස 'අනුප්පාද' යන නාමය ලබන්නාහු මැ නැවත කලෙක නො මියෙත්' යන අර්ථය ගතයුතු සේ පෙනේ. හේ බළත් පුනරුක්තාදී දූෂිත යැ. 'තස්මා තෙ ජීවන්තාපි මතාපි නමියන්නි යෙව නාම" යනාදී අටුවා නය බලතකල **'නො උපජන ම නො ලබහුජ් පුනා ලක් නො මියෙත්'** සී ශුද්ධ කටයුතු සේ හැඟේ. **නො උපජන ම නො ලබහුජ්** = අනුප්පාද නාමය නො ලබන්නාහු මැ; **පුනා ලක්** = (පුන + කලක්) පසු කාල යෙහි; **නො මියෙත්** = අමරයෝ වෙති;—

136. "පමාද මෙ අවොයුනුව වැටෙන" ය්නු **'පමාද මෙ අපිරිසුනු වැ වැටෙන'** සී ගන්නේ. **පමාද මෙ** = ප්‍රමාදය මැ; **අපිරිසුනු වැ** = අපරිච්ඡින්නා වැ; **වැටෙන මරණ** = පවත්නා මරණාට; **උව බැවින්** = උපාය බැවින්; **පමාද මරණ නම්** = ප්‍රමාද මරණය නම් වේ; **මරණ වන සේ** = මරණය වන පරිදි;—

137. 'පමත්තයනට 'දුරුකඛඤදිසා' නාදී ධම් නැත්තෝ' යනු **'පමත්තයනට දුරුකඛඤ සදිසතාදි ධම් නැත් නො'** සී ගන්නේ.

පමත්තයනට = පමාවූවන් හට; **දුරුකඛඤ සදිසතාදි ධම්** = දර රැසක් හා සමාන බවය යනාදි සඥාවය; **නැත් නො** = නැත්තේ නො වේ දැයි; **ඉතුවනට** = කියනවුනට; (මෙහිදු උක්ත වක්ෂ්‍යමාණ අන් තන්හි දු **'නො'** යනු ප්‍රශ්නාර්ථයෙහි නිපාත සි.

'නා – නො' ශබ්දයන් විතර්කී ප්‍රශ්නකාරණ යන අර්ථයන්හි වැටෙන බව **'රූවන්මල'** කියයි. 'එ මත්න – නැත් නො' යි හ්‍රස්ව ව ද යෙදේ.

138. 'බොහෝතුජ්' යනු **'බොහෝ හොතුජ්'** යි ගන්නේ.

කිඹි ඕත් පවත් = ඇතැම් විතත ප්‍රවෘත්ති කෙනකුන්; **බොහෝ හොතුජ්** = බොහෝ වුවත්; **මේ තොරතුරු** = මේ විශෙෂ විභාගය – තීරණාන්තරය;—

139. "අප්පමාදම්හි පණ්ඩිතා හජෙථ" යනු හෙළටුවා පාඨයෙකැයි කියනලදී. මෙය පාළි පාඨයක් ලෙස පෙනී ගියත් දූෂිත වැ ගිය හෙළ පාඨයෙකැයි හඟිමු. මෙහි හජෙථ' යනු වඩාත් දූෂිත සථානය යි. මෙහි ගුඩිය **'අපපමාදම්හි පණ්ඩිත ජෙනහ'** කියා හෝ 'අප්පමාහි පණ්ඩිතෙ ජනෙ' කියා හෝ විය යුතුයැයි හැඟේ. තවත් විමසනු. 'නො පමා බැවුහි දක්ෂවූ ජනයෝ 'හෝ නොපමා බැවුහි දක්ෂ වූ ජන තෙමේ' හෝ යන අර්ථ යි.

අපපමාදම්හි පණ්ඩිතා = අප්‍රමාදයෙහි දක්ෂ වූ; **අපමා බැව්හි** = අප්‍රමාද භාවයෙහි; **සේ වූ** = ඡේක වූ – දක්ෂ වූ; **ජෙනෙ යූ ඉස් යි** = ජන තෙමේ යනු කිනියා යි; **ඒ අරුත් නො නහස් යෙනු** = ඒ අර්ථය නො නසා කිම පිණිස; (මෙහි 'යෙනු' යනු **'යෙනුව'** යි වත්හොත් මැනවි. මේ පාඨය නැත ද අර්ථයට හානියෙක් නැති) **අනතරයෙන්** = මැදින්–සමීපයෙන් යි සේසි;—

(ජා) මෙහි ආසය මෙසේ යි. 'අප්පමාදම්හි පණ්ඩිතා – යෙ පණ්ඩිතා මෙධාවිනො සප්පඤඤු' යනු පෙළ හා අට්ඨවා යි. 'අප්පමාදම්හි පණ්ඩිතා මෙධාවිනො යෙ සප්පඤඤු තෙ පණ්ඩිතා අප්පමාදම්හි එතං විසෙසතො ඤත්වා' යි සම්පමයෙහි කී 'අප්පමා දම්හි' යනු මෙතැනටත් ගෙන 'අප්පමාදම්හි පණ්ඩිතා, පණ්ඩිතා අප්පමාදම්හි එතං විසෙසතො ඤත්වා' යි යොදා ගත යුතු බව යි. අප්‍රමාදයෙහි දක්ෂ වූ පණ්ඩිතයෝ ප්‍රමත්තයා හට සසරින් නිසරු ණෙක් ඇත්තේ නො වෙයි, අප්‍රමත්තයා හට ඇත' යන මේ විශෙෂය දැන' යි අරුත ගත යුතු.

හඹයි = සාම්ප්‍රතයි – පමණි; **පඨවි කිසුණු ආ අරමුණු** = පඨවි කසිණාදි ආරම්මණය; **නැරඹීම** = බැලීම යි. **සඛර ලකුණු** = සංඛාර ලක්ෂණයන්; **හිනික්මන්හි වළඳ** = අභිනිෂ්ක්‍රමණයෙහි පවන්; ('පඨාය > පටය් > වටය් > වළය්' යනු වේ.) **සසුන ජනවූ**

තන්හි පටන් = ශාසනය ඉපැද වූ තන්හි පටන්; **සතතං පවත්තත විදියං** = නිළුතුරු පැවැති වැර; **සතතං** = එ නම් වේ; **තෂ්ඨ නියුතතා** = එහි නියුතුවෝ; **සාතතිකා** = එනම් වෙන්; **රුකුළු මාත්‍රා වැර** = පටන් ගත් පමණ වීර්‍ය යි; **කම් සාධන වැර** = කමියන් සිදු කොට ලන වීර්‍ය යි; **කම් සාධා** = කම් සාධනය කොට; **මතු පෑ** = මසනකප්‍රාප්ත කළ; **වැර** = වීර්‍ය යි; **කරුවා කැමැත්ත** = කතෘහුගේ අභිලාශය; **කම්හි යොජන** = කමියෙහි යොජනය කරනු ලබන; **පිළිවතුන් සහන වැර** = ප්‍රතිපක්‍ෂයන් මැඩ ලන වීර්‍ය යි; **නවත්ත යූ සේ යි** = නවතා තැබීම යනු කි නියායි; **නො ඔසැකැ** = ඔසකකනය නො කොට-නො පසු බැස; **දළෙහන** = **ථිරෙන** = සථිරවූ; **ගලත් ද** = ගිල් වත් ද; **බෙම වූ** = නිහීය වූ; **'යොගෙ සොහෙව දුනකි උපද්දව හිදම්-යොගෙ** = සිවු යොගයෙහි; **සොහෙවදුනකි** = ශයා පනය - ඔසිදුපනය - කැළඹීම හෙතු කොට ගෙන වන; **උපද්දව**= උපද්‍රවයන්; **හිදම්** = ඡිඳනය කොට ලීම යි; **සෙම් වූ ඝන්** = සෙම වූ යි කියුවත්; **හඬයි** = ප්‍රමාණ වෙයි;--

15. සාමවතියා වත්.

නැඟි කෙස් මස් ඇති කල්හි = වැඩී ගිය කෙසමසු ඇති කාල යෙහි; **පරුල්හානි** = වැඩිගිය; **කෙසමසූනි** = කෙස් හා රැවුළු; **යස්මිං කාලෙ** = යම් කලෙක්හි ද;

140. "බැළ පුවන්" යනු "**බැළ පුමන්**" යි ගන්නේ.

බැළ පුමන් වසන = හතක පුරුෂයන් වාසය කරන; **වෙයට** = වීථියට; **නිදනුවන්** = නිද්‍රොපගතයන්; **පොබයන**= ප්‍රබොධනය කරන්නාවූ ද; **සොයන** = අසුවල් අසුවල් කමට අසුවල්හු අසුවල්හු යෙත්ව යි චොදනය - මෙහෙයීම කරන්නාවූ ද; **කම්** = කාමය යි;

141. 'පුබුදු වන කම්හි නො ජෙයි කුමට හිදුවයි සොයන කම්හි' යනු '**පුබුදුවන් කම්හි නො ෂෙජේය් කුමට හිදුවයි සොයන කම්**' යි ගන්නේ.

පුබුදුවන් = ප්‍රබුඛයන් - අවදිවූවන්; **කම්හි නො ෂෙජේය්**= කාමියන්හි නො යෙදී; **කුමට හිදුවයි** = කුමක් පිණිස හිඳිනහු දැයි; **සොයන කම්** = චොදනය කරන කාමය යි; **නයබඳු පිළිවෙළ** = න්‍යාය බඳු - නීතියට අනුගත ක්‍රමය; **කරවයි සේයි** =

(තොපි) කරවු යනු කී නියාසි; **වාසසාදින්** = කපුටු ආදීන්ගේ; **'හඬජනි සුව'** = හඬ දන්නේ යයි කිවහුය; **ගැල්** = ශකටයන්හි; **ගොන් යොජව යන හඬ** = වෘෂභයන් යොදවී යන ශබ්දය; **නැඟුව** = උද්ගත කළහු; (මේ 'හඬ' යනුවට පර විශෙෂණ සි.) **අසයි** = අසා; **මහ ධනවතක්හු හඬයන** = මහා ධනවන්තයක් හුගේ ශබ්දය යන්න; **කිමසින් ජැනිය යත්** = කවර ප්‍රකාර යෙකින් දැනගත්තේදැයි කිවහොත්; **නිරුන් පිළි සැඹියා ලද් දන්** = නිරුක්ති ප්‍රතිසංවිද් ලදුවන් විසින්; **නිරුන්හි මෙ** = ව්‍යවහාර විෂයෙහි මැ; **ප්‍රභෙද ජන්න සෙසින්** = වෙනස්කම් දන්න සෙයින්; **හව්රුවු ජන්නක් හට** = සකල රාවයන් දන්නකු හට; **ප්‍රභෙදතා** = ඇතිතාක් ප්‍රභෙදයන්; **ජැනෙයි** = ජානනය වෙයි; **ඒ කරුණෙන්** = ඒ කාරණයෙන්; **දත යනු** = දන්නේ යයි කියන්නේ ය; **නිබැඳ** = නිබන්ධනය කොට; **තුමා ලවා** = තමා යොදවා; **නො පිසැවා නො නවත්නා සෙසින්** = නොපිසවා නොනවතින පරිද්දෙන්; **පෙළයි යූ සේයි** = පීඩා කොට යනු කී නියාසි; **හැදවිරොදු** = ඇඳ වියාපු රැහැන්- වරපට; **උදස්** = උප්ඣායනය කොට – ලාමක සේ බලා; **සසඟ** = ඇලීම; **හුස්** = නැන්දැ; **ඉණෙ නම්** = ණය වනාහි; **අලෙ** = කොළ; **අවිනිත යෙනි** = නොහික්මුණු තැනැත්තෙනි; **ඉපිලෙන ආරක්** = ඉපිල පවත්නා ආකාරයක්; **අවයන මන් මතුවක්** = මම යන මාන මාත්‍රාවක්; **ධන පිරිහුනු කල්හි** = ධන පරිහාණියට පැමිණිකලී; **නිසිද් හඬ** = සිදුරක් නැත්තා හට; **සැහැවුන්නට** = (සැහැවුනු + අට) සංඝනයා හට – සංයමනයෙන් යුක්තයා හට; (සංයමන නම් ඉන්ද්‍රිය නිග්‍රහය සි); **තල කුළු ඇසින්** = තුලා කුටාදියෙන්; **තල දඬු** = තරාදි දඬුව; **යසුනු එවැ** = යහුනු දමා; **මානකුට** = මිනීමෙන් වංචා කිරීමය – කුළු මනනු; **සංසකුට** = කුළු මිල; **කුලන් හසුන්** = කුලයන්ගේ පණිවුඩයන්; **ඉනි ඉනියට** = ඔබ්නොබට; **නියනු** = නියනය කිරීම;--

16. කුම්භසොසකයා වත්.

ධන නිසස් = ධනය නිසා; **සිවුතන් ලදුවෝ** = සිටු තන්තුර ලද්දෝ; **අන්සර** = අතින් මැ ගෙන යා යුතු සාර ධනය; **පළමු වල් දෙසින්** = පළමු කොට විවටචාරයෙන් – හළ දෙරින්; (විවටමුඛ > විවළ මුව > විළමුව යනු වේ.) **ගබවුටුවන්** = ගබ්හවුඩානය; **ගොරෙන්** = ගබ්බරින්; **මිස්ම යූ සේයි** = මුසාවනය විම යනු කී නියාසි; **ගෙ වළජ** = ගෘහොපකරණයන්; **සඟවය්** = සඞ්ඛාපනය කොට;--

142. 'සිළි' යනු 'සිළිවි' යි ගන්නේ. 'චූළපිතා' යන අර්ථ යි.

මැහැවි = මහාපිය තෙම; **මුත්තා** = මුත්තා; **මුත්තූ** = මුතුතනී තොමෝ; **තැස පසු කම් ඵන්** = තව පසුවන කම්මඵානය **පබුජ්වයි** = පැවිදි කරවා; **රැසික්මෙ** = උදැසන්හි; ('රැසිම්ම' යනු යෙහි මූල පාඨය මෙහි පැනේ.) **සුරගිගඬිවූයේ** = මනා ගඳ ඇතියේ;--

143. 'යම් සෙයින් නො කඩවූ ගඳ ඇතියේ වනුජ්' යනු **'යම් සෙයින් නො කඩවූ ගඳ ඇතියේ වනුජ්'** යි ගන්නේ. 'යම් හෙයකින් නො පහවූ ගඳ ඇතියේ වන්නේද' යනු අර්ථ යි.

රස්සදඬෙන් = රශ්මි කදම්බයෙන්; **වොරජනහු** = විරාජනය වන්නාවූ – බබළන්නාවූ; **ගඳ සහ පියුමක් සෙයින්** = සුගඬි සහිත පද්මයක් මෙන්; **අනන් අපිරිසේ ගුණ ගඳින්**= අනන්තාපරිච්ඡින්න ගුණ ගඬියෙන්; **දිලියෙනුවූ** = බබළන්නා වූ; **එහු** = ඒ අඬ්හිරසයා; **දකු** = බලන්න; **බුදුනුසි කම්ඵන්** = බුඩානුස්සති කම්මඵානය; **සහ උපමාන කොට** = උපමා සහිත කොට; **බුදුන් පෑහ** = බුදුන් ප්‍රකාශ කළහ; **ගුණෙන් අවටවා**= ගුණයෙන් ආවර්ථනය කොට – අවුළුවා – පෙරළා; **බුදුන් දැකිය සුතු සේ** = බුඩයන් දකිනුවට සුදුසු බව; **දද මහණක්හු** = ඥන මාන්ද්‍යයෙන් යුතු ශ්‍රමණයක්හු; **උදෙස් ගහණයෙහි** = පෙළ ඉගෙන ගැනීමෙහි; **නො සල්හුවක්හු සූ සේ සි** = අශිඤ්ඤ වූවකු යනු කී නියාය. (මේ බළත් 'දඩි – මන්දියෙ' යන ධාත්වර්ථ සිත තබා අරුත් බිඳුණු සැටිය.) **පෙළ** = පාළිය; **හදුරණකල්හි ය සූ සේ සි** = සඤ්ඣාරණය කරන කාලයෙහි ය යනු කී නියායි. **උද්දිසි ඝතිති** = සවරූපයෙන් නොහොත් සැහෙවින් – ආදියෙහි හෝ කියනු ලැබේනුයි; **උද්දෙසො** = උදෙස් නම් වේ; **පාළි** = පෙළ යි; **තඝ්ඝ ගහණං** = ඒ පෙළ ගැනුම්; **උද්දෙස ගහණං** = එනම් වේ; **තඝ්ඝ** = ඒ උදෙස ගහණයාගේ; **කාලෙ** = කාලයෙහි යන අර්ථයෙහි; **'උද්දෙස ගහණ කාලෙ'** යනු වේ; **තත්ථ** = එහි; **ගරහ සිනා කෙළි** = නින්ද වශයෙන් සිනාවීම යයි කියන ලද ක්‍රීඩාව; **පරිහවිත්වා හසනං** = අවඥ කොට සිනාවීම; **පරිහාසො** = එනම් වේ; **සො එව** = ඒ පරිහාසය මැ; **කිලාඩිපායෙන කතත්තා**= කෙළි අදහසින් කළ හෙයින්; **පරිහාස කෙළි** = එනම් වේ; **සොමනස් සහගියා වූ අකුසල් සිතින්** = සොමනස්ස සහගත අකුසල චිත්තයෙන්; **ගත් උදෙස්** = ඉගෙන ගත් පෙළ; **හදුරනු**= පාඩම් කිම යි; **සිවිනාට** = සිටිනුවට; **නො නිසියෙහි** = නුසුදුස්

සෙහි; **මහ භවුන්** = මාගේ භාවනා සි; **ජීවි වෙද** = ජීවක වෛද්‍ය තෙම; **කුමාරන හතෝ** = රජ කුමරහු විසින් පුස්තා ලදුවේ; **කුමාර හතෝ** = එනම් වේ; **සෝ එව** = ඒ කුමාරහත ම්; **සොමාර හවිචෝ** = එනම් වේ; **වාසඛුණණ** = සුවද සුත්‍රය; **ධූප ඈ** = සුවද දුම් ආදිය; **හැනූ ඔසද කල්ක** = මිශ්‍රණය කල ඖෂධ කල්කය; **විලෙප නම්** = විලවුන් නම්; **බුඩෝ පමුඛෝ එතයං** = බුදුරජ ප්‍රධානවූයේ මොවුනට නුසි; ('බුඩපමුඛෝ; යනු වේ.) **නෝ වඩනා සහව් ඇතියේයි** = නො වැඩෙන සුභාව ඇත්තේය; **විරූහනං** = වැඩීම; **විරූල්හි** = එ නම් වේ; **මහ ඵල පවා** = මාගේ ඵලයන් ඇතුළත් නොට; **විරූල්හි ධමෙමා** = වැඩීම සුභාව වූයේ; **යසස සෝ** = යමක්හුගේ ද හෙතෙම; **විරූල්හි ධමෙමා** = එ නම් වේ; **නිමනුණු** = අප ගෙහි බිසා ගත මැනැවැ යන නිමන්ත්‍රණය – කැඳවීම; **පෙරළෙනුවට** = ගිහි බවට පෙරැළීම පිණිස; **සැඟැකිය තල ඇති අතින්** = චක්‍රාඞ්කිත තල හස්තයෙන් – සක් ලකුණෙන් විභූතිත තල ඇති අතින්; **චකක ලකකණෙන** = සක් ලකුණෙන්; **අඞ්කිතං තලං යසස** = සලකුණු කරන ලද තල ඇතියේ යමක්හුගේ ද; **ගඳෙළ පොමෝ** **යෙහි** = ගන්ධකුටි පමුඛයෙහි; **අගවිට** = අග්‍රවාටය සි – අග්‍රස්ථාන යැයි සේ සි; (**ගන්ධකුටි > ගඳ උළි > ගඳ ඔළි > ගඳෙළි > ගඳෙළ** යනු වේ. **ගඳෙළි, ගඳැළි, ගඳ කිළි** සිත් ව්‍යවහාරයෙහි යෙදී තිබේ. පමුඛ > පමුඛ > පමොය > පොමොය යනු වේ.) **පැදුම් දෙස මිණිය** = ප්‍රාචීන දිශාවට ලූ මුහුණු ඇතියේ; ('මූ' සිද 'මුඛඛ' සි ද මුහුණට නමැයි භික්ෂු මහාකොෂයෝ කියත්. 'මුහුණ' යනු එ දෙසට මැ සම කොට බැලිය හැකි ය. මෙහි 'මිණිය' වි තිබෙන්නේ 'මුහුණ' යනුය. මුහුණ > මිහිණි > මිණි සි ආයුහු පිළිවෙළය. 'මිණි' යනු එහි මැ වෛභාෂික රූපයෙකි.) **පුරත්ථිමාය දිසාය** = පෙරදිගට ලූ; **මුඛං යසස සෝ** = මුහුණ ඇතියේ යමක්හුගේ ද, හෙ තෙම; **මේ පියලිය** = මේ පිලොහිකාව – මේ රෙදිකඩ; **රජ කාය කරනු රජ කාය කරනු සි** = රජස් පහ කිරීමය රජස් පහ කිරීමය සි; **සිත් උපනිබඳන සඳහාය්** = චිත්ත උපනිබන්ධනය පිණිස – සිත තරයේ බැඳලීම පිණිස; **වාග්හෙද කැරැ** = වාග්භෙදය කොට–තෙපුල් මුවින් නිකුත් කොට – කියා; **ඉජිය** = සෘජු වැ – කෙළින් මැ; **අසෝඛ කම්මඨාන්දුන** = අශුභ කර්මස්ථානය දුනහොත්; **සිත් කලමවයි** = සිත ගිලන් හෙරෙයි – කලඹවයි; (**කලම** – ගිලන් බැවීහි යන ධාතු සි. 'කිලමු – ගෙලඇසඳ යනු පාළි සි.) **අසුභ කම්ඨාන් නුදුන** = අශුභ කර්මස්ථානය නුදුන හොත්; **රාගිරි තෙරුන්ට** = රාග චරිත ස්ථවිරයන්ගේ; **ලෙහි** = චිත්තයෙහි; **රා නො සන් හිඳි** = රාගය සන්නිසිඳුන නො වේ; **ඉනි බැවින්** = මෙසේ හෙයින්; **විසුද් පියලියෙන්** = විසුඛ පිලොහිකාවෙන්; **හඬස්** =

කම්ස්ථාන භාවනාවට සුදුසු කොට ගෙන නොහොත් ආමිශීනය කොට ගෙන; **අසුඛ කම් ඵන් එරබියැවි වැ** = අශුභ කම්ස්ථාන යට බස්වනු කැමැති වැ; **කල් ගෙණූ කල්හි** = කාල සොඹණය කළ කල්හි; **හිරු ලැහෙන දස බලා** = නැහෙනහිරි දිසාව බලා; **හිරු රැස් හුණු** = අව් රැස් වැටුණු; **සිුදු දියෙන්** = වලිත (ඔහ) දියෙන්; **මෙ තඤා මෙ** = මෙය සලකා මැ; **හිඳුවනු** = හිඳුවාලීම විය; **ලච්** = අල්පමය; **සඛරහ** = සංසකාරයෝ; **අනිස්හු** = අනිත්‍ය යෝහ; **ඔහස්** = ආලොකයක්; **විඝිජැ** = විසඡ්ජනය කොට; **තෙරුන්** = සුළු පතු තෙරුන් විසින්; **තුමන් දක්න සෙයින්** = තමන්වහන්සේ දක්නා පරිදි; **දිලු** = ආලොකයක්; **පතුරුවස්** = පතුරුවා; **විවසුන් ඔවස්** = විදර්ශීනාලොකය; **විවසුව හට මෙ** = විපසසකයා හට මැ; **බුදු ඔහස්** = බුඩොහාසය-බුඩාලොකය; **සමක්හු තඤා වුහුට** = යමකු සලකා හරනා ලද්දේ නම්; **ඔව්හට මෙ** = ඕහට පමණක්; **පැනෙසිල** = පැනේලු; **ඔහස්ගි ඇතුළුවූ තා** = ආලොකයෙහි ඇතුළත් වූ තාක් දුය;--

144. 'බුදුහු මෙ සිතට වටහත්ල' යනු '**බුදුහු සිතට මෙ වටහන් ල**' සී ගන්නේ.

බුදු ඔහස් හස් බුදුහු = බුඩාලොකය හා බුඩයන් වහන්සේ; **සිතට මෙ** = විත්තයට මැ; **වහන්ල** = උපසථිත වෙත්ලු; **එයක්** = මේ සාවූවා; **බුදුන් ඉඛය** = බුදුහුගේ සෘඩිය සි – බුදුහුගේ සෘඩිය මෙතෘම් යැ යූ සේසි;

145. 'ඉජිවුවා' යනු '**ජිවුවා**' සී ගන්නේ. **ජිවුවා** = ජීවක යාගේ යන අර්ථ සි.

ඔන් අඟැ හිඳ = හකනාග්‍රයෙහි හිඳ; **තෙරුන් පෙරට හුනුවක්හු සෙයින්** = තෙරුන්ගේ ඉදිරියෙහි හුන්නකු මෙන්; **පැනෙන** = පෙනියාම; **බුදු ආඛිපත්‍යය යෙන්** = බුදුහුගේ ඉසුරු බවය සි – ඊශත්‍වය සි කියන්; **රා මෙ** = රාගය මැ; **රජය වී යෙසි** = රජසැ වූයේයැ සි කියයි; **රෙණූ** = දුහුවිල්ල; **රජය නො වී යෙසි** = දුහුවිලි වියැයි නො කියයි; **රජය යන මේ නිරුත්** = රජයැයි කියැවෙන මේ ව්‍යවහාරය; **නිරුත්හි පථ** = ඒ ඒ අර්ථ විෂයෙහි සුදුසු ශබ්දයන් යොදා බැවහර කිරීම්; **දක්වමින්** = පෙන්වමින්; **කියූහ** = කථනය කළහ; (අන්‍ය අභිධාන අර්ථයෙක්හි ඒ ඒ ශබ්දයන් යොදා බැවහර කිරීම නිරුත්හි නමැයි ද ඒ ඒ ප්‍රධානාර්ථ විෂයෙහි ඒ ඒ ශබ්දයන් යොදා ලීම නිරුත්හිපථ නමැති ද මෙහි ආසය දතයුතු. මෙහි 'රජෝ' යනු නිරුත්හි සි. 'රාගෝ' යනු

නිරුත්ති පථ සි.) **සාසවූ කොලෙස් රජ ඇති සථරහ** = පහ වැ ගිය කොලෙස් රජස් ඇති ශාස්තෘහුගේ; **කොලෙස් රජය ගිහවම් යන අභිප්‍රාණන්** = කෙලෙස් නමැති දුහුවිල්ල ගෙවා හරිම් යනඅදහසින්; **විවස්නෙහි** = විදර්‍ශනායෙහි; **සැහැත් වැ** = උස්සාහිත් වැ; **කම් කොට** = මහණුවම් කොට; **උදෙස් පිදිපුස් විසින්** = උද්දෙස පරිපුච්ඡා වශයෙන්; **ගතුවක්හට සෙයින්** = උගහිතයකු හට මෙන්; **පිළි සැහැඹියා හා සමග** = ප්‍රතිසංවිදුන් හා එක් වැ; **පෙළ ගියාවුහු** = තුන් පිටකයෝ ආහ; **සළු කනින් නළල් පිසෑ** = සළු කොනින් නළල පිස දමා; **අනිච්චසඤ්ඤා පිළි ලද කරුණෙන්** = අනිත්‍ය සංඥාව ප්‍රතිලබ්ධ කාරණයෙන්; **දැකිණි දිය** = දක්ෂිණොදකය; **දන් පිළි ගාවා අත්හි** = දාන ප්‍රතිග්‍රාහකයාගේ හස්තයෙහි; **දන් පුහාණෙහි** = දානයාගේ පූජාභාගයෙහි; **දුවා** = දායක්‍යා විසින්; **සිය අතින් හෙළන** = සවකිය හස්තයෙන් නිපාත්තය කරන; **දිය** = ජලය සි; **කම්මකරාලපන** = කම්කරුවනට ආමන්ත්‍රණ සි; **සාම්‍යා ලපන** = සවාමීන්ට ආමාන්ත්‍රණ සි;

(ඒ) **දහසක් කොට**;— මේ බළුත් 'සහස්සකක්ඛත්තුං' යනු වට අර්‍ථ කී සැටිය. මෙයින් '**අඩතෙලෙස් සල්**' යනාදි තන්හි එන වාරාර්‍ථවාචී 'යල්' ශබ්දයාගේ නිශ්චිත ප්‍රභවස්ථානය ඝෝෂයා ගැනීමට මාර්‍ගයෙක් පැහැදිලි වෙයි. වෛයාකරණයන් විසින් ප්‍රත්‍යයලෙශයෙන් ගෙන තිබෙන ශබ්දයනම අටුවාවන්හි බොහෝ තැන් ශබ්දර්‍ථය මෑ දක්වා තිබෙයි. මෙ ද එබදු තැනෙකි. 'කක්ඛත්තුං' යනු වාරාර්‍ථවාචී නිපාතයෙකි. එහෙත් පෙළ වියරණඥයෝ 'සක්ඛස්සකක්ඛත්තුං' සී වාරාර්‍ථයෙහි ප්‍රත්‍යයක් කළහ. එහෙත් එහි ශබ්දර්‍ථය 'කොට' යනුවෙන් මෙහි දක්වෙයි. මේ 'කොට' යනු 'කොව් – කව් – කට' යන රූපයන්ගෙන් ද ලැබෙන වේ. එහි 'කව්' යන රූපය 'යල්' සී විභාෂියට පැමිණ තිබේ. "කල් – වර – වෙලා – වට – සිමා = යල්' යන ශබ්දයෝ සාමාන්‍ය කාලාර්‍ථයෙහි පවතිත්. මෙහි කාල විශෙෂ වූ වාරාර්‍ථය මෑ අභිමත සි.

ප්‍රාසාදිකායෙහි 'යල්' ආදී ඇතැම් පද නිෂ්ප්‍රත්ති මෙයම වෙනස් ලෙස දක්වා තිබෙයි. ඒ බළුත් එසමයෙහි වැමහි ගිය සැටි ය. මෙහි එනුයේ එයට වඩා සුපරීක්ෂිතස්ථානයෑ සි දතයුතු.

මුව දහසක් = මුඛ සහස්‍රයෙක්; **තෙප්ලි** = භාෂණය කෙළේය; **මුඛාග්‍රය තෙපුල් මෙ** = මුව ඇසිරි කොට පැවැති වචනය මෑ; **මුඛ නම් වේ** = ආශ්‍රයොපචාර වශයෙන් මුඛ නම් වේ; **ඉඛ පත්හු** = සෘඩි ප්‍රාප්ත තෙරුන් විසින්; **දුසිහු අා සැදෑ** =

දූතයන් පැමිණි කල්හි; **ඉධපත්ථු කාලතා කිරිය** = සෘඩි ප්‍රාප්තයා විසින්. කාල තෘක් ක්‍රියාවන්; **නො ඉච්ඡාම** = අධිෂ්ඨාන නො කළත්; **ඔහු තෙජ්ඨුව** = ඒ සෘඩි ප්‍රාප්තයා නෙපලූ කල්හි; **බුදුන් පෑ සෙයින්** = බුඩයන් වහන්සේ ප්‍රඥාශෂකළු පිරිදෙන්; **තෙ වේළෙයින්** = ත්‍රිපිටකයෙන්; **තමන් කරන අනුමෙවුනි** ඔණට= තමන් විසින් කරනු ලබන අනුමෝදනා ධර්මයට; **නිසිකැන්** = යෝග්‍යසථාන; **හවුලා ගෙන** = උච්චිත්තය කොට ගෙන; **විස්ම යෙන්** = ආශ්චර්‍යයෙන්; **පිරිය සලයි** = පිරිස කම්පිත කොට; **මණ්ඩල මාළඟට** = වටහලට – චිත්තාකාරයෙන් නිර්මිත එක් කුලෙන් සුත් පහයට; **පා සිවුරු ගහණ ඇ** = පාත්‍ර චීවර ග්‍රහණාදි; **ගඳෙල පොම දක්වයි** = ගන්ධකුටි ප්‍රමුඛය දක්වා; **පිරිවැරිගිය** = පරිවාරිත වූ; **ඇවිදිනිත** = අවිජහිත වූ – අත් නො හළ; **සුගත් ඔවා** = සුගතොවාදය; **මනොඥ ගඳ වසින්** = යහ පත් ගන්ධය සි කියන් ලද වාසයෙන්; (**ගඳ** නමුත් **වාස** නමුත් ගන්ධය මැයි.) **වසන ලද** = වාසය කරන ලද = සුවඳ කවන ලද; **වාසෙනිනි** = සුවඳ කවා නුයි; **වාසො** = එනම් වේ; **ගන්ධො එව වාසො** = ගන්ධය මැ වාස නම් වූයේ; **ගන්ධවාසො** = එනම් වේ; **සුරහි ව සො** = ඉෂ්ට ගන්ධ වූයේත් හේ මැය; **ගන්ධවාසො ච්** = ගන්ධ වාස වූයේ ත් හේ ම නුයි; **සුරහිගන්ධවාසො** = එනම් වේ; **තෙන**= ඒ සුරභි ගන්ධවාසයෙන්; **සුරහි මූ ගඳ හා** = ඉෂ්ට ගන්ධය හා; **වසින්**= වූණියෙන්; **වසනලද** = පරිභාමින වූ; **උසඳ ඇ** = සුගන්ධ කල්කාදි යයි. (‘**උසඳනා**’ යනුන් මනා පාඨයෙකැ.) **වස් සුනු දුම් ඇයි** = වාස චූර්ණ ධූමාදිය සි. **රත්කමීබල් සෙණුවක්** = රත්‍ත කම්බල සාණියක් – රත් ඉලස් තිරයක්; **පරිකම්පනෙනා විය** = ‘**පරිකම්පනෙනා විය**’ යනු; **සමනතතො** = ශාන්ත්‍යසින්; **පාසාරෙනතා විය** = මිදශන්නාක් මෙන් යන අර්ථ සි; **රත් පහුල් පෙරව්** = රක්තාවණී පාංශුකූලයන් පාරුපන්‍ය කොට; **ධම්මාසන අවට** = ධර්මාසනාවර්ථයෙහි – ධර්මාසනය වටේට; **රත් පලස් සෙණුවක්**= රක්ත කම්බල සාණියක්; **පහරණ බඳුවෝ** = ප්‍රහාරණය කිරීම මැනි වූවෝ; **විවට අදහස්** = නිමන් කෙරේ පිහිටි අදහස; **අනු තුරු බැමිගි** = අතිශයින් උතුම් ධර්මයෙහි; **හිමිරජ බැවින්** = සවාමී වූ රාජයා බැවින්; **දිව සෝඛසින්** = දිබ්බ සොත ධාතුවෙන්; **රත් දෙපට සිවුර** = රඳනා ලද සහළු සිවුර; **සරහා හැඳැ** = සසස් කොට නිවාසනය කොට; **මතැන්න හස් සිහන් ගමන් බඳු** = මත්ත හසතීන්ගේ හා සිංහයන්ගේ ගමන් වැනි; **ගමනිනැ යූ සේයි** = ගමනයෙන් ය යනු කී නියායි; **මත්ත වරවාරණා ව** = මත් වූ උතුම් හසතීනු ද; **සිහා ච** = සිංහයෝ ද; **මත්තවරවාරණ**

සිහා = එතම් වෙත්; **තෙසං** = ඔවුන්ගේ; **විකසනතං** = සි සේසි; **ගමනං** = ගමනය; **තස්ස** = ඒ මතත වර වාරණ සීහ විකසනතයාගේ; **විලාසො** = සි සේසි; **ලීලා** = ලීලාව; **තෙන**= එයින්; **අන් නැති** = අනතයක් නැත්තා වූ; බුඛ **ලීලායෙන්** = බුත් ලෙලහයෙන්;

146. 'සම බිම පියෙහි පියෙහි ළැහෙන පියුම් විසිරන රස් ප්‍රභාතවිය් – නො තප්න හිරු විරෙන මල්රොන් ඇ' යනු **'සම බිම පියෙහි පියෙහි ළැහෙන පියුම්, විසිරෙන ප්‍රභා නො තප්න හිරු, විරෙන මල් රොන් ඇ'** සි ගන්නේ.

සමබිම = සමවහිය භූමියෙහි; **පියෙහි පියෙහි** = පද යෙක්හි පදයෙක්හි; **ළැහෙන පියුම්** = උද්ගත වන්තා වූ පද්ම යෝය; **විසිරෙන** = විකිරණය වන; **ප්‍රභා** = රශ්මියෙන්; **නො තප්න** = තාපතය නො කරන; **හිරු** = සූයීය; **විරෙන** = විකිරණය වන; **මල් රොන් ඇ** = පුෂ්ප රෙණුය යනාදී වූ; **නො එක් සුවෙන්** = අනෙඤ ඝත (ආඝවයීී) යෙන්; **උවෙළුවා** = ආවෙය්න කැරවා – වෙළා – පවලවා; **ගමන්** = ප්‍රයාණය කිරීම; **බුත් ලෙළහ නම්** = බුඛ ලීල්ඛය නම් වේ; **අත්පාහි** = හසත පාදයන්හි; **නො සඤඤම** = අසංයත භාවය – අයොග්‍ය ක්‍රියා කරණය සි; **කුක්කුච්ච නම්** = කුක්කුච්චය නම්; **නො සඤඤම**= අසාරුප්‍ය කරණය සි; **කඞ කිච්ඡි එච්** = උකකාසිතයක් හෝ ඤුවිතයක් හෝ– කැරීමක් හෝ කිච්සීමක් හෝ; **බුදු අනු බැවින්**= බුඛානුභාවයෙන්; **තෙජෙන ලදුවෝ** = තැති ගන්වන ලද්දාහු; **මේ සුගෙහි** = මේ ආයුෂ්කාලපයෙහි; **වැටෙන වා සිය** = පවත්නා හවුරුදු සියය; **ආයු කප්ප නම්** = පරමායුසය නම් වේ; **කථා සමුටුහන වත් නම්** = කථා සමුට්ඨාපන වහ වනාහි – කථාවක් ඉපැදූවිමෙහි සිරිත නම්; **'කායනුපස්ස'** යනු **ඇසින් පැවැති** = 'කායනුපස්ස' යනාදීන් පැවැත්තා වූ; **බුදුන් පුසු වෙසි** = බුදුහුගේ ප්‍රශ්නය වෙසි;

147. 'මජ්ඣ බිඳු කමනියාදි' යනු 'මජ්ඣ බිඳු සවණීයාදි' සි ගන්නේ. **මජ්ඣ බිඳු සවණීයාදි** = මජ්ඣයැ බිඳුයැ සවණීයයැ යනාදි; (මජ්ඣ නම් සිත රඳවන බව සි. බින්දු නම් ඝනබව සි. සවණීය නම් ඇසීමට සුදුසු බව සි.) **අට ගුණෙන් සමන්විත හඬ** = අෂ්ට ගුණ යෙන් යුකත වූ ශබදය;

(ජී) අෂ්ට ගුණයෙන් යුක්ත වූ ශබ්දය නම් විස්සට්ඨ යැ මඤ්ජු යැ විඤ්ඤේය්‍ය යැ සවණීය යැ අවිසාරි යැ බින්දු යැ ගම්භීර යැ නින්නාදි යැ යන අෂ්ටාඞ්ගයෙන් සමන්විත සවරය සි.

"විස්සට්ඨ මඤ්ජු විඤ්ඤේය්‍යා – සවණීයාවිසාරිනෝ
බින්දු ගම්භීර නින්නාදි – සෙව මට්ඨඞ්ගිකෝ සරෝ"
යනු අභිධානප්පදීපිකා සි.

විප්පඝතා = 'විප්පඝතා' යනු; **අපරිඝොසිතා** = සම්පත්ත නො කරන ලද්දී – අඩාළ කරන ලද්දී යන අර්ථ සි; **මා ආයෙන්** = මා ර්ම හෙතු කොට ගෙන; **ලොවි සැපත් හ** = ලෞකික සම්පත්තිය ගේ; **හව් දසට** = සකල දිශාවට; **ප්‍රධන් ඇජරහ සි සේ සි** = ප්‍රධාන ආවාර්‍යයාගේ යනු කී නියා සි; **ධන නොදී** = ධනයක් නො දී; **මෙහෙසින්** = පාරිචර්‍යායෙන්; **අදියැ** = ආරාධනය කොට – පරිතොෂ කොට; **සිප් උගන්නේසි** = ශිල්පොද්ග්‍රහණය කරනුයේ සි; **උවාරට කරන උවාර** = උපකාරයට කැරෙන උපකාරය; **කියවය්** = පිරිවහා; **මහ පිරිව** = මඟහ පරිබ්බය – මාඟෝපකරණ; **මහ නිමය යූ සේ සි** = මාඟී නිමානය යනු කී නියාසි; **අනා පාළ වෙසෙකින්** = අප්‍රකට වෙශයෙකින්;

148. 'ඉතිරි බලි දඩ කරවුවර ඇසින්. ආදි ගහණින් සිස භාපණ ගන්නේ' යනු '**දඬකර වුවර ඇසින් ආදි ගහණින් සිස භාපණ ඇ ඉතිරි බලි ගන්නේ**' සි ගත මැනව. දඬ නම් නිග්‍රහය සි. බලි නම් දෙවතා හොග රාජභොගාදිය සි. **කර** නම් රාජදෑය සි. **කරවුළු – කරවුවර – සුංවත්** යනු පර්‍යාය සි. '**කරමර**' යනු බලාත් කාරයෙන් ගෙනා දෑසාදීන්ට නම්. හෙ මැ කරාර්‍ථයෙහි ආරොපිත යසි ඇපි සලකමු. **සිස භාපණ නම්** හිස් ගණ්නට ගැනෙන බලි විශෙෂ සි.

පුනප්පුන ගටහි = නැවත නැවත ගටනෙහි ය; **පැහැරැ පැහැරැ** = ගට ගටා; **ඔහාරහට** = වෙඟරයා හට; **ඒ වියන බඳුය** = එය කියන්නාක් වැනි ය; **නැවියා** = නහාපිතයා – කප්‍රුවා; **මසසු ලෙඛනං** = රැවුල් ලියන කම්; ('මසසු කම්ම නම් වේ' යනු ශෙෂ සි.) **කොටු බඳු** = කුණ්ඨාකාරය – බොටය; **පහස්හි පහස්හි** = ගට නෙහි ගටනෙහි යසි; **නැවිය හට්** = නහාපිතයා හට; **ඒ කියන බඳුය** = එය කියන්නාක් මෙනි; **එකනවාසෙහි** = එකන නිපාත යෙහි; **සුළු සිටු ජායේ** = චූළ සෙට්ඨි ජාතකයෙහි; **මද වූ බඩු මුද ලෙකින්** = මඳ වූ ද භාණ්ඩ මූලයෙකින්; ('මුග්දල්' යනු පුරාතන

ව්‍යවහාර සි.) **ප්‍රඥාති** මෙඩා ඇතිසේසි = සවභාවයෙන් මැ නුවණැත්තේය; **ගනු** දෙනුවට = ගැනීමට හා දීමට – කිය විකි යට; **දෙස් හස්** = සුදුසු දෙශය හා; **කල් හය්** = සුදුසු කාලය හා; **ජන්න විසකුණු** = දන්න විවක්‍ෂණ තෙමේ; **අසුරු තැනට** = එශවශ්‍යසථානයට; **නහා** = ආරොපණය කොරේ; **පුම්නාක්කු සෙයින්** = පුමන්‍යය කරන්නකු මෙන් – පිඹලන්නකු මෙන්; **යූ තන්** = කී බව සි; **වැර නො විහිද** = විසීය වජ්‍රනය නො කොට; **සා පිළිසැඹියා** = ප්‍රතිසංවිද් සහිත වූ; **රාක්ඛි** = අහිත්ත්‍රියෙහි; **රැකුළු වැර ඇතිසේ** = ආරබ්ධ වීය්‍ය ඇතියේ; **අවියෝ කිරිය**= වියොග නො කිරීම; **විවසුන්** = විදශීනා තොමෝ; **සඳණ්හි** = සඳුණයන් විෂයෙහි; **ඔජවන බැවින්** = ඔජය – දීප්තිය – තෙජස– ප්‍රතාපය වන හෙයින්; **කාමඔඝ** = කාම තෘෂ්ණා නමැති ප්‍රවාහය; **භව ඔඝ** = රූපාරූප භවයන් පිළිබැඳි තෘෂ්ණා නමැති ප්‍රවාහය; **දිට්ඨිඔඝ** = මිථ්‍යාදෘෂ්ටි නමැති ප්‍රවාහය; **අවිජ්ජාඔඝ** = වෘත්තමූලක අවිද්‍යා නමැති ප්‍රවාහය; **සුළුපතු තෙරුන්** = චූළ පන්ථක සථවිර යන්ගේ;

17. සුළුපතු තෙරුන් වත්.

බල් සැණ = බාලයන්ගේ සැණ කෙළියක්; **ගොහන ලදු**= ඝොෂිත විය; **ජනමුළට** = ජන සමූදයයට; **නො නිසි තෙපුල්** = නුසුදුසු වචනයන්; **සහං අරහතිනි** = සහාවට සුදුසු නු සි; **සඞ්හං** එ නම් වේ; **න සඞ්හං** = සභ්‍ය නුවූයේ; **අසඞ්හං** = එ නම් වේ; **එ සතියෑ** = ඒ සප්තාහයෙහි; **ඒ බල් ජනා මුළ** = ඒ බාලජන සමූදයයෙහි; **නො සිනියසුතු සිතන** ඇ = සිතනුවට නුසුදුසු දෑය සිතීමය යනාදී වූ; **බල් බැවින්** = බාල භාවයෙන්; **ධැමිහි කා** = සියලු කුශල ධර්මයන්හි; **ඔජ වැ සිවි** = ප්‍රතාප වැ සිටගත්; **සක්**= ශක්‍රය; **සලය** = ශිලාය;

18. බල් සැණ වත්.

පුලිලගොහෙහි = පුලිලගසක් සමීපගුහායෙහි – ලෙන්හි; **කිසිණු අලු** = කසිණාලෝකය; **කුසල් කම්හි පැමසුවන්** = කුශල කර්ම විෂයෙහි ප්‍රමත්තයන්; **සිසු හා උවැන්** = චුතිය හා උත්පත්තිය; (**'අසබැඳ යූ සේසි'** යනු විනන්‍ය සි.) **අනත් බැවින්**= අන්තයක් නැති බැවින්; **නො පිරිසුනු** = අපරිශුද්ධ වූ; **පිරිසිදු දිවසක් සඳණ** = පරිශුද්ධ දිව්‍ය චක්‍ෂුර්ඥානය; **තිවි අවින්** = උද්වේග තාපයෙන්; **කිසුණු අළු පතුරුවයි** = කසිණාලෝකය පතුරුවා;

සියුතඤ්ඤාන් = චතුත්‍ථඤ්ඣානයට; **සමවැදෑ** = සමාපජ්ජනය කොට – පැමිණ; **නැගී** = (එයින්) නැඟ සිට; **ඝනු** = කියන ලදුයේ; **එයට නිසි** = ඒට යොග්‍ය වූ; **පිළිවුවා නම්** = ප්‍රතිපදා නම් වේ; **අනැඟැමි මගින් පුහුන්** = අනාගාමි මාර්ගයෙන් ප්‍රහීණ වූ; **සොඬසල්ල ඇති වන බැවින්** = ශොක නමැති උල් ඇති හෙයින්; **ඝනුයෙහි** = කියන ලද්දෙහි; **විකල්පයෙන්** = වා ශබ්දයාගේ අනේකාන්තිකාර්‍ථයෙන්;—

19. මහසුප් මහ තෙරුන් වන්.

අරණවූ = අරණ්‍යයෙහි වූ; **වෙහෙරෙක්** = විහාරයෙක්; **අරඤ්ඤ හවෝ** = රන්හි වූයේ; **ආරඤ්ඤකෝ** = එනම් වේ; **සෝ ච සෝ** = හෙ ද හෙතෙමේ මැය; **විහාරෝ** = විහාරවූයේ ත් හේ ම නුයි ('ආරඤ්ඤ විහාරෝ'යනු වේ.)**කල් නො උකුම්වා මෙ**= කාලාතික්‍රමණය නො කොට මැ; **හෝනාගේ සුරුකුවෝ** = සයනී ඝර සරිකඛඤයෝ ය – නිදන ගෙය සමානයෝ ය; **වල දෙදියහසි සේ සි** = විවටඛාරය යනු කී නියාසි – හළ දොර ඇත්තේය යි සේසි; **සැලයෙන්** = සාඛෙය්‍යයෙන්; **නැති ගුණ පාල කිරිමි** = අවිද්‍යමාන ගුණ ප්‍රකාශය; **වජන් නො සහනුයේ** = වචන නො ඉවසනුයේ; **නො පටවය්** = පට්ඨාපනය – පටන් ගැන්ම නො කොට; **ලස්කුසි තෙරහුජ්** = අලස කුසීත තෙරහු ත්; **ප්‍රධන් කැමියා** = කෙලෙස් නහන වීර්‍යයෙන් භාවනාකාමියෙහි යෙදුණු තෙරණුවන්ගේ; **මහමැළිය** = මහා කුසීත ය; **කුසි මහණ්** = කුසීත මහණතෙම; **විවසුන් ධුර** = විපස්සනා ධුරය; **රහත් පත්දසි** = අර්හත්ත්වයට පැමිණියේදැයි;—

149. 'අප්පමාද නම් සි ප්‍රධන් සතරඬදු' යනු '**අප්පමාද නම් සි ප්‍රධන් සතර කරුණ්**' සි ගන්නේ.

අප්පමාද නම් = අප්‍රමාදය නම්; **සි ප්‍රධන්** = සම්‍යක්අවි ප්‍රවාසයට ප්‍රධාන වූ; **සතර කරුණ්** = ත්‍රිවිධ සුචරිතය හා සම්‍යක් දෘෂ්ටිය යන සතර කාරණ සි; **අඟුරු කඬල් සජ්ඣුවට** = අඩහාර කපලල සජ්ජනයට; **නො පත් කල්** = අයුක්තකාලය සි; **ඒ** = ඒ මහණ තෙම; **ඇරජ** = සියලු කල්හි; **එහි** = ඒ ප්‍රාප්තකාලයෙහි; **ආදර නො කොට** = සැලකිලි නො කොට; **සජය යූ සේසි** = සජීත කෙරෙයි යනු කී නියාසි;—

150. 'සැපියුතුසි' යනු '**සැපියුතු සි**' සි ගන්නේ.

රහස්ඵල සැපියුතු සි = අතීත් ඵලය හා සම්ප්‍රයුක්ත සමෘතිය යි; **සි විහිඤ්ඤෙහි** = සමෘති වර්ජනයෙහි;--

151. 'සි පිළිවක් සතරයාන්' යනු '**සි පිළිවක් සතර කරුණ්** සී ගන්නේ. මේ යට ව්‍යාඛ්‍යාත මැ සි.

සි ජගුරු = සිහි නමැති ජාගරය - නිදි වැරීම; **පමානිදි ගැනුම්** = ප්‍රමාද නමැති නිද්‍රොපගමනය; **සති මෙ** = සිහිය මැ; **සති ජාගරිය නම්** = සති නමැති ජාගරිය නම් වේ; **කොටපය්**= කොටපය;

152. 'ජවං, සුණු දිවයූ සේයි' යනු 'ජවං = **ගුණුදිය**; **සුනු දවයූ සේයි**' යි ගන්නේ. **ගුණුදිය** = ක්ෂීණ වැ ගිය ජවඇති; සුනු දව යූ සේයි = ඡින්නජවය යනු කී නියාසි.

20. දෙසබඳ මහණුන් වත්.

153. 'ගෙහෙයයි තකම්' යනු '**හෙ හෙ යයි තකම්**' යී ගන්නේ. මෙහි පළමු 'හෙ' යන්නෙන් බුදුන් දුටු ශක්‍රයා කියයි. දෙවන '**හෙ**' යන්නෙන් මහාලි ලිවිඡවි තමා වීතැකූ ශක්‍රයා කියයි. **තුමාවිතැකුවහු** = තමන් විසින් සලකන ලද ශක්‍රයා; **සක් නොවනුය** = ශක්‍ර නො වන්නේය;-

154. 'ජන්නා තැන් ගැන සඳහා කියත්' යන මෙහි '**ගැන**' යනු හෝ '**සඳහා**' යනු හෝ අධිකසි.

මුහුතෙතන = මොහොතෙකින්; **විනතිතා** = සිතන ලද; **සහසසං අසුා යෙන** = දහසක් අරුත් ඇතියේ යමකු විසින්ද; **සො** = හෙතෙම; **සහසසසුා** = එනම් වේ; **අථ සහස් වැට හෙන** = අථ සහස්‍රයන් උපස්ථිත වන; **අනුන්** = අන්‍යයන්; **තුමා අනුවත්වන බැව්** = තමහට අනුකූල සේ පවත්වන බව සි; **එවු නට** = ඒ අන්‍යයනට; **හිමි බැව්** = සාමි බව සි; **මේ දෙ** = මේ ඉසුරු බැව් හා අධිපති බැව් යන දෙකා; **යම් රජයෙක්හි** = යම් රාජ්‍යයෙක්හි; **මොනොට** = මනා කොට; **පුස්නා වනෙම්** = පොෂණය කරන්නෙක් වන්නෙම්වා; **මාතු මත්තා පිතු මත්තාදිනට** = මව් පමණ පිය පමණ වන මහලුකාදීන්ට; **පියඛ තෙපුල්** = ප්‍රගල්භවචනයන් - පෙහෙසුන් බස්; **වුහුටු** = යාචකයන් හෙරෙහි හරනා ලද; **තැග ඇතියෙමි** = පරිත්‍යාග ඇති වෙම්වා; **වුහුටු වක්හි** = දුන් වසතු විෂයෙහි; **පයතො** = සි සේයි; **ඩොතො පාණී යසස** = දෙවි අත් ඇතියේ යමක්හුගේ ද; **පිතමෙහි** = පරිත්‍යාගයෙහි;

155. 'අත්තනි යස්ස' යනු 'අත්තනියස්ස' යි එකපද කොට ගන්නේ.

වොස්සජ්ජනං' = යි සේයි **අත්තනියස්ස වස්තුස්ස** = තමා අයත් වස්තුවක්; **පරෙසං පරිච්චජනං** = තෙ තමනට – මෙරමා හට දීම; **තත්ථ රතෝ** = එහි ඇලුණේ; 'වොස්සග්ගරතෝ' යනු වේ. **යදි** = යාචකයනට; **වත්** = වස්තුව; (නොහොත්) **යදිවත්**= යාචිත වස්තුවක්; **දී ධම්** = දෙය ධම්ය – දියයුතු දෑයක්; **පරහට දෙනු** = අන්‍යයා හට දීම යි; **ඇති වත්** = විද්‍යමාන වස්තුව; **නො නහයි** = නො සඟවා; **නැති වත්** = අවිද්‍යමාන වස්තුව; **නො අරවයි** = ආහරණය නො කොට–තිබෙන සේ ගෙනහැර නො දක්වා; **බණනු හා** = බිණීම හා; **දෙමි කෙරෙමි කල පිළින** = දෙමි කෙරෙමැයි කළ ප්‍රතිඥව – පොරොන්දුව; **වසකි නො කරනු** = විසඳෙකත නො කිරීම යි –නො වැසැංහීම යි; **පියනෙම්**= දුරු කරන්නෙමි; **දුනු පිය හා** = ජනක පියාණන් හා; **වැළු මව්**= වැදූ මව ය; **අනනපානාදි දුන හා** = අහර පැන් ආදී දීම හා; **නහාපන සම්බාහනාදි** = නැහැවීම් අත් හැඹීම් ආදී වූ; **පාදි වයහි** = මෙහෙ කිරීම යි; **තුමා දුනු කුල** = තමන් ජනිත කුල ය යි; **උපඨාන** = එළඹ සිටීම ය; **ආසන දුන ඇයි** = අසුන් දීමා දීය යි; **අලුක් සමාස වෑ** = විභක්ති ලොපයට නො පැමිණ; **තෙ**= ඒ කුලදෙටුවන්; **අපචායිතුං** = පුදනට; **සිලං** = සඟහාව ඇතියේ; **යසඤ** = යම් සොහකුන්ටද; **තෙ** = ඔවුහු; **කුලෙ ජෙට්ඨාපචායිනෝ**= එනම් වෙත්; **තං** = ඔහු; **මට තෙපුල් ඇතියවූ** = සිලුටු බස් ඇත්තා වූ; **සබ්බලා සම්භාසා** = සිලුටු තෙපුල් ඇතියේ; **යස්ස සෝ** = යමකුහට ද, හෙතෙම; **සබ්බ සම්භාසෝ** = එනම් වේ; **තං** = ඔහු; **පිසුණු තෙපුල්** = පෙසුණ වචනයන්; **පහනුවා** = දුරු කරන්නා වූ; 'පියං සුඤ්ඤං කරොති' **ති පිසුණෝ** = ප්‍රිය බව ශූන්‍ය කෙරේනුයි පිසුණ නම් වේ; **තස්ස කම්මං පෙසුණෙය්‍යං** = ඔහුගේ ක්‍රියාව පෙසුණෙය්‍ය නම්; **තං පජහිතුං සිලං යස්ස සෝ** = ඒ දුරලීම සඟහාව කොට ඇත්තේ යමක්හුගේ ද හෙතෙම; **සබ්බ තෙපුල් ඇතියහු** = සද්භාව වචනයන් ඇත්තහු; **කෝ අභිහබනුවා** = ක්‍රොධය මැඩ ලන්නහු; **ගම් ලදු** = ගම් ලද්දු – ගම්මූලාදුනියා; **අසුඤ්ඤ තබබං කම්මං** = නො යෙදියයුතු කම්ය; **අයොගෝ** = එනම් වේ; **යස්මිං අයොගෙ** = ඒ අයොග යෙහි; **පොළොව කොටන** = පොළොව කෙරීම ය; **දින් දන ඇ**= ගොයම් කැපීම ය යනාදී වූ; **නන් නිසරණ කමන්** = නානා ප්‍රකාරයෙහි වූ කම්නුතයන්; **කලාවලින්** = කටසාරයෙන් ('කළාර යනු 'කළාල්' වේ.) **සග් ගිය මග් වේ** = සවර්ගයට හිත මාර්ගය වේ

මෙහි පෙළන් = මේ කුසලයෙහි විපාකයන්; **සග්ගේ පැහැර සිවි බැවින්** = සවර්ගය හාක් සිටි බැවින්; **හේ මේ** = ඒ මේ දෑය; **පිළි යෙළ කරනුවම්හ.** = යුතු කරනුවෝ වම්හ; **මඝභසමඞ්කරණඤ්ච** = මඝ සම් කිරීම ය; **පානීය පඨපන** = පැන් එළවා තැබීම ය; **මච්ඡ මංසාහරණ** = මත්ස්‍ය මාංසයන් ගෙන ඒම ය; **සුරාපාන ඈ** = රඟබීම ය යනාදි වූ; **මූඛ්‍ය ඵල** = ප්‍රධාන විපාකය; **දෙව්ලෙව් හි ය** = දිව්‍යලොකයෙහි වේ; **ඵල සදහස් වැඩූ සිඟැ** = ඵල ලබා ගැනීම පිණිස වඩිනය කළ වෘක්ෂයාගේ; **සේ පරිභොවක් සෙ සින්** = ඡායා පරිභොගයක් මෙන්; **මෙ අනුසස් එලෙසි** = මේ අමුඛ්‍ය ආනිසංස ඵලය වෙයි; **යන අභිප්‍රාඞි** = නිදර්ශිත අභිප්‍රා ය යි; **චතුන්නං මහාපථානං සන්නි පාතට්ඨානං** = සතර මහාපථ කෙනකුන්ගේ එක් රැස්වූ තැන; **චාතුම්මහාපථෝ** = එනම් වේ; **තත්ථ** = එහි; **සතජ්ජන හලක්** = විශ්‍රාම ශාලාවක්; **රුක්ඛලෝ** = ආරඞ්ඛ කළහ;

156. 'පින්කව' යනු 'පෙන් සට' යි ගන්නේ. **පෙන්කට නුදුන්හ** = හිමි කරනට (ඉඩක්) නුදුන්හ.

157. 'හෙරිකරා නම්' යි පොත්හි නිඛෙයි. ජාතක අට්ඨ ගැටපදයෙහි මේ පාඨය ඛලනු මැනැවි "පත්තිකා හුඬා, ඔහු හා කැවි වැ බඩු ගන්නා පරිද්දෙන් නැවට හිමිවැ ගෙනැ – හෙරි වැ ගෙනැය යනුයි. පත්තිං, ඒ අත්තිකාරම් තිබූ තැනැත්තවුගේ නැවට හිමි බව – එරි බව යනුයි." (චූළ සෙට්ඨි ජා.) මෙයින් මෙහි ශුඛ පාඨය "**හෙඩි**" යයි සැලකිය යුතු. මේ පාඨයන් ගෙන් '**හෙඩි**' යනු සවාමියා ය අසිතිකාරයා ය යන අර්ථයෙහි වැටෙන බව පැහැ දිලි වේ. මේ අනුසාරයෙන් සලකා බලන් 'එරි' යනු 'පාළි' 'අඩිර' ශබ්දසන්න බැව් හැඟෙයි. '**සාමිකෝ පනි අසිරෙසු**' යනු නිඝණ්ඩු යි. **හෙඩිකරා නම්** = හිමි කරන්නහු නම් යන අර්ථ යි.

දෙර පැනවස් = මිදුලෙහි පිහිටුවා තබා; (පනව–පැනවීමෙහි යන ධාතු යි. ප්‍රඥප්තිය–සහුටු කිරීම–තැබීම් යනාදිය පැනවීම නම් වේ. මෙහි තැබීම ගතයුතු.) **සඞ්ඛතා ගැන්වූහු** = සන් ගැන් වූහ – හසන විකාරාදීන්. හැඟවූහ; **පාද ධොවන තෙල මක්ඛන ඈ** = පා දෙවීම තෙල් ගැල්වීම යනාදිය; **පාද පරිකම්ම නම්** = පා පිරියම් නම් වේ; **සම්බාහන ඇයි** = හැඹිම් – මැඩලීම් ආදිය; **පිට්ඨි පරිකම්ම නම්** = පිටු පිරියම් නම් වේ; **පිට්ඨ ඔඡ්ජන ඈ** = පිටි කැවුම් ආදිය; **ඛාදනීය නම්** = කඳු නම් වේ; **භත්තපායා සාදි** = බත් කිරිබත් ආදිය; **භෝජනීය නම්** = බොජුන් නම් වේ; **මඤ්ච කටසාරාදි** = ඇඳන් කලාල් ආදිය; **සයන නම්** =

සයන නම් වේ; **එවුන්** = එ උන් විසින්; **අතළ පුවරට** = අඳට පදරයට-කළාලාදිය අතුරා තැබූ ඵලකාසනයට; **නැහැම් ඝන්** = නහිනු කැමැතියන්; **පිටට නහන විසින්** = පිටට නහා ගැනීම් වශයෙන් ද;--

158. 'නො නැඟියනව' යනු 'නො නැඟිටියනට' සි ගන්නේ.

නො නැඟිටියනට = නො නහිනු කැමැතියනට; **මහ පානා විසින්** = මාඝීය ප්‍රකාශ කිරීම් වශයෙන් ද; **ගැනැ** = ගෙන; **කොඛළල රුකක්** = කොවිදුර වෘක්ෂයක් **පුප්ඵ ගහණ කාලෙ** = මල් ගන්නා සමයෙහි; **පුප්ඵං උපගච්ඡතිති** = මල් වෙත පැමිණෙනුයි; **පුප්ඵූපගො** = එනම් වේ; **ඵලගහණ කාලෙ** = පල ගන්නා සමයෙහි; **ඵලං උපගච්ඡතිති** = ඵලය කරා පැමිණේ නු සි; **ඵලූපගො** = එනම් වේ; **පුප්ඵත්ථාය උපගන්තබ්බා** = මල් පිණිස එළැඹිය යුත්තේ; **පුප්ඵූපගො** = එනම් වේ; **ඵලත්ථාය උපගන්තබ්බා** = ඵල පිණිස එළැඹිය යුත්තේ; **ඵලූපගො** = එනම් වේ; **දිවපන්නක්** = දිව්‍ය පානයක්; ('දිවපනු' යනු ප්‍රකෘතිරූප සි.) **උපන්වන** = උත්පන්න වන්නා වූ; **සුරා විශෙෂයෙක යෙන්** = ප්‍රකෘති සුරාවෙන් වෙනස් සුරාවෙකැයි කියත්; **අවංඩිරො** = යටට ලූ හිස් ඇතියේ; **යෙසං** = යම් මෙනකුන්ගේ ද; **තෙ අවංඩිරා** = ඔහු අවංසිරයෝ නම් වෙති; **ඡින් පඵල් නම්** = චිත්‍ර පාටලී නම් වූ; **සැහැම්භි** = සඬ්ග්‍රාම යෙහි; **රහ සුන් සද** = සුරාමතය සිදීගිය කල්හි; **අසුරෝ** = අසුරයෝ; **නො තුමන් තන් බවු දැනැ** = තමන්ගේ ස්ථානය නො වන බව දැන; නොහොත් මේරමා තැනක් බව දැන; **තුමන් තන් මෙ ගන්මහසි** = තමන්ගේ ස්ථානය මෑ ගනිමුයි; **සකු හා රණ කළහ** = ශක්‍රයා හා යුද්ධ කළහ; **මමජේල් ගමැ** = මවල් ග්‍රාමයෙහි; **කල හලැ** = කරන ලද ශාලාවෙහි; **නිඃශ්‍රෙයසයෙන්** = අප්‍රධාන විපාකයෙන්; **ආඝ්‍රිත ඵල** = ආශ්‍රිත වූ විපාකය; **ආශ්‍රයෙහි එබැ** = ආශ්‍රයෙහි බහා; ('සාලාය' යනුවෙන් මෙහි ගැනෙනුයේ ශාලාව නොව එය කිරීමෙන් ලත් පින සි. එහෙයින් පින ආශ්‍රය නම් වේ. ඉන් ජනිත විපාකය ආශ්‍රිත නම් වේ. 'සාලාවේ විපාකයෙනැ' සි කී කල විපාකයට ආශ්‍රය වූ ශාලාව කළ පින ගැනෙයි යන ආශය සි) **ගෞණ ඵල** = ගෞණ විපාක සි-අප්‍රධාන විපාකය සි; **විජයන් පහා** = වෛජයන්ත ප්‍රාසාද ලාභය; **සාලා ඵලෙ** = හල්කළ කුශල විපාකයාගේ; **නිඃශ්‍රෙස නම් වී** = අමුඛ්‍ය විපාක නම් වූයේය; **ලා රෙසෙහි** = ලාඤ්ඡාරසයෙහි - ලතු දියෙහි ලා; **රඵූ** = රජනය කරන ලද; **පුලුන් පෙද** = පිවුල පටලය සි;

(පෝ) සංස්කෘතයෙහි 'තුලිනි' යනු ඉඹුල් ගසට නමි. පාළියෙහි පුලිනින් සළ අතුරුණු ආදිය ඒ නමින් මෑ කියවේ. පුලුන් ගහ' යි ගැමි වහරහි දු එයි. මෙසෙයින් 'තුලුන්' යනු 'පුලුන්' වියයි ඇපි සලකමු. පිවුල > පිසුල් > පුසුල් > පුළුල් > පුළුන් යි ද ආ හැකිය. එනල ළ කාර මූර්ධන්‍ය විය යුතු ය.

සලතෙලෙක් = සිලාතලයෙකි; **සිරිර සමහරක්** = ශරීරාබාධයක්; **අකුසල් විපාකයෙන්** = අකුසල විපාකයෙන්; **සඟ්ගි පිළිසැඳ නො වන බැවින්** = සඟීයෙහි ප්‍රතිසන්ධියක් නො වන හෙයින්; **අවවින්** = ආවට්ටයෙන් – හාත්පසින්; **හැම කුඹු මැදෙහි** = සියලු කුම්භයන්ගේ මධ්‍යයෙහි; **රසු දැල්** = රස්නාජාලය; (රස්නා නම් රහුගෙඩි ය.) **ආතත** = සමින් වෙළන ලද එක් මුහුණෙකින් යුත් බෙරය; **විතත** = එසේ ම දෙමුහුණෙකින් යුත් බෙරය; **විතතා තත** = මුළුල්ල වෙළන ලද බෙරය; **ඝන** = කුළු තාලම් ය; **සුසිර**= නළාය යි; **ඝන** = නිදර්ශිත වූ; **පඤ්ච තූරිය හඬ මුසු** = පඤ්චඟික තූර්‍ය ශබ්දයෙන් මිශ්‍ර වූ; **දිවඟදැවි හඬ බඳු** = දිව්‍ය ගන්ධර්ව නාදයක් වැනි – දිව්‍ය සඞ්ගීත ශබ්දයක් වැනි; **නැටුම් සමජ්** = නර්ථනය යි කියන ලද සමජ්ජය; (නැටුම් – සමජ් යනු පර්යා.) **නච්ච සඞ්ඛාතො සමජ්ජෝ** = නර්ථනයයි කියන ලද සමජ්ජය; **නච්ච සමජ්ජෝ** = එනම් වේ; **නළු සමජ්** = නළුවන්ගේ නෘත්‍ය ය යි. **මහත් ඉසිර** = මහත් ඉසුරු බව යි; **දෙවු ලොව** = දිව්‍ය ලොකයෙහි; **නැති තැන් ගැන්ම** = නස්සිත්තනය සඳහා – නැති බැව් සඳහා; **දෙ පවම්** = කාලපක්ෂ ශුක්ල පක්ෂයන්හි පඤ්චමී දෙනය; (සෙස්සෙහි දු මෙ මැ නය යි.) **මාස දිවස ගණන** = මාස හා දින ගණන් ගැනීම; **මිනිසුන් අසින්** = මනුෂ්‍යායුෂයෙන්; **ගණන්** = සඞ්ඛ්‍යානය කෙරෙත්; **මාලා මිලායනති** = මාලාවෝ මැළ වැ යෙති; **වත්ථානි කිලිස්සනති** = වස්ත්‍රයෝ කිලිටි වැ යෙති; **කචෙජකි ඉසද මුච්චනති** = දෙ කිසිල්ලෙන් සෝදිය හිඳෙයි; **කායෙ වෙවණ්ණියං ඔක්කමති** = කායෙහි විවර්ණබව බැස ගනී; **දෙවො දෙවායනෙ නාභිරමති** = දෙවි තෙම දිව අසුන්හි නො ඇලෙයි; **මරණ බිය** = මරණය නිසා උපන් බිය; **සිහනා කොට දී** = සිහි කරනුවට නො දී; **මොහ උපගතුවෝ** = මුළාව උපද වන්නාහු; **බෙහෙක් ළිඟිණියක්** = බස සකුණිකාවක් – කත කොකක්; (බිසකණ්ඩිකා > බිසක් > බෙසෙක් > බෙහෙක් යනු වේ.) **පරිහාස විස්මයෙහි** = නිඳුයෙහි හා ආශ්චර්‍යයෙහි වැටේ.

159. 'පෙළවය' යනු 'වෙළවය්' යි ගන්නේ. නින්දා කොට යන අර්ථ යි.

තුමහ මෙ මළ මඡුන් = ඉබේ මැ මළ මත්සයයන්; **ගොදුරු වියොවින් සේය්** = ගොවර වියොගයෙන් සොෂිත වැ–වියළී; **තො කවරහි** = තෝ කවරක් වෙහි ද; **සිල් රක්නියක්හු** = සිල් රකින්නියක් වෙහි ද; (මෙහි 'රක්නියක්හු' යනු සත්‍රී ව්‍යවහාර විසින් දැක්වීම සි.) **නො හැරිය හැකි කොටැ** = තැනින් තැනට ගෙන යනුවට නො හැකි කොට; **දෙව් දැති ධන** = දෙව දත්තිය ධනය – දෙවියන් විසින් දෙන ලද ධනය; **මිනිස්නට** = මනුෂ්‍ය යනට; **වැළදෙනු කොටැ** = ප්‍රයොජන ගැනීම පිණිස; **දෙවියන් දුනු** = දෙවියන් විසින් දෙන ලද්ද; **රැස්වසි** = කැමැති කරවා ගනියි; **තිට රැස්නාක් හට දෙසි** = තිට රුචිකරන්නකු හට දෙන් නෙහිය සි; **මහජෙට අසුර රූවක්** = අතිශයින් වෘඩ අසුර රූප යක්; **අඤ්ඤෙස්ලි** = ආක්‍රොශනය; **අනතුරු ජැඟැ** = අතනන්තර ජාතියෙහි; **ඇඟ දුටු විදි දිවින්** = ඇය පෙර දුටු රූපයෙන්; **පුබ්බ සන්නිවාස හඳුන්වනුවට** = පෙර එක් වැ සළ වාසය හැඳින් වීම පිණිස; **අනුන් ගොවුන් වෙස් වරාජ්** = අන්‍යයන්ගේ ගෙඟවන වෙශයට ත් වඩා; **ඇයට කල් ඉස්** = ඇයට කාන්ත පරිදි; **භහවනුවට එව්** = සංඥපනය කරනු පිණිස හෝ; **මහ ජෙට වෙස්** = මහත් වෘඩ වෙශය; **සුජය** = සුජාවගේ: **ඇස් ගනුන් භඛසි** = නෙත්‍ර ග්‍රහණයට යොග්‍ය වෙයි; **ගොවුන් වෙස් කිවැනිඟ හොසි** = ගෙඟවන වෙශය සොඛඳ හෝ වේදැයි; **තුමන් දිවිහි** = තමන්ගේ රූපයෙහි; **වවසෙස්** = උත්කර්ෂය; **සැහැ විඇවි වැ එව්** = භහවනු කැමැති වැ හෝ; **මහජෙට** = මහත් වෘඩ රූපය; **මැවුහසි ගන්ඬේ සි** = නිර්මාණය කළහයි ගතයුතු; **පුවේ පරිවයෙන්** = පෙර පුරුද්දෙන්; **'සහ නිවාසො සන්නිවාසෝ' සි ගත** = එක්වැ විසීම සන්නිවාස සි ගත හොත්; **සමහ විසිමෙනි යනු වේ** = සමඟ විසීම හෙතු කොට ගෙන යන අර්ථය වේ; **'සමං නිවාසො සන්නිවාසෝ' සි ගත** = සමසේ විසීම සන්නිවාසය යි ගතහොත්; **කල් වාසයෙහ් යනු වේ** = ප්‍රිය වාසය හෙතු කොට ගෙන යන අර්ථය වේ; **හැමසෙනිජ්ජ** = සම්ප්‍රකාරයෙන් මැ; **වත්මන් හෙවෙහි** = වර්තමාන භවයෙහි; **ප්‍රෙමොත්පත්තියට** = පෙම් උපතට; **අසුහෙවෙහි හැවි** = අතීත භවයෙහි සමුටයිත වූ; **වැරිය** = වළක්වාලනුවට; **නො හැකි වෙයි ඇති බැවින්** = නො ඟැකි වෙඟ ඇති බැවින්;—

160. එබැවින් ඇයට නිම්මානසිය මුහුකුළ මිගිණියට යන අභිප්‍රායි' යනු **එබැවින් ඔහු දිගිණියට මුහුදුකු මේ මෙ නිසිය යන අභිප්‍රායි'** යි ගන්නේ.

එබැවින් = මුත්තඟට දු මහලුවන බැවින්; **ඔහු දිගිණියට**= ඔහුගේ දුහිතෘවට; **මුහුදුකු මේ මේ** = මහලුකඟ වූ මේ තෙමේ මැ;

නිසිය යන = යොග්‍ය වෙයි යන; **අභිප්‍රායි** = අදහස් කරයි; (මූනු කුළ = මෝරාගිය; යි කිව ද වරද නැති.)

161. 'පෙළතුවෝ' යනු '**වෙළතුවෝ**' යි ගන්නේ.

තුමන් එයට ගිය සෙයට = තමන් එහි ගිය බවට; **වෙළතුවෝ** = වීළිත වන්නාහු; **නළවන ලදුවෝ** = වඤ්චිත වූවෝ වෙමු; **නුහුබඳහු** = අනුබන්ධනය කළහ; **යෙළ සියක් යොජනි** = දියඬිස සත යොජනයක් ඇති – එක්සිය පනස් යොදුනක් උසැති; **විජයක් රිය සි ඳු** = වෛජයන්ත රථය ද; (මේහි එක් ස කාරයෙක් අධිකයැ යි හැඟේ.) **මෙ සිමිවහි** = මේ සමීප යෙහි; **වෙසි ගැනැ** = වෙග ග්‍රහණ කොට; **දුවන රියෙන්** = ධාවමාන රථයෙන්; **සුනු බවට නොමහසි** = චූණී භාවයට පමුණු වම්හ යි; **හිඹුල් වන මිරිකා** = සිම්බලී වනය මර්දනය කොට; (මදර්දික > මිරික – මිරිකීමෙහි.) **රියෙහි යුත්** = රථයෙහි නියුක්ත; **සුදු දහසනට** = සෙක්ඛ සඟස්සයන්ට; **කැහැවි සන්** = කැහැටින් කළයුතු සඞ්ඛතය; **වහලෙක්** = උපකාරයෙක්; ('අඩුතුන් වනු වනට' යි ද 'අසර කෙළතට' යි ද ඒ ඒ පදයනට වෙන වෙන අර්ථ කී සැටිය. 'අඩුතුන් කෙළක් අසරනට' යනු එකට ගළපා කී සැටිය. 'දෙකෝටි පනස් ලක්ෂයක් දිව්‍ය ස්ත්‍රීන්ට' යි අදහස ගතයුතු.) **වර ජ්ජ්‍සායාමි** = වර ධාතු කැමැත්තෙහි වැවේ; **වරිතබබතනා** = පැතිය යුතු බැවින්; **ඉවජිතබබතනා** = කැමති විය යුතු බැවින්; **වරං** = වර නම් වේ; **ඇද්දියෙහි** = අන්‍යෝ ජලයෙහි; **වජිරු ඇවි ගත්** = වජ්‍රායුධ ගත්තා වූ; **දහසක් මත් සක් රු** = දහසක් පමණ ශක්‍ර රූපයන්; **භුඤ්ජියතීති භොගා** = වළඳ කරනු ලැබේ නු යි භොග නම් වේ; **සමපන්නි** = එනම් සැප ත යි. **නත්ථි භොගෙ එතස්ස** = මෝ හට භෝග නැත් නු යි; '**දුභොගෙ**' යනු වේ. **තස්ස භාවෙ** = ඒ 'දුභග' ශබ්දයාගේ ප්‍රවෘත්ති නිමිත්ත; **දෙහගහං** = එනම් වේ; **මනුසෙසු දෙහගහං** = මිනිසුන් විෂයෙහි දිළිඳු බව; **මනුස්ස දෙහගහං** = එනම් වේ;—

21. සක් වත්.

162. 'අඤ්ඤතතරෙ භික්ඛු' යනු '**අඤ්ඤතතරං භික්ඛුං**' යි ගන්නේ.

නො පහල මහණක්හු = අප්‍රභාශ භික්ෂුවක්හු; **භවුන් විති** = භාවනා ප්‍රකාරයන්; **චඞ්කමන නිසජ්ජාදි ඉසින්** = සක්මන්

කිරීම ය හිදීම ය යනාදි වශයෙන්; පියොව් කරනුයේ = ප්‍රයොග කරන්නේ;--

163. 'අකුසල් වාසන ඇ විසින්' යනු '**අකුසල් පහාන ඇ විසින්**' සී ගන්නේ.

අකුසල් පහාන ඇ විසින් = අකුසල් ගෙවා හැරීම් ආදි වශයෙන්; **සම් වයම් පවත්වනුයේ** = සම්මා වායාමය පවත් වන්නේ; **මවසෙසසි** = වෙනස් කොට නොහොත් අධික කොට **පෙරහත්** = පූජියෙහි ගන්නාලද; **නිසරුවට වඩස්** = ප්‍රකාර යට වඩා; (නීහාර > නිහර > නිසර > නිසරු යනු වේ. මෙහි නිසරු සද නීහාරාථී සි.) **ළැව්ගිනි** = දවාග්නිය;--

164. 'සතුන් නැඟියයුතු' යනු '**සතුන් නැඟියයුතු**' සී ගන්නේ.

ඒ පියෙස් = ඒ ප්‍රදෙශයෙහි; **සතුන්** = සත්ත්වයන්ගේ; **නැඟියයුතු** = නඟවීමට යොග්‍ය වූ; **සාධාරණ අකුසල් කැමින්**= පොදු අකුශල කම්යෙන්; **පසයන්** = ප්‍රත්‍යයයන්-දර;--

165. 'පව්වයෙහි ලහති මාරො ආරම්මණං' යන තැන සේ සි' යනු '**ආරම්මණ ශබ්ද පව්වයෙහි 'ලහති මාරො ආරම්මණං' යන කැන සේ සි**' සී ගන්නේ.

ආරම්මණ ශබ්ද = 'ආරම්මණං ලභිත්වා' යන මෙහි එන ආරම්මණ ශබ්දය; **පව්වයෙහි** = ප්‍රත්‍යය යන අර්ථයෙහි වැටේ; (සොහි මෙන් ද යත්?) '**ලහති මාරො ආරම්මණං' යන තැන සේ සි** = 'ලහති මාරො ආරම්මණං යන තැන මෙහි; **භවුන් මතු පැමිණෙනුවට** = භාවනා මසතක ප්‍රාප්තිය සඳහා; **පස පිළිල දුසි සේ සි** = ප්‍රත්‍යය ලබන ලද්දේය යනු කී නියාසි; **අඩො භාගිය** = කාම ධාතුව භජනය කරන්නා වූ; **පස් සංයොජුන්** = සක්කාය දිටසි - විචිකිච්ඡා - සීලබ්බත පරාමාස - කාමරාග - පටිඝ යන පඤ්චවිධ සංයොජනයන්; **උඩම්භාගිය** = රූපාරූප ධාතූන් භජනය කරන; **පස් සංයොජුන්** = රූප රාග - අරූපරාග - මාන -උඩ්ච්ච - අවිජ්ජා යන පඤ්ච සංයොජනයන්; **බුදු ඔහස් විකිජ්ජ** = බුඩොභාසයක් විසජ්ජනය කොට; **හම්යෙහි සිවියක්හු සෙයින්**= සම්මුඛයෙහි සිටියකු පරිද්දෙන්; **අලු අතුරන්** = ආලොකාන්තර යෙන් - එළිය මැඳින්; **පැනෙනු සේසි** = පැනෙනුයේ යනු කී

නියායි; ඔහස් පුළුඩොව = ආලොකය පෙරට කොට; **දෙසූ ගා** = දේසිත භාථා තොමෝ; **ගලනුයෙහි** = හිල්වාලිමෙහි;—

22. අසඤ්ඤතර මහණක්හු වත්.

නි ඉසි = අනිවඡ වූ – ආශා රහිත වූ; **පසයෙහි** = චීවරාදි ප්‍රත්‍යයෙහි; **හිඳ් නැතියේ** = ගෙඩයක් – ඇල්මක් නැත්තා වූ;—

166. ජුණු පිණි පසයෙහි' යනු '**හුණු පිණි පසයෙහි**' යි ගන්නේ.

හුණු පිණි පසයෙහි = හීන ප්‍රණීත ප්‍රත්‍යයෙහි; (හීන > හිණ > හිණු > හුණු යනු වේ. හිණ යනු ප්‍රාකෘත රූපයි.) **එක් සෙයින් මෙ** = එකාකාරයෙන් මැ; **තුස්නේ** = සතුටු වනුයේ; **කා සිත් පව්වෙසින්** = කාය චිත්ත පවිවෙකයෙන් – කය සිත පිළි බැඳි උත්තම විවෙකයෙන්; **අරඳු විදි** = ආරබ්ධවීර්‍ය ඇත්තේ; ('අරද් විදි' යනුදු මනා පාඨයෙකි.) **උඩිහස්** = නැඟී සිට; **සමුවි හස්** = බලවත් සේ නැඟී සිට;

167. 'සියාහමෙ පැවැති' යනු '**සියහ මෙ පැවැති**' යි ගන්නේ.

සියහ මෙ = සතතයෙන් මැ; **පැවැති වැරැ** = ප්‍රවෘත්ත වීර්‍ය; **දිනි** = ජනිත කෙළේය; **නැඟන් හා සඟවි** = සූතීන් හා ඇලීම – මිශ්‍රවීම; **ගෙහ සිත පෙමයෙන්** = කාමාශ්‍රිත ප්‍රේමයෙන්; **හැනුණේ ය යි සේ සි** = මිශ්‍ර විය යනු කි නියායි;

168. රැකුළක් එවි' යනු '**රැලක් එවු**' යි ගන්නේ. රූඪ ප්‍රත්‍යයක් හෝ යන අර්ථ සි;

හුණුවක් එවි සූ සේයි = හීන වූවක් හෝ යනු කී නියායි; **කණාජඝ ඇ සි** = කුබු සහිත බත් ආදිය සි; නොහොත් ගම්මිරිස් අසමෝදගත් ආදිය සි; **මා පරපුරු** = මාගේ පරම්පරාව සි; **අන් නන් රැකට** = වෙන වෙන ගසකට; **ඒ දිඝ** = ඒ වෘක්ෂයාගේ; **අඹුරු පත් ආදීන්** = අඹ්කුර පත්‍රාදියෙන්; **ඝපෙන බැවින්** = දිවි පවත්වන බැවින්; **කිසෙසින්** = කවර ප්‍රවෘත්තියෙකින් – ප්‍රකාරයෙකින්; **කපි ඝන්** = කම්පිත වී ද ඝත්; **ආශ්‍රය කම්පායෙන්** = පිහිට වූ මෙරගල් සෙලවීමෙන්; **කපි යෙන් ම ය** = කම්පිත වෙයයි කියත් ම ය; **ආධිපත්‍යමාත්‍රයෙන්** = ගුණයාගේ අධිපති බැවි පමණෙකින්; **සහ පොළොවි මෙරගල්** = පොළොව සහිත මෙරු

පවීතය; **අසිස් ගුණෙන් කපුත්** = අලෙවිය ගුණය කරණ කොට ගෙන කම්පිත වන කල්හි; **භ්‍රමණ සඤ්** = භ්‍රමත් වක්‍රයෙහි-හක පෝරුවෙහි; **තදුත්‍රිත** = ඒ මෙරගල ඇසිරි කොට පැවැති; **සක් විමන් කප්පෙන් සි** = ශක්‍ර විමානය සෙලවෙන්නේ ය යනු; **අයො ද්‍රව්‍ය සන්නිධානයෙහි** = ලොහ ද්‍රව්‍යයන්ගේ සමීපයෙහි; **අඅසකාඅන කප්ප සෙසින්** = කාඅන ලොහය (ඌසි කාන්දම) කම්පිත වන පරිදිදෙන්; **ආශ්‍රය සල නැති වැ මැ** = ආශ්‍රයාගේ සෙලවීමක් නැති ව මැ; **සක් විමන් කප්පේ සි යන** = ශක්‍ර විමානය කම්පිත වන්නේ ය යනු; **අසිස් ගුණෙහි තර නොතර** = අලෙවිය ගුණයෙහි සථිර අසථිර බව; **පිරික්සනුවට** = පරීක්ෂා කිරීම පිණිස; **සික්වි** = සුකඛාපනය කෙළේය – වියළුවී; **සිද් අවසිද් වූයේ** = ඡිද්දවඡිද්ද වූයේ– කුදු මහත් සිදුරු ඇතියේ; **උඩින් යමින් හැවි** = උඩින් හා යටින් හටගත්; **විවෙත් හමුවූ මිත්‍රයන්** = විපත්තියට සමවුඛ වූ (පැමිණි) මිතුරන්; **නො පිමෙහි ගුණය යූසේසි** = අත් නොහැරීමෙහි සද්ගුණය යනු කී නියාසි; **අමා පිලි** = අමෘත ඵලය; **මිසුරු පිලිය යන** = මධුර ඵලය යන; **අහිප්‍රායි** = අද හස සි; **නො එක් වන්** = නානා වණ් වූ; **එල ඇතිහෝ** = ඵල ඇත්තා වූ; **නො එක් වන සේ** = අනෙක ප්‍රකාර වන බව;

169. 'අතු විළුයෙසින්' යනු '**අතු වියළියෙන්**' සි හන්නේ.

අතු වියළියෙන් = අතු වියළී ගිය හෙයින්; **හොළ වූයෙහි** = කොළාප වූයෙහි – කොවුල් බැස්සා වූ යන අදහස සි;—

23. නියම්ගම් නිස්තෙරුන් වත්.

දෙවන අප්පමාදවග අටුවා සහිත නිමි.

කම් බ්‍යාපාද විහිංසා යන = කාම ව්‍යාපාද විහිංසාය සි නිදර්ශිත; **තුන් විතැකින්** = ත්‍රිවිධ විතර්කයෙන්; **වළඳනා ලද බැවින්** = වෙළන ලද බැවින්;

170. 'ආදි ගහණින් තුම හෙ මෙ විසුරුවා ඇයි හහනේසි.' පොත්හි මෙසේ තිබෙයි. මෙහි දැක්වෙනුයේ '**විතන**' ශබ්දයාගේ අර්ථ භෙදය ය. භූමි ආදීන්ගේ විසිතුරු බව හෙතු කොට ගෙන '**විතන**' නම් වන පරිදි පොත්හි මැ විස්තර වෙයි. ආදි ග්‍රහණයෙන් ශෙෂ වැ සිටි විතන ලක්ෂණ ගත යුතු ය. එයින් 'අත්තනො චිත්තතාය වා චිත්තං' යන අර්ථ විකල්පය දැක්වූ සැටි ය මේ. පාඨය

දූෂිත වැ තිබෙයි. **තුම්හ මෙ චිත්තුරු තා ඇයි හඟනේ සි'** කියා ශුඛ කටයුතු ය. **තුම්හ මෙ** = තමාගේ මැ; **චිත්තුරු තා ඇයි** = විවිත්‍රතා ආදිය; **හඟනේසි** = දතයුතු.

171. 'හසින් හසාඬු වියෙහි' යන මෙහි 'වියෙහි' යනු යෙන් ගතයුතු අර්ථයෙක් නැත. 'සමයෙහි – හෙත්හි යනුවක් එනැන යෙදිය යුතු ය. මෙහි එබඳු නිශ්චිත ස්ථානයක් නො දක්වා සාමාන්‍ය නිදේශය කළ බැව් පෙනේ. එබැවින් **'හසින් හසාඬුවූයෙහි'** සී ශුඛ කටයුතු ය. 'හසඬු' යිත් පාඨ පැනේ. **හසින්**= ශෂ්‍යයෙන්; **හසාඬු වූයෙහි** = සම්බාධ වූයෙහි; (සමය හෝ යොත ගතයුතු.)

(ජෝ) සම්බාධය නම් පටුබව සි. **"සම්බාධා තු ච සඞ්කටං"** යනු නිඝණ්ඩු සි. සඞ්කට > සඟට්ට > සඟට්ට > හසට්ට > හසඬු > හසාඬු සී ආ බව පෙනේ. **"හඞ්වූ, අඞ්වූ, අඞ්පටුවූ"** සී 'සම්බාධ, යනුවට පුරාතනයන් කී අරුත් විසෙස් තන්හි තන්හි දක්නා ලැබෙයි.

සැප අරමුණෙක්හි = සප්පායාරම්මණයෙක්හි– හිතකර–වෘඩිකර අරමුණෙක්හි සී සේසි; **විසභාග අරමුණු** = අසමාන අරමුණු – විරුඬ භාග ඇති අරමුණු; **රූක් අළියෙහි** = රුක්කාළඝ යෙහි;

(සඳ) **'දඬුගයන් කළ අළියෙහි'** යනුයෙහි අළිය නම් දඬු අඬුව සි. කකුළු ගෝත්‍රසූ ආදීන්ගේ අඬුවලට ද 'අළ' නාමය පාළි යෙහි ප්‍රසිඬ ය. හී ඇද හැරීම පිණිස දඬුවෙන් කළ අඬුව රුක් අළිය නම් වේ. **'අළ'** මැ **'ආලඤ්ඣ'** යැයි ගන්නේ. ගසෙහ ගඳින් බෙදී ගිය සාඛාවන්ගේ මුලට **'රුක්කුළ'** සී **උතුරු මැදයෙහි** වහර වේ. එබඳු තන්හිදු හී ආදිය ඇදහරින් ම ය.

හී ඉදි කරන සිප් = විශිඛාවන් සෘජු කරන ශිල්පය; **දක්වය්** = පෙන්වා;

172. 'ඉදි කළ සිප් දැක්වූයේ වෙයි' යනු පොත්හි තිබෙයි. මේ **'හී ඉදිකරන සිප් දක්වය්'** යන පූර්ව වාක්‍යයෙහි නිදේශය සි. මෙහි සෘජුකරණය ශිල්පය හා නො යෙදෙයි. ශිල්පය අශරීර වන හෙයිනි. අනතුරුවැ දැක්වෙන සිප් ඵල හා ද නො යෙදෙයි. හී නැති හෙයිනි. එහෙයින් මේ වාක්‍යය මෙසේ ශුඛ කටයුතු ය. **'ඉදි කළ හි දක්වය් යූ සේසි'** සී. ඇද නැති කළ හී දක්වා යනු

භාව සි. ශිල්ප ඵලය නම් ශිල්ප බලයෙන් නිපදවන ලද නිහු ය. එ මේ කියත්;-- 'සිපින් නිපන් හි දක්වය් සේ සි' සී.

ද්‍රව්‍යාග්‍රිත = අන්නපාන වස්ත්‍රාභරණ මණිමුක්තාදි ද්‍රව්‍යයන් ඇසිරි කොට ඇති; **පිළි ලබහය්** = ප්‍රතිලාභයන් හා; **බුහුමන්** = බහුමානයන්; **අරණෙහි වස් විසින්** = අරණ්‍යයෙහි විසිම් වශයෙන්; **කස බූ බළාදි කෙලෙස් ඇති කොට** = පහ වැ ගිය දූඞිතර කෙලෙස් ඇති කොට; **බළාදි කෙලෙස් නම්** = බළාරික කිලෙසයෝ නම්; **පච්චයගෙඛ** = සිවු පසයෙහි ගිජුබව ය; **ගණ සංසගණ ඇසි** = ගණයා හා මුසු වැ විසීම ය යනාදිය සි; **පිළිවුවා හා** = ප්‍රතිපදුව හා; **පිළිවේ දෙසූ** = ප්‍රතිවෙධය දෙශනා කළ; **බුදුන් කෙරෙහි** = බුඩයන් වහන්සේ විෂයෙහි; **සැදුහැ නම් ඇති සෙනෙහෙන්** = ශ්‍රඩා යන නමක් ඇති ස්නෙහයෙන්; **ද්‍රවයෙනි සි සේ සි** = සිත්හි හටගත් මෘදු ගතියෙන් යනු භාව සි; **ආවරණීය ධැමින්** = පව නිවරණ ධම්යන් කෙරෙන්; **සිත් සොයන** = චිත්ත ශොධනය කරන්නා වූ; **විදියයෙන්** = විය්‍ය යෙන්; **සමථ විවසුන් අළියෙහි** = සමථ විපස්සනා නමැති ආළඹයෙහි; **නිපොපි** = කම්පිතයක් – චලිතයක්–විස්පන්දිතයක් නැති;

173. 'යන තෙ' යනු **'යන යෙවිජ'** සී ගන්නේ.

පුඛෙබනිවාස = පෙර විසූ කඳ පිළිවෙළ දන්නා නුවණ ය; **දිබබ චකඛු** = දිවැස් නුවණ ය; **ආසවක්ඛය ඤන** = අගිත්මාගී ඥන යයි කියන ලද; **තෙවිජ** = ත්‍රිවිද්‍යවෝ ය; **චෙතොපරිය ඤා** = සිත් පෙරැළි දන්නා ඥනය එව; **ආ සඅගිකඤ** = ආවා වූ ඡඩභිඥවෝ ය; **අග දකිණි බවු** = අග්‍ර දක්ෂිණීය භාවයට; **දක්කිණා වුච්චති දනං** = දකිණා යයි දානය කියනු ලැබේ; **තං අරහතිති**= එයට සුදුසු නු සි **'දක්කිණෙය්‍ය'** නම් වේ; **ආගම සෙය්** = ආගම පරිදි; **මාරස්ස** = මාරයා විසින්; **ඛෙය්‍යං** = යි සේ සි; **විඛෙය්‍යං** = සිය වසයෙහි පැවැත් විය යුත්ත; **'මාරඛෙය්‍ය'** නම් වේ. **උසා** = උත්සාහය;

24. මෙඝිය තෙරුන් වත්.

ඉසුරු = අධිපතිභාවය; **පවත්වන තැන්හි ය යූ සේ සි** = පවත්නා ස්ථානයෙහි ය යනු කී නියාසි.(මෙයින් 'විජිත' ශබ්දයාගේ අර්ථ විවරණය කෙරේ.) **පච්චයෙක්හි** = පච්ච පාදයෙක්හි; (පච්ච වාචී 'පච්-පවු' සි හලන්තසවරාන්ත ශබ්දයෝ දෙදෙනෙකි. 'පච්ච' යනු 'පවු ශබ්දයාගේ රූප සි.)

174. 'ගළවස් ගැමෙක්' යනු **'සනාචාසෝ ගාමෝ,** යනුවට අර්ථ කී සැටි ය. අඩොලිපිහි **'ගලවස්'** සී පැනේ. මෙහි **'ගල'** යනු **'සන'** ශබ්ද සම්භූත යැයි සැලකීම නයානුකූල සේ **පැනෙන** හෙයින් හේ ම මෑනැවි. 'මුහුද රළ ගලකොට' යනාදියෙහි ත් මෙසේ මැ සී. මූර්ධන්‍ය ළකාරය අනුචිත සී.

ගලවස් = සන වූ වාස ඇති; **ගැමෙක්හි** = ග්‍රාමයෙක්හි; **නන් කොටැසි රෙසෙන්** = නොයෙක් කොටස් ඇති රසයෙන්; **සප්ත සුව තැනකට** = පහසු පරිදි තැනකට; **භෙවෙන් කසව්මක්** = භවයෙන් පහ වැ යාමක්; **සිහි වුහුවූ** = සති වොස්සට්ඨ වූ-සිහියෙන් තුරන් වූ; **පයොව්** = කාය දුශ්චරිතාදී ප්‍රයොගයන්; **පියනු පිය වැ** = පළමු ගියහුගේ පියට අනුවැ (කැටි ව) ගිය පිය ඇති වැ; **සලක්හු විසින්** = කෙරාටිකයකු විසින්; **සෙළෙන්** = සප්තගුණ යෙන්; **මහළුවන් වටන කල්හි** = වැඩි ඔහලු තැන් වෙත උප ගමනය කරන කල්හි; **ගෙලසැඳ උපන්** = ගිලන් බැව් හටගත්; **කියවත්** = කතිකාවතක්; **වාක් පරිචය** = වචනයෙන් පුරුදු කිරීම; **කියවිය** = ඛය හා වය;

175. 'ඛය නම් හේ හෙනු' යනු **'ඛය නම් ක්‍රමයෙන් හෙනු'** සී ගන්නේ. ඛය නම් පිළිවෙළින් නැසී යාම සී' යනු අර්ථ සී. **පැනවමෝ** = පඤ්ඤපනය කරම්හ – පවන් ගතුම්හ;

176. විෂයොපචාරයෙන් විෂයෙහි මැ කී සේ සී' යනු පොත්හි තිබෙසි. මෙසින් ගතහැකි අර්ථයෙක් නැති. මේ තමාහි "කිමපන භන්තෙ ඵත්තිංසාකාරෙ සජ්ඣායිතුං අත්තභාවෙ ච ඛය වයං පඤ්ඤපෙතුං තුම්හාකමෙව වට්ටති" යන අට්ඨවා පාඨයෙහි අදහස හෙළි පෙහෙළි කළ සැටි ය. මෙහි ඵත්තිංසාකාරය විෂය සී. අත්තභාවය විෂයී නම් වේ. විෂයාගේ නාමයෙන් විෂයීහුගේ ග්‍රහණය විෂයොපචාර නම් වේ. අර්ථ වශයෙන් ඵත්තිංසාකාර සජ්ඣායනය නම් ආත්මභාවය කිය විය විසින් බැලීම සී. මෙසේ හෙයින් මෙහි 'ඵත්තිංසාකාර' යන වචනයෙන් ගැනෙනුයේ ආත්මභාවය සී. ඵත්තිංසාකාරය විෂය වන විට අත්තභාවය විෂයී වුව මැනව. එසේ හෙයින් මෙහි නිසැක ශුද්ධිය **"විෂයොපචාර යෙන් විෂයීහු මැ කී සේ සී"** සී ගන්නේ.

විෂයොපචාරයෙන් = ඵත්තිංසාකාර සඞ්ඛ්‍යාත විෂය හා නොවෙනස් කොට සැලකීමෙන්; **විෂයීහු මැ** = අත්තභාව සංඛ්‍යාත විෂයීහු මැ; **කී සේ සී** = කී පරිදි වේ. ("සතර පිළිසැඹියා සඳුණහු" ගැන ජිනාලඞ්කාර වණ්ණනාව හෝ ප්‍රාසාදිකාව බලනු

ලොඞ් අභිඤ්ඤාහු = ලෞකික චතුර්ධ්‍යාන සහගත අභිඥා ඥාන යෝ; **චෙතොපරිය ඤාණින්** = අනුන්ගේ සිත් පෙරළි දන්නට සමර්ථ වූ ඥානයෙන්; **පිරික්ඛන්නි** = පරීක්ෂණය කරන්නී; **උව නිස** = හෙතු සම්පත්තිය;

177. 'අයුහෙවෙහි සුරු උවනිසමෙ විවසුන් නම්' යනු **'අයු හෙවෙහි සුරු විවසුන් මෙ උවනිස නම්'** සි ගන්නේ. අතීත භවයෙහි චරිත විපස්සනා මැ උපනිස්සය නම් වේ යන අර්ථ සි.

178. 'පසුන ගමන්' යනු 'පසු ගමන්' සි ගන්නේ. **සිහිය හැකි ද** = ඉවසිය හැකි ද; **ඇසිය හැකි ද** = දිවි පැවැත්විය හැකි ද;

179. 'නො හළ කුළුවද' යනු **'නො හල කුළුව ද'** සි ගන්නේ. 'ගිලන් බවකට නො පැමිණියහු ද' යන අර්ථ සි.

නො හැඟවියවි වැ = දන්වනුවට නො කැමැති වැ; **විඩෙවු කරන්නට** = විසෙඹු කරණය පිණිස (විසෙඹු නම් ව්‍යාජ තෙපුලෙන් දූෂණ පරිහාරය සි.) **විසුවර** = විප්‍රකාරය – විකාරාකාරය; **දිකින්** = දුකයෙන්; **නිගන්නා ලැබෙසි** = පෙළනු ලැබෙසි.

25. අසැසැදතර මහණහු වත්.

සස්නෙහි රී නැති = ශාසනයෙහි අභිරතියක් නැති; (රතී > රහි > රිහි > රී) **මහණක්හු සි සේ සි** = ශ්‍රමණයකු යනු කිනියා සි; **කුලෙවු තෙර සෙනකුන්** = කුලූපග ස්ථවිර සෙනකුන්; **මුස්නා කරුණක්** = මිදීමට උපකාර වූ කරුණක්; **ලහ යෙහි** = හුණ පතුරු ආදි සලාකායෙහි; **අඩමස් බත්** = අඩමසක් පාසා දෙන බතය; **වසසාවාසික නො සොටැ** = වස් විසුවනට දෙනුවක් නො සොට; **දෙන සිවුරු ඇ පසඟන්** = දිය මාන චීවරාදි ප්‍රත්‍යයන්; **සපතිතො ආගතං** = සිය හිමියා කෙරෙන් පැමිණියේ; **'සාපතෙයය්‍යං'** යනු වේ; **ද්‍රව්‍ය** = ධනය; **තුම තුමා පිනින් ලද්දේ** = තම තමන්ගේ කුශල විපාකයෙන් ලදු යේ; **ලොඞ වාවහාරයෙන්** = ලෝ වහර විසින්; **සපතිහි සෙ රෙන්** = සවකිය සවාමියා සෙරෙන්; **අයසි කියේසි** = ආයේ යැ සි කී; **බිදම් තෙරුන් පැනයෙහි** = ආභිධම්මිකා තෙරුන්ගේ ප්‍රශ්නයෙහි; **නාමරූප වාවස්ථාන ඇසි** = නාම රූපයන් සොවස් සොට බැලීම ආදිය; **කියනු** = කියන්නේ ය; **වෙනසිඞ තෙරුන් පැනයෙහි** – විනය දූන හදරා තෙරුන්ගේ ප්‍රශ්නයෙහි;

අනොලොකනධම්මා ඔලොකන ඇ = නො බැලියයුතු තැන් බැලීමාදිය; **කියනු** = කිවයුතු; **මේ පැවැජ්ජයෙහි** = මේ පබ්බජ්ජායෙහි; **පැවැජ්ජ** = පබ්බජ්ජාව; **ඉත්ථා විහාරඝට** = කැමැති සේ වාසයට; **සම්බාධ සේ** = බාධන බව; **කියා** = කථනය කෙරෙයි; **වහළු** = කෘශ වූයේ; (සංස්කෘත ජරා වාචී 'විශ්‍රස්' ශබ්දයාගේ 'විසර' යන සවර විභක්තියෙන් **වහර** – වැහැරීමෙහි යන ධාතු ආයේ යැ සි ඇපි සලකමු. 'වහළු' යනු එහි අතීත කෘදන්තපද සි.) **රූළු** = රූක්ෂ වූයේ; **නහර පතුළු සිරුරු ඇතියේ සි** = නහර වැළින් පැතිරී ගිය ශරීර ඇත්තේ ය; **අවැඩ වසන්** = අනය ව්‍යසනයට; **අනයෝ ච සෝ** = අවැඩ වූයේ ත් හේ ම ය; **ඛ්‍යසනං**= වැසන් වූයේ ත් හේම නු සි; 'අනයඛ්‍යසනං' යනු වේ.

26. උක්ඛණ්ඩිත මහණු වත්.

නහ = කතිඳා නොමෝ; **ගමත් වෙහෙරෙක්හි** = ගම්හි මැ නොහොත් ගම සමීප විහාරයෙක්හි; **වස් විසි පිළි** = නිමි වස් ඇතියවුන් විසින් ලැබියයුතු වස්ත්‍රය;

180. 'දවය් ලියයුතු තැන්' යනු 'දවස් ගිළිය යුතු තැන්' සි ගන්නේ.

දහවල් දවස් = දිනය පිළිබැඳි දිවාකාලය; **ගිළිය යුතු තැන්** = ගළිත කවයුතු ස්ථානය; **කල් වැට** = විජිතිපත; **සැඟැරි යෙමි** = සඩ්විහාරිකා වෙමි; **දුසැවි විය හැකි** = දුස්සණ්ඨාපිය වෙයි – දුකසේ පිහිටුවාලිය හැකි වෙයි **වත් උපයනෙමි** = ධනොත්පාදනය කෙරෙමි; **සුළු ගැලෙක්හි** = චූළ යානයෙක්හි; **සක්පියෙහි** = චක්‍ර පාදයෙහි – චක්‍ර මාගියෙහි (පනොද ලඝියා) **කැහැවින්** = කෙවිටෙන්; (කැඟැට, කෙවිව, කොහොට්ටු, කෝටු යන ශබ්දරූපයෝ 'කාෂ්ඨ' යනු ප්‍රභව කොට ඇතියවුහු.) **කවර කරණෙන් ආව** = කුමන කරුණෙකින් ආවහු ද;

181. 'කියනුවට' යනු '**කියවනුවට**' සි ගන්නේ.

කියවනුවට = කියවීමට; **නො සඟිසිහි** = නො හැකිවූ යෙහි ය; (සහි + විහි) **දුරජ් වූ අරමුණු** = දුරවූ ද අරම්මණ; **සපිණ් සත සැහැවි** = සම්පටිච්ඡනය කරන සවභාව ඇතියේ ය; **තෙමේ දුරජ් වූයේ** = තෙමේ දුර වූයේ ද; **පිණ්සන සැහැවි** = පටිච්ඡනය කරන සවභාව ඇත්තේ ය; **කැන් කොටැ** = කැරලි කොට; **වණ් විභා** = වණ් භෙදය – නීලාදි ප්‍රකාර වණ් භෙදය; **සිත්හු**

වැසෙන හදවතම = සිත වාසය කැරෙන හෘදය වසකුවට; **නිසිවන බැවින්** = නිශ්‍රය වන හෙයින්; **මහා භූතෝ මෙ** = මහා භූතයෝ මැ;--

27. සඞ්ඝරක්ඛිත බැන තෙරුන් වත්.

ගෙරි මුළඟි = හොඳ සමුදායයෙහි; **වක්කාරපාහි** = අවක්කාර පාතියෙහි; (නොයිදුල් වැඩිපුර ආහාරයන් හැර තබන භාජනය අවක්කාර පාති නම්.) **බුන් ඉනිදි බන්** = භුත්තාතිරිත්තභත්තය-වළඳ ශෙෂ ව සිටි බත; **වක්කාරපෂැ** = අවක්කාර පාතියෙහි; **නොඉදුල් කොට** = අනුජ්ඣිත කොට; **හැරතුදු** = හැර තබන්නේ නමුදු; **යෙසු හල බැවින්** = යෙස්ස හැර තැබූ බැවින්; **සසින්**= ජාතකයෙන් – ක්ෂුධායෙන්; **අදන්ගු** = පිඩිතවූවහු; (අද – පෙළී මෙහි යන ධාතු සි. "අද්ද-අද්දනෙ" යනු පාළි සි.) **ඇමතු කැන්**= ආමන්ත්‍රිත සථානය; **සවනියරහි** = සම්ප්‍රකාරයෙහි වූ; **වන්පිළි වත්** = වත්ත පටිවත්තය; **වත් කදහි ආ වත්** = මහාවගග වත්තක්ඛන්ධකයෙහි ආගත වූ වත්තයන්; **නො ටිදි හෙළය්** = අඩු නො කොට; **ඉපිණි පසඉන්** = අතිප්‍රණීත ප්‍රත්‍යයයෙන්; **සබ්‍රම්සරනට** = සමාන බ්‍රහ්මචාරීනට; **උවහර වේ** = උපකාරී වේ; **සින් විසි වැ** = විඤ්ඤාණයාගේ වසයට – යටතට පැමිණ; **නහුල් සැජ** = කෘෂ්ණාණ්ඩයන්;

(සඤ) පාළි 'සඤ්ජා' ශබ්දය ප්‍රභව කොට ඇති මේ 'සැජ > සැද' ශබ්දය ආභරණ උපකරණාදියන්හි දක්නා ලැබේ. 'ඉන සැජ' යනාදි තන්හි ආභරණාදියෙහි වේ. මෙහි නහුල් කෙවිටි වියගස් ඔය බහන් ආදි හි උවාරණ ගන්නේ යි.

එක් වසැයෙක්හි = එක් සවභාව ධර්මයෙක්හි; **විපුවර පැමිණෙන බැවින්** = විකාරාකාරයට පැමිණෙන බැවින්; **විපරි ණාම දිකින්** = සුඛ වෙදනා සඞ්ඛ්‍යාත විපරිණාම දුක්ඛයෙන්; **දික්** = දුක් වේ; **හුස්** = නැඳි; **පිළිකුතු** = පටික්කනතවූයේ ය-ආපසු ගියේ ය; **පිළි ගියේ ය** = නැවත ගියේ ය; **විපිළි සැරි ඇති වැ** = විප්පටිසාරී වැ-පසු තැවිලි ඇති වැ; **විරූපං පවිසරණං**= විරූප ලෙස පසු පස්ව සිතීම; **විපසවිසාරො** = එනම් වේ; **සො එතසස අසථි** = හේ මොහට ඇත් නුසි; **විපසවිසාදී** = එනම් වේ; **කඨවන** = කාළ කණ්ණියෙක්; **එක්වන්** = නිළතුරු; **සර ගහන බැවින්** = ක්ෂුර සඤ්ඤය කරන බැවින් – බූ ගාන බැවින්; **සැන් නිහන** = සඤ්ඤා නිඝාදනය කරන – අවි මුවහත් කබන;

පහණක් බඳු = පාෂාණයක් වැන්න; **සසඟ ඇති කලෑ** = ඇලුම් ඇති කාලයෙහි; **ගියමින** = ගියෝ වෙමු; **සංසජති** = යි සේ සි; **එතෙන** = මේ කරණ නොට ගෙන; **එකිහවති ඉති** = එකතු වේ නු සි; **සංසඳනා** = එනම් වේ; '**අගමන ධම්මා**' = **අගමන සභාවා** = නො යන සවභාව ඇතියෝ; (අගමන පකතිසභාවා යනු යෙහි ත් අ ඒ හේ මැ සි.)**අසුසු වියාරා** = රහත් බව ප්‍රකාශ කෙරේ; **රහත් පිළිලබ** = අගඵල ප්‍රතිලාභය; **නො පිහිටි සිත් ඇති කල්හි** = එකාරම්මණයෙක් නි නො පිහිටි සිත් ඇති කාලයෙහි; **බෝ පැකි ධම් නො ජන්නා කල්හි** = බොධි පාක්ෂික ධම්යන් නො දන්නා කාලයෙහි; **නිරනුසය සතන්හි** = අනුසය රහිත සන්තානයෙහි; **පි වන බැවින්** = පහින වන හෙයින් - ගෙවී යන බැවින්; **පිනිජ්ජ පවුජ්ජ** = පින් ද පවු ද; **පහන ලද** = ප්‍රහීණ කරන ලද්දේ ය; **කොමොඩු පකක් සෙයින්** = ඉදි හිය කොමඹු වක් මෙන්; **කඵල් හිසෑ** = බලලාට හිමියෙහි-කෙස් නැති හිසෙහි; **කොලොඹ මලක් සෙයින්** = කදම්බ පුෂ්පයක් මෙන්;

182. 'බත් මලක් සෙසිනුජ්ජූ' යනු '**බක් මලක් සෙසිනුජ්ජූ**' සි ගන්නේ. **බක් මල්** නම් මහමිලි. 'බකිනි' සි ද නියරි වහරහි එසි. මෙහි 'බක්' ශබ්දය මහත් ශබ්දාර්ථයෙහි වේ. 'බහාමුහුණු' යනාදියෙහි මෙනි. '**බක්මි මලක් සෙසිනුජ්ජූ**' සි වත් හොත් ඉහා මැනැවි. **ආජීවක නම්** = බාහිර පැවිද්දේ ය - සන්‍යාසීහු ය. **නිම වුසි** = පූරණ කාශ්‍යපාදි නිගණ්ඨයෝ ය; **වල්හලා** = රුක්පොතු පට්ටාවන්; **ඉසිලෙන** = වරින් වර ඉල්පී පවත්නා වූ; **පහරන ලද** = ක්‍රොධයෙන් ගවන ලද; **සිත් ඝසළ** = චිත්තඝාවවරය;

183. 'කුණු ඇනියේ ය' යනු '**කණු ඇනියේ ය**' සි ගන්නේ. මේ 'ඛිලජාතො' යනුවට අ‍ඨ කි සැටි ය. වෙතොඛිල සූත්‍රත් අටුවාහි 'ඛාණු ඝාවවර ඵඩඝාවා' සි ඛිල ශබ්දය විවරණ කර තිබේ.

උපන් කෙලෙස් කණු ඇනියේ සි = උපන් කෙලෙස් නමැති කණු ඇත්තේ ය. **ජගුරු බැමින්** = සඬාදි පඤ්චවිධිය සඬ්ඝාත ජාගර ධම්යෙන්; **නො නිදනුවට කරුණු බැවින්** = කෙලශ නිද්‍රාවෙන් නො නිදීමට කරුණු වන හෙයින්; **ජගුරු ධම් නම් වූහු** = ජාගර ධම් නම් වූහ; (**ජගුරු** - නො නිදීමෙහි යන ධාතු සි.) **පැසුලු නො පවත්නා බැවින්** = ඒ ඒ මාගීයෙන් ප්‍රහීණ වැ හිය කෙලෙසුන් පසුව නො පවත්නා බැවින්; **සිරුරු ඇති සහු** = මූනීතිමත් වූවාහු; **ඉතා හැසුඛු** = අති සම්බාධ ය - ඉහා පටු ය;

(සිදී) 'දෙ අඩ මනාක්' යනුයෙහි **මනාක්** යනු **මානක** ශබ්දයෙන් භින්න ය. 'මානක' යනුයෙහි ආදි දීඝිය 'මනාක්' යනු යෙහි මධ්‍යදීඝියට හෙතු යි. 'චූළක' යනු 'සුළාක්' වූයේ ත් මෙලෙසිනි.

වරා සොරකු = වරක චොරකය යි. තම්පලා සි යෙත්; **වහරේ කල්හි** = මෙස සමයෙහි; ('ධාරා' යනු '**අවරේ**' විය. එමෙන් 'වාරිධාරා' යනු '**වහරේ**' වේ.) **සිසාරවා** = සංසාරණය කැරවා – වටා කරකවා; **ලමු තැනෙක්හි** – ලාමක තැනෙක්හි; ('**රජහොන**' නම් රජුන් විසින් වැළදියයුතු රට යි.) **බඹසරවස්**= බ්‍රහ්මචරිය වාසය; **බඹ විහර එව්** = බ්‍රහ්ම විහාරය හෝ (ගතයුතු.)

28. චිත්ත හත්ථ තෙරුන් වත්.

රැකුඵ වැඩ ඇති = පටන්ගත් ව්‍යායාම ඇති; **විවසුන්** = විදර්ශන භික්ෂූන්;--

184. 'ආරඛවීරිය විපස්සකො ආරබ්භවිපස්සකො' යනු '**ආරඛ විරියා විපස්සනා ආරඛ විපස්සනා**' යි ගන්නේ. 'පටන්ගත් වීර්‍ය ඇති විදර්ශන භික්ෂූහු' යන අර්ථ යි.

සමාධි විවසුන් = සමථ විදර්ශනා භාවනාවන්; **මහජනා වස් ඇති ගමක්** = මහත් ජනයාගේ වාසය නොහොත් මහත් ජනයාගෙන් පිරිගිය ගෙවල් ඇති ගමක්;—

185. 'පබොජ සදහය්' යනු '**පමොද සදහය්**' යි ගන්නේ.

සෙට දවස් වියයුතු = සෙට දවස්හි වනුවට සුදුසු; **ප මොජ සදහය්** = ප්‍රමොදය පිණිස; **හිස් සුන් කිලිබුරන්** = සිදී ගිය හිස් ඇති කලෙබරයන් – ශරීරයන්; **මුළුවැ හැරුම්** = සමුදින වැ සක්කායභය කිරීම – එක් රැස් වැ කිම; **පැයෙන සඳ** = ඉදෙන කල්හි; **හඬ විහිදු** = ශබ්ද පතුරුවා; **පස් සඳැ**= ඉදුණු කල්හි; **නිසන්වන** = නිශ්ශබ්දවන; **ඵුපනක් සෙසින්** = ධූපන නම් ව්‍යඤ්ජනය මෙන්; **කිණි මරණ හසි** = ක්ෂණික මරණය හා; **සනතති මරණ** = එක් භවයකට අයත් ජීවිතෙන්ද්‍රියයාගේ උපච්ඡේදයෙන් වන සන්තති මරණය ද, **පිරිගණත්** = පරිගණනය කොරෙත් – නුවණින් විමසා බලත්; **එළවස්** = (පළවස්?) චිත්තාභිමුඛ කොට නඟා ගෙන; **බල නැති බැවු නම් ඇති** = බල නැති බව ය යන නම් ඇති; **දුඛුල් අවින්** = දුර්ලාභයෙන්;--

186. 'අනඛිනි භාවකාලිකඛෙන' යනු **'අනඛනිය භාව කාලිකඛෙන'** යි ගන්නේ.

නො ඇඳිනිය බව් නම් ඇති = බොහෝ කලක් පැවැත්මට යොග්‍ය නැති බව යයන නම් ඇති; **තැවු කැලි අවින්** = භාවකාලිකාදියෙන්; **දෙර හා අටලු සුතු** = චාරයෙන් හා අට්ටාලයෙන් සුකත වූ; **දෙරටුයෙන්** = චාර කොටසකයෙන්; **ගොපුර** = වාසලය; **සිඟිංග පමුරු** = සුරුඛයෙන් (ගුස මාගී යන් ගෙන්) යුත් ප්‍රාකාරය යන මොවුන්ගේ; **සඬ්ග්‍රාම කඛා කළ** = යුද පිණිස කළා වූ; **අටලුයෙන් යුත්** = අට්ටාලයෙන් යුකත වූ; **වෙසියුළු හය** = විපි චතුෂ්ක හා; (විපි චතුකක > වෙහි තුකු > වෙසියුකු > වෙසියුළු යනු වේ.) **නිකොණ සඬින් සහිත** වූ = තුන්මුළු මාගී සඬින් සහිත වූ; **මහවෙහි** = මහා විපියෙහි; **කොට වෙහි** = හ්‍රස්ව විපියෙහි; **අතුරු අවුණු** = අන්තරාපණයට්-අතුරු අවුණු නම් අවුණු මැ සි. **එකත් පසැහි** = එක් පාශීව යෙක්හි; **මුවාන් ඇති අවියෙන්** = ධාරාන්විත ආයුධයෙන්; 'මුවාත' නම් ආයුධයෙක මුණත සි. (සත්මුඛ > සත්මුව් > මුවසත් > මුවහත් > මුවාත් යනු මේ.) **රණමුයෙහි** = යුඛමුඛයෙහි; **බල මැදැ** = සෙනා මධ්‍යයෙහි; **අවි නො හෙන සෙසින්** = ආයුධ පහනය නො වන පරිද්දෙන්; **කරන කොවිය යෙන්** = කරනු ලබන කොටුව යයි කියත්; **කවජී කඬු ඇසි** = කවච කඞ්ඩු නාදී වූ; **සන්නාහ** = යුඛ ඇදුම සි; **අවිගුළු කල්හි එව්** = ආවුධ යන් ගළිත වැ ගිය කල හෝ; **අරජ විවසු මහණු** = ආරබ්ධ විදර්‍ශන භික්‍ෂූහු ගේ; **වත්** = වසතුව සි;—

29. අරජ විවසු මුනණු වත්.

පුනි සුත ගානු ඇති = කුණු වැ ගිය සිරිරි ඇසි;—

187. 'සිද් හතු මතු පමණහු' යනු **'සිද් හතු පමණහු සී'** ගන්නේ. 'අබ ඇට පමණ වූවාහු' යන අර්ථ සි. **'කළායමත්තා'** යනුවට 'මැහැ අට පමණහු' සී. මෙහි පැහේ. 'වනකො ච කළා යොථ' යනු නිඝණ්ටු හෙයින් 'කඩල පමණහු' සී ද යෙත්.

ඩෙබර පක් පමණහු = පැසුණු මසන් ගෙඩි පමණ වූවාහු; (බදර > දබර > දෙබර > ඩෙබර සී සිඩ සි.) **ඇඹුළු පක් පමණහු**= ආමලකී ඵල පමණ වූවාහු; ඇඹුළු නම් නෙල්ලි ය; **බෙල් බොබොළු පමණහු** = තරුණ බෙලි පමණ වූවාහු; (මෙහි 'බොළු' යනු ද්‍රවිඩ

වචු ශබ්ද පසීාය ය. ගැබ් බොළු – ගොබොළු යනු වේ. **ගොබොළු** > බොබොළු යනු වේ. පොත්හි එන දිඝිය විපර්‍යය සි.) **පිලි ජැගිය නො හැකි** = පොෂණය කරනුවට නො හැකියෙක් විය; **දැල් පූ බඳු** = ජාල පූපයක් වැනි විය. (දැල්පූ නම් 'ආස්මිය' 'එඬිපූ' යනු ත් තත් පසීාය සි.) **සිවුරු අතුණු** = සිවුරු දෙවුනා ඔරුව; **හන් සිවුරු** = හැඳි චීවර ය. ('ඡාදෙ – අච්ඡාදනෙ' යනුයෙන් 'හද – හැඳීමෙහි යන ධාතු හෙළුවට ලැබේ. අදි වගීාන්ත සංයොගය කොෂඨාහත සි. දකාර ලොපයෙන් පසු මාත්‍රාංශ වෘඩිය ලැබ හඳ > හද් > හන් යනු වේ.) **කය මූ විසඳුණ ඇති සේ සි** = පහ වැ ගිය සිතැන්තේ වෙසි; **සියවි හෝමෙන්** = ප්‍රකෘති ශයනයෙන්; **හෙනිය** = ශයනය කරන්නියගේ; **හැම කල මැ හෙනිය සි සේ සි** = හැම කල්හි මැ ශයනය කරන්නියගේ යනු කි නියාසි. **ඉඡීවනින්** = ඍජු වණීයෙන් – ඍජු සංස්ථානයෙන්, ආකාරයෙන්; **බුහුරු ඇතියා** = ශුශිරාන්විත වූ –සිදුරු ඇත්තා වූ; (සුසිර > සුසුරු > සුහුරු > හුහුරු > වුහුරු > බුහුරු යනු වේ.) **ඝුන්මා (ඝුණුවා)** = ජීණ වූ; **එහි මැ සියනි** = ඒ ස්ථානයෙහි මැ හැරලති; **හැඳ පාසි අළු** = සන්ධි පාද ප්‍රතිපාදයක්;

(ඤ්) හැඳෙහ පාදයන්ට තබන අඩය මසඳාධාර – පට්පාද නාමයන්ගෙන් පාළියෙහි එසි. සංස්කෘතයෙහි 'සන්ධි' යනු ඇඳට නම්. 'අළු' යනු ද්‍රව්‍ය 'අඩෙ' යනු හා සම්බොව බලනු.

සාළින්දි (පාළිඳි) = පාද ඝර්ෂණාවක් – පා ගවා දෙවන **පුවරුඝඩ; පුවරු සිටු** = පදර පීඨය – බන්කුව; **ගෙනෙනවි නිසි යෙක් නම්** = ගන්නට සුදුස්සෙක් නම්; **ලිහිණි වැඩියෙක්** = සාකුණිකයෙක්; **කකුල් ඇමනුස්** = කොණ්ඩා ඇට ද;

(ඤු) සංස්කෘතයෙහි **'කකුද්මති'** යනුදු හින්දි ආදියෙහි **'කාඩකාලි'** යනුද ඝාටයට නම්. 'කකුද්' යනු **කකුල්** වීය හැකි. ආසන්නොපචාර නසින් ජඬඝා වාචක වේ.

රෙසෙහි (රෙසෙසි?) බත්පත් කල්හි = රසක හත්තය පිසූ කල්හි; මස් රස සහිත බත රෙසෙහි බත නම් වේ. **රෙසෙහි පත්** = රස සහිත බොට පිසනලද; **පිඬවාසි** = පිණ්ඩපාතය සි; **බුදුන් අර හන් ඵලය** = අවබොධ කරන ලද අහිත්ඵලය; **නො එක් මේ හැම සූහිහාව ඇඩි** = අනෙකවිධ වූ මේ සියලු ප්‍රනිහාවාදි ආදීනවය;

30. පූතිගත්ත තිස්ස මහ තෙරුන් වත්.

ගෙදිමුළු = ගොරුප සමූදය; **සගිරන්** = හිරණ්‍ය සහිත වූ; **බොහෝ ද්‍රව්‍ය ඇතියේ** = බොහෝ ධනය ඇත්තා වූ; **බොහෝ**

උවාරණ ඇතියේ = බොහෝ උපකරණ ඇතියා වූ; **වළඳ කරවා ලබන** = පරිභොග කරනු ලබන; **මහා සැපත් ඇතියේ සි** = මහා සම්පත්ති ඇත්තේ සි; **උපජන පැල** = උපදනා වූ පිඬාව; **දව්ය වොලොව සි සේ සි** = ධන විලෝපය යනු කී නියාය; (විලොප > විලොව් > වොලොව් යනු වේ.) **සැණමිකිරීම** = සැණ පරිපාකය; **පිරි පැසුණු බැවු** = පරිපක්ක භාවය – මෝරාගිය බව; **පිරිණම සූ සේ සි** = පරිණාමය – මිහිකිරීම යනු කී සේ සි; **වෙරි යෙක්** = වෛරියෙක් – සතුරෙක්;

188. 'වටෙක් නිසා' යනු මෙහි තිබෙයි. උදන් අටුවායෙහි "තස්ස ගාමස්ස අනන්තරගාමවාසිනෝ කිර එකං තළාකං නිස්සාය" යනු ආයේ ය. එහෙයින් "**වැවක් නිසා වෙර බඳ මිනිසෙක්**" යි ගත මැනව.

189. 'මිදිමි' යනු මෙහි පැනෙයි. මතු මහසුප් මහතෙරුන් වත්හි '**මින් දිබියහව්**' සි එයි. '**මිත්ත දුහි**' යනුයෙන් '**මින් දිබි**' යි බිඳ ගත් සැටි ය. 'මිදිමි' යනු අවපාඨ සි. **මින්දිබි** නම් මිත්‍ර ද්‍රොහියා ය.

වරජනහු = අපරාධකාරීහු; **බෙත්තාදි විසඟි** = බෙත්ත වඳු ආදිය විෂයෙහි; **නොසේ තබනලද බැවින්** = අයොග්‍ය ලෙස තබන ලද බැවින්;

190. උදානහි 'සුත්තනෙත්තන විත්ථාරාය කථානං' යනු උදානහි සුත්තනෙත්තන විත්ථාරාය කථනං' සි හෙළටුවා පාඨ ය ගන්නේ. '**උදාන සුත්තනෙත්තන විත්ථාරෙත්වා කථෙතබබං**' යනු ඒ වාක්‍යය පාළියට නැඟීම සි. සතරවන වග තුන්වන උදාන සූත්‍රාන්ත යෙන් විස්තර කොට කිවයුතු යනු අර්ථ සි.

31. නාදී ගොපාලයා වත්.

සොරෙය්‍ය නුවර උපනුවා = එනම් නගරයෙහි උපන්නී වූ (ධම් දෙශනාව);—

191. 'දුටුවෙනි' යනු '**දුටු ධම් වෙනි** සි ගන්නේ.

දුටු ධම් වෙනි පවු කැමින් = දිටඨ ධම්ම වෙදනීය පාපකම් යෙන්; (පුරිස නිමිත්තාදියෙහි විස්තර විභාවිනිටීකා රූප කාණ්ඩ යෙන් ගන්නේ සි.) **අවරවිරිවෙනි පවු කැමින්** = අපරාපරිය වෙදනීය පාප කම්යෙන්; **අනිසූචි චරති** = අසී සූචි වර ධාතු තොමෝ;

කරාල් කුලෙක්ගි = තුලාධර කුලයෙක්හි; **පරදුරෙසු භවං** = පර දූරියන් කෙරෙහි වූයේ; **පාරදුරියං** = එනම් වේ; **තං ච තං කම්මං චාති** = පරදූරිය වූයේ ත් හේ ම ය කර්මය වූයේ ත් හේ ම නු යි; **පාරදුරිය කම්මං** යනු වේ. **සහවාස පිණ්ඩිස** = එක්වැ විසීම් ප්‍රත්‍යය කොට ගෙන; **පිණ්ඩපස** = ප්‍රණීත ප්‍රත්‍යය; **පිළියෙල කරන ලදු** = සම්පාදනය කරන ලද්දේ ය; **සිපගැනැ** = ප්‍රූපනය කොට ගෙන –වැළඳ ගෙන; **සැකැවි** = සඤ්ඤා කොට; **අලලස්**= ආලොළ කොට – කැලඹීමක් කොට; **එකලාබවට** = ඒකලභාවයට නො මුසු බවට; **එකත් අරමුණට ගිය සිත් ඇතියේ එවි** = එකත්තාරම්මණයට ගිය සිත් ඇත්තේ හෝ;—

32. සොරෙය්‍ය සිටුපුත් වත්.

තුන්වන චින්තවග අටුවා සත්‍ය නිමි.

පොළොව කියෙගි ඇලුණවුන් = පොළොව පිළි බැඳි කථා යෙහි ඇලුණා වූ (භික්ෂූන්); **ඌවටන් හල්හි** = උපස්ථාන සාලායෙහි; **බුදුන් ඌවටනාව්** = බුඩොපසථානය පිණිස – බුදුන් වෙත එලඹ සිටිනුවට; **මහණුන් පිඬුවන** = භික්ෂූන් රැස්වන්නා වූ; **හල්හි ය සි සේ සි** = ශාලායෙහි ය යනු කි නියායි; **මඩ කිහිලි** = මඩ බහුල කොට ඇති; **හකුරු කිහිලි** = සකඛර (සැටගල්) බහුල කොට ඇති; **ඉන්ද්‍රිය බඩයෙන් බැහැරි වූ බැවින්** = චක්ෂුරාදි ඉඳුරන් හා බැඳී පවත්නා ආධ්‍යාත්මික පොළොවෙන් බැහැර වූ බැවින්;

192. 'නිජිය හැසෙයිහිවූ' යනු '**නිජිය හැසෙයිහි වූ**' සී ගන්නේ. නියසාඤ්ඣානයෙහි – සිය සතන්හි වූ යන අර්ථ යි.

අජකනෙන භවා = අදහැතියෙහි වූවා; '**අජකනතිකා**' යනු වේ; **සා ච සා** = අද හැති වූවා ත් ඕ තොමෝය; **පඨවි ච අති** = පොළෝ වූවා ත් ඕ තොමෝ නු යි; '**අජකන්තිකා පඨවි**' යනු වේ. **ගැටජාවන්** = හටගත් ගැට ඇති පුෂ්පයන්;

33. පන්සියක් මහණුන් වත්.

193. 'මිරිහු පැවැති කම්ඵන්' යනුවට වඩා '**මිරිහු පැනති කම් ඵන්**' යන අධොලිපි පාඨය මැනැවි. **මිරිහු පැනති කම් ඵන්** = මරීචි ප්‍රඥප්තිය මුල් කොට පැවැති කර්මස්ථාන ඇති; **සුලඟින්**

සඤ්ඤ දිට්ඨ රූප මෙ = සුළඟින් සම්පීතවන සූයඃ රශ්මිය මැ; **සිරුරු ඇති බඳු වැ** = මූර්තිමත් වූවක්හු වැනි වැ; **පරික්ඛ නැති බල්ලට** = පරීක්ෂා විරහිත බාලයාට; **කිසිවක් බඳු වැ** = ගත යුතු කිසි වස්තුවක් වැනි වැ; **වටහයි** = උපලබ්ධ වෙයි; **පරික්ඛ ඇතියනට** = පරීක්ෂාන්විතයාට; **ධම්මසමූ මිස** = නාමරූප ධර්ම සමූහය හැර; **කිසිවෙක් නො වෙයි** = ගතයුතු කිසි වස්තුවෙක් නො වෙයි; **සැඬ දිය සිඳ ඇති හෝ** තෙරෙක්හි = වණ්ඩ වූ ජල ස්‍රොතස් ඇති හොවැලයෙක්හි; **බැල නැති අවින්** = අබලාවී යෙන්; **දුඛුල් අවින්** = දුර්ලාවියෙන්; **නො ඇඬනි අවින්** = 'අනඩනිය' අවියෙන් – බෝකල් පැවැත්මට නුසුදුසු ය යන අවියෙන්; **උවකුම් නැති වැ** = උපක්‍රම රහිත වැ; **උවක්මෙන්** = උපක්‍රමයෙන්; **දික් කල්හි** = දිගි කාලයෙක්හි; **පැවතුන් නො සහනු** = පැවැත්මට අසමර්ථ බව සි; **මද කලෙක්හි** = අල්පකාල යෙක්හි; **පිරිසුනු** = පරිච්ඡින්න වූයේ ය – මද කලක් හිම් නොට ඇත්තේ ය; **ගැන්මට එළඹෙන බඳු** = ගතයුතු බවට පැමිණෙනුවක්හු වැනි; **ගහණං ගය්හං** = ගැනීම 'ගය්හ' නම්; **තං උපගච්ඡතීති** = ඒ ගැනුමට එළඹේ නු සි. **'ගය්හූපගා'** යනු වේ; **කිණි අවින්** = ක්ෂණිකාවියෙන්; **වටහන අවින්** = එළඹ සිටින අවියෙන්; **මිරිඟ හසි** = මරීචිය හා **සමසභාව ඇති** = සම ස්වභාවය ඇත්තේ යසි;—

194. 'පපුප්ඵක නම් වටු' යනු **'පුප්ඵක නම් වටු'** සි ගන්නේ. පුප්ඵක නම් වට්ටය සි.

හේ = ඒ වට්ටය; **තම් සෙලෙස් විවහ විසින්** = තම් සෙලස විපාක වශයෙන්; **නො එක් වන බැවින්** = අනෙකවිධ වන බැවින්; **පපුප්ඵකානි ච තානි** = අනෙක විධ වූ වට්ටයෝ ද ඔහු ම ය; **තථා පඤ්ඤත්තියා සඞ්ඛාතානි චානි** = 'පපුප්ඵක' යන ඒ ප්‍රකාර ප්‍රඥප්තියෙන් කියන ලද්දාහු ද ඔහු ම නු සි; **'පපුප්ඵක සඞ්ඛාතානි'** යනුවෙන්; **පපුප්ඵක යන නම් ලදුවන සූ සේ සි** = 'පපුප්ඵක' කියන් නාමය ලදුයේ වන්නේ ය යනු කී නියාසි; **කිඤ්චි මෙ** = කිවෝ ද වෙත් මැ සි; **ඡිජ්ජිඩානි** = සිඳය යනු; **පඤ්ච කාම ගුණ කොට්ඨාසෙ** = පස්කම් ගුණ කොටසෙහි; **තණ්හං ඡිජ්ජිඩා ඉති** = තෘෂ්ණාව සිඳැයැ යනු; **යූ සේ සි** = කී නියාසි;

34. එණ්ඩුපම වත්.

මහත් දිය සිළින් = මහත් දක සොතයෙන් – මහත් ප්‍රවාහයෙන්; **වැකිරී** = අවතිරණය කොට – යට කොට; **ඇල හසි** = අයො සලාකාවන්; **ලා** = ප්‍රක්ෂෙප කොට;

195. 'පමණුවට' යනු '**පනිතුවට**' යි ගන්නේ.

පනිතුඹට = පැනීම පිණිස; **වේ පුරා** = වෙග පූරණය කොට ගෙන;

196. 'පමණ නා තන්හි' යනු '**අසුරියන් පමණතන්හි**' යි ගන්නේ.

අසුරියන් පමණ තන්හි = අශීති රතන ප්‍රමාණස්ථාන යෙහි; **කොළින් සිවි හුණු කලබ** = කොටියෙන් සිටි වෙණු කලාපය; **අසින් කඩමින්** = කඩුවෙන් ඛණ්ඩනය කෙරෙමින්; **මෙසේ කියන්** = මේ ප්‍රකාරයෙන් කි කල්හි; **එක් වෙසින්** = එක වෙගයෙන්; **හැම කලබ** = සියලු කලාපයන්; **සුනු වේ** = ඡින්න වී යැයි කියන ලද්දේ වේ; **එක එකි** = එකක් එකක්; **සිඳි වෙයි** = ඡින්න යැයි කියන ලද්දේ වේ; **අසුරියනක් පෙමෙණි අහසට නැඟී** = අසූරියනක් පමණ ආකාශයට ලඬ්ඝනය කොට;

197. 'එක් කලබගින්' යනු '**එක් කලබ බැගින්**' යි ගන්නේ. පූර්ව වාක්‍යාර්ථය මෑ මෙසිනුදු කියැවේ. මෙසේ කියන් 'එක් වෙසින් හැම කලබ සුනු වේ. එක් කලබ බැගින් සෙද් වේ' යනු එක වාක්‍යයක් දෙපරිදි වැ ගිය බැව් හැඟේ. '**මෙසේ කියන් එක් වෙසින් එක් කලබ බැගින් සෙද් වේ**' යි ගුඩ කටයුතු බැව් පැනේ.

ලහායෙහි = සලාකායෙහි–යකඩ ඉන්නෙහි; **අනුකරණ**= සමාන වන ශබ්දයෙකි; **වේ පුරා අසින් නො පහළ බැවින්** = වේගය පුරා කඩුවෙන් පහර නුදුන් බැවින්; **හැම කලබ නිමියා දැනැසි** = සියලු කලාපයන් නිමියවුන් දැන; **උසා මද කළ බැවින්** = උත්සාහය අඩු කළ හෙයින්; **නො පිරිය යෙන්** = වේග පූරණය නො කෙළේ යයි කියත්; **නැයන් හා සුළවුන් අතුරෙහි** = ඥතීන් හා සුහෘදයන් අතුරෙහි; **නැ සුළවුන් අතුරෙහි එව්** = ඥති වූ සුහෘදයන් අතුරෙහි හෝ – යහපත් සිතැති නැයන් අතුරෙහි යි සේ යි; **පෙමෙණින්** (**පෙවෙණින්**) = ප්‍රවේණියෙන් – පරම්පරා වශයෙන්; **වැළඳියයුතු රජය** = ප්‍රයොජන ගතයුතු රාජ්‍යය යි; **සිඟහ දියයුතු** = සතත ඥතව්‍ය වූ; **වැවියවි වූයේ** = උපස්ථාන කරනු කැමැති වූයේ; **තොප තැන සිටැ** = තොපගේ ජේට්ඨ තන්හි සිට; **බිඤ සඟහු නියන** = භික්ෂු සඞ්ඝයා

(භික්ෂූන් නිසි තැනට) පමුණුවන; **මහණක්හු යූ සේ සි** = ශ්‍රමණයකු යනු කි නියායි; **විඩෙවූ පත්තේ** = අන් අරමුණකට මෙහෙයන ලද සිතැති බවට පැමිණියේ; **කිව්වනතර පසුත වැ** = වෙන කටයුතුවල යෙදී; **සහඟු සතප්න තැන්** = භික්ෂූන් වළඳන සථානයන්; **පවස් කෙළේ සි** = පපව කෙළේය; **සතපතුවට ගමන්** = වැළඳීම සඳහා යාම; **ලස් කෙළේය සි සේ සි** = පමා කෙළේය යනු කි නියායි; **ඉතිරිසින් ඇත්තඟු නම්** = අධික පුණ්‍ය වන්නතයෝ තමාහි; **කරුණ විසි මෙත්** = කාරණ වශිකවෙති; **සින් තුබූ සෙසින් නො ගොස්** = සිත පැවැති පරිදි නො ගොස්; **හේ තුබූ සෙසින්** ගෙහි = හෙතුව පැවැති පරිදි යන්නාහ සි; **සේ කළෝ** = ඡේද කළහ – විනාශ කළහ; **හුමයූහ**= හේම කළහ – පරික්ෂය කළහ (පාළියෙහි 'ඛෙම' ශබ්දය **ක්ෂයාර්ථ** යෙහි වැටේ. ඉන් 'හේම' යනු ආ යැයි හැඟේ. "ඒ හරබා මිරිස් පැළ පොළොවට හේම කරලා කැවා" යනාදි බැවහර උතුරු මැදයෙහි අදත් තිබේ. 'පොළවට ගෙවා හැරලා' යන තේරුම් සි. තවද සොයා බලනු.) **ගමන් සඤඤ** = ගමන ගැන හැඟීමක්; **එළඹනුවව්** = උපගමනයට; **නො යෙදේ** = යුතු නො වේ; **රියෙන සෙසින්** = රැව්වනය වන පරිද්දෙන්; **දකුත්** = දුටු කල්හි; **ඇදුරු ඇති වැ** = ආදරාන්විත වැ; **පිරික්ඛි පිරික්ඛි** = ආසනයෙන් උඩ නැඟ නැඟ – ඇඹරි ඇඹරි; ('පරක්කු' යන දුර්වච වචනය දෙස බලනු.) **ඇති වත්** = විද්‍යමාන වසතුව; **වල හත්** = සහවත්;—

198. 'අකිඤ් බොඤ් ඇසි' යනු '**කිඤ් බොඤ් ඇසි**' සී ගන්නේ.

කිඤ් බොඤ් ඇසි වත් ඇත ද = ඛඤ්ඤ භොඤ්ජාදි වසතු ඇත ද: (මේ '**කිඤ් බොඤ්**' යන පාඨය '**කඳු බොඳු, කිදි බිදි, කිදි විදි,** යන රූපාන්තරයන්ගෙන් ද ග්‍රන්ථාන්තරයෙහි දක්නා ලැබේ.) **බොහෝ වත් ඇතියෙහි** = බොහෝ වසතු ඇතිකල්හි; **පිණිවත්හි** (පිණි වත් ඇතියෙහි?) = ප්‍රණීත වසතු ඇතිකල්හි; **රුළක් දෙත්** = රූක්ෂ වූවක් දෙති; **බණ කියනුවා** = ධම් දේශනය කරන්නහුගේ; **කි පමණ** = කවිත ප්‍රමාණය; **නො විඳිත්**= විඳනය නො කෙරෙත්;

199. 'මරණ සිමිවිහි' යනු '**මරණ සිමිවහි**' සී ගන්නේ.

මරණ සිමිවහි වූ වෙසින් = මරණ සමීපයෙහි වූ වෙද නාව; **මරණතෙන භවං** = මරණයාගේ සමීපයෙහි වූයේ; '**මාර**

ණානනිභං' යනු වේ; **පහසින් කපු** = පසාධන භප්පහ තෙම් – අබරණ පලඳවන කපුතෙම්; **හිමන් හිමන් අටමස්** = හෙමින්ත හිමිහාන අවමඝ; **වහරේ හල්ගි** = මෙඝ කාලයෙහි; **මියුරු පල වැලයෙන්** = මධුර ඵලාඵලඝයන්; **උපජන රොව් වලක නුවට**= උපදනා රොග නිවාරණය පිණිස; **සවස් හය රැසිමේ** = සවස හා දින මුඛයෙහි – උදය වේලෙහි; **සිපෙදි** = (මේ 'ඉහිසි' යනුවට අර්ථ කි සැටි ය. 'නැවැතැයි සේ සි' යනුවෙන් එහි අර්ථය පැහැදිලි කොට නිබේ.) නැවතියේය; ('සිපෙරි' යනුයෙහි ආගති ගති සෙවියයුතු.) **පිරිසුණු වූ** = පරිපූර්ණ වූ; **කම්නියඝෙන** = කැමැති විය යුතු අර්ථයෙන්; **කාමා** = එ නම් වෙත්; **උපභොග පරිභොග භණ්ඩානි** = උවබෝ පිරිබෝ බඩු සි; **සබ්බ ච තෙ කාමාච ඉති** = සියල්ල වූවෝ ත් ඔහුමය කාම වූවෝ ත් ඔහු මේ නුයි. **'සබ්බකාමා'** යනු වේ; **සම්ඩා සබ්බකාමා සි** = සුමුදුවූ හැම් කාමයෝ කියා; **සම්ඩ ශබ්දඝහට** = සම්ඩ ශබ්දයාගේ; **පරනි පාත කොට** = පරකොට හෙළීම කොට; **තෙ** = ඒ සම්ඩ සබ්බ කාමයෝ; **ඝසස සනති** = යමක්හු හට ඇත් ද; **තං සබ්බකාම සම්ඩිනං** = ඒ සබ්බකාම සම්ඩියා; **අසපිඝයති** = ආශ්‍රම පදයෙහි– පසිලි පැල්හි; **පස් හය් මුසු පවිවෝ** = පස් හා මිශ්‍ර පවිතයෝ; **සුබාසිඝෝ** = සුභාෂිතයෝ, **ඔම්මූපසංහිත ඔස් සි ඝේ සි** = ධර්මය ඇසිරි කොට පැවැති වචනය යනු කි නියායි; **මොනොවට සිළි ඝයළ කළ වූ සි ඔස් සි** = මනා කොට සම්පාදනය කළා වූ යනු කි නියායි; **මස් අවුළෙන් යුතුවහු** = මාංස ව්‍යඤ්ජනයෙන් යුක්ත වූ; **උපසෙවන නම්** = බහට රස ඉසින ව්‍යඤ්ජනය සි; (මේ අර්ථයෙහි වැටෙන 'සංසඪ' ශබ්දය පරිකල්පිත කොට ගෙන 'ඔවුළු > අවුළු' සද නිපදවා ගත්හ.) **උපසිඤ්චනති එතෙනාති උපසෙචනං** = මේ කරණ කොට ගෙන රස නිසෙකය කොරෙන් නුයි; **උපසෙවනං** = එනම් වේ; **මංසෙහි සම්පාදිතං උපසෙචනං**= මසින් පිළියෙළ කළ උපසෙවනය; **'මංසූපසෙචනං'** යනු වේ; **රැසි උපයවති** = රුචිය උපදවද්ද; **වළඳසිඳ් නම්** = වළඳන් නේ ත් වේද; **විසන් වැ** = විසඳුන් වැ –විශ්වාසයට පැමිණ; **රසහු**= රසයෝ; **විස්වස් පරමකොට ඇතියහු නො** = විශ්වාසය තිම් කොට ඇත්තාහු මැයි; **විස්වසින්** = විශ්වාසය කරණ කොට ගෙන; **මියුරු වුනුවෝ නො සි ඝස් සි** = මධුර වන්නාහු නො වෙද්දැයි කි නියායි; **සැහැ රජ්ජුරුවන් අබියෙසව්** = ශාක්‍ය රජ දරුවන්ගේ අභ්‍යාසයට – සමීපයට; **සවර සැ රජ්ජුරුවහ** = සවර ශාක්‍ය රජදරුවන්හුගේ; **ඉතිදි නෑ කොටස් ඇතියා** = අධික සැතැකි කොටසක් ඇත්තෙහ; **ඉතිදි බල කොටැස් ඇතියා**=

අයිස සෙනා කොටස් ඇත්තෙක; **රිවින් උතුම් බැව් පැතියෑ**= රූපයෙන් උත්තමභාවයට පැමිණියාය; **සිළිපියා පුත්හු** =. චූළ ජනකයාගේ පුත්‍රයාගේ; **තෙමෙ බුජුමින් හිදැ** = තෙමේ අනුශව කරමින් හිඳ; **දුම කැඳවය්** = දුවට ආමන්ත්‍රණය කොට;—

200. 'එස තැවියෙහි බුජුනාව්' යනු '**එස තැවියෙහි බුජුනාර**' සි ගන්නේ.

ඇයි = ඇය හා; **එස තැවියෙහි බුජුනාරපැයි** = එස තව්ටසයෙහි වළඳන ආකාර දක්වා; **ඇය බුජුමින් හුන් සද** = ඇය වළඳමින් හුන් කල්හි; **තුමා පුරෙ අතින් ගත් පිඬ** = තමා විසින් පළමු අතින් ගත් පිණ්ඩය; **තමා මියෙහි තබා** = සවකිය මුඛයෙහි තබාගෙන; **බිසෙයි** = අභිසෙක කෙළේය; **බිසුරු සැහැවු ඇතියේයි** = බධිරසවභාව ඇත්තෙක; **ඉතා ප්‍රිය වැනි ඇ** = ඉතා ප්‍රිය තැනැත්තියක වන්නිය; **වරලබනුවට**= වර ලැබීම පිණිස; **ඉතා නුසිය** = අතිශයින් යොග්‍ය වූවා වන්නිය; **කුලසැනි නමෙක්** = කුල සන්තක නාමයෙක්; **ඇන් පොතලු අස් පොතලු ඇසින්** = හසති පුත්තලිකා අශ්ව ධුත්තලිකා ආදි යෙන්; (පුත්තලිකා නම් ගෙනැ කෙළනා වස්ත්‍ර දන්නාදින් නිර්මිත පෙතැලි රූය;) **දුස දුවයන අතුරක්** = දුසියගේ දුවය යන භෙදයක්; **මහත් කලහලි** = මහත් කල කලයක්; **සුන් ගෙලෙන්**= කපන ලද බෙල්ලෙන්; **බටලේ** = බැස්සා වූ ලෙය; **දුන් පෙර හැර** = දෙන ලද සත්කාර පූජා තනතුර; ("වජ්ජනෙ පරිහාරො ච සක්කාරෙ වෙව රක්ඛනෙ' යනු නිඝණ්ඩු සි.) **අසිදැ** = පැහැර ගෙන; **ජාති සොධනුවටපු** = කුලය ශුද්ධ කිරීම පිණිස ද; **සදටපු** = ශොධන කෙලසන දෙනට මැ; **දර ඇරනියකට** = කඩ හාරිකාවකට; **බිසෙස් දැ** = අභිසෙක දිනයෙහි; **ගිස් නහන** = ශිරී ශොධනය කරන; **පජනේ** = පාජනය කරන්නේ-පදින්නේ; **එළියේ** = එළකයෙහි – එළිපත්හි; **පොකුරුණී පවුරෙන්** = පුෂ්කරණී ප්‍රාකාරයෙන්; **ආරක්ඛාය නියුත්තා** = අරක්ෂා නියුතු වෝ; 'ආරක්ඛිකා' යනු වේ; **ලිහිණියන්ට ඔවස් දෙනු සදහා**= පක්ෂීන්ට අවකාශ දීම පිණිස;

201. 'පතිඨඨානං' යනු '**පවිඨඨානං**' සි ගන්නේ.

නැඹ පවා = රථ නාභිය තාක්; **හැලුණු තැන්** = පොලෝ තෙලෙහි ගිලී ගිය ස්ථානය; **රිය හිස්හි** = රථ මුඛයෙහි; **නුහු බදහු** = අනු බන්ධනය කළහ; **දුනුදිය පෙළි** = ධනුජ්‍යා පොය්නය කෙළේය. ('අළි' යනු දෘඝාමන්ත්‍රණ සි.) **වැදගිය සුතු තා** =

විධාන කළ යුතුතාක් දැය; **මෙසෙසින් වැටෙවසි අනුසැසැ** = මේ ප්‍රකාරයෙන් පවතුව සි අනුශාසනය කොට; **නිමුල් දරුවන්**= යමක පුත්‍රයන්;

(සිංහ) ප්‍රාකෘත 'ජමල' ශබ්දය හා සසඳ බලනු; ඉන් විකෘත වූ 'ජිමුල්, ජිමල්' යන රූප සමාන වැ 'නිමුල්, ඉමල්' යන රූප සිඹ යැයි ඇපි සලකමු. "ඉමල් හලමුනි ලෙසින් වදහළ මෙලෙස රකිනුව මෙත් සිතින්." (පැරකුම්බා සිරිත.)

දුහුඩු = වැදුවා ය; **කුඑ සටනින්** = කුට අවිටයෙන් – වඤ්චා සහිත අධිකරණයෙන් – හොර නඩුවෙන්; **පරයනු ලදුවෝ** = පරදනු ලැබුවාහු;--

(සිංහ) පාළියෙහි විහිංසාවියෙහි වැටෙන 'හෙඨන' ශබ්දයෙක් තිබෙයි. තදනුසාරී 'හඨානා' සදෙක් දඹදිව දෙශභාෂා යෙහි තිබෙයි. ඒ දෙකට මැ සමාන ලෙස 'හටන්' යනු හෙළයෙහි නිපැනැයි අපගේ සල්ලිතයෙකි. **හ** කාරයට **ස** කාර වැ 'සටන්' යනු වේ. 'සිරියෙල්' යනාදියෙහි මෙනි.

විනිච්ඡයෙ නියුත්තා විනිච්ඡයිකා = විනිශ්චයෙහි යෙදුණෝ විනිච්ඡයිකයෝ නම් වෙති; (නොහොත්) **විනිච්ඡයො යෙසං අත්ථි තෙ විනිච්ඡයිකා** = විනිස යම් කෙනක්හට ඇද්ද ඔවුහු විනිච්ඡයිකයෝ නම් වෙති; **අනත්ථමෙම චරියසති ඉති** = මට අනර්ථයක් කරන්නේ යයි; **උපන් අඟා සින්** = උප්පන්න ආඝාත චිත්තය – උපන් ක්‍රොධ සිත; **නිඟත** = මැඩ ලන්නට; **ඒනා හොසි** = නො හැකිවී; **එක් අජර කුලෙහි සිප් ගතුවා**= එකාචාර්‍යකුලයෙහි ශිල්ප ග්‍රහණය කළාවූ; **තුමා සෙනෙවියා** = තමාගේ සෙනාපතියා; **හිහ තබා** = ඉහ තබාගෙන;

(සිංහ) පාළි 'උච්ඡඛ' සංස්කෘත 'උත්සඛ' යන දෙ ශබ්දයන්ගෙන් එක්හරාවකට සමවන සේ ජඛ > සඛ > සිහ > හිහ > ඉහ සිද, මුළු ශබ්දයෙන් උසුහු > උනුළු > උකුළු > ඉකිළී සිද සිඹ යැයි සංකල්පිත සි.

දෙනිස් පුතුන් හස් සෙනෙවියා හස් = දෙනිස් පුත්‍රන්ගේ හා සෙනාපතියාගේ ද **ජීවිතින්ද්‍රිය පිළිබඳින්** = ජීවිතෙන්ද්‍රිය සම්බන්ධයෙන්; **දෙනිස්ණින්** = දෙනිස් පුණිසාවන්–යෙහෙළියන්; **අඟා** = ආඝාතය – වෙෂය; **මනං පදූසෙනිති** = සිත ප්‍රදූෂණයෙන් දූෂණය කෙරේ නු සි; 'මනො පදොසො' යනු වේ; **වැන්තා දන්න හවී** = වාතී දැන ගැනීම පිණිස; **වුහුවු සිදිමිනිහු** = හළ පුරුෂ

යෝ; **නහන ඔවසක්** = නහාලිමට අවකාශයක්; **උණ්හ** = නළුල් පවය; **පාදුකා** = රන් මරවැඩ් සහළ ය; **මෙහෙ කරනියන යුෂේ සි** = අනෝර පනෝර කරන්නියන යනු කි නියායි;--

202. 'විරසේ' යනු '**විරිලිසේ**' යි ගන්නේ. 'විරලච්ඡායා' යන අර්ථ යි.

තිරු දිලිහන කල්හි = සූයඩියා ජවලනය වන කල්හි; (දිලිස – දිලිහිමේහි යන ධාතු යි.) **මේ ගැන කිසු හොවැ මේ** = මේ සඳහා කියන ලද්දක් හොට මැ; **ශබ්දච්ඡලයෙන්** = ශබද ලෙශයෙන්; **අභිප්‍රාය වනාහි** = අදහස බළන්; **ශරීරච්ඡායා** = සිරිරි සෙවණ යි; **සතින් නො නහනුමෝ** = ආයුධයෙනින් නො නසන්නාහු; **සඤ්ඤන නහනහිති** = සැනින් නසත් නු යි; '**සඤ්ඤ ඝාතකා**' යනු වේ; **න සඤ්ඤ ඝාතකා අසඤ්ඤ ඝාතකා** = සඤ්ඤ ඝාතක නො වූවෝ අසඤ්ඤ ඝාතකයෝ නම් වෙති; **අභිඝාමිහි හික්ඛාමෝ** = ආයුධ ඝාම්යෙහි ශික්ෂිතයෝ වෙමු; **සඤ අත් ඇනියමෝ** = පරිවය සඤ අත්, ඇනියෝ වෙමු; **කුලෙහි මහලු මින්** = කුලයෙහි ජෙෂ්ඨයන්; **වැවියමෝ** = උපස්ථාන සඤෝ වෙමු; **මහන් දුනු වාවමෝ** = මහත් දුනුවායෝ වෙමු;

203. 'සවසුදර' යන මෙහි '**දර**' යනු අධික යැයි ගැනේ.

පොරළ = පාරුත වූ – පොරෝනා ලද; **සවසු ඇනියහයි සු සේ සි** = සවව ඇනියෝ වෙතැයි කි නියායි; **පලතුරු සන් සිදුරු ඇසින්** = ඵලඝානන්තර ඝණ්චිඡිද්‍රානන්තර ආදියෙන්;(පල නම් නි වළඝන පලිහයි;) **පලතුරෙන්** = සරවාරණ ඵලඝානන්තර යෙන්; **පලතුරෙන් නික්මෙමින්** = ඵලඝානන්තරයෙන් නිෂ්ක්‍රාන්ත වෙමින්;

204. 'දෙඝන ගත් එලෙයි සඤල නො දක්වය් මැදින් නික්මෙත්' යනු '**දෙඝනත් පළය් කැළල නො දක්වය් මැදින් නික්මෙන්**' යි ගන්නේ.

දෙඝනත් පළය් = උභය ඝණිණාන්තයන් පලාගෙන; **කැළල නො දක්වය්** = ඝාළඝයක් නො දක්වා; **මැදින් නික් මෙන්** = මධ්‍යයෙන් නික්ම යෙති; **පලපුවරු නො විදු** = ඵලඝ පදරයන් වෙධනය නො හොට; **වෙර නො හි** = ශරීරයෙහි නො වැටී; ('වෙර' යනු පාළි සංඝෘත දෙක්හි මැ සම 'වෙර' ශබද යෙන් භින්න වේ. '**කුවෙර**' යනු සලඝා බලනු.) **වොදනාපිහි=**

මෙහෙයිම් අර්ථයෙහි; **එකක්හට දු වනස්** = එකකු ගේ ද විනාශය; **එකක්හුගේ උනුවක්** = එකක්හුගේ ද අඳුවක්; **මා පියා** = මහ පියාණන්; **මුත්තායය සි සේ සි** = නායක (ශ්‍රේෂ්ඨ) මුත්තාණන්ගේ යනු කී නියාසි; **ගහණක්** = ගැන්මක්; **මුස්නට පසක්** = මිදීමට හෙතුවක්; ('කොළ නො වේ' යන මෙහි 'කොළ' යනු '**කුලෙ**' යන ද්‍රව්‍ය වචනය හා සසඳ බලනු.) **තුමහ මෙ මෙළෙසි** = ඉඛෙහෙම් මිය යාම්; **දෙ මහපට ඇඟිලියන්** = පාද ගත මහ ඇඟිලි දෙක;—

205. 'නිස්හි පිරිවතුදු' යනු '**නිස්සි පිරිවතුදු**' සි ගන්නේ. '**නිස්සි**' කියා හෝ. **නිස්සි පිරිවතුදු** = සිහි නැති වැ පෙරළෙත් නමුත්; **නො හැරිය හැකි සෙසින්** = හරනට නො හැකි වන පරිද්දෙන්; **ඉළිසැ** = සොයා;

206. 'කුමුදුවා කුමුදු' යනුයෙහි '**කුමුදුවා**' යනු අධික සි. **කුමුදු බැවු** = නිමග්නවූ බව; **දැල් ගහා** = දැල් ගා; **වැටැල් ලෙන්** = (වැට + අලු + එන්) වත්‍රිලොකයෙන්-පහන් එළියෙන්;

207. 'වත් අතුරෙන්' යනු '**වන් අතුරන්**' සි ගන්නේ. අන්‍ය වස්තූන් ද - අන්‍ය භූමි ප්‍රදෙශයන් ද යන අර්ථ සි.

208. 'අඛණ්ඩ භූමි වසු නම්' යනු '**අනෑ භූමි වසුනතර නම්**' සි ගන්නේ.

209. 'ගෙ අතුරෙන්' යනුදු 'ගෙ අතුරන්' සි ගන්නේ. ගෘහාන්තරයන් - වෙන ගෙවල් යන අර්ථ සි. **වැලි මඩහි** = (මේ වනාහි 'වාලිකා පුලිනෙ' යනුවට අර්ථ කී සැටිය. පාළියෙහි මේ දෙ ශබ්දය මැ සාමාන්‍ය වාචකාර්ථයෙහි වැටේ. 'පුලින' නම් ගඩොඇ සමුද්‍රාදියෙහි ජලයෙන් උපදවන ලද තීර යැයි සංස්කෘත කොෂ යන්හි දැක්වෙයි. පාළියෙහි දෙක එක්කොට දක්වන තන්හි විශෙෂාර්ථයක් ඇති බව සිතිය යුතු ය.) වැලිතලා මතුයෙහි; **සින් නෝ** = (සිනි + ඕ) කුහුඹුවෝ;—

210. 'ඇල් වැසි' යනු '**ගල් වැසි**' සි ගන්නේ. 'පාණ වස්ස' යන අර්ථ සි.

211. 'නො පිසියෙන්' යනු '**නොපිසිය සෙසින්**' සි ගන්නේ. **සුපඵාරාමයෙහි කාක්** = සකල පුෂ්පාරාමයෙහි; **නො පිසිය සෙසින්** = පවිත්‍රතය නො කළ ආකාරයෙන්-නො නෙළූ ලෙස; **සිත්ගිය සේ** = සිත් ගිය පරිදි; **ගස්කාගෙන්** = ගස් ඇති පරිදි දෙන්;

35. විඩූඩභයාගේ වත්.

උපැන් = නිෂ්පත්තිය – සිඹිය; **සස්වත කිරියැ** = සත්‍ය පත ක්‍රියාව යි – සැබෑ කෑරුවීම යි;

212. 'තුමා ඇවිකම් නිපයන කිරිය' යනු 'තුමා ඇවිවි කම් නිපයෙන කිරිය' යි ගන්නේ.

තුමා ඇවිවිකම් = සවකිය ප්‍රාර්ථනා කම්ය; **නිපයෙන කිරිය** = නිෂ්පාදනය වන ක්‍රියාව යි යනු; **ශූ සේ සි** = කී පරිදි වේ. (ආසිසි > ඇසිවි > ඇඟිවි > ඇඟවි > ඇවිවි යනු වේ. 'කොවිවි' යනු මෙනි.) **උච්හස්** = නැඟී සිට; සම්බුද්ධස්ය = මහා කොට නැඟී සිට; **අරජ් විදිය වැ සි සේ සි** = ආරබ්ධ විය්‍යී වැ යනු කී නියා යි; **සම්මජ්ජන** = ඇමදීමය; **පරිහණ්ඩකාරණ ඇ විසින්** = ගොම පිරිබඳ කිරීම් ආදි වශයෙන්; පිළිජ්ගිඤ්ඤි = පොඟණය කෙරේ; **ධම් සහුණෙහි** = ධර්ම සඞ්ඝණියෙහි; **සිතුපා සඞ්ඛෙහි** = චිත්තුප්පාද කණ්ඩයෙහි; **සම් වැජ්ජි කුසල චිත්තුද්දෙසයෙහි** = සාමාවවර කුසල චිත්තයන්ගේ උද්දෙසයෙහි; (උද්දෙස නම් ඒ ඒ ධර්මයන් නමින් මුළු කොට දැක්වීම යි.) **'එස්සො හොති වෙදනා හොති යන ඇ විසින්** = ඵස්සය නම් දැයෙක් වෙයි වෙදනා නම් දැයෙක් වෙයි යනාදි වශයෙන්; **නැඟි** = දෙශනාරූඪ වූ; **පරෝපනැස් කුසල් ධම්මුන් ගැනැ** = පරසබට අධික කුශල ධර්මයන් සඳහා; **කියන්** = කථනය කෙරෙත්; **මල් බිඳුන දෙවිදූන් හා** = මල් කඩන දෙවධිතාවන් හා; **බුන් මලින් සජන** = කැඩූ මලින් සදැලන; **නිදින්** = නිද්‍රායෙන්; **සංවේ** = සංවෙගය; **ඔත පුවන් සැණ** = ඔත්තප්පත සැණය – බියපත්වන සැණ; **සංවෙග නම්** = එනම් වේ; **සංවෙග උපන් ක්‍රම** = සංවෙගය උපන් පිළිවෙළ; **සියදිවින්** = සවරූපයෙන්–ඇති සැටියෙන්; **දැක්වියැවි වැ** = දක්වනුවට කැමැති වැ; **දෙවිපුත්** = දිව්‍ය පුත්‍ර තෙම; **බික් සිහියැ** = භික්ෂාටනයෙහි; **ගමවි ආ මහණුන්** = ගමට ආ භික්ෂූන් විසින්; **පතිපූජිකාව පවත් ජැනැ** = පතිපූජිකාවගේ ප්‍රවෘත්ති දැන; **නිවත් තැන් පුළුවුන් සේ** = උපන් තැන පුළුවන් පරිදි; **යන මෙතෙක් ගුණ** = මෙසේ දක්වන ලද මෙ පමණ පාඨයන්;† **පතිපූජි වැ** = පතිපූජිකාවැ; **මිනිස් පියෙහි උපන්නා දවස්හයි** = මනුෂ්‍යසථානයෙහි උපන් තාක් දවස් හා: **සංවේ උපන් සේ දක්වා** = සංවෙග උපන් පරිදි දක්වා; **උපතට කරුණු දැක් වියැවි වැ** = සංවෙගොත්පත්තියට හෙතු දක්වනු කැමැති වැ; **ධම්මුන් නො තහවුරු සේ** = සංසකාරධර්මයන්ගේ අසථිරබව;

† මේ අර්ථය තවද විමසිය යුතු යි.

213. 'හැඟියත්' යනු 'හැඟියන්' යි ගන්නේ. 'සලකන රහත්නට' යන අර්ථ යි.

උපජන සංවේ = උපදනා සංවේගය යි; **ජීවිපුරුතු කරුණෙන් මෙය යූ සේයි** = ජීවිතයාගේ පරිත්තබව-අල්පබව යැයි කියන ලද කාරණයෙන් මෑ යි යනු; **දිවිසිවි වනුවට** = ජීවිතයාගේ සථිතිය පිණිස; **ප්‍රියොව කරනුවන්** = ප්‍රයොග කරන්නහ්; **දිවි ගලනේ සිතයි** = ජීවිතය ගළිත වේ යැයි සිතා; **වලපිනවුන්** = විලාප කියන්නවුන්; **නහාපන සම්බාහනාදියට කරුණු** = නැහැවීම් අන්පා හැඹිම් ආදියට හෙතුවූ; **ඉත්ථිපුරිසාදි කාමගුණ**= සත්‍රී පුරුෂාදි කාමබන්ධනයන්; **හිරසැඳ සුවණණාදි කාමගුණ** = රන් සුවන් ආදි කාම බන්ධනයන්;

36. පනිපූජිකාව වත්.

විනයයුතු නැඟන් = භික්ම්වාලිම්ට සුදුසු ඥතීන්; **සා අන් ඇතියා** = සා දුකින් යුත් ආත්මය – සන්තානය ඇත්තහු; **සා සතන් ඇතියහු යයි සේයි** = සා දුකින් පෙළුණු ආත්මභාවය ඇත්තහු ය යනු කි නියායි; **නියර වැසි මිනියක්හු** = ප්‍රත්‍යන්ත වාසි මනුෂ්‍යයකු; (මිලිවස් – නියරි – පසල් දනවු – පිටිසර – පිටිනුවර–බිහිනුවර – පිටිපුර–බිහිපුර යනු පරියා.) **කොමු පිරුණු** = යව සුන්නෙන් පිරිගිය; **කබලු පුවක්** = කපලලඝ පූපයක් (රොටියක්); **නැරළු සුනුයෙන් කළ** = නාරිකෙළ චූණියෙන් කරන ලද; **කොමුය යෙත්** = කුම්මාසයෙකැයි කියත්; **පවස්** = පිපාසාව; **මසුරු බැලෙන්** = මාත්සය්‍ය බලයෙන්; **දැපිලි පැලි ඇතිසේයි** = හටගත් ඉදිගිය කොළබදු පඬුවන් සවභාව ඇත්තේය; **පඬු රෝ ඒය යූ සේයි** = පාණ්ඩු රොගය හටගත්තේය යනු කි නියායි; **නහර පතුළ සිරුරු ඇතියේ සි** = නහර ඇතිරියිය ශරීර ඇත්තේය; **මෙ බවට හියෙයිජ්** = මේ සවභාවයට පැමිණියේ නමුත්; **කිසිවෙක්හි** = කිසි වසතුවෙක්හි; **තණ්හා ඇතිවුව** = ආශා ඇතිවුවහොත්; **ද්‍රව්‍ය වියවන බියෙන්** = ධනක්ෂයවන භීතියෙන්; **විසිරවූ** = වාගෙඝාතය පවත්වා; **නො කිය හෙන බැවින්** = කියනුවට අසමර්ථවන හෙයින්; **තෙමුල් ගලන්නාක්හු වැනිය** = වචනය ගිලින්නකු වැනි යයි; **යූහු** = කිහු; **එක් මේ වාස ඇතියවුනට** = එක් මේ ජීවිතයෙහ වාසය ඇත්තවුන්හට; **බෙහෙවෙක්හි** = බොහොමයෙක්හි – බොහෝ වසතු විෂයෙහි; **අදහස් ඇති බැව්** = අධ්‍යාශය සම්පන්න බව; ('භූමන් – භූමා යන සංසකෘත වචනානුරූප ලෙස 'බොහොම' යනු සිඔය. 'බෙහෙව්–

බෙහෙවෙක්හි' යනු ඒ ඒ විහක්තීන් අනතවීමෙන් වන විකෘත රූප සි.) **ඉහු** = ඒ වීරි වාසී ජනයෝ; **කබලුකා** = කබලුපු කා; **තිට** = යුෂ්මතියට; **කම ගන කම්** = කුමන දෑයක් – කවර නම් වැඩක්; **කුම ගන තණ්හගක්** = කුමන තෘෂ්ණාවක්; **විනොය නොහු යූ සේසි** = විනොදනය කරන්නහු දැයි කී නියාසි; **මුළුළු සැඩොල්** = සම්පූර්ණ තණ්ඩුලයන්;—

(ට) '**මුළුළු සැඩොල්**' යනු 'සකල තණ්ඩුලෙ' යනුවට අවී කී සැටිය. පාළියෙහි සංසකෘත 'ශබල' ශබ්ද පසීය 'සකල' ශබ්දයෙකුත් තිබෙයි. 'සකල' යනු 'කැබෙලි' යන අර්ථ සි. දෙකට කැඩුණු සහලුත් තබා සුනුව ගිය සහල් ගෙනැ යයි ද අරුත් ගත හැකිය. සිතා බලනු මැනවි.

බුන් සැඩල = ඡින්න තණ්ඩුලය – සුන් සහල්; **උදුන් හා ඇතිලියනුන්** = එප් හා කබලුත්; (අතින් දූරිය හැකි තලි – ඇතිලි යයි සලකමු. අතළය මෙනි.) **හිදිහස් අඟුළු** = දෙර පොලු හා අඟුළයන්; (සූචි > සිදි > හිදි > ඉදි යනු වේ. ඉදි දෙර – ඉදිකඩ යනාදිය සසඳ බලනු;) **හිදි අඟුළු** = හිදි යයි කියනලද අඟුළු; **නිපොටි කොටැ** = කෙලඟ කම්පිත නැතියකු කොට; **මසුරු කෙලෙස් පිරිසුඬන්** = මච්ඡරිය යැයි කියනලද කිලෙස පරියුත්ථානයට; (පරියුත්ථාන නම් කුසල් සිත මැඩගෙන නැඟී සිටීම සි. 'වොරා මඥෙ පරිසුට්ඨිංසු' යනාදියෙහි මෙනි;) **ජැල් කවුළු දෙරෙහි** = ජාල කවාටසමීපයෙහි; **ළමස්** = හෘදය මාංසය; **වෙවුලි** = වෙපථුග්‍රහණය කෙළේය; **කැපිය යූ සේසි** = කම්පිත විය යනු කී නියාසි; **මෙබඳුවන් මෙ** = මෙවැනියන්ට මැ; **ඉලිය නුවන් මෙ** = ඉල්ලන්නවුන්ට මැ; **සැක්මෙනුයෙහිඳ්** = සක්මන් කරන්නෙහි ද; **සක්මි** = වඩකමනය කෙළේය; (**සක්ම** – සැක්මි මෙහි යන ධාතු සි.) **දුමනුයෙහිදු** = දුම් නහන්නෙහි ත්; **සමව පතුළ දුම් ඇතියේ** = එසසේ පැතිරිනිය දුම් ඇත්තේ; **පූ දෙවි කනින්** = පූජදබ්බිකණණයෙන් – කැවුම් හැඳි කොනින්; **කුඩ කුඩා කබලු පිසවන පියොව්හි** = කුඩා කුඩා කබලු පිසවාලන ප්‍රයොගයෙහි; **උකැවියේසි** = උකකණ්ඨිත වූයේ; **කෙළවර** = පරා කොටිය; **තණ්හා ඔහි** = තෘෂ්ණාව ජින්න වැ ගියාය; **ගම් සෙසින් පුලේ ද** = යම් පරිද්දෙකින් ඵුටිත (විකසිත) වැ ගියේ ද; **එසෙසින්නම පුළ කොටැ** = එපරිද්දෙන් මැ විකසිත කොටැ; **රැසි ඇති හොත්** = රැවිය ඇති කල්හි;

214. 'සිට දෙරණ' යනු '**සිට ගෙරෙණ**' සී ගන්නේ. **සිට ගෙරෙණ ලවා** = සෙටසි ඝරණිය යොදවා; 'ඝරණී භරියා පියා' යනු කී හෙයින් ඝරණී හෙවත් ගෙරෙණ නම් භාය්‍යාව සී ගන්නේ.

හිඟු හිස් = නිසොසණී සිසයෙහි – හිණි මූදුනත; **ඔතඟ** = හත්තඟයට – බත් කිස කරන තැනට; **හම්මන පලඟක්** = යෙහෙන (සෑහෙන) පමණක්; **යත්තෘකාන අත්ථෝ** = යම් පම් ණෙකින් ප්‍රයොජන වේද; **තත්තකං ඛාදි** = එපමණක් කෑයේය; **පෙරවින් හළුවා** = ඉදිරිපිට හරනා ලද්ද; **බැහිල් කැනෙක්හි** = පබ්භාරට්ඨානයෙක්හි; ('නතුවැ වළවැ නිබෙන තැනෙක්හි' යනු ජාතක ගැටපදයි. 'බැහිල' යනු 'පබ්භාර' ශබ්ද සම්භූත සිංහල ප්‍රාකෘත වචනයෙකැයි ගන්නේ. පජිතාගුහාගය ප්‍රාග්භාරනමැයි කොෂාගත යි.) **ඉඤ්ඡි** = සිඤ්ඡනය කෙළේය–විකිරණය කෙළේය යු සේයි; **නො කල කිරැවා** = වෙහෙසට පත් නො කොට; **මිසු මැසි ජැයෙක්** = මී මැසි ජාතියක්;

215. .'රස් රොන් හා මූසු රජ' යනු '**රජස් රොන් හා මූසු**'යි ගන්නේ. 'රජස් යයි කියන ලද රෙණුයෙන් මිශ්‍ර වූ' යන අර්ථ යි.

සුරු කරණෙන් = වරිතය කරණ කොට ගෙන; **ගෙ නැති මහණ** = ගෙයක් නැති ශ්‍රමණ තෙමේය; **අක්ඛික්** = අක්ඛරිකා වක්; (**අක්** – **අක්ඛික්** – **අකුරු** – **අකුරක්** යනු පරියා. **අක්ඛ** – **අක්ඛර** – **අක්ඛරිකා** යන පාළි වචන හා සසඳනු. අක්ඛික් නම් අළුත්ගුව යි.)

216. 'දෙවන බදු' යනු '**අදන බඳු**' යි ගන්නේ. **අදන බඳු** = අභ්‍යඤ්ජනයක් වැනිවූ; **වන පිළි සෙයන බෙහෙත් උවමි විසින්** = වණ පටිච්ඡාදන හෙසජ්ජොපමා වසයෙන්; **සතර තරන්නට** = සතාර තරණයට; **සෙස් ඇසි** = සෙසාදි වූ; **හද ඇති කම්ඨින්** = අජ්ඣත්තික භාවනානය; **පිරිමදුනේ** = විතර්කාහත කොට බලනුයේ; **දිටු ධම් සුව වැහැර** = දිට්ඨ ධම්මික සුඛ විහාරය – ඉහාත්මයෙහි සුවසේ විසීම; **දිව්‍ය බ්‍රහ්ම සුඛ විහාර යෙන්** = දිව්‍ය විහාර බ්‍රහ්ම විහාර යන සුඛ විහාරයන් අතුරෙන්; **එක් තරහය යූ සේ සි** = ඒකාතරයකට යනු කි නියායි; **දෙ ජෙන්** = දෙදෙන; **කොරඹු** = බඤ්ඣයෝය; ('ඛොර' යන සංස්කෘත වචනානුසාරයෙන් 'කොර' යනු සිඛ යි.) **බකත්ගු** = වක්වූ අත් ඇතියෝ ය – බකළයෝ ය; **වැහැජියෝ** = විසම ඇස් ඇත්තෝ ය; ('වි ඇසි' යනු මෙහි ප්‍රකෘති රූප යි. 'විසමච්ඡි' යනු සිංහල ප්‍රාකෘතයෙහි 'වැහැජි' විය හැක්ක) **ජා පිළඟ ඇති** = හටගත් පොළ ඇති;

37. මසුරු සිටුහු වත්.

තෙජා = තජිනය තෙරෙයි; බවයි යූ **සේයි** = බිය ගන්වයි යනු කී නියාය; **පැසුඵ හැබ්‍රහි** = පශ්චාද් ගහීයෙහි;

217. "පවිවිසඝ මනුසසානං' ඝාමීඵියෙහි සාමි වචන'' යනුවෙක් මෙහි පැනෙයි. එය '**මනුසෙස**' යි උපයොග බහුවචන ඝටයුතු බව ත් ඊට අනතුරුවැ '**පුවිඡිඝා**' යනුවක් අඛ්‍යාහාර ඝටයුතු බව ත් මේ නරනාථයෝ කියත්. මෙයින් එසල පාළි අට්ඨවාහි ආ මහත් උහනඵයක් පිරිමසා ලූ සැටි හැඟෙයි. මෙහි බුදුනට නිමනත්‍රණය කැරවූවා ගැහැවි දුවකි. එහෙයින් ගෙය දෙර පිරිසිදු ඝටයුතු වූයේ ඇය විසිනි. එහෙත් 'පවිවිසඝ මනුසසානං ගෙහං අලලූ ගොමයෙන උපලිම්පිඝා' යන අට්ඨවා පාඨයෙන් හැඟෙන්නේ අසල් වැසි මිනිසුන්ගේ ගෙයක් අමු ගොමින් පිරිබඳගත් බව යි. මේ අනුවිතාඵිය බැහැර කරනු පිණිස 'මනුසසානං' යනු '**මනුසෙස**' යි ගෙන එයට අනතුරුවැ 'පුවිඡිඝා' යනුවක් ඇර යොදනුවට කිහ. එසේ කළ 'අසල් වැසි මිනිසුන් පිළිවිස සිය ගෙය පිරිබඳ ගැන්වූ බව හැඟෙයි. මේ පාඨය මුද්‍රිත දම්පියා අට්ඨවාවෙහි එන්නේ 'පවිවිසඝා මනුසසා තං ගෙහං' යනාදි වශයෙනි. එවිට 'අසල් වැසි මිනිස්සු ගැහැවි දුවගේ ගෙය පිරිබඳ ගත්හ යි පෙරට ත් වඩා අනුවිතාඵියෙක් හැඟේ. එහෙයින් අට්ඨවා පාඨය '**මනුසසානං**' යි ශුඛ ඝටයුතු වැ තිබේ. පරණ පාළි අට්ඨවාහි එන යටකි උහනඵය පිරිමසා ලීමට මේ නරනාථයෝ මහත් ප්‍රයාසයක් යෙදූහ.

218. 'මෙසෙසින් ගත දුවෙක් ඝිත්තිය ගෙහෙ මනුසසානං පවිපුවිඡිඝා සඤාරාහඵි හිඳුන ආසන පැනවීහ' යනුදු පොත්හි එන ආකුලව්‍යාකුල පාඨයෙකි. '**මෙසෙසින් ගත එක්ඵිති ගෙයි මිනිසුන් පිළිවිසැ සඤාරහඵි හිඳුන ආසන පැනවීහ**'යි ශුඛ කොට ගත මැනවි. අර්ථ සුගම්‍ය යි.

හෙළටුවා හා සිමියෙයි = පුරාණ හෙළටුවා හා සම වෙයි; **මේ දෙසෙසින්** = මේ විප්‍රකාරයෙන්; **පරිචය නැති මිනිස්සු** = පුරුදුදක් නැති මනුෂ්‍යයෝ; (පරිචය > පුරුජු > පුරුදු යනු වේ.) **පස් පිහිවියෙන්** = පඤ්ච පතිට්ඨිතයෙන්–පසඟ පිහිටුවා ලීමෙන්;

219. 'සිත් නො ගැන්විය නොහේ' යනු '**සිත් ගැන්විය නො හි**' යි ගන්නේ. **සිත් ගැන්විය** = සිතට ගැන්වීම පිණිස; **නො හි** = අසමර්ථ වි;--

220. 'හැම්මිය නොහෙන්නේ' යනු '**හැම්මිය නො හිණි**' යි ගන්නේ.

හැම්මිය = සඤ්ඤාරණය කරනුවට; **නො ගිණි** = අසම්පී ය; **කළුවනැයි** = කාලඤ්ඤූ නොමෝ; **සිරි නැතිය යූ සේයි** = නිශ්ශ්‍රීක නැහැත්තිය යනු කී නියාසි; **ආජීවකයා වජන් අනු සැරැ** = ආජීවකයාගේ වචන සිහිකොට; **පුළුවූ සිතැයි සේ සි** = පුථුභූත වූ (නානාරම්මණයෙහි වෙන් වෙන් වැ ගිය) සිත ය යනු කී නියාසි; **විරැජ්ජනාගේ** = විරොධි ජනයාගේ; **නො සැමැරැ** = සුමරණය නො කොට – සිහි නො කොට; **මැරුමැ සිඳුන බඳු** = මම්මෙඡ්දනය කරන්නාක් වැනි;

221. 'තෙපුලින්' යනු '**තෙපුලන්**' සි ගන්නේ. ලපිතයන්–වචනයන් යන අර්ථ සි;

කෙණෙහි අහර = කවඵු භික්ඛාව – හැඳි බත; **වත් තෙරණට** = උපජ්ඣාය තෙරවරණට; (උපජ්ඣාය ථෙර > උවජ්තෙර වජ්තෙර > වද්තෙර > වත්තෙර යනු වේ.) **පොහොවරැ** = උපොසථාගාරයෙහි; **සමාධි විවසුන්** = සමථ විපස්සනාවන්; **කටැවි බැවුහි යැ යූ සේයි** = කරනු කැමැති බැවුහි ය යනු කී නියාසි; **කියැහැවියහට** = කෙබඳු සවභාවක් ඇතියාහට; **රැ දෙවෝ** = රතනත්තිවයෝ – රැ දහවල්හු;

222. 'රජ් රජ්' යනු පොත්හි එසි. 'රජු රජු' සි අඩොලිපිහි පැනේ. භාවි සිළුම්ණි – සියබස් ලකර ආදියෙහි සංසකෘත 'අජස්‍ර' ශබ්ද පසිාය වූ 'අරජ-අරද' යනු පැනෙසි. 'රජ් රජ්' 'රජු රජු' යනුත් පිළි ගතයුතු පාඨයෙක්ද? 'අරජ් අරජ්' කියා හෝ 'අරජු අරජු' කියා හෝ ශුබ්ධ වියයුතු යැයි ඇපි සලකමු. මෙහි අකාර ලොපය අසඛ්ඛත යැයි හැඟේ. නිතර නිතර යන අර්ථ සි. **විවස්නෙහි** = විපස්සනායෙහි;

38. මාතික (පාඨික) ආජීවකයා වන්.

වඳිනාවි = උපඨානයට; 223. 'අබ්‍රහ්මචරිය විරති හා විකාල භොජන පියවිඳින් අභිසෙස දක්වන්නට කියූ සේ ය' යනු පොත්හි තිබෙසි. ධම්මපදට්ඨකථායෙහි 'අනාගාමී අරිය සාවකානං හි සමාදානවසෙන උපොසථ කම්මං නාම නත්ථි, මඤ්ඤතෙව තෙසං බ්‍රහ්මචරියඤ්ච එක භත්තිකභත්තඤ්ච ආගතං' යනුයෙහි අදහස් ගෙන ගැළපූ වාක්‍යයෙකි මේ. පොත්හි එන වාක්‍යයෙන් කියැවෙනුයේ 'අබ්‍රහ්මචර්‍යායෙන් වැළකීම හා විකාල භෝජනය අනහැර දැමීමෙන් පැන් ඉසීම දක්වන්නට කී පරිදි යැ' යන අදහස සි. අබ්‍රහ්මචරිය විරතිය එසේ වේවා. විකාල

හොජනය හැර දැමීමෙන් පැන් ඉසෙන්නේ කා හටද? යට දැක්වූ අට්ඨකථා පාඨය ඔන්සේ මෙහි ශුඛිය අපට මෙසේ වැටහේ. **'අබ්‍රහ්මචරිය විරති හා විකාල භොජන විරති ඉයවින් මෙ ආලස දක්වන්නට කියූ සේ යැ'** යි. අබ්‍රහ්මචර්‍යාගෙන් වෙන් වීම හා විකාල් බොජුනෙන් වෙන්වීම (අනාගාමීනට) සවභාගෙන් මැ ආගත පරිදි දක්වාලීම පිණිස කී පරිදි වෙයි' යනු අර්ථ යි. අනාගාමීන්ට ශ්ලකි විරතිද්වය මාගීයෙන් මැ සිඛ යි. එහෙත් ගිහි ආයර්‍යයෝ පොහෝ දිනයන්හි චාරිත්‍රවිධි පාලනය පිණිස උපොසථඛ සමාදානය කෙරෙති යන අදහස මතු වාක්‍යයන්ගෙන් ගතයුතු.

දුලු සියුසස් ඇතියේයි = දක්නාලද චතුස්සත්‍යය ඇත් තෙක් වූයේ ය; **නොහොත් පසක් කල ලොවුතුරා ධම් ඇතියේයි**= නැතහොත් ප්‍රත්‍යක්ෂ කල මාගීඵල නිර්‍වාණ යන ලොකොත්තර ධර්‍මයන් ඇත්තේය. **හිතාහිතයෙහි** = වැඩ අවැඩ දෙක්හි; **සේ වූයේයි** = දක්ෂ වූයේ යි; **බරහු** = බර වූවාහු වෙත්.

224. 'ජනවත්' යනු 'ජනුවවත්' යි ගන්නේ. **කතයුතු නො කටයුතු ජනුවවත්** = කතීව්‍ය අකතීව්‍යයන් දැනගැනිමට ත්; **බැරැයිසේයි** = බරය යනු කී නියාසි.

රජගෙයි සරන තන් නම් = රජගෙයි හැසිරෙන තන තුරු වනාහි; **සදෙස්** = දෙව සහිත ය; **හඳුරම්හයි** = පරියාපුණනය කරම්හ යි – පුහුණු කරම්හ යි; **උදෙස්වව** = (මෙයට වඩා අඩොලිපිගත **'උදෙසව'** යනු මැනැවි.) පාළිය කියා දෙනු මැනව; **හැදුරියයුතු බණ** = පාඩම් කැරැ ගතයුතු ධර්‍මය;--

225. 'ඇජරා පුණුස්වා' යනු **'ඇජරා පුණුස්වූ'** යි ගන්නේ.

ඇජරා = ආචර්‍යයීවරයාව; **පුණුස්වූ** = පවිදුඡාපනය කලා ය – පාඩම් දුන්නිය; **හජාල තැන්** = සංධාරිතස්ථානයන්; **ඇජරාව** = ආචාර්‍යයා හට; **නියොදෙ යූ සේ යි** = නියාදනය කලාය – පාවා දුන්නිය යනු කී නියාසි; **පිරිහුන්** = පරිපූර්‍ණ වූ; **වන් හා සඨන් ඇතියේයි**; = වර්‍ණ හා සංස්ථාන ඇත්තාවූ; **ගිරිනිල්** = ගිනිතිල්ල; **සුතමුවා සඳුණ ගඳ** = ශ්‍රුතයෙන් උපන් ඥාන නමැති සුගන්ධය; **තැගමය** = ත්‍යාග ගුණයෙන් උපන්; **දන්ගඳ** = දාන සුගන්ධය;

(ටා) **'නිල් මහනෙල්'** යි මෙහි පැහේ. බොහෝ දෙනෙක් 'මිහනෙල්' යනු 'මහානීල' ශබ්ද පඨීාය යයි සලකති. එසේ හොත් 'නිල්මහනෙලැ' යි කී කල පුනරුක්තතා දෝෂයෙන් දූෂිත වැ යෙයි. එසේ හෙයින් මේ දුෂ්ප්‍රයොගයෙකැයි කියන්නෝද වෙත් මැයි. මෙහි නිසැක ශබ්ද ප්‍රයොගය මතු **කොසොල් රජහු වත්හි** එන්නේ ය. **"කුමුදුප්පලානිව, සියුම් මහනෙළුහු"** යනු ඒ පාඨ යි. මෙහි ලකාරය ළකාර වියයුතු. **'මහනෙළුන්'** යනු **'මහානළින'** ශබ්ද පඨීාය හෙයිනි. **මහනෙල්-මහනිල් යන** විකෘත රූපයන්ට පැමිණියේ **'මහනෙළුන්'** යන රූපය මැ බව දැන් කාහට ත් පෙනී යා යුතුය.

39. ජතාපාණී උපාසකයා වත්.

මෙතෙක් තැනැ = මෙ පමණ තන්හි; **යානයෙන් යනු වට කරුණු** = යානයෙන් යාමට කරුණු තිබෙයි; **පාදචාරී වැ මේ** = පයින් මැ යන්නියහ වැ; **සැර අනුරුවින්** = වාරිකානුරූප පරිද්දෙන්; **අහිරති ඇති තා දවස්හි** = ඇලුම් ඇති පමණ දවස්හි – කැමැතිතාක් දවස්හි; **අනන් මන** = ඔවුනොවුන්ගේ; **බුහුනන්** = භගිනීන්ගේ–නැහණියන්ගේ; **සැම්මයෝ** = වල්ලභයෝ වෙත්; **සැලිය නො හැකියෝ** = සොලවනුවට නො හැක්කාහ; **ඇලළිය නො හැකියහ යූ සේ සි** = ආලොළනය කරනුවට නො හැක්කාහ යනු කි නියාසි; **මඟ නිම ඇසි** = මාගී නිමානාදිය; **පිළියෙළ කොටැ** = සම්පාදනය කොට; **එබඳු පෙළෙන්** = ඔවැනි ජටායෙන්; **පස් සැලණින්** = පසඳව සාලාභණයෙන්; **සමන් වියසැ** = යුක්තවූ තැනැත්තියහ; **කෙහෙන් සලණ වියසැ** = කෙශයන් සරණ කොට ගෙන සුන්දර වූවක; **මොණොර පිල් සලඹ බඳුවෝ** = මයුර පිඤ්ඡ සලාපයක් වැනි වූහ; **ඔට මස්** = ඔඨමංසය – තොල්මස; **මැවිවැල්** = බිඹු වැලෙක්හි – නො වක්කා වැලෙක්හි; **වැල්බඳු** = පැසුණු ගෙඩියක් වැනි; **සුවුණු** = සම්ඵුසිත වූයේ වෙයි – මනාකොට පියවී ගියේ වෙයි; **නැඟි බැව් නැති වැ** = උද්ගතවූ බවක් නැති වැ; **සොමෝ** = සම්වූහ; **සම කොටැ සුන්** = සමසේ සිඳින ලද; **සක් පතක් සෙයින්** = සඞ්ඛ පත්‍රයක් මෙන්; **සැළිය** = සාලවණී වූ සත්‍රියගේ

(ටී) 'වණණසාදිහි අවිලිත්තෙතා එව ජිවිවණෙණා' 'විලවුන් ආදියකින් නොවර නො ගත්තාවූ මැ සිවි පැහැය' යනු දම්පියා අටුවායෙහි ආයේ ය. 'වණණාදිහි, සම්වන් ඇසින්'සි මෙහි පැහේ. මෙයට වඩා අටුවා පාඨය තැනවි හොබනේ ය – **පරිත්‍යාග** සි.

සම්වන් ඇයින් = නීලවණ්ණාදියෙන්; **හෙළලිය** = ඔවලවූ සත්‍රියගේ; **අටතුරාසියක්** ඔමණන් = අටක් අධික කොට ඇති සියක් බමුණන් – අෂ්ටත්තරසතයක් බ්‍රාහ්මණයන්; **පාළ වැ සැණ කෙළන දවස්** = ප්‍රකට වැ ඡණ ක්‍රීඩනය කැරෙන දිනයෙහි; **කෑහිත් නො දක්වන** = කොහිත් දෘශ්‍යමාන නො වන; **කුලදූන්**= කුලසම්පන්න දුහිතෘන්; **කාටත් හටපු** = කවරක්හු හටත්; **නොඹුවහ වැ** = අව්‍යවහිත වැ; (ව්‍යවහිත > වියවහ > වුවහ > ම්වහ යනු වේ.) **සැණ කෙළන දවසැ යි සේ යි** = උත්සව ක්‍රීඩනය කැරෙන දිනයෙහි ය යනු කී නියායි; **පිරිබෙවු කරම්හ** = පරික්ෂේප කරම්හ – වට කරම්හ යි; **සමජකුල දරුවන්** = සමාන ජාතික කුල කුමාරයන් විසින්; **මල්දමින් පිරිබෙවු කළතන්හි පටා** = මාලාදාමයෙන් පරික්ෂේප කළ ස්ථානයෙහි පටන්; **ඔවුන් අයන් වනු** = ඔවුන් සන්තකවීම; **සිරිත්ලු** = චාරිත්‍රයක් ලු; **උදෙසන වියෙහි**; කියනු ලබන – බැවහර කරනු ලබන වයස්හි; **අලස ජයි ඇතියි** = අලසස්වභාව ඇත්තියක; **කුසී සැහැවිය යි සේ යි**= කුසීත ස්වභාව ඇත්තියක යනු කී නියායි; **පස් ඇතක්හට** = ඇතුන් පස් දෙනකුන්ගේ; **බැල ඇතිසේ** = බල ඇති බව; **නො ජීවිය සුතුවට** = දුවනට අයොග්‍ය බවට; **කස ගලා** = කවඩ ඝටනය කොට – අමුඩු ගසා; **ණිකිය** = හෙම්හිට; **ඇන් ලෙළහෙයෙන්** = ඇතක්හුගේ ලීලායෙන්; **පමණ ගමණින්** = පමණින් යුත් ගමනින්; **නාති විලඹ ගමනින්** = ඉතා පමා නොවූ ගමනින්; **පච්චඞ්ගයන්** = අප්‍රධාන අවයවයන්; **විකබඩුවමෝ නම්** = විකපත් කටයුතු බඩු නම් වෙමු – විකිණියයුතු බඩු නම් වෙමු; (**'යොගඟසකට'** යනුයෙහි යොගඟ නමුත් සකට නමුත් රථය මැයි. මෙහි **'යොගඟ'** යනුයෙන් අඤ්චරථය ද **'සකට'** යනුයෙන් ගවයන් යෙදූ රථය ද ගන්නේ.) **කැණ තැන ඇතියා** = කාකණ්ණිකයක්හුගේ ස්ථානය ඇත්තාවූ –කාකණ්ණිකයක් සමාන වූ; (සංස්කෘතයෙහි **'කාකිණ්ණි'** යි එයි පණමෙන සතරෙන් කොටස කාකිණි නම් වේ.) **විදුරු කෙළ සේ** = වජ්‍ර කොටියක් බඳු; **මුල් පණ්ඩිතින්** = මුල් ප්‍රාඥයාවෙන්; **සමන් වී** = සමපන්න වූවා; **වජාල** = විධාන කළාය; **මෙහෙල පහසින් නම්** = මහාලතා පසාධන නම් (මහාලතා > මහලිය > මහෙල > මෙහෙල' යනුවේ); **නික් දහසෙක්** = නිකඛ සහස්‍රයෙක්; **නිකෙක් නම්** = නිෂ්ක යෙක් නම්; **පස් හුනෙඟ යෙත්** = පසුව සුවණ්ණියෙකැයි කියත්; ("කෙමෙ . පසුව සුවණ්ණෙණ ව නිකෙඛා නිත්ථි පසාධනෙ' යිද 'සුවණ්ණෙණා පසුව ධරණං' යිද නිඝණ්ඩු යි.) **සතරමස** = සාර මාස යක් හුගේ; **වියඵවක්** = ව්‍යතිශක්තයක් – මිලිතයක්–එකතුවක්;

චතුන්නං මාසානං = සාර මාසයක් හුගේ; **සමාහාරෝ** = සංහෘතිය –සංක්ෂේපය – එක් කොට සැලකීම; **චාතුමාසං** = එනම් වේ; **සිය හ ගෙහු** = සතත සොසිත වූ; **සැණ ඇති වන් වී** = උත්සව ඇතියකු මෙන් වූයේය; **සමන්ති නාවෝ** = සම්‍යන්න නාවකයෝ; **බත් බජන ඇයි සමන්ති** = බත් බෙදීම් ආදි කම්‍යන්තයන්හි; **යුත් සැමියහ යූ සේ සි.** = යෙදුණු සාර්මිකයෝ වෙත් යනු කියයි; **පිළි කොටාරන්** = වසන්‍ර කොෂ්ඨාගාරයන්; **පිළි වවිති යන්** = වත් වැටි; **ගැටවවුවෝ** = ගණ්ඨිකාවට්ටයෝ – ගණ්ඨි ගැටයෝ; **මළහු** = පාසයෝ;—

(වී) මේ වනාහි 'පාසකා' යනුවට අර්ථ කී සැටිය. සංස්කෘත යෙහි 'පාශ' යනු මෘග විහගාදීන් බඳන රැහැන් වෙසෙසෙහා පවත්නා බැව් කියති. 'පාශක' යනු පස ඇටට නමි. පාළියෙහි 'පාස – පාසක' දෙ ශබ්දයන්ගේ මෑ අර්ථ සම යි. දෙබස්හි මෑ බහ්‍වන්‍නාර්ථය එකසේ මැයි. කොඤපාශ – කණ්ඨිපාශ – පාශපාණි – පාශී යන හැම ප්‍රයොගයෝ මෑ බහ්‍වන්‍නාර්ථය මුල්කොට ගෙන නිපන්හ. මෙහි එන 'පාසක' ශබ්දය ද එසේ මැයි. 'පාශ' නාම යෙන් දැක්වෙන රජ්ජු විශෙෂයට 'මළපුඩුව' යනු දෙශභාෂා යෙහි වහර වේ. පූර්‍වයෙහි 'මළපස – මාරපාස' යි ව්‍යවහෘත බැව් අනුමාන කළ හැක්ක. උතුරු මැදයෙහි කෙවල 'මළ' යනු අදත් ඒ දැලට කියැවේ. මළය තබන භාණ්ඩයට 'මළ භාණ්ඩය' යිත් එසේ මෑ කියැවේ. බහ්‍වන්‍නාර්ථවාචී පරපදය ජරපත් වැ මරණවාචී පූර්‍ව පදය ශෙෂ විය. කල් යත් යත් හෙමැ පාශාර්ථයෙහි අධ්‍යාරොපිත විය. එහෙයින් 'මළ' යනු සාමාන්‍ය 'පුඩුව' යන අර්ථයෙහි හෙළි ණැයි ඇපි සලකමු.

එක් යතුරෙක් = එක් යන්‍ත්‍රයෙක්; **ගලවළුයෙහි** = ගල වාටනයෙහි – ගෙලවළෙහි; **දෙදන් හිසැ** = උරහිස් දෙක්හි; **දෙ වැලමිට** = වට්ටමුඛිවයෙහි; **දෙකිළි ඇලයෙහි** = උභයකට් අංසයන්හි; **දකුණු පියෙහි** = දකුණු පියාඹයහි; (මේ මෑ හෝ පාඨ යි.) **පඛළමුයේ** = ප්‍රවාලමය වෙයි.

226. 'පිඤ්ඤ නම් පිල්' යනු 'පිඤ්ඤ නම් පිල්' යි ගන්නේ.

පත් නලහු = පියාකුරු; **කකුල්හු** = කොණ්ඩයෝ; **අත් කම් මිල** = අතින් කළ කම්‍යන්තයට දියයුතු මිලය – කූලිය; **දියයුතු තා** = දෙනුවට නිසි සියල්ල; **පවපිළි හස් නිහිදි පිළි පිරුණුවන්** = පවිට වසන්‍රයෙන් හා කොෂ්ඨාශය වසන්‍රයන්ගෙන් පිරිහියා වූ;—

(වූ) **කෙතෙශෙය** නම් කෑම් කොෂාදියෙහි උපන් වියනු ය. එයට 'තිහිරි පිළි' යයි බොහෝ තැන යෙදී තිබේ. '**කොස නම් තිහිරිපකි**' යනු මූගලන් වියරණ සන්නයෙහි ආයේය. '**කොසානං, තිරිපතූන්ගේ**' යි පඤ්චිකා ප්‍රදීපයෙහි ආයේය. '**තිහිරි පිළි, කොසෙයෘං කිම්ඡං**' යනු පාළි නිඝණ්ඩුයෙහි ආයේය. පණුවන් විසින් සිය වාසයට සිය සිරිරින් මැ උපදවාගත් හුයින් නිපැයෙන කදල්ල 'කොෂ' නම්වේ. ඒ කොෂය ඵලවාචී 'පක්' යන නාම යෙන් කියැවේ. මෙසේ කැදලි සාදගෙන දෙවෙන පණුවන් ගෙන් 'විරි – විරිකා' යන නාමයන්ගෙන් හැඳින්වෙන රැහැයි වර්ගීය ප්‍රධාන තැනක් ගනී. තද්‍රූපවාරයෙන් එවැනි හැම පණුවන් කෙරේ මැ 'විරි – තිහිරි' යන නාමය ආරොපිත යි. එහෙයින් '**තිහිරින්ගේ පක්** (ගෙඬිය) = තිහිරිපක්, තිහිරිපකින් උපන් පිළි= **තිහිරි පිළි**' යයි දතයුතු. **විරි > ජිරි > ජිහිරි > දිහිරි > තිහිරි** යි සිංහල ප්‍රාකෘතානුගත ආගතප්‍රකාරය ගන්නේ යි.

පහසින් ගන්වන දසුන් = ප්‍රසාධනයන් ගන්වන දසින් – අබරණ වඩන දැස්සන්; **සුළු ගොවුදෙහි** = චූළ වජ යෙක්හි; **අනන්මන ගහටනුවෝ** = ඔවුනොවුන් සවිටතය කරන්නාහු; **හඬා** = සෑහේ; **වජාරන ලදු** = විධාන කරන ලද්දේ ය; **හැම සේණි කුලන්** = සියලු මෙහෙකරු කුලයන්; ('සේණිහි නම් ඒ ඒ කර්මයි යුත් කුලවැසියෝ;) **ඇපයන්** = ආවාපයන්; **විචාර කටයුතු** = තතු පිරික්සිය යුතු; **ණියන්ගේ** = යෙහෙළිණියන්ගේ; **පොෂස්** = පොථනය කොට – පළා; **ශක්ති අනුවිවින්** = බලානුරූපපරිද්දෙන්; **පොහොසත් බැවැ** = පහූසන්න භාවය යි – බොහෝ දෑය ඇති බව යි; **වත් ඇති බැවැ** = ධනවන්ත භාවය යි;

227. 'සබ්බත්ථ, හැසව ගියා කොටැ' යි පොත්හි තිබෙයි. අටුවායෙහි 'සබ්බත්ථා මෙව' යි තිබෙයි. 'සබ්බත්ථ' යනුවට වඩා 'සබ්බත්ථාං' යනු මැනැවි. **සබ්බත්ථකමෙව** = නිරන්තර කොටැ මැ යන අර්ථ යි. 'හැසවැ (හැසව්) ගියා කොටැ' යනුත් එ මැ අර්ථ යි. සුසංයුක්ත වැ සංහත වැ ඝන වැ ගියා කොට යි අරුත් ගන්නේ.

හිකුන් වෙළඹක් = සිකඛිත වළවාවක් – භික්ෂූණු අස් දෙනක්; **අසන් වෙහෙරැ** = ආසන්න විහාරයෙහි; **අජේලු මහණුන් කෙරෙහි** = අවලස ග්‍රාමණයන් විෂයෙහි; **හුදු කිරිබත්** = පැන් හුමුසු කිරිබතක්; **තුමා ගත සෙයින්** = සවකීය ලබ්ධිය පරිදි; **විළි බිඳින්** = නිරිඔතප්ප දෙකින්; **පියන ලදුවෝ** =

වර්ජනය කරන ලද්දහු; (කිරින් යන තන්හි **කිර්** යනු ප්‍රකෘති රූප සි.) **හුස්** = නැඳි තොමෝ; **ගරුහා කොටැ** = ගඟා කොට; **මහකළුවන** = මහා කාලකණ්ණියක්; **මි ඔන් කිදිබන්** = මී ඕනාලද කිරිබත්; **ඉක්ම පසස්ව** = මෙහෙය ඉක්මවා කැමැති වුව මැනැවැ යනු; **යූ මස් සි** = කී නියාසි; **පෙර කල කැමින් නිවන්** = පුරාණයෙහි කළ පින් කැමින් උපන් ('වරජ නිවරජ' යනු මෙන් මැ 'වරජ් නිවරජ්' යන පාඨ ද මැනැමිය.) **සසායවි** = ශොධනය කරව්; **ඉළියවසි සේ සි** = සොයව යනු කී නියාසි; **'වැළඳා විජාතා' සන සසඳ මතුවකුන්** = වෙළඹ වැදූ ය යන හැඟීම් පමණකුන්; **ඉක්බිති ඉඟහි** = අනන්තර ගෘහයෙහි; **වුවානම** = විද්‍යමානයනට; **පිරුණන් උවාරන්** = ආපසු දීම පිණිස ගත් උපකරණයක්;—

(වූ) මේ 'පිරු' යනු 'පිරුළු' සි ද යෙදෙයි. 'අනුසාසනු පාරිවච්චකා' යනාදි තන්හි එන පාළි 'පාදිවච්චක' යනු, මුල් හොට හෙන පිරුවට – පිරුළු – පිරු – පිර යන ශබ්දයන්ගේ සමුද්භවය සැලකිය යුතු.

ඔවුන් ඔබෝ = ඒ උන් වළඳවා; **දැනැ පහන් කුල** = ගුණ දැන ප්‍රසන්න වූ කුලය; **අසල් ප්‍රසාද ඇති කුලය, යූ මස් සි** = අවලප්‍රසාදය ඇති කුලය යනු කී නියාසි.

228. 'පරිපූජනාවි' යනු '**පරිභුඤ්ජනාවි**' සි විය යුතු.

සූජා සන්සාර පච්චයදානාදි විසින් = පිදීමය – සතසා කිරීමය – දීමය යනාදි වශයෙන්; **පිළි ජග්නට** = පොෂණය කිරීමට; **පිටකඩතුරෙහි** = සඬ්ගුරාදියන් පිටත්හි; **බිහි තින්හි** = බිත්තියෙන් පිටත්හි; **බිහි සෙල්හි** = දවිතයෙන් පිටත්හි; **පස ළොස් යොජනි වූ මහ ජඹරුක්** = පසළොස් යොදුනක් ඇති මහාජම්බුවෘක්ෂය; **විනිවටත් විනිවටත්** = කියත් කියත්;—

(වෙ) පාළියෙහි පරි පූර්වක වනු ධාතු භවාදියෙහි වැටෙන බව '**පරිවත්තෙසුං, පිරිදිං; පරිවත්තන්ති, පිරිවාසි**' යනාදි පුරාතනයන්ගේ යෙදුම් වලින් පෙනෙයි. **විනිවට්ටෙන්ත, විනිවටත්**; යන මෙසිදු වනු ධාතු භවාදියෙහි බැව් 'දෙසත් දෙසත්' යන මේ කරනාඛ්‍යාතයන්ගේ අර්ථයෙන් හැඟේ.

229. 'නිගම කත කතන සි සේසි වේමේ' යනු '**නිගමන් කරත් කරත් සි යූ සේ සි**' සි ගන්නේ. නිගමනය කරන කල්හි කරන කල්හි යන අර්ථ සි නිගමන නම් නිශ්චයට හෝ නිමාවට පැමිණීම සි.

නිසදනසින් සදනු ලදුයෙකි = නය සහසුයෙකින් ප්‍රති මණ්ඩිත වූ; **පා පිටු නඹනුසය්** = පිසී පාදයන් නොහොත් පාදයන් හා පිට සම්බාහනය කරන්නේ; **යම් කෙතෙක දුන්නේ** = යම් කෙහෙක් විෂයෙහි දෙනලද්ද; **හිතයට වස්** = හිත පිණිස හා අර්ථ පිණිස; **වලදෙසි** = විවටවාර ඇතියක් – හළ දෙර ඇතියක්; **පහන්සර** = ප්‍රසත්‍යාකාරයක්; **පරපුරු විසින්** = පරම්පරා වශයෙන්; **උළුළු වැ** = උක්කුවිත වැ; **හිණි** = පතිත විය; **සදනු ලදු වැ** = සංජිත කරන ලදු වැ; **පිළියෙළ වූවෝ** = පටියත්ත වූවෝ; **නො සිකිසළු** = සිහි නො කළාය; **හිණි ඇළයෙහි** = නිස්සෙණී අංසයෙහි; **මස් රසයෙන්** = මාංස රසයෙන්; **වෙහෙරැ උවසරැහි** = විහාරොපචාරයෙහි – විහාර සමීපයෙහි; **නො හැරිය සුතු** = වෙන තැනකට ගෙන යාමට නුසුදුසු වූ; **තලාරන්** = තුලාධරයන්; **ආමසිය වන බැවින්** = ආමශීනය කළ බැවින්; **කළ නො කළ නවාමි** = කළාවූ ද නො කළාවූ ද නවකර්මයන්; **ඥන් නක්ඛු** = දන්නකු; **ළඟල් කෙරෙන් නම්** = සිහට ප්‍රිය කෙරෙන් නම්; **අක්ඛිත්** = අකඛරිසා නොමේ – අළුවංහුව;

230 'වැනිකිළි' යනු 'වැණිකිළි' යි ගන්නේ. වෙණි කුටිය – නොත් කැරැල්ල යන අර්ථ යි.

සන්නිවෙස කළ = ඒ ඒ තැනට නියි සේ පිහිටුවනලද; **පහාමන** = ප්‍රාසාදපූජෝත්සවය; **පිටගැට හා** = සෝපානය හා; **පාදෙනි** = පාද ධොවනය යන; **දෙඇතුරෙහි** = දෙදෙනාගේ අතුරෙහි; **සොපානසඳ** = පියගැට ද; **පාද ධොවනසඳ** = පා දෙනිය ද; **සොපානපාදධොවනානි** = එනම් වෙත්: **තෙසං අනතරං** = ඒ උන්ගේ මැදය; 'සොපානපාදධොවනනතරං' යනු වේ; **පාසිස්නි කොටැ** = පාද පුඤ්ඡනයක් කොට; **ඉජී සඬ්ඛාතො අනතභාවො** = ඉඳී යයි කියන ලද අත්තභාවය; 'ඉඤ්ඡිතනතභාවො' යනු වේ. **පැහිවිලි ගෙනැ** = ප්‍රාර්තනාවන් ගැන; **මැවි හා සුනු ලෙවුන් කොට ඇතියේසි** = මෘත්තිකා හා චූර්ණය ලිම්පනය කොට ඇත්තා වූ; **පැහිවිලි නිසන් සේ** = ප්‍රාර්තනාවන් සිඳුණාව; **මසවුළු ඇතියා** = මාංස ව්‍යඤ්ජනයෙන් යුක්ත වූ; **උපසිසුවනහි එතෙනානි** = මේ කරණු කොට ගෙන රස සෙනෙහ කෙරෙන් නුසි; 'උපසෙවනං' යනු වේ; **මංසං උප සෙවනං එතසසාති** = මිස අවුළුවූයේ මොහට නුසි; **කොමු** = පොතු වලින් උපන් වස්ත්‍ර සි; **වැහිදි** = වාකචීර සි – පට්ටා වගී යන්ගෙන් නිපන් වස්ත්‍ර සි; **අතු වැ පිදිවැටෙසි** = පිළිවෙළින් වටා ඇවිද්දී; **වත් සින් ඉතිදිය** = වසතුගත (කොඅගත) සිත්තය උතුරා නියේය; **උමැනි වුව හෝ** = උම්මත්තිකාවක් හෝ වූ දු ද;

සවස් හය රැසිම්මෙ = සවස උදය දෙක්හි; **තුවටු ලා** = නැවි හරවා; **හැම සත්තට සාධාරණ හොතුම්** = මරණය සියලු සත්ත්වයන්ට සාධාරණ වුවත්; **රූල්හි** = එසේ ප්‍රසිද්ධිය හෙතු කොට ගෙන; **මනුෂ්‍ය ලොක පරියාපන්න සත්හුවම** = මිනිස් ලොවට ඇතුළත් සත්ත්වයන් මැ; **ගන්නේ සි** = ගතයුතු;—

40. විසාඛා උපාසිකා වත්.

හරඟද = සාරගන්‍ධය – අරටුගඳ; **මුන් පරිසා ඇතියේසි** = යාචකයන් විෂයෙහි මුදුහළ පරිත්‍යාග ඇත්තේ සි; **දුනුයෙහි ඇලුණේසි** = දැනයෙහි ඇලී හියේ සි; **අරයනුවට** = ආයාචනය කිරීමට; **නිසිවූයේ සි** = සුදුසු වූයේ සි; **දන් හා සංවිනාහි** = දැනය හා සිය කොටසින් බෙදා දීමෙහි; **යෙළ අහුලකුදු** = අඬාඹගුලයකුදු;

231. 'පැතිරි' යනු 'වැතිරි' සී ගන්නේ. වතුරුවා = අවත්‍ථරණය කොට – යට කොට යන අර්‍ථ සි.

41. අනඳ මහ තෙරුන් පැන පුළුවුන් වත්.

පන්සියක් සිඹුවසි = පන්සියක් පිණ්‍ඩපාතයන්; **තුප් පමණ්** = තොපගේ පමණ; **මා කළ පිළිවෙවූ** = මා විසින් කරන ලද ප්‍රතිසේ‍්‍රපය; **ඉක්මෙනුවට** = අතික්‍රමණය කිරීමට; **හැම් වි සිවිනාවි** = තද වැ ගෙන සිටීමට; **ජෙරෙන් දුණුයේසි** = ජරා යෙන් ජීර්‍ණවූ; **වගුල දන් ඇතියේසි** = විගළිතා දන්නාන්විත වූ; **පුදු කොහෙ ඇතියේසි** = පලිත කෙශාන්විත වූ; **පෙරවි නතු වැ** = ඉදිරියට නැමී ගොස්; **තන්වා වැ** = තන්‍තවාය වැ; **සිළි ඛියතු වැ යූ සේ සි** = රෙදි වියන්නක්හු වැ ය්තු කී නියායි; **තන්වාවන් වසන වෙයක්** = තන්‍තවායන් වසන ව්‍යියක්; **වසා**= වඤ්චනය කොට; **මදක් ලැසිගන්හු** = අල්පයක් ආලස්‍යග්‍රහණය කළෝ; **තතනුයේසි** නිඤ්ඡනය කරනුයේ – කෙදිරිගාන්නේ; **ඕ දුකු හා** = අහෝ දුකකයෙකි; **කොළෙහි ඔන් බැවින්** = ඔට යෙහි ප්‍රක්ෂිප්ත හෙයින්; **සිඹුවා සිණි** = පිණ්‍ඩපාතය ප්‍රණීත ය; **අතිදි තෙජ ඇතියේසි** = අධික තෙජස් ඇත්තේ ය; **පුලිල ගුහෙහි** = පුලිල ගසක් සමීපයෙහි වූ ගුහාවෙක්හි; **සිඹ පස් සිළි ලබවස්** = පිණ්‍ඩපාත ප්‍රත්‍යය ප්‍රතිලාභය ඊණිස; **පෙහෙර දරු වෙස්** = පෙශකාර දරුවක්හුගේ වෙශය; **නුමා පුස්නාවුහු** =

තමා පොෂණය කරන්නා වූ; ජනා නො පුස්නහු = අන්‍ය ජනයා පොෂණය නො කරන්නා වූ; **සුමු කෙලෙස් ඇනියවුහු** = සමිත කෙලෙසයන් ඇත්තා වූ; **පතර ඇනියේසි** = පැතිරීම ඇනියේ සි-පතළා වූ විපාක ඇනියේ ය යූ සේසි;

42. මහසුබ් මහතෙරුන් වත්.

ඉසිගිලී පව් මහවුළෙහි = ඉසිගිලි පර්‍වත පාශ්‍රියෙහි; ('මහවුල' යනු විපර්‍යය සි) **අතල හදුයෙහි** = පිසිපාෂාණයෙහි - ගල්පොත්තෙහි;

232. 'ලොකියජඞ්ඛානඤ - ලොකියජඞ්ගින් අප්පිතප්පිත තජඞ්ඛනුගේ සෙරෙහි' යනු **'ලෝකියජඞ්ගින් අප්පිතප්පිත කෙණෙහි'** සි ගත්තේ.

ලෝකියජඞ්ගින් = ලෞකිකධ්‍යානය තෙම; **අප්පිත අප්පිත කෙණෙහි** = වැඩූ වැඩූ ක්ෂණයෙහි; **කෙලෙසින් මුස්න බැවින්** = කෙලෙසයන් සෙරෙන් මුක්තවන බැවින්; **නො සුන් රොගයක් විසින්** = අනුපච්ඡින්න රොගයක්හුගේ වශයෙන්, **සස ලද සද** = ප්‍රත්‍යය ලැබූ කල්හි; **උපදනාව් නිසි** වැ = උපදනට යෝග්‍ය වැ; **යපි සිව් රොග** = යාපිත වැ සිව් රොගය; **අනුසාසික රොග නම්** = එනම් වේ; **ඛිනින් නො යුළුවහට** = ධ්‍යානයෙන් ගළිහා වැ නො යියකු හට; **බඹලොව නියත බැවින්** = බ්‍රහ්ම ලොකොත්පත්තිය නියත භාවයෙන්; **සැන් අරනෙම්** = ශස්ත්‍රයක් එළවාගනිම්; **පැහැරු සියෙම් යූ සේසි** = ප්‍රහාර දුනය සෙරෙම් යනු කි නියාසි; **කොස් බහන වැහැ** = කෙස් බහන වාසිය; **කර එව්** = ක්ෂුරය හෝ සි; **ගල නැල** = උගුරු දඹුව; **උගුරු වළලු යූ සස් සි** = උගුරු වළල්ල යනු කි නියාසි; **නො පාළ වෙසෙකින්** = අප්‍රතිව වෙශයෙනින්; **ලෝ පතුළ** = ලොකයෙහි පැතිරීගිය; **හැම වෙර හා** = හැම පව් හා; **ඉක්තව** = ඉක්මවූ තැනැත්තව; ('ඉතව' යන අඩොලිපි පාඨය මෙයට වඩා මැනැවැසි හැඟේ.) **වෙර** = පාපය; **හස මෙතුවන බැවින්** = ඕයට කරුණුවන බැවින්; 1 **මරණ අනුවුව** = මරණය මැඩ ලන්න; **මරණං පසංසති** = මරණ කැමැති වෙසි; **මියනුවට පියොව් මකරෙසි** = මැරීම් පිණිස ප්‍රයොග කෙරේ; **සුණ ප්‍රභා හා** = ඡාය ප්‍රභාවය හා **සිරිරු ප්‍රභා බැරැවිව** = ශරීරප්‍රභා දරන තැනැත්තව;

---

1. මරණ අගියුව් යනු වූව මැනැවැසි හැඟේ.

නො මිසි සිඟ ඇතියේසි = නො මිදි ත්‍රිවිධ ශික්ෂා ඇතියේ සි; **කිසෙසින් කලුසිය කරනුය** = කෙ පරිද්දෙකින් කාලක්‍රියා කරන්නේද; **මහජනා අතුරෙහි පාළවුව** = මහජනයා මැදයෙහි ප්‍රසිඩ වැ ගිය තැනැත්තව; **පැරැකුම් ඇතියෝ** = දැඩි වීර්‍ය ඇත්තෝ; **දිවි නො පසසිත්** = ජීවිතය නො කැමැති වෙත්; **සුමුලු තණ්හා උපුරා** = අවිද්‍යා මූලය සහිත තෘෂ්ණාව උද්වර්තනය කොට – උදුරා දමා; **තණ්හයට මුල් නම්** = තෘෂ්ණාවට මූල නම්; **ඇවිජ** = අවිද්‍යාව සි; **සමසිසි වැ** = රහත් බවට පැමිණීම ත් සමඟ ම් ජීවිතාවසානයට පැමිණීම යයි කියනලද ජීවිත සමසීසී වැ; ('සකක්‍ඛපරිනිබ්බාණය කියත් මැනැවු මෝ' සී යොදනු) **අදුරු මුලක් සෙසින්** = අදුරු රූසක් පරිද්දෙන්; **විලිකුන්** = වික්ලිත්තවූ; **බෙල්පක් පැහැ බඳු** = බෙලි ගෙඩියෙහ පැහැය වැනි; **පැහැ ඇති වෙණක්** = ප්‍රභාන්විත වීණාවක්; **ඉලියන් නෙම්** = එසනය කරන බම; **පිළි බවට** = පුනර්භවයට;

233. 'අනාගතඤා' යනු '**අනාගතනා**' සී ගන්නේ.

නො එනු ලැයේසි = නො පැමිණෙන්නෙක් වී; **කිළිලි යෙන්** = කක්ෂාංශයෙන් – කිසිල්ලෙන්; **ගිලිහි** = ගළින වී–ලිස්සා වැටිණි; **රූවාරූඛන්** = රූපාරූපඛ්‍යාන සි; **කම් වැඩිරිහවුන්** = කාමාවචර භාවනා සි; **මනඟ** = සතර මාර්ගය සි; **ඵල** = සතර ඵලය සි;

43. ගොඩික මහතෙරුන් වත්.

දෙ කොමළුන් = දෙ කොළවරින්; **වළ දෙ ඇලයෙහි** = ආවාටයාගේ උභයාංශයෙහි; **ඇතුළු වළ වට සිවි** = ඇතුළු වළෙහි වටා සිටියා වූ; **රොජ්ජයෙහි** = රජ්ජුයෙහි – රැහැන්හි; **මකතිත සැළ ගෙනැ** = පුපචූණාදි තැවරූ සැළි ගැන; **පොඟවනෙමි** = පොථය කරවන්නෙමි; **බෙලසුල් මඩුලු** = බලා පිච්ඡිල මණ්ඩල යන් – කැහැළිය සෙවෙල සහිත මැඩිලි; (බලාපිච්ඡිල > බල පිසුල් > බල ඉසුල් > බෙලෙසුල්) **හෙම දඩු** = ඒ දඩුවම් මැ; **නො ලොව් ඛිනවජ්** = කුලොපගයන්ට ද; **හසු පරාමාස ඇ සාලහජ්** = අභිනත ගැහැටීම් ආදී කොලහල ත්; **එයට සුනා** = ඊට සුදු කොටසෙහි වූ; **විරූජ් තෙපලුජ්** = විරූඩ ලපිතයෝ ද; **පොපි ඇති තන්හි** = පාණකාදීන් නලියන තන්හි – සැයිලි ඇති තන්හි; **පිළිවක් කිරීම** = ('**පිළිවක් කිරිය කිරීම්**' යනු වඩා මැනව·) ප්‍රතිපක්ෂ ක්‍රියා කිරීම; **සුම්වා** = සිඹවා; **විසුවරු** = විප්‍රකාරයෝ;

බුදුන් ඉසුරු = බුදුන්ගේ ඓශ්වර්යය – ඊශ්වර භාවය; **වත්ත කැන්** = පවත්නා කැන; **පැදුරු** = ශයනීය කටයන්; ('මහුරා' යන වඹා වචනය හා සම්බොව බලනු) **නොහුදින් කම්** = අසාධුන්ගේ ක්‍රියාවක්; **සපන් සුන්නට** = (හකතකාලයෙහි) සම්ප්‍රාප්ත සුදුස්සාට; **නොදි වළඳනු** = නොදී කෑම; **අනර්ථය කම් නම්** = අනාර්ය්‍ය කම් නම් වේ; **ව්‍යවසායාර්හි** = නිශ්චයාර්ථයෙහි නෝ විමාදාර්ථයෙහි;

44. ගරහදින්නයා වත්.

සතරවන පුප්ඵවග්ග අට්ඨවා සත්‍ය නිමි.

234. 'රජසරණ වත්ත කල්හි' යනු **'ජනසර නවත්ත කල්හි'** යි ගන්නේ.

ජනසර = ජන සඤ්චාරය; **නවත්ත කල්හි** = නිවතීනය කරන කල්හි; **සුංවත්** = සුඛ වසතුවක් – කරවුළක්; **රාජඤඤ**= රාජාඥව; **පියුම් මහනෙළුඳ්** = පද්මයන් හා මහා නළි නයන් ද; **අරුණු පැහැ ඇති මැවිදු** = මදක් රතු පැහැ ඇති මැවි ද; **අනෙනාජාත** = ගෙයි තුළ උපන්නේ යැ; **ඔනක්කිත** = මිල දී ගන්නා ලද්දේ යැ; **කරමරානිත** = බලාත්කාරයෙන් ගෙන එන ලද්දේ යැ; **සයමුපගත යන** = දාසව්‍යයට තෙමේ මැ පැමිණියේ යැ යන; **සතර දසුන් වරා** = සතර දාසයන්ට වඩා; **යටනි** = ලාමක වේ; **උදුනෙන්** = ළිපෙන්; **බහිදු** = බා තබා ද; **එවින්** = උළුකයෙන්; **බත්හිමි** = බත් අයත් තැනැත්තේ; **බොහෝ මනා ඇතියවුහු** = බොහෝ ගුප්තභාෂණ ඇතියෝ වෙත්; **සසැදිලි** = සංසන්දිතයන්; **ඇතියවිහු යූ සේසි** = ඇත්තෝ වෙති යනු කී නියාසි; **උඩ එළියෙහි** = ඉහළ එළිපත්හි – උඩළි පත්හි; **දුකින් සලකුළු කල්හි** = දුකින් පිඹින වැ හිය කල්හි; **සකියන දුකිළියෙහි** = ප්‍රක්වපින වන සැළෙහි; **බිය ජනන හඬහු** = බිය උපදවන ශබ්දයෝ; **නිපැන්** = නිෂ්පත්තිය-ඵලය; **සම්සිය උවාරණින් සටයුතු** = සියල්ලෙන් සියය බැහින් ගත් උපකරණයෙන් සටපුතු වූ; **නහඹු සියෝ** = නහඹුන් සිය දෙනකු; **සම් සනින්** = සම් විඛානයෙන්; **සඳුළු මුසු** = වාෂ්ප මිශ්‍ර වූ;

235. 'සැක ඉදුරෝ' යනු **'සක් ඇ ඉඳුරෝ'** යි ගන්නේ.

සක් ඇ ඉඳුරෝ = චක්ඛුරාදි ඉන්ද්‍රියයෝ; **පියවිහි නො සිවියවුහු** = ප්‍රකෘතියෙහි නො පිහිටියාහු; **කලත් සැහැවි ඇති බඳුවවු** = බාලාන්ත සවභාව ඇතියවුන් වැන්නෝ; **නිඹක් සාලෙහි බත්** = නිඹක් පමණ සාලෙහි බත්; (**නිඹ**' යනු '**තුම්බ මත්තා හි රෙණවෝ**' යනාදි තැන්හි එන '**තුම්බ**' ශබ්දය හා ද, 'සාල්' යනු හින්දී 'චාවල්' ශබ්දය හා ද සම කොට බලනු.) **වෙත් වෙහෙරැ** = සමීප විහාරයෙහි; **දෙවෙන් දවහල්** = දවාලෙන් දවාලෙහි – මහ මද්දහන්හි; **පිළිබහනුවට** = පටිබාහනයට – වළක්වනුවට; **කැකුළු රහ** = තියුණු සුරාවක්; **තෙවැසි ගඳ හැලින් නිපන්** = තුන් වසක් පරණ වැ ගිය සුවඳ හැල් සාලින් සිඹ වූ; **පිණ්ඩඡ්ජක ඇසි කජ්ජ** = පිටි කැවුම් ආදි ඛාද්‍යයන්; **ඉතිරි රූ ඇති** = විශිෂ්ට රූප ඇති; **මාගම්මනට** = මාතුගාමයනට; **ගරහන ලද දිවෙලින්** = නින්දිතවූ ජීවිතයෙන්; (ජීවිත > ජීවෙත් > දිවෙල් යනු වේ.) **වත් ඇතියෙහි** = වසතු ඇති කල්හි; **දික්කි අත් නැති** = දුකෙහි කෙළවරක් ඇත්තේ! නො වෙයි; **කවර හෙයින් අත් ඇතිවනුත්** = කවර හෙතුවෙකින් අන්තය ඇති වන්නේද; **අත් නො පැනෙනුයි** = අන්තයෙක් නො පැනෙන් නේය; **මා ඒ තොප ඒ විසින්** = මා විසින් ද තොප විසින් ද; **ලබනුයෙයිම්** = මතු ලබන්නෙම්; **දන්කලුවූයේයිම්** = දන් දීමෙහි දක්ෂයෙක් – ප්‍රිය වූවෙක් වන්නෙම්; **මකුණු මුඵහු** = මඩකුණ සමුදුයයා හට; **අනු වැ ගොස්නිජු** = කැටුව ගමන් කොට ද; **නො පිසුන් කෙළවර ඇතියේසි** = අපරිච්ඡින්න පරම කොටිය ඇත්තේය; **අනුගන්ඩා** = අනු වැ ගොස්; **අමතං අපරිච්ඡිනනං අඟඟං යසස** = නො පිරිසුන් කෙළවර ඇතියේ යම්කිහුගේ ද; **පුනප්පුන පෙකඛිඩා වා** = නැවැතැ නැවැතැ බලා හෝ; **අපරිච්ඡිනනං අඟඟං යසස සො** = නො පිරිසුන් අග ඇතියේ යම්කිහුගේ ද හෙතෙම; **අනමතඟනඟා**, යනු වේ; **පූ කෙළු** = පූජි කොටිය; **හෙන කල්හි** = පිරිහෙන කල්හි; ('**හෙ** – පිරිහි මෙහි' යන ධාතු සි.) **අමුතුවක්හු** = ආගන්තුකයකු;

236. 'පසුවනුවත් (වනු) හා' යනු '**පසුවනු වත් හා**' යි ගන්නේ

පසුවනු වත් හා = පච්චුප්පන්න වසතුව සමහ; **ජය උපත්**= ජාති සඞ්ඛ්‍යාත උත්පත්තිය, **ජැඟට කරැණ්** = ජාතියට හෙතුව; **නො නසනු** = නො නසන්නේ සි;

45. කොසොල් රජහු වත්.

පුලිල ගොහායි = පලඟ ගුහායෙහි; පුලිල ගසක් සමීප යෙහි වූ ලෙනෙක්හි යූ සේයි; **සඞ්ඝාරිඝෝ** = සඞ් විහාරිකයෝ; **බිහි කොටියෙහි** = කොටුවෙන් පිටත්හි; **ඒ** = උඑඛකයක්; **ඛමිතුං සක්කා** = සිහිය හැකි ද; (**මලවිල් ළිහිණි නම්** පිළිහුඹු පක්ෂිය යි යෙත්.) **කසලුවක්** = කදල්ලක්; (**'ඛෙවරාලය'** යනු යෙන් **'කජලු > කඳලු > කසලු'** යි ආ යැයි ඇපි සලකමු.) **දෙවුලා වස්නා කල්හි** = මෙඝයක් ජල සෙවනය කරන කල්හි; ('දෙවුලා' යනුවට දෙව ජලය – වැසි දිය යන අර්ථය දියහැකිය. විත්‍ය යි.) **එකෙක්හි** = එක් අරමුණෙක්හි; **නො සනිවිහන්** = අසන්නිසිත වූ – තරඟේ නො පිහිටි; **සල්හු සින් ඇතිය හට** = නො බර සිත් ඇත්තා හට; **මින් දිබ්බිය හට** = මිතත දුහියා හට – මිත්‍ර හෙදය කරන්නා හට; **නො තාවුරු පියවි ඇතිය හට** = අසථාවර ප්‍රකෘති ඇත්තා හට; **පැන අනුහැවු පියෝ** = ප්‍රඥානුභාව මූලත ප්‍රයොගයන්, **නො තහවුරු පියවි ඉක්මේ** = අසථාවර ප්‍රකෘතිය ඉක්මවා ලන්න; **සිහිල් සුළඟින් රක්නා කසලුවක්** = සීතල මාරුතයෙන් රක්නා කැදැල්ලක්;--

46. මහසුප් මහතෙරුන් වත්.

එක්දා = එක් දිනෙක; **එක් වේලේ** = එක් වෙලායෙක්හි; **ලහකෙළින්** = සලාකා කොටියෙන් – කුර අගින්; **ඇස ගහන**= ඇසේ ගාන්නා වූ; **අජනන් හිමි** = අඤ්ජනයාගේ විනාශය; **තුඩින් පස් කැවි කරන** = තුඩින් පස් එකතු කරන්නා වූ; **වේයන්** = වේයන්ගේ;

(වේ) වෙහෙ – වැහැ ශබ්දයන් වැහැය වැනිවූයේ යන අර්ථයෙන් 'වාසි' ශබ්දය දෙස බලා නිපදවා ගත්හ යි හැඟේ. 'කන් වැයා, දත්වැයා' යන තන්හි 'වැහැ' ශබ්දය පැනේ. ථූපයෙහා සටහන් ඇති හෙයින් තුඹ + අස් = තුඹස් යි සිඹ යයි සලකමු. **'තුඹ රොඹ'** යනාදීන් පුරාතනයෝ 'ථූප' ශබ්දය 'තුඹ' යි ගත්හ. 'ථූපක' ශබ්දයෙන් 'තුඹස්' සි කිඳිණැසිද යෙත්. එසේත් ශබ්ද ධර්ම පැනෙයි. දිවක් හුල = දිවස් හුල, වලාහක් අස් = වලාහස් අස්, පොලොක් = පොලොස් යනාදි වියහි.

රොන් උකහා = රෙණු උත්කාරය කොට–රොන් එකතු කොට; (**උකහ** – රැස් කිරීමෙහි යන ධාතු යි. 'උකා' යනු මූල රූපයි. සංස්කෘත 'උත්කාර' ශබ්දයට සමරුන් ඇතියේය.) **කැවි කළු මිසි** = එකතු කළ මිඩුව යි; **ඇපෙන මතුයෙන් ඉතිරි** =

යාපන මාත්‍රයෙන් අධික වූ – දිවි වැටීමට සුදුසු පමණින් මඳ තෙහි; **කළුවනක විසින්** = කාලඛණ්ඩියක විසින්; **අහවැල් බැවින්** = අඛණ්ඩ භාවයෙන්; **පිසඝක්ඛු සෙසින්** = පිසාචයකු මෙන්; **බිහෙන් සදිස** = භීතියෙන් සමපමාන වූ; **පුත්තා මෙ නඋසනති** = මා පුත්හු (දූන්) නැසෙත්; **නස්සිංසු** = (අපුතුයෙහි) නටඹ; **නස්සිඝසනති** = (මතු) නැසෙන්නාහ; **ධනමෙම නසසති** = මා ධනය (දූන්) නැසේ; **අනස්සි** = (පෙර) නැසිණි; **නස්සිසසති** = (මතු) නැසෙන්නේ ය; **ගි නිමිත් දක්න තැන් ගෙනැ** = ගති නිමිති දකින තැන් ගැන;

47. අනඳ සිටුහු වත්.

ගැටමුසුන් සොරැන් = ගැට ළිහන චෞරයන්; **පිසනු වට වවිවි** = පාසය පිණිස වැටුපක් – කැම වියදම; **ආගම බුහුසු** = ආගම බහුශ්‍රැතයෙක්; **පිළිවෙසි බුහුසු එවි** = ප්‍රති වෙධ බහුශ්‍රැතයා හෝ; **ධැම් කියා කරනුසේසි** = ධම් කථා කරන්නේ සි; **සෝවාන් මහ ලදුවා** = සෝවාන් මහ ලද්දහුගේ;

48. ගණ්ඨිභෙදක සොරුන් වත්.

පටික්කනෙනසු – ධම්මසභාය නික්ඛනෙනසු = 'පටික්ඛාතෙනසු' යනු දම් සෙබෙන් නික්මගිය බැල්හි යන අර්ථ සි. **මෙස් සිරියසුතු තැන** = මේ හැසිරිය යුතු සථානය සි; **මෙස් විසියසුතු තැන** = මේ වාසය කළ යුතු සථානය සි; **මේ ඇජර ගොජර** = මේ ආචාරය හා ගොචරය සි; **ඇජර නම්** = ආචාරය නම්; **කායසිකාදි අවිතික්කම** = කායචාරාදීන් කැරෙන සමාචාරයාගේ අවිපසථ්‍ය සි; **ගොජර නම්** = ගොචරය නම්; **සැදුහැ සපන් කුල** = සඩ්ධා සම්පන්න කුලය සි; **මෙ සාවජ්ජ ධැම්** = මේ වරද සහිත ධම් සි; **මෙ නිවජ්ජ ධැම්** = මේ අනවද්‍ය ධම් සි; **පණ්වා ඇසි** = පාණාතිපාතාදිය සි; **නෙඛම් විතක් ඇසි** = නෛෂ්ක්‍රම්‍ය විතර්කාදිය සි; **කම් විතක් ඇසි** = කාම විතර්කාදි යසි; **පිළිවෙසි කවසුතු** = ප්‍රතිවෙධ කරනුවට යොගය වූ; **මහ ඵල නිවන්** = මාගී ඵල නිර්වාණයෝ ය; **දවි** = දබ්බිය – සෑහැ; **හෙන තාක්** = ගෙවි නැසි යාම හිම් නොට; **මුග් හූ ඇසි විකාර යෙහි** = මූගහ සූපාදි විකාරයෙහි; (නොහොත්, මුග් හුදු ඇසි විකාරයෙහි' සි ගන්නේ. එහි 'හුදු' නම් උළුදු (උදඬ) නම් ධාන්‍යය සි. 'උදු' ශි ද යෙත් මෙ.) **නිතු** = තික්තය; **ඛර** = ක්ෂාර සි; **කුළු** = කටුක සි; **කිවුල්** = අනම්බිල සි. ('ඇදම්බිල' යනු 'කිවුල්' වී යයි හඟිමු.)

49. උදු තෙරුන් වත්.

මාගමක පිරිසෙස්නානට = සත්‍යය සොයන්නවුනට; **අසන්නේයි** = අවී අසනුයේ යි;

50. පාථෙය්‍යක මහණුන් වත්.

සුප්ප බුඩයා පවත් කි වත් = සුප්ප බුඩයාගේ ප්‍රවෘත්තිය කි වසතුව; **මිනිස කවණහි** = මනුසස කපණ වෙහි–දිළිඳු මිනි සෙක් වෙහි; **දරු සිරිවහු** = දරු විරියා; **නුවර හොඹවන ගිණියක්** = නගරය බබුළුවන ගණිකාවක්; **සැසැඳේ** = සම්මනත්‍රණය කළහ – එක්වැ බිණුහ; **එකල පියා** = සේළ දමා;

237. 'අපසාදං කත්වා, වහත් කොට්' යි මෙහි පැනේ. මුද්‍රිත ධම්මපදවණ්ණනා අඩොලිපිඹි **'අප්පඛ්‍යාය කම්මං'** යි පැනෙයි. **'වහත් – වසතව් – වහතව්'** යන නානා පාඨයන් ගෙන පිරික්සෙන කල **'අපසාදං'** යන පාඨය විසම සේ පැනේ. උදන පාළි යෙහි **"නිබ්බහිත්වා අපසව්‍යතො නමිත්වා"** යනු තිබෙයි. "පණ්ඩිතා තාදිසං පව්වෙඝ බුඩං දිසවා වන්දිත්වා පදක්ඛිණං කරොන්ති. අයං පන අවිඤ්ඤාතාය පරිහවෙන තං අපසව්‍යං කත්වා අත්ත නො අපසව්‍යං අපදක්ඛිණං කත්වා ගතො" යි උදන් අටුවාහි ආයේ ය. මේ පෙළ අටුවාවන්ගෙන් හැඟෙනුයේ 'අපසව්‍ය' යනු වාම කලෙබරය බව යි. **"වාමං කලෙබරං සව්‍යං අපසව්‍යං තු දක්ඛිණං"** යි අභිධාන ප්‍රදීපිකා පාඨය මේ අටුවා හා විරුඬ ය. එසේ වුවත් නිඝණ්ටු ශාසත්‍රයට වඩා අටුවාව මැ ආදරණීය හෙයින් පිළිගතයුතු ය. මෙසේ හෙයින් මුද්‍රිත අටුවාහි ද මෙහි ද එන 'අපසාදං' යනු අවපාඨ යැ. මෙහි එන 'අපසාමං' යන අඩොලිපි පාඨය ද 'අපසව්‍ය' ශබ්දය දෙසට බරගැසී තිබේ. පුළුයෙහි 'අපසාදං' නොව **'අපසව්‍යං'** යි ආ බවට ධම්මපදවණ්ණනා යෙහි අඩොලිපිගත 'අප්පඛ්‍යාය කම්මං' යනුදු දෙස් දෙයි. හේ වනාහි "නිබ්බහන අපසව්‍ය කරණ වසෙන පවත්තපාපකම්මස්ස" යන අර්ථ කථා පාඨානුසාරයෙන් **'අපසව්‍යකම්මං'** යි ශුඬ කටයුතු නැති. මෙසේ හෙයින් **'වහත් කොට්'** යනු 'අපසව්‍යං කත්වා' යනුවට ලියූ අඳියැ යි ගතයුතු මය. අපසව්‍යතො > අපසත් > අවහත් > වහත් යි නිෂ්පත්ති ගතයුතු. **වහත් කොට්** = අපසව්‍ය කොට; පැදකුණු නො කොට යැ යූ සේයි.

51. සුප්පබුඩ කුට්ඨියි වත්.

මොළෙන් = සුරැඹෙයෙන් – නිඩමනයෙන්, නගරග්‍රාමාදි යෙහි වැසිදිය ආදිය නික්ම යන කාන්‍රුවෙන්; ("**මෝරි පනාලා නාලා මක්කානඤා ජලනික්කාලනෙඤාමාහි**" යන පරිජාත පාඨ යන්ගෙන් මෙහි විසතරාර්ථය දතයුතු.) **ඒ සොරුන් නලා** = ඒ වෙඉරයන් වඤ්චා කොට; **දහස් බද පියලි ගැටක්** = මසුරන් දහසක් බහා බඳනාලද පිලොතිකා ගණ්ඩියක්; **එළියෙහි** = ඔවට්ටිකායෙහි – කටියෙහි; **විනසුන් පිරිහණන** = විනෙසයන් පරික්ෂණය කරන්නා වූ; **සැක්කෙක් නම්** = සාක්ෂ්‍යයක් නම් **බිලි කරුණේ** = බලවත් කරුණක්; **පියලි ගැට්ටු** = පිලොතික ගණ්ඩිය; **වනයට හේ වන තැන් ගෙනැ** = විනාශයට හෙතු වන බව ගැන; **හි කැඟිවූ යම්** = කසිතව්‍ය යටසිය–කැවිටිදවූව; **එසින් වන වසන්** = එසින් වත වසනයන්; **පිරිසිඳුනා කුමණ නැතිවන බැවින්** = පිරිසිඳ දන්නා කුණය නැතිවන හෙයින්; **පස් පීරා පියා** = පස් පිහිරා දමා; (පහර > **පිඟිර** = පිහිරිමෙහි යන ධාතු සි.) **වොලොා ගෙනැ** = විලොපය කොට; **දෙහො අත්**= උභය හස්තයන්; **පිටට් කොට් බැඳ** = පිටට කොට බැඳ; **මකි ගායෙන්** = කසායෙන්; (ද්‍රව්‍ය '**මත්තිකෙ**' යනු හා සම් කොට බලනු;) **දම් ගෙඩියට** = ධම්මගණ්ඩියට – ආඝාතනයට; **පැසුළු කැවියයුතු** = පඤ්චාත්තාපයට සුදුසු; '**නලඨඛං – න හද්දකං**= 'න ලට්ඨකං' යනු යහපත් නො වේ යන අර්ථ සි;

52. කාසීසකයා වත්.

හඹා = ප්‍රමාණ සි; **රූවන් ඇඟැ** = රහත අග්ගිය ය; **කසුන් ඇඟැ** = කඤ්චනග්ඝිඝ ය; (වෛත්‍යාකාරයෙන් කළ මල් කණු හා පහන් කණු අග්ගිය නම් වෙත්.) **සවනක් රස්මු සෙවින් බලන්** = ඡඩ්වණ්ණ රශ්මීන්ගේ ප්‍රකාරයෙන් බලන කල්හි; **චක්කඩ්කිත පාදතාදි** = සක් ලකුණෙන් සලකුණු කරන ලද පා ඇති බැව් ආදිවූ; **තම්බනඛ තුඩඝනාඝතාදි** = තඹවන් නිය හා උස් වූ නාසිකා ඇති බව ය යනාදිවූ; **අනුබ්‍යඤ්ජන ඇති** = සුළු ලකුණු ඇති; **අඩිකාවූ ක්‍රියාවක්** = උත්කෘෂ්ට ක්‍රියාවක්; **නො පිළි වැවේ ද** = නො හැකිළේද; '**වෙසෙසා උදගුරුපත්වූ**= විශෙෂයෙන් උදග්‍ර බවට පැමිණි; **මල් සිපිළි ආකාරයකින්** = මල්මුවා ඇති ඇති වස්ත්‍රාකාරයෙන්; **සතරහ නම් ඇති** = සතෙ රතා යන නාමය ඇති; **නහඹ තල් කඳ පමණ වැ** = නාඹුල් තල් කඳක් පමණ වැ; **සිලි** = වලිහ විය; **මතුයෙහි සිසාරන** = මසනකායෙහි සංසාරණය කරන; **මහ වෙසින් මෙ** = මහා විථි යෙන් මැ; **හිහුල් රෙයෙහි** = සිරියෙල් දියෙහි; **උකුටු සහසුන්**=

දහස් ගණන් ඔල්වරහඩ; **සුඹුවෑ පවත්නා** = සම්මුඛ වැ ප්‍රවෘත්ත වන; **රැස්වා ගත්** = කැමැති කරවා ගත්; **රසාතලගමන** = රහ සල් පිවිසයාම – නා ලොවින් යාම; **ආකාස ගමන** = අහසින් යාම; **ඒඤ්ඡ ගමන ඝන** = සවාභාවික ගමනය යන; **තුන් ගමන්** = ත්‍රිවිධ ගතීන් අතුරෙන්;

53. සුමන මාලාකාරයා වත්.

සිඟ පා තෙල් = සතපාක තෙලය, **ගබ් බෙහෙත්** = ගහී බෙහෙජ්‍යයන්; **එබෑ** = ප්‍රක්ෂෙප කොට; **පක් තෙල යෙත්**= පිසින ලද තෙල යයි කියත්; **මෙහෙණ්වර** = සමණී අගාරය; **කෙසිවර** = කුසුදවිකාවාරය – යතුරු මුරය; **එ මෙ ඤාන පාදඝ කොටැ** = ඒ ධ්‍යානය මැ පිහිට කොට ගෙන; **විවස්නව** = විපස්සනාවට; **පිහිට කොටැ සි සේ සි** = පිහිට කොට ගෙන ය යනු හාව සි; **අදවන පියන්ගල්** = අඞ්ගනයෙහි ප්‍රධාන ඝරයට; (සක්මන් මළු සහිත දිඝසාලාව පියන්ගල් නම් වේ.) **පිළිඛෙවු නො ඝරණ ලදු** = ප්‍රතික්ෂෙප නො කරන ලද්දේ ය; **ඇලුණේසි** = සංලීන වූයේ ය; **තෙරින් අහිහවස්** = උප්පලවණ්ණා ථෙරිය මැඬ ගන; **සුහුඅඝන සූ සේසි** = සාහසික භාවයෙන් යනු කි නියා සි; **චඅංඉය සමවත්** = මෙවුන්දම් සෙවනයට පැමිණීම; **බිණාසව තෙරින් අහිහවා** = රහත් මෙහෙණ මැඩ; **විසිකුම් කළ පව්** = ව්‍යතික්‍රම ණය කළ පාපය – සදුවාර මිසීදුව ඉක්මවා කළ පාපය; **තුඹු පහටු වැ** = තුවිඤ්ඤාණට වැ; **උදහුරු පත්වැ** = උදග්‍රභාවයට පැමිණ; **කම් කරන අනිඝක්ඛු සෙසින්** = ඒ ඒ කම්යන් කරන එකකු මෙන්; **දුඹු ඔැම්යෙහි එව්** = දිට්ඨ ධම්මයෙහි – ඉහාත්මභාවයෙහි හෝ; **හඤ්ඡෙජදන ඇයි කම් කඹුල්** = අත් සිදීම් ආදි කොරවධයන්; **වඩක් ජෙනේ** = සමහර ජනයෙක්; (උපඩ්ඪක > උවඩක් > වඩක් යනු වේ.) **බිණාස්වෝජ්** = රහත් හුද; **කම්සුව ඉවසති** = කාමසුඛය අධිවාසනය කරන්නාහ සි; **සෙවිති හහිම්** = සෙවනය කරන්නාහ සි හහිම් යයි ද;

238. 'නො හළ රැක්හු' යනු 'නො හොළ රැක්හු' සි ගන්නේ. මේ ශුඛ පාඨය යටදු ආයේය. හොළාප වෘක්ෂයෝ නො වන්නාහ යන අර්ථ සි. හොළාපයෝ නම් = මළ හොවුල්හු සි.

239. "තුඹස් සෙසින් නො බීජියහ" යනු 'තුඹස් සෙසින් නො අජීවියහ" සි ගන්නේ. **තුඹස් සෙසින්** = වල්ම්කයන් පරිද්දෙන්; **නො අජීවියහ** = ජීව රහිතයෝ නො වන්නාහ; **නො හොළ සේස් හස්** = හොළ නොවූ පරිදි හා; **සඋඩිය සේ** = ජීව සහිත පරිද්;

240. 'නො ඇලෙත්' යනු **'නො ඇළලසි'** යි ගන්නේ. **බාහිතපාප වන බැවින්** = බහා තබන ලද පව් ඇති හෙයින්;—

54. උපුල්වන් තෙරින් වත්.

බොජ්ඣ = වළඳවා; **නහියක්ඛු** = නහාපිතයකු – කරනැ වැමියකු; **නැමතුන් නො ඉල්වය්** = නිමන්ත්‍රණයක් නො රැස්වා – නො පිළි ගෙන; **අමුතු නිදු** = ආගන්තුක මහණ නිදයි; **ඔහු පොබයමි යන සඤ්ඤයෙන්** = ඔහු ප්‍රබොධකරවම් යන හැඟීමෙන්; **අමුතුනිදසි යන සඤ්ඤයෙන්** = ආගන්තුක තෙමේ නිදයි යන හැඟීමෙන්; **මුහුදරන් පහල** = මුද්ගරයෙන් පහර දුන් කල්හි; **ගෙඩි හඬින්** = ගණ්ඩිශබ්දයෙන්; **සුබුදුනෙසි** = ප්‍රබුද්ධ වන්නේ යයි; **සොඳුරතා විසින්** = සුන්දරාත්මයා විසින් – පින්වතුන් වහන්සේ විසින්; **පලුබො** = පුලුද්දේසි – අතිශයින් ලොල්වූයේ; **අකෙකාසන ඇසි** = ආක්‍රොශය ආදි කොට; **පිණඩ පාත ඡඩ්ඩනාවසාන කම ගැන** = පිඬුවා ඉවතලීම අවසන් කොට ඇති කර්මය සඳහා; **සිරුරු ජගමෙ** = සරීර ජඟඟනය මැ– සිරිරි මල මැ; **දෙ ජතුන් මතුයෙහි** = දෙ උරහිස් මත්තෙහි; **වස්කිළිය පියන්පුවරු** = වව්වකුටියෙහි පිධාන පදරයන් – පියන් ළැහැලි;—

241. 'වස්කිළින්' යනුවට වඩා අඩොලිපිගත **'වස්වළින්'** යනු මැනවි. වව්වාවාටයෙන් – අශුචි වළෙන් යන අර්ථ යි.

ඔදැ ඔදැ = කඩ කඩා; **පිරික්සනම්හ මොහුයසි** = මොහු පරීක්ෂාකරන්නෙමුයි; **වඩක් ජනා** = බාගයක් ජනයා; **නිල්ණ බව** = සැහවි සිටි බව; **ජම්බුඛයා හැඟි තැන් ගෙනැ** = ජම්බුඛයා සිතූ බව ගැන; **අතළ ගල්ලෙක්** = පෑතැලි වැ පැනිරි ගිය ගලෙක්; **කෙම් විට පහණක්** = ගල් වළක් සහිත ගල් පොත්තක්; ('කෙත්' යනු 'කෙම්' යි වේ. **'කනි'** යනු ද්‍රව්‍ය වචන යි. **ඔනා–කාන–කනි** යනු ගිණ්ඩි වචන යි.) **සිරුරුජගවස්** = සරීර වලඤ්ජනය පිණිස – මල ගරනා පිණිස; **වහල්වස්** = උපකාර පිණිස; **හිවි තව ඇතියෙමි** = උග්‍ර තපොගුණ ඇති වෙමි; **සහස් තව ඇතියෙමි** = සාහසික තපොගුණ ඇති වෙමි;

242. 'බලසකර' යනු **'ලබසකර'** යි ගන්නේ. **මහත් ලබසකර** = මහත්වූ ලාභ සත්කාරයක්; **එළවන්** = වෙත පමුණු වත්; **දුම්ලොසු** = දුම් සැන්ද; **සඤ්ඤහුසි** = යාගහුය – යඥ

පර්‍වතය; **අඹිබඹ** = ශ්‍රෙෂ්ඨ බ්‍රහ්මයෙකි; **හ්‍රීඅපත්‍රප සඤ්ඤ** = (හ්‍රී × අපත්‍රප්‍ය) හිරි ඔතප් සහගත හැඟීම; **ලජ්ජ කොවන** = හිරි කොපිනය කරවන – ලජ්ජා නසන; **අහ පිළිසෙයකු සඳහස්** = අඹ පටිඝාදනය පිණිස; **උළුඑයෙන් හිනි** = උක්කුටිකායෙන් හුන්නේය; **දිය සළු සිවුරු** = දකසාටිකා නම් චීවරය; **පසඳ වන්ගේ** = ප්‍රත්‍යය දායකයන්ගේ; **සම පිළි පන්** = සම සේ (විනයානුගත වැ) ප්‍රතිපන්න වූ; **පිරිසිඳ නො දන් ධම් ඇතියේ ය**= පරිච්ඡින්න කොට නො දත් සකඤ්ඤාදි ධම් ඇත්තේ ය;

55. ජම්බුක තෙරුන් වත්.

පේඝක්හු = ප්‍රේතයකු; **දෙමහවුළු පසුන්** = පර්ශුකා වන්ගේ උභය පාර්‍ශ්වයන්ට – දෙ මහ ඇළයට; **කල් කරනුවෝ**= ප්‍රිය කරන්නාහු; **පක් ඉතිරි විපාකයෙන්** = පැසී ශෙෂ වැ සිටි විපාකයෙන්; **සැකි වැ** = සාඤ්ඤ වැ;

243. 'සව සැණින් යනු' '**යවසැඤ්ඤණින්**' යි ගන්නේ.

පිරිබොජු බජනන් = පරිභොග භාජනයන්; **දෙවුන ලබනුයේ මෙ** = ධොවනය කරනු ලබන්නේ මෑ; **නො පෙර ළඟි** = දිහි බවට පෙරළෙන්නේ නො වේ.

(ටො) '**තත්තභාජනෙ ඛීරෙව**' යනුවෙක් මෙහි පැනේ. 'රත්තළ බදුනෙහ කිරි ඇති කල්හි ම මිදෙයි' යන අදහස එයින් ගත හැකිය. මෙය ධම්මපදට්ඨකථා පාඨයෙක් නොවේ. මෙයින් මෙහි ගතයුතු නිමාපත් අර්‍ථයෙක් නැති. 'තත්තභාජනෙ ඛීර මෙව පරිණමති'යි කී නම් මේ තරතාථයන් පෙළ බසින් අදහස දැක්වූ සැටි යැයි ගත හැකිය. චින්‍තය සි.

නො සහනු = අසම්‍ථ වන්නේ ය. **හළියෙන්** = අළුයෙන්;

244. "ඒතච්ඡිකඛාරානි" යනු '**චිතච්ඡිකඛාරෝ**' යි වනු මැනැවි. **ජල අඟුරු** = ජවලිතාඞ්ගාර ඇත්තේ වේ ද; **ඇකුන් හළු තවය්** = පාගන ලද අළු තවාගෙන;

245. 'ඇතුන් පත්ලෙහි' යනු '**ඇකුන් පත්ලෙහි**' යි ගන්නේ.

ඇකුන් පත්ලෙහි = ආක්‍රාන්තපාද තලයෙහි; **සම් ඇසින්**= වම්‍මිදින්; **හිස්මුල් පවා** = මස්‍තිස්කාය ව්‍යාප්ත කොට; ('මුලෙ'

යනු ද්‍රව්‍යවචන යි. **මෙයින්** = මේ දෙශනායෙන්; **අතුරු වෑළඟි කුණුවක්** = අඛාරාවාටයෙහි පතිතවූවකු; **දක්නා සෙයින්** = බලන පරිද්දෙනැසි; **යූ වෙත්** = කීවෝ වෙත්.

56. අහි පේතයා වත්.

ඝඤ්ඵ = අයොකූටයන් – යකඩ කුළුශෙඹි; **ඉඤ්ඡන** = අහසින් මසුනකයට බස්නා වූ; **ඇය පමා** = ආදියෙහි පවත්; **ජලවතුවන්** = ජවලවත්වූ – ගිනිදැල් ඇත්තාවූ; **හවිපසින් දිලියෙනුවන්** = හැම පසින් දිලිහී ගියාවූ; **පරිපුණ්ණානි** = **සඞ්ඛාය අනූනානි** = ගණනින් නො අඩුවූ; **ජාලාහි වා අනූනානි** = ගිනිදැලින් හෝ නො අඩුවූ;

246. 'පයත්හකුරු ලන' යනු '**අත් හකුරු ලන**' සි ගන්නේ. **අත් හකුරු ලන ශිල්හි** = අනින් කැටගල් විදින ශිල්පයෙහි – අතකුරු ගැසීමෙහි;

247. 'සාළින් තහක් කරන ලනඝ ඔප්හි' යනු '**සාළින් තහක් කරලන ඔප්හි**' සි ගන්නේ.

සාළින් = ශාරිකා සාමාන්‍යයෙන් ගත් පක්ෂීන්; **තහක් කර ලන** = ඵකිත කොටලන – පෙළන – නහන; **ඔප්හි** = ශිල්පයෙහි; ('**ඵකිත**' යනු 'තහක්' සි වෙයි. ඵකිත නම් ප්‍රතිඝාතය යි, ප්‍රතිඝාත නම් හිංසනය යි, මාරණය යි.) **සාළිඝාඝයා ඵෙනති පහරිත්වා පාඝෙනි නි** = පක්ෂීන් පැහැර හෙළානුයි; **සාළිඝාඝ ඔපපං** = එනම් වේ; **අරලු අනුරෙහි** = ශිරාලානන්තරයෙහි; ('අරලු' යනු 'ශිරාල' ශබ්දය ප්‍රභව කොට ඇති හෙයින් මූඩන්‍ය ලඝ්‍වය අනුචිත යි.) **පත් ඔදුරෙහි** = කොළ පිළිබැඳි සිදුරු විසයෙහි; **සේසි** = ඡායාව යි; **පිළි හබ්බන්හු** = පිඨ සප්පියක්හුගේ; ('**පිඨසප්පි**' ශබ්දයාගේ ආදිභාගයෙන් '**පිළා**' සිද මූළුල්ලෙන් '**පිළිහබ්**' සිද තද්භව වූ පරිදි සැලකියයුතු.) **ඉතා බොහෝබුණු** = අනිඝයින් බොහෝ කොට බෙණෙන්නේ සි – මුඛර ය, දෙඩමලු ය යූ සේයි.

248. 'එළු පක්' යනු '**එඵු සක්**' සි ගන්නේ. අඝොදීන්ගේ පුරිෂයට 'ඡකන' සි අභිධාන යි. **එඵු සක් නම්** එළඝ ඡඝනය යි.

කථා ඉතිදිය නො ඔහම් = කථාව උත්තරණය කිරීමට–නිමවීමට අසමර්ථ වන්නෙමි; **කොප පුන පුන බණනුයෙන්** = යුෂ්මත්හු ඔට ඔට කථාකරන හෙයින්; **බිණ්මි** = භණිතිය;

නිමවිය නොහෙම් යූ සේඩි = නිමවනුවට නො හැකිවෙමි යනු කි නියා යි; **නිතෙජ් බව්** = තෙද නැති බවට; **හව් අට නම්** = සබඛඨා නම් වූ දිමක්; **දෙන්නා දුවය** = දෙනු ලබන ධනය; **අට බැවින්** = අට බැගින්; (ඟකාරයට වකාර වනු හෙළයෙහි වණ්ඨමියට විරුඬ නො වේ; 'නහර > නුවර; තගර > තුවර, නිඟණ්ඨ > නිවට' යනාදිය මෙහි.) **රැස්වාගත්** = චිත්තාරාධනය කොට ගන්නා ලද; **යම් කවරයෙකුදු** = ප්‍රධානත්වයෙන් ගණන් ගත නො හැකියෙකුත්; **පිළිව්** = පීඨසප්පියෙක් තෙම; (යටකී පිළිහඬ් වූයේ 'පීඨසප්පි' ශබ්දයාගේ **ප**කාරයට වකාර හා එයට ඛකාර වීමෙනි. මෙහි **'පීඨප්'** යන වණී පිළිවෙළින් **'පිළිප් > පිළිව්** සි ආ සැටි දන්නේ සි.) **පුරෙවියහ කව්හි දුන්** = පුරොහිතයාගේ කටට දුන්; **එළු සක් පහරින්** = එළු බෙටි පාරින්; **මුදු කරුණු හා** = නුගපත්හි දුග් අකුරු පහර යයි කියන ලද; මූලකාරණයෙන් හා; **අසන් කරුණු තා ගෙන** = පුරෙවියහ කව්හි දුන් එළසක් පහරයි කියන ලද ආසන්න කාරණය යන සියල්ල ගෙන; **දෙජ් කියත්** = දෙක මැ කියුවත්; **යෙජේඩි** = සුදුසු වෙයි; **'ඛඤ්ජපහාරෙන'යත්** = 'ඛඤ්ජප්පහාරෙන' සි කිව හොත්; **පිළිනඛහු දුන් හකුරු පහරින්** = පිඨ සර්පි හා විසින් දෙනලද ඝකීරා ප්‍රහාරයෙන්; **උඛ්ඛාදන** = ඇඟ ඉළීමය; **පරි මද්දන** = හැඹිමය; **කිලිඤ්ඡ වජ්ජඩොවන ඇයි** = කිලිටිවත් දෙවිම් ආදිය;

249. 'මේ චාරොපචාරයයි ගෙනැ' යනාදිය 'චාර මෙ **චාරයයි ගැනැ තදනන්තරජ්ජ මාරොපචාරයෙන් ගන්නේඩි**' සි ශුඛ කටයුතු. අභිධෙයාර්ථ විසින් චාරය මැ චාර යයි ගෙන ඒ දෙර අතුර ද (සමීපය ද) චාර ශබ්දය හා නො වෙනස් කොට සැලකීමෙන් ගතයුතු ය යන අර්ථ සි. **සඬඳු** = පූර්‍වාපර වසතු සම්බන්ධය;

57. සට්ඨිකුට පෙතයා වත්.

අඛන් ගමනින් = දික් මඟ යාමෙන්; **කලත් සැහැවිය** = කලාන්න සවභාව ඇති; **පැනෙව් නො** = ප්‍රසිඬ වන්නාහු නො වෙද්ද; **අගසව්වන් විසාඛි** = අග්‍රශ්‍රාවකයන් විෂයෙහි; **ඉස යෙන්** = ඊර්ෂ්‍යායෙන්; **නැමතුණ්** = නිමන්ත්‍රණය;

250. 'පසපුණුවැ' යනු **'සපුණුත් වැ'** සි ගන්නේ. **නො සපුණුත් වැ** = සම්පටිච්ඡනය නො කොට; **ඒ ඉසයෙහි එල වළඳනාල්ඛි** = ඒ ඊර්ෂ්‍යායෙහි ඵලය වළඳන්නා කල්හි; **සිත් ගැහැ**

වියා කුලෙහි වූ කෙණෙක් = චිත්ත ගහපතියාගේ කුලෙහි උපන් කෙනෙක්; **තිලසංගුලිකා** = තලවට; **විකිරිරුහල** = පෙර විකිණීම කළෝලු; **ඒ කියා** = එ පුවතකියා; **හැවියවි මුය යන අභිප්‍රාඩි** = ආක්‍රොශ කරනු කැමැතිවූහ යන අදහස යි. **තල සහලා** = තිල සඞ්ඛුළිකාවෝ; **කිරුහනා** = කිරෙහි බහා අනා; **ගිතෙල පිසන** = ගිතෙලින් පිසනු ලබන; **පිටෙක්** = පූප යෙක්; **තිල සඞ්ඛුලිකා නම යෙත්** = තල සහලා සි කියත්; **නොජ මහණ්ට තෙපුල් තෙප්ලුව** = ශ්‍රමණයකුහට සුදුසු වචනයක් ද නො කිවහුය; **නොජ ගිහි තෙපුල් තෙප්ලුවසි** = ගිහියකුහට සුදුසු වචනයක් ද නො කිවහුය සි; **තා අවස්** = තාගේ ආවාසය; **හුනුවූ ජාති වාදයෙන්** = හීනවූ ජාතිය ගවා බිණීමෙන්; **වෙනෙයෙහි කි සෙසින්** = විනයෙහි කි පරිදිදෙන්; **කරවස්** = කැරැවා; **ආපනහි පවිතමම නොසොට** = ඇවතට පිළියම් නො සොට; **කමවන්නෙසින්** = කම්වන හෙයින්; **සින් ගැහැවි** = චිත්තගහපති තෙම; **මනින් කැදි ගතුය** = මාන යෙන් තද වැ ගියේය; **පැසළු කමවා යන උව** = පසුවැ සෑමා කරන්න යන උපාය; **කිමින්** = ඛමනය – කැමැත්ත; **ගහණ් වතු වට** = ගැන්වීම පිණිස; **අවිජ්ජමානවූ** = නැත්තාවූ; **සම්භාවනා** = ආදර සම්මාන; **පසසි** = කැමැති වන්නේය; **සෙනසුන් වසාරන දුසුරු** = සෙනාසන විධානය කරන වෙහෙර දෙවු තැන්: **නොතමා සිය කුලෙහි** = අනාත්මීය – අසවකිය කුලයෙහි; **අවසැ කරන ලද තාක් නමාම්** = ආවාසයෙහි කළ සියලු නවකම්යන්; **ගිහි මිනිස් පැවිජියෝ දෙපුර** = ගිහි මිනිසුන් හා පැවිද්දේ යන දෙදෙනම; **සකප් උපදී** = විතකී උපදී; **නිරුදසැ** = අවී නිරු පණයෙහි; **අපසස්සුතො** = **සුතරහිතො** 'අප්පස්සුතෝ' යනු ඇසූ පිරූ තැන් නැත්තාවූ යන අර්ථ සි; **නොවිචිත්** = අවිචිකිච්ඡා වූ – විවෙක රහිත වූ; **දුසහසරෙහි** = ඉඩ්ඡාචාරයෙහි – කැමැති පරිදි හැසිරීමෙහි – හිතුවක්කාර පැවැත්මෙහි; **දුමු විසැඹි දළ විසැඹි ඇසිනට** = දෘෂ්ට මිත්‍ර දෘෂ්ට මිත්‍රාදින්ට;

(වෝ) 'විසසමීහ' යන පාළි වචනයෙන් 'විසඹි' සි බිඳෙසි. විශ්වාසය යන අර්ථ සි. විසඹි ඇතියේ = විසැඹි නම්වේ. මිත්‍ර සි. දුටු පමණින් මිත්‍රවූයේ දිටු විසැඹි නම් වේ. **දුඹි මිත්‍ර** තෙම දළ විසැඹි නම් වේ.

නිස්සිත කෘතාපකාරාදින් = ශිෂ්‍යයෝ යැ කළ උපකාර ඇත්තෝ යැ යනාදීන්; **ඔහක් කරනුයේ සි** = බාධනයක් කරන්නේ ය; **අවුළනුයැ යූ සේසි** = ආවරණයක් කරන්නෝ ය යනු කි

නියා සි; **පඤ්ඤති වූවන්** = ප්‍රත්‍යක්ෂයෙහි වූවන්; **සහ හා** = ඉතා මැනව; **ගිහි බුංසනඤ්ඤයන් අවන්** = ගිහිනට හැරහිම් හෙතු කොට ගෙන පැමිණි; **ඇවැත් දෙසා** = ආපත්ති දෙශනය කොට; **මට ඩමාති යි** = මට කමා කළ මැනැවැයි; **පාවාර ඇයි** = උතුරු සළු ආදිය සි; **මුඨ බැඳ** = කඳවුරක් බැඳ;

251. 'යථ පිරුවන්මේ' යනු **'ඝථ පිරුවනින් මේ'** යි ගන්නේ. **ඝථ පිරුවනින් මේ** = පිරු පරිදි සටහනින් මැ; **"රාජ මාණෙන විසිමාසු රොජ කිරිවන් නිඤඤයන්'** යන පාඨ මෙහි පැනේ. **'රාජමාණෙන, රජ කෙන් මනන මිනිමෙන් – ගණන් ඤාසනඤඤ ආ හඤ්ඤ සඩ්ඛ්‍යාඤඤයන් නැඟූ ඤවින් මිනන මිනි මෙන් යූ සේයි'** යනු අගසව් වත්හි ආයේ ය. විමසියයුතු.

වැවි = පොෂණය කෙළේය; **උසා කොව්** = උත්සාහ කොට; **පිරිවරහයි සැපත් සමඟි වූයේයි** = පරිවාර හා සම්පත්ති යෙන් යුක්තවූයේ ය; **කථානුසුන් ලෙණෙක්හි** = කථා නොසෙවූ ගල් ගුහායෙක්හි;

(ඛ) කථා නම් රෙඛා සි. "ඉදුනිල්මිණි සමන මුවරඳ කථා දිය දුන්" යනු කවුසිළුමිණිහි ආයේ ය. "මුවරඳ කථා, මසාරඳ රෙඛා තොමෝ" යනු සන්න හි.

මස්රෙසෙන් යුත් පිඬුවයි = මාංස රසයෙන් යුක්ත පිණ්ඩ පාතය;

58. සුදම් තෙරුන් වත්.

ඤානනි කරන තැනෙක්හි = ඒ ඒ දෙවියනට බිලි පුජා වෙද මන්ත්‍ර ජප කිරීමෙන් සෙත් වඩන මඩහලයෙක්හි; **රන් මලාක්** = සවණි මල්ලකයක් – රන් තැටියක්; **බරමුස්නා දවස් දක්වාය්** = භාර මුඤ්චනය කරන දවස හිමි කොට;

252. "පඟින් හිස් විසින් හිස් ඇයි" යනු ශොධනයට පත්කළ නොහැකි තැනෙකි. ප්‍රාඥයනට විෂය වේවා. "සත් මසින් සුනු ගැබ් ආදිවූ මහුලෙහි ත් දසමස් අයාමෙන් පුතණුවන් වදපිනාල කරවන හිරු වදවන මහුල් ආදිවූ මහුලෙහි ත්" යනු මෙහි ගතයුතු අරුත් පහළවන සඩ්ඝරත්නාවලී පාඨ සි.

ජාතකුමාරස්ස = උපන් කුමරුවාහට; **මඩහලං** = මහුල්; **යතෝ දිවසතෝ පඤ්ඤාය හොති** = යම් දිනෙක පටන් වේද; **සෝ**

ජාතමඞ්ගල දිවසෙහා = ඒ ජාතමඞ්ගල දිවස නම් වේ; **තස්මිං දිවසෙ** = එදවස්හි; **නෙ නමි** = ඒ වනාහි; **සිලෑ පිහිටුවන දවස යෙන්** = පන්සිල්හි පිහිටුවා ලන දවස යයි කියත්; **කි ගහණ සෙයින්** = කවර ගැන්මක් පරිද්දෙන්; **සම්භව වේ යන්** = ලැබේදැයි කිවහොත්; **පුබ්බූපනිස්සය** = පෙර කළ පිනැයි කියන ලද හෙතු සම්පත්තිය; **බිලිම වන සත්තට** = බලවත් ම වන සත්ත්වයනට; **ඒ තාක් ච්ඡඩුප්** = එපමණ ච්ඡඩුප්‍රතයන්–සැල කුම්; **කට යහන බැවින්** = (තමන් මැ) කරනුවට සමර්ථ හෙයින්–පිළිවන් හෙයින්; **සොව් ගන්නේසි** = මනා කොට නොගහොත් බලවත් ලෙස ගන්නේය;

253. 'නුදු' යනුවට වඩා '**නුදුසු**' යන අඩොලිපිගත පාඨය මැනවි. 'නියෘාදෙසි' යනු වෙන් බිඳැ ගත් හෙයිනි. පාවාදුන්නිය යන අර්ථ සි. **නුදුස්** = **නිදෙඝමෙඝි** යන ධාතු සි. නිදෙසිම නම් නියෘාතනය සි – පාවාදීම සි.

ගැළවූහු = ගළිත කළඟ – අතහැර දැමූහ; **තැස පසු භාග්‍ය ඨන්** = තව පසුවන භාග්‍යවන්තයාය; **දෙශනා මනසිකාර දෙස්** = දෙශනා මනසිකාරවය; **සුඹුළුවන්** = චුම්බටකයන් – දරණු; **වල් උවසරව්** = වනය සමීපයට; **අවුණු දෙසින්** = ආපණද්වාරයෙන්; **අවුණු පහරා** = ආපණයක් පසාරණය කොට–හඬ පිලක් විවෘත කොට; **හුන්නාහු** = උන් වෙළඳකුනට; **නිඝසදින්** = නිඝසඳ යෙන් – විපාකයෙන්; **පෙර අඩ්ඩසෑ** = පූර්‍වාඩ්ඩාසයෙහි; **විසෙණ්** = සතරවන තිථිය; **අධවක්** = පඤ්චයෙහි අවවන දිනය; **සා පොහෝ** = චාතුද්දසි උපොසථය; **පණරැසි පොහෝ** = පණ්ණරසි උපොසථය; **උවහර** = උපකාරය; **ගොදුරුගම් සපතු වන්** = ගොචරග්‍රාම සම්ප්‍රාප්තයන්; **අතරණ** = ආස්තරණය කරන; **වසඵකඹලාදි** = රෙදි පළස් ආදිය සි; **උඝාසි** = උසස් ලෙස හඬ ගැසීය; **සඟවනුවහම මෙ** = සඞ්ඝාපනය කරන්නා හා ම; **හයා** = ඇද; **සියු දියුහි පතළ මහා මෙඝයක් සෙසින්** = සතර දිග පැතිරීගිය මහා මෙඝයක් මෙන්; **පස්ඝඳු** = පවස්සන්ධය; **අමළොස් ධා** = අඞ්ගරස ධාතුය; **දඹළොස් අසින්** = දවාදසා යහනය; **චතු සතිපටඨාන ඇසි** = සතර සතිපට්ඨානාදී වූ; **සත් තිස් බෝ පැකි ධම්මුන්** = සප්ත ත්‍රිංශත් බොධි පාක්ෂික ධර්මයන්; **බඹජන්නේ සි** = විභජනය කරනුයේ ය; **රහත් ඵල කැණි මඬ ලෙන්**= රහත් ඵල නැමැති කර්ණිකා මණ්ඩලයෙන්; **අපි නිගමුන් කල සේසි** = අර්ථ නිගමනය කළ ආකාර සි; **සරහසැසැ**= සවරූපයන් මිශ්‍රර කොට කිම; **අකුරු නො මුවහ නොට** = අක්ෂරයන් තියරා

හිත නො කොට; **නාද කෘත්‍ය කරන** = නාද යුක්ත කොට ක්‍රියමාණවූ; **සඤ්ඤාය** = හැඳුරීම – කීම; **උවටනුවනව්** = උපස්ථා යකායනට; **ප්‍රශ්නවුනට ඝසි සේසි** = පොෂණය කරනුවනට යනු කි තියා සි; **ගුරුවන්හු** = ගුණ ගෞරව ඇතියහු; **බිලි පම ණින්** = බලවත් ප්‍රමාණයෙන් – අතිරෙක ප්‍රමාණයෙන්; **යුග හඬ වැ ඝනු සේසි** = විය යෙදූ ගවයන් මෙන් ඉදිරිපසු නො වී සම් වැ යන්නේ; **ආශ්‍රයොපචාරයෙන්** = ආධාරවූ සාගරය හා නො වෙනස් කොට සැලකීමෙන්; **ආශ්‍රිතයා මැ** = ආශ්‍රිතවූ ජලය මැ; **කි සේසි** = කී පරිදි සි; **ඝදුළු බලත්** = ඝදුළු බලන කල්හි; **මඳි** = අල්ප වේ; **කිමඩි වරා** = කුමඝට වඩා; **බෙහෙවයත්** = බොහෝ වේද?යත්; **දිකින් සමරු වනු ලදු සත්හු** = දුකඛයෙන් පහස්නා ලද සත්ත්වයාගේ; **සොඝු** = ශොචනය;

(ඛ) මෙහි '**සමරු**' යන අර්ථය කියන ලද්දේ '**ඵුට්ඨස්ස**' යනු සඳහා ය. **සිඛවලදෙහි දු** "මිනිස්මාගම කෙරෙ මාගම යන සඤ්ඤ ඇතියා වැ **සමරුවන් වන සිතින්** කසින් කාහි පහරී නම්" යනු දක්නා ලැබේ. 'සමරුවන් වන සිතින්, වෙර පහස් විඳනා කැමැති සිතින්' යනු එහි ග්‍රන්ථිපද විවරණුහි ආයේය. එහෙ සින් '**සමරු**' යනු 'සඵස්ස – සංඝගිය යන අර්ථයන්හි වැටෙන බව නිශ්චිත සි. "කායසංඝඝං සම්පජ්ජේය්‍යාති ඝත්ථ ගහණාදි කාය සම්පයොගං කායම්ඝ්සිනාවං සමාපජ්ජෙය්‍ය" යනු අට්ඨ පාළි හෙසින් 'මිඝස' ශබ්ද පර්‍යාය වූ 'මිශ්‍ර' යනු මූල් කොට ගෙන **සමරු** යනු සිඛ යැයි සලකමු. ශ්‍රම > සරම > සමර යනු මෙති. "සමර දෙලෙන දළෙහි නමා පිළිබිඹු මහමින්" කව්සිළුම්ණි. සමර දෙලෙන්, ශ්‍රම ජලයෙන් යන අර්ථ සි.

පමජ්ජති = පමාවෙහිද, **සොස්ගි යූ සේසි** = ශොඝ කෙරෙ ඝි ද යනු කි තියා සි. **ඝරුරු නිඛෙවු** = ශරීර නික්ෂේපය පිළිබැඳි– ශරීරය බිම හෙළා තැබීම පිළිබැඳි; **එතඝ යන පිරිඝස්සි** = මේ පමණෙඝ යන පරිවේඡදයෙක්; **වඝි සච්චඤ** = වචී සත්‍යය ද; **ඤ්ඤාඤ්ඤ** = ඤාණය ද; **කුලිඤ්ඤ** = කරුණාවද; **සවරිඤ** = සංවර ය ද; **ඉඳිරි සන්හිදඝිම්හු** = ඉන්ද්‍රිය සන්නිසිදනය ද; **අරිහු ඵසෙවිඤ්ඤ** = ආර්‍යයෝ සෙවනය කෙරෙද්ද; **ඝාවක්හු නො මළ ච්චි තැන්** = ඝවරක්හු ද නො මළ පෙර ඇති තැන වේ; **අනුපා ඵයෙස් නිවන්ඛම් ඝැනැ** = අනුපාදිශෙෂ නිර්‍වාණ ධර්‍මය සඳහා;

254. "තෙජොඝාසිණ ධාතුඣඤන්" යනු "**තෙජෝ ධාතු ඝාසිණඣඤන්**" සි ගන්නේ. තෙජොධාතු ඝාසිණාරම්මණයෙහි උපන් ධ්‍යානය යන අර්ථ සි.

ලබවු උපනිස නම් = ලාභයට හේතුව – ප්‍රත්‍යය වනාහි; **ලබසකරට පසනම් යූ සේසි** = ලාභ සත්කාරයට ප්‍රත්‍යය නම් යනු කී නියා සි; **ලබව් උපනිස රක්නවුනට** = ලාභූපනිස්සාව – ලාභ කාරණය රක්නවුන්හට; **අනෙකක්** = අනෙකකි; **නිවන් ගමන් පිළිවුවා** = නිබ්බාන ගාමිනී පටිපදා තොමෝ; **තථාවා සවු මහණ්** = තථාගත ශ්‍රාවක මහණතෙම; **අඛැම් හොත්** = ධර්මයෙන් පහවැ පවත්නා කල්හි; **අවයට පස බැවින්** = අපායට ප්‍රත්‍යය බැවින්; **නො අභිනඳනේසි** = අභිනන්දනය (ආස්වාදනය) නො කරන්නේ ය; **කායින් උපධි විවේ** = කාය චිත්ත උපධි යන ත්‍රිවිධ විවේකය; **වඩනු** = වඩන්නේ ය; **සුළාක්** = මදක්; **ලබ සකර උපජන බැවින්** = ලාභ සත්කාරය උපදන හෙයින්; **අත් බැවු සපුව** = අත්තභාව සම්පදා සි; **සැහවූ සක් ඉදුරු ඇති බැවින්** = සඞ්ඛාපිත චක්ඛාදීය ඇති බැවින්; **බණන්** = කථාවිෂයෙහි; **තෙපුල් නැති බැවින්** = වචන නැති බැවින්; **මොකොන්කු සෙසින්** = මූකයකු (ගොළුවකු) සෙසින්;—

255. 'දුටුවරද පවිවනු' යනු '**දුටුවරද පවසනු**' සි ගත්තේ. පවිවනු නම් වසා දැමීම සි. හේ මෙහි නො යෙදේ. **ගිත් වනු** = ශික්ෂණය කැරැවීම සි; **නො පිළිඝොසනු** = පටික්කොසනය නො කරන්නේ ය – ප්‍රතිඝෝෂ නො කරන්නේ ය; **ගණ සැහැඟ** = ගණයා හොරෙහි ඇලීම; **කිලෙස් සැහැඟ** = ක්ලේශයන් හා මිශ්‍ර වැ විසීම සි; **සඛර සඝන්** = කුශලාකුශල සංස්කාරයන් හා මිශ්‍ර බව සි; **නෙබම් අහිරි ඇතිසාට** = නෙක්ඛම්මයෙහි අභිරති ඇතියනට; **නිවරණ හා** = කාමච්ඡන්දාදී නිවරණයන් හා; **තදෙනටඛ කිලෙසින්** = ඒ නිවරණයන් හා එකට හැනී සිටි ක්ලේශයන්ගෙන්; **ඛන්ධොපධි** = පඤ්චස්කන්ධ සඞ්ඛ්‍යාත උපධිය; **පියුවනට** = පරිත්‍යක්ත කළවුන්ගේ; **අනුපා පතුවනට**= අනුප්පාදයට පැමිණියවුන්ගේ; **අනුපාසෙස් නිවන්** = අනුපාදිසෙස නිවනට; **ගියවුනට** = ගියවුන්ගේ;—

59. වනවාසිකතිස් තෙරුන් වහ

පස්වන බාලවග අටුවා සහිතයි

——//——

නො නිලකු කරනුයේසි = තණ නැති කරනුයේ සි; (මේ '**අප්පහරිතං**' යනුවට අර්ථ කී සැටිය. '**හරිත**' යනු පෙළ සකු දෙබස්හි ම අභිධෙය විසින් නිලවණ්ණයෙහි වැවේ. අප්‍රධානාර්ථ

විසින් ද්‍රව්‍යවාචී වේ. මෙහි නිලවණීයෙන් යුත් තෘණය කියැවේ. නිල් + වන යනු නිලන ව් යයි සලකමු. "නිලන කුස තණ පෙළ" කව්සේකර.) **තණ නෙළනුයයි සේසි** = තිණ නිද්දනය කිරීමය යනු කී නියා සි; (මේ නෙළීම යන අර්ථයෙහි පෙළබඳ **නිද්දන-නිඩ්ඩාන** යන ශබ්ද රූපද්වය මෑ යෙදෙයි. මතු අසූඅටුතර බ්‍රාහ්මණ වස්තුවෙහි 'නිඩ්ඩෙමි, නෙළුම්, ගොයම් අහුරෙහි තණ ඇයි උපුරනු නෙළනු නම්' යනු එන්නේ ය.) **නවා මහණ බැවින්** = නවක භික්ෂුවක් බැවින්; **අසුන් පඤ්ඤාපි** = ආසන පඤ්ඤත්තයෙහි – අසුන් පෙළ කෙළවරැ; **සුවුද්** = සුබවයෙක්;

256. ' පදකඛිණඤ්ඤගාහී ' යනු '**පදක්ඛිණඤ්ඤාහී**' සි ගන්නේ. **කිසුතා** = කිහාක්; **ඇදුරු ඇති වැ** = ආදරාන්විත වැ; **ගන්නේ සි** = ගන්න තැනැත්තේ සි; **අනුසසුන් අනුඛිඩ්ඩන්** = අනුශාසනානුරූප පරිදි දෙන් – අනුශාසනයට සුදුසු පරිදි දෙන්; **සැකැසියන්** = සඞ්ඝවිහාරිකයන්; **කළ ගුණ පාළ කරනුයේ** = කළ ගුණය ප්‍රකට කරනුයේ සි; **ඔවාද සහනුයේ සි** = අවවාදය ඉවසන්නේ සි; **නදන් කියන්නක්හු වැනි** = නිධාන කියන්නකු මෙන්; **අනා සරුජ් පියෙඞින් එව්** = අයෝග්‍ය ස්වභාවයෙන් හෝ; **සිදුරු ඉලියනුවාසිජ්** = සිදුරු සොයන්නෙක්ද; **ඒ වරදින්** = ඒ අපරාධයෙන්; **උදුරන පියඞිහි** = උඩරණය කොට ලන ස්වභාවයෙහි; **සිවියේසිජ්** = පිහිටියේද

257. 'නිඤ්ඣායිතං' යනු '**නිණයන**' සි ගන්නේ **වරද්හි**= වරද විෂයෙහි; **නිගෙන** = අභිනවනය කොට; **දෙස් පව්වාහා** = දෙශප්‍රවාහය කොට – දෙස් පාකොට යවා; **ඛමුන් අතුරෙහි** = කුශල ධර්මයන් අතුරෙහි; **ඔජ්බු** = ඕජය – බලය – ශක්තිය වූ; **පැහැයෙන්** = විදර්ශනා ප්‍රඥයෙන්;

60. රාධ මහ තෙරුන් වත්.

ආපනති ආපජ්ජන = දැන දැන ඇවතට පැමිණීමය; **පටිගුනන** = පැමිණි ඇවත සැඟවීම ය; **අගති ගමන** = සතර අගතියට පැමිණීමය; (යන අලජ්ජි ලක්ෂණයන්); **ඇති බැවින්**= විද්‍යමාන හෙයින්; **අලජ්ජියෝ** = අලජ්ජීවූ; **අනාජ්ජි කම්** = අනාචාර කර්මයන්; **කුලන් සැඟෑ** = කුලයන්ගේ සද්ධාගුණය; **නහන කම්** = නසන ක්‍රියාවන්; **ඔල්කලු මහණනට** = පෙහෙළ භික්ෂූන්ට; **කමෙහි කි නියෙන්** = කර්මකර්ත්තෘයෙහි කී නියායෙන්; **සැවැජ් නි කම් කරනු සඳහාය්** = පබ්බාජනීය කර්මය කිරීම පිණිස; **අකු සල් බැමින්ජු වරනු** = අකුශල ධර්මයන් නෙරෙන්ද වළක්වා

ලන්නේ ය; **මනවුනවි** = සාධුන්හට; **නො මනවුනවි** = අසාධුන් හට; **හම්මයෙහි** = සම්මුඛයෙහි; **පරම්මුයෙහි** = පරාඞ්මුඛයෙහි; **නො දිටු පිළිවෙසි ධම් ඇතියෝ** = නො දක්නා ලද ප්‍රතිවෙධ ධර්මය ඇත්තෝ; **පරලොවු සුහ පියා** = පරලොව යාපන හෝ සුඛය හැරදමා; **වැටෙන බැවින්** = පවත්නා හෙයින්; **තුරු පර ලොවි ඇතියෝ** = තරණය කළ පරලොඞය ඇත්තාහු; **අම්සහි හුණු ඇස් ඇතියෝ** = ආමිෂයෙහි පතිතවූ ඇස් ඇත්තාවූ; **තෙපුල් සතින්** = වචන නමැති සිරියෙන්;

61. අසසජි පුතබ්බසු දෙජේතා වත්.

හිමියා පුතු හා සැමැහ = සවාමී පුත්‍රයා සමහ; **පැසුම් පිරිමිනින්** = අධම පුරුෂයන්; (පච්ඡිම-චරිම-අන්තිම ශබ්දයෝ ලාමකාර්ථයෙහි වූ වැටෙත්.) **හෙසි සඳ සිදනා ඇසිහි** = ගෘහසක්‍රි වෙෂ්දනාදියෙහි; **වෙළඳුන පුසළුන ඇසි** = ගිහියනට සඞ්ග්‍රහ පිණිස සහසතු හුණදඬු දිමය මල්දිමය යනාදිවූ; **එක්විසි අනිසුන් ප්‍රහෙදහි** = එක්විසි අයොග්‍ය ප්‍රත්‍යය සෙවීම් නොවස්හි; **දඬහි**= දණ්ඩකාම් අතුරෙහි; **හොළවර දඬ** = පරම හොරියෙහි සිටි දණ්ඩය සි;(බුදුහු පිරිනිවන් සමයෙහි පැනවූ හෙයින් බ්‍රහ්ම දණ්ඩය විනයෙහි ආ දණ්ඩ කාමියන් අතුරෙන් පශ්චිම දණ්ඩය වෙයි යන අභිප්‍රායි.) **දුමු දෙස්** = දිවයි දෙසය – දුටුවරද; **නො පවිවය්** = පටිඝාදනය නො හොට; **අන්හෙදි සරනු** = සාතිසාරයකු – වරද සහිතයකු කිරීම; (සාතිසාර > සත්සෙරි > හත් සෙරි < අත් සෙරි > අත්තෙරි)--

62. සන් මහ තෙරුන් වත්.

අනුපූයෙන් = දුනකථා සීල කථාදි පිළිවෙළින්; **පෙහෙර හැමෙක්හි** = පෙසහාර ගාමයෙක්හි; **පෙහෙර ජෙට්ඨ වැ** = පෙස හාර ජෙට්ඨ වැ; **හිමන් හිමන අවමස්හි**= හෙමින්න හිම්හාන යන අවසාමාසයෙහි;

258. 'අත්තම් යජනේ සි වජාළී' යනු පොත්හි තිබෙයි. "සෙනාසන කරණත්‍ථාය හත්ථසාමම්ං යාවත්‍ථාති රඤ්ඤා සන්තිකං අවිය පවිවෙක බුඩෙ පහිණිංසු" යන අටුවා ප්‍රදෙශය සඳහා "අත් තම් යජනේ සි වජාළී" යනු මෙහි පැනෙයි. 'පහණිංසු' යන බහුවචනප්‍රයොගය සඳහා 'වජාළී' යනු කවර ප්‍රාකෘතයෙහා

වුවත් ඇතිවිය නොහැක්ක. **'වජාඅලෝ'** යි ගත මැනැව. 'හස්ත කර්මාන්තය යාචනය කරවයි මෙහෙයුහ' යනු අර්ථ යි.

සෙසු = සොඝනය කළාය; **හඬ නෙහෙව යූ සේයි** = අඩ ගැසුවාය යනු කී නියාසි; **වජාරාලා** = විධාන කොට;

(ඩ) හෙළයෙහි **වජාර** ධාතු දෙකෙක් තිබෙයි. එකෙක් විධානාර්ථයෙහි වෙයි. එකෙක් කථනාර්ථයෙහි වේ. එහි විධානාර්ථවාචී **වජාර** ධාතු **අවධාර** යනු ප්‍රනව කොට ඇත්තේ ය. කථනාර්ථවාචී **වජාර** ධාතු ප්‍රාකෘත **වජ්ජර** ධාතුයෙන් බිඳී ආයේ ය. **වජ්ජර ති** = වජාරයි; **වජ්ජති ඔ** = කියන ලදී; **වජ්ජති ඌණ** = කියා; ඇතාදි ප්‍රයොගයන් විමසා බලනු. පසුකලෙක 'විචාරා වදුරා, වැඩ වදුළ සේක, එවා වදුළ ලිපිය ලදිමි' යනාදීන් ව්‍යවස්ථා විරහිත ගෞර වාර්ථයෙහි මේ **වජාර** ධාතු හෙළා ගත්හ.

දුවසම්භාර = ද්‍රව්‍යොපකරණයන්; **ගෘහ සම්භාර දුවය යූ සේයි** = ගෙවල් සැදීමට උපකරණ වන දුව දඹුය යනු කී නියාසි; **සිරුරු පිළි ජඝ්නට** = ශරීර පරිහරණය පිණිස; **ගණ බැඳ** = ගණ බන්ධනය කොට – සමාගම් පවත්වා;

259. ' ගණ මැඳමෙ ' යනු **'ගණ බැඳ මෙ'** යි ගන්නේ. **කුලුවෝ මහණහු** = කුලොපග ශ්‍රමණයෝ; **විපුවර** = විප්‍රකාරය; **ඊරූප ප්‍රකාරය යූ සේයි** = විකාර රූප ආකාරයක් යනු කී නියාසි; **අඩක් ලුව** = අර්ධයක් දැමූ කල්හි; **දහසක් කුලාර ගේ සිදිවර ඇති** = දහසක් කූටාගාරයන් පිරිවර කොට ඇති;

260. 'පිළිවෙළ කොළෝ' යනු **'පිළියෙළ කොළෝ'** යි ගන්නේ.

අණෝජූ මල්හි = කටු කරඹු මල්හි; **නින් මලැයි යෙන් මැයි (මෙ?)** = දුම්මැල්ල මල් යයිදු කියත් මැයි; **මාල්ව රට** = මාලව නම් රටෙහි; **අසදිවනව්** = අශ්වාරොහකයනව; **කලන් සැහැවි ඇතියන්** = කිලන්න සභාවාන්විතයන්; **අඩන් ගමනින්** = අඩාන ගමනයෙන් – දික් මඟ ගමනින්; **කලන්වූහ** = කිලන්න වූහ – ගිලන් බවට පැමිණියහ; **අකුරන් ලියවා** = අක්ෂරයන් ලෙඛනය කැරැවා; **කුදුරම වළඳනා** = කුඩා රටක් ප්‍රයෝජන ගන්නා; **ජයි** = ජාති නොමෝ; **ජරට නියෙයි** = ජරාවට පමුණු වයි; **ජරා මරණට නියෙයි** = ජරා නොමෝ මරණයට පමුණු වයි; **බුදුහු මහ්** = බුදුහු වෙද්දේ; **නො බුදුහ යන** = බුදුහු නො වෙද්දේ යන; **අසක් නැති වැ යූ සේයි** = ආසඞ්කා නැති ව යනු කී නියාසි;

261. 'වෙණෙජන් විසින් මේ ජනෙසි ගන්නේ' යනු 'වෙණෙජන් විසින් මෙ ජැනැසි ගන්නේ'සි ගතයුතු. 'වෙළෙඳුන්ගේ වශයෙන් මැ – වෙළෙඳුන් කරණ ඇතොට ගෙන මැ දුන ගෙන යයි ගතයුතුය' යනු අර්ථ යි.

බුදුගුණ අනුසරන සියඅ = බුඩ ගුණය අනුස්මරණය කරන්නාවූ සිහිය; **පුන පුන පවත්වනුයේසි** = නැවත නැවත පවත්වන්නේ; **පැක්ඛි** = පැන වැදුනේය; **රන් මුවහවන්** = සඛණීමය වූවන් මෙන්; **රක් දියෙහි** = රඹක ජලයෙහි – සිරියෙල් රෙසෙහි; **කාමිහි අවෙන්වා ඇයි** = කාමාදීනවාදී වූ; **ඉධයෙන් නිවත්න**= සෘඩියෙන් උපදනාවූ; **පින් ඉධ** = පුණ්‍යර්ඩිය: **දකුණු අත් පහරා** = දකුණත පසාරණය කොට–විදහා; **එහි හිකඛු උපසම්පද දෙන ඇද** = 'එව මහණ' යන වචනයෙන් උපසපුව දෙන කල්හි; **දකුණු අත් පහරනු** = දකුණත විදහා පෑම; **බුදුන් සිදිනි** = බුඩ චාරිත්‍රයෙකි; **සසුන් බ්‍රම්යරවස්** = ශාසන බ්‍රහ්මචර්‍යා වාසයෙහි; **වසවි** = (යෙදී) වාසය කරව්; **බඳ දුක්ඛු** = ස්කන්ධ දුඃඛයාගේ; **වාසිය පෙමෙණි** = සිය වසක් පමණ ඇති; **ආකප්ප සපුව** = ආකල්ප සම්පත්තිය – ශ්‍රමණ වෙශයාගේ සමෘඩිය; **දිය පිට** = ජල මතුයෙහි; **අසුන් සිය වළඳ** = අශ්වයන්ගේ පා සලකුණු; **ඵල වන ලද** = සමීපයට පමුණුවන ලද; **ලබසකර හය් බුහුමන් ඇතිමයෝ** = ලාභ සත්කාර හා බ්‍රහ්මාන ඇත්තෝ; **රැසියන්** = රාත්‍රි කාලයෙහි වාසයට නිසි තැනය; **දිවා යන්** = දවහල්හි වාසයට නිසි තැන්ය; **ඇයිහි** = යන ආදියෙහි; **ඕ සුවයැ ඕ සුවයැ සි**= අහෝ! සුඛය අහෝ! සුඛය යි; **පි සොම්නස් සුමුදු හැනි** = ප්‍රීති සෞමනස්‍යයන් සම්‍යග්ඥාන කොට ඇති; **තෙපුල්** = වචන යි; **උදුන බවු** = ගෙන හැර දක්වන බව; **නො උදුන බව් එවි** = ගෙනහැර නො දක්වන බව හෝ; **නිවන් ධම් පිණිස උපජනා පි** = නිර්‍වාණ ධර්මය පිණිස උපදනා ප්‍රීතිය; **ධම්මපිති නම්** = ධර්ම ප්‍රීති නම්වා; **රති** = ඇල්ම; **නම්ඝසින්** = නාම කායයෙන්; **නව ලොවුතුරා ධම්** = නව ලොකොත්තර ධර්ම; **වළඳනුයේ** = විඳිනුයේ; **සොව් පහන් සිතින්** = බලවත් ලෙස ප්‍රසන්න ව ගිය සිතින්; **අර්න් විසින් පසංසා ලද** = බුඩාදි ආර්‍යයන් විසින් ප්‍රශංසා වූ; **බෝපැකි ධම්හි** = බොධි පාක්ෂික ධර්මයෙහි; **සමරු වන්නේ සි** = සඳහන් කරන්නේ යි;

262. 'මහ ඵලව්' යනු මහ ඵල සුව' යි ගන්නේ. දුක 'ජාතිපි දුක්ඛා ජරාපි දුක්ඛා' යනාදීන් පිරිසිඳ දැනගැනීම **පරිඤඤ හිඤමඝ සි**; සමුදය නම් ලත් තෘෂ්ණාව පහ කොට ලීම **පහාණා**

භියමය යි; සතරමාගීය වඩාලීම **භාවනාමයිසමය** යි, නිවන් පසක් කිරීම **සවඡිකිරියාමයිසමය** යි.

263. පොත්හි එන "දුක් පිරිදැනුම් සමුදි පහන් නිරොධ පසක් කිරීම් මඟ භවුන් යූ සේයි" යන ශඛකර පාඨය "**දුක් පිරි දැනුම්, සමුදි පහන්, මඟ භවුන්, නිරොඛ පසක් කිරීම් යූ සේයි**" කියා අසඛකර කොට ගත මැනැවි. 'දුක පිරිසිඳ දැනීම ද සමුදය ගෙවා හැරීම ද, මාගීය වැඩීම ද, නිවන් පසක් කිරීමදැයි කී නියායි' යනු අර්ථ යි. **අරි බවු කරන සභවුන්** = ආයී භාවය කරන සවභාවයන්; **උවකෙලෙස් නැතියෙන්** = උපකෙලශ නැති කෙයින්;

63. මහා කප්පින තෙරුන් වත්.

කෑ ඉතිරි = භුකතාතිරිකතය; **කනු වැ** = ඛාදනය කරන් නක්හු වැ; **සිඟළු වැ යූ සේයි** = විඝාසාද වැ යනු කී නියායි;

(සී) **විඝාසාද-දමඛ** යනු ඉදුල් කන්නාට පාළි අභිධාන යි. **විඝාසාශින්** යනු සංස්කෘතාභිධාන යි. **සිඟළු** යනු මේ එඛකුදු අනු ගමනය කළ බවක් නො පැනේ. 'චූඬගී' යනුවෙක් අනනදූන-සිඤඤා යන අර්ථයන්හි හින්දී භොෂයන්හි පැනේ. එය යම්කිසි ප්‍රාකෘත භාෂිතයක් අනුගමනය කෙරේදැයි පිරික්සිය යූතුය. අර්ථ යෙන් ද ශබද රූපයෙන් ද 'සිඟ' යනු එයට සමානය. සිඟි කරනුයේ **සිඟළු** යයි මේ අනුව ඇපි සලකමූ. චිනන්‍ය යි.

සමාදන් කරනුවා විසින් නම් = සමාදූපනය කරන්නහු විසින් වනාහි; **නො දීමෙහි අවෙන්වා** = අදූනයෙහි ආදීනවය ද; **කියඹෙනු වැ** = කියනුවට සමර්ථ වැ; **වියත් වුව වචිපි** = ව්‍යක්ත වන්නට සුදුසු ය; **පොරණහි නො දුන්නෙන්** = පුරාතන අත් බැව්හි නො දුන් හෙයින්; **දුගිමි** = දුග්ගත වීම්; **දැන් නො දුන**= දූන් දනක් නො දුනහොත්; **මතු දුගී වන බැවින්** = අනාගත යෙහි දුග්ගත වන භාවයෙන්; **නොමුස්නෙමි** = මුඤ්චනය නො වන්නෙමැයි; **සංවෙස් පත් වැ** = බිය සැලුම් පැමිණ; **සිඟිස්සන ලදැයි** = පිළිගන්වන ලදැයි; **කැයෑ බැඳැ** = කවඡ බඛනය කොට-කැස පට ගන්වා; **වට හල්** = වංගෙඩි තබන හලට; **පාරී** = පහ රණය කෙරේ; ('වීහී පහරණ කාලෙ' යනාදි තැන් සිඟි කරනු.) **පොළා** = ඵොක්නය කොට; **කළ මෙහෙයෑ** = කරන ලද දූස කම්යෙහි; **තෙල් මලාක්** = තෙල් සට්ටියක්;

264. **'දෙහුන් පසක්'** යන මෙහි **'පසක්'** යනු අසිත පාඨ යෙකි: විසි කලදෙක් කහවුණෙකි. දස කලදෙක් අඩියෙකි. පස් කලදෙක් පාදයෙකි. එයට මැ හුන යනු තමෙකි: **'සුවණ්ණා පඤ්ඩබරණං'** යනු පාළි නිඝණ්ඩු සි. මෙසේ හෙයින් 'අඩ්ඩස අග්ඝනකානි' යනුයෙහි අර්ථය **'දෙහුනක්'** සි වේවා. 'පසක්' යනු කුම් කැරේ ද?

දෙහුනක් අගනවුනැසි සේසි = සවණිදිවයක් වටිනවුන් යැ යනු කි නියායි; **රේමස්හු** = රොහිත මච්ඡයෝ; (දඹදිවැ ගංගාදියෙහි වෙසෙන මත්ස්‍ය විශෙෂයෙකි.) **උදනුන්** = උද්දාන යන් – මසුන් ඇවුණු වැල්; **තුමහට් උපකප්පනා** = තමහට පිළියෙළ කැරෙන්නා වූ;

265. 'උපජනව යූ සේසි' යන මෙහි ශුඛ පාඨය මේ වසතු වෙහි මැ 147 පිටෙහි 30–35 යන අඞ්කවය අතුරෙහි එන "උප කප්පනකං භොජනං, උවයුජන බොජ්න" යනුවෙන් දත හැකි ය. **තුමහට් උවයුජන යූ සේසි** = තමා පිණිස යුතු කැරෙන යනු කි නියා සි;

පක්පලා = පිසියයුතු පලා – මාළු පලා; **හැමසිප් ජනෙසිම්** = සියලු ශිල්පයන් දන්නෙම් වෙමි; **දන්කි ඛ්‍යාපෘත ඇතිසේසි** = දාන සංවිධාන විෂයෙහි ව්‍යාපාර යුක්ත බැව් ඇත්තේ; **වජාරනුයෙහි** = විධාන කරණයෙහි; **නිතෙජහ වූසේසි** = නිසෙත ජස්ස වූයේය;

266. 'මහ මනස' යනු **'මහම් මා නස'** සි ගන්නේ. මා නො නසන්න යන අර්ථ සි.

මහ දුගියා ලවා = මහා දුග්ගතයා මෙහෙයවා; **දන් යුත් කරවා** = දානය පිළියෙළ කරවා; **සතප්න මහණක්හු** = සත්තප්ණාහී ශ්‍රමණයකු – පිනවාලීමට – වළඳවාලීමට සුදුසු මහණකු; **නො දින යන අයස** = නුදුන්නේය යන අපකීර්තිය; **මා අර යූ සස්සි** = වෙත නො පමුණු වන්න යනු කි නියා සි; **පත්හි** = පතෙහි; **නො ඇරවිය හිණ්මි යන වෙහෙස** = ආරොපණය කිරීමට නො හැකිවීමි යන පීඩාව; **හෙවත්** = මුලින් කි අර්ථය මැ මතුත් පැහැදිලි කොට කියතොත්; **සොයා** = ඥාදනය කොට; **හඹු ඇපාවන** = කැඳ පොවන; **ඔඵ ඔවුවන** = සිඛා තබන;

267. "අසෙසි වන්නීන් වැණියෝජ්" යනු **"අසෙසිනීන් වැනියොජ්"** සි ගන්නේ. අවෙතනිකයන් වැනිවූවෝ ත් යන අර්ථ සි.

268. **පාසාදිකො** = සැදැහැ ඵළවනුයේයි යනු; '**පැහැද ඵළවනුයේයි**' යි විය යුතු.

බද **පිත** නම් **පිත්ත** සොෂයෙහි සිටියේ ය. රුධිරය මෙන් සම්බන්ධයෙහි සිටියේ **අබඛ පිත්තය** යි. **කුණනා ව්‍රජනති**=කුන්තයෝ යෙහි; **ඝනුඝෙන්** = දක්වන ලද වචනයෙන්; **කුණන සහ චරිත පුරුෂයන මෑ** = කුන්තයන් හා එක්වැ පැවැති පුරුෂයන් ම; **කිඝන සෙයින්** = සහචරිතොපචාර නයින් කියනු ලබන්නාක් මෙන්; **පිත්ත සහචරිත ජීවිතින්ද්‍රිය මෑ** = පිත හා එක් වැ හැසිරෙන ජීවිතෙන්ද්‍රිය මැ; **කියනු** = කිවයුතු; **දූවි** = දූසිය; **නිම්=නිම් වළලුය**; **නෑඩ ඇයින්** = නාභි ආදියෙන්; **හිණී** = ඇණිය හෙවත් ඇන්දය; **අක්රුක් ඇයි** = අකඛරිකාදිය; **නො සරුස් වෑ** = අවිරස්‍ය වැ – අළුත; **පැව්ජීයේ** = පබ්බජිත වූයේ; **බුදුන් එක්බිනි බුදක් වැනියා** = සම්බුඩයන් වහන්සේට අනතුරු වූ බුඩයකු වැනි වූ; **කුත්සිත රජ්ඇති කයිහි** = ලාමක රජස් ඇත්තාවූ සයෙහි; **මෙ සිරුරි** = මේ ශරීරයෙහි; **සොස් ඇයි සොමස් පිරික්සන්** = සොසාදි සොච්යාසයන් පරීක්ෂණය කරන හොත්; **දුවනු** = කුත්සිත වණී ඇත්තාවූ; **දුගඳ** = කුත්සිත ගඳ ඇත්තාවූ; **පරමාණු රජොමාත්‍ර වන බැවින්** = පරමාණු රජස් පමණක් වන බැවින්; **කරජකාය යෙන් මෙ** = කරජකාය යී කියන් මැයි;

269. 'නම් රූ පිරි සුණ්' යනු '**නම් රූ පිරිහා සුණ්**' යි ගන්නේ. නාමරූපපරිගහාහිඤ්ඤා සුණය – විපස්සනා සුණය යන අර්ථ යි.

එරුවය් = ඔතාරණය කරවා – බස්වා; **ලකඛණ පරිහා හඤ** = අනිත්‍යාදි ලක්ෂණයන් පිරික්සෙන; **විවසුන් සුණින් විවස්නේ** = විපස්සනා සුණයෙන් වෙසෙසින් බලන්නේ; **සිල් ඇ ගුණ අනුහැවින්** = ශීලාදි ගුණ තෙජසින්; **අසන් වල්හි** = ආසන්න වනයෙක්හි;

270. 'සල්හි ගිලිය නො දෙනු සදහය්' යනු '**සල් හිගි ළිය නො දෙනු යදහය්**' යි ගන්නේ. **සල්** = පුරෙ හත්තකාලය; **හිගිළිය** = උග්ගළිත වනුවට – ගිළිහී ඉවත්වී යාමට; **නො දෙනු සදහය්** = නො දීම පිණිස; **අඟුළු හයන** = අඟුළු අදනාවූ; **රොපුම් බද තන්හි** = රැඟෑන බැඳි සථානයෙහි; **නො සෙයෙන්** = නුසුදුසු ප්‍රකාරයෙකින් – අන්‍යායයෙකින්–නිසරුණේ; **කිසි දෙර කවුළු**= කිසිදු වාර කවාටයෙක්; **තෙරුන් මහණුවමට** = තෙරුන්ගේ මහණකමට–භාවනාවට (වන); **විඛෙවු** = විත්ත වික්ෂෙපය-චිත්තය

නානාරම්මණයෙහි පැන යාම; **බා** = පරිබාහනය කොට-වළක්වා; **පුරාණ පලා හඬුජ්** = පැරණි පත් ශබ්දයකුත්; **උපසුජ්ජන** = "එළවියයුතු නොහොත් අනුභවයට යොග්‍යවූ" (ජා - ගැටපද) **සැප බොජනැසි සේසි** = සප්පාය - හිතකර භොජනය යනු කිනියාසි; **වෙහෙර නිසෙන බතුජ්** = විහාරයට ගෙනයනු ලබන බතුත්; **සුව වෙසින්** = සුඛ වේදනා තොමෝ;

271. 'ඛණ සපුව' යනු '**වන සපුව**' යි ගන්නේ. වණිණ සම්පත්තිය යන අර්ථ යි;

සුවඵස් = සුඛස්පර්ශය; **උපන් සා ඇතියහු විසින්** = උපන් ක්ෂුධා ඇත්තහු විසින්; (ජුහා යනු ප්‍රාකෘත වචන යි.) **අහර සුමුට්හැනි** = ආහාර සමුච්ඡානිත වූ - ආහාර පසයෙන් උපදනා;

272. 'පිණී රූප සයෙන් උපන්' යනු '**පිණී රූ පසයෙන් උපන්**' යි ගන්නේ. ප්‍රණීත රූපයන් ප්‍රත්‍යය කොට ගෙන උපන්නා වූ යන අර්ථ යි.

සුව සහාගිය = සුඛ සහගත වූ; **කය් විඤ්ඤණහි** = කාය විඤ්ඤණයෙහි; **උපන් ඵස්** = උප්පන්න ඵස්සය යි; **මුයෙහි පටස්**= මුඛයෙහි පටන්; **ආමාසය පවා** = ආමාසය ඇතුළත් කොට; **පිළිකුල් තන්** = පිළිකුල් ස්වභාවයන්; **මෙ සෙසින් කියත්** = මේ ප්‍රකාරයෙන් කී කල්හි; **අහර පිළිකුල් සඤ්ඤ** = ආහාරයෙහි පටික්කූල සඤ්ඤාව; **පුරෙගියා කොටැ** = අග්‍රෙසර කොට; **පකඛි පනඤ්ඤ** = යි සේසි; **පවිසෙවනඤ්ඤ** = පිළිසෙවුම්ට; **ඨානං** = යි සේසි; **ඣාරණං** = සරුණුවූයේ; **පකඛිපනඣානං** = එ නම් වී; **මෙසෙ කියත්** = මෙ පරිදි කී කල්හි; **ඣිනියාපන ඇයි ප්‍රයොජුන්** = වාතුම්හාභෞතිකකායයාගේ සන්තිය - ජීවිතෙන්ද්‍රිය යාගේ නො කඩ වැ පැවැත්ම යනාදි ප්‍රයොජනයන්; **පස්විඤ්ඤා**= නුවණින් සලකා බලා; **ඉදි කෙරෙත්** = සෘජු (හෝ වඤ්ක හෝ) කෙරෙත්; **පිහිලි** = ප්‍රණාලිකා; (**පිලි** යනු ද්‍රවිඩ වචන යි)

64. පණ්ඩිත සාමණේරයන් වත්.

මිවි හැජ මහ තෙරුන් = ලකුණ්ටඨ භද්දිය මහ තෙරුන්; **ලකුණ්ටඨොව දුනි කිරසස නාමි** = දැන් වනාහි ලකුණ්ටඨ ම යැයි උන්වහන්සේට නම් විය;

273. 'සිළිය' යනු 'සිලිට්ඨිය' යි ගන්නේ. සුළු පියාණනී යන අර්ථ යි.

274. 'ගහකල් සුදුස්සෝ' යනු **ගහගල් සුදුස්සෝ** යි ගන්නේ. **ඝනශෛල සදෘශවූවෝ** යන අර්ථ යි. (ද්‍රවිඩ **කල්** සද හෙළුවට තසම් විසින් ගහයුතුද?) **බුහුරු නැති ගල්** = සිදුරු නැති ගල් (කුහර > කුහුරු > වුහුරු > බුහුරු යනු වේ.) **ගරහ පැසැස ඇයි ලොව බැඳිහි** = ගර්හා ප්‍රශංසා ආදි ලෝක ධර්මයෙහි; **නො ඇලලෙනි** = නො ඇලෙනෙනි; **පැදුම් දෙසෙන්** = ප්‍රාචීන දිශායෙන්; **හමන ඇයි** = වහනය වන සුළං ආදී වූ; **හෙද ඇති යෙන්** = ප්‍රභෙද ඇත්තාවූ; (හම් – හැම්මෙහි ධාතු යි. "මහ මහ තු මාල ජ්" (ගඞ්ගය පැතිරේ) යනු මෙයට ආසන්න ප්‍රාකෘත වචන යි.) **පිළිතු විසින්** = ප්‍රතිඝ වශයෙන්;

65. ලකුණ්ටක භද්දිය තෙරුන් වත්.

මේ දැසිය = මේ දෘශ්‍යාවගේ; **පාලවුව** = ප්‍රභාශ වූවාය; **අසිරා නො ගතයුතු කොටැ** = දෙතුන් පයෙකින් වැඩිපුර නො ගතයුතු කොට; **ඔබපද පැනවූ කල්හි** = කාණමාතු සිකඛාපදය පැනවූ කල්හි; **අනෙක් අන්බරඝ අළු කල්හි** = අන්‍ය පාද පරිවාරිකාවන් ආහට කල්හි; **ගෙජළ** = ගෘහාවාසය; **භවයි** = ආක්‍රොශ කෙරෙයි; **තෙජයි** = වාක් තර්ජනය කෙරෙයි; **කළ පාත රාස ඇතිසේයි** = කරතලද පෙරවරු අහර කිස ඇත්තේ; **පාතො එව අසිතබ්බ වන බැවින්** = උදයෙහි මැ අනුභව කට යුතු හෙයින්; **ලොවුතුරා සැපත්හි හිමිවිජ්** = ලොකොත්තර සම්පත්තියට සවාමිනියක් ද; **පණිස් වී** = පටිඝ්‍රාපනය කෙළේය; **යුතු කළ දි ඔබ් පමණට** = පිළියෙළ කළ දෙය්‍ය ධර්මයාගේ ප්‍රමාණ යට; **නො ලැබෙන තැන් හෙතැ** = අලබ්භනත්තනය ගැන; **පති කුලට** = හිමියාගේ ගෙදරට; **නොයිය හිණ්මි යන** = යනුවට නො හැකි වීමි යන; **පසවානනාප** = පසුතැවිල්ල; **කලන් ඔත් ඇත්තිසි** = කැලඹී ගිය සිත් ඇත්තීසි; (ද්‍රවිඩ 'කලති' යනු මේ කලන් ශබ්දය හා පසීය වේ.) **ගැඹුරු දිය වළ** = ගම්භීර උදකා වාටය – දියවළ; ('**රහදෙ වදන කිද ආවාටහි නම්**' යන මෙහි **රහදෙ** යනුත් **වදන** යනුත් **කිද** යනුත් ආවාටහි පසීය නාම බව දැක්වෙයි. **රහදෙ** යනු පාළි වචන යි. **වදන** යනු **ජලනිඩ–පණොඩි** ශබ්දයන් හා පසීය යයි හඟිමු. දේශාන්තරභාෂා විශේෂයෙහි පැනෙන **ඩොද** යනු හා **කිද** යනු සම්‍යාන ය. ළිඳ වී තිබෙනු යේත් මේ මැ යයි හඟිමු.) **ඇසාවු පහන්නේ යි** = අනිශයින්

ප්‍රසන්න ය; **කෙලස කාලුෂ්‍යාපගමනයෙන්** = කෙලෙස් කිලිටි පහ වැ යාමෙන්; **පහජති** = ප්‍රසන්න වෙති; **නො ඇලෙයි** = ආලොළනය නො වෙයි; **නිගහළ බැවින්** = නිසසළ බැවින්;

66. කාණමාතා වත්.

මරහු පෙරළිමෙන් = මාරයාගේ ආවර්තනයෙන්; **දිදුබ්බික් ඇතියේසි** = දුර්ලභ භික්ෂා ඇත්තේ ය;

275. 'පත්තමූලකං භික්ඛං, එක්නට එක්නැළියට සාල් බික' යනු '**පත්ත පුලකං භික්ඛං, එක්නට එක්නැළි යවසාල් බික**' යි ගන්නේ. එකි එකි භික්ෂුවකට එන එන නැළියක් පමණ යවසහල් භික්ෂාව යනු අභිප්‍රායි.

රසාල් ඕජ් = රසාතලයෙහි පිහිටි (පප්පටක) ඕජය; **පිරිතැස්** = පරිත්තාසයෙක් – උද්වෙගයෙක්;

276. 'නො ඔම්භ යන උද්වෙග' යනු '**නො ලබම්භ යන උද්වෙග**' යි ගන්නේ. නො ලබමු යයි කියන බියෙක්–සැලුමෙක් යන අර්ථ යි.

ඉසහසර = ඉච්ඡාචාරය – තෘෂ්ණාධීන වැ හැසිරීම; "**අහො වත ලභෙය්‍යාම**" **යන පතිවිලි** = ලබන්නමෝ නම් ඉතා මැනව යන ප්‍රාර්ථනාව; **සිගළුවෝ** = විසාසාදයෝ; **හඬලනුවෝ** = නාද කරන්නාහු; **මලුන් සෙයින්** = මල්ලයන් (පොර බදන්නවුන්) මෙන්; **මිවි බලාමි** = මුෂ්ඨි යුද්ධය – මිටි පොරය; **කයි දෙර ඇයි දෙරකි** = කායවාරාදි චාරයෙහි; **පවත්වනු දුසිරි** = ප්‍රවර්තමාන දුශ්චරිතය යි; **උපඝන්න සැහැවියෝ** = සන්සිඳී ගිය සඛභාව ඇතියෝ; **ගඩුබු ඔයානිහි** = ගද්‍රභ යොනියෙහි; – කොටළු යොනියෙහි; (ප්‍රාකෘතයෙහි '**ගඩ්ඩහො**' යනුයි.) **කරණ්‍යාකරණ්‍ය යන් ජන්න** = කටයුතු දැය හා නො කටයුතු දැය දන්නාවූ; **සුදුවන්** = සිඛ්වයන්; **පූ ඉතිරි** = පානයෙන් අතිරික්තවූ – පාන යෙන් පසු ශෙෂ වැ සිටි; **ඉදුල් කහට ඇති** = ඉදුල් කළ කසළ ඇති; **අද රස ඇති මිදිය පනු** = ආර්ද්‍ර රසාන්විතවූ මුද්‍රිකාපානය යි; **මියනා පියලියෙන්** = නියඳ වැහැරියෙන් කළ වස්ත්‍රයෙන්; **සඳරා පියති** = ඡන්දරාගය දුරු කෙරෙති; **කාම හෙතුවක් නම් සඳහය** = කාම හෙතුවක් සඳහා වනාහි; **හුදීහි** = සාධ්‍රහු; **අනුනු පිළිඹු විඹින්** = අනුනය ප්‍රතිඹ වශයෙන්; **කුදුමහත් ආර** = කුදු

මහත් ආචාරයක්; **සතුටු බව්‌ව හා නිස්සොජ්ජක භාවයා**ගේ බලයෙන්;

67. පන්සියයක් මහණුන් වත්.

කුහනාදිමුන් = කුහන ලපනාදීන් මිදුනාවූ; **ධම් පියෙ වින්** = ධර්මසවිභාවයෙන්; **නො වසම් පියෙවින්** = විසම සවභාව යෙන්; **සුව අරන කථා** = සැප එළවන කථාවක්; **දුකින් මිස් මන්** = දුකඛ මුඤචනයක් – දුකින් මිදීමක්; **පූපියොවු කියා** = පූජා ප්‍රයෝගය කියයි; **භවුන් පියොවු** = භාවනා ප්‍රයොගය; **භවුන් ඤණ්හු** = භාවනා ඥනයාගේ; **කිස ය** = කෘත්‍යය වේ **පරිහාරි ඤණ්හු** = පරිහාර ඥනයාගේ – පාරිහාරිය කර්මස්ථානානුගත ඥනයාගේ; **කිස** = කෘත්‍යය යි; **භවුන් කිසි** = භාවනා කෘත්‍ය ය යි; **තමා හෙයින්** = තමන් හෙතු කොට ගෙන; **නො ඉස්නේසි**= නො කැමැති වන්නේ යි; **සියහ සිල් ඇතිවනු** = සහතයෙන් සිල්වත් වන්නේ යි; **ධම් සරනුයේ සි** = ධර්මයෙහි හැසිරෙන්නේ යි;

68. ධම්මික තෙරුන් වත්.

මුළු බැඳස් යූ සේසි = සමුදය බන්ධනය කොට – සමාගමක් වැ යනු කී නියාසි; **හවි රෑ පවත්** = සහල රාත්‍රියෙහි පැවැත්නා වූ; **නිදි මන් වැ** = නිද්‍රායෙන් මත්ත වැ; **සැලෙනුවෝ** = වලනය වන්නාහු – කිරා වැටෙන්නාහු; **නව ඇසුරු කළවහු** = භවාශ්‍රය කළාහු; **භවෙහි මෙ ලගවුවාහු** = භවයෙහි මැ ඇලිනියාහු; (**ලග**– ඇලුවිහි යන ධාතු යි.) **මදහු** = මඳ දෙනෙක් වෙති; **පිළි** = නැවත; **නිවන් ගැමිනින් සෙරෙන්** = නිර්‍වාණ ගාමීන් සෙරෙන්; **අන් සන් කැන්** = අන්‍ය සත්ත්ව සමූහය තෙමේ; **සකකාය් යෙරම මෙ** = සක්කාය තම්බති වෙරළට මැ; **අත්බැව් සෙරට මෙ යි සේසි** = ආත්මභාව නමැති වෙරළට මැ යනු කී නියාසි; **මොනොව් කියන ලද දෙසනා ධම්හි** = මනා කොට කියන ලද දෙසනා ධර්මයෙහි; **ධම් අනුරිවින්** = ධර්මානුරූප පරිද්දෙන්; **වත්නවුහු** = පවත්නෝ වෙද්ද;

277. 'නිම්නට' යනු 'නිවනට' යි ගන්නේ. **සොව් දුනි යි** = අතිශයින් තරණය කිරීමට දුෂ්කර වූ, **තෙබුමු වටකැරැ** = තෙහුම්කා වෘත්තය තරණය කොට; **තෙන ධාතඛ්බං** = ඒ කෙලෙස් මාරයා විසින් දූරිය යුතු වූයේ; **මවිවුධෙයයං** = එනම් වේ;

69. ධම් සවන් වත්.

සැරෑ පිළිවක් ඛමි = රාගාදි චරිතයට ප්‍රතිපක්ෂ වූ අශුභ කම්සථානාදි ධර්මයන්; **පියා** = පහානය කොට; **පඤ්කම් ගුණ නිලයෙන්** = පඤ්ච කාමගුණ නමැති ගෙයින්; **පැවිද්** = පබ්බජ්ජාවට; **පඤ්කම් ගුණවි** = පඤ්චකාම ගුණයට; **නො නිලැයි යූ සේසි** = ගෙය නො වන්නට යනු කී නියාසි; **කෙලෙස් නිලය නෙනි යූ සේසි** = කෙලෙස නිලයයෙන් යනු කී නියාසි; **කෙලෙ සව් නො නිලය** = කෙලෙසුන්ට ගෘහ නො වන්නාවූ නිවනටය; **අවුජ්ජය** = ආවජ්ජනය කොට– පැමිණ: **උදෙසා** = ප්‍රත්‍යය කොට ගෙන; **නිවන් උදෙසස්** = නිර්‍වාණය නිමිත්ත කොට ගෙන ය; **දු අහිරම නැකිදු** = දුකසේ ඇලිය හැකි වුව ද; **කිසි නැතිවැ** = රාගාදි කිඤ්චන සඞ්ඛ්‍යාත පළිබොධ රහිත වැ; **රති පසස්නේසි**= ඇලීම කැමැති වන්නේ සි; **සොඛනු** = පිරිසුදු කරන්නේ සි; **සත් බොජ්ඣඞ්ග** = සත්ත බොජ්ඣඞ්ග විෂයෙහි; **නියෙන්** = න්‍යාය යෙන් – සුතු ලෙස; **භව ගහණහස්** = භවය ගැනීම හා; **කම් කෙලෙස් ගහණ්** = කම් කෙලෙස ග්‍රහණය; **දියනුවට** = පහානය කරනු පිණිස; **හේ වූ නිවන්හි** = හෙතුවූ නිර්‍වාණයෙහි; **සතර උවාදනින්** = චතුරුපාදාන වශයෙන්; **කිසිවක් නො ගැන්නැ** = රූපාදි කිසි වස්තුවක් නො ගෙන; **රිසි ඇතියොස්** = රුචිය ඇත්තෝ ත් වේද්ද; **ඤණ ඵූ ඇතියා හ්** = ඥනප්‍රභා ඇත් තෝ ත් වේද්ද;

278. 'කෙලෙස් පිරිනිවන් හස් බඳු පිරිනිවනින්' යනු **'කෙලෙස් පිරිනිවනින් හස් බඳු පිරිනිවනින්'** යි ගන්නේ.

පිරිනිව්යහු = භාත් පසින් නිවී ගියාහු වෙත්; **පැවැජ්යෙහි පටය්** = පබ්බජ්ජායෙහි පටන්, **කෙලෙස් වටහු** = කිලෙස වට්ටයාගේ; **විවා වටහු** = විපාක වට්ටයාගේ; **උපාදන් නැති** = උපකරණ රහිත වූ; **තෙල් හා වැටැස් ගුණු (හාස්) ඵූ සේසි** = තෙලය හා වත්තිය ත් ගෙවී ගියාවූ යනු කී නියාසි. (මෙහි **හාස්** යනු අධික පාඨ සි.)

පිරිනිව් රාත් = පරිනිබ්බුත වීතරාග තෙමේ; **තුමසි නැති බැවින්** = තමා යයි කිවයුත්තක් නැති බැවින්; **තුමා දිවිත පමණකුදු** = ආත්ම ජීවත මාත්‍රයකුදු – ආත්මයෙක් ජීවත් වෙයි යන හැඟීම් පමණකුදු; **නැතිසෙයි නම් වෙයි** = නැත්තේය යන නම් ඇත්තේ වේ; **දැන් වත්න** = වර්‍තමාන භවයෙහි පවත් නාවූ; **සාරිපුත්ත මොගලල්ලානාදි පනත්** = ශාරිපුත්‍ර මෞද්ගල්‍යා යනාදි සඤ්ඤ ප්‍රඥප්තිය; **පිරිනිවනින් නැති කල්හි** = කෙලෙස

පරිනිබ්බාණයෙන් නෙට වැ ගියකල; (පුනර්භවොත්පත්තියක් නැති කල්හි යනු හාව යි.) **අත්ති බදු පවෙත් හැනැ** = විද්‍යමාන සකල මාත්‍රප්‍රවෘත්තිය නිසා; **පවත්නි** = පවත්නිය; (දැන් මෙහි මෑ විසාර පාති.) **මතුයෙහි** = අනාගත භවයෙහි; **වන්නේ** = විය යුත්තේ; **පණ්ණත්ති** = ප්‍රඥප්තිය යි; **අනන්තර නැති සෙයින්** = එබඳු අනතුරු භවයක් නැති හෙයින්; **අපණ්ණත්තික භාව යම** = ප්‍රඥප්තිරහිත බවට; **ගිය නම යෙන්** = ගියේ නමැයි කියත්; ('පිරිනිවි රාත්' යන තන්හි පවත් මේ තෙක් අර්ථ කථනය කරන ලද්දේ මහන්සියෙනි. තවද විනත්‍ය යි.)

70. පස් මහණ් සියන් වත්.

සවන පණ්ඩිත වග අටුවා සන්‍ය නිමි.

ජීවි වෙජ්ජ කැරවූ = ජීවක නම් වෛද්‍යයන් විසින් කර වන ලද; **දුවි සින් ඇතියේ** = දූෂිත වැ ගිය සිත් ඇත්තේ; **ගලක් විහිවි** = ගලක් පෙරළා හැරියේය; **කාල්ලෙක්** = සඝලිකායෙක්-ගල් පතුරෙක්; **ඇත් ලේ කළ තැන් හෙණැ** = ඇතුළත ලොහිත චලනය කළ බව බව ගැන; **බිලි වෙයි** = බලවත් වෙදනාවෝ;

279. 'ජල්ලි විය' යනු 'ජල්ලි විය' යි ගන්නේ. **කෙමෙන් නො හැරි** = පිළී වෙළින් පහ නොවී; **එක පැහැර හැරුණු තැන් හෙණැ** = එක පැහැර පහ වැ ගිය බව ගැන; **වට මුදු සොක නැතිය හවි** = වට්ට මූලක ශොක නැත්තා හට; **බඳ ඇයි ධම්මි** = සකඤ්ඤාදි ධර්ම විෂයෙහි; **සඳරා නැති බැවින්** = ඡන්දරාග රාහිත්‍යයෙන්;

280. 'මුරුහවි' යනු 'මුතුවහවි' යි ගන්නේ. විප්‍රමුක්තයා හට යන අර්ථ යි.

හැම හඤයන් = ගත්ත නමින් පැවැසෙන හැම කෙලෙසුන්; **පැහුවහවි** පහානය කළහුට; **සෙසලෙස් සතැවුලි** = කෙලෙස සන්තාපයෙක්; **වට්ටඛාන සසර මහ** = වට්ටඛාන නම් සංසාර මාගීය යි; (අභිජ්ඣාකාය ගන්ථාදියෙහි තත්ත්වය **ඩබ්ලිව්. ඩී. සී. වාණිගවර පඬිතුමාගේ** අභිධම්මයෙහි පැනේ.)

71. ජීවකයන් වත්.

වුසූ = වැස නිමවූ; **පැවරූ දවස් පටනින්** = මහා පවාරණය කළ දිනෙහි පටන්; **පමා කඳුරෙන්** = පමාද නම් කඳුරැලියෙන්; **මතුරට්** = මත්තෙහි රටට; **මහුල් වඩනුවට හා** = මහුල් වැඩීම පිණිස ද; **සෝ විනඟනුවට** = ශොක විනොදනය පිණිස ත්; **ඇ යුතු වෙයි** = යනුවට සුදුසු වෙයි; **උවටා කුලෙනිජූ** = උපස්ථායඨා කුලයෙහි ද; **ලැඟෙයි** = ඇලෙයි; **තෙරුගාථ** = ථෙරගාථා පාළියෙහි; **සි වෙපුල් පත්** = සති වෙපුල්ලප්පත්තවූ – සිහියෙන් විපුල බවට පැමිණි; **ඛීණාසවෝ** = රාත්හු; **ගොදුරු සැරූ** = ගොවර භක්ඛණය කළ; (සර – ගමන් බොජුන් ඇති;) **විල්පියා** = තඹාගය හැර; **ගේ තාක්** = සියලු ගෙය; **පියත්** = හැර දමත්; **තමනට නිසි ගොජුරු** = තමහට යොග්‍ය ගොවරය;

72. මහසුබ් තෙරුන් වත්.

අනඳ මහතෙරුන් වජ තෙරූ = ආනන්ද මහා සථවිරයන් වහන්සේගේ උපාඛ්‍යාය සථවිර වූ; **බෙලට්ඨසීස නම් මහ තෙරුන්** = බෙලටසීසිස නම් මහ තෙරහු; **හුඟ බත්** = ඉෂ්ඨ භක්තාය-වියළි බත්; **සන්නිධිකාර වලකනුව වස්** = පිළිගත් ආමිෂයක් තැන් පත් කොට තබා ගෙන නැවත නැවත වැළදීම වළකනු පිණිස; **සැම සන්නිවය හා පවවය සන්නිවය** = කුශලාකුශල ගොඩවල් හා චීවරාදී ප්‍රත්‍යය ගොඩවල්; **තුන් ජරිඤඤයෙන්** = ඤාත-තීරණ-පහාන යන ත්‍රිවිධ පරිඥයෙන්; **පිරිසිඳ** = කොටස් කොට දැන; **වළඳන ලදු බොජුන් ඇනියහුජූ** = වළඳන ලද හොජන ඇත්තාහුද; **රා ඇසින් සුන් බැවින්** = රාගාදීන් ශූන්‍ය බැවින්;

(ණ) '**විමොකඛ නම් ලද නිවනජූ**' යන මෙහි විමොකඛ නම් නිර්‍වාණය සි. රාගාදි කෙලෙසුන්ගෙන් ගිස් වැ ගිය බැවින් ඒ නිවන '**සුඤඤත විමොකඛ**' යසි ද රාගාදි කෙලශොත්පත්තියට හෙතුවූ රූපාදි නීමිති රහිත හෙයින් '**අනිමිතත විමොකඛ**' යසි ද කියනු ලැබේ. මේ විමොක්ෂවය "**සුඤඤතො අනිමිතතො ච විමොඃකඛා ගසස ගෝචරෝ**" සී පෙළෙහි මැ ආයේය. තුන් වන අප්පණිහිත විමොකඛය වනාහි මේ විමොක්ෂවය හා එක ජාතිසභවයෙන් සමාන ලක්ෂණ වත හෙයින් ලක්ෂණාහාර නසින් දක්වන්නට "**මේ දෙවිමොක් හා එක් ලකුණු ඇති බැවින්**" යනාදිය කිහු. රාගාදී කෙලශ මූලඝ ප්‍රාර්‍ථනා නැති බැවින් ඒ තුන් වන විමොක්ෂය අප්‍රණිහිත විමොක්ෂ නමැයි දන්නේ සි.

281. 'ලිහිණී' යනු 'ලිහිණීඝන්' යි ගන්නේ. **තෙසං** = 'තෙසං' යනු; ඛීණාසවානං, රහතුන්ගේ යන අර්ථ යි.

282. 'ගති දුරන්නයෝ' යනු 'ගති දුරන්නයා' යි වනු මැනැවි.

පස් රැසුජ් = විවරාදි ප්‍රත්‍යයරාශි ත්; අනුජත් බැවින් = නියොග කළ බැවින්; **පච්චය සන්නිධි නැති** = පස තැන්පත් කොට තබා ගැන්මෙක් නැත්තේය; **සදරා පජහන ඤණ්** = ඡන්දරාගය දුරුකරන ඤණය; ("නානත්තකායා නානත්තා සඤ්ඤා" යනාදියෙහි විස්තර අඞ්ගුත්තර සත්තක නිපාතයෙන් හා ඒ අටුවා යෙන් දන්නේ යි.)

283. "නවසක් අවසන්හු" යනු "නව සත් අවස්හු" යි විය යුතු යැයි හඟිමු. 'නව සත්තාවාසයෝ' යන අර්ථ යි.

73. බෙලට්ඨසීස මහතෙරුන් වත්.

ජුන් සිවුරු ඇනියේයි = ජීර්ණ වැ ගිය සිවුරු ඇත්තේය; **පියලි** = පිලොතිකඝන් - රෙදි කඩ; **තුන් මත් දිවජුහුන්** = තුනක් පමණ දිව්‍ය දුකූලයන්;

284. "වොලකං පරියෙසනං' යනු 'වොලක පරියෙසනං' යි ගන්නේ.

285. "සත් පියලි බිකා" යනුයෙහි "සත්" යනු අධික යැයි හැඟේ. **පියලි බික** නම් වොලක භික්ෂාව යි. රෙදිකඩ සෙවීම යි සේසි.

කිවග්ගට = සිබ්බනයට - මැසීම පිණිස; **කිදිමළුකි** = සූචි පාශයෙහි - ඉදිකටු මලෙහි;

(ණා) මෙහි පාශාර්ථයෙහි 'මළු' යි යොදා තිබේ. පක්ෂි බාධනය පිණිස යොදනු ලබන ජාල විශෙෂයෙකුදු 'මළ' යි කියනු ලැබේ. මළු-මළ යන දෙතන්හි මෑ ප්‍රකෘති හෙදය මුත් අර්ථභෙද යෙක් නො පැනේ. පාශ > පසු > වසු < වළු > මළු > මළ යනු වේ.

මහ ජඹ පිස් = මහා ජම්බු පෙසියක් - මහ දඹ ඉරුවක්; **ලා රෙසෙන්** = ලතු දියෙන්; **රජනාලද වග්වූ** = රඳන ලදුවක් වැනිවූ; **පස පිළි සුතු තෙපුල්** = පච්චය පටිසංයුත්ත කථාවක් -

සිවුපස පිළිබැඳි කථාවක්; **යමක්හු අසුනවෝ ගුණ්වාහුදු** = යමක් හුගේ ආශ්‍රවයෝ පරික්ෂීණ වැ ගියාහු ද;

(ණී) **'තණ්හා දිට්ඨි නිස්සයෙන්'** යන මෙහි **නිස්සය** නම් ඇසුරු කරනු ලබන වස්තුව සි. පුහුදුන් ලොකයාගේ කොටසෙක් තණ්හාව පිහිට කොට ඇත්තේය. කොටසෙක් දිට්ඨිය පිහිට කොට ඇත්තේසි. මේ උභය නිශ්‍රය මැ ඇසුරු නො කොට වෙසෙන ගුණුසුවෝ අනිශ්‍රිතයෝ නම් වෙති.

නො නිස්සයනුයේසි = නිශ්‍රය කොට නැත්තේ ය;

286. පොත්හි මෙහි විවේජදය 'නොනිස යනුයේසි' සි පැනෙසි. **'නො නිස්සයනු යේසි'** සි ගත මැනැවි.

287. 'සුඤ්ඤතාදි නම් ලද නවන්' යන්නෙහි 'නවන්' යනු **'නිවන්'** සි ගත මැනැවි.

74. අනුරුද්ධ මහතෙරුන් වත්.

මහ පවරණෙහි = මහා පවාරණයෙහි; **වපැ පුර මැද පොහොයෙ** = වප් මස පුර පක්ෂයෙහි පසළොස්වක් පොහොයෙහි;

288. පොත්හි එන 'මැඳ මසැ' යනුයෙහි **'මසැ'** යනු අධික යැයි හැඟේ.

ධම් සවුන් හුවනු මෙ = ධර්ම ශ්‍රවණය දැඩි කොට ගන්නේ මැයි – උසස් කොට ගන්නේ මැයි; **ඛීණාසව බැද** = රහත්ව ද; **දුරු රවිනුහු** = අනාසන්නරටකිනුදු; (අවුහු = ඇවිත්;) **අසනි සුව** = ශ්‍රවණය කරන්නාහ සි කි, කල්හි; **ධම් සවුන්හි ඇදුරු කරන බැවින්** = ධර්මශ්‍රවණයෙහි ආදර කරන බැවින්; **ධම් සවුන් හුවිනු නම් වෙසි** = ධර්ම සවණ පග්ගණ්හනය – බණ අසනු දැඩි කොට ගැන්ම කරන්නේ නම් වෙසි; **දෙ බොළවිහි** = බොළට දෙක්හි; **සැරියා විසින්** = රථාවාර්‍යයකු විසින්; **සොවි දමන ලදු අසුන් සෙසින්** = මනා කොට දමනය කරන ලද අශ්ව යන් මෙන්; **පුහුන් මන් ඇනියහු බීණාසවහු** = පහානය කරන ලද මානය ඇති ක්ෂීණාශ්‍රවයාගේ; **පියා පියෙහි** = ප්‍රිය අප්‍රිය දෙක්හි; **සෙවුවහු විසින්** = දක්ෂවූවකු විසින්; **නිමන් බවට** = මාන නැති බවට;

75. මහසයසින් මහතෙරුන් වත්.

නාම විසින් ප්‍රකාශයමානයෝ නම් = නාම වශයෙන් පහළ වැ පැනෙන්නෝ නම්; **"අනත්ථං මෙ අවධි"** යන = මට අවැඩක් කෙළේය යන; **අසා** = ආඛ්‍යාතය යි; **වහෙර බවුසර** = විහාරොපචාරය; **වෙහෙර දොරටුවෙන්** = විහාරචාර කොට්ඨාස යෙන්; **එක් ලෙඩ්ඩුපාතෙකැයි සේ යි** = දමා ගැසූ මැටි කැටයක් වැටෙන මානය යනු කී නියායි; **සන්ඝක්** = සාඝාඝසඞ්ඛ්‍යය–කන් පෙත්ත; **සිහා** = සිංහනාදය; **එව්හු** = උන්වහන්සේ ලවා; **නෑද වියවිවූයේ** = නාද කරවනු කැමැතිවූයේ;

289. "අනුන් දොරවරන දැනයි සත් පවසයි" යනු **'අනුන් දොර වරන සන්ද් පවයයි'** යි ගන්නේ. **අනුන් දොර වරන සන්ද්** = අන්‍යයන් දොර හරනා කල්හි; **පවස යි** = ප්‍රපඤ්ච යැ යි; **තෙමෙහුමෙ** = තෙමේ මැ; **දොර වැරැ** = චාර විවරණය කොට; (වර – විවරුම්හි යන ධාතු යි.) **වරෙව්** = ආගමනය කරව්; **හුමව්** = සම්මුඛයට එව්; ("ධුරෙ ධුරං ඝට්ටයන්තා **සම්මිහා** පටිපථෙ උහො" යන චරියා පිටක පාඨය මෙතෙහි කොට බලනු.)

290. 'යමක්හු කයින' යනු **'යමක්හු කයි'** යි ගන්නේ. යමක්හු කයෙහි යන අර්ථ යි.

කායො සි යයි සේසි = කාය ගතාසතිය යනු කී නියායි; **සැදි හමන් යනු යයි** = චාරිකා ගමනය කරන්නේ යයි; **තඛම් සූ සේ යි** තකීණය කෙරෙම් යනු කී නියායි.

291. 'ගුරුත' යනු **'ගුරුවත'** යි ගන්නේ. **ඛනි** = සවා මිනි; **ගුරුවත සූ සේයි** = ගෞරවාන්විතය යනු කී නියායි.

නො කමවා = ඍෂ්මා නො කැරවා; **නිවිකර සිත් ඇති බවු** = නිර්විකාර චිත්තවත් භාවය; **පියෙයි** = ප්‍රකාශ කෙළේය; **රජ පුස්නි** = රජොපුඤ්ජනීය – පාඨස්ස;

(ණී) "උසභවජිඤ්ඤ විසාණ සම චිත්තතං" යන පාළි පාඨයට 'ගහු සුන් උසබහු සෙයින්' යනාදීන් අර්ථ කියති. එසේ හොත් **'විසාණවජිඤ්ඤ උසභ සමචිත්තතං'** යි වුව මැනව. පාඨවූ පරිදි අරුත් ගැනේ නම් **'උසබහු සුන්, ගහු සෙයින්'** යි අයථාර්ථ යක් ගෙන දෙයි. සුවිරාගත මේ පාඨව්‍යාකූලය ඝිතා බලනු මැනැවි.

ගහු සුන් උසබහු සෙයින් = ජිඤ්ඤ විෂාණ වෘෂභයකු මෙන්; **සිලාසිත් ඇති බවු** = සිලාචිත්තාන්විත බව – හිලෑ සිත් ඇති බව;

292. 'සසින් වෙළන බවුජ' යනු '**සඞ්ඝ පෙළන බවුජ**' යි ගන්නේ. **තුමා සසි** = සවකිය කායයෙහි; **පෙළන බවුජ** = පිඬ කය කරන බවද; **දුදුරු වස් බජනක් සෙසින්** = ජීරිහුත වසා භාජනයක් මෙන් – දිරාගිය මස් තෙල් පිරූ භාජනයක් මෙ නැයි යූ සේ යි; **පස්වැව්මුජ්** = පරිහරණය ද – සත්කාර කොට රැකීම ත්;

293. 'බහු ධැම්හි' යනු '**බැසුතු ධැම්හි**' යි ගන්නේ.

බැසුතු ධැම්හි = බියපියයුතු ධම් විෂයෙහි; **සංවෙසි** = සංවෙගය යි; **අනුපා පිදි නිවන්** = අනුත්පාද පරිනිර්ණයට; **නො පත් බදහු** = නො පැමිණියවුන් වැනියෝ නොහොත් නො පැමිණියෝ වනාහි; **මෙ පමුණු දෙසු** = එතාවතමාත්‍ර දෙශයන්; **පිරුවහ** = පූරණය කළහ; **බැසුතුවහ සන** = භාසිතව්‍යයෝ වෙතැයි යන; **සංවෙග යසි යූ සේසි** = සංවෙගය යනු කි නියායි; **හවන මහණහු** = ආක්‍රොශ කරන භික්ෂුහුගේ; **පිළිවෙසින් හුන්**= ප්‍රතිවෙධයෙන් ශූන්‍යවූ මාර්ගඵලාධිගමයක් නැති; **පිදිමිනිහට්** = පිරිමියකු හට; **නො ලමු ගුණ ඇති බව්** = අලාමක ගුණාන්විත භාවය; **සොඑ මතුවක් එව්** = කොප මාත්‍රයක් හෝ; **බිලි දෙසක් එව්** = බලවත් වෙශයක් හෝ; **ඉඳු කිල් සඤ්ඤ සුදුසු** = ඉන්ද්‍ර කීල සඨාණු සදෘශ වූ;

294. 'මනා වෘත්ති ඇත්තේය' යනු '**මනා වුත ඇත්තේය**' යි ගන්නේ. යහපත් නියම ඇත්තෙක යන අර්ථ යි;

නො විරුජු = විරොධ නො වේද; **යම් සෙසින්** = යම් හෙයකින්; **පොළොව් හා ඉඳු කිල්** = පෘථිවිය හා ඉන්ද්‍රඛීලය; **සුවි අසුවි නිඛඵු හා** = ශුචි අශුචි නික්ෂෙපයෙහි ද; **ඔමුත්ත** = ඛඬදිය බැමෙහි ද; **ගඳමල් පූජනසෙහි** = සුගන්ධ පුෂ්ප පූජනයෙහි ද; (මෙහි 'ඔමුත්ත' යන තන්හි "දාරඛාදයෝ ඔමුත්තෙනන්තිපි උච්චාදනන්තිපි" යනු අටුවා හෙයින් උච්චතාවක් පැනේ.) **අනුරොද් විරොද් නැතියේද** = අනුරොධ විරොධයෙක් නැත්තේද-අනුකූල බවෙක් හෝ වෙශයෙක් නැත්තේද; **එසෙසින් මෙ** = එ පරිද්දෙන් මැ; **ඛිණාසවු** = ඵිතරාග තෙම; **සයවූ මඬ ඇති** = පහවැ ගිය මඬ ඇති; **තාදිගුණ්** = අසාමප්‍යගුණ ඇති; **සුගි දුගිය සස රහු** = සුගති දුගතති සංසාරයෝ; **කෑණ තිදිවන ලද** = පොළොව හාරා ඉදුවනලද; **පුරිසසෙන්** = අශුචියෙන්; **වැසඤතිජු** =

මුඛ්‍යාණය කරත් නමුත්-තවරත් නමුත්; **පිළිඝු** = ප්‍රතිඝය යි; **ඉටා නිටුඝු** = ඉෂ්ටානිෂ්ට දෙක්හි; **නිව්කර වතයන්** = විකාර විරහිත වූත ඇතියතට;

76. සැරියුත් මහ තෙරුන් වත්.

කැපහරයෙක් = කප්පිය කාරකයෙක්; **ලදු බඩු ගෙනෑ යතුවට** = ලබන ලද චීවරාදි භාණ්ඩ ගෙනයාම පිණිස; **නිසියෙක් යන අහිප්‍රායි** = සුදුස්සෙකැ යන අදහස යි; **කර අග්ගි** = ක්ෂුරාග්‍ර යෙහි (පළමුවන හෝ අන්තිමවන කර පහර **බුරණහ** නමැයි යෙත්); **කරකම් නිවත්න කල්හි මෙ** = ක්ෂුර කර්මය නිමිනීනය හෙවත් කොට නිමවීම කළ කල්හි මැ; **සප්පි එාණිත ඇඹි එව්**= ගිතෙල් උක්පැණි ආදිය හෝ; **පිළිජ්ගි** = පොහණය කෙළේය; **හෑමැදැජ්ගෑ** = සම්මජ්ජන ජග්ගනයන් කොට; **සොකුස් කෙළේය යූ සේසි** = සංස්කරණය කෙළේය යනු කි නියාසි. ('සොකුස්' යනු තවද විභක්ත්‍ය යි.) **ජග්නට** = සෙනස්නක් සහස්කරගැනීමට; **කල් ඉක්තෙව්** = කාලය ඉක්ම ගියේය; **තෙරු පව්න්** = ථෙරූ පව්ඨානය –තෙරුන් වෙත එළඹ සිටීම; **කටයුතු කල්හි** = කරනු වට නිසි වේලෙහි; **එක් සෙන්ස්නෙහි** = එක සෙනාසනයෙක්හි; **හෙළමන් අවජ්ජ ඇවැත්** = ශයනයෙන් පැමිණෙන ආපත්තිය; **නෙරුන් වවිඩි** = නික්මවා ලන්නට සුදුසුය යි; **කා කෑමැජ්** = කාය කර්මය ත්; **නිඅයන්** = න්‍යායයෙන් – මනා හෙතූපායයෙන්; **පරිඤඤ පහාන භාවනා සච්ඡිකිරියා විඩින යූ සේසි** = දුක පිරිසිඳ දැනීමය සමුදය පහකොට ලීමය මාර්ගය වැඩීමය නිවන් පසක් කිරීමය යන මොවුන්ගේ වසයෙන් යනු කි නියාසි; **පස් විමුත්තින් මුතුවහු** = පඤ්චවිධ විමුක්තීන්ගෙන් මිදුණහුගේ; **ඇතුළු වත්නා**= සිත්හි පවත්නා; **තාදි ගුණ් ඇතියහු** = ලාභාලාභාදියෙහි එක් බඳු අකම්පාගුණ ඇත්තහුගේ; **තදඞග විමුක්ති** = ඒ ඒ ගුණාඞග යන් කරණකොට ගෙන ඒ ඒ අගුණාඞගයෙන් මිදීම යි; **විඤඹමහ ග විමුත්ති** = ප්‍රථමාදි ධ්‍යාන බලයෙන් නීවරණාදි කෙලෙසුන් ඔබාලීම වශයෙන් මිදීම යි; **සමුචෙජද විමුත්ති** = සතර මහ යි; **පවිපසසඞ්ඛි** = සතර ඵලය යි; **නිසසරණ** = නිවනි;

77. තිස් තෙරුන් හෙරණහු වත්.

හේ = උපනිශ්‍රය සම්පත්තිය; **බිහිලි කරන ලදුයේසි** = බහුල වශයෙන් කරන ලද්දේය; **ඔත් සතන්හි** = චිත්ත සන්තාන

යෙහි; (අනුප්‍රබන්ධයෙන් නො සිඳී පවත්නා චිත්තපරම්පරාව **චිත්ත සන්තාන** නමී.) **සනන ලදුයේසි යූ සේ සි** = සන්තතනය–පතුරුවාලීම කරන ලද්දේය යනු කී නියායි; (ණිනන්‍ය සි.) **නිවනට වනු** = නිවනට ඇතුළත් වන්නේ ය; **නො පාළ කරන ලදුයේ ස** = ප්‍රකට නො කරන ලද්දේය; **නො පහරන ලදුයේසි** = ස්පර්ශ නො කරන ලද්දේය; **වැනිරෙක විසින්** = ව්‍යතිරේක වශයෙන්;

(ණු) සම්බුද්ධයන් වහන්සේ "ශාරිපුත්‍රය, වඩන ලද බහුල වශයෙන් කරන ලද සඞ්ඛ්‍රිය නිවනට ඇතුළත් වනුයේ වෙයි. නිවන් අවසන් කොට ඇත්තේ වෙයි යනු නෝ හදහන්නෙහිදැ"යි පුළුවුත් සේක. මහ තෙරහු "සඟමීනි, ශ්‍රද්ධේන්ද්‍රිය වඩන ලදුයේ නැවත නැවත සෙවනය කරන ලදුයේ අමතොගධ වෙයි, නිවන් අවසන් කොට ඇත්තේ වෙයි යනු භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ වචනයෙන් මම නො අදහමි" ය්නු වදුරා ශ්‍රද්ධේන්ද්‍රිය පසක් නො කළ අය අනුන්ගේ වචනයෙන් එසේ අදහන බව වදුළෝ. මෙයින් අනුන්ගේ වචනානුසාරයෙන් උපදවාගත් ඇදහිම හැර තමන් ප්‍රත්‍යක්ෂ බුද්ධියෙන් මැ දැන අදහන බැව් සූචිත සි. බුඩ වචනයෙන් තුරන් වැ ප්‍රත්‍යක්ෂ බුද්ධියෙන් මැ දත් බව දැක්වීම වැනිරෙක විසින් දැක්වීමැ යි ගන්නේ.

නො පනිස = නුසුදුසුය; **බුදුන් නො හදහනුවක්හට** = බුදුන් විශ්වාස නො කරන්නකුගෙ; **කම්පල සැදැහැද නො වන කැන් ගැනැ** = කර්මඵල විශ්වාසය ද නො වන බව ග්‍රහණය කොට ගෙන; **සමහවන තා දක්වනු වස්** = ලැබෙන පමණක් දැක්වීම පිණිස; **තුමා මෙජත් බැවින්** = තමන් විසින් මැ දන්නාලද හෙයින්;

78. සැරියුත් මහතෙරුන් වත්.

රැස්වා = රොවනය කැරවා–කැමැති කැරවා ගෙන; **සඩසති වචන** = 'යහපතෙක් වේවා' යන මඞ්ගල වචනයන්; **වගුළ** = විගළිත වූ; (වගුරු – වැගිරීමෙහි යන ධාතු සි.) **පුදු** = පලිත වූ – පැසීගිය; **කාල කිලා හුණු** = කාලවණ් තල කැලලින් ගැවසීගත්; **ගොවණැසක් සෙසින්** = ගොපාණසියක් මෙන්; **ස වැටොළු මග්** = මේ වර්ජනීය මාර්ගය සි. නොහොත් **කණු** කටු ආදීන් රළුවැ ගිය මග සි.

(ණ්) **ය වැටොඨ මග්ග** = මේ වනාහි 'අයං පරිහාර පථෝ' යනුවට අර්ථ කී නියාය. පරිහාරපථය නම් වර්ජනීය මාර්ගය යි. ඒ අර්ථය ම ලැබෙන ලෙස මේ ව්‍යාඛ්‍යානය කෙරිණැයි නො සිතිය හැක්ක. 'කටසීලුලමග්ග' යි අඩ්ඨකථාද්වයයෙහි ද 'කපිලා මග්ග' යි වෙනත් ග්‍රන්ථයන්හි ද දුර්ගමාර්ගයට නම් කොට තිබේ. මේ අනුව 'සාඝෝර මාර්ග' යි ද තර්කාගත හැක්ක. මේ අනුවැ **ය** = මෙ තෙම; **වැටොඨ මග්ග** = දුර්ග මාර්ගය වෙයි යන අර්ථය මැනැවැයි ආපි සලකමු.

ය ඉදිමග්ග = මේ සෘජු මාර්ගය යි. **මුව උව ලොවුන් බික්** = මුඛොලොකන භික්ෂූ යි; මුහුණ බලා බෙදන බත යනු භාව යි. **ජනපයෙන්** = ආලයෙන්–ගාඪකමින්; **පිළි සඨර** = පටිසන්ථාරය; (මිහිරි කථායෙන් ධර්මයෙන් ආමිසයෙන් සඞ්ග්‍රහකිරීම **පිළි සඨර** නම්.) **ඩබරයි** = ධර්මකරණය යි – ඩබරාව යි.

295. 'හෙලව්ව කටු ඇති' යනු 'හෙළ කටු ඇති'යි ශුද්ධ කරනු. සුදු කටු ඇත්තා වූ යන අර්ථ යි.

කිහිරි වලෙක් = ඛදිර වනයෙක් **ඉඛ වුහුවු කලැ** = සෘඞ්ය අතහැර දැමූ කල්හි; **ඉඛ** = සෘඞ්ය; **උපසංහාරකල කල්හිය** = හකුළුවා ගළ කල්හි යයි; **සූ සේයි** = කී ප්‍රකාරයි; **සඤ්ඤා**= සංස්කරණය කොට; **මුහුත්තසස අතික්කමනසස** = මොහොතක් ඉක්මයාමට; **අඤ්ඤතරා** = අන්‍යතරා වැ; **නින්ගි එවි** = නිම්න භූමියෙක්හි – මිටියාවතෙක්හි හෝ; **ඛීණාසවා** = රාත්හු; **රමණී**= සිත්කළු වෙයි; **අපරස්මිං සමයෙ** = අන්‍ය කාලයෙක්හි; **මෙ කප පටා** = මේ කල්පයෙහි ප්ටන්; **අනුමෙවෙනි විසින්** = අනුමෝ දන් වීම් වශයෙන්;

296. පිළිවෙළ යනු **පිළියෙළ** යි වත්, **අලුත්** යනු **අළුත්** යි වත් මනාමැයි. **නොපක්මි** = අපක්‍රමධ්‍රුව – නො පැසුණු මී; **වළඳනුවා** = කන්නහු; **බැඩි** = පොදිය; **පියලි ගැටය යූ සේයි** = රෙදි ගැටය යන අභිප්‍රායි;

297. 'හෙරිවේවයි' යනු 'හෙරිවේවයි' යි වත් මැනැවි. **දිගි පැහැණෙකුජ්** = දී මුට්ටියකුත්; ('පාතෙ' යනු ද්‍රවිඩ භාෂා යෙන් මුට්ටියට නම්. පැන > පැහැන යනු වේ. මූර්ධන්‍යාණත්වය චින්‍ය යි.) **වැරි** = වාරිත වීය – වැළැක්වීය; **අග්ලබ භය්** = අග්‍ර ලාභයට හා; **අගයස** = අග්‍ර යශසට; **නො මහාන්** = එසේ නො

වෙතොත්; **ලබකොටැස් හස්** = ලාභ කොට්ඨාසයන්ට හා; **යස කොටැස් හස්** = යශස් කොට්ඨාසයන්ට ද, **පතුයේ** = පැමිණියේ; **අබ්භුතං** = නොවූ විරිය; **සත්තා** = සත්ත්වයෝ; **එතෙන** = මේ කරණ කොට ගෙන; **සංසාරෙ** = සසරෙහි; **ලගහනති** = යි සේයි; **සජ්ජනති ඉති** = ඇලෙත්නුයි; **සඞ්ඛා** = සඞ්ග නම් වේ; (හේ කිම?) **පුඤ්ඤං පාපං** = පින හා පව යි; **ඉක්තෙජ්ජ** = ඉක්ම ගියාහු ද; **ඤාතිබ්‍යසනාදි පිණ්ඩ** = ඤාතීන්ගේ වැසන ආදිය හෙතු කොට ගෙන; **උපජන සෝ** = උපදනා සෝකයක්; **බාහිතපාප වන බැවින්** = බැහැර කළ පව් ඇති හෙයින්; **බමුණ යෙම්** = බ්‍රහ්මණ යයි කියම්;

79. ඛදිරවනිය හරවත තෙරුන් වත්.

ජිණ්ණ උයනක් = ජීර්ණ උද්‍යානයක් – දිරාගිය උයනක්;

298. 'ගිහිණියක්' යනු 'ගිණියක්' යි වියයුතු. **ගණිකාවක්** යන අර්ථ යි.

විරා = විරාගයෙක් – නො ඇල්මෙක්; **වත්ථකම් ඉලියනු වන්** = වසනු කාමය සොයන්නවුන්ගේ; **නො අභිරමන තැන් මැයි** = සිත් අලවා නො වසන ස්ථානයෙක් මය; **ඔහස්** = ඔහාසය– ආලොකයක්; **මුනිදෙරැහි** = මනොචාරයෙහි; **වටහන බැවින් මෙ** = උපට්ඨානය වන හෙයින් මේ; (මෙයින් මනොචාරයෙහි වැටහෙනෙයින් 'ඔහාස දෙසනා' නමැයි යෙත්. මත්තෙහි ආලොකයක් පතුරුවා දෙසන හෙයින් ඔහාස නම් වී යයි මෙහි ම පැනේ.) **අභිරමනුවට** = ඇලීම පිණිස;

299. '**යම් අරමුණෙක්හි**' යනු '**ඝම් අරණෙක්හි**' යි ගන්නේ. "යත්ථාති යෙසු අරඤ්ඤසු" යනු අටුවා යි. **නො අභිරමෙන් ද** = නො ඇලෙත් ද; **කම් ඉලියනුවෝ** = කාමාන්වේෂණය කරන්නෝ; **වත් කැමින් සුන් තැන්හි** = වසනු කාමයෙන් ශූන්‍යවූ – හිස්වූ ස්ථානයෙහි;

80. අසඤ්ඤතර ඉත්ථියා වත්ථු.

සත්වන අරහන්ත වහැ අටුවා සහිත නිමි.

විනිවිද සිටු = පසා කොට ගෙන සිටියාවූ; **පිතු ඇතියේ**= පියවුන් ඇස් ඇතියේ–බලල් ඇස් ඇතියේයි; **තඹදුළි ඇතියේයි** = තඹවන් උඩු රැවුලු ඇත්තේය; **ගිවිස් වී** = පිළිගැන්වීය; **උතුරු සමනකුජු** = අධික සම්මානයක් ද; **උවන්නි** = උපදනේය; **පය ගහණ** = පාත්‍රය ගැන්ම; **බුදු කැලි** = බුඩකාලිකාවූ; **වලජ බැවින්** = ව්‍යවහාර හෝ චාරිත්‍රය බැවින්; **ධම්මදසුන් අනුගියා**= ධර්ම දේශනාව අනුගතයක් කිරීමට; **හැඟියා නො හොසිනැසි** = හඟනාව නො හැකිවී යයි; **මුළු දිගවි ඇතියේ** = මූඩ ප්‍රකෘති ඇත්තෙක; **සොවැන මඟට** = සොතාපත්ති මග්ගයට; **පෙරට** = පූර්ව භාගයෙහි; **අනුලොම් ඤණ්** = ශික්ඛාප්‍රාප්තවිදර්ශීනාඥනය; **හිය දිවනු වී** = හිත දීපනය කරන්නිවූ–හිත වැඩ දක්වනුවා වූ සේයි;

300. 'හිය දිවන්නේ හිය නො දිවන පදහා' යනු **හිය නො දිවන්නේ හිය දිවන පදහා**' සි ගුඩ කටයුතු.

හිය නො දිවන්නේ = හිත දීපනය නො කරන පදය; **හිය දිවන පද හා** = හිත දීපනය කරන පදයන් හා; **යොදිණිවූ නම්**= යොදන ලදුයේ වී නම්; ('හිය දිවනු වී' යනුත් 'යොදිණි' යනුත් ගාථායෙහි එන 'වාචා' ශබ්ද බලා සත්‍රී ව්‍යවහාරයෙන් කී සැටි යයි ගන්නේ.) **ලමු මෙ** = ලාමක මැයි; **එතෙකැසි** = එපමණෙකැයි; **පිදිසිදුනා** = කොටස් කොට දක්වන්නාවූ; **හිය සාහනුවූ** = හිත සාධනය කරන්නාවූ;

81. තම්බදයිකයා වත්.

පැක්සැ = ප්‍රස්කන්දනය කොට–පැන වැදී; **වැජස්** = ප්‍රවිෂ්ට වැ (වජ – ගමන්හි); **දෙවොලෙන්** = දෙවකුලයෙන් – දෙවාලය යෙන්; **රාතෙකැ** = රහත් මහණෙකැයි; **සහවන් කොඅලාහු** = සම්භාවනය කළහ – ආදර සම්මාන කළහ යනු භාව යි; **දඬ පෙළ මැ** = දර පතුරු ම; (පෙළ – පෙළී යනු සම්නාථී සි.) **පසපෙළි** = පස් වැටිය; **පරිහරණය කෙළේය** යනු භාව යි.

301. එහනැ වෙර වැඩිවියයි' යනු '**ගෙනැ වෙර වැඩිය සු සේයි**' සි වනු මැනැවි. ග්‍රහණය කොට ශරීරයෙහි වැළඳ ගත් **තේය** යනු භාව යි. **සිත්හු සබඳු** = සිත පිළිබැඳිවූ; **රහත් පිළිවුවා**= අර්හත් ප්‍රතිපදාවට;

302. 'පොරණ්ඩි ඇතියහ දෙවියෙක්' යනු **'පොරණ්ඩි තිය ඇති දෙවියෙක්'** යි වියයුතු යැයි ඇපි සලකමු.

සාලොහිත ශබ්ද = සාලොහිත ශබ්දය තෙමේ; **ආසන්න යන් කියා ද** = ආසන්නවූ අවශ්‍ය ඥතීන් කියන්නේ නමුදු; **ආසන්නතා සාධර්ම්‍යයෙන්** = ආසන්න භාවය හා සමාන ගුණයෙන්; **සබඳහු කොරෙහි** = මිත්‍රයා කෙරෙහි;

303. එකඝන දූනිනු රන්මහසැ' යනු අඩොලිපි පාඨය ත් ගෙන සලකනවිට 'එකඝනදූනිඳු' කියා වියයුතු යැයි ඇපි සලකමු. **එකඝනදූනිඳු** = එකඝනවැ සිටි ධාතු ශරීරයට නිධියක්වූ; **රන් මහ සැ** = සවණ්ණමහාවෙත්‍යය යන අර්ථ සි.

කිණු = නිසෙසණියක්; **නාලිය දූහිමු** = නාගලතා දන්න කඬය; **ස අභිසැඳෙහා** = ඉඩිවිධාදි අභිසඳුසු සහිත වූ;

304. 'පුරිසාහාරෙන' යනු **'පුරිසකාරෙන'** සි වියයුතු. **අප කල පිරිමිනිකැමින්** = අප විසින් කරනලද පිරිමි කම්න්; **වියෙමින** = ව්‍යායාමයෙනැසි; **තෙල් වඤ්** = තෙල් ගල්වා; (වඤ – වැකිමෙහි – මකඬ –මකඬනෙ යනු පාළි ධාතු සි.) **වෙලෙවි සහවු ඇතියේසි** = වෙගින සවභාවය ඇත්තේසි; **ලවු** = ආශ්වසී යෙකි; **බුමැ** = භූමියෙහි; **ගොපු සැඳෙහි** = ගොප්එන සන්ධියෙහි– ඇස්වට සන්ධියෙහි; **තවාහි** = තවම; **නො කල්** = සුදුසු කල් නො වන්නේය; **ත** = තාගේ; **පිවෙය් හය්** = ප්‍රීතිවේගය හා, **දරථ** = කායකලාන්තිය; **පිළි පසඳ වන දූනැ** = පටිපස්සඬිය වනු දූන; (නැවතත් මේ පාඨය මෙසේ ම තිබෙන හෙයින් 'පිළි පසඳවන (බවු) දූන' යනුයෙහි 'බවු' යන උෂ්ණ පූරණය වුවමනා යයි නො හැඟේ.) **ත පීවෙය් හය්** = තාගේ ප්‍රීතිවේගය හා; **දරථ** = මහන්සිය; **පිළිපසඳ වන දූන** = සන්සිඳීම වනු දූන;

305. 'ඛිඤ සිහියැ අතුරු සර වස් වන් බැවින්' යනු 'ඛිඤ සිහියැ වස් අතුරු සර වන් බැවින්' සි වියයුතු. **ඛිඤ සිහියැ වස්=** භිඤා භික්ඛණය පිණිස; **අතුරු සරවන් බැවින්** = අනන්තරඝරයට ප්‍රවිෂ්ටවූ බැවින්; **කබල කරු අහරු** = කබලීකාරාහාරය; **නො ලබ්විරි නො ඇවසි** = පෙර නො ලද්දේ නො වේ; **ලද විරි අහරු තඤා** = ලත් පෙර ඇති ආහාරය තාක්ෂණය කොට;

306. 'මවඝේඤ' යනු 'ඔවඝේඤ' සි ගන්නේ. ආවශ්‍යක යන අර්ථ සි.

පිළිවෙසි කරනුවට = ප්‍රතිවෙධ කිරීම පිණිස; **මැජ්ඣත්ත බව් නම් ඇති** = මධ්‍යස්ථතාභාවය යන නමක් ඇති; **උපෙති** = උපෙක්ඛා වෙති; **කාය දරථ** = කයෙහි හටගත් පීඩාව; **බණ** = ධර්මදේශනාවට; **යජන් කරුණෙනි** = යාවත හෙතුවෙන් යයි; **යූ ඉස්සි** = කථිත ප්‍රකාර යි; **රූ මත්තඥහි** = රූපාරම්මණ මාත්‍ර යෙහි; **ඉජ්ජි පුරිස නිමිත්තන ඇයි** = මේ ස්ත්‍රී රූප නිමිත්තය මේ පුරුෂ රූප නිමිත්තය යනාදීවූ; **පියව් සක් විඤ්ඤණින්** = ප්‍රකෘති චක්ෂුර්විඥානයෙන්; **ගන්න ලද රූ මත්තව** = ගෘහීතරූප මාත්‍රය යනු; **යම් කාලෙක්හි ජුතුත්ත** = යම් කාලයෙක්හි ජනිත වන්නේද; **හැම අස්වන්** = සර්‍වාසුවයන්; **හේ අගියෑ** = හෙතෙම අග්‍ර වේ; **දහස් පෙමෙණි ගසිදු** = සහස්‍ර ප්‍රමාණ ගාථා ද; **නො සේරෙ** = ශ්‍රේෂ්ඨ නො වේ; **සෙරෙයි** = සාර වෙයි- උත්තම වෙයි; **නිවෙ නුදු** = නිවෙන්නේ වේද;

82. දරූ සිරි මහතෙරුන් වත්.

307. "සොළස වස්සානි උද්දෙසෝ" යන තන්හි 'වස්සානි' යනු **'වස්සානං'** යි විය යුතු; **සොළස වස්සානං** = සොළොස් වර්‍ෂයක්හු පිළිබැඳි; **උද්දෙසෝ** = ව්‍යවහාරය; **සොළස වස්සුද්දෙසෝ** – සොළස වස්සුද්දෙස නම්; **සෝ** = ඒ සොළස වස්සුද්දෙසය; **එතිස්සා අත්ථි** = මෝහට ඇත් හුයි; **සොළස වස්සුද්දෙසිකා**= එනම් වා;

ඉතිරි රූ ඇත්තිය = අධික රූප ඇත්තීය; **දෙහෝ අත්** = උභය හස්තයන්; **මතිහායෙන්** = කයෙන්; **දම් ගෙඩියට** = ධර්ම ගණ්ඩියට – වධස්ථානයට; **දහඹින් බඳ** = කහවණු දහසකින් යුතු කොට බඳනා ලද; **පියලි ගැට** = පිලොතිකා ගණ්ඩිය – රෙදි ගැටය; **කුවරි තැන්** = කතර ස්ථානයක්; **රෙජෙයි** = රැජා කෙරේද; **සොර පපාතඥහි** = සොරුන් පෙරළා හරින පව තෙක්හි; **පිළිණ ඛොවූ** = ප්‍රතිඥ ඛොට – කැමැත්ත දී; **දිය නුමුසු කිරි** = ජලය හා මිශ්‍ර නොවූ ක්ෂීරයෙහි; **පක්** = පිසනලද; **මී ඔත්** = මී පැණි වත් කළ; **කිරිහඹියෙන්** = කිරිකැඳින්;

308. "සමන් කැකුළු සුදු මල් කැකුළු හී තණ සිදු හතු විලජ" යනු **"සමන් කැකුළු සුන් සහල් සුදු හීතණ සිදුහතු විලජ"** යි ශුද්ධ කටයුතු.

සුන්වර ඇතියේයි = ජීන්නාවාර ඇත්තේය. ("ආවාර" ශබ්දය ප්‍රවාහාදි අර්ථයන්හි වැටේ. මෙතැන ඉවුර ගතයුතු.) **ඔකයූ රනුජ්** = අගු පලඳනාත්; ('වෙළුරු මිණි' යනු **වණ** පෙරැළියෙන් 'වෙරුළුමිණි' යි වේ.) **දැස වියද** = දැස්සක් වූවා කොට ද; **ගිවිස්ව**= පිළිගන්න; **සුදිවි කොටැ** = මනාකොට දක්නා ලදුවක් කොට; **පිවි කැසයෙහි** = පිටි කිසිල්ලෙහි – කිසිල්ලෙහි පිටපැත්තෙහි;

309. 'ඛණ්ඩ ඛණ්ඩං හුත්වා' යනු 'ඛණ්ඩාඛණ්ඩං හුත්වා' යි ගතයුතු. දෙවන තැන 'ඛණ්ඩ ඛණ්ඩං' යි වියයුතු.

නො හික්කිය = අශික්ෂිත තැනැත්තිය; **මුඛ සැතින්** = වචන නමැති සිරියෙන්; **පුරිස් කෙප්ලෙනි** = එරුස වචනයෙන්; **සමඟි වැටෙන** = ලබ්ධියෙහි පවත්නාවූ; **නම් ගොත් නො ඉලියා** = නාමයක් ගොත්‍රයක් නො සොයා; **ජඹු ඵකාළින්** = ජම්බූ පත්‍රයෙන්. ('කුලෙ' යනු ද්‍රව්‍ය බසි.) **හඳන් කරනුවට** = සලකුණු කිරීම පිණිස; **සවස් හිමිවකි ය** = සවස් කාලය සමීපයෙහි යයි; **සිලි** = චලනය විය;

310. 'හේ ලම්' යනු 'හේ ලමු' යි වියයුතු. හෙතෙම ලාමකය යන අර්ථ යි.

එක් ධම්පියෙකුජ් = එක් ධම්මපදයකුත්; **නිවෙනුජ්** = සන් සිඳේද; **සඟැමිහි** = සඞ්ග්‍රාමයෙහි;

311. 'එය වරජ' යනු '**එෂ වරාජ**' යි වනු මැනැවි. එයට වඩා ත් යන අර්ථ යි.

'වත්තාරිමානි' යන ඇයි = 'චත්තාරිමානි' යනාදිය; **ධම්ම පද දක්වන පෙළි** = ධම්මපදය දක්වන්නාවූ පාළිය යි; **ප්‍රධන් යෝ පිරිමිනි** = ප්‍රධාන යොධ පුරුෂතෙම;

8½. කුණ්ඩල කෙසි තෙරින් වත්.

අඟිය පුළුවුස්න = අනර්ථය පිළිවිස්නාවූ; **වැඩ මැ ජනුවයි**= වැඩ මැ දන්නේ යයි; **හෙවුම්** = ශයනය කිරීමය;

312. 'පුරිස කම්.....පුරිස තෙපුල්' යනු '**පුරිස් කම්**.....**පුරිස් තෙපුල්**' යි වනු මනාමැයැ. **පුරිස්කම්** = පරුෂ කර්මය; **පුරිස් තෙපුල්** = පරුෂ වචන;

313. 'දීඝ සොත්තියං' යනු **'දීඝසොත්තියං'** යි ගතයුතු. **දික්ඛල්ලි** = දීඝිකාලයෙක්හි; **හෙවුම** = ශයනය කිරීම යි; (ප්‍රාරබ්ධ ක්‍රියායෙහි කාලක්ෂේපය කිරීම දීඝී සූත්‍රතා නමැයි යෙත්.) **අඛන් ගමන්** = මාඝීයෙහි යාම; **දමනලද අතුන් ඇති සත්ත්‍වයාගේ** = දමනය කළ ආත්මය (සිත) ඇති සත්ත්‍වයාගේ; **පටවන ලද** = පටිවඡ්ඡනය කරන ලද –පාපයෙන් වළක්වන ලද්ද; **කාවිසි හසර ඇතිය හුගේ** = කාය වචී සමාචාර ඇත්තාගේ;

314. 'නෙව' යන ඇසි පිළිපද' යනු **'නෙව' යන ඇසී පිළිසේ පද'** යි වනු මැනැවි. 'නෙව' යනාදිය ප්‍රතිෂේධපද යි යන අර්ථ යි. **දෙවෙක්** = දෙවියෙක්; **ගජඹෙක්** = ගන්ධර්ඒයෙක්; **මරෙක්** = මාරයෙක්; **පරාජය නො කරනු යසි සේසි** = පරාජය නො කරන්නේය යනු භාව යි. **අනික් වහලක්** = වෙන පිහිටක් – උපකාරයක්;

84. අනත්ථ පුච්ඡක බ්‍රාහ්මණයා වත්.

හැවු අතුන් ඇති = වඩනලද ආත්මය (චිත්තය) ඇති; **භගව, මෙබඹමණහට බඹලොවට පිළිවුවා කියව ය යුහු** = භාග්‍ය වතුන්වහන්ස! මේ බ්‍රාහ්මණයාහට බ්‍රහ්ම ලොකයට ප්‍රතිපද කිව මැනවැයි කීහු; **වාහියක් දුන් දන්වරා** = ශතවර්ෂීයක් දුන් දානයට වඩා;

315. පොත්හි එන 'භාවිතතකහට' යනු 'භාවිත තැනක් හට' යි ගුඩ කෙරෙති. **'භාවිතතනයකු හට'** යි කිවද මැනැමැයි. භාවිතත්ත නම් ක්ෂීණාශ්‍රව යි.

ඉතිවත් = මෙසේ වන කල්හි; **තෙරුන් අයජීය** = තෙරුන් විසින් යාචිත අර්ථය; **තුමන් සිත් මහක් මෙ** = සඛකීය චිත්තානුකූල මාඝීයක් ම; **කියූවෙත් නො යත්** = කියන ලදුයේ නොවේදැයි කියතොත්; (පිළිතුරු මෙ සෙසින් දතයුතු යනු ශෙෂ යි.) **නො ඉති** = එසේ නොවේ; **තෙරුන් අයජී බඹලොවු ගැමිනි පිළිවුවාද්** = තෙරුන් විසින් යාචිත බ්‍රහ්මලොක ගාමිනී ප්‍රතිපද වත්; **කියූ බැවින්** = කියන ලද බැවිනි; **කිසෙනියත්** = කවර ප්‍රකාරයෙකින්දැයි කියතොත්; **භාවිතත්තාන යනුයෙහි** = 'භාවිතත්තානං' යි කියන ලදුයෙහි; **සමාධින්** = ප්‍රථමධ්‍යානාදි සමාධියෙන්; **බැහැවූ අත්නිසූ** = භාවිත චිත්තයෙන්ද; **මැණින් බැහැවූ අත්නිසූ** = මාඝීයෙන් භාවිත චිත්තයෙන්ද; **ගැනෙයි** = බඹලෝ

ගැම්නි පිළිවුවාත් ග්‍රහණය වේ; **ඉති බැවින්** = මෙසේ හෙයින්; **මෙ දෙස්නෙන්** = මේ දෙශනාවෙන්; **බුදුහු** = සම්බුද්ධයෝ; **තෙරුන් යජි සමාධි පිළිවුවා හා** = තෙරුන් විසින් යාචිත සමාධි ප්‍රතිපදුව හා;

316. 'බමණහෙ' යනු 'බමණහට' යි වනු මැනැවි. **බමණහට අනුරූ මහ පිළිවුවා**= බ්‍රාහ්මණයා හට සුදුසු මාර්ග ප්‍රතිපදුව ද; **තෙරුන්** = සප්වීරයන් වහන්සේ;

317. 'බමණ හෙයින්' යනු 'බමණහෙයි' යි වනු මැනැවි. **බමණහෙයි** = බ්‍රාහ්මණයාගේ හෙතු සම්පත්තිය; **යජි බැවින්** = යාචිත හෙයින්; **ඒ පියා** = ඒ යාචනය පරිත්‍යක්ත කොට; **හෙයි අනුරූ** = හෙතු සම්පත්තියට යොග්‍ය වූ; **මහ පිළිවුවා මෙ** = මාර්ග ප්‍රතිපදුව ම,

85. මයිල් බමණ වත්.

එක් සියුසාවක්හු = එක් චතුෂ්පදයකු;

86. බැණ බමණ වත්.

අවුතුවහවි = ආවෙශිකයකු හට; **සුතු කළ** = සදලු; **ආශ්‍රය ඔපචාරයෙන්** = ආශ්‍රිතයා කෙරෙහි ආශ්‍රයයාගේ නාමය නොහා ලීමෙන්; **යට කී හුත** = 'සිඤ්ච හුතං' යි යට කියනලද පුදන ලද්ද-දානය; **අමුතු දනිජ්**= අළුත පැමිණියනට දියයුතු දානය ත්; **කම්ම ඵලජ් ඇතිහයි** = කර්මය ත් විපාකය ත් යන දෙදෙන ඇත්තාහයි;

87. සහායක බ්‍රාහ්මණයා වත්.

තවසිරීම් = තපශ්චරණය – තපොගුණයෙහි හැසිරීම්; **ගිහි වෙනම්** = ගිහියෙක් වන්නෙම්; **පිරුතා** = පිරූ පමණක්; **තෙ වෙහි** = තපඃ කර්මයෙහි; **ඵල** = විපාකය;

318. 'ගැනුම්' යනු 'ගැනූ' යි වනු මැනැවි; **ගැනූ** = (තෙවැ) ගෙන; **කොළඹ හරවනුවවි** = කුටුම්බ සණ්ඨාපනය පිණිස – පවුලක් පිහිටුවා ගැනීම පිණිස; **ද්‍රව්‍ය දෙවසි** = ධනය දුන මැනැවැයි; **විසෙකාටූ** = විකිණීම කොට; **ගෙදළු** = ගෘහද්‍රව්‍ය-පවුල; **හැවිලි** = සංවිභව කෙළේය – පිහිටුවාලීය; **පුවහ** = අන්‍ය

වාසයකට – පිටතැනකට; **ඇත් රැයි** = අන්තරාත්‍රිය; **පිළිබහනු වට** = බැහැර කිරීමට; **තෙවෙන් පිරිහෙනුයෙන්** = තපොගුණයෙන් පිරිහීම හෙතුකොටගෙන; **මහණ ගොමා** = ශ්‍රමණ ගෞතමයාට;

319. 'මිසුරු හා' යනු 'ම සුරුතා' යි ගන්නේ; **ම සුරුතා= මා හැසුරුණු** පමණක්; **තෙවෙන් පිරිහෙනු** = තපොගුණයෙන් පිරිහීමට; **බම්** = බියවෙමි; **පිළිබහන උව** = වළකාලන උපාය; **පිළක්** = පිඨකයක්; **මෙහෙයනෙමි** = පතිණනය කරන්නෙමි; **නිම** = වැටුප්; **සේවා බැළ** = සෙවාවෙන් ලැබියයුතු වෙතනය;

320. 'මහෙසක්කාසු–අපෙපසක්කා' යන දෙතන්හි ම 'මහෙසක්ඛාසු – අපෙපසක්ඛා' යි ගන්නේ.

321. 'කියූ දවස් සඳ ඉක්ත බැවින්' යනුයෙහි 'සඳ' යනු අධික යැයි හැඟේ. **ඉක්ත බැවින්** = අතික්කන්ත හෙයින්;

322 'විසි හවුරුදු වස් ඉනිරි හවුරුදු සියක්' යනු '**විසිවස් ඉනිරි හවුරුදු සියක්**' යි ශුද්ධ කරනු. විසි වසක් අධික කොට ඇති හවුරුදු සියයක් යන අර්ථ යි.

323. 'රජ රජ වදන කිසයෙහි' යනු '**අරජ අරජ වදන කිසයෙහි**' යි ගන්නේ. නිතර නිතර වැඳීම් කෘත්‍යයෙහි යන අර්ථ යි.

324. 'අනුන් ප්‍රයොජනයෙන් පිදීම්' යනුයෙහි '**ප්‍රයොජනයෙන්**' යනු අධික යැයි හැඟේ.

325. 'ජීවිතහන අතුරු හාක්' යනු '**ජීවිතහන අතුරු කාක්**' යි ගන්නේ. ජීවිත විනාශය කරන අන්තරාය ඇති පමණක්' යන අර්ථ යි.

326. 'සැට හවුරුදු ඇයට ආ ඇතියා' යනු '**සැට හවුරුදු ආ ඇතියාට**' යි ගන්නේ. **පිළිපසුද කළු** = පටිපස්සඬිය කළු කල්හි;

327. 'ආ පමණ හිමෙහි' යනු '**ආ පමණෙහි මෙ**' යි ගන්නේ. **සැට හවුරුදු ආයි ආ පමණෙහි මෙ** = සැට අවුරුදු ආදි (මුල්) ආයුඃ ප්‍රමාණයෙහි ම; **ඇයින් වඩා** = ආයුසයට වැඩිය;

88. දීඝායු කුමරුව.

බුදුවජන්හි = බුඩවවන විහරයහි; **උදෙස් පිරිවුසැ ඇ සිහි** = උද්දෙස පරිපුවජා ආදියෙහි; (උද්දෙස නම් පෙළ කියවා ගැන්ම සි. පරිපුවජා නම් අර්ථ අස්වා ගැන්ම සි.)

සිහළුවක්හු = ඉදුල් කන්නකු; **පිරිහුන් බවට** = පරිපූර්ණ භාවයට;

328. 'සා වීස්නා මහ' යනු '**සා විවස්නා මන**' සි ගන්නේ. විදර්ශනා සහිත මාර්ගය යන අර්ථ සි.

329. 'සද්‍ය ප්‍රාණහර' යනු '**සද්‍යඃ ප්‍රාණහර**' සි ගන්නේ. එ කෙණෙහි ජීවිතෙන්ද්‍රිය හරනා වූ යන අර්ථ සි.

බිලි රොගයෙකින් = බලවත් රොගයෙකින්; **කුලපරිවට**= කුලපරිවර්ත්තය – කුලපරපුර; **කරපහරින් මෙ** = ක්ෂුර ප්‍රහාරයෙන් මෑ; **ඩහක්** = බාධකයක්; **ඝඤ්ඤුව තැනක්** = සුව පරිදි–සුඛ විහරණයට යොග්‍ය ස්ථානයක්; ('වදුරා' යනුයෙහි අර්ථ '**කොවින**' සි කිහු. විධාන කොට සි සේසි.)

330. 'සතර පසයන්' යනු '**සතරපසසයෙන්**' සි ගන්නේ. සිවු පසයෙන් යුක්ත වැ යන අර්ථ සි. **එළඹිම** නම් සමීපයට පැමිණීම සි.

331. 'වසාවන දවස්' යනු '**වසා වසන දවස්**' සි ගන්නේ. වස් වසන දවස්හි යන අර්ථ සි. **වැලිමැඩැ** = වැලි එබිඟිය තන්හි;

332. 'වාලිකාය සඞ්ඛාතෙ' යනු '**වාලිකා සඞ්ඛාතෙ**' සි ගන්නේ.

මුඟු කොමු ඇසි = මුද්ග කුල්මාෂාදිය සි; **මාළුසි** = මත්ස්‍ය මාංස සි; (මත්ස්‍ය > මාත්‍ස්‍ය > මාසු > මාළු යනු වේ) **තුඹසි නො වළඳමි මෙ** = තමන් නො වළඳමි; **පළමු** = ප්‍රථම් කොට; **තුමහට** = තමාහට; **වසක්** = වාසනයක් – නික්ෂේප පාත්‍රයක්;

(මණ) සංසකෘතයෙහි නික්ෂේපාධාරය, මූඞියකින් යුත් නික්ෂේප පාත්‍රය යන අර්ථවාචී '**වාසන**' ශබ්දයෙක් නිබෙසි. එයින් 'වස්' සිද **වසුන්** සිද හෙළුවට ගෙන නිබේ. 'වසුන් කද' 'දන් වස්තක්' යනාදිය දතයුතු. **උවිහසි** = වෙර කොට; **සමුවිහස්** = හැම පසින් වෙර කොව;

333. 'අරණීසංභිතෙන' යනු '**අරණී සහිතෙන**' සි වනු මැනැවි. **ගිණි සැජින්** = ගිනි ගානා දඬු හා තදුපකාරණයෙන්;

(සැජනම් උපසර්ග සි. 'අරණී' යනුයෙන් 'ඉණී' යනු වේ.) **කළ වන්හු** = කාළසන්තියා කරණ කොට ගෙන; **මහ බුමු කොටැ** = මාඝී ත්‍රමයකු කොට; **හෙරණහු** = සාමණේරයන්; **නිස්න මුලි** = නැසීම මුල් කොට හටගත්; **භියෙ** = භීතිය සි; **කොපුයෙන්** = කොශයෙන්; **හයස්** = ආකර්ෂණය කොට ගෙන; (වඹහුභාෂාදියෙහි **'ධාප'**යනු කොපුවට නම්.) **කඩු පිදිවටස්** = කඩුව පෙරළා; ('පහර තදවනුව වස් පවිඋන' යනු විත්‍යය සි.) **හකුළුවන්** = සඞ්කෝචිත බවට පැමිණී; **සිරුරු කප්න** = ශරීර සාමපනය කරන්නාවූ; **අසිරා** = බොහෝ සෙයින්; **සින් ඇසැරැ** = චිත්තාශ්‍රිතවූ; **ගුණු සංයෝජන්** = සඊණ සංයොජන ඇත්තාවූ; **යථතතු විසින්** = අවිපරීතාකාරයෙන්; **බැහිමක් සේ** = බහා තැබීමක් මෙන්; **මුවා නින් මෙ** = ශස්ත්‍ර මුඛයෙන් ම;

334. 'පිළී දහසුනුජ්' යනු **'පිළි දහනුජ්'** සි විය යුතු. වස්ත්‍ර දශාවන් ද යන අර්ථ සි.

ඛිණී උවසර = ක්ෂණිකවූ උපචාර සමාධි හා; **අවුන් සමාධි** = අර්පණාප්‍රාප්ත සමාධියක්; **නැතියේ** = නැති නතැත්තේ; **පසස්නා ලද** = බුද්ධාදි ආර්යයන් විසින් ප්‍රශස්තවූ; **සිල් ඇතියහු** = සිලවන්තයාගේ; **ලකුණු හා** = අනිත්‍යාදි ලක්ෂණය හා; **අරමුණු** = පඨවිකසිණාදි ආරම්මණයන්; **නරඹනුවහු** = නිරීක්ෂණය කරන්නහුගේ;

89. සඩ්කිච්ච සාමණේරයන් වත්.

විසි හැවිරිදි = විසි අවුරුදු වයස්; **සැපිරුණ් නො සැපිරිණැසි** = සම්පූර්ණ ද අසම්පූර්ණදැයි යනු; **සූ සේසි** = කථිනප්‍රකාර සි;

335. 'සඩින් මෙ පිරිබණතු' යනු **'කඩින් මෙපිට වනතු'** සි ගන්නේ. **කඩින්** = වන ඛණ්ඩයෙන්; **මෙපිට වනතු** = මෙපිට වනාන්තරයෙහි; **එ තැන සිවියා කොට** = එතැන සිවියකු වැනි කොට; **ආදරාප** = අධ්‍යාරොපයෙන්; **මාසියන්** = මාසියන් විසින්; **කියන තෙපුලි** = කථ්‍යමාන වචන සි.

90. අතිමුත්තක සාමණේරයන් වත්.

වොලො ගැනැ = විලුම්පනය කොට ගෙන; **පැහැරිගෙන යූ සේසි.** බැඩියන් = පොදි; **මුඵනැසි සේසි** = පොට්ටනි යනු

භාව යි. **සමවතින් ලැබී කල්හි** = වතුර්ඛ්‍යාන සමාපත්තියෙන් නැඟී කල්හි; **ජඳුයෙන්** = කැමැත්තෙන්-අදහසින්; **එකවජඳු වෑ** = සමාන කැමැත්ත ඇත්තන් වැ;

91. ඛාණු කොණ්ඩඤ්ඤ මහතෙරුන් වත්.

උකැවැ = උත්කණ්ඨිත වැ; **ගරවිලෙකැයි** = සරවාල යෙකැයි-ගැරඬියෙකැයි; **නැවියෙක්** = පනික්කියෙක්-නහාපිතක යෙක්; **කඳට කබා** = බෙල්ල තබාගෙන; **ගලනැළ්** = ගලනාළිය-ඵගුරු දණ්ඩ; **කඳරැයි සේ යි** = කන්ධරාය (ග්‍රීවය) යන අභිප්‍රායි; **සැන් අැරනව්** = ශස්ත්‍රාහරණය පිණිස; **සිරැ** = ශරීරයෙහි; **සැන්** = ආයුධය; **වැජවනුවට** = වැද්දවීම පිණිස; **කෙම පිටෙක්හි**= ගල්වළ ඉවුරෙක්හි; (ඛානි > කෙන > කෙම.) **අලප්** = ආදියෙහි බිණීම; **සලප්** = ඔවුනොවුන් සමඟ බිණීම; **ගුළු වැරැ ඇතියේ**= ගෙවී ගිය වීථි ඇත්තේ; (ඛිණ > කුණු > ගුණු > ගුළු.) **වැරැ පැ කරනුවඟ** = විරියාරම්භය කරන්නාහට;

92. සප්පදාස මහතෙරුන් වත්.

තුමඟට = තමාගේ; **මෙහෙ** = පෙසයන්; **කරන** = කරන්නාවූ-හස්තපාද මර්දනාදි මෙහෙවර කරන්නාවූ; **සුළු වටහවක්හු හය සැමැඟ** = චූළුපට්ඨාසකයකු හා සමඟ; **පිළිනැ දී** = ප්‍රතිඥා දුනය කොට; **ගිවිස ගෙන** = පිළිගෙන; **කෙහෙ උවා** = කෙස් විසුරුවා ගෙන; **තුසයෙන්** = දහවියාවෙන්; **කළ දැසුන් හය** = සට වෙරිකාවන් සමඟ; **පරණ** = වීහි පහරණය-වී කෙරීම; **පිසන** ඇ= පවනාදිය; **කැමැජි වාහු** = කාමීජ වාතයෝ; **සුළුහු** = වලිතවූහ;

(-'දරු එහුසුයෙන්' යනු විනන්‍ය යි.) **පෙරමහැ** = ප්‍රතිමාගී යෙහි - යොනි මාර්ගයට; **අභිමුඛකරන වාහු** = ඉදිරිපත් කරන වාතයෝ; **නියං වැසි** = නිදුස වර්ෂණයක්; **දියඹර හෙනුයෙන්** = ජලධාරා පතනයෙන්; **අතුරැනැති අවස්** = නිරන්තරවූ ආකාශය; **පඬු පහළ** = පඬුපාට ගැසුණාවූ; **ජාවනින් සම** = ජාතා වර්ණයෙන් ම-උපන් සැටියෙන් ම; **ළිහිණි මෙ යූ සේයි** = නග්න වැ ම යනු භාව යි; **වෙළසකිරිය** = සත්කාරයක්; **උක්සෙක්** = උකුස් සෙක්; **අනමතග්ග පරියා බණ්** = අනමතග්ග පරියාය ධර්මය; **රඝ වරණ්** = රක්ෂාවරණය;

336. 'ගැලෙන තැන්' යනු **'හැලෙන තැන්'** යි ගන්නේ. සංලීනසථානයෙක යනු අර්ථ යි. **වැනිරෙන ලදුවහට්** = මඩනා ලද්දහුට;

337. **'නියුතු සේ'** යනු 'නියතු සේ' යි ගන්නේ. අනන්න බව යනු අර්ථ යි.

338. **'හුළු ලජ්ජ හසර'** යනු **'පුළු ලජ්ජ හසර'** යි ගන්නේ. **පුළු ලජ්ජ** = ප්‍රසිද්ධිය ලද්දාවූ; **හසර ඇති බැවින්** = ආචාර ඇති හෙයින්; **තුන් විය ගළුන්** = ත්‍රිවිධ වයොඝටාවන්; **උදුවිය** = උදයව්‍යය දෙක;

(ණේ) රූපසකඛ්‍යාගේ උදයට අවිජ්ජා-තණ්හා-උපාදාන-කම්ම-ආහාර යන පස ද, වෙදනා සඤ්ඤා සඞ්ඛාර යන සකඛ්‍ය ගේ උදයට අවිජ්ජා-තණ්හා-උපාදාන-කම්ම-ඵස්ස යන පස ද, විඤ්ඤාණසකඛ්‍යාගේ උදයට අවිජ්ජා-තණ්හා-උපාදාන-කම්ම-නාම රූප යන පස ද ප්‍රත්‍යය වන බව වෙන අට්ඨවාවන්හි ආයේය. මෙහි නිබ්බත්ති ලකඛණ උදය දස්සනය හා පසෙක් කියන ලදී.

93. පටාචාර තෙරීන් වත්.

වළඳන පින් ගුණියෙන් = පරිභොග කිරීමෙහි කුශල විපාකය ක්ෂීණ වැ ගිය හෙයින්; **ධනජුණ්** = ධනයෙන් පිරිහී ගිය; **සඟවස්** = සඞ්ඝාපනය කොට; **නිදනුවන් හයන** = නිද්‍රොප ගතයන් ඇදගෙන යන; **දිය ඔළක් සෙසි** = දිය සුළියක් සෙසින්; **මළතා සතුන්** = මළ පමණක් සත්ත්වයන්; **පසුන් ගෙරෙහි** = ගව මහිෂාදි සිවුපාවන් කෙරෙහි;

339. 'සමාවැ' යනු **'පමා වැ'** යි ගන්නේ. **ලතුසින් ඇතියා**= ලග්නවූ- ඇලී ගිය සිත් ඇති සත්ත්වයා; **පොහොවරැ** = උපොසථාගාරයෙහි; ("වාරී" යි ගෘහවාචී ශබ්දයෙක් භාෂාන්තරයෙහි පැනේ. පරිඝ්‍ය යි.) **වැව් ජල** = වතීතිජ්වාලාවන් - පහන් දැලි; **අඟළ වැව් ජල** = නැවත පහන් දැලි; **උපජන සේ** = උපදනා ප්‍රකාරය; **පෙහේද** = ජීවත් වේද;

94. කිසා ගොතමීන් වත්.

ගෙපෙළෙහි = ගෘහ ධුරයෙහි - ගෘහකාර්‍ය භාරයෙහි; **මවු පියන්** = මාතෘ පිතෘ දෙදෙනාගේ; **උපනිස මිස** = උපනිශ්‍රය හැර;

තුමන් මෙ පියවින් = තමාගේ මෑ සවභාවයෙන්; **කොළෙඹ** = කුටුම්බය; **පුසති සි සේසි** = පොෂණය කෙරෙත් යනු භාව සි.

340. 'දෙකොටැස් කොටැස් කොට්' යනු '**දෙකොටැස් කොට්**'සී වනු මැනැවි. **අවසැසැයට්** = අවවාදයට; **වහල් තසය්** = උපකාර පිණිස සල්පනා කොට; **තුමා විදුවි** = තමා විසින් දුනි වෙධ කවයුතු;

95. බහුපුත්තිකා තෙරීන් වත්.

අටවන සහසස වගැ අටුවා සත්‍ය නිමි.

පොරොණේ = පාපුරණය, **පොරවන සළුව්** = උතුරු සළුව;

341. 'සුමුවු ගැනි රිවින්' යනු '**සුමුදු හැනි රිවින්**'සී ගන්නේ. **සමුඛ්‍යාන** රූපයෙන් – උපන් සවභාවයෙන්, **සියල් සිරුර** = සකල ශරීරය; **පරමින්** = සම්ඵරණය කෙරෙමින්; **මසුරු සැපියුතු** = මාත්සර්‍ය සම්ප්‍රයුක්තවූ;

342. 'ඇතොරජ් වන්හි' යනු '**ඇතොරජ් වන්හි**' සී වනු මැනැවි. අනෙතාරාජ වාසතුයෙහි – අන්තඃපුරයෙහි යන අර්ථ සි. **රැස්වාගන්** = රැවිය කැරවා ගන්නාලද; **සියුක් සියුක් සැපිරෙන තාක්** = වතුෂ්කයක් වතුෂ්කයක් පිරෙනතුරු; **ලැසි ගැනැ** = ප්‍රමාද වෑ; **මවන මහින්** = බෙලසුල් මාගියෙන්;

96. චුළෙකසාටක බ්‍රහ්මණ වත්.

සැකැසි = සඞ්විහාරිත වෙමි; **සී හැනි බැවි** = රැවි නැති බව;

97. සෙය්‍යසක තෙරුන් වත්.

ලජ දෙව්දුව = ලාජ දෙවදුනිතෘව; **සසක්කරන ලොවුතුරා ධම්ම** = ප්‍රත්‍යක්ෂ කරනලද ලොකොත්තර ධර්මයාගේ; **කෙත් මිය සින්** = ක්ෂෙත්‍ර මිශ්‍රීභූතයෙන්; **පුවසනුව වස්** = ප්‍රකාශකිරීම පිණිස; **රන්මුවාලදින් පිරුණෙසින්** = සවර්ණීමය ලාජයෙන් පිරුණ වූ; **රන්මෙලෙකින්** = සවර්ණ මල්ලකයෙකින් – සරාවෙකින් – තැටියෙකින්; **අහිසැසෑ කැඟ් ගැනැ** = අභිඋද්ගතය

පිණිස; **රූ පසක් කරන** = රූපය ප්‍රත්‍යක්ෂකරන; **අභිඤ්ඤණ සෙසින් මෙ** = අභිඤ්ඤා ඤාණය පරිද්දෙන් ම; **පූ හෙවෙහි කළ කම් පසක් කරහ** = පූර්‍ව භවයෙහි කළ කර්‍මය ප්‍රත්‍යක්ෂ කරන; **කම් වැජරි ඤණ් ගෙනැ** = කාමාවචර ඤාණය පිණිස; **කසළ සඩුවක්**= කසළ ජඩ්ඩයසිකාවක් – කුණු කසළ ඇද දමන්නියක්;

343. 'මහ මෙහ සිටි' යනු 'මහමී මෙහි සිටි'යි වනු මැනැවි. නාමක් මෙහි සිටින්න – යන අර්‍ථ යි.

344. 'පිළිවෙක් මෙ' යනු '**පිළික් මෙ**' යි වේ. **මහම් පිළික් මෙම** = මෙහි නො පැමිණෙන්න.

345. 'නො කඩවැ' යනු '**නො කස වැ**' යි වනු මැනැවි. පහ නො වී යන• අර්‍ථ යි.

98. ලජ් දෙවි දූ වත්.

පා වරූ = ප්‍රාතඃ වාරයෙහි; (වරුහි පා = පාවරූ නම්.) දින යාගේ පූර්‍ව යාමයෙහි යන අර්‍ථ යි. **වොහාරෙන** = වෙළඳුම්න්; **මහ් කඩ බුනුයෙහි** = නදී තීරය භින්න වැ ගිය කල්හි;

346. 'තුසඹු' යනු '**තුස මුසු බත**' යි ගන්නේ. කුඩු මිශ්‍ර බත යන අර්‍ථ යි.

347. 'තුබු නඟුල්' යනු '**උඩ තුබු නඟුලැ**'යි ගන්නේ. **දකිණ්යට**= දක්ෂිණාවට–කාම්පල අදහා දියයුතු ධනයට; **රූළ්යසි**= රූක්ෂය යි – කටුකය යි; **අධි වැ** = අධිපති වැ; **වජන** = ගෙ තුළට වැද්ද ගන්නා කාලයෙහි ද; **නික්මෙන සඳැජ්** = ගෙන් නික්මෙන කාලයෙහි ද; **ධෙනෙන් වියෙන්** = ධනයෙන් ද වයසින් ද; **කනු බොනුව හා හඳන මතුවකුජ්** = කෑම බීම හා ඇඳීම් පමණකුත්; **නො හොයනෙමි** = නො හැකි වන්නෙමි;

348. 'නැහැයුම්' යනුවට පෙර 'ලෙනං' යනුවෙක් නිඛිය යුතුය. 'තානං–ලෙනං' යන දෙපදයම මුදිත අටුවාහි නො පැනේ. **නැහැයුම් නම්** සැඟවීමට සුදුසු තැනක් යන අර්‍ථ යි. **අසිහි** = ආය යෙහි – ධනාගමයෙහි; **නහා** = සෘණ ශොධනය කොට – ණය උඩරණය කොට; **නො විපසිද** = විප්‍රවාසය නො කෙරේ ද; (පිස– පිසීමෙහි යනු ධාතු යි.) **නන් නියර කම් කවුල්** = නානා ප්‍රකාර සොරවධයන්; **දුගී දුක්** = දුර්‍ගතියෙහි දුක්.

99. අනේපිඬු මහසිටාණන් වත්.

නො සඟවන පිරිකර ඇති= අසඬකාපිත පරිෂ්කාර ඇති; **මිහියන්** = මූෂිකයන් හා; **කහවන් ආ** = කාවුන් ආදීන්; **සැහැ විය යුතු** = තැන්පත් කොට තැබිය යුතු;

100. අසඝට්ටන පරිඝඨාර මහණ්ඩ වත්.

ඝොසනුයේ = ඝොෂණය කරනුයේ; **හඬ ගොහොයනුය**= හඬ ගසන්නේය යනු; **යූ සේසි** = කථිත ප්‍රකාර සි; **අසුරෙක්ඛි** = අවඥකායෙහි; **සඝට්ටයෑ** = නම්.

349. 'තෙල් ගන්වා ඔවුනාව්.....යෙන්' යනු '**තෙල් ගන්වා ඔවුනාව් ලොහයෙන්**' සී ගන්නේ. **තෙල් ගන්වා**=තෛල ග්‍රාහාපණය කැරවා; **ඔවුනාව්** = වත්කිරීම පිණිස; **සූළු වටාවක්ඛු**= බුලත් කැවීම් ආදි සුළු මෙහෙකරන දැසයකු; **සිරිය** = ශ්‍රීරිකාව – කිරිවිවිය; **බොහෝ මඳ දුනුවන්** = බොහෝ කොට ද මඳ කොට ද දුන් දැය;

101. බිළාල සිටුහු වත්.

විදුළේ = සංවිධාන කෙළේය; **තව මහම් යවයි**= තවමි නො යවයි; **මෙයින් ගියෙයින්** = මොබින්යාම හෙතු කොට ඉගන; **උනු නැති** = අඩුවෙක් නැත්තේය; **මේ හැමසු වසන්** = මේ සියල්ල වුන් වාසය කළත්, **නි උහහවයි** = පීඩනයක් නැත්තේයැයි; **ම ඇසිදැවියෝ** = මා අවඥාදනය-පැහැරගනු කැමැත්තාහු; **ම අයන්**= මා සන්තක ධනය; **වොලෝ ගතැවියෝ** = විලුම්පනය කොට ගනු කැමැත්තෝ; **වරා** = අවරෝධය කොට – අවහිර කොට: **මඳ සපු ඇන්නන් සි** = මඳ පිරිවර ඇත්තේ සි;

102. මහාධන වාණිජයා වත්.

මළු = පාශය සි; ප්‍රඩුව සි – නොණඩුව හි; **හැල්ඛරාඬිහි**= රිය ඒරියා දඬුයෙහි;

(ණා) 'දරාඩ' සි ඉඤ්ඡානන්තරයෙහි පැනේ. 'ධුරදණ්ඩ' යනු යෙන් 'ධරදඩ' සී පැමිණ 'ධරාඩ' හෝ 'දණ්ඩ' සි සන්ධිවිධියෙන් සිද්ධවේ.

මරුවිය = මාගේ කැමැත්තෙන්; **ගෙජෙලෙන්** = ඝර බන්ධනයෙන්; **සණ්හ හා සැමැහ** = සුණ්හාවන් – යෙහෙළියන්

හා එකතුව; **මළ ගැවවූ කැන්** = පාශය හෙවත් මළ පුඩුව ගොදු තුබූ තැනට; **බිදෙන බඳු** = බිදෙන්නාක් වැනි; **මහ වෙළඹින්** = මහා ඇසුළිකායෙන්; **උපලඹින වැ** = යුකත වැ;

350. 'අනුඔභිතුං' යනු 'අනුඩභිතුං' යි වියයුතු.

351. 'අනුවදන්නව්' යනු '**අනුව දවන්නව්**' යි වනු මැනැවි. අනුදහනය–පිලිස්සීම කරන්නට; **රක්නම්** = 'සාදිලිඞ්ගම් යන වණීක විශෙෂ යි.('රඩක' යනු සංඝකෘතාභිධාන යි.) **ගවසා** = ගවවඡිත කොට;

103. කුක්කුට මිත්‍රතසස වත්තු.

කළුවනෙක් = කාළඝන්නියෙක්;

352. 'පවඡාගවඡනෙනා' යනු '**පවවාඝඡනෙනා**' යි වනු මැනැවි. **පිළි එනුයේයි** = පෙරළා එන තැනැත්තේ; **සුලු පත් ජෙලේන්**= (සුල මැ සුලුපත් නම් වේ) හුලු අත්තෙක ගිනිදැලෙන්; **වෙයින්** = වෙදනායෙන්; **අනුවතනනුවැ** = අනුගත පැවතුම් ඇත්තාක්හු වැ; **ගළනුවා** = ගිළිහී වැටෙන්නහු; **පිරිබෙවූ කරනුයේ ම** = වටලනුයේ ම; **උවදුරු මුනිය හෝයි** = උපද්‍රවයෙන් මුක්තවීදැයි; **නො මැසියහව්** = අමෂී (කොප) රහිතයාහට; **සැළළිහිණී පැවෙක්** = සාළිකා පොතකයෙක්; **දරණ එවැ** = දරණ ලාගෙන; (මෙහි 'දරණ' යනු ගුණාථී යි. 'ධරණ' ශබ්ද පයීාය යි. පට පිට පටක් හෙළීම ගුණාථී බඬනාථී විශෙෂයෙකි. 'දරණුව' යනුත් මෙ මැ අථී යි.)

104. සුනඛ ලුද්දකසස වත්තු.

මිණිරු කුලොවුනිස් තෙරුන් = මණිකාර කුලූපග තිසස තෙරුන්; **මාගම් සිරිමිනී දෙදෙන** = සත්‍රී පුරුෂ දෙදෙන; **බුවුහු**= පොෂණය කළහ; **පෙළි මතුයෙහි** = පෙළා මසකයෙහි–පෙට්ටියක් පිට; **දඬියෙකින් පිරිවැටී** = දණ්ඩුවෙකින් කාරකවාලීය–තිරිඞ්ග කෙළේය; **උඩුතලිවැ** = උඩුකුරුවැ; (උත්තාන > උඩුතැනි > උඩුතෙනි > උඩුතෙලි යනුවේ.)

353. 'වියපත්' යනු '**බියපත්**' යි වනු මැනැවි.

354. '**සියකින් ඇතුළු**' යනු '**සියනින් ඇතුළු**' යි වනු මැනැවි. වහල ඇතුළත යන අථී යි.

පා පොහෝනා තාක් සැඳෑ = පාදයන් සිරිරිබර උසුලා සිටුමට හැකි පමණ කල්හි; **පිඬවා දුහඟ** = පිණ්ඩපාතික ධුතඞ්ගය; **මනා ගී ඇතියහු** = යහපත් කුශලගති ඇත්තෝ;

105. මණිකාර කුලූපග තිස් තෙරුන් වත්.

හඹු හය් = ආවාමය හා; **කජ්** = ඛාද්‍යයන්; **දුම්ගැන්නිය** = ධූමමානවූ - දුම් ගන්වනු ලබන; **බජනෙසින්** = (බජන x එසින්) භාජනය කෙරෙන්; **කළුවන් ලහා** = කාළකන්නි සලාකාව; **හැසුරු වූහු** = වාරණය කැරවූහ; **බිරු හැඬූ** = භිරුස්වරය; **සුන් කොළොහු** = අසිඳ කැහ; **කැණී දී** = කර්ණිකා දෘතය කොට;

355. 'පයෙළියෙහි හැම්ණින්' යනු '**පයෙළි ගැමින්**' යි වනු මැනැවි. පාදිකග්‍රාමයෙන් යනාථ හි. හාත්පස සත්ගමෙකිනැසි අටුවායෙහි පැනේ. '**පාදිකා**' යනුයෙන් 'පයෙළි යනු වේ. සමීපය යන අර්ථ හි.

පෙවේ දෙවිකල්පයෙහි = ප්‍රථම විකල්පද්වයෙහි - පෙර දෙකොටසෙහි; **දුක අනුභව කරන ලද් කරණන්** = දුක විඳිනලද කාරණයන්; **වෙළවන්** = අවමන් කෙරෙත්; **දුමුක් වැ** = දුර්මූඛ වැ (දුම්මූඛ > දුමුක්.) **නො පිරිසුන්වූ ඉඤ්ඡ ඇතියේ** = අපරිශුද්ධ අඟය ඇති; පිරිසිඳ කොටස් කොටස් කොට නො දනහැකි අග ඇති; **වැටූ** = පෙරළා වැරියාය;

356. 'ගාවියෝ වාරෙන්නා' යනු '**ගාවියෝ වාරෙණා**'යි වනු මැනැවි; **අවසිවි** = ඉතිරි වූ;

106. තිණ්ණං ජනානං වත්තු.

සුපබුදු සක්හු = සුප්‍රබුද්ධ ශාක්‍යයා; **අඟා** = ආඛ්‍යාතය-වෙරය; **දෙබැවුම නම්** = වෙධා භාවය නම්-දෙපරිද්දෙකින් වීම නම්; **සවවාලිඤඤාවනාම** = සැබෑ බොරු බව නම්; **වැරූ වේලෙහි** = වාරණය කළ කාලයෙහි; **උදම් වැ** = උද්දම වැ;

107. සුප්පබුද්ධ සක්කස්ස වත්තු.

නවවන පාපවගු අටුවා සත්‍ය නිමි.

පිළිජගන ලදුයෙහි = පොෂණය කරන ලද්දෙහි; **ඛනි** = කියවෙත්; **බැපුනු** = බහුජනයා; **නිරවසෙස්** = ශෙෂරහිතය; **නො බත බැවින්** = කිය නොවන හෙයින්; **සාවසෙස්** = අවශෙෂ සහිතය; **සකාදිසි පුහුන් බැවින්** = සකකාය දිඨිය පහීන භාවයෙන්;

108. ජබ්බග්ගියානං වත්තු.

අතුල්සැත් = අඩයටියක් මෙන් නහා ගත් හස්තතලය; **කියපුහු** = කාය ප්‍රයොග විෂයක කළහ; උළුක්කළහ යූ සේයි; **ඇතුල් මෙ** = හස්තතලය ම; **සැතක් සෙ** = අඩයටියක් මෙන්; **ගෙනැ**= ග්‍රහණය කොට; **හොඹු කළහ**= සමුස්සිත කළහ (එසවූහ.);

109. ජබ්බග්ගියානං වත්තු. (දුතියං.)

357. 'අඟිගර සපක්හු' පොත්හි මෙසේ තිබෙයි. 'සරසපප ජාතිකං අතිං' යනු මෙහි ආශ්‍රයපද යි. සරසපප නම් ගරඬිය. ගරඬියකු හට දුව නස් හැපිනි කුස උපන් නස් උග්‍රවිෂ ඇත්තේ යැයි යෙත්. මෙසේ හෙයින් '**ගර අඟි සපක්හු**' යි මේ ශුඛ විය යුතු තැනි. ගරඬියකුහට දුව උපන් සප් – ගරඅහිසප් නම් වේ.

110. සම්බහුලානං කුමාරානං වත්තු.

දෙවන වැට එව් = දෙවන වට්ටයද-දෙවන භික්ෂාවද; **ඔතු මතු** = චින්තිත මාත්‍රයක්; **ළඟැඹ අතුරව්** = පදුරු අතුරට; **සැරි හැන්නි** = සංස්ථාපනය කරන්නි – පෙරහැඳි බැඳි ලෙස පිහිටුවා ලන්නි; **පසකින් දක්නාලදි** = ප්‍රත්‍යක්ෂ වශයෙන් දක්නා ලද්දේය; **නො පසස්නහු** = නො කැමැති වන්නහු; **ඝථා සුවෙන්** = සුවවූ පරිද්දෙන්; **නිවන්හු** = උපන්හ; **එක් බුදු නිරියක්** = එක් බුබා නතරයක්; **පැවැදෙනුවව්** = පැවිදිවීම පිණිස; **අනව්ටැ** = ප්‍රමුඛ ගෙහි – ආලින්දයෙහි; **මාඝම් රූ එව්යෙකින්** = සත්‍රී රූප වැනිවූ වෙකින්; **රජහු වහල් ලදු** = රජහුගේ උපකාරය ලත්; **කොළුවිහි**= කොළුවෙක් වූයෙහිය; **පොරොණ්හි** = පුරාතන අත්බැව්හි; **විමං සන දිව්හ** = විමසීම පිළිබැඳි මිථ්‍යාඥානය; **හැවුඤේයව්** = ආක්‍රොශ කළ ප්‍රකාරයට; **හවම්** = ආක්‍රොශ කෙරෙම්; **පස්සෙහි හි** = පස්සේ වැටී; **ඇවිදුනා විපුවර** = ඇවිදිම් සඤ්ඤාත විප්‍රකාරය; **මුවටවින් සුන්** = මුඛවට්ටියෙන් ජීන්න වූ – ගැට්ට කඩාදැමූ; **කස් බජනක් සෙසින්** = සවණ් භාජනයක් – බත්කන තලියක් සෙයින්;

358. 'මැහඬව' යනු 'නිහඬ වව' යි වනු මැනැවි. **කිරියට උතුරු කිරීයවූ** = කරුණුතතරි කරණයවූ – කළානව වැඩියක් කිරීම් වූ;

359. 'සමවලා' යනු 'සමවළා'යි වනු මැනැවි. සුගග්‍රාහ කථා යනු අර්ථ යි. උත්තෘෂ්ටයකු හා තමන් හරිකරට සිරීම පිළිබැඳි කථාව සුගග්‍රාහකථා නම.

(ණෑ) 'සම + අළා' කියා හෝ 'සම සුවළා' කියා හෝ පද වෙඡද යි. සමඛියට ඵළවන ලද්ද – පමුණුවන ලද්ද නොහොත් සමාන සුගළය යන අර්ථ යි. 'සහළා' යනුදු මෙ මැ අර්ථ යි. "විහිදෙන රොන් සළා – පියුම් පිට සිව සරණ සහළා" යනාදි තන්හි මෙනි.

111. කුණ්ඩධාන තෙරුන් වත්.

පනරැයි පොහෝ දවසැයි සේසි = පණහරසි පොහොදිනය යනු භාව යි; **සෙවෙතුන් හා සමඟ** = සපත්නින් හා සමඟ–සමාන පතිඛ සත්‍රීන් සමඟ; **මෙහෙයන බැවින් මේ** = පෙසන්නය කරන හෙයින් ම; **ගොවලා බදු** = ගොපාලයා වැනි; **කෙණෙහි යෙන්** = කුඨාරියෙන් – පොරවෙන්; **ගොදුරු බුමට** = ගොචර භූමියට;

112. උපොසථ කම්ම වත්තු.

අජගරයක්හු වැනි පේයක්හු=පිඹුරකු වැනි ප්‍රෙතයකු; **දෙම හවුළෙන යි සේසි** = දෙපස මහ ඉළවලින් යන අභිප්‍රායි; **නුදුවු විදි** = පෙර නුදුවූ; **සිනම් හොඳි** = සිනා කෙරෙමැයි; **නුදුවි විරූ අත් බැවු දක්නා සෙයින් වූ** = පෙර නුදුවූ ආත්මභාවයන් දක්නා පරිද්දෙන් හටගත්; **දිවයක්ලද සේඝට** = දිබ්බචක්ඛු ලත් බවට;

360. 'ඇස් සෙයින් වූවහුල' යනු 'ඇස් සඝයින් වූවහු ලව්' යි ගන්නේ. **පුවසන බැවින්** = ප්‍රභාශ කරන හෙයින්; **හිඹින් වටා පෙර වැ** = හිඹින් මඳකුදු නො හැර හාත්පසින් පෙරවා; ('සසිසං' යනුයෙහි 'සහිණං භුඤ්ජති' යනාදියෙහි මෙන් සම්භ දනයුතු.) **ගොවුජෙහි** = ගොවජයෙහි – ගවගාලෙහි; (ගාල නම් ගොශාලා යි.); **දම් කල්හි** = දූවුණු කාලයෙහි; **වලග මනුවකුත්**= සොසගක් පමණකුත්; **පිළිඹු සමිවි හැනි රූ උපඡනුවකැයි සේසි**= පවිඝ සමූඛාන රූපොත්පාදයක් යනු භාව යි; **මහ ඇපොළුම් හඬ**

ඇති කොට = මහත් අපොඨන ශබ්දයක් ඇතිකොට; **ඇපෙළී**= අත්පිඩ ගැසිය; **දෙව් අණු** = දෙවාඥව; **එතෙක් සේ සි** = එ පමණ ඡේදය සි–විනාශය සි;

113. අජගර පේතයා වත්.

එළවත් = සමීපයට පමුණුවත්; **එක් දහස් වැ** = එක ම අදහසක් ඇත්තත් වැ; **ඇඟැජැ** = යාචනය කොට; **පිරිමිනින් හස්** = පුරුෂයන් හා; **ඇයති බොහෝ** = ඔවුන් අයත් බොහෝ ධනය; **හණන කම්** = නහන කමිය සි; **විවස්න ඔහු** = විපවචනක භාවය – විපාඨ දෙන බව; **ළැහැබි පිටෙක්හි** = පදුරක් මත්තේ; **කින් වෙළනෙන්**= ධ්‍යාන නමැති වෙළනෙන්–රැහැනින්; **වෙළස්**= වෙඨනය කොට; **පාදක කින්** = ඉඩ්විධ ඤාණයට පාදකවූ චතුර්ථ ධ්‍යානයට; **සමවැද** = සමාපජ්ජනය කොඩ; **බුන් තා ඇට** = බිදුණු පමණ ඇට; **සුමුව් හැනි** = සමුඛානීභාවූ – සාමී චිත්තාදි සතර සමුඛානයන් ගෙන් හටගත්; **සිඟී උපනින්** = උත්කෘෂ්ට රූපෙෘත්පත්තිය කරණ කොට ගෙන; **කළ ගිලා නම් අරණව්** = කාල සිලා නමැති වනයට; **රහව්න්** = සුරා විත්තයක් – රා බොන තැටියක්; **තෙජස්** = තර්ජනය කොට; **නො හික්තව** = නෝ හික් මුණු තැනැත්තව; **එරවැ සිටුවය්** = බස්වා සිටුවා; **ය නගලෙන්** = අයෝ නඞ්ගලයෙන්; **තුමා රහන් සේඝ**= තමන් රහත් බවට ත්; **ඉඛ ඇති සේයව්** = සෘඞ්මත් බවට ත්; **නො අනුරූප** = නුසුදුසු වූ; **අවඤඤ කළු** = අවමන් කළාය; **සෙම් මුකුණ්** = සෙම්සොටු; ('මුකුණු' නම් 'මත්ථක කුණපය සි.') **උසිව්වන් කොටැ** = උක්කා සනය කොට–කාරා දමා; **කඩ මැදව්** = වන ඛණ්ඩ මඩ්‍යයට ('දඩ මැදව්' කියා හෝ පාඨය ගනයුතු.) **පියඝකින්** = පා සලකුණෙන්; **පිය වළඳ බලස්** = පා සලකුණ බලා;

361. 'සොරුන් වැටු හඬු' යනු '**සොරුන් හැටු හඬ**' සි ගන්නේ. වෙඉරයන් විසින් උපදවන ලද හඬ යන අර්ථ සි.

පොඝා = පොථනය කොට – තලා; **පිළි බවු** = පිඨසප්පි භාවය; **බකන් බවු** = වක්වූ අත් ඇති බව–බඤ්ඣබව; **කුළී රොවු** = කුෂ්ට රොගය; **පිරිවර වනස්** = පරිවාර විනාශය; **රජහු** = රජුන් කෙරෙන් වන; **උවඝගින්** = උපද්‍රවය කරණ කොට ගෙන; **පැළ එව්** = පීඩාවකට හෝ; **කණ වකුතු ඇසි බවු** = කණ බව හා වඞ්කා හසනාදි භාවය; (වක් + අතු = වකුතු යනු වේ. 'කුණි හත්‍ථාදි වඞ්කා ව, යනු නිඝණ්ටුසි. 'බඤ්ඣ, යනුත් මෙමැ අර්ථ සි) **තමා දුම්ැ නිඝ** = සවකීය ධර්මතායෙන්;

114. මහමුගලන් මහ තෙරුන් වත්.

කොදු පලස් = දික් ලොම් ඇති සෝජවය; **මේ නියදින්**= මේ නීහාරයෙන්-ක්‍රමයෙන්-නියමයෙන්: **හම්මතුයේ** = සන්ථම්භ නය කරනුයේ; **හිරි ඔතප්** = හිරි ඔත්තප්පයන්; **නො හිදෑ** = භෙද නො කොට; **දෙනුයේ සී සේසි** = ජීවත්වන්නේ යනු හාවයි; **හිරි ඔතප් ඉලියූ අර්ථය** = හිරිය හා ඔත්තප්පය සෙවූ අර්ථය - කාරණය;

362. 'සාළකුළෙහි' යනු 'සාලකුළෙහි' යි වනු මැනැවි. හිලන් බවට පැමිණියෙහි යන අර්ථ යි.

නෙඵඹු දැලි = නළින ජාලයන්; **සමන්නාගතහු** = සමපන්න-යුක්තවූවෝ; **හිරි ඔතප් අධිකොටැ පවත්නා** = හිරි ඔත්තප්පයන් ප්‍රධාන කොට ගෙන පවත්නාවූ; **සැමැහිවූවහු** = සම්ඛීභූතයෝ; **නිවි කාවිසිමුනි ධ (ඛ) මි ඇතියහු** = නිවී ගිය කාය වාක් මනඃ කර්ම ඇතියෝ; **හුදී සුසිමිනිහු** = ශොභන පුරුෂයෝ; **පුද්ගලාධිෂ්ඨාන දෙශනා වන බැවින්** = පුද්ගලයකු සෙරෙහි පිහිටුවා කරනලද දෙශනාවක් වන හෙයින්; **දෙවසින්** = දෙවා යත්තයක් - දෙවොලක්; **ලබ සොටැස්** = ලාභ සොඨාසයනට; **පතුයේසි** = පැමිණී තැනැත්තේ වෙයි;

363. 'සාළකිරිහුජ්' යනු 'සාලකිරිනුජ්' යි ගන්නේ. වෙහෙසට ද යන අර්ථ යි. **කොටැසි** = කොටැස් ඇතියෙක්; **විසි කිස්** = විවිකිච්ඡායි; **නො තුරු බැවින්** = තරණය නො කළ හෙයින්;

115. බහු භණ්ඩික භික්ඛුස්ස වත්තු.

පසත් දනවු කිසියා = කුපිත වූ ප්‍රත්‍යන්ත ජනපදයක්; **නවනු ගනුහෙහි** = නැටෙ ගීතයෙහි; **සේවූ** = ඡෙඩාවූ - දඤ්ඤවූ; **බුදුලෙළහ නම්** = බුඩ ලීළ්හය නම්; **සිවුපැදි ගසින්** = චතුප්පදික ගාථායෙන්; **රහත් එවනු** = අර්හත්වයට පැමිණවීම යි; **සත්තල් පමණි** = සත්ත තාලයක් පමණවූ; **ඔවස්හි** = අවසානයෙහි; **පිරි නිවී සේසි**= පිරි නිවන් පැ බව යි; **අවන් මඩලෙහි** = පාන මණ්ඩල යෙහි - පානාගාරයෙහි; ('ආපානං පාන මණ්ඩලං' යනු නිඝණ්ඩුයි.) **සිරුරු ලෙළහ** = ශරීර ලීලාව; **සහභාවීමන කෙලෙස්** = භාමය හා නො වෙනස්ව උපන් රාගාදි ක්ලෙසයන්; **සුක්වීමෙන්** = විසළවා ලීමෙන්; **සුක්ව** = විසළවා ලන්න; **නනම් සර** = නො කරන්න. **ආ සඛරු** = ආයුසඞ්ඛාරය; **ආසුමෙ** = ආයුසය ම; **සංඛරිය මාන**

වන බැවින් = කම් විපාක විසින් රැස්කරනු ලබන හෙයින්; **නිගන් නාවි ඔවස්** = නිග්‍රහකිරීමට ඉඩක්; **ඔම් සොසුඛම්** = ධම් සොඹක සමීය;

364. 'ධම් සරනුවව්' යනු 'ධම් සවනුවව්' යි ගන්නේ. ධම් ශ්‍රවණය පිණිස යන අර්ථ යි. **හඬ ගොහන කැමැසි සේසි** = අඩ ගැසීම් ක්‍රියාව ය යනු භාව යි; **ධම් සමාදන් කරවසි** = මුල මැද අග සම සේ ධමය ගන්වා; **තෙජ කිසුණගි** = තෙජෝ කසිණාරම්මණ යෙහි; **සිසුතජ්ඣාන් සමවැජ** = චතුර්ථධ්‍යානයට සමාපජ්ජනය කොට; **පාදකජ්ඣාන්** = සතරවන ධ්‍යානයට පාදක වූ තෘතීයධ්‍යා නයට; **සමවැජ** = සමාපජ්ජනය කොට;

365 'දැලැහි, ගිනිදැල්හි' මේ පාඨය මේ තැනට ප්‍රයොජන වත් නො වේ.

366. 'කිරියමා' යනු **අඩිඤන් කිරියව එක්ඛිනි**' යි ශුබ කරනු. **අඩිඤන් කිරියව** = ගිනිදැල් නැඟී මා සිරිරිහි මස් හා ලෙහෙ දවාමා යන අධිඤාන කරණයට; **එක්ඛිනි** = අනතුරුයෙහි;

367. 'නොපියා' යනු **'නො කියා'** යි ගන්නේ. **අදෙ පිළි යක්** = ඩෙහෙත වස්ත්‍රයක්; **සැජ** = සදා හෝ සැදීමෙන්; **පිළියෙළ කරන ලදුයේ** = පටියත්තවූයේ – සුදුනම් කරන ලදුයේ; **සාප ඇසි** = සපථ කිරීම් ආදිය යි.

116. සන්‍ථානි මහ ඇමතියා වත්.

හන් පියලි කඩක් ඇතියහු = අදහා ලද මහලු කඩක් ඇති; **විහිවි වස්** = විදහා–දිගහැර; **ගන්නාවි නිසි** = ගැනීමට යොග්‍යවූ; **පිණ්ඩපස** = ප්‍රණීත ප්‍රත්‍යය; **උකැමැ** = උකකණසිත වැ–අනභිරතියට පැමිණ; **දෙජ්** = 'අහිරික-නිල්ලජ්ජ' යන පදවය ම; **විළි නැති සේ මැ** = විළා රහිත බවම; ('අප බොධනි' යනුයෙහි 'අප' යන උවසග.....' යි ආකුල පාඨ කතිපයෙක් මෙහි පැනෙහි. විනාශ යි.) **කවුමතිගායෙන්** = කවු සැම්විසෙන්; **පදුනනරයක්**= අන්‍ය පදයක්; **සමන්වා හැරැ** = සමාන කොට ගෙන හැර පියා; **අඩ්‍යාහාර කවසුතු සේ** = ඌන පූරණ අධිකොදුහරණයක් සාට සුතු බව;

117. පිලොතික මහ තෙරුන් වත්.

පිළි වහුණු මුවා = එළිඹ පාසාණමය වූ – පළිතු ගලින් නිම වන ලද; **හිදිනා පලඟක්** = හිඳීමට හිසි ඵලකයක්; **බුදුනා පය තබන්නවි** = වළඳන පාත්‍රය තැබීම පිණිස; **පයෙක්ල** = භාජනයෙක් ලු; **තුමා සිදිවය** = සකීය චෙතනය – තමාගේ වැටුප් උපහාරණයන්; **ඇවිවි** = ආසිසියක් – ප්‍රාර්ථනාවක් – ආශාවක්; **අමිල යෙන්** = නොමිලයේ; **කැමි** = කාර්මිකා තෙම; (පාසාණ > පසුණු > වසුණු > වහුණු යනු වේ.)

368. 'රැසින් මේ' යනු 'රැසිම්මේ' යි වනු මැනැවි. **ප්‍රාතඃ** කාලයෙහි යන අර්ථ සි. **වඩක් සිවිකල** = අඬයක් ශෙෂවූ කල්හි; **සිතු සිතු වහන** = චින්තිත චින්තිතාර්ථයන් එළවන්නාවූ; **මිණියක් යෙසින්** = රත්නයක් මෙන්; **ඉස්නා ලදුයේසි** = කැමැතිවන ලද් දසි; **හැම චිතක්හු** = සියලු සඞ්කල්පයෝ; **ජොතිරස් මිණි යෙසින්** = රැස් විහිදුවන මිණක් මෙන්; **රස් විරණ්** = රංසි විකිරණය කරන්නාවූ; **ඇසි මේ** = ආදියෙහි වූ මෙය; **එකපවිවිංසයක්** = එක් සොටසක්; **පන්සියයක් ජනහවි** = පන්සියයක් දෙනකුහට; **පොහොනු වී මැසි** = පහොනනය විමය යනු; **රන්මලක්** = සවණ් මලාවක් – රන් හැටියක්; **උජුල්වූ** = ඉදුල්වැ ගිය; **අවසිවි බන්** = අවශිෂ්ට භක්තය; **දෙළ හැරසූ** = දෙහළය දුරැ කළාය; **සිරි සොබැගයෙන්** = සිරි සොභගයෙන්–ශ්‍රී සෞඳර්යයෙන්; **සැපැන් සුබැගෙනි** = සොහන සම්පත්තියෙන්; **තැසැ පසු කමිඵන්** = තව පසුවක කාම්මාන්‍යය; **පැවිජියවි පුජ්** = පබ්බජ්‍යාවට පිදීම; **කාකි** = කායයෙහි; **චතුධා වවඵන් සැණ** = චතුධාතු ව්‍යවස්ථාන ඤාණය; **එරවය්** = බස්වා;

369. 'සිමිහි' යනු '**සිමිවකි**' යි ගන්නේ. **වෙහෙර සිමිවකි** = විහාර සම්පයෙහි; **වල්හි** = වනයෙහි; **හස් රොජ්** = ආවිඤ්ඡන රජ්ජුව (දෙර අදනා රැහැන හස්රොජු නම්);

370. '**මෙත්තං සබ්‍රහ්මචාරිහි**' යනුයෙහි. '**මෙත්තං**' යනු අධික සි. 371. '**අපපටි විහත්ත හොජිතා**' යනු '**අප්පටිවිභත්ත භොගිතා**' යි ගන්නේ.

සඩි = හවගත් කුසගිනි ඇත්තේ **යහි; වෙලෙවි ගමන් සදහය්** = හටගත් වෙග ඇති ගමන් පිණිස; **කිවවනතරයෙන්** = වෙන කටයුතු නිසා; **අහරු ඔවින කැන්** = ආහාරය තැන්පත් ව සිටින සථානය;

118. සුඛ සාමණෙරස්ස වත්ථු.

දසවත දඬවගැ අටුවා සන්‍ය නිමි.

ගුහු ඛල්ගි = සොෂිත කාලයෙහි; **අද පටා** = අද පටන්; **කමකට** = කර්මාන්තයට; **යව යන බෙරු** = යව් කියන බෙරය; **අවැඩ වසන්** = අවැඩට හා ව්‍යසනයට;

372. 'පිළිවෙල' යනු 'පිළියෙල' යි ගන්නේ. **සුමුඟින්** = සම්බුද්ගයෙන්-සරඹුවෙන්; **මිට වලා** = මුට්ඨි වාරණයන්-රාමුට්ටි; **බිමිසෑ** = අධිමුච්චනය කොට - ආවෙශ වෑ; **ඔවස් ලබනු වස්** = අවකාශ ලාභය පිණිස; **බොල් අඳුරු** = බහලාන්ධකාරය; **උණ් ලොම් දසින්** = ඌණ්ණී රොම ධාතුවෙන්; **අසල් සෑදුහැයෙයි** = අවල ශ්‍රද්ධායෙහි; **මැහින්** = ශ්‍රොත ආපත්තිමාගීයෙන්;

119. විසාඛාය සහායිකානං වත්ථු.

මෙයෙස් රූ ඇති = විශිෂ්ට රූප ලක්ෂණාන්විතවූ; **ගිණි යක්** = ගණිකාවක්; **එක් අතුවැසෙක්හි** = එක් වස් සාලයක් ඇතුළත; **ඔත් තැන් ගෙනෑ** = වක්කළ කාරණය ගැන; **පිරිව යෙන්** = පරිබ්බයෙන් - වියදම්න්; **විකිණ් ලද්** = මිල දී ලද්දාවූ; **උවාරුණෙනැයි සේයි** = උපකරණයෙන් යනු භාව යි; **ඕනි පිළිවිසෑ** = නියමය - ව්‍යවස්ථිතිය පිළිවිස; **කී වසුන් කෙරෙහි** = කොතෙක් වස් ඇතියන් කෙරෙහි; **ලහ පොහොනා තැන** = ශලාකාවන් ගන්නා ස්ථානයෙහි; **හමිනා යූසේ සි** = සංසන්භාෂාය කොට-හිරකොට ගෙන; **හසුලේ**= හැසුරුණේය; **වැහුණහු**= වැගිරගියෙහ; **ඇසුණු බැවින්** = සංඥාන හෙයින්; **සා ඇස් ඇති සෙසිස්**= ඥාතයෙන් අඤ්ඤාතයකු මෙන්-සාදුකින් මඩනා ලද්දකු මෙන්;

373. 'හාසි හෝ හූසි හෝ පිළියන්නෙක් හොයෙනුස්' යනු පොත්හි තිබෙයි. "එකොපි හන්ති වා හුන්ති වා වදන්නොා නා හොසි" යි ද 'හන්ති වා හුන්ති වා වත්තා නාම නා හොසි'යි ද මෙහි අට්ඨාවෙහි ආ පාඨ යි. මේ අනුසාරයෙන් සලකන කල **'පිළියන් නෙක් හොයෙනුස්'** යනු අශුද්ධ වැ ගිය අපී ශුන්‍ය පාඨයෙකැයි හැඟේ. **'හාසි හෝ හූසි හෝ පිළියන එකෙකුස්'** යි ශුද්ධ වූව මැන වැයි අපි සලකමු. **පිළියන** = පිළිවදන් කියන; **අලතු** = ලාරසය; **හිවියා** = උස්ව ගිය - ගොඩ ගැසුණු; **විකිරෙන සැහැවි** = විසිර යන සවභාව ඇති; **විදිහෙන සැහැවි** = විධවංශ වන සවභාව ඇති;

120. සිරිමා වත්.

374. 'හමු තැනෙක්හි' යනු **'හඬු තැනෙක්හි'** යි වියයුතු. **සංකටසථානයෙක්හි** – පටුතැනෙක්හි; **'හැසඬු තැනෙක්හි'** යනුත් මෙ මැ අර්ථ යි. **කසළු** = පක්ෂි කුඩුවක් **වැනි වෙයි; කඳුලියැ** = රසකිඳ වැල; **සිලියෙන හැන් ගෙනැ** = වැගිරෙන බව පිණිස;

121. උත්තරත්ථේරියා වත්ථු.

මහාමහ ඤණ දසුන් පවා = මාගීමාගීඥාන දර්ශනය ව්‍යාප්ත කොට; **ගියැ** = ගමනය කළාවූ; **ඇඩිමැනි** = අධිමාන ඇති; **රහත් පත්මහසි** = අර්හත්ඵලයට පැමිණියෙමු යි; **චෙතනා යොගයෙන්** = පළමුවන චෙතනාව හා දෙවන චෙතනාවගේ ද දෙවන චෙතනාව හා තෙවන චෙතනාවගේ ද යනාදි විසින් නිරන්තර යොගය හෙතු කොට ගෙන; **බහිදෙරටුවට්** = බහිචාර කොට්ඨකයට; **සැටුම්** = වෙෂයක්; **ලොළු** = ලෞල්‍යය යි; **ගඳ ළියැ** = ගන්ධකුටියෙහි;

375. 'අනුව්‍යඤ්ජිකං නුඛෝ' යනු **'අනනුව්‍යඤ්ජිතං නුඛෝ'** යි ගන්නේ. **කොවුවන්** = කපොතයන්ගේ වර්ණය ඇති; **කොමවා සින් වෙරැ** = කොබෙය්‍යන්ගේ ශරීරයෙහි;

122. අධිමානික ක්ඛීණා වත්ථු.

රූප සොස ලුබ ධම්ම යන මේ සතර= රූප-ශෝස-රූපලෞකික ලොකොත්තර ධර්ම යන මේ චතුෂ්කය; **පමණ කොවි** = ප්‍රමාණ කොට ගෙන; **වැටෙනුයෙහි** = පවත්නා ලොකයෙහි; **සිවුරු ඇසි රුළු බවු** = චීවරාදි රූක්ෂ භාවය; **සිදුවන්** = ශ්‍රී සම්පන්නවූ; **බලනුයෙහි** = බැලීමෙහි; **ව්‍යාපාර ඇති බැවින්** = ශ්‍රම සාධ්‍යක්‍රියා ඇති හෙයින්; **බුමුහු** = භ්‍රමණය වූහ; **අතිඤ්ඤා සමනන්තර** = චතුර්ථධ්‍යානයට අනන්තරව ලත්; **සුළාක්** = මදක්; **උකැවි සිත් ඇතිවූ** = විරක්ත වැ ගිය සිත් ඇත්තියක් වූය; **පුඵු හිස් ඇතිහා** = පලිත වැ – පැසී ගිය හිස් ඇත්තී; **ගෝනැසක් සෙයින්** = වක් පරාළයක් මෙන්; **දඹු බැලෙන්** = දණ්ඩසා බල යෙන්; **වැටෙනුවා** = පවත්නී; **තමා මැ** = තමාගේ ම; **අහර පිරිණැමිහි** = පැසීගිය ආහාරයෙහි-අශුචියෙහි-ආහාර පරිණාම යෙහි; **සලා වැහෙන** = සෙලවී වැගිරයන; **පූයා ගෙනැ** = පූයාව ගැන; **වුලුම්බුහු** = විලුම්පනය කළහ-පැහැරී ගත්හ; **සුන්හයි සේයි** = අවශිෂ්ට කළහ යනු භාව යි; **ධම් තහා** = ධර්ම කාල්පා

කොට – ධර්මය ගැන; **නො සකස් වූවහු** = අපවිත්‍රවූ; **යම් සෙයින් මේ අවුත් සිදිරුද** = මේ ආගන්තුක ශරීරය යම් සේ වේද; **ධාමතු බැවෙකින්** = ධාතු මාත්‍ර භාවයෙකින්; **දකු** = බලන්න; **අත්තනි සුඤ්ඤ බැවෙකින්** = ආත්ම ශූන්‍ය භාවයෙන්; **සඳු විරාජ් කොටැ**= ඡන්දය – ආශාව දුරුකොට; **කොලෙස් සන්හිඳ මෙන්** = කෙලස සන්නිසිදනයෙන්; **සන්හින්හි** = සන්නිසිඳුනාවූවා–සන්සිඳී යියා; **උඳු මුහු ඇසි** = උදු මුං ආදිය සි;

(ත) මෙහි 'උදු' යනු 'උළුඳු' සිද ව්‍යවහාරයෙහි එයි, මධ්‍ය ලොපයෙන් උදු වියයි සලකමු. 'උඩද' යනු වඩිග ව්‍යවහාර සි. '**උළුන්දු**' යනු ද්‍රවිඩ ව්‍යවහාර සි.

ඉන්ද්‍රිය බඛයෙන්= ඉදුරන් විසින් බඳනාලද සන්තානයෙන්; **නගර සුරූප** = නගරයාගේ සවරූපය – ප්‍රකෘතිය;

123. රූපනන්දතේරියා වත්.

වල්බ ඇති = වලලුහාන්විතවූ – ප්‍රිය සවභාව ඇති; **ණෙ හෙක්** = සුනඛයෙක්;('**සුණහො**' යනු ප්‍රාකෘත පාඨ සි); **ගාමධම්ම සඝ** = මෙවුන් ධර්මහි ඇලීම; **උපදින් සිරුරු** = උපාදින්නක ශරීරයෙහි; (කර්මවිපාකයෙන් හටගත්තේ උපාදින්න නම්. සත්ත්ව ශරීරය සි); **පොඤ්ඤ** = ස්පර්ශය; **මුළා පියවී ඇතියේ** = මූඪ ප්‍රකෘති ඇත්තාවූ; **හවනලදු** = ආක්‍රොශ කරන ලදුයේ; **පා අවුරු** = පාත්‍රාධාරය; ('ආධාර > අදුරු > අඵරු > අවුරු' යනු වේ.) **පා මලාඛු** = පාද පීඨය–පා තබන කොළොම්බුව; **සි කටයුතු** = සිහි කරන්නට සුදුසු; **ධැම් කියා** = ධර්මයෙන් අනපෙතවූ කථාවක්; **දන්හි වැදුරුම්** = දැන සංවිධානය; **මේ** = මේ මරණය නෙම; **තහවුරු සහවු ඇතියේ** = නිත්‍ය සවභාව ඇත්තේය; ('කට නම් ඇති කළිඬිගරයටජ්' යනුයෙහි 'කට' නමුත් 'කළිඬිගර' නමුත් පර්‍යාය වචන සි. එහෙයින් කිහ. 'කඬ' යනුදු 'කළිඬිගර' යනුදු දඬියේ මැ සඤ්ඤ' සි); **මොනොවට දිළි ජගන ලදු** = මනා කොට දඬියේ පොඹණය කරන ලද්දේ; **පිළිලදුවහට්** = ප්‍රතිලබ්ධ නැනැත්තා හට; **කිසි උවගක්** = මදකුදු උපඝාතයක් – බාධකයක්;

124. මල්ලිකා දෙවියා වත්.

සල්ගු බවු = ගෞරවයක් නැති බව; **නැති පැන ඇතියේසි**= නුවණ නැත්තෙක – මෝඩයෙක; **යසුතුයෙහි** = කිවයුතු නන්හි;

යන බැවින් = කියන බැවින්; **ඒ මාත්‍රා තෙපුල්** = ඒ පමණ වචනයක්; **බිරණ තණ පඳුරු ඇති බැවින්** = සුවඳ හොට තණ පදුරු ඇති හෙයින්; **තණ කැරළුන්** = තණ කැරළි; **යම් දෙ හොනක්හු විසිහ්** = යම් ගොන් දෙන්නකු කරණ කොට ගෙන; **බඹ දෙසින්** = ආපස්සෙ නො ගන්න පරිද්දෙන් ශ්‍රේෂ්ඨ දෘනයක් වශයෙන්; **සෙවෙන් සවු** = සියල්ලෙන් සියල්ල – මුළුමණින්;

125. ලාළුදායි තෙරුස්ස වත්තු.

උදන් විසින් = උදාන වශයෙන්; **පිති සොමනස්ස සමුට්ඨිත වචන** = ප්‍රීතියෙන් හා සොම්නසින් හටගත් වචන; **හතයට** = අසත පණිතයට; **විඛවංඝනය කොටැ** = තුබූ තැනින් ඉවත් කිරීම් වශයෙන් නසා; **පුබේ නිවස් පිළි සොඝන** = පුබෙබ නිවාසය පටිඝාදනය කරන; (පෙර විසූ කඳ පිළිවෙළ වසා සිටින) **අඳුරු** = මොහාන්ධකාරය; **පුබේ නිවස් ඤණින්** = පුබෙබ නිවාසඤාණයෙන්; **දිවසක් ඤණ** = දිබබ චකඛු ඤාණය; **හෙතු පචයාදි** = හෙතු පචචය හිමි කොට ඇති; **සුවිසි පසයෙහි** = චතුර්විංශති ප්‍රත්‍යය විෂයෙහි; **අවිද්‍යාදි දෙලොස් අඟ** = අවිද්‍යාව ආදිකොට ඇති ජරාමරණය අන්තකොට ඇති වාදශාඞ්ගය; **එරවස්** = අවතාරණ කොට; (බස්වා); **අවිජයෙහි පටා** = අවිද්‍යායෙහි පටන්; **ජරා මරණ පටා** = ජරා මරණයෙහි පටන්; **සවඤණ් පදට්ඨාන** = සබබඤ්ඤුත ඤාණය පදට්ඨාන කොට ඇති; (**පදට්ඨාන** නම් ආසන්න කාරණය යි.) **මහ ඤණ්** = මාඝීඤුතය;

376. "මහඤණට පදඨන් කොට ඇති" යනු "**මහඤණ් පදඨන් කොට ඇති**" යි ගන්නේ. මාඝීඤුතය පදසථාන කොට ඇති යන අර්ථ යි. **සවඤණ් එවි** = සර්ඤතාඤුතය හෝ; **පිළි ලදින්** = ලැබ-මනා සේ අවබොධකොට; **නො පියන ලද්** = නො හරනා ලද; **පහාණාගිසමය විසින්** = පහාණාභිසමය නම් ලත් සතර මාඝීඤුතයාගේ වශයෙන්; **දක්ක හැකිද** = දක්නට පිළිවන් වේද; **මහ ඤණ්හ** = මාඝීඤුතයාගේ; **කළ පණිහීන්** = කරන ලද ප්‍රාර්ථනාවන්; **ඇතියේසිමි** = ඇතියෙම් වෙමි; **සසර නම් ඇති වට** = සසර යන නාමය ඇති වටය; **සසර මෙ** = සංසාරය ම; **වැටෙන බැවින්** = පෙරළෙන හෙයින්; **බලනුවා විසින්** = බලන් නහු විසින්; **තණ්හයෙන් සෙසු** = තණ්හාව හැර ශෙෂව සිටි; **කෙලෙස් මහවුළහු** = කෙලෙස් නමැති මහ ඵාසුළිකාවන්; (මහ ඉලි ඇට;)

126. උදන ගාථා වත්තු.

ගනු හා වඤ්ඣ මතු = හි කීම හා බෙර ගැසීම පමණක් – ගායන වාදන මාත්‍රයක්; **ගෙණෑසිම්** = ගෙන ඒම යි; **මෙහෙයිම්** = පෙසන්නය යි–යැවීම යි; **සඬ්ඛ්‍යා ඇති ධන්** = ගණන් ඇති ධනය යි; **අඤ්ඤ ඉත්ථි සුරා සොඩයෝ** = දූ කොළියෙහි ද සත්‍රී සම්භොග යෙහි ද සුරාපානයෙහි ද ලොල්වූවෝ; **රෙහි** = සුරායෙහි; **සඤ්ඤ වූසේ** = ඇලී හිසේ; **කැවි ලුණුජ්** = ලුණු කැට ත්; **මුලුඅලයකුජ්** = රාබු අල ත්; **මනා සැහැවියෙක්ද** = මන වඩනා සවභාවය ඇති යෙක්ද;

377. "දුතෙ ජෙඤ්ඤා" යනු "**ජූතෙ ජෙඤ්ඤා**" යි ගන්නේ. **දූයෙහි** = සූදු කොළිමෙහි; **සේ වූය** = දිනූ වූයේය; **බොජ්ඣන් බඬ** = රන්මලා ආදි භොජනභාණ්ඩයන්; **අතරණු** = ආස්තර ණ යි–ඇතිරිලි යි; **බිම්කඬ ඇයි** = බිම අහොට හිඳිනා රෙදිකඩ ආදිය යි; **සොජ්නාහුයි** = සොවනය සරන්නාහු ය; **සොජ්නි** = සොවනය කෙරෙති;

127. මහාධන සෙට්ඨි පුත්තස්ස වත්ථු.

එකොළොස්වන ජරාවහෑ අටුවා සත්‍ය නිමි.

භඟරමැ = භඟු නම් රටෙහි; **සුංසුමාර ගිරි නුවරැ ඔම්මගි**= සුංසුමාරගිරි නගරයාගේ සමීපයෙහි; **මිහිඟ ගස් ඇති** = මධුක වෘක්ෂයන් (මී ගස්) ඇත්තාවූ; **ආඝිදි නො වනු** = ආඝවඝියෙක් නො වන්නේය; **දිය සුන් දැවයෙන්** = දිය සිදී හිය ලීයෙන්; **කළ** = කළඟොත්; **සැල්හු වන බැවින්** = හැල්ලු වන හෙයින්; **එළියෙන්** = එළිපතින්;

378. 'පියවිලි' යනු '**පියවිළි**' යි ගන්නේ. පාදපටය යන අර්ථ යි. **පෙළෙවිහි** = පොළොවෙහි; **ඇක්කාහ** = පැගුහු; **අනාඝෙහි වනු** = අනාගතයෙහි වන්නක්; **නොදකිනි සිතන**= නො දකින්ය යි සිතන්නාවූ; **කෙනෙක් වෙති** = ජන කෙනෙක් වන්නාහ යි; **අනුකම්පුව පිණිස** = අනුකම්පා පිණිස; **බුහුබු සිත්**= හරනා ලද සිත යි; **දිවාතඤ්ච** = දිවසිනඤට; **නො නැහිය යන** = නො නැසුවේය යන; (මෙහිදු 'ලිහිණි' යන හැම පාඨයක් ම '**ළිහිණි**' යි ශුද්ධ කොට ගත මැනැවි.) **අවන්හි නම්** = පැමිණියෙහි නම්;

128. බොධිරාජකුමාරස්ස වත්ථු.

අප්පිච්ඡතා = චීවරාදි පසයෙහි **ආශා නැති** බව පිළිබැඳි කථාය; **සන්තුට්ඨි** = ලද දෑයෙකින් සතුටුවීම **පිළිබැඳි** කථාය; **සල්ලේඛ** = කෙලෙසුන් ලියා හරන සලේ පිළිවෙත **පිළිබැඳි** කථාය; **පවිවේක** = උත්තම විවේකය පිළිබැඳි කථාය; **විරියාරම්භ** = වීර්‍යාරම්භය පිළිබැඳි කථාය; **සමාධි** = ලෞකික ලොකොත්තර සමාධිය පිළිබැඳි කථාය; **පඤ්ඤා** = ලෞකික ලොකොත්තර ප්‍රඥා පිළිබැඳි කථාය; **විමුත්ති** = සතර මාගීය පිළිබැඳි කථාය; **විමුත්ති ඤාණ දස්සන** = පස්විකුත් නැණ පිළිබැඳි කථාය යන දස කථා වස්තුව; **තෙ සිවුරෙන් ඉතිරි තා** = තුන් සිවුරට වඩා අධිකවූ හාක් ම; **සිවුරෙන්** = එකි එකී චීවරයෙන්; **පුඤ්** = පුදා; **අසන් වූයෙහි** = ආසන්නවූ සමයෙහි; **ඛඛරාසි** = ධම්ම කරඬය සි; **විපිලි සරූ ඇතියහු** = විපරිසාර (පසුතැවිලි) ඇත්තහුට; **තෙරූ අනුවැ**= තීරය අනුගත වැ; **දෙමසවාවෝ** = මස්කාවෝ දෙදෙනෙක්; **රේ මසක්** = රොහිත නම් මාළුවකු; **ජහච්හර තණ්හාය්** = ජඞ්ඝා ක්‍රීඩනය පිණිස; **අරිවස් පිළිවුවයෙන් එව්** = අරියවංස පරිපදාවෙන් හෝ **ඉතරීතර චීවරාදි සන්තොස හසි**= ලත් ලත් චීවරාදි සිවුපසයෙන් සන්තුෂ්ටවීම හා; **භාවනාරාමතා** = භාවනායෙහි ඇ ලුණු බව;

129. උපනන්ද සක්‍යපුත්තස්ස වත්ථු.

දරමනු සථරහු කෙරෙන් = ධරමාන (ජීවමාන) ශාස්තෘන් වහන්සේ වෙතින්; **කලකිරෙනුවන් කෙරෙහි** = කලාන්ත වන්ත වුන් කෙරෙහි; **එක නමාඛයහි** = එකක නිපාතයෙහි;

130. පධානික තිස්සත්ථෙරස්ස වත්ථු.

සඞ්ඝමිහු = හිමියා; **අරියය්** = පරිතොෂණය කොටය සි; **යූ සේසි** = කී ආහාර සි; **කිසි දෙයෙක්** = කිසි දෙයක්; **නො බුනු මෙ** = අසින්නා මැසි; **සෙණි පවුරූ** = සාණි පාකාරයක්; **පරිකිපනඨයෙන්** = වට කොට ලන **අර්යෙන්**; **සාණි මූ** = තිරය ම; **සෙණි ඇතුළු** = තිරය ඇතුළෙහි; **හත්ථපාදුදින්** = අත් පා ආදිය පිළිබැඳි; **තුළුල් නො තුළුල් ඇසි** = සතුල අසතුල භාවාදිය; **නියම කරනුව වස්** = ව්‍යවස්ථා කරනු පිණිස; **බලය්** = බලා; **ඇය**= ඒ කුමාරභාග්‍යප මානාව; **මෙහෙණ වූ දවස්** = ශ්‍රමණීභූත දින යන්; **සමනා** = සමකොට බලා – පරීක්ෂා කොට; **මෙහෙණවූ කල්හි** = ශ්‍රමණීභූත කාලයෙහි; **ලද** = (ගහීය) ලදුයේ වී නම්;

හස්සපාදදින් = අත් පා ආදිය පිළිබැඳි; **මේ අවස්ථා නොවනු යයි** = මේ පැතෙන අවස්ථා නොවන්නේ යයි; **කුමරුවන් වඩන**= කුමාරයන් වඩිනය කරන; **පෙරහරින්** = සත්කාර විධියෙන්; **අදුවන පියන් ගල්හි** = අඛ්වනයෙහි වූ පධානඝරයෙහි; (වඩ්ක්‍ර මණ ශාලායෙහි) **මහණුවම් කළ තැන් ගෙනැ** = මහණ කම් කළ බව ගැන; **වම්මි සූතැ ආ** = 'වම්මික' සූත්‍රයෙහි ආවාවූ; **ලවු** = ඛෙදයෙකි; **මදෙකින්** = අල්ප ප්‍රයොගයෙකින්; **පඤ්** = හෙතුත්; **පිකිටඤ් විමි** = ප්‍රතිඥාත් වීමි; **සෙවුනේ** = සෙවනය කරන්නේය; **එළෙබැ** = වෙත පැමිණ; **නොවසනු** = වාසය නොකරන්නේය; **යම් දිවියෙක් ද** = යම් ජීවත්වීමෙක් වේද, **එයි වරා** = එයට වඩා; **මරණ් වර පතු** = මරණ වාරයට පැමිණි; **ගැඹිලි මුවදෙනව්** = ගර්භිණී මෘගියට;

(තා) 'ගබ්භිනි' ශබ්දයෙන් පැමිණි 'ගැබිනි' ශබ්දයෙහි **න** කාරයට **ල** කාර වීමෙන් '**ගැබිලි**' යි විය හැක්ක. පොත්හි එන ළඹිය අනුචිත යි.

මෙරමා= අනෙකක්හුගේ; **අන්නෙහි**= ආත්මයෙහි; **සිවියහු විසින්** = පිහිටියහු විසින්; ('මෙරමාගේ ආත්මයෙක්හි පිහිටි සවහී පරායණයකින් හෝ මාහී පරායණයකින් හෝ' යනු භාව යි.) **බදුවා විසින** = බඳවූවකු – අයත්වූවකු විසින් යි; **යූ තැන** = කපිත සථානයෙකි; **සපන් ඇතුන් ඇතියහු විසින** = සමපන්න ආත්මය ඇත්තනු විසින්යි; **යූ සේයි** = කී බව යි; **සොව්** = මනා කොට;

131. කුමාරකස්සපත්‍රේරස්ස මාතුයා වත්තු.

විසේණි = පඤ්චමී ය; **අටවක්** = අථමී ය; **සා පොසහ් විසින්** = චාතුද්දසිය යන උපොසථයන්ගේ වශයෙන්; **උමග බිදැ**= උම්ං සාරා; **තෙනා ගන්** = සොරකම් කොට ගත්; **බැඩි** = බඩු පොදිය; **ඉසුරුවන්න තන්හි** = ආධිපත්‍යය පවත්නාවූ සථාන යෙහි; **එක් පසක් ගමක් සිමිවහි** = එක් ප්‍රත්‍යන්ත ග්‍රාමයක්හුගේ සමීපයෙහි; **කඩදෙරක්** = (වන) කඩෙහ දෙරක් – වනය දෙසට යොවූවූ චාරයක් – අටවිමුඛයක්; **බැළ** = චෙතනය; (හති > බැහ > බැළ යනු වේ.) **පරම් පසට** = පාරිම පාඤිවයට; **සුළු ගැළියක්** = කුඩා ගැළක්; **පිළිසැළ කරවී** = සූතු කෑරිය; **ගැල් අහතුරෙහි** = ශකටාභ්‍යනන්තරයෙහි; **කරදු** = තජ්ජනය කොට; **ලවු** = විසමය යෙකි; **මනාවක් හට** = භද්‍රයකු හට;

379. 'අම්හමයං' යනුයෙහි 'අසම්හයං' යනු ශුද්ධ පාඨ යි. **මිණි බැවෙකින්** = මණි සවරූපයෙන්; **පිරි භෝ නො කටයුතු තැන් ගෙනැ** = පරිභොග නො කටයුතු බව පිණිස;

132. මහාකාළ උපාසකස්ස වත්ථු.

සඟෙනැ = සඞ්ඛණ්හනය කොට; **පොළොබාය්** = ප්‍රලොභ කොටය යි; **යූ ඇස්සි** = කී බව යි; **වධයට** = වධය පිණිස; **ප්‍රියෝ කළතා දූ** = ප්‍රයොගකළ තාක් ජාතකයන්; **ගි හා සමහ ආ** = ගතිය හා සමහ ආවාවූ; **දිසිල් බවු** = දුශ්ශිල භාවය; **සඳ්දුරෙහි**= චක්ඛුරාදි ඡඞ් ද්වාරයෙහි; **වුසුළු** = විසඝට්ඨවූ – හැර දමන ලද; **ස අරමුණු ගෙනැ** = ඡඞ්ගාරම්මණය ගෙන; **වැළඳිනි** = වැළඳ ගන්නී; **ගොබු පතින්** = ගොටු ගැසුණු කොළවලින්; (වඞ්ඛාට > සඟොටු > හඟොටු > ගොටු) **අහිය කැමැති සතුරු** = අහිතය කැමැති සතුරෙක්;

133. දෙවදත්තස්ස වත්ථු.

උදියක්හු විසින් = සත්පුරුෂයකු විසින්; **හුදි කම්** = සාධු කර්මය; **සොබ් සොට හැකි** = සුවසේ කරනට හැක්කේය; **මනා කම්** = මන වඩන ක්‍රියාවක් – යහපත් දෑයක්; **අවා දුසට** = අපාය දුක් පිණිස; **වැටෙනුවෝ** = පවත්නාවූ; **පැදුම් දසට** = නැඟෙනහිර දිසාවට; **පැළ දසට** = පශ්චිම දිසාවට; **නහු කිරීමක් සෙසින්** = නමා ලීමක් මෙන්;

134. සඞ්ඝභෙද පරිසක්කන වත්ථු.

පාවරු = පෙරවරුයෙහි; **දිවි ගැනැ** = දෘෂ්ටිය සදහා; **ඇඟැදි තැන් ගැනැ** = ආයාචිත බව සඳහා; **ලාමක දිවිහැ හස්** = ලාමක දෘෂ්ටිය සමඟ; **සාඤන පවිඤකාසයෙහි** = සසුන් පිළිකෙවුල් කිරීමෙහි; **පිළිපජන තැන් ගැනැ** = පිළිපදින බව සඳහා; **ලමු පුරිමිනිහු** = ලාමක පුරුෂයා; **සුන් ගබ්** = ජිත්‍වා ගහීය-පලත ලද ගැබ්; (**135. කාලඉසිරසස වත්ථු.**) **කළ දැස්හු** = ඝට දැසීහු; **සුගියට ඒ** = සුගතීයට ත්; (**136. චූළඋපාසකස්ස වත්ථු.**)

උපන් සංවේගි ඇතියාහු = උත්පන්න සංවේගාන්විත වූවාහු; **සථර තවාහි** = ශාස්තෘන් වහන්සේ වනාහි (පවා); **මරණින්** = මරණයෙන්; **නො මැ මුතුයැ** = අමුක්ත යෝ මය; **අපට වනාහි** = අපට වත කල්හි; **කිදැයි** = කියනු කිම් දැ යි; **සඝඳනාහු** = සමග්‍ර වැ **මන්ත්‍රණය** කරන්නාහු; **සිවුසස් පිළිවෙයට** = චතුස්සත්‍ය ප්‍රතිවෙධයට; **අනුරූ** = අනුගත සුභාවය ඇති; **පිළිවෙතින්** = ප්‍රතිපත්තියෙන්; **කණවක් පමණකුදු** = කාකණිකා මාත්‍රයකුත් තුට්ටුවක් පමණකුත්;

380. 'කම්ඨන් සිසෙන්' යනු '**කම්ඨන් සිසයෙන්**' යි විය යුතු. **කම්සථාන** ශික්ෂයෙන්–කම්සථානය ප්‍රධාන කොට ගැන්මෙන්; (එ මැ කියත් 'සාමඤ්ඤ මුඛෙන' යි.)

සිල්හි = ශික්ෂාපද ශීලයෙහි; **සැඟවෙන** = සඞ්ගෘහීත වන; **වත්** = වත්ත ප්‍රෘහදය යි; **පියා** = හැර; **සෙසු** = අවශිෂ්ට පඤ්චා පත්තිස්කන්ධය; **සුතු පසුතු වූයේයි** = යුක්ත ප්‍රයුක්ත වූයේයි – මනා කොට ම යෙදුණේයි;

137. අත්ත දත්ථ ථෙරස්ස වත්ථු.

දෙලොස්වන අත්තවතු අටුවා සත්‍ය නිමි.

මුත්න තැනැ = මුත්තණියන්ගේ සථානයෙහි; **සිස ශබ්ද** = සිස ශබ්දය තෙමේ; **සොපචාර නිස්සිතයෙහි** = උපචාර සහිත නිශ්‍රිතයා කෙරෙහි;

(නි) '**ඡිනනඞ්ගිසො**' යනු සූත්‍ර කෙස් ඇත්තේ යන අර්ථ යි. මෙහි ඞ්ග නිශ්‍රය යි කෙශයෝ **නිශ්‍රිතයෝ** ය. එහෙයින් නිශ්‍රය වූ සිස ශබ්දය නිශ්‍රිත වූ කෙශයන් කෙරෙහි ආරොපිත ය. ඒ බැව් දක්වන්නවස් '**මෙහි සිස ශබ්ද සොපචාර නිස්සිතයෙහි වැටෙයි**' යනු කීහ. මේ වනාහි නිශ්‍රයොපචාර ව්‍යවහාර භෙදය වේ.

මුළු තන්හි = පාකසථානයෙහි; ('මුළු තැන්' යනු බත් පිසන තැන යන අර්ථ යි. '**මුඩෙ**' යනු ද්‍රවිඩ භාෂායෙහි බතට නමි. '**මුඩෙශාන්**' යනු භක්ත කාරකයා ය. මේ 'මුඨ' යනු ඒ හා සම කොට බලනු.)

381. 'සඤ්ඤපෙතුං' යනුවට පොතට පිළිගත් 'සන්හිදුවන්නව්' යන පාඨයට වඩා අධොලිඛිත කළ '**සන්වන්නව්**' යන

පාඨය මැනැවි. 'භගවන්නමෝ-කරුණු දන්වා ලන්නට- අවබෝධ කැරැ වන්නට' යන අර්ථ සි. **සඝව** = පහ වෙව, **සිසුපු කෙනෙක්** = චතුෂ්පාද කෙනෙකි.

138. අඤ්ඤතර දහරභික්ඛුස්ස වත්ථු.

නුග සඛාණන් = න්‍යග්‍රෝධ ශාඛ්‍යයන්; **ප්‍රධන් කොටැ** = ප්‍රධාන කොට; **සැහැයන්** = ශාඛ්‍යයන් විසින්; **තුමහව්** = තමහට; **ඉතිරියම්හසි** = උත්තරිතරයමෝ වෙමු සි; **කෙම්යවියන් මිසැ** = තෙමෙනු කැමැත්තන් හැර; **පියා නුවර** = පියාගේ නගරයට; **පුත්** = පුත්‍ර තෙම; **උවාම්** = උපවාදය - අවමානය; **ඉපැවිහියැ**= ඉපැදුවුයෙහිදැයි; **ඔන** = කියන;

139. සුඛොදනස්ස වත්ථු.

විවසුන් කැමි මහණුන්= විදර්ශනා කාර්මික ශ්‍රමණයන්; **සව් සඛරුන්** = සර්ව සංස්කාරයන්; (**110. පඤ්චසත භික්ඛුනං වත්ථු.**)

පසත් දනවු = ප්‍රත්‍යන්ත ජනපදය; **කඩන සුලහුන්** = ශරීරාවයවයන් සිදලන වානයන්; **ගැලෙන තැන්** = ගිලා බස්නා ස්ථානය සි; (**141. අභය රාජ කුමාර වත්ථු.**)

382 'සම්මුඤ්ජනෙනා' යන පාඨයට වඩා '**සම්මජ්ජනෙනා**' යනු මැනැවි. **කසළු මුඩු** = කසළින් ගැවසී ගත්තේ විය.

(නී) මාගධ-**කචවර** ශබ්දයෙන් 'කසළ' සි ආ බැව් හැඟේ. 'කසළින් මුඩු= කසළු මුඩු' යනු වේ. සමාස මධ්‍යයෙහි උකාරාගම සි. 'මුඩු' යනු **මණ්ඩිත** ශබ්ද පර්‍යාය වේ. මිශ්‍රවූ - ගැවසී ගත්තාවූ යනු එහි ලෙශාර්ථ සි. (**142. සම්මුඤ්ජනිඤ්චරස්ස වත්ථු.**)

නොරඹුරු තැනට = රූපාදි ආරම්මණ විරහිත විවෙක ස්ථානයට; **එකත් අරමුණෙහි** = එකත්තාරම්මණයෙහි - සමාධියෙහි;

(තෙ) 'ආරම්මණ' ශබ්දයාගේ 'ආරම්ම' යන කොටසින්' 'අරමු > අමුරු > අඹුරු' සි ආයේය. 'අඹුරු නැතියේ යම් තැනෙක්හි ද?' හේ නො රඹුරු' නම් වේ. '**නොරම්මුර**' සින් ග්‍රන්ථාන්තරයෙහි පැනේ.

පිළි සලනට = පරිසල්ලානයට; (ගණසඞ්ගණිකා කිලෙස සඞ්ගණිකාවත් ගෙන් තුරන් ව සමවත් සුවයෙකින් හෝ කම්මට්ඨාන මනස්කාරයෙකින් යුක්ත ව හැලී සිටීම මෙහි **පිළිසලන** නමැයි ගන්නේයි.)

143. අඩගුලිමාලතෙරසස වත්තු.

අගි දෙවොල් = ගිනි දෙවොල්හි; ('දෙවොල' යනු 'දෙව කුල' ශබ්ද සම්භූත යි) **පෙහෙර දුවක්** = පෙසකාර දුහිතෘවක්; **දිවි** = ජීවිතය; **නො තහවුරු ඹි** = අථාවර මය – අස්ථිර මැයි; **සකුස් නැඟෙහන** = වහා නැඟෙන්නාවූ; **තන්ඹි** = තනත්‍රයෙහි; **අරවන ලදු** = ආහරාපණය කරන ලද්දේය දික්නුල් නඟන ලද්දේය යනු භාව යි.

383. 'වැරු තැහැරී' යනු 'තසරං වඞ්ඝෙත්වා ආහරෙයාසි– තසරං වඞ්ඝෙත්වා හරාමී' යන ප්‍රයොග පැනෙන හෙයින් '**වැඩු තැහැරී**' සි ශුඛ කටයුතු ය. නුල් එතු ඉද්ද '**වැඩු තැහැරී**' නම්. **සෙහවු ළිහිණි වැද්ද විසින්** = දක්ෂවූ පක්ෂි වැද්ද විසින්;

384. 'වෙම හමී' යනු 'වෙම භයම්හි' සි වුව මැනව. වෙම **භයම්හි** = වේමය – වවුන්න අදිමි යි; **කළ සඤ්ඤයෙන්** මෙ = කරන ලද සංඥයෙන් මැ;

144. පෙසකාර ධීතුයා වත්තු.

නියදි වැසි = ප්‍රත්‍යන්න ජනපදවාසිවූ; **ගෙදෙල** = ගෘහ යෙහි; **දෙරඩහි** = මාර කොවිඨකයෙහි;

(තේ) හෙළයෙහි සංස්කෘත '**කාදර**' ශබ්ද පසීය '**ගෙදර**' ශබ්දයෙක් තිබෙයි. හෙ ම 'ගෙදෙර > ගෙඟදල්' සීවූ නියා සැලකිය යුතු. 'දෙරඩොටු – දෙරටු – දෙරවි' යනාදි ව්‍යවහාරයෝ '**මාර කොටඨ**' ශබ්ද පසීය වැ සිඹයෝ සි.

385. 'විසරායන ඇත්මතසින්' යනු **විරායන ඇත්තෙ සින්**' සි ශුඛ කරනු. විරායනයක් = බොහෝ කල්ගත කිරිමක් ඇති හෙයින් සී අරුත් කියනු. (**145 තිංසගිඤ්ඤනං වත්තු.**)

ගුණමුඛ = ගුණ සමූදයයෙහි; **අරවය්පු** = ආරොවනය කොව ද – දැනුම් දී ද; **සොභගඹව** සුභගභාවයට (හෙ ම කියත්

'සොඳුරු බවට' සි.) **පුඹරට වැඳුම්** = පළමු කොට වැඳීම; **පැහෙන සෙයි** = පෙනෙන පරිද්දෙන්; **වෙළස්** = වෙහෙස කොට; **ගැඹිලි සඤ්** = ගැබිනි සවහනක් – ආකාරයක්; **වට දඹු අවුණුවක්** = වටාකාර දුරුමය අම්මණයක් – ලීයෙන් කරන ලද වටවූ ඔරුවක් යි සේසි; **සුවනු** = සුඵසහිතය – මනාකොට එකිනෙකට පැහැසි පවත්නේය යූ සේයි; **නිඹිරි ගෙය** = සූතිඝරය–අඳුරු ගෙය–වදන ගෙය; **සෙවුන මතුමෙ** = සෙවන මාත්‍රයක් ම; **සි නා කරන** = සිංහ නාද කරන්නාවූ; **කුලදැනි** = කුල වැසියන් විසින් දෙන ලද; **පලසඟ්** = කබලයක්; **සොර පතනෙහි** = සොරුන් හෙළා ලන; (**116. මිඤ්චමාණවිඛ්‍යාය වත්ථු.**)

සල් කලණ පුවසින් = සාල කල්‍යාණී පදරයෙන් – බුදුන් සක් විත්තන් සමයෙහි පහළුවන සල්කලණ වෘක්ෂයන්ගේ ළැලි වලින්; **ඇතුළු වඤ්ඡි** = අන්තෝ ආවට්ටයෙහි–ඇතුළු රවුමෙහි; **භද්‍ර ගන්වත්** = සුවඳ ගන්වති; **වෙරඹ සුළඟ සෙසින්** = වෙරඹ වාතය මෙන්; **අමන සුළඟ** = හමන්නාවූ වාතය; (හම–හැමීමෙහි යන ධාතු සි. 'හවා' යනු වඩිග හින්දි භාෂාවන්හි සුළඟට නමි) **පෙත් දෙනු** = පතනිදුනය; **දුඤ්ඤැසි නො** = දුඃඛාත වේදුසි; **නො පැසැසැ** = ප්‍රශංසා නො කොට;

147. අසදිස දාන වත්ථු

මෙහෙසි = පෙසන සි -- කුදු මහත් කටයුතු යි සේයි. **අවිවි පරසින් කොටැ** = අවිවි පරායණ කොට – අවිවිය පිහිට කොට; **සහවුණු පියලි ගැටක්** = සහවුණු පුරා බැඳි පිළී ඹුවා පොවිටනි යක්; **සඤ්ඤම් සුගිහය්** = ඡව් කාම සවගීය හා; **සිසු අරූ බඹතල ගෙනැ** = සතර අරූප බ්‍රහ්මතලයන් සදහා; **කලක්** = කාල යෙක්හි; **පැසි** = පවිත වැ;

148. අනාථ පිණ්ඩික පුත්තසස වත්ථු.

තෙළෙස්වන ලොකවගැ අටුවා සත්‍ය නිමි.

අග හොතුරැ = අග්නි හොත්‍රය – ගිනී දෙවියා පිදීම; **වැහි යක්** = වෘහනියක් – වාහීවක්; **දඤ්ඤවිගිහි** = දනු කැමැති රුවිය; **පදලැස** = පාද ලාඤ්ඡනය; **සේ බැවින්** = දක්ෂ භාවයෙන්; **සමහව මෙ නො වන දැයක්** = නො ලැබෙන ම දෙයක්; **දිය බිඳැ** = දක බිඳුවෙහි; **සුංසුමාරයන්** = කිඹුලන්; **නැති සේසි** = නැති පරිදි සි;

රා සිරිහු පිය = රාග චරිතයාගේ පාදය; **දෙස් සිරිහු පිය** = වෙෂ චරිතයාගේ පාදය; **ලා හෙලා** = සැහැසිවෑ – ඉක්මන් කමින්; **පෙළන ලදුයේසි**= පීඩනය කරන ලද්දේ වෙයි; **හඟන ලදු වෙයි**= අදනා ලද්දේ වෙයි; **හෙලා පියන ලදු** = පහනය කොට හරනා ලද; **කෙලෙස් සියන් ඇතියක් හ ය** = කෙලසවඡදන ඇතියක් හුගේය යනු; **යූ සේයි** = කපිත ප්‍රකාර යි; **අඛ්කිත යෑ** = සලකුණු කරන ලද්දේය; **සව කැසැ බවු සදහස්** = සවීඥ භාවය සඳහා; **ඔවස් බලනුයේසි** = සිදුරු බලන්නේ; **දුකකට කිරිය** = දුකසේ කටයුතු කාසිය; **පිරිමි බෑව්** = පුරුෂඩය; **පා හම්යෙහි** = පාද සම්ප සෙහි; ('පා හිම්පියෙහි' යනුත් මනා පාඨ යි.) **මෙහෙ කරමෝ** = මෙහෙවර කරම්හ; **විසිතුරෝ** = නානා විධයෝ; **එක්දරු මහු**= එක් දරුවක්හුගේ මව්;

386. 'පුහුනන්' යනු '**පුහුදුනන්**' යි වූව මැනව. පෘථග්ජන යන්ගේ යන අර්ථ යි. **පිළි නො හඳරන බැවින්** = නැවත නො හැසිරෙන හෙයින්; **නො සෙසින් ජනනලදු නම් වෙයි** = අනෝ ගය හෙයින් – නො මනා හෙයින් දිනන ලද්දේ නම් වේ;

(නො) මෙහි 'නො සේ' ශබ්දය පිළිබැඳි '**නො ඒ**' යි ද '**නො එ**' යි ද සර ශෙෂයෙන් වූ දීඝ් හ්‍රස්ව පාඨයෝ කැමැති විය යුත්තාහ; "**නො ඒනි ඒ නො සුලබ**" යි ජෙකපාඨ ඇති හෙයිනි.

387. 'පසු වැ වැටෙනුයේ නම්' යනු '**පසු වැටෙනුයේ නම්**' යි ශුඛ කටයුතු **පසු වැටෙනුයේ නම්** = පස්සෙහි පවත් නෙක් නම්; **නො වෙයි** = සඛරූප ලාභය නො හොරෙයි; **හිවන ලද අට** = මසන ලද්දේය යන අර්ථ යි; **හැම පඹින්** = සවී පාඤිව යෙන්; **හිවන ලද අට** = ශිවනය කරන ලද්දේය යන අර්ථ යි. **ජල් කරනු විය සිඒ** = දැල් කරනුවක් වූවා යයි ද; **ජල් උවම් කොට ඇති යයි ඒ** = දැල උපමා කොට ඇත්තී යයි ද; **විස පතුළ බැවින්**= විස පැතිරී ගිය හෙයින්; **නො රුජන ලදුයේසි** = ව්‍යාධිත නො කරන ලද්දේය; **එළිපත් තන්හි** = එළිපත පිහිටුවා තුබූ තන්හි; **මයෙන්දිය මවුපියෝ** = මාගන්දියගේ මවුපියෝ;

149. මාගන්දිය වත්.

ඇවිළි තා = ඇවුණුණු නාක් දැය; ('ඇවිණීතා'යි කිවමනා තන්හි ණ කාරයට ළ කාර කොට 'ඇවිළිතා'යි කියන ලදි.) **ජල් මේ** = ජාලයම; **විරවි** = විසිරී ගියේය; (විහිර – විහිරීමෙහි යන ධාතුයි) **ගහමන ලබන්නී** = ඝටනය වීම ලබන්නී; **බැම කදක්**=

ලියන රෝදයක්; **සහළුයෙහි** = ඔලොඹුයෙහි–සාල්ලෙහි; **ඇලුප් මතුවක්හු** = අලාමාත්‍රයක්හුගේ; **අතල නලෙක්හි** = ගල් පොත් නෙක්හි; **ඉඩිවිඹ අහිසැඳෑයට පාවූ** = සෘඩි විශෙෂ දක්වන විශිෂ්ට ඥානයට පාදඝ වූ – පිහිට වූ; **සිසුතජඤන්** = චතුර්ඩ්‍යානයට; **අත තින්** = අන්‍ත අන්‍තයෙන්; **ඇවිජි** = ආවිඤ්ඡනය කෙළේය–වටා ගියේය; **අප වැතැරැ** = අප යට කොට – අවතරණය කොට; **හැවිලි ආ** = හත්ති ආදිය;

(තෝ) මෙහි 'හැවිලි' ශබ්දය ඡදන ශබ්දපඨිය යැ හෙවිලි–හැවිලි – යනාදි විසිනි. අන්ත **න** කාරයට **ල** කාරාදෙශ සි. වැස්සෙන් නො තෙමෙන සේ අදත් තියරියන් හිසලන ඡත්‍රාකාර විශාල හිස් වැසුමට **හත්තිය** යනු නම්. එහෙයින් **හැවිලි–හත්ථි** යන දෙසද අනන් මන පරියාය සි දන්නේ.

උරබිම පහරන සෙයින් = ළය බිම වදින ලෙස; **හෙවස්** = ශයනය කොට සි; **බහවස්** = බස්වා–බාවා; **සිසු මියුරින්** = චතු මධුරයෙන්; **පුරස්** = පුරා; **අජ්ජතග්ගි ලා** = අදුග්හි දමා; **වටනු වට** = ඇඹරීම පිණිස – සුනුකිරීම පිණිස; **රැසිම්මේ** = රැය ඉක්ම ගිය කල – උදැසන්හි – රත්‍නාතිකකමයෙහි; **පසඳුවන්** = පවචය දැයකයන්; **උපුරසි** = උත්පාටනය කොට-මුලින් උදුරා දමා; **දිඹින් තන් ඕඹින්** = දිම්නියන්ගේ ඝනීභවයෙන්;

(ද) 'පිඹගල කිපිල්ලඝ' ශබ්දය මෙන් 'තම්බ කිපිල්ලඝ' ශබ්දයෙකුදු අට්ඨාවන්හි එසි. **දිම්නි** යනු එයට සමාන ය.'දිම් + ඉති සි පදවෙඡ්ද සි. පරිත්‍තය අල්පය යන අර්ථයෙහි තද්ධිත ප්‍රත්‍යය ලෙස යෙන් **ඉති** ශබ්දය සැලකෙසි. තඹවන් වූ ඛුද්‍රජන්තු විශෙෂය 'තිඹිනි > දිඹිනි > දිම්නි'සි සිඹ මේ ශබ්දයෙන් කියැවේ. සාමාන්‍ය ලෝ වළඳෙහි 'දිම්යා'සි එන්නේ ඨ.

පත් පලා අතුරෙහි = පත්‍ත පුවාන්තරයෙහි–කොළ පොදි යක් ඇතුළත; **නො හඹා** = අසාම්ප්‍රත සි–අසමර්ථ සි– නුසුදුසු සි. **සිවුරැ අතොටැ** = චිවරය අතුරා – එලා; **පස් පිහිරස්** = පස් පීරා හැර;

(ඳ) මෙහි පිහිරීම නම් දෙබැකිරීම සි. පහකිරීම් යන අර්ථ ලෙසයෙන් **'පහාර – පහාරාපන'** යන මාගධ වචනයන් දෙස බැලිය හැක්ඛ. 'පහරා – පිහිරා – පීරා – පහුරැනා' යනාදිය තත් සාදෘශ්‍යයෙන් සිඛ සි.

රැව = රොපණය කරන්න; (රැව – රොපණය කිරීමෙහි යන ධාතු හි. 'රුප – රොපුත්තෙ' යනුවෙන් භින්න හි.) **ගැවසි ගතු යේසි** = ගවසිත්‍රාවිය; **විලිකුන්** = විකිලිත්තවූ – ඉදී ගියාවූ; **අඹ කැන්** = අඹකණ්ණින්; **බුදුන්** = බුදුන්ගේ; **ඉඩිවිඩ සඳණ එව්** = සුඛිවිඩඥනය හෝ; **සඳණින් මෙවුතා** = සඳාණයෙන් මැවූ තාක්; **වත් එව්** = වසතු (දේවල්) හෝ; **පිළිඵකුන් හරන බැවින්** = ප්‍රතිපක්ෂයන් දුරලන බැවින්; **උපුරුවන ලද්දු** = උත්පාටනය කරන ලද්දාහ–උපුටා හරින ලදහ; **සුළඟ වලා ඇති** = සුළඟ හා වලාහකයන් ඇත්තාවූ;

388. 'උසුටු' යනු 'උසුරු' යි වුව මැනව. **උසුරු මුසු** = උච්චාරම්ශ්‍ර වූ –අශුචි මිශ්‍රවූ; **වා සක්** = වාත චක්‍රයක්–සුළං මඬුල්ලක්; **රජ සෙලෙහෙන්** = රෙණුවජ්ටායෙන්–දුහුවිලි රැසින්;

389. 'නිගහණහා හුඩා, නිග්‍රහණ වැ' යනු 'නිගහහණා හුඩා, නිගහණ වැ' යි ශුඛ කරගත මැනව. ගැනුමක් – පිහිටක් නැත්තන් වැ යන අර්ථ යි.

හඬු කළ = කෑද කළය; **ගඟ වැලැඟි එව්** = ගං ඉවුරෙහෝ; **විල් වැලැඟි එව්** = සරොවෙලායෙහෝ; **වළැ** = ආවාට යෙක්හි; **අඟවිටැ** = අග්‍රවාටයෙහි; **මේ** = මේ තෙමේ; **නි ඝදහග්** = නී පිණිස; **බත්** = බඳනාලද්ද **මල්පලා නො වෙයි යනු** = මාලා පුටයෙක් නො වෙයි කිම; **නො තුමා සඳහස් බත් මල් පෙළෙහි** = අනුන් සඳහා බැඳි මල් මුළෙහි; **තුමා පැවැරැ** = තමාගේ පැවරීම–පෙරැත්ත කිරීම–පවාරිතය; (මෙහි ව යන උත්ත පූරණය නැත ද වරජ නැති.) **නො යෙදෙනා යෙසින් මේ** = අයුක්ත වන පරිද්දෙන් ම; **මෙහි කී පෙළහර කරනු** = අත්‍රොක්ත ප්‍රාතිහාර්‍ය කරණය; **බඹ අණ්ඩලමක් නම්** = බ්‍රහ්මාස්ඩොටය නම් ඇති අත් පිඩි ගැසීමක්; **හස් ළිහිණියඤ්ඤ සෙසින්** = හංස ඩෙනුවක මෙන්; **නො සැජනෙසිම්** = නො පැකිලෙනුයෙම්; **නො පිළි පහරණෙම්** = කිසි තැනෙක පටිපහරණය – හැපීම නො කරනුයෙම්; **ඩජ සුරුක්වූ** = ඩජ සඳාඤ්ඤවූ–ඩජ බදුවූ; **මහ ජඹ පිඝුන්** = මහත් දඹ වැදලි – මහා ජම්බු පෙෂීන්; **අවටින්** = වටේට; **මස් බිජක්** = මාස බීජයක් – මැ ඇටයක්; **පඨවි නිස්සිත සතුනැයි** = පොළොව ඇසුරු කොට ඇති සත්ත්වයන් යනු; **සේයි** = උක්තාකාර යි; **කාවක්ඛු හස්** = කිසිවකු සමඟ; **මා වහන බර** = මා අදහා බර; **වාක්‍යෙක අනේ පිළිසන් ඇති** = අහෙතුක ප්‍රතිසන්ධි ඇත්තාවූ; **විකට මඟ ද** = විකෘත දෙශනයන් = එකදෙශ වාක්‍යයෙකීන්;

මාගධියෙක් වේ ද; **වසම් මහට** = විෂම මාගධියට; **කල් තෙපුල් මෙ**= කාන්ත භාෂිතයක් ම; **උජලේ** = උඩරණ කෙළේය – නහා ගත්තේය; **සනමනො** = පියවි සිත් ඇත්තාවූ; **සිය මනා වූ** = සිය සිත් ඇත්තාවූ; **ගහිත මනො** = ගන්නා ලද සිත් ඇති; **පි සොමිනසින්** = ප්‍රීති සෞමනස්‍යයෙන්; **පැසුනෙන්** = පාචිත්‍යයෙන්; **පැළ දක්වය්** = පශ්චිම දිශාව මසිාදැ කොට; **දියඹර** = ජල ධාරාවන්; **නො පෙරට කොට** = ඉදිරි (පසු) නො කොට; **සුඟළු සුඟළු කොටැ** = යුගළ යුගළ කොට; **පිළි සැඹියා පෙළින්** = පටිසම්භිදා පාළියෙන්: **නන් කල්හි කල පිරියමින්** = වෙන වෙන කාලයන්හි කල පරිකර්මයෙන්; **එක් කල්හි පැනෙන සෙසින්** = එකවිට පැතෙන පරිදි; **භවඟ පිරිවස්** = භවාඞ්ග පරිවාසය; **ලහුවන බැවින්** = ලුහුවන හෙයින්; **සවුවන්** = සවුවන් විසින්· **කට නො හැක්ක** = කරන්නට නො හැකිය; **නැඹ පටා** = කාහියෙහි පටන්; **උසින්නිය කයින්** = උපරිම කායයෙන්,

(දි) යට එන 'යටමිනි' යන වචනය දෙස බලනවිට '**උසිමිනි**' යනු මෙහි ප්‍රකෘතිය විය යුතුය. 'පෙරෙගම්නි – පුරෙ ගම්නි-විවට ගම්නි-පිරිමිනි' යනාදි ව්‍යවහාරයනට සම ව '**උසිමිනි-යටමිනි**' යන ව්‍යවහාරයෝ ද යෙදී නිබෙන්. 'පෙරෙ-පුරෙ-විවට' යන පදයන් උපපද කොට ඇති '**ගම්**' ධාතුව එහි පෑනේ. එහෙයින් 'පෙරෙගම් – පුරෙගම් – විවටගම්' යනු එහි ප්‍රකෘත්‍යංශය යි. '**නි**' යනු ප්‍රත්‍යයාංශය වේ. මෙසෙසින් ඔවිහු කෘදන්තයෝ ය. මෙහි වනාහි 'උස (උස්) – යට' යනු ප්‍රකෘත්‍යංශය යි '**මිනි**' යනු ප්‍රත්‍යයාංශය වේ. එහෙයින් 'උසැවූයේ = උසිමිනි, යටැ වූයේ = යටමිනි'යි වාක්‍ය වෘත්තීහු යෙදිය යුතු වෙත්. මේහෙයින් මොවිහු භවාඛ්‍යයෙහි '**මිනි**' ප්‍රත්‍යය වැ සිදු තඩිතාන්තයෝහ යි දතයුතු ය. සංසකෘතයෙහි '**ගම්**' ධාතුහු කෙරෙන් '**ඉන්**' ප්‍රත්‍යය වැ සිදු 'පුරොගාමින්-පාරගාමින්' යනාදි ව්‍යවහාරයන්හි අන්තයෙහි ශ්‍රැයමාණ '**මින්**' යනුවට හුරුකොට **මේ** පදයන් නිපදවා ගත් බැවි සැලකිම අන්‍යායය නො වේ. මෙබඳු ව්‍යවහාරයෝ නියරි වහරෙහි දු ඇත් මැ යි: උතුරු මැදයෙහි ඉතා උස් ස්ත්‍රී පුරුෂයනට අනාදර විසින් 'අටල්ලි-අටල්ලා' යි යෙත්. අටලුවක් සේ උස්වූ හෙයින් එසේ කිම සුදුසු ම ය. '**අටල්ලා**' යනුයෙහි '**ල්ලා**' යන අන්ත කොටස '**උස්**' ශබ්දයා කෙරෙනුදු හෙලා 'උසල්ලා' යි ද කියත්. මෙසේ 'අටල්ලා' යනුවට හුරු කොට '**උසල්ලා**' යනු නිපදවා ගත් බැවි නො සැලකියයුතු නො වේ මැයි.

තෙජෝ කසිණයෙහි = තෙජෝ කසිණාරම්මණයෙහි; **පාදකකින්** = පාදකධ්‍යානයට; **සමවැදී** = සමාපජ්ජනය කොට; **'අග්ගිකඛන්ධෝ සවත්තතු'යි** = ගිනි කඳෙක් පවතීවායි; **පිරියමා**= පරිකම් කොට;

390. මී ළඟට මෙහි උත්තරියෙක් ඇතෙයි. දෙවන වාක්‍යයෙහි එය යෙදී තිබේ. එහෙත් එහිදී **'සමවන්'** යි කිවයුත්ත **'සමවත්'** යි අශුද්ධ ව වැටී තිබේ. **'පිරියමා සමවන් අභිඤ්ඤ කින් සම කාලයෙහි''**යි දෙ තන්හි ම ශුද්ධිය දතයුතු;

සමවන් = සමාපන්නවූ; **අභිඤ්ඤ කින් සම කාලයෙහි** = අභිඥ ධ්‍යානය යි කියන ලද වතුර්ථධ්‍යානය හා එක මැ කාලයෙක්හි; **අංසකූළින්** = අංශ කූටයෙන් – උරහිසින්;

391. 'ලොම් පවින්' යනු **'ලොම් කූඛින්'** යි ශුද්ධිය යුතු. ලොම් කූපයෙන් යන අර්ථ යි.

'මුසු වණින්' මිශ්‍ර වර්ණයන්; **නිම්මිත බුදුන්** = මවාපාන ලද බුදුහු; **අඤ්ඤිය හොතුදු** = අවෙතනිකවන තමුදු; **පිරියමු සෙයින්** = පරිකම් කළ පරිද්දෙන්; **වුරුණු රන් සෙයින්** = ව්‍රිණ සුවර්ණිය මෙන් – දිය වැ ගිය රන් සෙයින්; **යන්ත්‍ර නාළින්** = යන්ත්‍ර නාළිකායෙන්; **නළ කුසෑ** = නාළිකාව ඇතුළත; **පිරිවැටෙන** = පරිවර්තනය වන-පෙරළෙන; **රන්දිය දර සෙයින්** = සුවර්ණිරසධාරා පරිද්දෙන්; **සක්මන් බත්** = චඞ්ක්‍රමණය බැඳි; **පිළි නැවති තැන් ගැනෑ** = නැවත ආපසු හැරුණු ස්ථානය සඳහා; **ගොවොනැඟින්**= වක් පරාළවලින්;

392 "නිස්සාසං, නිස්නිවී" යනු "**නිරස්සාසං, නිරස්වස්**"යි ශුද්ධ විය යුතු. 'ආශ්වාස රහිතයකු' යන අර්ථ යි. **අස්වසට** = ආශ්වාසයට; **ඔවස් දෙයි** = අවකාශ දානය කෙරෙයි; **බලන තැන් ගැනෑ**= බලන බව සඳහා;

393. "සොවාරං නිහු වරදෙන ඔවස්හි පිඬවූතාවත් සිත්" යනු **අස්වසට වරදෙන ඔවස්හි පිඬවූතා සිත්**"යි ශුද්ධ වියයුතු.

අස්වසට = ආශ්වාසයට; **වරදෙන ඔවස්හි** = වාරය දෙන අවකාශයෙහි; **පිඬවූ තා** = රැස්වූ තාක් ජනයාගේ; **සිත්** = චිත්ත යන්; **වෙන වෙන** = එකක් එකක් පාසා; **සොළොස් සොළොස් ආරෙන්** = සරාග විතරාගාදි සොළොස් සොළොස් ආකාරයෙන්;

සිරිඝිදනුව = පරිච්ඡින්න කිරීම පිණිස; **දුහු වැටුම් ඇති බැවින්** = ශිෂ්‍ය පැවැත්ම ඇති හෙයින්; **සස් පිළිවෙයි** = සත්‍යප්‍රතිවේධය; **පා ඔදෙහ** = පාදවඡ්ජයෙක; **යුගඳුරු මුදුනෙහි** = යුගන්ධර මස්තකය; **ඇක්මෙන** = ආක්‍රමණය කරන – පාගන; **සල අසුන්** = ශෛලාසනය; **මිටි පිටුවක්** = මිටි පුටුවක්; **ඇන් සිවුරු** = අන්තෝ විවරයාගේ; **ගැබැ මෙ** = ගර්භයෙහි ම; **හතයට** = අසාපජ්ජතයට; **නර අසබහු** = නරශ්‍රේෂ්ඨයා; **පවිවෙසිහි** = පවිවේකයෙහි= උත්තම උපධි විවේකයෙහි; **රි ඇතිය** = රැව් ඇත්තේය; **පිළි නො එනු ය සි සේසි** = නැවත නො එන්නේය යනු භාව සි. මුළු බඳහු සි සේසි = සමුදය බන්ධනය කළහ – රංචු ගැසූහ යනු භාව සි. **වරණ බැවින්** = ආවරණය කරන හෙයින්; **සියන් වි** = ජිදන විය; **අහරු පිරුණම් නම්** = ආහාර පරිණාමයෙක් වනාහි – අශුචියෙක් නම්; **දකිණියට** = දකුණාවට – දැනයට; **දිහු කලතුරෙහි** = දීඝ කාලාන්තරයෙක්හි; **විමන් වත් පෙළ ආ තැන් ගෙනැ** = විමාන වස්තු පාළියෙහි ආ කාරණය ගැන;

394. "පහාවෙනෙනා" යන පදය වෙනුවට වැරදි තිබෙන 'වටනුයේ' යන අර්ථය අනුචිත සි. 'වණනුයේ' සි වුව මැනව.

නැවු අතුන් ඇතියහු විසින් = වඩනාලද ආත්මභාව ඇති සත්ත්වයන් විසින්; **ඇලුප් දනක්** = අල්ප දැනයක්; **මොරොජි** = විරොචනය–බැබළීම කෙරෙහි; **රුළු කෙතැ** = රළු කෙත්හි; **නො මැඩ හැකි** = මැඩිය නො හැකි; **මනා පබඳින්** = යහපත් වැසි බිඳු පරම්පරායෙන්; **පූ සිරිසඹ** = පූජා චරිත – පෙර කළ කෘත්‍ය; **කෙණෙහ්සක් බත්** = සැන්දක් බත්; **ඉස** = ඊර්ෂ්‍යාව; **දෙස් කොටැ ඇති** = වරද කොට ඇත්තාවූ; **රැකුලි** = පටන් ගත්තේය, හිමි වහි = සමීපයෙහි; **සත් පුම්රණු** = සප්තප්‍රකරණය; **දුවෝ** = ජතුභායෝ – කුඩා වවුලෝ;

395. "භවාරෙ – සුන් ලෙණෙක්හි' යනු 'භටාර සුන් ලෙනෙක්හි' සි විසඳුතු. භටාර නොවූ ගල් ගෙයෙක්හි යන අර්ථ සි. **ඛණසි යනු අවජි** = ධර්ම යන ආවර්ජනය;

396. "පාවිඑම්" යන පාඨයට වඩා 'පාවිඑන්' සි අධොලිපි ගත පාඨය මැනැවි. පාද වෙෂ්ටනය – පාණිඝ්‍රණිය යන අර්ථ සි.

මහ නිමයෙන් කිස = මාඝී නිමානයෙන් කටයුත්තෙක්; **පවරා** = මහා පවාරණය කොට; **ලොඣ විවරණ පෙළහරු** = සකල ලොක ධාතූන් එක් හෙළි කොට දක්වන එනම් ප්‍රාතිහාර්‍යය;

397. 'එක ලොක' යනු **'එකාලොක'** යි ශුඩවියයුතු. **විදි සයෝ** = අනුදිශාවෝ; **අනන් මන දුවුසෙයි** = අන්‍යොන්‍යයන් දුටු පරිදි; **පුරෙ නො දුවු විරින්** = පූර්‍වයෙහි අදෘෂ්ට පූර්‍වයන්; **බුදු සපුව** = බුඩ සම්පත්තිය; **අවට ඇතිහි යැ** = වටා ඇත්තී වූ; **පන් සිඨ ඇති** = ශිඛා පසක් ඇත්තාවූ; **ගඳබ්ඵල වැසි** = ගන්‍ධර්‍ව්‍යඵා වාසිවූ; **විලිඳුන්** = විනිලින්‍නාවූ; **බෙල් පඹෙක්හි** = බිල්ලපක්‍ක යෙක්හි; **ඟඳැවා සි සේසි** = ගන්‍ධර්‍ව්‍ය යනු භාව සි. **මල් සඟා දෙවි පින්** = මාතලි සඞ්ගාහක නම් දිව්‍ය පුත්‍ර තෙම; **යම් දෙව් ලොවුහි**= යාම දිව්‍ය ලොකයෙහි; **අධිදෙවු රජ** = ඉසුරු තැන්පත් දිව්‍ය රාජ තෙම; **මෙසින් පුරැද්හි** = මෙයින් පූර්‍ව දිනයෙක්හි; **මෙබඳු බුදු සපුව හසි යෙසුණේ** = මෙබදු බුඩශ්‍රිය හා යෙදුණෙක්; **පිළි** = නැවත; **ලකුණින් නැරඹිම** = අනිත්‍යාදි ලක්‍ෂණත්‍රයෙන් බැලීම; **සමාධි අභිඤණින්** = සමාධිය හා යෙදුණු අභිඤ්ඤා ඤාණයෙන්; **ඛන්හු පස්විකානුවව්** = ධ්‍යාන ප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂණය පිණිස; **සඛුස්** = වහා; **ඇවිළිය යඟනු** = මනොවාරාවජ්ජනය පවත්වන්නට සහන තා සි – සමර්‍ථබව සි; **හැඟි කෙණෙහි** = සංඥිත ක්‍ෂණයෙහි–රිසි රිසි කෙණෙහි; **සමවැජිය** = සමාපජ්ජනඨට; **යහනු** = හැකිබව සි;

398. "අධිටඨාන නම් කැමැති තා දවසිය යහනු' යනු **'අධිටඨාන නම් කැමැති තා දවස් කැබිය යහනු"** සී ශුඩ කරනු. අධිටඨාන නම් කැමැති නාක් දවස් තබනට සමර්‍ථ බව සි යන අර්‍ථ සි.

399. "වුටඨාන නම් සඨර පිරිසුන් දවස්හි" යනු **"වුටඨාන නම් යඨ පිරිසුන් දවස්හි"** සී ශුඩ කරනු. **"සෙසී"** යනු අනුවිත අධික පාඨ සි. **යඨ පිරිසුන් දවස්හි** = පිරිසිඳ ගත් පරිදි දවසෙහි; **නැඟිය යහනු** = ධ්‍යානයෙන් නැඟ සිටිනුවට සමර්‍ථ බව සි.

ඣානඟ පස්විකිය= ධ්‍යානාඞ්ගයන් පස් විසන්නට; **යහනු**= සමර්‍ථ බව සි; **විඛඹුන් හස් සුමුසේසි විසින්** = විකම්මභන හා සමු චෙඡ්ද වශයෙන්; **කොළෙස් සන්හිඳවීම්** = කෙලස සන්නිසිඳ පනය සි; **දකුණු හිණ් වෙහෙලි** = දක්‍ෂිණ සොපාණ පාදයන්;

(දී) වතු කුඹුරු ආදියෙහි රිසි රිසි තැනට වැව් පොකුණු ගඞ්ගාදියෙහි සිට පිළියෙළ කැරෙන දිය ඇලිවල දෙපස බඳින දික් නියර දෙක **වේලි** නමින් කියැවේ. තත්සාදෘශ්‍යයෙන් හිණිමහ දෙපස දික් සතමහ දෙක ද **වේලි** නමින් ගන්නා ලැබේ ගුරුහු කෙරෙන් හකාරාගම ව වෙහෙලි වූ යේත් හේමය. පෙළ බසැ'පාලි' නමින් නියර ද ගැනේ. පාලි > පේලි > වේලි යනු විසින් සිඩය සි හැඟේ.

පැදුන් දස = පාචිත – නැගෙනහිරි දිග; **එකහුණුම** = එකාඬ්ගණයක් මැ; **එක් මළු මෙ** = එක මාළකයක් මැ; **මුඛ සස් නෙහි මෙ** = නුඹ වහන්සේගේ ශාසනයෙහි මැ; **එවුන් පිළිවුවා**= ඔවුන්ගේ ප්‍රතිපදාව;

400. "මා දහට අනුරු විසින්" යනු "**මා අදහසට අනුරු විසින්**'සි ශුඛ විය යුතු. මාගේ අදහසට සුදුසු පරිද්දෙන් යන අර්ථ සි. **ප්‍රඥා ගාථායෙහි** = ප්‍රඥාය පහළවන ගාථාහි; **පරාමෂි කළෝ**= අල්ලා ගත්හ; **ආයුකප්ප** = පරමායුසය; **ලක් තබනුවට** = ඉලක්ක තැබීම පිණිස; **තුමන් කියූ** = තමන් විසින් කියන ලද්ද; **සම්පිනය කරන්නට** = ඔප්පු කිරීම පිණිස; **විෂය භෙදයෙක්** = දතයුතු අර්ථ විශෙෂයෙක්; **පස් රොණක්** = පාංශු රෙණුවක් – පස් දුහු මිල්ලක්; **ඇන් එවි** = කොළවරක් හෝ; **සනිවම ගියවුන්** = සන්නි පාතයට ගියවුන්; **අසිරා දහසෙකුදු** = අතිරෙක සහස්‍රයෙක් ද– දහසකට වැඩියෙක් ද; **පරො සහසස සඛ්‍යා ඇතියහසි**= දහසකට වැඩි ගණන් ඇත්තෝ ය සි; **භාෂිතපථ** = කියන ලදුයෙහි අර්ථය; **පරිදෙවන කරන දහසුන් වරාජු** = හැඬීම කරන දහසකට ත් වඩා; **සමුදයාඵසි** = මුළුල්ල එක්කොට සලකා ගතයුතු පිණ්ඩාර්ථය;

150. යමක පාටිහීර වත්තු.

සත්මහරිරුක්මුලැ = සප්තඝරිඝවෘක්ෂ මූලයෙහි; (මහරි රික් සතක් මණ්ඩලාකාරයෙන් සිටි තැන 'සත් මහරි රුප් පය' සි ප්‍රසිඛ ය. 'මහරි' යනු '**මහාඝිරිස**' යන අර්ථ ඇත්තේය. ලෝ වළඳෙහි 'හුරි' සි ද 'හුරි මාරා සි ද එසි.) 'එරැ පජුරෙක්හි' යනු යෙහි '**එරැ**' නම් 'කෙටල' සි යෙත්. **වේ පුරා** = වෙග පූරණය කොට;

401. 'නො විහි' යනු '**නො විහිම**' සි ශුඛ විය යුතු. **නො විහිට** = විසෘෂ්ට නො සෙල්ලේය – අත නො හැරියේය.

402. 'දෙසනාගාමි ඇවැත්' යනු '**දෙසනාගාමිනී ඇවැත්**'සි ශුඛ කට යුතු. දෙසිමෙන් ශුඛියට පැමිණෙන ආපත්ති යන අර්ථ සි.

නො දෙසූ තැන් ගෙන = නො දෙසූ බව ගැන; **හොරු නැවූ පමණ** = ඔරු යසි කියනලද නැවක් පමණ වූ; **දිවි වටන** = දිවී පවත්වන; **ගවා** = ගායනය කැරුවයි; **ප්‍රඝ්‍යට** = ප්‍රඥා ගීතයට-ප්‍රශ්න ගීනයට; **විඝජ්‍රන් ගි** = විසෘජ්ජන ගීතයක්-පිළිතුරු

ගීතයක්; **එක් බුදු කිරියක්** = එක බුඩානන්තරයක්; **ආසය අනුසය ඤාණ් හා** = ආසයානුසය ඤාණය හා; **ඉන්ද්‍රිය පරාවර ඤණ ජල්හු** = ශ්‍රඩාදි ඉඳුරන්ගේ මෘදු තීක්ෂණ භාවය දැනගන්නා ඉන්ද්‍රිය පරාවරතාඥාන නමැති ජාලයාගේ; **ඇතුළු ගෙනෑ** = ඇතුළත ගැනීම; **සස් පිළිවෙසි** = සත්‍යප්‍රතිවෙධය; **කිමෙක්හි අධිපති** = කවර විෂයයෙක්හි ප්‍රධාන වූ තැනැත්තේ; **රැජයෙහි** = රාජ්‍ය යෙහි; **ඉසුරු නම්** = අධිපති නම් වේ ද; **කස වූ රජ ඇතියේ නම්** = පහ වැ ගිය රාගාදි රජස් ඇත්තේ නම් වේ ද; **හයන ලැබෙසි** = වුය්හනය – ඇදීම කරනු ලැබේ ද; ('වුය්හන > යහන > හයන' යනු වේ.) **හයනුවා** = අදහනු;

403. 'නිරු උවදුරු' යනු දුස්සාඩ්‍ය සි. '**නිරුවදුරු**' සි වුව මැනව. **නිරුවදුරු වූයේසි** = නිරුපද්‍රැතවූ තැනැත්තේ යයි; **ජත් කිසින්** මෙ = ජත්‍රැ ශීෂ්‍යෙන් මැ– උරහිසින් මැ; **ජත් කිසින් වහන ලදුව** = උරහිසින් උසුලන ලදුවැ; **දිවි උබාරණ්**= ජීවිතොප කරණයන්; **නිපන් අහිනීහාර ඇතියහු** = සිඩ ප්‍රාර්ථනා ඇත්ත හුගේ; **විසත වූ** = විසසත් වැ – නිසැක වැ; **සිය දැසින් හඩි** = සඩජාතික හැපිනක හා; **සිවි යැසි**= චුතිය යැයි; **නො කලකිරෙන බවු** = ගිලන් නො වන බව; ('කලකර' යනු ධාතු ප්‍රකෘති සි.)

151. එරකපත්ත නාගරාජ්‍යස්ස වත්තු.

දිවාවිහරනුවව් = දවහල්හි වාසය පිණිස; **සිවුරඟ** = චතුරඩ්ග සමන්වාගතවූ; **සමණ සවු සනිවා** = ශ්‍රමණ ශ්‍රාවකයන්ගේ සන්නිපාතය ද; **උවටා** = උපස්ථායක ද; **පොහො** = උපොසථ යන්ගේ හා; **පාමොක් ඔසිරුවන කල්හි මෙ** = පාතිමොක්ඛ ඔසාරණ කාලයෙහි මැ– පාමොක් උදෙසන කල්හි මැ; **ඉසුරුවන්**= ඔසාරණය කරනු ලබන; **ගාහි** = ගාථා විෂයෙහි; **හඬනු වී** = පසීාප්ත විය – සැහී හිඳේය.

404. 'කම්ස්න්'සි යනු '**කමිසන් ඇසි**' සි ශුඩ කරනු. 'කාම චඡන්දාදි වූ' යන අර්ථ සි. **උපවා නො කිරීමුදු** = උපවාද නො කිරීම ද – නුගුණ නො කීම ද; **නො කැරැවීමු ත්** = අනුන් ලවා නො කැරැවීම ද; **නො නැහුමුදු** = විනාශ නො කිරීම ද; **වන පෙළෙහි** = විනය පාළියෙහි; **විසි දෙරැහි** = වවී ද්වාරයෙහි;

405. 'අධිපැනැ සිඛයනට' යන මෙහි බහු වචන ප්‍රයොගය අනුචිත යි. 'අධිපැනැ සිඛයට' යි ගත මැනවි. **අධිපැනැ සිඛයට කරුණි** = අධිප්‍රඥ ශික්ෂාවට කරුණු වූයේ; **අධිසින් සිඛයැ යූ බැවින්** = අධිවිහන ශික්ෂා යයි කී හෙයින්;

152. ආනන්දතේරස්ස වත්තු.

උකැවි = උතකණ්ඨිතවූ-ශාසනයෙහි නො ඇලුණු; **පෙළ** = පාළි ධර්මය; **වුහුටු** = හරනා ලද; **හැදුරුම් හස්** = පාඩම් කිරීම හා; **කම්ඨන් ඇතියේසි** = කර්මස්ථාන ඇත්තේ යි; **ජීවි උවාරෙක්** = ජීවිතොපකාරයෙක්; **කිණිප හකුරක්** = කැටගල් කිපයක්; **පිළිහෝ වස්** = පරිභොගය පිණිස; **විය හස් නහුලවි** = වියගස් හා නහුල් පිණිස;

(දූ) බඹයක් පමණ දික්වූ ගස වියගස නම්. අනන්තානුච්චාරණයෙන් 'විඝ' යනු මැ ශබ්දප්‍රභෘත්‍යනන්තරයෙක් විය. 'ව්‍යාම' ශබ්දයාගේ වර්ණ විශ්ලේෂයෙන් 'විය' යනු සිඳ සි.

අපෙඵම් මතුයෙකින් = ආසෙඵාටන මාත්‍රයෙකින්-අන්පිඬි ගැසූ පමණෙකින්; **පිරිවැටෙද්ද** = පෙරුළෙද්ද – සිසාරා ඇවිදිද්ද; **වොරොජනාවුහු** = විරොචනය කරන්නාහු; **හොඹිද්ද** = බබළත් ද; **දුකඛකඛණි ඇසි සුතන්හි** = දුකඛකඛඛාදි සූත්‍රාන්තයන්හි; **නිප ජන** = නිෂ්පාදනය වන – උපදින; **වත් කැමින්** = රූපාදි වස්තු කාමයෙන්; **බෝ පැකි ධම්හු** = බොධිපාක්ෂික ධර්මයාගේ;

153. අනභිරත භික්ඛුස්ස වත්තු.

සමාවිය ඇතියවුන් හස් මෙ = සමාන වයස් ඇතියන් සමඟ මැ. **බැහැරි** = බාහිරයෙහි – පිටත්හි; **වැලිපෙළි** = වැලි මුළක් – වැලි ගොටුවක්; **පකුස්වන්නන්** = පැන වද්දවන්නන්; **මුළු මුළු වැ** = වහී වහී වැ-කොටස් කොටස් වැ; **දළ පොද ඇති**= මහත් පොද ඇති; **වහළක්** = වහරක් – **මමඤයක්**;

(දූ) මාගධයෙහි වාරි – වාර – වාළ ශබ්දයෝ **ජල** වාචක වෙත්. එයට සමාන වූ සිංහල නාමය 'වාර – වාරේ' යි ප්‍රකෘති වයෙකින් යුක්තවිය. මෙහි එයින් **වාර** ශබ්දය යෙදී තිබේ. **හ** කාරාගම හා **එක්** ප්‍රත්‍යය වීමෙන් 'වහරෙක් > වාළෙක්' යනු වේ.

වහළක් යනු මෙහි කම් විෂයෙහි යි. අන්තලෝපයෙන් 'වාළේ' යනු වේ. වළ්හ > වරිස > වසර > වහර > වහළ යනු විසින් ශබ්ද නිෂ්පාදනය කළ හැකි බව ද හැඟේ. **මැනින් තැදිගත් බැවින්** = මානයෙන් තද වැ ගිය හෙයින්; **ඇවිජිගියි** = හැසිරෙන්නෙහි ය; **කැකුළු** = කර්කීශ වූ;

406. 'දිම් වසහය්' යනු 'දිව් වස හය්' යි යොදනු. **දිව් වස හය්** = ජිහ්වා විෂ සමඟ; **මුසු දුම්** = මිශ්‍රිත වූ ධූමය; **පාළ කෙළේ යි** = ප්‍රකාශ කෙළේය; **නා රජුන්** = නාග රාජයන් විසින්; **හැඟි සැඳෑ** = අභිමත කල්හි; (ධූම ජාලාදි පාළ් වෙයි යෙත් යි යොදනු.)

407. "ආබාධෙච්චා" යනු 'අබාධෙච්චා' යි යොදනු. **පිළි බහන බැවින්** = පටිබාහනය – වළක්වාලීම කරන හෙයින්; **පිළි බැහිය නො හෙන බැවින්** = වළක්වනුවට අසමර්ථ හෙයින්; **නා රජහු ජම්** = නා රජහුගේ ධූමය; **පැළ නො වෙයි නො** = පිඩන යක් නො වන්නේ වේ ද; (මෙහි 'නො' යනු ප්‍රශ්නාර්ථයෙහි නිපාත යි;) **වස හය් මුසු කිරි** = විෂ හා මිශ්‍රවූ ක්ෂීරය; **නො වස හොතුජු**= විෂ නො වන්නේ නමුදු; **කෙරුන් දම් හය් මුසු බැවින්**= තෙරුන්ගේ ධූමය හා මිශ්‍ර හෙයින්; **දුම් වෙයි** = ධූම වෙගය; **දඹු වැට ජෙලෙන්** = දණ්ඩදීපිකාජාලායෙන්; **සුන් පත් ජෙලෙනි**= හුලුපත් දැලිනැයි ද; **යෙත් මෙ** = කියත් මැයි; (සුන් මෑ සුන්පත් නම් වේ. සුන්–සුල්–සුල–හුල යනු වේ.) **ලවු** = ආශ්වර්යයෙකි; **නි පොපි කොට** = පොපි නැතියකු කොට; (පොපි නම් මානඝ්‍රන්ථිත ය යි.) **නිමන් කොටැ යි ඝේසි**= මාන නැතියකු කොට යනු භාව යි; **පිරිබෙවු කොට** = වට කොට; **කුලාර කුස් පමණ්** = කූටාගාර යෙක ඇතුළක් පමණ; **කැණී දී** = කර්ණිකා සවිකොට; **ගේ කුසක්** = ගෘහ කූර්ෂියක්; **හම්නි යැ** = ධාරණය කෙළේය යනු **පසදුවනටජු** = ප්‍රත්‍යය දැයකාඝනට ද; **ලිඛඛ්‍යතනය** = ලිඛහු විපර්‍යාසය; **රැක් දෙවසින් ජු** = වෘක්ෂ හා දෙවායතනයන් ද;

408. "සම්බුඩොති ආදිකං" යන තැන 'ආදි' ගහණින් ධම්මානුස්සති සඞ්ඝානුස්සති පාළිහි පවස් ගන්නේ යි" පොත්හි මෙසේ තිබෙයි. 'ආදි' ගහණින් ධන ලාභ රට්ඨලාභ ඇයි ගන්නේයි 'ආදි' ගහණින් ජරා ව්‍යාධි ඇයි ගන්නේ යි." යන පූර්ව ප්‍රයෝගයන් දෙස බලනවිට **"ආදි ගහණින් ධම්මානුස්සති සඞ්ඝානුස්සති ඇයි ගන්නේ යි"**යි පාඨශොධනය විය යුතු සේ පැනේ. 'පාළිහි පවස්' යනුවට පාළියෙහි ප්‍රපඤ්චය (විස්තරය) යන අර්ථය ගතයුතු නම් තුබූ පරිදි මැනැවි. විමසනු.

409. 'අසඤ්ඤතිස්සිය' යනු **'අසඤ්ඤතිස්සිය'** යි වනු මැනැවි. **අනත්ත සන්නිස්සාතනාදි** = ආත්මය පාවාදීම් ආදිය; **මහෑ සැමහි සඳුණින්** මෙ=මාගේ සම්ප්‍රයුක්ත ඥානයෙන් ම; **සංසය මිච්ඡා සඳුණ පහන බැවින්** = සංශය හා මිථ්‍යාඥානය පහ කරන හෙයින්;

410. **'දෙ අත් වසා පොරොව්න බැවින්'** පොත්හි මෙසේ තිබෙයි. අභාග්‍යයෙනි. මෙතරම් අප පාඨයන්ගෙන් සුපාඨය වැසී ගිය තැනක් නැති තරම් ය. මේ ශුඛියෙනුදු එකාංශිකයනට වූ වාසියෙක් නැත. දෙඅත් නබා එක අතකුත් වසා නො පොරවන හෙයිනි. මේ මිථ්‍යා පාඨයන් දුරින් දුරු කොට පියා **"දෙඡන් වසා"** යි නිමිල මූලපාඨය ගනුයුතු

දෙ ඡන් = උභය ජත්තූන්-උරහිස් දෙක; **සිවුරු ගැඹිහි සැහවුණු** = චීවරගහීයෙහි සඤ්ඡාපනය වූ; **එසින්** = ඒ චීවර ගහීයෙන්; **නෙරය්** = නිහරණය කොට; **පහරය්** = ප්‍රසාරණය කොට; **අන් පහරනුයෙන් පුරෙ** = හස්ත ප්‍රසාරයෙන් පූර්වයෙහි; **රහන් පක් හොතුපූ** = අර්හත්ඵලයට පැමිණෙන්නේ නම්දු; **නො උපසපන්හුපූ**= අනුපසම්පන්නවූව ද; **අන් පැහැරැ** = හස්තප්‍රසාරය කොට; **'එථ භික්ඛවේ' යන් මෙ** = එව මහණෙනි යි කී කල්හි මැ **එ තෙපුලැ** = ඒ භාෂිතයෙහි; **උපසපුව පිළිලදහු** = උපසම්පදාව ලැබූහ; **සරව්** = හැයිරෙමි – සරමි; **සසුන් බ්‍රම්සරැ** = ශාසන බ්‍රහ්මචර්‍යාව;

411. 'අටපිරිකර දුන් පින්' යනු **'අට පිරිකර දුන් පින්'** යි ද, 412. **'එථ භික්ඛවො යන කි තෙපුල් පිණිස'** යනු **'එථ භික්ඛවො යි කී තෙපුල් පිණිස'** යි ද, 413. **'අටපිරිකර සවුය හයි'** යනු **'අටපිරිකර සමහවය වෙයි'**යි ද ශුඛ වියයුතු.

නුදුන් විරි හොන් = නො දෙන ලද පෙර ඇත්තේ වී නම්; **ආඛපප සම්පනන සේ** = ශ්‍රමණ වෙශයෙන් සම්පූර්ණ බව;

154. අග්ගිදත්තතෙථෙරස්ස වත්ථු.

ඇජැනැ හන් = ආජානීය හස්තියෙක් නෙම; **නරමදු හෝ තෙරින්** = නර්මදා නම් ගඞ්ගා තීරයෙන්; **බුදු පිරිමිනිය යූසේයි** = බුඩ පුරුෂය යනු හාවයි; **ඛතමහසල් කුල හය්** = ඛත්තිය මහා සාල කුලය හා; **පටන් කා පියෙස්** = පිටත සියලු ප්‍රදෙශ; **කුදු කුලගි එවි** = ක්ෂුද්‍ර කුලයෙහ හෝ; **වෙසඟුල සුදුරැ කුලදු** = වෛශ්‍යකුල ශුද්‍ර කුල ද; **(155. ආනඤ්ඤතෙථෙරස්ස වත්ථු.)**

බුදුන් වවිනාවි = බුඩොපඨානය පිණිස; **පිඬවන හල්ගි**= රැස්වන ශාලායෙහි; **මස් අබුළෙන්** = මාංස සංඝියෙන් – මාංස ව්‍යඤ්ජනයෙන්; **සසර දුක් පරියාපන් මෙ** = සංසාර දුකට

ඇතුළත්වූ ම; **සසර දික්ඛි** = සසර දුනෙහි; **ඇන්ගියෙයි** මෙයි සේසි= අනෙකාගත වූයේ ම ය යනු කථිතාකාරය වේ; **දුඝී භය්**= දුඝභතිය හා; **නහනුවව්** = නඟාලීම පිණිස; **හෙයි** = හෙතුවූ; **සඞ් සමඟ්** = සඞ්ඝසාමග්ගිය; **රා** = රාගය තෙමේ; **දුනිරිය අවින්** = තරණයට දුෂ්කරය යන අර්ථයෙන්; **රා කතර නම්** = රාග කන්තාර නම් වේ; **නො සමඟ හොත්** = සමග්ග නො වූවහොත්; **බුදුවජන් උහන්න ඇසිනව්** = බුඩවවන උද්ග්‍රහණාදියට; **වීබෙවු බොහෝ වන බැවින්** = වික්ඛෙප – නො සන්සුන් ගති බොහෝ වන හෙයින්; **අනුයොග** = නැවත නැවත යෙදීම; **තැව නම යෙත්** = තපො ගුණය නමැයි කියත්; **උදෙස් පිරිපුස් ඇසින්** = උද්දෙස පරිපුච්ඡා ආදියෙන්; **පැසැසිය යුතු** = කැමැති වනුවට සුදුසු ය; **ඇරැ** = අඩ්‍යාහාර කොට;

156. සම්බහුලානං භික්ඛූනං වත්ථු.

පළමුවන බණවරුහි අටුවා සන්න විවරුණු නිමි.

(තුදුස්වන බුදුවග්ග අට්ඨවා සන්‍ය නිමි.)

සැහැ ජනවුයෙහි = ශාක්‍ය ජනපදයෙහි; **අව්‍යක්ති වව නසි** = භෙදයකට නො පැමිණී ප්‍රකෘති වචන සි; **කොළ නුවර** = කොළිය නගරයෙහි; **එක් මෙ අවුණෙකින්** = එක ම අමුණු බැම්මෙකින්; **හස් මලන කල්හි** = ශෂ්‍යය මලාන වැ යන කල්හි; **නො පුහුනුසේ සි** = පහොනනය නො වන්නේය–නො සැහෙන්නේය; **කොවු පුරය්** = කොටු පුරවා ගෙන; **කැළි කහවුණ්** = කළු කහවණු; **වොහාරුපග විසින්** = ව්‍යවහාරයට සුදුසු පරිද්දෙන්; **නහ බුහුණුන් භය්**= නංගිවූ සහොදරියන් සමඟ; **ඵලක ඇවිහුජ්**= පලිහ හා කඩු දුනු ආදි ආයුධයන් ද; **කිළියැ දරුවන්** = කුෂ්ට රොගියාගේ දරකයන්; **කළ රැක්හි** = කොළොම් රැක්හි; **කායික බැලජ්** = කායගත බලය ද; **රණ සජවැ** = යුදයට සැරැහී; **කැණැ ගනුන්** = සාරා ගනිතත්; **ඉනිරි බැවින්** = අධික බැවින්; **ඤතන්** = ඤතීන්; (**කැතන්** = ක්ෂත්‍රියයන්;) **වෙර චෙතනා** = පාණාතිපාතාදි පස්වැදෑරුම් වෙර චෙතනාව; (වෙර චෙතනා නම් පාප චෙතනාව සි.) **නො පුහුන් බැවින්** = පහානය නො කළ හෙයින්; **කෙලෙස් ගෙලන් නැතියෙම්** = කිලෙස ගෙලඤඤ නැත්තෙම්;

414. 'කාමගුණෙ පරියෙසනසඞ්කා' යනු **'කාමගුණෙ පරියෙසනුඃසුක්කා'** යි වනු මැනැවි. **කම්ගුණ පිරියෙස්මෙහි** = කාමගුණ පරියෙසනයෙහි – සෙවීමෙහි; **උසා ඇතිය වූ** = උත්සාහ ඇත්තා වූ; **මිස් වැයයම්** = මිථ්‍යා ව්‍යායාමය; **අව** = මම්; **උසා නැතියෙම්** = උත්සාහ නැත්තෙම් වෙම්; **එකාගාරික කරණ ඇයි විසින්** = එක් ගෙයක් වට කොට ලාහෙළා සොරකම් කිරීම් ආදි වශයෙන්; **දිවි උවාරණ්** = ජීවිතොපකරණයන්; **ඔවුන් වරා** = ඔවුනට වඩා; **සොඵ සුවෙන් ලවූ** = එකාන්තයෙන් අතිශය සුඛ යෙන් යුක්ත වෑ;

157. සාකිය කොළියානං වත්ථු.

උපනිසෑ= උපනිස්සය; **හේ සපුව යූ සේසි** = හෙතු සම්පදව කිබව සි; **සෑණ දවසෙක්හි** = උත්සව දිනෙක; **පිළියෙළ වූවෝ**= පටියත්ත වූවෝ; **නොයෙක් අලකරින්** = අනෙක අලඞ්කාරයෙන්; **සුතුවූහසි සේසි** = සුදුනම් වූහ යනු භාව සි. **බිමෑසෑ**= අධිමුච්චනය කොට–ආවෙශ වෑ; **එවුන්** = ඒ ආවෙස වනු ලබන්නන්; **තුමන් කරණ සෙසින්** = තමන් කරන පරිද්දෙන්;

415. 'නො තොවෑ දී' යනු **'නො කොට දී'** යි වනු මැනැවි. කරනුවට නො දී යන අර්ථ සි.

ඔඵ දෙවි පසින් = සේදු පරිදිවූ මැ පාත්‍රයෙන් යුක්ත වෑ; **කිසි අමිසක් හස්** = කිසි ආමිසයක් සමඟ; **පෙණ පැහැරෙ** = පාණී ප්‍රහාරය කොට; **සා දිකින්** = ඥාත දුක්ඛයන්; **මතුයෙහි** = ආභස්සරයෙන් මත්තෙහි; **සප්පිතිසඞ්කන්** = ප්‍රථම – විතිය – තෘතීය යන ධ්‍යානයන්; **උපදුතු නොන්** = උපදනේ නමුදු; **භව** = පරිභුඤ්ජාදිභවය; **නිප්පිතිඛ වන බැවින්** = ප්‍රීති රහිත වන හෙයින්; **පවන්හි උපජන** = ප්‍රවෘත්තියෙහි උපදනාවූ; **පිති බිලි නො වෙසි** = ප්‍රීතිය බලවත් නො වෙයි; **එක් පිළිබුදෙකිසූ** = එක් පළිබොධයෙක් ද – උපද්‍රවයෙක් ද;

158. මාරාවට්ටන වත්ථු.

කිරිගද නො පී = කිරි සුවද නො හළ; **පසමින්හු පිටු** = සතුරාගේ පිට; (**159. සොසොල් රජහු වත්.**) **වැටසුතුවහසි** = උපස්ථාන කටයුත්තෝ වෙහැසි; **ජන්න සඳ** = දූත ගන්නා

සඳාණයට; **පිළිවක් බැඳින්** = පරිපාඨභාවයෙන්; **දෙස් වරජ හස් සම** = දෙස් නමැති වරද හා සමානවූ; (160. **අසඳෘතර කුල දූහිකාය වසූ.**) **දන්කැමිසා** = දන සංවිධානයෙහි යෙදුණු සෙවනතෙම; **ඉතිරියෙක්** = අතිරික්තයෙක් – අධිකයෙක්; **ඉතප** = සන්තපනය කරන්න–පිනවන්න; **මුව විසල් වී** = මුඛ වික්ෂාලනය කෙළේය–මුඛ ධොවනය කෙළේය; (වි: **සල්**–විසල්හි යන ධාතු සි.) **නිවී දරථ** = නිවී ගිය දුක් – දැවිලි; **කැල කිරීම්** = ගිලන් බවට–වෙහෙසට පත්වීම් සි.

416. 'සහන ලදුයේ සි' යන පාඨයට වඩා "**සනහන ලදුයේසි**" යන පාඨාන්තරය මැනැවි.

417. "තදඟ විසින් එවි පහ–යාව පහොනසිසේසි" පොත්හි මෙසේ තිබෙයි. "යසමා අසෙසඳ රොගා සකිං නිනිවත්තා චිනසස නති වා තදඞ්ග වසෙන වා පහීයනති" යනු මෙහි අටුවා පාඨ සි. මීට අනුව සලකනවිට "තදඟ විසින් එවි පහව යෙසි" සි පළමුවන සොටස ශුඩියට පමුණුවන හැක්ඛ. "පහොන සි සේ සි" යනු චින්ත්‍ය සි. **ඉතිරිනම්** = අධිකවූවා නම් වා.

161. අසඳෘතර උපසකසස වත්ථු.

නූ හස් මාළියෙන් = මුද්ගාදි සූපයෙන් හා මාංසයෙන්;

(දෙ) 'මාළියෙන්' යන මෙහි එන 'මාළි' යනු 'මාළු' සි අන්‍යප්‍රාතිපදිකයෙකින් ද ව්‍යවහාරයෙහි යෙදී තිබේ. 'මාළු' යනු මාංසව්‍යඤ්ජනයට සාමාන්‍ය ව්‍යවහාරයක් බව 'මාළුවක් පින්නක්' යන ගැමි වහරෙන් ද සැලකේ. 'මාංස > මාසු > මාළු > මාළි' සි ආ හැකි ය.

418. 'භතන සාලසියං' යනු '**භතනාලසියං**' සි විය යුතු. **නො සැකපී** = විඩා නො හැර; **තින් මිදින්** = පිනමිඩයෙන්; **අගිනවන ලදුයේ සි** = මැඩ පියන ලද්දේය; **බොහෝ කැනු වූ යේ සි** = බොහෝ කොට සන්නෙක් වූයේ ය; **නියම කොට** = මේ මොහුට යසි ව්‍යවස්ථා කොට; **සබන ලද ගොජුරෙන්** = සස්ථාපිත ගොචරයෙන්; **පුස්නා ලදු** = පොෂණය කරන ලද්දාවූ;

419 "තුමහට ගැටවූ" යනු "තුමහට හැට වූ" සි ගත මැනවි. **තුමහට හැට වූ** = තමා පිණිස හට ගැන් වූ – විවන ලද; **නිවාපඝ සි** = ගොජුර සි;

420. "පෙරැළි පෙරැළි **භෝතා** හූරක්හු සෙසින් පෙරැළි පෙරැළි හෝනේය යූ සේයි" යනු "**පෙරැළි පෙරැළි හෝනා සුලු**" යනුවට එක්බිති කොට යොදාගත මැනැවි.

මා කුස් ගබට = මාතෘකුක්ෂි යයි කියන ලද ගර්භයට; **අහි නවන ලදු වැ** = මඩනා ලද්දක්හු වැ; **වට දිකින්** = වටදුකෙයෙන්; **මුස්නාව් නිසි** = මුඛවිනයට යොග්‍ය වූ; **අහි සෙවු** = නිත්‍ය සෙවනයෙන්; **මුතුසේ** = මුක්තවූ තැනැත්තේ; **ඛුදුනවුහට** = අනුභව කරන්නහුට; **වෙසිනෝ** = වෙදනාවෝ; **අතිගුත්තපවව යෙන් වන** = අධික කොට කැම් හෙතු කොට ගෙන වන; **ඔළැරි වෙසිඅනෝ** = ඔළාරික වෙදනාවෝ-මහත් දළ වෙදනාවෝ-

421. 'පවස්' යනු 'පස්' යි ගත මැනව; **පස්වැඩි කල්හි**= පච්චුප්පන්නිය කළ කල්හි-එළඹ පිහිටුවා තබාගත් කල්හි; **ඒ හුඵ පමණ සැඩලන්** = ඒ සිත්වයන්ගේ පමණට තණ්ඩුලයන්; **ඔක්** = ඔත; **සහස් අක්මිණි රුවන්** = සහස්‍රාංශමණි රත්නය; (**සහස් වක්** යන පාඨය ද මැනැමැයැ.) **තුප නෑ සහජ්** = තොපගේ ඥාතිවූ ශාක්‍ය දුහිතෘවක්;

162. අසේනාදි කොසොල් රජහු වත්.

බියෑ = බියට; **ධම් සංවෙසි** = ධර්ම සංවේගය තෙම; **ධම් නොතහවුරු සේසි** = සංස්කාර ධර්මයන් අස්ථාවර පරිදි; **පිරිසනු යෙන්** = පරීක්ෂණය හෙතු කොට ගෙන; **සාපනුපා** = ඔතප් සහිත බව; (මෙයට අනතුරු වැ සිටි 'නම්' යනු අධික යි.) **හෙතව්‍යාකාර ගෙනෑ** = පහ කටයුතු ආකාරය හෙතු කොට ගෙන; **සැඳහනු වහු** = සමාසන්න කරන්නාහු; **සස්පිළිවෙශට** = සච්ච පටිවෙධය පිණිස; **අනුරූවූ ධම්** = අනුරූපවූ පූර්භාග ප්‍රතිපද ධර්මය යි; **දුක් පරිජනුම්** = දුක කොවස් කොට දැනිම්; **දරථ නැතිඅයිදු** = කෙලෙශ දාහ නැත්තෙක් ද;

163. අසඤ්ඤතරස්ස භික්ඛුස්ස වත්තු.

අයු සඛරහු = ආයු සංස්කාරය; **අවසනැහි** = ජීවිතාවසාන කාලයෙහි; **උපන් දුක් වෙසින්** = උත්පන්න දුඃඛවේදනාවන්; **ඵල සමවැතින්** = ඵලසමාපත්තියෙන්; **විඛඛස්** = විකම්භනය කොටැ - ඔබා; **දිවි** = ජීවිතය; **ඇඛිනි හොටැ** අඩනිය කොටැ-

බොහෝකල් පවත්නට සුදුස්සක් කොට; ('ඇදිනි' යනුදු 'ඇඹිනි' යනුදු මෙහි සුපාඨයෝ ම ය.) **එකි පවස්** = එතැන් පටන්; **දිවි ඇඹිනි කරනුවට**= ජීවිතය අඛණ්ඩ කරන්නට; **නො සමවන් හැ**= සමාපජ්ජනය නො කළහ; **ගිලන් මෙහෙ** = ගිලාන පෙසය-ගිලන් උපස්ථානය; **මිනිස් සිරුරු පියවි ගඳ** = මනුෂ්‍ය ශරීරයෙහි ප්‍රකෘති ගන්ධය; **කෙලෙහි බද්** = කණ්ඨයෙහි බඳනා ලද; **සාලකුරුවසි** = වෙහෙසට පත් කෙරෙසි; **අහරු** = ආඝ්‍රාණය කොට; **සිරිරු වලජන් බජුන්** = සරිර වළඳන නම් අශුචිය සි – අශුචියෙන් යුත් භාජනය සිරිරු වළඳන් බඳුන් නම් වේ; **ගෙලසඳු** = ගිලන් බව; **ඉඳුසල් ගිකින්** = ඉඳුනාල වෘක්ෂයෙකින් නාමය ලද්දාවූ; **ගොහෙසි** = ගුහායෙහි; **පසස්හි ද්** = කැමැති වෙහි ද;

422. 'සමන්වූ' යනු 'සපන්වූ' සී වනු මැනැවි. සමපන්න වූ යන අර්ථ සි. **සිල් නෙවෙන්** = ශීලයෙන් හා නියමයෙන්;

164. සක්දෙවුරජහු වත්.

පණ්ණරසමෝ වගෙහා.

(සුඛවග්ග අට්ඨ සත්‍ය නිමි.)

අමතන ලද මහණුන් = නිමන්ත්‍රණය කරනු ලැබූ භික්ෂූන්ගේ; **වැතැරැය් යූ සේසි** = අවතීර්ණය කොට-යටකොට ගෙනැය යනු කිඹව සි; **පයින්** = පාදයෙන්; **යකය්** = යන්ත්‍රිත කොට ගෙන-හද කොට ගෙනැ යනු; **යූ සේසි** = උක්ත ප්‍රකාර සි; **වසය්** = වැසුවනය කොට; **කුමට ලසති හෝ සි** = කිනම් හේතු වෙකින් පමා වෙද්දැයි; **ඔවුන් ඔවුන් පියා** = අන්‍යෝන්‍යයන් හැර; **ගිණී** = ගණිතා සි; **වර යොනය වැ** = විවාහයට සුදුසු වැ;

165. තිණ්ණං පබ්බජිතානං වත්ථු.

423. 'පිළිසඨරධම්ම'යනු....'ධම්ම'යි වුව මැනව. **අමුය වූ**= සම්මුඛ වූ – ආගන්තුක වූ; **නිසියනට** = සුදුස්සන්ට; **ධම්මාමිස සංග්‍රහයෙන්** = ධර්ම සංග්‍රහයෙන් හා ආමිස සංග්‍රහයෙන්; **සුදුරු පිළිසෙයනු** = ඡිද්‍ර ප්‍රතිච්ඡාදනය නො කිරීමෙන් වන අතුරු සිදුරු වසා දැමීම; **මහම් සිත** = නො සිතන්න;

424 'මහම් සේස' යනු 'මහම් සසස්හි' සී ශුඛකරගහා මැනැවි. 'ශොක නො කරන්න' යන අර්ථ සි. **මියන පියවි** =

මැරෙන සවභාව; **ජිණ්ණ භාව** = දිරාගිය සැටය; **තිවිධ සොළොහු**= විධානය කළහ-ඒ ධර්මතානයන්හි පිහිටා තිසිසේ සැපයූහ; **අනෙතා නිජ්ඣාන ලක්ඛණ** = සිත දැවීම සවභාව කොට ඇති; **සෝ එව්** = ශොකය හෝ; **විත්තුත්‍රාස ලක්ඛණ** = (චිත්ත + උත්‍රාස) සිතෙහි හටගත් තිගැස්ම සවභාව කොට ඇති; (166. **අසඤ්ඤතර කුවුම්බි කස්ස වත්ථු.**) **සරීර දුහං** = සිරුරු දවාලීම;

425. "අසිත චිත්තා" යනු "**දූසිත චිත්තා**" යි ගතමැන; සොවින් කිලිටි වූ ගිය සිත් ඇත්තාවූ යන අර්ථ සි. **පිරිහුන්** = පරිපූර්ණ වූ; **ත දන්හසි සුදුසු වේ නම්** = තිගේ දත්තාව හා සදෘශ වේ නම්; (167. **විසාඛාය වත්ථු.**) **දෙකැණි මඩුල් දී** = කැණි මඩුලු දෙකක් යොදා; **නැහු** = ගොඛනහන ලදා; **කුලාර පහාති** = කූටාගාර ප්‍රාසාදයෙහි; **අනන්මන නුසුදුසු** = අන්‍යෝන්‍ය අසදෘශ වූ; **පලදනා නො වැනි** = පලදනාවන්ගි සම නො වන; '**නුවර හොබ වනිය**' නම් වෙසහන සි. (හෙම කියත් 'ගිණියක' සි.) **ඇය හස්** = ඇය සමඟ; **අනන්මන** = එකිනෙකාගේ; **අගිගමන** = වෙත එළඹීම; **නො සහනුවහ** = සහනය - ඉවසීම නො කරන්නාහ යනු; **සි සේසි** = උක්තාකාර සි; (168. **ලිච්ඡවිනං වත්ථු.**) **ඉසී ගඞ්ඛ** = සන්‍රින් පිළිබැඳි ගඞ්ඛය; **නො සහන බැවින්** = නො ඉවසන බැවින්; **මාගමුන් සිමවට සිම** = මාතු ගාමයන් (තමන්) සම්පයට පැමිණීම; **පිළි සුඛුථඝයන්** = පට වුම්බටකයෙන්; **තුලාරන්** = තුලාධරයන් - රන් කරුවන්; **නිසෙක් නම්** = නිකඛයෙක් නම්; **පස් ගුණක්** = පසඳ සුවණ්ණයෙකි; (සුවණ්ණ නම් ද්‍රව්‍යමාන විශෙෂයෙකි. "සුවණ්ණා පඤ්චධරණං" යනු නිඝණ්ටු සි.) **සත සොළොසම්** = ඝන කොට තළා පියන ලද්ද සි; **ඇතුළු අතුරවි** = අබ්භන්තරය මැඳට; **සැර නො ලා** = අයොසාර-යබොර නො දමා; **පහළ බමුණන්** = ප්‍රසිඩ බ්‍රාහ්මණයන්; **උදිසි** = උදෙසස (ව්‍යවහාර) ඇත්තීවූ; **දිය තොට් මහ** = දියතොටට යන මාර්ගයෙහි; **යා මැවු** = කිරි මවු තෝ නම්; **නො හික්තිහි** = අශික්ෂිත තැනැත්තා යහ වෙහි; **ලදු පහරැ** = ලත් පහර නිමිත්ත කොට ගෙන; **නිවි කැර බැවුජු** = විකාරයක් නැති බව ද; **තුස්න කථා**= සෙනහාතෘෂ්ණාවට හෙතු කථාව; **සුණුස්වසි** = පරිවර්ජනය කැරවා; **හිවිස්වස්** = කැමැත්ත දී - පොරොන්දු වැ; **රිය ගැවින්** = රථ නිර්‍මාතයෙන්; **වැතිරෙන ලදුයේසි** = අවතරණය කරන ලදුයේ සි - යටකොට පියා ලදුයේ සි; **නො රැසි** = රැව් නො කෙරෙයි;

169. අනිත්ථිගන්ධ කුමාරස්ස වත්ථු.

ඔහිය යුතු = හැමට සුදුසුවූ; **කණ් පහණ් හැරැ** = කණු හා පාෂාණයන් ඉවත් කොට; **සහනුවට** = කෂීණයට; **පිළියම්** = පළමු කොට කටයුතු කම්; **උවසර කිරියැ** = ආදරය අඟවන කටයුතු; **තණ ඇසි උපුරනු** = තණ ආදිය උදුරා දැමීම; **නෙළනු නම්** = නිද්දුන නම් වේ; **සවිභා** = සංවිභාගය සි; (සංවිභාග නම් බෙදීම සි. හෙම කියත් 'බෙජීම්' සි.) **දවනෙම්** = ඡේදනය කර වන්නෙම්; **කම්වරුනට්** = කම්කරුවන්ට; (**1:0. අකඤ්ඤතර බ්‍රාහ්මණස්ස වත්ථු.**) **සූ ඔත්** = කැවුම් දමන ලදැ; **පැසි** = පැස්ස සි; (**171. දරඛානං වත්ථු.**) **සැඛැරියෝ** = සඬි විහාරිකයෝ; 426. "පෙළෙන්නේසි" යනු "වෙළෙන්නේසි" සි ගත මැනැවි. ත්‍රිඛිත වනුයේ – ලජ්ජිත වනුයේ යන අර්ථ සි. **හේ ධුව ඛැම් නම්** = ඒ මරණය නිත්‍ය සවභාවයෙක් නම් වෙයි; **අස්වැසෝ** = සැනසෙව්; 427. "පුටන ලදුයේසි" යනු "**පුරන ලදුයේසි**" සි ගත මැනව; "**පූටෝ පූරිතෝ භවෙය්‍ය**" යනු මෙහි අටුවා සි. පූරණය කරන ලද්දේ ද යන අර්ථ සි.

172. අනාගාමිතෙථරසස වත්ථු.

සැඳහැ සපන් බැවින් = සඬා සම්පන්න භාවයෙන්; ('නොසි' යනු 'නිසි' යනුයෙහි රූපාන්තරයෙකි;) **මාපියනට නොසි** = මාපියන්හට අනුරූපය යන අර්ථ සි; **හම්යෙකි ගෙන්** = සම්මුඛ ගාඟයෙන්; 428. "එසිහි" යනු "**එහියි**" සි ගත මැනව. "එහිසැ" යනුත් "එහියි" යනුත් මනා පාඨයෝසි; **එහියි පැනෙන** = අභ්‍යාසයෙහි-සම්පයෙහි දෘශ්‍යමාන වූ; **මසිලා දුව** = මාතුලයාගේ දුහිතෘව; **පිරිඛඩින්** = අළුත්ගොම-සිවුදැ ගඳ ආදිපරිභණ්ඩයෙන්; (ලිම්පන ද්‍රව්‍ය පරිභණ්ඩ නම්.) **ලිපා** = ලිම්පනය කොට; (ලිප-ලිපීමෙහි යන ධාතු සි. ලිපීම නම් ගැම සි- තැවරීම සි.) **පා තබන අවුරුවන්** = පාත්‍රයන් තබන ආධාරකයන්; **ඛඛරායෙන්** = (පැවිද්දන්ගේ) පැන් කෙණ්ඩියෙන්; **සින් අරියහු වීහි** = චිත්තා රාධනය කරන්නියක් වෙහිය; **ඔවා සහනු වි** = අවවාද ඉවසන්නියක් වූය්; **පැනවි** = නියම කොට පිහිටුවාලිය; **දුගීහි** = දුගීහු සි; **මැගීහි** = මාර්ගිකයෝ ය; **ඝජනවුහු** = ඉල්ලන්නෝය; **නිඛම් ඝජනවුහු** = ගුණ කීමක් නැතිව ඉල්ලන්නෝය; **පිඝනුවට** = දන් ඉදිකරනු පිණිස; **වැට** = වෘතිය; **පැනවි** = පිහිටුවා ලිය; **සිසුසල් මහපාඝක්** = චතුස්සාල මහා ප්‍රාසාදයක්-සතර දිග සතර ශාලාවක් ඇති මහා ප්‍රාසාදයක්; **දකිණ්ඩිය** = දක්ෂිණෝදකය; **සැරිගමන්** = චාරිකා ගමනක්; **පූවහ වීසිමෙන්** = වෙන වාසයෙහා විසීමෙන්;

දස නියාමෙහි = දශ ප්‍රකාරයෙහි; **දිව පඬුරුහු** = දිව්‍යප්‍රාභෘතයන්; **රජ පිරිමිනින්** = රාජ පුරුෂයන් විසින්; **මනාල ඇති බැවින්** = යහපත් හෘදයක් ඇති හෙයින්;

173. නන්දියඝස වත්තු.

සොළොස්වන පියවහැ අටුවා සහිත නිමි.

කුඨ රොග් = කුෂ්ඨ රොගයෙක්; **ඔජ්රොග් පිළිසෙයකුවට** = ඡ්වරොග පටිවිශාදනය පිණිස; **පෙරෙග්** = පොරෝනා ලද; **පට කඩ්ස** = පට කඤ්චුකය – පට වස්ත්‍රයෙන් කළ සැට්ටෑ; **තුමන් කොරෙහි** = අනුරුඬ ස්ථවිර නම්වූ තමන් වහන්සේ කෙරෙහි; **ගැවුරින්** = ගෞරවයෙන්; **බික් ගඟහු සකප්න** = භික්ෂු සඞ්ඝයා දන් වළඳන; **පහසින්** බඬ = පසාධන භණ්ඩකය – පලඳනා බඳු; **ඇප් දැව අරනම්හුද** = අපි ලී දඬු එළවන්නෙමුවෝද; **තෙප් කුම් කරවයුහු** = තෙපි කුමක් කරවදැයි කිහු; **මසිඳු විසින්** = මා විසින් ද; **කට** = කිරීමට; **සුතුවක්** = සුදුස්සක්; **තිප්** = තෙපි; **දැව සමහාර** = ලී උපකරණ; **කරණප්‍රකාර** = කරන ආකාරය; **කියනුය යි සේසි** = කියන්නේය යනු භාව සි; **ඇතිරැම් පුව රුවන්** = අතුරන ලද ළැහැලි; **ලිපැ** = ලිම්පනය කොට; **මිනුරු වීය යූ සේ යි** = ම්ලානිත්වය – කාන්තිභ්‍රංශයට පත්වීය යනු භාව සි. ('මුනුරු' යනු 'ම්ලානි' යන සංස්කෘත ශබ්ද ප්‍රකෘත්‍යාශ්‍රයෙන් බිඳෑ ගැනුණෙහෙයි ඇපි සලකමු.) **ඔජ් දුස්වන රොගවක්** = ඡ්වය දූෂණය කරන රොගයෙක්; **පවුරු** = පාවාර හෙවත් උතුරුසළුය; **කොජ්** = කොජව හෙවත් කොඳු පලසය යන; **පරසපුව නොසහන** = පරසම්පත්තිය නොඉවසන;

429. 'නිත්තෝ' යනු 'නික්කන්තෝ'යි ගුඩ කරනු. නිෂ්ක්‍රාන්ත වූහ යන අර්ථ සි **සිහිය හැකි** = සහනය කරනුවට සමර්ථවූ; **සැහැ වියෝ** = සවභාවය ඇත්තාවූ; **මල් කෙළි ඇසි** = පුෂ්ප ක්‍රීඩාදි වූ;

174. රොහිණියා වත්තු.

ඇගි දෙවොලෙහි = අග්‍ර දෙවාලයෙහි; **නැතියුම්** = නැත්තියකිම්වූවා; **හම්මනුවට** = සංග්‍රාමහනය කරනුවට–සඞ්කාරණයට; **නොයහනුයේසි** = නොහැකිවනුයේ; 430. "නිරයට යනු ඒයුම්" යනු "නිරයට යනුයුම්" සි ගත මැනැවි. **නිරයට** = නරකයට; **යනුයුම්**, යන එකියෙනිම්; **යළු දුස්න තැනට** = නැමැති පරිදි තැනකට;

175. අඤ්ඤතර භික්ඛුනෝ වත්තු.

431. "ගොසෙනි" යන පාඨයට වඩා අඩොලිපිගත 'ඝග සෙණි' යන පාඨය මැනැවි. **ගෙසෙණි** = සොඹණාවක් යන අර්ථ සි. ලොකප්‍රකාශය පිණිස උස් හඬින් කෙරෙන සොසය 'ගෙසෙණි' නමු. **වලතෙර** = වාට තීරයෙහි; **වැලතැය යූ සේසි**= සමීපයෙහිය යනු භාව සි; **හඛන** = සාම්ප්‍රතවූ – පමණවූ; **දෙපය ළක් මතැසි** = දෙපැළක් පමණය යනු;

(දේ) දස ළහසුවෙක් පැළෙකි. සතර පැළෙක් අමුණෙකි. මෙසේ හෙයින් අමුණෙක සතරෙන් කොටස පැළ නම් වේ. 'පැළ' යනු **පාද** ශබ්ද පර්‍යාය සි. 'චතුත්ථංසෝ පදෙ පාදෙ' යනු **නිඝණ්ඩු** සි. එහෙත් මෙහි මූලපදය '**අට්ඨ ඛරිස මත්තං**' යනු සි. සතරමුණෙක වපසරිය කිරියෙකැයි යෙත්. එසේ හොත් අටකිරිය තිස්දැමුණෙක් වෙසි. මෙසේ හෙයින්; 432. '**දෙපයළක්**' යන පාඨ ශොධනය නො ගැළපෙසි. '**දෙ යාළක්මත්**'සි ගත මැනව. ගැළක් පුරාලිය හැකි වී ආදිය යාළ නම්. "වාහොතු සකටෝ වෙකෝ'යනුද 'වාහෝ භාර චතුෂටයම්' යනු ද නිඝණ්ඩු සි.

කැඟිවි යවින් = කෙවිටි දඹුයෙන්; **අදරති** = අඳුරු වෙති; **සහට තැන්** = කසිතට්ඨානය – සාපු තැන;

ඊස්වි = රුචි කැරවිය; **ගණක ඇමතියෝ** = විනිශ්චයකාර අමාත්‍යයෝ; 433. 'අසත් මනතං' යනු '**අසඤ්ඤ මනතං**'සි ශුඛවිය යුතු. **පයැ පිරි සැරි කොව්** = පාද පරිවාරිකා කොට; **මෙහෙසින්**= හස්තපාදාදි පරිවරණයෙන්; **වඳු** = උපස්ථාන කරන්න; **මුළු තැනැ** = බත් පිසන තන්හි; **වැජැරන්නී** = සංවිධාන කරන්නී; **අද වියැ** = තෙත් විය; **හළිඹයන්** = අළුවෙන්; **වැතිරෙන ලදු යැ**= අවතීර්ණවිය;

434. 'වැතිරෙන' යනු '**වැකිරෙන**'සි වත් හොත් මැනැවි. **අහුරු ජලි** = අතුරෙන් හා දැලියෙන්; **විසඛ** = විස්සමභය–විශ්වාසය; **ගෙහඞ්ගවෝය යන** = ගෙහාමඛකාවෝය යන – ගෙහි භාම්නේය යන; **ඉතා හඤසි** = ඉතා පටුසි; 435. 'නො භික්කියා' යනු '**නො භික්ඛිය**' සි වනු මැනැවි අශික්ෂිත තැනැත්තිය යන අර්ථ සි. 436. 'ඇසි පිට සිවි' යනු '**ඇඹ පිට සිවි**' සි වනු මැනවි. ඇඹගේ පිටපස සිවියාවූ යන අර්ථ සි. **පැළෙනුයැ** = පැළෙන්නේය; **විසි රෙනු යැ** විකිරණය වන්නේය;

437. 'නිමහුනුජු' යනු **නිමන්හුජු**'සි ගන්නේ. නිමාන යන්ද–සූපයට නිසිදැ ද යන අර්ථ සි. **පහළිමි** = පතුරුවා හැරියෙමි;

අක්කෝස වනින් = ආක්‍රොශ වසනුවෙන්; **භවතුවෝ** = සාප කරන්නෝය; **තෙජස්** = තර්ජනය කොට; **නිකොද වූවහු විසින්**= ක්‍රොධ නැතියහු විසින්; **නො සොඳුරු** = යහපත් නො වන්නේය; **තුමා ඇති** = තමන් සන්තකවූවක්; **පියන** = පරිත්‍යාග කිරීමෙහි; (සන්තක > සැති > හැති > ඇති යනු වේ.)

176. උත්තරාය වත්තු.

සැඩ = වණ්ඩය; **පුරිසි** = පුරුසය; **කොරොස්**= කර්කශය; **නීහිඛරා** = නියඛරා; **දමුනු** = උගුරැස්ස; **මුලුපලා** = රාබු; (**177. මහා මොග්ගල්ලානස්ථෙර වත්තු.**) **හොපු සඳහි** = ගොප්ඵක සන්ධියෙහි; (එමැ කියන් 'බොළඳ්හි'යි.

(දෙ) මෙහි 'බළ' ශබ්ද යුගලාර්ථ සි. පාදග්‍රන්ථියෙහි දෙ පස අසම්භවයෙක් නිබෙයි. බළ + අට = බොළට යනු වේ. බළවු-බළ නහර යනාදි තන්හිදු 'බළ' ශබ්ද මේ අර්ථයෙහි ම වේ.

අමතනාවට = නිමන්ත්‍රණය කිරීම පිණිස; 438. 'හූ මිතු බුදුන්' යනු 'හූ ඔතු බුදුන්' සි ගත මැනැවි. සූපයන් බහන ලද භාජනයන් යන අර්ථ සි. **සිළිසිඹේ** = සුළු පිශ තොමේ; **මැහැසිඹේ**= මහපියතෙමේ; 439. 'මැහැලි' යනු '**මැහැවි**' සි ගත මැනැවි. මහා මාතා තොමෝ යන අර්ථ සි. **යෙළ දහසක් ජැසිහි** = ජාති එක්සිය පනසෙක්හි; **සිත් එළේ ද** = සිත බැස ගනිද; **නො දිවි විදිහි** = නො දක්නා ලද පෙර ඇති; **විශ්‍රමහ** = විශ්‍රාමය; **පුරිම හෙවෙහි**= පළමු භවයෙහි; **සද රක්නාවි** = ඡන්දරක්ෂණය පිණිස; **විනා තැතින්** = උත්සාහයක් නැති වැ – ඉබේට; **නිඑඹු ඇහු** = නළින්නා දිහු; **පුබෙබ සන්නිවාස ඇසි නිසා** = පෙර එසතු වැ වසිමි ආදිය නිසා; **එක් කුලාරට මෙ** = එක් කුළු ගෙයකට ම; **ලවු** = අදෝමය; **ඇලුජ්** = අල්ප වෙයි;

440. 'ජිවි ඇසිරි මියෙයි' යනු '**ජිවි ඇරැසිමෙයි**' සි ගත මැනව. ජීවිතය හැර දමයි–ප්‍රාණත්‍යාගය කෙරෙයි යන අර්ථ සි. **පෙරෙන් මියෙයි** = ජරාව සරණ කොට ගෙන මියෙයි; **භික්මවිය යුතු නැති මහණනට** = භික්මවන්ට සුදුස්සක් නැති ක්ෂීණාශ්‍රව ශ්‍රමණයනට; **නො සිලිසෙනු වූ** = චුතවීමක් නැත්තාවූ; **සැවුරු කමයුතුතා** = සංවර කිරීමට සුදුසු හාක්;

178. සාකෙත බ්‍රාහ්මණස්ස වත්තු.

පරනාවී = වී සොටීම පිණිස; 441. 'අවුළුවය්' යනු 'අවුලුවය්' යි ගත්තේ. දල්වා යන අර්ථ යි; ('**අ උළනා**' යනු ප්‍රාකෘත වචන යි.) **දැස් මෙහෙ කරන දිකින්** = දැස මෙහෙය කරන දුකින්; 442. '**රැසිම් මේ සිසින් සිතය්**' යනු '**රැසි මෙසෙයින් සිතය්**' යි ශුඛ කරනු. රාත්‍රි කාලයෙහි මේ ආකාරයෙන් සිතා යන අර්ථ යි; **කැස=** කුඩු; **පූ** = පූජය; **සඤ්ඤින්** = සණ්ඨාන වශයෙන්; **එවැ** = ඔපනය සොට – නිස්සේස සොට;(අල්ලෙහි පූ වඩා යනු භාව යි.) **ඔන් පූමෑ** ඔපිත පූජය – ප්‍රක්ෂිප්ත පූජය; **රැළැයි එදි**= රැක්ෂ යයි කියා හෝ; **පැනවය්** = පිහිටුවාලීම් සොට; **අතොටය් සේ යි** = ආස්තරණය සොට යනු භාව යි; **වැළඳෙන ඔජු** = පිළියෙළ කරනු ලබන ඔජය; **ජාගරෙහි** = නිදි මැරීමෙහි; **ඛය්** = ඛාදනය සොට; **දමු ඔන් හය් කැසැ** = ඛාමොදනය හා කුඩු; **අජ්ජින් එව්** = ආචාරයෙන් හෝ; **අන්‍යාපදෙශයෙන්** = අතෙසාක්ෂගේ ලෙශයෙන්; **නියන් නවායෙහි** = නිසා නිපාතයෙහි; 'තැස කුඩු' යනුයෙහි '**කැස**' නමුත් 'කුඩු' නමුත් එකාර්ථ යි. **සුදු ජා** නම් සිඛව ජාතඛඥ යි.

179. පුණ්ණය වත්තු.

පිළිසලන = පටිසල්ලාන විෂයෙහි; **ගිහි ඇතියේයි** = රැව් ඇත්තේය; **නනන් අරමුණු** = නානත්තාරම්මණයෙන්; **සින් හයය්** = සිත ඇද ගෙන; **එකන් අරමුණෙහි** = එකත්තාරම්මණ යෙහි; **නිබ්බි** = පිහිටුවාලීම; **වළඳුමෙ** = චාරිත්‍රයෙක් – ආචිණ්ණ යෙක්ම ය; **කෙළෙසි නො වෙයි** = කරන ලද්දේ නො වේ; **බිණ්ණ නො ජන්න** = කථා කරනුවට නො දන්නාවූ; **නො ඛඩයම අජ්ඣිහි** = අඛණ්ඩ සම්‍යක් ආජීවයෙහි; **හැම ධම්මනට** = සියලු කුශල ධර්මයන්ගේ; **ඔජවූ** = ඕජස්වූ – බලය වූ; **පැනයෙන්** = විදර්ශීනාඥනයෙන්; **සැටුම් මැදුම් පොහොන** = සටහන මර්ජනය නට යොග්‍ය වූ; **ජඞ්ඝරන්හි** = ජම්බුනද නම් ආභරණයෙහි උපන් සුවණ්ණයෙහි; **නිහක් බදුවූ** = පස් හුණක් වැනිවූ; (**180. අතුලසස වත්තු.**) **අතළ ගල්ලෙක්හි** = ශිලා ප්‍රස්තාරයෙක්හි ('ගල් අතළ'යි කිවමනා තන්හි පද පෙරළියෙන් 'අතළගල' නම් විය. '**ගල්ල**'යනු ශිලා වාචක අති පුරාතන පාඨ යි. 'මිසාරගල්ල' යනාදියෙහි මෙන්. '**අතළ**' යනු '**අඤ්ඵ**' ශබ්ද පර්‍යාය වේ.) **විසිමුනිදෙර** = වර්ත්මනෝ වාරයන්; **දුසිරි ධම්මන් වැදුම්** = දුශ්චරිත ධර්මයන්ව ප්‍රවෙශවීම;

181. ජබ්බග්ගියානං වත්තු.

සතළොස්වන කොඩවගැ අටුවා සන්‍ය නිමි.

ගෙදී මරා දිවි වටනුවක්හු = ගොරුපයන් මාරණය කොට ජීවිත වතීනය කරන්නාගේ; **තුල් මසුන්** = සූළු මාංසයන්; **තුමහව පක් ඉලා හය්** = තමන් පිණිස පිසින ලද පලා සමහ; **කම් සුරුඹු** = කම් සදෘක්ෂවූ – කමියට සරිලන; **විමා** = විපාකය, **ලේ ධරින්** = ලොහිත ධාරායෙන්; **ලඝඛිත වෑ** = යුක්ත වෑ; **තුලාර කම්** = තුලාධර කම්ය – රන්කරු කම්; **දූ පුතුන් විසින්** = දූ පුතුන් කරණ කොට ගෙන; **විසල් වූ** = මහාඍධියට පැමිණ; **හවවය්** = සණ්ඨයපනය කොට–පිහිටුවා; **පිරිසැසුණු** = පරිපූර්ණවූ–මුහුකුරා ගිය; 443. 'විලිකුන් පන් සුකුරුයේසි' යනු '**විලිකෙහි පන් සුරුකුයේසි**' යි ගත මැනව. **විලිඇන්** = විනිලිත්තවූ; **පන් සුරුකුයේසි** = නොළයක් වැනි වූයේය; **කුසලෙ සඞ්ඛ්‍යාතඵ්** = කුසල යයි කියන ලද; **මඟ නිම** = මාගෝපකරණය; **ගමනි හට**= ගම්කයකු හට; ('පිහිට දිවසිනැසි කියන ලද' යනාදි පාඨයෙහි '**පිහිට**' යනු අධික පාඨ යි.) **දිවසිනැසි** = දිවසින යයි; **පිහිටයේ** = ප්‍රතිඥාවට; **දුගී හය්** = දුගීතියෙහි හා; **හිය** = පතිතවනුලට; **සහස සහල** = පහසළ; **රාගාදි අඞ්ගණ** = රාගාදි කෙලෙස්; **සුඛවස් බුමිවි** = ශුඛාවාස භූමියට; **මෙ ගඟැඳුම්** = මේ ගාථායෙහි ද; (**182. ගොඝාතඝඝස්ස වත්තු.**) **නො නිලනු** = තණ නැති තැනක්; **වදුල්** = වඳුලිකාවක්; ('වඳලිකං අහොසි' යි මෙහි නපුංසක ලිඟු පෙනෙයි. 'සත්ථාහ වඳුලිකා'යි මහවග පාළි ආදියෙහි සත්‍රීලිඟු පෙනෙයි. වඳුලිකා නම් මෙඝය යි. **සහස කරනු** = ඇද දමන්නේය;

183. අඤ්ඤර බ්‍රාහ්මණස්ස වත්තු.

පෙදස් = පීඩනය කොට – පුළුන් කොට (මූලපාඨයෙහි **පිඤ්ඡෙඡ්ඡා**' යි පැනෙයි. '**පිඤ්ඡෙඡ්ඡා**' යි වුව මැනව;) **පොළය්** = පොඩි කොට; **විජනය්** = විදහා–පුසාරණය කොට; **රැකුඨ** = පටන් ගත්තේය; **සිවුරු වසැ** = චීවර වංශයෙහි; (සිවුරු විදහාලීම පිණිස යොදු ගත් හුණ යටය චීවරවංස නම්.) **වැවෙන්නී**= පෙරැළෙන්නී; (**184. නිස්සඤ්ඤෙරස්ස වත්තු.**) **විසිතුරු** චූළ්ලනුපන් = චිත්‍ර චීජනී පත්‍රය; **පුන පුන සලනුයේසි** = නැවත නැවත සලන්නේ; **විඤ්ඤරු සහමයුනු** = විඥාපන කරන්නට නිසි; **එක් පජ්ජඝඨ්ඨ්** = එක පදයක් වත්; **පද මිසින් පිරිසිඳැ** = පද වශයෙන් පරිච්ඡින්න කොට–වෙන් වෙන් කොට; **පෙළකිම්** = පාළිය කිම යි; **එසා සරනුයේ** = ඒ ඉතිහාස කරන්නේ; **සමඩුරු** = සමාන පදවිය; **වස් වළඟි** = වචීවාවාට යෙහි–අසුචි වළෙඟි; **ඇතිගෙසිම්**= ඇත්තෙමි වෙමි; **නො සඝස්ඝි**– අපවිත්‍ර වූයෙහි ය; **අහිගොඝ නො කරනුමහට** = නැවත නැවත

පුරුදු නො කරන්නාහට; 'ජුණු ගෙය ඇයි = ජීර්ණ ගෘහාදිය; පාකතික කරන ඇයින් = ප්‍රකෘතිමත් කිරීම් ආදියෙන්; මල තැන් = මලසථාන්යෙහි; (185. ලාඵදායි තෙරයස වත්තු.) සම ජැයි = සමාන ජාති ඇත්තාවූ; ඉක්ම සරනු වී = සැමියා ඉක්ම ගැසිරෙන්නියක් වූවාය; හමුබවු = සම්මුඛ භාවය; පියයි = හැර; හොස ඇයි හයි = නදී ආදිය හා; සුදුසුවෝ = සදෘශ වූවෝය; රහ ගේජු = පානාගාරය ද; බොහෝ ජන මුළු වන = බහු ජනයා; සමූදිත වන;

444. 'පැන් වළිපු' යනු 'පැන්හළිපු' යි ගත මැනැවි. පානීය සාලිකාව ද යන අර්ථ සි. 445. 'අතිහරිනිං'යනු 'අතිචාරිණිං'යි ගත මැනැවි. කුල නසනුවට = කුලය නසාලීම පිණිස; විති යූ සේයි= වූවා වෙති යනු භාව සි; නො හටනුයෙකි= හට නො ගන්නා කල්හි; උපජන විසින් = ඉපදීම් වශයෙන්; අඬවත්තුක නම් = අට ඉඩමක් ඇත්තාවූ;

186. අසඤ්ඤතර කුලපුත්තස්ස වත්තු.

පියඹු වූයේයි = 'පගබ්භ' වූයේය; අයුකන පඤ්ඤපණ යෙකි = අයුතු සෙවීමෙහි; හි = ඇතුළත වැද්දගෙන; පලවන් පලවන් මෙ = සිටි තැනින් නෙරපා හැරීම කරවන කල්හි කරවන කල්හි මැ; ගැට = ගණ්ඨිය; වලු = ආවට්ටයෙහි – පාසයෙහි; ගන්වනු බදු වූයේයි = ගන්වන්නකු වැනිවූයේ; සිවුරු සරහනු බඳු වූයේයි = චිවරය යුතු ලෙස පිහිටුවා ලන්නකු වැනිවූ; දෙර යතය = චාර යන්ත්‍රිතය කොට – දෙරහැර; ගුණ නහන විසින්= ගුණ නැසීම් වශයෙන්; පැක්සැ = ප්‍රසාදනය කොට; ආකුමණය කොට = බලෙන් පැන වැදී; සරනුවා විසින් = හැසිරෙන්නහු විසින්; චෙතියඩහණාදි = සෑ මළු ආදියෙහි; සම්මජජනාදි කිස යන් = හැමදීම් ආදි කෘත්‍යයන්; තුමා කිස වන් කොටැ = තමාගේ කටයුතු වැනි කොට; අනුන් කළතා කිස = අන්‍යයන් විසින් කළ තාක් කෘත්‍යයන්; දක්වන සේ = පෙන්වන ප්‍රකාරය; ('පාතොව' යනුයෙහි පටන් 'අභිමුඛොහොති' යනු අවසන් කොටැ අනුන් කළතා කිස තුමා කිස කොට දක්වන සේ කියති"යි සබඳ;) තෙසු මහණුන් = සෙසු භික්ෂූන්; 446. 'කම්සඨන්' යනු 'කම්ඨන්' යි ගත මැනැවි. කම්ඨන් මෙනෙහි කරන විසින් = කම්සථානයන් සිත්හි කිරීම් වශයෙන්; සුලා දවස් = මද දවසක්–දවසින් සුළු කොට සක්; සවය් = යවා; බිඹ සිහියවි වැ = භික්ෂා පර්‍යේෂණාර්ථී වැ;

ඇස අඳුන් අදනා = ඇස්හි අඳුන් තැවරීම ය; (අද - ඇදීමෙහි ධාතු සි. ඇදීම නම් මුඛ්‍ය ය සි.) **ගිස තෙල් ගෙන ඇසින්** = ඉස තෙල් ගැමය යනාදීන්; **පිළිජඟු** = පරිජඟතය - පොෂණය; **මොහු මහම් පමඳු** = මොනු ගැන පමා නොවව සි; **පියඹ වැ** = ප්‍රගල්භ වැ; **කයින් කරන කා** = කායවාරඥයන් කරන තාක්; **කිරිය** = අසාරූප්‍ය ක්‍රියා විශෙෂය; **අනෙසනුන්** = අයොග්‍ය එෂණියන්; **වජස්** = වර්ජිතය කොට; ('වරය' යනුදු මැනැ ම ය.) **සෙමෙන්** = සමගෙන්; **පිරිසෙස්නේ සි** = පරියෙසනය - සෙවීම කරන්නේ සි; **රූඵ ජීවි** = රූඝ ජීවිතය; **ජීවි උවාරණ** = ජීවිතොපකරණයන්; **සිපැ** = සම්ප්‍රයතය කොට - වැළඳ ගෙන; **නො ගතුවා විසින්** = නො ගත්තාහු විසින්;

187. චුල්ලසාරිකඤ්ඤ වත්ථු.

ඵුණු = හීන නො කොට - කුඩා නො කොට **සපී යොවුහි** = ඡවි ප්‍රයොගයන් අතුරෙහි; **වැඩ නැහැතු වූ** = වෘඩි නාශනය කරන්නා වූ; **සඟවන ලදු** = සඞ්ගොපනය කරන ලද; **මානම්** බවවහි = පොෂණය කරන ලද මාගමුන් විෂයෙහි; **අවහි කොට** = හිමි කොට; **තබය්** = සථාපනය කොට - ඇප කොට; (මෙහි මුද්‍රිත අඨකථා පාළියෙහි එන 'අඨපෙඤා' යනු හළ මැන්වි. 'අවාපෙඤා' සී ගත මැනැවි.)

188. පඤ්ඤත උපාසකානං වත්ථු.

447. 'පැන්වල' යනු '**පැන්හල**' සී ගත මැනැවි.

448. **මඞ්කු හොති** = 'දුබෙද්' - 'දුබෙත්' - 'දුම්බෙත්' යනු මෙහි නානාපාඨ සි මෙ සියල්ල ම දූෂිතපාඨ කදම්බයෙකි. 'මඞ්කු' යනුවට 'නිසෙජස්සා බව' ය සි හැම අටුවාවන්හි ආයේ ය. එහෙයින් මෙහි ශුඛපාඨය '**දූතෙජ්**' සී වියයුතු යැ සි ඇපි සලකමු. **මුල් හස් සැමැහැ** = මූලය හා සමහ; **නැහැ කොවි** = ඝාතනය කොට;

189. නිසස දහරස්ස වත්ථු.

ධැමිහි ගැවුරු = ධම්විෂයෙහි ගෞරවය; **දරණහි** = ධරණයෙහි - හොගයෙහි; (දරණ වැල - දරණුව යන දෙ තන්හි

'දරණ' යනු සංස්කෘත 'ධරණ' ශබ්දයෙන් බිඳී ආ සෙයෙක.) **අනන්අපරිශේඛැවින්** = අනන්තා පරීන්තභාවයෙන්; **එහෙක** යි = මෙතෙකැ යි කියා; **ගණන් විසින්** = ගණන් වශයෙන්; **පිරිසිඳිය** = පිරිසිඳිනුවට; **ගැඹුල් යොන්කි** = ගැඹවිල් යොනියෙහි;

(නා) මෙහි ප්‍රකෘතිය 'ගැඹවිල්' යනු ය. එය මෑ 'ගැඹවුල් – ගැඹුල්' යි රූපාන්තරයට පැමිණ තිබේ. 'විල්' යනු 'වාල' ශබ්ද පරීෂය යෑ. 'කරවිල්– මාවිල්' යනාදිය දෙස ද බලනු.

නකත් පළු වැ = නක්ඛත්ත පාඨකයන්හු වැ; **වෙද සඝදනුවක්හු සෙයින්** = වෙදපාඨයන් එකිනෙක සමනා බලන් –නකු මෙන්; **උපන් තැන් ගෙනෑ** = උපන් බව ගැන; **අජගර ගහණ්** = පිඹුරු ගැන්ම; **බඳනා අවින් හස්** = බන්ධනය කරන අවියෙන් හා; **පිරිය** = පුරනුවට; **නො හැකි අවින්** = අශක්‍යාවියෙන්;

190. පඤ්චන්නං උපාසකානං වත්ථු.

රන් මෙඩහු = සුවණ්ණ මෙඩකයෝ – රන් එළුවෝ; **පස් වනක් හුසින්** = පවවණී සූත්‍රයෙන්; **පෙඳුහු** = කන්දුකයෝ – පන්දු; **රන් සුරැකු** = සුවණ්ණ. සරික්ඛක වූ – රත්රන් වැනි; **තලඳුව** = තුලාදුරු – තලාන් – පරාළ; **සඟුළු** = සඞ්ඛාටය – මුදුන්යටය; **දෙරඛා** = වාරබාහුය – උළුවස්ස; **ගොවනැස්** = ගොපානසී – වක්පරාළ; **පිඹන්** = ඡදනය – වහල; **කොඳුරුහල්** = කුඤ්ජර ශාලාව; **ඇතුන්** = හසනීන් විසින්; **හමිනා සිවිනා ආරෙන්** = සංයතමහනය නොට – ධාරණය කොට සිටින ආකාරයෙන්; **වැණි කබල්** = වෙණීකපාල – කොත් කබල්; **සිඵ කැරලිඉයෝ** = කබල් මතුයෙහි ශෘඞ්ගයෝ; **සතරවල්හු** = සතර වියල්හු; **ඇක්මෑ නැගෙන** = පාගා නඹින්නා වූ අටනිය = ඇඳ වියල; **තුන් පෙළෙක්හි** = තුන් පන්තියෙක්හි; **හූ රොපූ සෙන්** = නුල්මුවා රැහැනින් ද; **රන් රොපූසෙන්** = රන් මූවා රැහැනින් ද; **පටරොපූසෙන්** = පටමුවා රැහැනින් ද; **විම් විසිතුරු විම් සඳහා** = වාණවෛවිත්‍ර්‍යය පිණිස;

449. 'පියවී' යනු 'වියවී' යි ගන්නේ. වාඨනය කැරුවී.

450. 'කොට ගෙනැ යි යනු 'කොටැනෑ සි' යි ගන්නේ. **කොටනැයි** = කොඤ්චයන් යි; **බිත ලිපි** = භිත්තීන් ලිම්පනය

කෙළේය; **මනාවක් මතු** = අඩ ළඟසුවක් – දෙ නැළියක් පමණ; **කණලඤ්ඤෑ** = කළයෙක්හි; **සමහරක්** = අඩියක්; **අවසිටි බත්හි** = අවසිටිය භත්තයෙහි – ඉතිරි බත්හි; **බිජු හස් බත්** = බීජ හා භක්තය; **ජීවි උවාරණ** = ජීවිතොපකරණයක්; **නො උපයවමි සි** = නො උපදවන්නෙම්ව සි;

451. 'අඩ ළඟසුයෙක් ඔත් බජනක්' යනු 'අඩ **ළහසුයෙකැ ඔත් බජනක්**' සී ගත මැනව; **අඩ ළහසුයෙකැ** = අඩිාසකයෙක් හි; **ඔත්** = ඔපිත වූ – නික්ෂිප්ත වූ; **දහසක් බත්** = දහසක් **එව** බදනා ලදැ; **පියළි ගැටක්** = පිලොතිකා ගණ්ඨියක්; **වී පැසක්** = වී කූඩයක් – පෙට්ටියක්; **දඬු දෙණියක් පමණ** = දැරැදෙණියක් – ඔරුවක් පමණ; **සත් හි වටහු** = සත් හි විටක් – හල පඬතියක් (බුඩිසථ 'කසිවත්ත' යනු වෙන් 'හිවත > හිවට > හිවිට' සි සිඩ සි හිවිට නම් නහුලෙන් සැරිගිය මාගිය සි.) **ඉකිලි** = උකඛලිය – සැළිය; **දමු ඉළඟු** = ඛාමන සිත්තයෝ – දැගිය බත්තුළු;

452. 'සුහුනු' යනු 'පුහුනු' සී ගත මැනව; **ප්‍රියන** = පිධානය; **ඉකිලි හස්** = උකඛලිය සමඟ; **පුහුනු නො වන සේ ය සි සේඩි**= එසඝනය නො වන පරිද්දෙන් ය යනු කථිතප්‍රකාර සි; **සැහැවු** = සවභාව; **ගෙඩිණි** = ඝොෂණාව; **අඩිකාළහඬ පමණ සාල්** = අඩ ළහසුවක් පමණ සාල්; **රන් විසයහි** = රන් විය ගසෙහි; **රන් යොතින්** = සවණ්ණයොත්‍රයෙන් – රැහැනින්; **ගඳ පසහුල් දී** = ගඤ්ඣපඤ්ඣඛුලිඝාය දනය කොට; (සුවඳ කලලින් අත තෙම් තෙමා ගවබඳ ආදියෙහි අත්ල පෙනෙන සේ පිළිවෙළින් ඔබා ලීම 'ගඳ පසහුල් දීම' නම් වේ) **රන් ඝසු ගන්වය්** = සවණ්ණ ඝොෂයන් – රන් කොපු බහා පලඳවා; **ඝම් නො සෙ රෙහි යනුවහ** = ඝම් නො කෙරෙයි යන වාදයා ගේ; **බුහු සෙසින්** = බොල් මෙන් – දහවියා මෙන්; **පොළා** = පිඹ හරි; **වරජ කිය සි** = වරජය යන අර්ථය කියා; **අපරජ්ඣන භාවසයන්** = වරදන – අපරාධ කරන බැවින්; **පිළිඝසයන** = පවිඝ්‍රාදනය – වසා ලීම;

191. මෙණ්ඩක සෙට්ඨිඝස්ස වත්ථු.

වරජ මෙය සි සේ සි = වරද ම ය යනු භාව සි;

453. '**නො ඝත යුතු සේ සී**' යනු '**නො ඝත යුතුසේ සි**' සී ගත මැනව; **අනුවාද** = අවණ්ණවාදයක් – නුහුණ කිමක්; **නො**

කටයුතුයේ සි= කටයුත්තෙක් නො වේ; **අවඤ්ඤාන සඤ්ඤායන්**= අවමන් කරන හැඟීමෙන්;

192. උජ්ඣානසඤ්ඤී ථෙරස්ස වත්ථු.

ඉදිය = කෙළින් ම; **පැද්මට ගොස්** = පශ්චිම දිසාවට ගොසින්; **නවත්න තන්හි** = නිවත්තනය – ආපසු හැරීම කරන තන්හි; **මල රජ්ජුරුවන්** = මල්ල රජදරුවන් ගේ; **සල් රිකින් නම් දිවූ** = සාලවෘක්ෂයෙන් නාමය ප්‍රකාශ කරන ලද; **පිරිනිවන් මස්හි** = පරිනිබ්බාන මඤ්චයෙහි; **හැඳහි** = සන්ධියෙහි;

454. 'කෙනෙසි බැයා' යනු 'කෙණෙහි බැයා'සී ගත මැනව; කණිෂ්ඨ භ්‍රාතෘහු යන අර්ථයි. **පළමු මහ් ඇහැ** = ප්‍රථම බොධි කාලයා ගේ අවසානයෙහි; **දෙ දෙසකය** = විසි හවුරුද්දය; **තුන් මන දසය ඇ** = තුන් වන දසවස යි; **හැඳින් පාතැ** = ඇඳ යට; **වන් හය සඬහන් විසින්** = වණී හා සංස්ථාන වශයෙන්;

193. සුභද්ද පරිබ්බාජකස්ස වත්ථු.

අටලොස් වන මලවගෑ අටුවා සන්‍ය නිමි.

උතුරු දිග දෙර ගැමියෙහි = උතුරු දිග දෙරට සමීප ගම්හි; **යන මග හමුයෙහි** = යන මාගීයා ගේ ඉදිරියෙහි; **වූවයි සේ සී** = වූ විනිශ්චය ශාලාවට යනු භාව යි; **සඳු දෙස් මොහ බිය විසි වැ** = ජඳු දෙස මොහ භය යන සතර අගති යට වශප්‍රාප්ත වැ; **සහස් කිරියයෙන්** = සාහසිකක්‍රියායෙන් – මුසාවාදයෙන්; 455. අනුවිජ්ඣිත්වා' යනු 'අනුවිජ්ජිත්වා' සී ශුඛ කරනු. **ඉලියැ** = සොයා – විනිශ්චය කොට;

194. විනිච්ඡය මහාමත්තානං වත්ථු.

බතඟ් = භක්තාග්‍රය – දන් වළඳන තැන; **කසළු** = කවචරය; **නිරුවදුරු බවු** = නිරුපද්‍රැත භාවය, **වෙර චෙතනා වන්** = අකුශල චෙතනාවන්; (**195 ඡබ්බණ්ණියානං වත්ථු.**) **උදන් ගෙයක්** = උදානගාථාවෙක්; **තහත් සමවජන විසින්** = සතත

සමාපජ්ජන වශයෙන්; **නො පමජ්ජනුව හට්** = ප්‍රමාද නො වන්නා-හට; **ඵලසමවැත්** = ඵලසමාපත්තීන් ගේ **පූහා** = පූජා භාග යෙහි; **විවසුන් අරමුණෙහි** = විපස්සනා සඞ්ඛ්‍යාත ආරම්මණ යෙහි; **අධිපැන සිඛයෙන්** = අධිපඤ්ඤාසික්ඛායෙන්; **හික්තවු හට** = සික්ඛිතයාහට; **තාදි ගුණෙන්** = අනාමය්‍ය ගුණයෙන්; **සමනා වුව හට්** = සමන්නාගත වූවහුට; **රාගාදි උපසමයෙන්** = රාගාදීන් ගේ උපසමනයෙන් – සන්නිදූවාලීමෙන්; **උපසන්** **හට්** = උපසන්නයා හට – සන්නිදුනවු හට; **වෙපුල් පත්** = වෙපුල්‍යයට පැමිණි; **සි ඇතියවු හට්** = සත්‍යන්විතයා හට; **වන ළැවු** වනදුය – වනසමූහය; **එක් නිනනාද ඇති සේසි** = එක පැහැර නිකුත් නාද ඇත්තේ වෙයි; **පෙළ** = පාළිය; **එසිදිවි** = ඔසාරණය කෙළේ ය – කියේ ය; **එසිදිවූ පෙළ** = ඔසාරිත පාළියෙහි; **හදුරන ඇසි කිරිමෙන්** = වාචනාදිය – කියැවීම් ආදිය කිරීමෙන්; **කමමඤාන නියොජන** = කම්ටහන්හි යෙදවීම; **පෙළ නිසය්** = පෙළ ඇසුරු කොට **සස් පිළිවෙයඬි අනුරූ** = සත්‍ය ප්‍රතිවේධ යට අනුරූප වූ; (196. **එකුදානතෙරසස වතු.**) **රහත්ඵලට ඵවනිස** = රහත් ඵලයට පැමිණීම පිණිස වූ හෙතු සම්පත්තිය; (197. **ලකුණ්ටක භද්දියතෙරසස වතු.**) **බැඳුන්** = ව්‍යඤ්ජන පදයන්; **නො සොඹා** = සොඛනය නො කොට; **පෙමෙණ රන්නා විසින්** මෙ = ප්‍රවෙණිය රැක ගැනීම් වශයෙන් ම; **වාකකරණ මතුයෙන්** = ලක්ඛණසම්පන්නවචනමාත්‍රයෙන්; **වාක් ලාවණ්‍ය ඇති මතුයෙන** = වචනයා ගේ මනාප භාවය ඇති පමණෙකින්; (198. **සම්බහුලානං භික්ඛුනං වත්ථු.**) **වාදහි** = වාද විෂයෙහි; **ලූයේසි** = ප්‍රක්ෂිප්ත කෙළේය. **එකෙඬෑ** = එක් කරුණෙක්හි; **නො පිහිටනුස** = නො පිහිටන්නේය සි; **සු කැන්** = කි බවයි; **ඇවිජන මතුයෙන්** = ඇවිදින – හැසිරෙන පමණෙකින්; **සිල්තෙවෙන්** = සීලයෙන් හා වුතයෙන්; **දුහත තෙවෙන්** = ධුතාඞ්ග සඞ්ඛ්‍යාත වුතයෙන්; **නො පත් වත්හි** = නො ලත් වසතුවිෂයෙහි; **ඉසයෙන්** = අභිලාසයෙන්; (199 **හත්ථ කතෙරසස වත්ථු.**) **නිඵසමාහි** = නිර්‍ධන සමයෙහි; **වසම් වූ** = විෂම වූ;

200. අසඤ්ඤතර බ්‍රාහමණසස වත්ථු.

456. 'සුන් කල්හි' යනු 'ගුන් කල්හි' සි ගත මැනව. **මුළු වැ** = සමුදිත වැ; **ගුන් කල්හි** = නිෂණ්ණ කාලයෙහි;

කටයුතු ධැම් කියා = කරනුවට නිසි ධර්මකථා යි; **ළඟබෑ හුනුවනට** = සමීපයට පැමිණ හුන්නවුනට; **තල දඬු** = තරාදි දඬුව – තරාදිය;

457. 'පස් විඛ්‍යුන් සඳණ' යනු 'පස්විකුන් සඳණ' සී ගත මැනවි. අර්හත් ඵලාවසානයෙහි පහළ වන එකුන් විසි ප්‍රත්‍යවෙක්ෂාඥානය යන අර්ථ යි. **වරාදන** = උත්තමාර්ථග්‍රහණය; **පාප පරිවජ්ජන** = පවු දුරලිමය යන; **කරුණේ** = කරුණෙන් (**201. නිස්සිඤානං වත්තු.**) **භවුන් පිළිවෙත** = භාවනා විෂයට පිළිපැදීම්; **කම්රා බ්‍යාපාදයෙන් නිකුත් බැවින්** = කාමරාග යෙන් හා ව්‍යාපාදයෙන් නික්ම ගිය හෙයින්; **අැනැගැමි සුව** = අනාගාමි මාගීඵලසම්ප්‍රයුක්ත සුඛය; **නෙක්ඛම්මසුඛ නම්** = 'නෙක්ඛම්මසුඛ' යන නම් ඇත්තේ වේ.

203. සම්බහුලානං භික්ඛූනං වත්තු.

එකුන්විසි වන ධම්මට්ඨවගෑ අට්ඨවා සත්‍ය නිමි.

බුදුන් වචිනාවි = බුඩොපසඨානය පිණිස; **හකුරු** = කැට ගල්; **සුරු මහු** = ගමන් කළ මාගීය; **ආවිජිත මහු** = ආවිඤජිත මාගීය – ඇවිදින ලද මාගීය; (නොහොත් 'විවරිත මහු' යි ගත මැනව; ගමන් කළ මාගීය යන අර්ථ යි.) **බැහැදි මහු** = බාහි රස මාගීය වේ;

458. 'පිළිවෙතට නියන මහු' යනු 'පිළිවෙසට නොනියන මහු' සී ගුඩ කරනු. **පිළිවෙසට** = සත්‍යප්‍රතිවෙධයට; **නොනියන** = නො පමුණුවන්නා වූ; **මහු** = මාගීය වේ. **අරි මගහි** = ආර්‍යමාගීයෙහි; **අරිමහ නියන** = ආර්‍යමාගීයට පමුණුවන; **විවසුන් කැම** = විදර්‍ශනා කමීය; **ජහ යන** = ජඞ්ඝායෙන් යන්නා වූ – පයින් ගමන් කරන; **මිසදිවි හෑ** = මිථ්‍යාදෘෂ්ටිකයාගේ; **මහහු එවි** = මාගීයෝ හෝ; **අවජන හට** = අවවැදූරුම් ආර්‍යජනයා හට; **පහන් කරනුයේ සි** = ප්‍රහාණය කරන්නේ ය. (මෙහි මෙසේ නිබෙ සි. අට්ඨවාගෙහි 'මිච්ඡාදිට්ඨි ආදීනං අඤ්ඤාං පහානං' යනු පැනෙසි. මිසදිවිහ ආදිකොට ඇති අර්‍යමිවඡ්‍රත්‍රන අඛ්‍යයන් ගේ ප්‍රහාණය ඉන් කියැවේ. එහෙයින් මේ අර්ථ කථනය නො යෙදෙසි.) **පරිඤානන ඇසි** = ත්‍රිවිධ පරිඤ්ඤ වශයෙන්

පිරිසිඳ දැනීමාදී; **නො දහනේයි** = නො කිපෙන්නේ ය; **සබාව තෙපුල්** = සභ්‍යවචනයන්; **පනත්** = ප්‍රඥප්ති සත්‍යය යි; **ඔයි** = ඔබ් ය; **දිවු හැමෑ** = දක්නා ලද සියල්ල; **පිළිවිජිය** = ප්‍රතිවේධ කරනුවට; **සුතු අවින්** = සුදුසු අවියෙන්; **සබ්බ පිළිවෙයිඅවින්** = සත්‍යප්‍රතිවේධාවියෙන්; **සතර සතිපට්ඨානයෝ** = සතර වැදුරුම් ප්‍රඥාධාරයෝ – සතියට පිහිටවූ සතර තැන් යූ සේයි; **කිසි පසයෙකින්** = කමාදි කිසි හෙතුවෙකින්; **අගි යයි** = අග්‍රය යි; **මගඵලසපියුතුසතිහ**=මාගීඵලසම්ප්‍රයුක්තසතියා ගේ; **මරසෙන්** = මාර සේනාවන්ගේ;

459. 'වසනුවූයේයි' යනු 'බහනුවූයේයි' යි ගුඹ කරනු. බඹිතය වූයේ ය යන අර්ථ යි. 'මාර මොහනං මාරබඹිනං' යනු අටුවා යි; **නහනු වූය** = නසා ලන්නෙක් වීය යනු; **උපුරනුයේ යි** = උදුරා දමන්නේ ය; **අනුසසව ඇසින්** = ආරංචි ආදියෙන්; **ආකාර පරිවිතකක** = මේ කාරණය මතා කරුණෙකැ යි මෙසේ කාරණය ගැන තැකීම ය; **දිවිසි නිජඣානකඛනති** = අප විසින් සලකා බලා රුචි කොට ගත් ලබ්ධිය හා සමය; **භබ්බරූපතා**= දෙශකයාගේ උසස් බව සලකා මොහු ගේ බස් පිළිගත යුතුය යි ගැන්ම ය යනු; **ඒ මගහු පිළිලබනුව වස්** = ඒ මාගීයාගේ ප්‍රතිලාභය පිණිස; **ආතපප සඛ්‍යාත** = ආතපපය යි කියන **සම් පධන් වැර** = සම්‍යක් ප්‍රධාන වීර්‍යය; **ආරමමණූපනිජඣාන** = කසිණාරම්මණය බැලීම ය; **ලකඛණූපනිජඣාන** = අනිත්‍යාදි **ලක්ෂණ** විසින් බැලීමය යන; **දෙඛනින්** = ධ්‍යානවයෙන්; (අට සමවත් ආරම්මණෝපනිඛ්‍යාන නම්. විදර්ශනා මාගීඵලයෝ **ලක්ෂණෝපනිඛ්‍යාන** නම් වෙත්.) **පවිපනනයෝ**= පිළිපන් ඇත්තෝ;

204. පඤ්චසතානං භික්ඛූනං වත්ථු.

සම් ඔයම් කරනුවෝ යි = සම්මා වායාමය කරන්නෝ ය; **වෙසෙසය්** = උත්කර්ෂවත් කොට 460. 'වව්වය්' යනු 'වඩවය්' කියා ගත මැනව. වඩවා – වර්‍ධනය කරවා – දියුණු කරවා යන අර්ථ යි. **භැවුහු** = භාවනා කළහ. (**205. පඤ්චසතානං වත්ථු.**) **උදවියෙන්** = උදයව්‍යය දෙකින්; **පෙළන අවින්** = පීඩනාවියෙන්; **මහම් ජිරන්වයි** = නො දිරන්වා; **තමා විසිඟැ නො ඵැනෙන අවින්** = සවකීය වශයෙහි නො පවත්නා අර්ථයෙන්; (**206. පඤ්චසතානං යෙව වත්ථු.**) **පුරිය්** පුදු; 461. 'දවස් මේ' යනු 'දවස්හි මේ' යි

ගත මැනව. **එබුණි සම සකප් ඇතියේ සි** = ඛම්භිත වැ ගිය – එබී ගිය සමමා සඞ්කපප ඇත්තේ සි;

207. තිස්සත්ථේර වත්ථු.

පණ්ණෝ වැහෙක් = පණ්ණෝ වැහිරෙත්;

462. 'ඇතියවුහු ල' යනු **'ඇතියහු ලවු'** සි වුව මැනව; **ගම් අසන් අවසෙක්හි** = ගාමාසන්න ආවාසයෙක්හි; 463. **"කොතූහලෙ උපපනෙන** = කුහුල් උපනුයේ සි; **ජානාසි**= උපනුයෙහි යුසේසි" යන ව්‍යාකූල පාඨ පොත් හි තිබේ. **කොතූහලෙ උපපනෙන'** යනු භාව සපනමී ප්‍රයොග සි. එයට **උපනුයේ**' සී ප්‍රථමාර්ථ ව්‍යාඛ්‍යානය කෙසේ ගැළපේ ද. **'ජානාසි** යනුවෙක් අට්ඨවාහි නාසේය; **'උපනුයෙහි යුසේ සි'** යනු කෙසේ නම් එහි ව්‍යාඛ්‍යාන විය යුතු ද; **"ජානාසි = උපනුයෙහි යුසේ සි"** යනු බැහැර කළ මැනැවි. **"කොතූහලෙ උපපනෙන = කුහුල් උපනුයෙහි"** යන පාඨ ගත මැනවි. **අහා හොයෙමී** = අපො හොසත් වෙමි;

(නි) මෙහි **'සහ** – ඉවසීමේහි' යන ධාතු සි. 'සෙහෙසි – සෙහෙත්; සෙහෙහි – ඔසෙහෙහු; සෙහෙමී – සෙහෙමු' සී එහි ක්‍රියා මාලා විය යුතුය. "ඝ" කාරයට "ඛ" කාර වීමෙන් 'යෙහෙන' යනාදි කෘදන්තයන් ගේ ද සිඩිය වී තිබේ. 'හොයෙමී' යනුයෙහි **ස** කාර යට **හ** කාර ද **හ** කාරයට **ය** කාර ද වී තීබේ. එසේ වුවත් **'හෙ යෙමී'** යන පාඨ විය යුතුය. 'හොයෙමී' යන පාඨ අනුචිතයැ සි හැඟේ.

දුකිත්තව = දුසසිකඛිතය; **මහමී ඉලියව්** = නො සොයව්; **හැදහියෙ හැකි සැහැවු** = ඇදහීමට සුදුසු සභාවය; **හදහනුව හව්** =ඇදහීම පිණිස; **නහා සරුඵපක්** = අසාරුප්පයෙක් – තුසු දුස්සෙක්; **දුසිරියෙකැසි සේ සි** = දුශ්චරිතයෙක යනු භාව සි; **උපඝක් සැහැව ඇතියහු විසින්** = සන්හිදී ගිය සභාවය ඇත්තහු විසින්; **විසි දුසිරින්** = වවී දුචරිතයෙන්; **ඉලියනුවන් විසින්** = හොයන්නවුන් විසින්;

208. සූකරපෙත වත්ථු.

464 'පිළිබුදු' යනු'**පිළිවුදු**'සී වුව මැනව. **පිළිවුදු**= පටිවිඛ වූ; **යමක් නැති බැවින්** = ධ්‍යාන මාගී ඵල යන උතුරු මිනිස් ගුණ

කිසිවක් නැති බැවින්; **යුතු කොටැ** = සප්පීත කොට; **බුහුසු බවු නිසැ** = බහුශ්‍රුතභාවය නිසා; **ගුළුමන් ඇතිසේ සි** = ගෙවී ගිය මාන ඇත්තේ ය; **හන්පෙරෙවිවනින් මෙ** = හැදි පෙරෙවි සටහනින් මැ; **අරමුණු** = ආරම්මණයනට; **ශ්‍රා ඉසිදිය දී** = ඔසරණයට – රැස්වනුවට නො දී; **මුනිදෙර** = මනෝ චාර යෙහි; **හවුන්කම් රූකුරවි** = භාවනාකර්මය ආරම්භ කරවි; **වැටුපු ජල්වීමක් බදු** = පහන් දැල්වීමක් වැනි; **නුවණමක්** = ඤාණ මන්‍ථය – නුවණ නමැති මත් දඬුව; **පතුළ පැන ඇතිසේ දු** = ව්‍යාප්ත ප්‍රඥ ඇත්තේ ද; **පතුළ රහත් පෙළෙහි** = ව්‍යාප්ත අර්හත් ඵලයෙහි; **බිලි උපනිසයෙන්** = බලවත් උපනිසයෙන් – හෙතුසම්පත්තියෙන්; **උවනිස ලද පැනයට** = උපනිසයෙන් ලත් ප්‍රඥවට; **කසිණුග්ඝාටිම** = කසිණාරම්මණය උගුළු හැර ලත්;

209. පොසිලතේරසස වත්තු.

හැජැරිය = සඤ්චරණය කරනුවට; **නො හෙනුවෝ** = නො හැකි වන්නාහු; **සිකිය යුතු** = සහනය කරනුවට සුදුසු ය. (මේ කිතම් පදයෙහ අර්‍ථ දැසි නො හැඟේ.) **උවාර ඇති සි** = උපකාර ඇත්තී වූවාය; **ඉස්නවුහු** = ඉසින්නහු; **ගහන අවින්** = ලැහැබය යන අර්‍ථයෙන්; **වල් මෙ වන බැවින්** = වනය මැ වන හෙයින්; **අපරාපර උපනුවෝ** = වෙන වෙන කාලයන්හි උපන් නෝ; **භව භයනා** = භව වුත්හමාන – භවයට ඇදලන; **පිළිසඳ විවා දෙන** = පටිසන්ධි විපාක දුනය කරන;

210. සම්බහුලතේරානං වත්තු.

තුලාර පිතෙක් = තුලාධර පුත්‍රයෙක්; **වෙසෙස් රූ ඇතිසේ** = විශිෂ්ටරූප ඇත්තේ ය; **අසුබ්‍රහ්මඤ්ඤි** = අශුභ කර්මස්ථානයෙහි; **ප්‍රයොවු කරනුසේ සි** = ප්‍රයොග – යෙදීම කරන්නේ; **උග්ගා නිමිත්** = උග්ගහ නිමිත්ත; 465. 'පිළිගා' යනු 'පිළිබා' සි ගත මැනව; පටිභාග නිමිත්ත යන අර්‍ථ සි. **වැර විහිදුම්** = උත්සාහය දුරලීම; **මෙසි** = මෙතෙම; **බුදු වෙනෙයෙක්** = බුද්ධ වෙනෙය්‍යයෙක් – බුදුන් විසින් හික්මවිය යුත්තෙක්; **වැන්නසි** = වැන්නේ ය සි; **බුදු වෙනොසිහු** = බුද්ධවෙනෙය්‍යයෝ; **බුදුනට මැ වෙනති** = බුදුනට මැ හික්මෙති; **සවු වෙනෙසිහු** = සාවක වෙනෙය්‍යයෝ; **සතුන්** = සත්ත්වයන් ගේ **ආසය** = නීන ප්‍රණීතා

දි අදහස් ද; **අනුසය** = රාගානුසයාදි අනුසය ද යන දෙක; **පාරමිතා සම්මසන** = පෙරුම් සිම්දීම (සිහිකොට බැලීම) ය; **අභිසම්බෝධි** = චතුස්සත්‍ය ධර්මයන් නිරවශෙෂ කොට අවබොධ කිරීම ය - බුදුවීම ය; **ධම්මවක්කපවත්තන** = දම්සක් පැවැත් වීම ය; **පරිනිබ්බානයෙනි**= පිරිනිවන් පෑම ය යන මෙහි; **පොළෝ ගුගුරන** = පෘථිවිගර්ජනය; **ධම්මතා බැවින්** = සවාභාවික හෙයින්; **පඨම නිග්ඝොසය හස්** = පළමුවන නාදය හා; **දෙව් බඹුන් සාධුකාරධ්වනීන්** = දිව්‍යබ්‍රහ්මයන් ගේ සාධුකාර ශබ්දයෙන්; **දහස් ලොවු ගුගුරුවස්** = සහස්‍රීලොකධාතුව ගර්ජනය කැරවා; **පුරිවටන ලදු වැ** = පරිවර්තනය කරන ලදු වැ; **පිරිමදන ලදු ඇසි** = පරිමර්ජනය - ඔප දැමීම් කරන ලදුවැ ය යි; **රිය සක සා මතු** = රථ චක්‍රයක් ප්‍රමාණ ඇති; ('සා' යනු ද 'මතු' යනු ද පදීය යි.)

466. 'පුළිනිමිත්හි' යනු '**පුළිබා නිමිත්හි**' සි ගත මැනැවි. ප්‍රතිභාග නිමිත්තෙහි ය යන අර්ථ යි. **උවසර කින්** = උපචාරඣාන ය; **තුමා විසියෑ** = තමා ගේ වසී භාවයෙහි - ආධිපත්‍යයෙහි - ඉසුරු බැව්හි; **වැටෙන බව්** = පවත්නා බව; **අනුලොම් පුළි ලොම් ඇසි කෙමෙන්** = අනුලෙ‍ාම පටිලොමාදි ක්‍රමයෙන්; **සමවජන විසින්** = සමාපජ්ජන වසයෙන්; **කින් කෙළි** = ධ්‍යාන ක්‍රීඩනය; **අනුවජ්ජානුදු** = අනුපාදින්නකවූ ද - උපාදානය විසින් නො ගන්නා ලද්දාවූ ද - කර්මජවූ ද; **අත් බැවු රූ පිණිස** = ආත්ම භාව සඞ්ඛ්‍යාත රූපය පිණිස; **ජෙරෙන් පහළ** = ජරායෙන් පහර දුන් කල්හි; **සුභතා නසනු බැවින්** = ශුභභාවය නාශ නය කරන හෙයින්; **අනිසැසි** = අනිච්ච යැ යි; **අනිස් ලකුණු දිවි** = අනිත්‍ය ලක්ෂණය දිටුයේ ය; **තුමහ මෙ වටහන බැවින්**= ඉඛ්බිට ම වැටහෙන හෙයින්;

467. 'දුටුමෙවයි' යනු '**දුවු මෙ වෙයි**' සි වනු මැනැවි. දක්නා ලදුයේ ම වෙයි යන අර්ථ යි. **අඳු** = විදර්ශනාලොකය; **විහිපි** = විසසඳ කළ සේක - විහිදුවා හළ සේක; **විවසුවහට**[1] **මෙ** = විදර්ශකයාහට මැ;

468. 'පැනෙන හෙයින්' යනු '**පැනෙන සෙයින්**' සි ගන්නේ. **පැනෙන සෙයින්** = පැනෙන ප්‍රකාරයෙන්; **ඔහස්** = අවභාසාලොකය; **වුහුට** = හළුයේ නම්; 469. 'අවුවෙන්

යනු 'අවු' යි ගන්නේ; **කිරෑඅවු** = සුඝ්‍යතාපය; **බැවිහිත කැනුදු** = ව්‍යවහිතසඨානයෙහි ද; **දුරැදු** = දුරසඨානයෙහිදු; 470. 'බැවහිත තැන්' යනු '**බැවහිත කැනුදු**' යි ගන්නේ;

211. සුවණ්ණකාරතේරස්ස වත්ථු.

වනුප් රෙසෙන් = කුසුම්භ රසයෙන්; **රඤ්ඤ පිළි සබඳු** = රඤ්ඤිත පටයන් සම්බන්ධ වූ; (මැනුප් රසෙන්' යනු 'හෙන්දිරික්කා සායමැ' යි යෙත්.) 471. 'දන්නි' යනු '**දන්නි**' යි වනු **මැනවි.** **සැසැඳිලි** = සංසන්දිනයක්; (මෙ තැනැ ප්‍රතිඥ ගත යුතු.) **මරණ කාරැණු** = මරණයට හෙතු; **ලැයි ගැනුම්** = ආලස්‍යග්‍රහණයක්; **නැනියා** = නැත්තා වූ; **සොඳුරු රැයි ඇනිය යි** = යහපත් රාත්‍රියක් ඇත්තෙහැයි; **විසන්** **වැ** = විශවසා වැ; **ගැලි පෙළට**= ගැල් පාළියට – ගැලවුරට; **ගල්හල්තැනට** = ශකටශාලා සථානයට – ගැල් වෙළඳුම් පොළට;

(නී) 'ගල්' යනු '**ගාඩි**' ශබ්ද පර්‍යාය යැ; 'හල්' යනු 'සල්පිල්' යනුයෙහි පැන්නෙන වාණිජ්‍ය ශාලා යි. අනි පුරාතන යෙහි පටන් වාණිජ්‍ය ශාලාව හුදු 'සල්' ශබ්දයෙන් මැ සිංහල යන් කෙරේ සඞ්කෙතග්‍රහණයට පත් වැ නිබේ.

දුමු බැමියෙහි හස් = ඉහාස්මියෙහි ද; **සම්පරාහි (සපරාහි?)** = පරලොවුහි ද; **වියසූනු අන්** = වනුවට නිසි අර්ථය යි-වැඩ යි;-

212. මහාධන වාණිජස්ස වත්ථු.

ජෙනුමන් වරා = ජීවත් වන්නවුනට වඩා **නිබඳ ඳුම්** = නිබඹ ධර්මයෙකි – එසානත්ත සවභාවයෙකි; **නො නිපජන තුරෙමෙ** = නිෂ්පාදනය නො වන අනන්තරයෙහි මැ; **හයනුයේ** = වුස්හනය කරනුයේ – අදිනුයේ; **පුනනමද** = දරුවන් නිසා උපන් මුළා ගතිය; **පසුමදයෙන්** = ගෙරි සරක් ආදි සිවුපාවුන් නිසා උපන් මුළා ගතිය යන මෙයින්; **නිදියට එළැඹි මුළු** = නිද්‍රොප ගතවූ සත්ත්වසමූහය; ('සත් මුළු' යි පාඨ වත් හොත් මැනවි.) **(213. කිසාගොතමියා වත්ථු.) පමිත ආචාර ඇති බැවින්** = ප්‍රතිෂිඛ ආචාරාන්විත හෙයින්; **අරක් එවි** = ආරක්‍ෂාවක් වේව යි;

214. පටාචාරතේරියා වත්ථු.

විසිවන මග්ගවගැ අටුවා සහිත නිමි.

සම්බවී = සුවුබු වීය – **සම්භවීය** – මනා සේ සිඹියව පැමිණියේ ය; **වෙපුල්** = වෛපුල්‍යයට – උදරබවට; **ආයුෂ්මිනිසුන් ඇත්නි** = ආකිණ්ණ මනුෂ්‍යයන් ඇත්තී වූය – ගැවසී ගිය මිනිසුන් ඇත්තී වූය; **කැණේ දුන්** = කූට දූනය කළ – කර්ණිකා යෙදූ; **අගාරහු** = ගෙවල්; **උයන් කෙළිය වස්** = උද්‍යානක්‍රීඩා පිණිස; **පුප්ඵාරාම ඵලාරාමයෝදු** = මල්වතු පොල්වතු ද; **දුසස්** = අසමඟ වූ ශස්‍ය ඇත්තී ය; **රොවෙක්** = රොගයෙක්; **නික්තවුන් මිස** = නිතඛනනයන් – නික්ම ගියවුන් හැර; **නො ජෙති යෙන්** = (ගෙයි ඉතිරි වූවන්) ජීවත් නො වෙතැයි කියත්; **රජ අනුසස්නහු** = රාජ්‍යානුශාසනය කරන්නහු; **සන්නාගාරහි** = මුළුල්ල අගනා පලස් ආදීන් අතුළ හෙයින් එනම් ලත් මන්දිරයෙහි; **ඉලියවු** = සොයව්; **පමෙණි** = ප්‍රවේණිය; **රජ අනුසස්න සිරින්** = රාජ්‍යයක් අනුශාසනය කටයුතු චාරිත්‍ර විධිය; **සැසැඳියෝ** = සංසන්දිත වූහ – එක්ව ගුප්ත භාෂණය කළහ; **යක් බුනට කල** = යක්ෂ භූතයන්ට කරන ලද; **බිලියමින්** = බලිකර්මයෙන්; **දෙවියන් යජුමෙන්** = දෙවියනට යාචනය කිරීමෙන්; **වැඩකම්** = වෘද්ධියක ක්‍රියාවන්; **සසතරහු** = ශාස්තාවරයෝ සදෙන; **හැඟියන්** = අභිමත වූවන් – කැමැති දූය; **වනු** = නිෂ්පන්නවීම සි; **නො හැඟියන්** = නො සිතන ලද කාර්‍යයන්; **ආධිපත්‍යයෙන්** = අධිපති භාවයෙන්; **වනු** = නිෂ්පන්න වීම සි; **අසන්හි** = ආසන්න වූ කල්හි; **වසලබෙකුවවි** = වසට පැමිණීම පිණිස; **පිළිනදී** = කැමැත්ත දී; **ලඹිවන උයනැ** = තරුණ තල් යටි බහුල එනම් උයනෙහි; **බිම්සර පාමොක්නෙන්** = බිම්බිසාරයන්ගේ ප්‍රාමුඛ්‍යයෙන්; **අධිගම කල සැමැමෙයි** = මාගී ඵලප්‍රාප්තිය කළ සමාගමයෙහි; **හිවිස්වය්** = හිඟිස්වා; **උවක්** = උපායයක්; **ගෙඹිණි කරා** = සොඹණාව කැරැවා **මල් ඉස්වය්** = පුෂ්ප ශිඝ්‍රවනය කැරැවා; **දණ පමණ අවධින්** = දණ පමණ පරිච්ඡේදයෙන්;

472. 'ඛජ නම් යට අගැ බඳ (වුහු); පටාකා නම් සරස බඳ වුහු' යනු 'ඛජනති මූලෙ බන්ධිත්වා ච්‍යාසඤං පටාහනති තිරියං යෂ්ටියා අප්පිතං' යනාදි පාඨ පැනෙන හෙයින් අඩෝ ලිපියෙහි එන 'බඳ වූහුව්' යන පාඨය ද පිහිව කොට ගෙන 'බැඳ වුහුව්' සී ශුඛ කැරැගත මැනවි.

යට අහැ බැඳැ = යෂ්ටියෙහි බැඳිනය නොට; **වුහුව්** = හරහා ලද්දේ සි; **සතට** = සෙසුවනට **කළ ජත්‍රයට** වඩා; **ඉතිදි සන්** = අධික ඡත්‍රයක් - උත්තරිතර ඡත්‍රයක්; **ඉතිදි** = අතිරික්ත වූ - උත්තරිතරවූ; **දෙසන්** = ඡත්‍රවයයක්; **සඟල** = **හොරු දෙකක්**; **හතුළු කොට** = සඩඹාට කොට - එකට ගළපා - **අතුළක් කොට**; **තෙමියවි නො තෙමියවියන්** = තෙමෙනු කැමැති නො **තෙමෙනු** කැමැති ජනයන්; **තෙමෙන නො තෙමෙන** = තෙමන්නා වූ ද; නො තෙමන්නා වූ ද; **සෙල්මුවා පසින්** = සෙලින් මවන **ලද** පාත්‍රයෙන්; බුඩො = මම සිවුසස් දතුයෙම්; **බොධෙය්‍යං** = වෙතෙයයන් ලවා ත් දන්වන්නෙමැ සි; **යන**= කියන; **පණ්ඩන් පමය්**= මූලප්‍රාප්තියෙහි පවත්; **වර ධන සුඛ භදියානං** = උත්තම ධනය දරුය භාසී ය යන මොවුන් දීම ද; **රජ්ජස්ස** = රජය දීම ද; **අඞ්ගානමෙව ච** = හස්තපාදාදි ශරීරාවයවයන් දීම දූ සි; **ඤණ් සැරැ** = ඤාණවරියාව; **පිළිසැඳ ගනණ්** = ප්‍රතිසන්ධි ග්‍රහණය; **ප්‍රසව** = උත්පත්තිය; **පඩන්ගි කළ යොග්** = දුෂ්කර වීර්‍යයෙහි කරන ලද යෙදීම - ප්‍රධානානුයෝගය; **පස් කැන් සෙසින්** = කාණ්ණ පාශයන් - කාණ්ණාභරණයන් මෙන්; **කසළ ගොඩ බින් පියෙස් ඇසින්** = කසළගොඩය නිත්‍යප්‍රදේශය යනාදීන්; **ශරසොණ** = ගෙසොන්; **නිඛමන ඇසින්** = නගර යෙහි කුණු දිය නික්ම යන සුරුඞ්ඛ මාර්ගාදියෙන් - පවුරු හොර් පාර ආදියෙන්; **නන් නිසරුගි** = නානාප්‍රකාරයෙහි වූ; **ගඳින් ලිපැ** = සුගන්ධයෙන් ආලිප්ත කොට; **පතිරූපෙ - අනුවස්විසෙ** = සුදුසු වූ; **පලඟුන්** = පර්‍යඞ්කයන්; **පදුමුප්පල ඇසි** = පියුම් උපුල් ආදී වූ; **පස්වනක් පියුමින්** = පඤ්චවර්ණී පද්මයෙන්; (පොත්හි මෙහි ඌනත්වයෙක් පැනේ) බ්‍රහ්මාවු දෙව්යන් = බ්‍රහ්මකායික දේවතාවන්; **ගෙහඩිංස ඇසි** = ගෙයි පිළිකනු ආදිය; **වඩාසුනු** = සුගන්ධ වූණි; **පියවි අලඞ්කර** = සවභාවයෙන් පලඳනා අලඞ්කාරයන්; **අමුතු අලඞ්කරින්** = අළුත් අලඞ්කාරයන් ගෙන්; **සඞ්ඝස්** = සත්කාරයන්; **උග්ගොසනුවෝ** = මහ හඬින් කියන්නාහු; **බුදු ගුණ** = බුද්ධගුණයට; **තොමනුවෝ** = ථොමනය - සතුති කරන්නාහු; **නො හොත්** = එසේ නො වෙතොත්; **ඉතිදි සඞ්ඝස් සඟල වුන්** = අධික සත්කාර කළානට; **දෙ ඔග වැළඟි** = උභය ගඞ්ගාවාරයෙහි; ('ආවාර' නම් ඉවුර සි.) **වැජිරව හසි = වජ්ජිරට** හා; **සැමු වැ පවත්නා** = එකතු වැ පවත්නා වූ; **සො = 'සෝ'** යනු; **නිම්මිත බුඩො** = මැවූ බුදුරජ තෙම් යන අර්ථ සි; **නසිනවි** = නාගයන් ගේ; **නැවැ නැවැ** = නැවක් පාසා; **බුදුන් මැවු සේ** =

බුදුවරයකු බැහින් මැවූ පරිදි; **නො නියමු දවස්හි** = නියමයක් නැති දිනෙක්හි; **වනු** = වන්නෙකැ; **සොම්නස්හි** = ප්‍රීතිදායක කරුණක් නිමිත්ත කොට ගෙන; **නියමූ කල්** = නියාමිත කාල යෙක්හි; **වනු** = වන්නෙකි; **සමාගමැ** = ගඩහාරොහණ සමාගමය තෙම; **ලෙවුහි පුසුදු** = ලොකප්‍රසිඩ වූ; **දැසවසූ සැණසූ නො වන බැවින්** = උත්සවයක් වත් සණයක් වත් නො වන හෙයින්; **දෙවු ලොවුහි ඇතියෙන්** = දිව්‍ය ලොකයෙහි ඇත්තා වූ (කැ යුතුයෙන්-බිදිය යුතුයෙන් යනු හා සම්බන්ධ යි) **ගඩහා සඩ්ඛාත නදිං** = ගඩහා යයි කියන ලද නදියට; **සන්හුන් දරථ ඇතියා** = සන්සිඳී ගිය වෙහෙස පීඩා ඇත්තා වූ; **ජහඅඅයෙන්** වූ = ජඩ්ඝා යෙන් – පයින් ආ හෙයින් හටගත්තා වූ; **ශ්‍රම** = කායික ඛෙදය; **සන්හුනුවාය** = සන්සිඳී ගියාවූ යනු; **ආහිසමාචාරික සිල්** = ක්ෂුද්‍රානුක්ෂුද්‍ර චාරිත්‍රශීලය; **පිණී ලබ හස්** = ප්‍රණීත ලාභයට හා; **පිරි නිවන් පති** = පරිනිර්ව්‍යාණයට පැමිණීසේක; **තුඩ** = ථූපය: **මොණැ** = මුඛයෙහි;

473. 'හොතා හොතා සුසීම' යනු 'හො හො සුසිම' යි ශුඛ කරනු. කොළ ! කොළ ! සුසීම ය යන අර්ථ යි; **අවිහස්** = අවිහානය කොට – හඬගා පියා; **කමඬඅයෙන්** = පැන් බොණ්ඩියෙන්; (කමණ්ඩියෙන් යනු ත් ප්‍රපාඨ යි.) **දිඝවර** = ජල ධාරාව; ('දියදෙර' යනු මෙහි මූල පාඨ යි.) **තදුපිය** = (තං × උපිය) එයට සුදුසු වූ; **සූපබ්‍යඤ්ජනයෙන්** = මුද්ගාදි සූපයෙන් හා මත්‍ස්‍ය මාංසාදි ව්‍යඤ්ජනයෙන්; **සජය** = සූදානම් කොට;

474. 'අනොවුන් පසයෙන්' යනු **'නොබුන් පසයෙන්'** යි විය යුතු. **නො බුන් පසයෙන්** = අභුක්තප්‍රත්‍යයයෙන් – නො කෑම හෙතු කොට ගෙන; **වන දුක්** = සම්භූත වන්නාවූ දුකඛය; **පිළිසෙස්** = පටිවේදනය කොට; (ලද්දාවූ) **සුව** = සුඛය; **පමණින් යුත් සුවෙ නම්** = මත්තාසුඛය නම් වේ – අල්පසුඛය නම් වේ; **විවිටන පාදඝ** = නිවන් පිණිට කොට ඇති;

215. ගඩහාරොහණ වත්තු.

වැජෑ තැනින් = විජාතස්ථානයෙන්; **උපද්දුතා** = "උපද්දුතා" යනු; **පීළිතා** = පෙළුන ලද්දහු යන අර්ථයි; **වෙරූ** = වෛරය; **දෑස ලූ තැනි** = වෙෂය කිබව යි; **වෙර පිළිවක්** = වෛරයට ප්‍රතිපක්ෂ වූ; **හැවිලි ශෑ** = ආක්‍රොශයට; **පිළි හැවිලිශෑ** = ප්‍රතිආක්‍රොශය; **පැහැරමට** = ප්‍රහාර දානයට; **පිළි පැහැරුම් ආ විසින්** = ප්‍රතිප්‍රහරණාදි වශයෙන්; **සසවූ වූයේ** = සංසට්ඨ – මිශ්‍ර වූයේ; (216. කුක්කුටණ්ඩ ඛාදිකාය වත්තු.) **බැඳ රට වැසි** = හද්දියරඨ වාසිවූ; **පාදුකා සජනුයෙහි** = මරවැඩි අලඞ්කාර කිරීමෙහි; **පාදුකා පිළියෝවිහි** = මරවැඩි සැරසීම යයි කියන ලද ප්‍රයොගයෙහි; **මොජ තණමුවා** = මුඤ්ජ නම් පන්වලින් කරන ලද; **බබ්බජ තණමුවා** = බබ්බජ නම් පන්වලින් කරන ලද; **පියති** = හැර දමති; **දුහඟ පස්වැවිම්** = ධූතඞ්ග පරිහරණය – රැකීම; **රා ඇති බවු** = ඇලීම් ඇති බව; **සත් සැදීම්** = ජත්‍ර සජ්ජනය; **අස්වජු සෑදීම්** = අංසවඩ්ඪ සජ්ජනය – අංසකඩ අලඞ්කාර කිරීම; **මත් නළ** = මාන නමැති බට දඹුව; **සොවි පිරිහා කරන ලද්දී** = මනාකොට පරිග්‍රහාගය – ගැනීම කරන ලද්දී; **ප්‍රයොජුන් ඇති නැති** = ප්‍රයොජනයෙක් ඇද්ද නැද්ද යි; **පරිහණන කැණ්** = පරිගණනය – පරීක්ෂණය කරන්නාවූ **කැණය**; **සෑප ඇති නැති** = වෘඞ්කරයෙක් ඇද්ද නැද්දැයි; **කණන කා කිරියෙහි** = කරන තැන් ක්‍රියාවිෂයෙහි; **ඛම්ඵන් නො විජුනා** = කම්ඵස්ථානය අත් නො හරින්නා වූ; **නිසාර** = සාරඞ්ග පක්ඛකයෙහි සිරාංශයක් නැති බව;

217. භද්දිය භික්ඛූනං වත්තු.

දිවා වෙහෙර = දිවා විහරණය; **වළඳන තන්හි** = පරිභොග කරන ස්ථානයෙහි; **සිත් හසර** = චිත්තාචාරය – චිත්ත ප්‍රවෘත්තිය; **නොයාළු බැසැ** = අව්‍යාහාර වශයෙන් ගතයුතු අර්ථ ඇති භාෂිතයෙහි; **අතුරු නො ජත් බැවින්** = භෙදය – වෙනස නො දත් හෙයින්; **කින්නුඛො සත්ථා වදති** = ශාස්තෘන් වහන්සේ කුමක් කියද්දැ යි; **සසුවඝට** = සංඝයට; **වන් විසින්** = පැමිණියන් විසින්;

475. 'පසනුවා විසින්' යනු '**සපඤනුවා විසින්**' යි ගත මැනැවි. **ඇසිනි සපඤනුවා විසින්** = ධ්‍යානාගමය සම්පාදනය කරන්නහු විසින්; **අඤකැමියා** = අඥ වැය ලියා තබන ලෙඛනයා විසින්;

අව සත මත් = මම යන මානය; **වතුළ අවින්** = විසනා භාවයෙන් පැහිරී ගිය අවියෙන්; (**218. සම්බහුලානං භික්ඛූනං වත්‍ථූ.**) **පිළිපැදිය** = පවිපජ්ජනයට – පැමිණෙනුවට; **වග හසර ඇති මග හය** = ව්‍යාඝ්‍රසඤ්චාරාන්විත මාගීය හා; **දුතිරිය අවින්** = දුස්තාජී අවියෙන් – දුසේ තරණය නවයුතු අවියෙන්; **සුදුසු බැවින්** = සදිස භාවයෙන්; **විසිකිස්** = විචිකිච්ඡා සංයොජනය; **සෝවාන් මහින් පැහෙතුදු** = සොතාපන්න මාගීයෙන් ප්‍රහීණ වන්නේ නමුදු; **සව කෙලෙස් පහන්** = සකලකෙලේශ ප්‍රහාණය; **යට යට මහින්** = සොතාපන්නාදි යට යට මාගීත්‍රය යෙන්; **පුහුන් කෙලෙසුපු** = ප්‍රහීණකෙලේශයන් ද; **වණණ හන් සදහස්** = අහීන්මාගීයාගේ ගුණ කියනු සඳහා; **එ මෙ හැම** = ඒ සියල්ල ම; **එවැ** = අර්හන්මාගීයෙහි ප්‍රක්ඛේප කොට **දැක් වියැවි වැ** = දක්වනු කැමති වැ;

219. ලකුණ්ටක භද්දියත්‍ථෙරවත්‍ථු.

දරැ ගැල්ලක්හ = දරුශාකවිකයක්හුගේ – දර කරෙත්ත කාරයක්හුගේ; **තහත් තහත්** = නිතර නිතර; (**සතත්** යනු මෙහි මූලරූප සි. **ස** කාරයට **හ** කාර හා **ත** කාර **හ** කාර පෙරළියෙන් '**තහත්**' සි සිඩ සි.) **වටඉඩළි** = පන්දු කෙළීම; **නම කරු** = නමසකාරය වේවා;

476. "**අරහතනානං** = ඔවුන් සමගි මුත්තාණුන් නම්."

පොත්හි මෙසේ නිබෙයි. මෙහි 'අරහතනානං' යනු පූර්වයෙහිත් යෙදී නිබෙන හෙයින් අධික පාඨයෙකි. 'මුත්තාණුන්' යනුයෙහි නියම පාඨ ශොධනය මෙතෙකින් කළ නො හැකිය. තවත් පිටපත් බැලිය යුතුව නිබේ. ශෙෂ ව නිබෙන වචනවල හැටියට 'ඔවුන් **සමගි** නින් **මහණු රහත් නම්**' සි ගත හැකි සේ පැනේ. ඔවුන්ගේ සමයෙහි නිර්ග්‍රන්ථජාතිය රහත් නම් වෙයි යන අර්ථ සි.

අකලින් = අළුතෙන්; **පරිවය කළ දරුවා** = පුරුද්ද ඇති කළ දරුවාගේ; (මෙහි '**අකල්**' යනු ශබ්දප්‍රකෘතිය සි; මේ '**අයල්**' සි ද ග්‍රන්ථාන්තරයෙහි යෙදී නිබේ. නූතනය – අභිනවය යන අර්ථ සි. මුඛ්‍ය ලක්ෂය අනුචිත සි. **සොහොන් සිමිවහි** = සුසානයාගේ සමීපයෙහි; **දෙර නො හැඹ** = මාරය කරා නො පැමිණියේ ය. (**හඹ** = පැමිණීමෙහි යන ධාතු සි.)

477. 'නො හිණි' යනු **'නො හැඹිණි'** යි ගත මැනව. **නො හැඹිණි** යි **සේසි** = නො පැමිණියේය යනු කී පරිදි යි; **'පකතියාපි අමනුස්සබහුලං'** යනු; **පකතියා** = සඛාවයෙන්; **අමනුස්සානං වසනඨෙන විනාපි** = අමනුෂ්‍යයන්ගේ වාසය කරන අර්ථයෙන් තුරන් ව ද යන අර්ථ යි. (සඛාවයෙන් අමනුෂ්‍යයන්ගේ වාසස්ථානයක් නො වතත් සද්ද සඤ්ඤාරය හෙතු කොට ගෙන අමනුෂ්‍යයන් බහුල කොට ඇත්තේ ය යනු භාව යි.) **පිළියැණි**= පටාණිභූත ය – ප්‍රතිපක්ෂ ය; **පරිචිත බුඛානුස්සතිතාය** = පුරුදු කළ බුඛානුස්සති ඇති වන බැවින්; **පිළිත්මැ** = ඉවත් වැ; **අස්ස** = අස්ස යනු; **අකිචවඛාරණස්ස** = නො කටයුතු කිරීම පිළිබැඳි වූ යන අර්ථ යි. **කලහල්** = කොලාහලය; ('කලඛල්' යනු ත් මනා පාඨයෙක) **ස ආරෙකින්** = ඝඩාකාරයෙකින්; **හවන ලද්දේ සි** = වඩන ලදුයේ ය; **සවුන් අත්ති** = ශ්‍රවණාන්තයෙහි; **සුතමුව ඤණ්**= ශ්‍රැතමය ඥනයාගේ; **භවුන්මුවා ඤණ්ති ඝ යූ සේ සි** = භාවනාමය ඥනයාගේ අන්තයෙහි යනු කී පරිදි වේ; **සුකියු** = සඛාකඛාත ය – මනා කොට කියන ලද්දේ ය; **නියෙන ධම්** = නෛර්‍යාණිකධර්මය; **පෙළඛම්** = පාළිධර්මය තෙම; **සුකියූ ඝ යූ සේසි** = සඛාකඛාත ය යනු කී පරිදි වේ; **පිළිඛවසි ධම්** = ප්‍රතිවෙධ ධර්මය; **පිළිවෙන් ධමට නිසි කොවි** = ප්‍රතිපත්ති ධර්මයට යොග්‍ය වන සේ; **සුපිළිපතු** = සුපටිපන්න නම් වේ;

478. "දෙනිස් කොටස් විසින් මේ පටික්කූල මනසිකාර පබඛ විසින් කීහු" යනු **"දෙනිස් කොටස් විසින් මේ පටික්කූල මනසිකාර පබඛ විසින් කීහු"** යි ශුඛකාරී ගත මැනවි. 'දෙනිස් කොටස් විසින්' යනු **'ඛත්තිංසාකාර වසෙන'** යනුයෙහි අර්ථ යි. **ඉසස්ස** එහි භාවය දැක්වීම යි.

සතරධාතූන් විසින් = සතර ධාතූන් ගේ වශයෙන්, **වව ඨාන විසින්** = වවත්ථාන – කොටස්, කොටස් කොට බැලීම් වශයෙන්; **අජ ඇති කෙස් ඇයි කොටස්හි** = අජඣත්තික (ශරීර නිශ්‍රිත) කොෂාදි කොට්ඨාසයෙහි; **නිලකසිණාදි විසින්** = නිල කසිණාදීන්ගේ වශයෙන්; **පිදියමුවා හවි** = පරිකම්මකළ පුද්ගලයා හට; **රූව වැජිරි ඛන්** = රූපාවචරධ්‍යානය; **කුලුඤු සහගිය අපුන් සිතින්** = කරුණා සහගත අප්පණා චිත්තයෙන්; **සතුන්** = සත්ත්වයන් කෙරේ; **එරැ** = සම්ඵරණය කොට – පතුරුවා; **අවසිවි නවුන්** = ශෙෂ වැ සිටි භාවනා යි.

220. දාරුසාකටික පුත්තසස්ස වත්ථු.

පච් රෑ කෙළි = සශීරාත්‍රික ක්‍රීඩනය; **නිසොස් හස්** = මහත් සොෂය හා; **එකලාමෝ** = උදකලාවූවමෝ; **පියන ලදු** = හැර දමන ලද; **දැවයක් සෙයින්** = දර කොටයක් මෙන්; **අප වරා පව් ඇතියෙක්** = අපට වඩා පව් ඇත්තෙක්; **කුමුදු වන ඇති** = ඇඹල වන ඇති; **කුමුදුනි** = ඇඹල මල්හු; **එතියසා සතනි ඉති** = මැයගේ ඇත්නුයි; **කොමුදී** = කොමුදී නම් වා; **පුණෙණා** = පිරී ගිය වූ; **මා** = 'මා' යී සේයි; **චපෙඤ** = සඳ; **එසා ඉති** = මෙහි නුයි; **පුණණමා** = එ නම් වේ; **සිස වෙඨන හස්** = හිස්හි පලඳනා වොටුනු හා; **ලමු තෙරෙක්** = අතිශයින් ලාමක යෙක්; **යථතෙක යන** = නීචයෙක යන; **අරණ අහඇසි** = ආරණ්‍යකාඛ්‍ය ආදී වූ; **ගුණෙන් යෙදුණසිපු** = ගුණයෙන් යුක්ත නමුදු; **උකටළිමෙන්** = රාගයෙන් හටගත් නො ඇල්මෙන්; **සංවෙ ජනෙමි** = භයට හා වලනයට පමුණු වන්නෙමි; **තසස** = 'තසස' යනු; **තෙ** = නට යන අවී සි; **සග් ගියවුහු** = සඩගීයට පැමිණියකු; **ජීවිඋවාරණ්** = ජීවිතොපකරණයන්; **පාමොක් සැවුරු ඇසි** = පාතිමොක්ඛ සංවරාදී වූ; **පිළිවෙසි ධමට අනුරූ** = ප්‍රතිවෙධ ධර්මයට ගැළපෙන; **පරිජනො** = පිරිවර ජනතෙම; **සඞගහස තඛබා** = සඞග්‍රහ කට යුත්තේ ය; **පරිබබය දුනෙන** = වැටුප් දීමෙනි; **සමණබ්‍රාහ්මණා** = මහණ බමුණෝ; **පරිබබය දුනෙන ච** = වැටුප් දීමෙන් ද; **සක්කාර කරණා ච** = සත්කාර කිරීමෙන් ද; **සඞගහෙතබබා** = සැඟහිය යුත්නාහ; **ජීද්දසතො විය** = සිදුරු කළයක් මෙන්; **දුප්පූරො** = පුරා ලිය නො හැක්ක; (කවර හෙයින ගත්?) **ආසිතනසස** = වත් කරන ලද දැය; **ගළන තො** = ගළායන හෙයිනි; **මහා සමුද්දෙ විය දුප්පුරො** = මහ මුහුද මෙන් පුරා ලිය නො හැක්ක; (කවර හෙයින් යත්?) **මහා කුවජ්ජතාය** = මහත් කුස් ඇතිවන බැවිනි; **අධිකරණඞි** = නඩුකීමෙහි; **යුතුපතුවෙන්** = යුක්තප්‍රාප්තයෝ වෙත් – යෙදුණෝ ද පැමිණියෝ ද වෙත්;

479. 'නො මැසුණු බැවින්' යනු **'නො සැමුනු බැවින්'** යී ගත-මැනැවි. **නො සැමුනු බැවින්** = අසමාන භාවයෙන්; **අඛන්** = දීඝී මාඝීය;

221. වජ්ජිපුත්තක භික්ඛුසස වත්ථු.

බාල වැඟහි = බාල වගීයෙහි; **උපජනෙත්** = උපදනේ නමුදු; **නිච්චුපොසථ සිල** = පන්සිල් හා අටසිල්; (**222. චිත්ත ගහපති** බත්.) **වියවැති** = ව්‍යවසථාවක් – තීන්දාවක්; **කැමැති වෙත්** = කැමැති වේද; **පිළියෙල කෙරෙයි** = සකස් කෙරෙයි – සම්පාදනය කෙරෙයි; **නියමැති කල ඔවයි** = ව්‍යවසථාවක් ඇති කළ බව යනු; **සුසුරු කුලෙහි** = සසුර කුලයෙහි – නැඳි මයිලන්ගේ ගෙහි; **පිළිහු කොටැ ගෙනැ** = ඇප කොට ගෙන; **එක් බැඳි කෙල** = එකාබඬ කෙළේ ය; **තුමා බැඳ කල සී** = තමා හා බැඳ ගත්තේය යනු; **නිවැහු** = නිවේදනය කළහ – කරුණු ගැන්වූහ; **ඇතියහ** = ඇතියෝ වෙත්; **දිල්ලෙ වැ** = ජ්වාලිත වැ – දැල්වී – ප්‍රකෘතියෙහි පිහිටා; **නො වැටෙන** = නො පවත්නා වූ; **කෙලෙස් රෙජෙන්** = කෙලෙහ රජයින්; **නො උදහන** = උඩංඝනය නො වන – උඩට නො නැහෙන; **සින් ඇතියහ** = සිතැත්තෝ වෙත්; **සන් සිතින් පවත්වන බැවින්** = ශාන්තවිත්තයෙන් පවත්වන හෙයින්; **සති** = ශාන්ත වේ; **කයි පියොවු** = කායික ප්‍රයොගය; **විසිදු සිතින්** = විසුඬ විත්තයෙන්; **වයි පියොවු** = වාචසික ප්‍රයොග; **නො කැලන්** = නො කැල ඔණ; **නිමලහ** = නිමල වෙත්; **සක් හස්** = ශක්‍රයන් හා; **මුතු සුරැකුවෝ** = මුතු වැනියෝ ය; **සින් හස්** = සිතින් හා; **පියවිනැසි**= ප්‍රකෘතියෙන් ය යනු; **ගිවිසේ සි** = උත්තත වීය; **එබුණේ සි** = අවත්ත වීය;

(නු) **ඔබ** = එබීමෙහි යන ධාතු සි. මේ එබීම දෙයාකාර වෙසි. එනොක් තදකිරීම – මදිනය කිරීම – යටපත් කිරීම අර්ථ කොට ඇත්තේ ය. 'අඹ ගෙඩිය ඔබා බලයි; සියලු කෙලෙසුන් ඔබා දමා' යනාදි තන්හි මෙති. මේ වනාහි 'ඔමහ' ධාතු ප්‍රභව කොට ඇත්තේය සි ඇපි සලකමු. ඉතිරි තන්හි 'එබ – එබීමෙහි' ය සි ධාතු රූපය සැලකීම වඩා සුදුසු ය. මෙහි එබීම නම් ප්‍රධානාර්ථ ය මැ නොව ඒ හා සමාන පෙනුම ඇති ලෙශාර්ථයක් ගැනීම සි. 'උත්තානෝ ගම්භීරාවභාසෝ' යනාදියෙහි මෙති. නො ගැඹුරු වූ එහෙත් ගැඹුරුවැ පෙනෙන ජලාශය උත්තාන ගම්භීරාව භාස නම් වේ. මෙබඳු තන්හි එන 'ආභාස' – 'ඔභාස' ශබ්ද යෙකින් 'එබ' ධාතුව සිඩ ය සි ප්‍රාඥයෝ සලකති.

එකෙන ආකාරෙන සිතා = එක් ආකාරයෙකින් සිටියෝ; **එක්කා** = එකඬා නම් වෙති;

480. 'ලැබැති යම් යම් බදුවෝ ද' යන මෙහි එක 'යම්' ශබ්දයෙක් පමණි. **ලැබැති** = ලාභයෙහි; **හුස්** = නැන්දණිය **සුනු කරය්** = පිළියෙළ කොට; **පින් පිළිලබ වස්** = පුණ්‍ය ප්‍රතිලාභය පිණිස;

481. 'පිණිස්න දී' යනු 'පිණිස්න ලදී' සි ගත මැනව. පිළිගන්නා ලදී යන අර්ථ සි. **පෙරෙ තර වූ** = ඉතා පළමු කොට; **කල අධියර ඇතියෝ** = කරන ලද උතුම් පින් ඇතියෝ; **වත්මනු භව** = වර්තමාන භවය; **ගොරොක් කොට ඇතියහු** = ගරුක කොට ඇත්තාහු; **නො ගැනූ** = ගණන්කට නො ගෙනූ; **විදවියහ සි සේසි** = විඳිනු කැමැත්තෝ වූහ යනු කි පරිදි ය. **තුරූ** = තරණය කරන ලද – ඉක්මවන ලද; **අමිස හුණු** = ආමිසයෙහි පතිත වූ; **ජීවි උවාරණ මතු** = ජීවිතෝපකරණ මාත්‍රයක්; **නහමනුවහ** = නිසාමනය කරන්නාහ – බලන්නාහ යනු; **කාළ පක්‍ඛුපොසථ** = කළුවර පක්‍ෂයෙහි පොහොය; **මඤ්ඣිමරත්ති** = මැදුම් රෑය; **ඝන වනඝණ්ඩ** = ගහ වන ළැහැබ; **මෙඝපටලච්ඡන්න අහඝ** = වැසි පටලයෙන් වැසී ගිය අහස ය යන; **සිසුරහ සමන්නා** = චතුරඬ්ග සමන්නාගතවූ; **ඉස්නියවා ලය්** = උච්චිත්තය කැරැවා – තෝරවා ගෙන යනු; **සූ සේසි** = කි පරිදිය;

(නූ) අට්ඨවාහි '**උච්චිනිත්වා**' සි ශුද්ධ කතීෘක පදය යොදා තිබේ. එසේ හොත් තමන් වහන්සේ විසින් ම තෝරා ගත් බැවි හැඟෙයි. එසේ හෙයින් එහි යථාර්ථය ගෙන '**ඉස්නියවා ලය් සූ සේසි**' යනු භාවලෙශයෙන් දැක්වූහ.

සුවසපුයෙන් = සුඛ දුඃඛ සම්පත්තියෙන්; **එතු භගවා** = භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වඩනා සේක්වා; **ඔඝතං භගවතො** = භගවත්හුගේ මිහි ගමන මනා ගමනෙකැයි; **ඝන තෙපුලෙන්** = නිදර්ශිත වචනයෙන්; **පිණිසැ** = පිළිගෙන; **ඔවුන් සැහැවූ අනුරූවූ** = ඔහුගේ සවභාවයට – චරිතයට ගැළපෙන්නාවූ;

223. චූළ සුභද්දය වත්තු.

සැරි අනුරූ විසින් = චරිතානුකූල වශයෙන්; **ගත් මුල් කම්ඨන්** = ගන්නා ලද මූලකර්මස්ථානය; **විසිතුරූ පස තුරුණු හස්** = විචිත්‍ර පච්චක්ඛරණ – ඇතිරිලි හා; **කන්වයින්**

ඇතියෙහි = කණ්ණඛාන – කොට්ට ඇත්තාවූ; **කකුලෙහි බල** = කොණ්ඩයෙහි ශක්තිය; **වැඩ සපන් වැ** = වීර්‍ය සම්පන්න වැ;

224. එක විහාරිකතේරස්ස වත්ථු.

එක්විසිවන පකිණ්ණකවගැ අටුවා සත්‍ය නිමි.

පුජ්ජතා ඇ වැන්තිසි සේසි = 'පූජිතෝ' යනු ආදි කොට ඇති වාක්‍යාව – ප්‍රවත යනු කි පරිදිය; **මහන් දිය වතුරු සුදුසු වූ** = මහත් ජල විදුර සදිස වූ;

482. 'විහෙඨනෙ මෙ' යනු '**විහෙඨන මෙ**'යි ගත මැනව; **විහෙඨන මෙ** = පෙර කී විහෙඨනය ම; **ඔය ගිවින්** = සවරූපයෙන්; **පාන සේ යැ** = 'හතලාහසක්කාරෙ කඩ්ඪා' යනුවෙන් ප්‍රකාශ කරන පරිදි ය; **සුහග බවට** = සුන්දර වූ ගාත්‍ර ඇති බවට; **පැන්තිහි** = පැමිණියා වෙහි; **සුරූපතාව** = ශොභන රූප ලාවණ්‍යයට; **හඟිහිය** = හොඳස් කාරියක් වෙහි යයි; **අයසං** = 'අයසං' යනු; **අකිත්තිං** අපකීර්තියක් යන අර්ථයි. **දුන්නට** = ධූනීයනට; **ලමු කම්** = ලාමකක්‍රියාව; **අටුවකට** = අට්ඨකයකට – මැස්සකට; **කතතබ්බං තෙ ජානිස්සාම්** = තට කටයුත්තක් දනිමි; **මිනි මැරුසෙහි** = මනුෂ්‍ය මරණයෙහි;

225. සුන්දරිකාය වත්ථු.

දුසිරිතකම්හි ඵල විඳුමෙන් = දුශ්චරිතකර්මයෙහි විපාක විඳීමයෙන්; **පෙළෙන සතුන්** = පීඩාවන සත්ත්වයන්; **පස් සහඛැම් කෙනකුන්** = පඤ්ච සහධාර්මිකයන්; **කහවතින් වළඳන** = කෂාය වස්ත්‍රයෙන් වෙළන ලද; **කට ඇතියෝ** = බොටුව ඇත්තාහු; **සැදුම් නැතියෝ** = සංයමයක් – වැළැක්මක් නැත්තාහු; **දුසිරි මෙ** = දුශ්චරිතයෙහි ම; **සැරෙනුවාහ ය සි සේ සි** = හැසිරෙන්නාහ යනු භාව සි; **පක් ඉතිරි කැමින්** = පැසී ශෙෂ වැ සිටි කර්මයෙන් – විපාක දී ශෙෂ ව සිටි කර්මයෙන්;

226. දුච්චරිත ඵලානුභවන වත්ථු.

මිනිස් බැවින් = මනුෂ්‍ය භාවයෙන් – දශ කුශල ධර්මයෙන් **ඉතිරි** = මත්තෙහි වූ; **ධර්මඝු ගුණ** = ධ්‍යානාදි ධර්මයන් ගේ

ගුණය; **ඉතිරි මිනිසුන්** = බුඩාදි උසස් මනුෂ්‍යයන් ගේ; **ධම්මි පිළිබැඳි**= ධර්මයන් සම්බන්ධි වූ; **නො එක් ආරෙන්** = අනෙකා කාරයෙන්: (**227. වග්ගුමුදූතිරියානං වත්ථු.**) **පරා අයන්** = අනුන් අසිති වූ; **මාගමුන් සෙවුනා කම්මි** = මාතුගාමයන් සෙවනය කිරීමෙහි;

483. 'රිති ඇතියෝ' යනු '**රිති ඇතියේ**' යි ගත මැනව. **ආකා ඇත්තේ** යන අර්ථ යි; **ලජ්ජි** = ලජ්ජිත වෙමි; **නො මහ ති** = අමාගීයෙහි; **සරනුයේ සි** = හැසිරෙනුයේ යි; **සුදූරයෙහි** = සිය බිරින්දන් විසයෙහි; **අසක් මිසැ** = ආශඞකා මුඤ්චනය කොට – සෑහ හැර; **ඇගි මල්වැ** = අග්‍රමල්ලව වැ; **වන ඇති දෙපතාකාවන්** = වණ්ඩත් පතාකා දෙකක්; **සැනි සාඝලාගිත මාගමුන්** = නෑ සහලේ නෑ ස්ත්‍රීන්; **කබය්** = තබා – හැර; (**228. ධෙමසෙච්ඨිස්ස වත්ථු.**) **දුවුජු මහණක්හු** = දුර්ව ශ්‍රමණයකු; **සිහිල් නහන කොටැ** = ළිහිල් සේ ගැනීම කොට; **තුමන් හා සවසින්** = තමන් සමඟ සංවාසයෙන්; **අසක්න ලදු** = සෑහ කරන ලද්දේ, **හැම සෙසින්** = සර්ප්‍රකාරයෙන්; (**229. දුබ්බච භික්ඛුස්ස වත්ථු.**) **ඉසායෙන්** = ඊර්ෂ්‍යායෙන්; **සඝ්** = සංඝයිය – ඇලීම; '**අසසා**' = 'අසසා' යනු; **ඉසසා පකතිඤ්ඤියා** = ඊර්ෂ්‍යායෙන් මඩනා ලද සත්‍රියගේ යන අර්ථ යි; **තරුණු පී** = තරුණ ප්‍රීතිය; **ධම් සරනු වී** = ධර්මයෙහි හැසිරෙන නැනැත්තී;

230. ඉසසාපකතිත්ථියා වත්ථු.

එක් පසතෙක්හි = එක් ප්‍රත්‍යන්තයෙක්හි; **ගොදුරු සරන ගම්** = ගොදුරු පිණිස හැසිරෙනු ලබන ග්‍රාමය; **කරවුළු ගෙනැ** = කරමර වශයෙන් ගෙන – බලාත්කාරයෙන් අල්වා ගෙන; **ජහ ගෙනැයි** = බැඳ ගෙනැඟ යනු; **වමනාවි** = උපස්ථානය කිරීමට; **පස දෙනුවට ඇ ැඟන** = 'ප්‍රත්‍යය දෙනයට' යනුවෙන් දක්වන ලදි; **අභිප්‍රාසි** = අදහස වේ; **කච්චි භික්ඛවෙ මඟෙහන කිලමිත්ථ' යන ඇසි විසින්** = කිම? මහණෙනි, මාගීයෙහි නො; හිලන්වූහු දැයි යනාදි වශයෙන්; **බිහි පවුරුහි** = ප්‍රාකාරයෙන් පිටත; **පිළ** = පිළසි – පවුරු පදනම යුසේ යි; **ඒට එක්බිනි කොට** = ඒ උද්දෙසයට අනතුරු කොට; **කැණ් පිදි** = සාරන ලද දිය අගළ යි; **නුදුබීල ඇයි** = නගරවාරයන්හි මැද දෙරපළු රඳවාලීම පිණිස භිඳුවන බලසම්පන්න සාරමය කණු ආදිය; (කිසි

තැනෙක හිම් කණු ද ඉඳුබිල නම් වෙත්.) **සිකි** = සමාහිය; **නො එලවා** = අනුපසටිත කොට; **ඇදහැණි ඇසිනට** = අජ්ඣත්තික ආයතනාදීන් ගේ **උවගහව්** = උපඝාතය – විනාශය පිණිස; **ලොබ් දෙමිනස් ඇයි** = ලොභ දෙමනස්සාදීන්; **උපතු වටය** = උත්පාදය පිණිසය යනු; **සිකි පුරෙට කොව්** = සිහිය පෙරටු කොට; **කානිපි** = 'නානිපි' යනු; **බාහිරායතනානි** = රූපාදි බාහිරායතනයෝ ය යන අර්ථයි; **බුඩුපපාද ඇයි මහ** = බුඩොත්පාද සත්පුරුෂ සංසෙවාදි මාඝීය; **බ්‍රම්සර බවස් බැවින්** = බ්‍රහ්මචරියාවට අවකාස කාලය වන හෙයින්; **බණං අනිකා** = ක්ෂණය ඉක්ම වූවෝ; **බණානිකා** = ඛණාතීතයෝ නම් වෙති; **බණෙන** = ක්ෂණය විසින්; **අනිකා** = ඉක්මවන ලදුවෝ;

231. අගන්තුක භික්ඛූනං වත්ථු.

484. 'අපටිවිජ්ඣනකෙහි' යනු **'අපටිවිජ්ඣනතෙහි'** යි ශුඛ කරගත මැනවි. **හැම සෙයින්** = සම්ප්‍රකාරයෙන්; **ළිහිණ්ඩන් වරා** = නත්ත වූවන්ට වඩා; ('ණිහිණ්ඩි' යනු ප්‍රාඤාත පාඨ යි.) **පුරෙට්පස් පිළිසෙයන මේ නුවටහු** = ඉදිරිපස හා පසු පස වසන මේ නිගණ්ඨයෝ; **පස්රජු ඇහු** = පංසු රජාදීහු;

485. 'එයි එයි නිසරි' යනු 'එඩි එයි **නියඩි**' යි ගත මැනව; **එයි එයි නියඩි ගිවි පුගුලෝ මෙව** = ඒ ඒ නිහාරයෙන් – නීයාමයෙන් සිටි පුද්ගලයෝ ම ය; **ජිවිත්‍රු ඇතිමයෝ මෙව** = ජීවිතේන්ද්‍රිය ද ඇත්තෝ ම ය; **ඔතු** = මේ නිදර්ශිතාර්ථය; **ඔවුන් ලැදි** = ඔවුන්ගේ ලබ්ධිය වේ; **වාද පිළිවාද විසින්** = වාද ප්‍රතිපක්ෂවාද වශයෙන්; **නො පිළිසෙයන ලදු** = පටිඤ්ඤාදනය නො කරන ලද; **ගිරිකොවන ඇතින්** = හිරිකොපීනාඩ්ගයෙන් – ගුහ්‍යාඩ්ගයෙන්; **නැති අර්ථ ගතු** = අවිද්‍යමාන අර්ථයා ගේ ගැන්ම; **විපරීත අර්ථ ගතු** = විපරීතාර්ථයාගේ ග්‍රහණය; **ලජු කොවන අත්** = ලජ්ජාව කොප කරවන ගුහ්‍යාඩ්ගය; (**232. නිගණ්ඨානං වත්ථු.**) **දිවි කැරුවූහු** = ශපථ කැරුවූහ; (සංස්කෘත 'දිව්‍යම්' යන අව්‍යයයෙන් 'දිවි' යි භින්න විය.) **දෙරටු අබිසෙස්කි** = චාර කොට්ඨකාභ්‍යාස යෙහි – දෙරකොටුව සම්පයෙහි; **සිලිස** = චලනය කරනුවට; **විපනන දිවිහ ඇතියෝ** = විපතට පැමිණි දෘෂ්ටි ඇත්තාහු; **සෝ විනයනුයෙහි** = ශොඝ විනොදනයෙහි; **සේ වූ** = දක්ෂ වූ;

දසවතු සම්දිට්හයෙකි = දශවස්තුක සම්‍යක් දෘෂ්ටියෙහි; **ඒ සම්දිට්හැයවි උවනිස පෙළ ධම්මිකිපු** = ඒ සම්‍යක් දෘෂ්ටියට කාරණ වූ පාළි ධර්මයෙහි ද; **උපනිස ධම් පිළිබුයෙකිපු** = උපනිශ්‍රය ධර්‍ම ප්‍රතිබොධයෙහි ද – දැනගැනීමෙහි ද;

233. නිත්‍රිය සාවකන්ං වත්ථු.

දෙවිසිවන නිරයවගු අටුවා සන්‍ය නිමි.

දසුන් හය් කම් වැරු පිරිමිනින් සැමුහු = දාසයන් හා කම්කරු පුරුෂයන් සමඟ; **ඔවුයෙකි** = ඔවුවෙහි; **ගඩුබුයෙකි** = කොටළුවෙහි; **සහනු** = ඉවසීම; **ම බැරි** = මට භාර වේ; **අදිඤෙ දිඤ වාදිතාදි** = නො දුටුයෙහි දුටු සේ කියන බැව් ආදි කොට ඇති; **අට අනරිය වොහාර විසින්** = අෂ්ටානාර්‍ය ව්‍යවහාර වශයෙන්; **නො කලකිරෙනුයේ සි** = නො වෙහෙසෙනු යේ සි; **සෙඛිදු** = ඉවසා ද – සහනය කෙරේ ද; **කෙලෙස් අපාපි** = කෙලෙශ ස්පන්දිත්‍යන් – කෙලෙසුන් විසින් උපදවන ලද කම්පිතයන් – නලියන ගති; **ගඩුවා විසින්** = ගද්‍රභයා කරණ කොට ගෙන; **උපනුවහ වරා** = උපන්නා හට වඩා; **ශික්මන පියොවෙක්** = ශික්ෂණය කරන ප්‍රයොගයෙක්; (**234. මාගන්දියා වත්ථු.**) **ඇත් ඇජරවුවිරියක්හු** = පෙර හස්ත්‍යාචාර්‍ය වූවකු; **ඇත් දමනුවක්හු** = හස්තීන් දමනය කරන්නකු; **ඉඳුරු සැවුරෙන්** = ඉන්ද්‍රිය සංවරයෙන්; **දැමුණවන් බුම්** = දමිතවූවන්ගේ භූමියට – නිවනට;

235. හත්ථාචරියපුබ්බ වත්ථු.

පරකුලතො = වෙන කුලයෙකින්; **දූරිකානයනං** = දූරියක ගෙන ඒම; (ආවාහ නම් වේ.) **ණිකි** = සුණහා තොමෝ – යෙහෙළී තොමෝ; **සැඹල** = වණ්ඩාලිය; **පඬරඟ පරිවජුන්** = (හළු ගැහීමෙන්) සුදු ව ගිය ශරීරාවයව ඇති පරිව්‍රාජකයන් ගේ – සිරක්නාවන්ගේ; **පැවැජ්ජ** = පබ්බජ්‍යාවට – පැවිද්දට; **හළු ගහන පිරිවජු සි සේ සි** = අළු ගාන පරිව්‍රාජකයන්ගේ යනු කී පරිදි ය; **හකුවි නො කරනුයේ සි** = බැම හැකිළීමක් නො කරන්නේ ය; **මුහුණු නො හකුළවනුයේ සි සේසි** = මුහුණ නො

හකුළුවන්නේය යනු කී පරිදිය; **පිපි මෙණු ඇතියේ සි** = පිපී ගිය මුහුණු ඇත්තේය; **සුව එළවන** = සුවය ළඟට පමුණුවන; **රූප** = රූපය – රළුය; **නො තුල්** = සුදුල නොවූ – සෘජු වූ, **සිරුරු ඇතියේ සි** = ශරීර ඇත්තේය; **යම් කෙනෙකුන් විසින්** = යම් කෙනෙකුන් කරණ කොට ගෙන; **තිවිම් ද** = තුබූ වූවයම් ද; **පැසැසියෙම් ද** = කැමැතිවීම් ද; **අත්ඛරුන් විසින් මුස වූවානු** = භාග්‍යවන් කරණ කොට ගෙන මුළාවට පැමිණියාහු; **ණහක්හු යෙසින්** = සුනඛයකු මෙන්; **නො සත්හු** = අසත් පුරුෂයෝ ය; **යටත් හු** = නිවයෝ ය; **පිරිහොවට** = පරිභොග යට – ප්‍රයොජන ගැනීමට **නො නිසිවූ** = යොග්‍ය නොවූ; **ජූණු අසකු යෙසින්** = ජීර්ණ අශ්වයකු මෙන්; **කනුයෙන්** = ආහාර යෙන්; **කි නො කරන පුන්හු වරා** = අකිසරු පුත්‍රයන්ට වඩා; **පියුටු ලැබෙසි** = ප්‍රතිෂ්ඨා ලාභය වෙයි; **නො පොසුනම්** = පොෂණය නොකරන්නහු නම්; **පුටු කොමහු උසුලය්** = පුටුව තුම්බ ඔසවා ගෙන; **'අඛ්හඤ්ජිඤ්චා'** = **'මකෙඩඤ්චා'** = වසා – තෙල් ගා යන අවී සි. **උලය්** = ඇඟ උළා; **සුව යහනුපූ** = සුඛ ශයන යන් ද; **පිණි බන්හු** = ප්‍රණීත භක්ෂණයෙන්; **දුන් සේ කලණි** = දුන් ප්‍රකාරය යහපත් වූ; **අසෝගෙට සි හිමි නො තබය්** = අහුවල් ගෙට ය සි සීමාවක් නොතබා; **රැස්න ගෙට සි සේ සි** = රැවි කරන ගෙටය යනු කී පරිදි වේ;

486. 'හරිතූපපත්තෙන' යනු ද 'හරිතූපපත්තං' යනු ද **'හරිතූපලිත්තෙන'** සි ද **'හරිතූපලිත්තං'** සි ද ශුඛ කර ගත මැනැවි. **හරිතෙන ගොමයෙන** = නිල් ගොමින්; **උපලිත්තං** = ලිම්පනය – ගැල්වීම කරන ලද්දේ; **හරිතූපලිත්තං** = හරිතූපලිත්ත නම්; **තස්මිං** = එහි; **සුප්පදුම විතාන ඇසි** = මල් දම් වියන් ආදී වූ; **හැම ආභරණ්** = හැම ලකරින් – සම්‍යාලඞ්කාරයන්ගෙන්; **හුණ කිරි පක්** = උණු කිරෙන් පිසින ලද; **මී ඔත් කිරි පිඹින්** = මී පැණි වත්කළ කිර්බතින්;

487. **'සල්ලකි යනු විස'** සි පොත්හි නිබෙසි. **'විස'** යනු කිමෙක්දැයි සොයනු මැනවි. **'අථාපි ඉසයාලොව සල්ලකි ඛාරසෝ ඔයා'** යනු නිඝණ්ටු හෙයින් සල්ලකී නම් ඉදුසල් ය; **කුමජා වා නි** = කෙළින්ද ද යනාදී වූ;

488. 'කුනත තොමරෙවා' යනු **'තුනත තොමරෙ වා'** සි ශුඛ කරනු. **'තුනත'** යනුවට අධොලිපියෙහි එන **'තුතු තුතුරු**

යන පාඨවය මෑ සුපාඨ යි. **තුත්ත නම්** ඇතුන් ගේ කනමුල විදින කටුව යි. 'තුත්තනත්තු කණණමූලම්හි' යනු අභිධානපපදීපිකා යි. 'තොමරු' නම් පා විදිනා කටු යි. 'තොමරො නිත්තියං පාදෙ සියා විජ්ඣනකණ්ටකො' යනු අභිධානපපදීපිකා යි. **තුත්ත නම් ච්ඡුවි යෑ** = තුත්තය වනාහි හිදි දෙකක් ඇත්තේ ය. **තොමර නම් එකච්ඡුවි යෑ** = තොමරය වනාහි හිදි එකක් ඇත්තේ යෑ. **දෙඉදෙ** = දෙක ම; **හැත් ඉමහෙයනුවට මෑය යෙත්** = ඇතුන් මෙහෙයීම පිණිස මෑ යයි කියත්;

236. බ්‍රාහ්මණපුත්ත වත්ථු.

ඔත් ඇලසියෙන් = භක්තාලස්‍යයෙන්; **තෙමේ නො නැඟ හී** = තෙමේ නැඟ සිටිනුවට නො හැකි වැ; **අත් අරයනු** = හස්තාහරණය කරන්නේ යි – අනුන් අත එලීගෙන නැඟ සිටුනේය යි සේ යි; **පිළිජු** = වස්ත්‍රයන් ද; **නො ඉල්වනු** = නො සොයන්නේ යි; **හෙවැ වෑමෙනු** = ශයනය කොට පෙරැළෙන්නේ ය; **කැහැකි හෙයින්** = කෑ හැකි පරිද්දෙන්; **කනු** = කන්නේය. **කා** = අනුභව කොට; **නඟා පියා** = වමාරා; **පුනපු කනු** = නැවතත් කන්නේ යි; (**237. පසෙනදි කොසලස්ස වත්ථු.**) **ධම් සවුන් අග්** = ධර්මශ්‍රවණාග්‍රය – බණ අසන තැන; **ගොහයි** = ඝොෂණය කෙරෙයි; **හඬ ගොහයි** = අඬ ගහයි;

489. 'මෙ පෙදෙන්' යනුයෙහි 'මෙ' යනු අධික යි. **පෙදෙන් කියන බණ** = පද වශයෙන් කියන ධර්මය යි; **කිසි පිළිවක් නෙපුලක්** = කිසි ප්‍රතිපක්ෂ වචනයක්; **මේ හඤ්ඤයෙහි** = මේ කීමෙහි; **පදභාණ හණනයෙහි ය යූ සේ යි** = පදඝෝෂ කිරීමෙහිය යනු කී පරිදි යි; **උකටළිමෙන්** = උත්කණ්ඨතායෙන්; **තුමා ධම්තායෙනුජු** = තමාගේ සභාවයෙන් ද; **තෙමෙ මේ** = ඉබේට මැ; **සරවස්හි අවෙන්වා** = ගෙහි විසීමෙහි ආදීනවය; **බිම්සෑ** = අධිමුච්චනය කොට – ආවෙශ වැ; **බිම වැටූ** = බිම වැටුනී ය; **බිලියම් ඇසින්** = බලිකර්මාදියෙන් – පූජාදියෙන්; **පණ රස්හිජු** = පුණ්‍යරාශියෙහි ද; **යම් අටවකෙතුජු** = යම් අටවෙකෙක් වේද;

490. '**උය්හාළන අඩමස්හි**' යනු '**හිල් උදුවප් දෙයඩමස් යි** ශුඛ කටයුතු. **ඉල්මස** අග පස්ලොස් දින හා උදුවප් මස මුල පසළොස් දිනය හිල් උදුවප් දෙයඩ මස් නම් වේ. **රහතන් කියත්** = අර්හතුන් කථනය කරන කල්හි; **හුනු සිත සි සේයි** =

සිතවිත්තය යනු අභිප්‍රාය සි; **මිසුම් නැති** = මුසුවනයෙක් – මිදීමෙක් නැත්තේසි; **අහස් පැක්සෑ** = ආකාශයට ප්‍රසක්තන්න වැ – අහසට පැන වැදී; **පලනුවහට න්** = පලායන්නනුව න්; **අසස් පසස් පැවැත්වෑනිය** = ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස පවත්වන්නිය; **සො ජිවසෙනා න දියසති** = හෙතෙම ජීවත්වනුයේ නො දක්නා ලැබේ; **තුමා සියු සාමයට** = තමන් විසින් හැර දමන ලද පඤ්චස්කාමයට; **ඉලි එනුජු** = නැවත එන්නේ ද; **හේ ජතු** යේ මේ මෙලේ නො = එතෙම ජීවත්වන්නේ ව මේලේ නො වේ ද; **හඵනිරෑ සුඳුසු** මෙ = කුක්කුලනිරය සමාන ම ය; **සා අවඥ කරමහෑ** = සවරකුහට අවමන් කරමෝ ද; **සා සිසඩම් හෑ** = සවරකුහට සිහවමෝ ද; **නෙළ** = නිහට – බැහැර කරන ලද; **බඳු** = භාණ්ඩය; **සලස්** = වංචල සොට–කලඹවා;

238. සානු සාමණෙර වත්තු.

ජරා සුළහ වෙසින් = ජරා නමැති සුළං වෙගයෙන්; **රණ අගක්** = රණාග්‍රයක් – යුද්ධමක්; **සහැමිහි සොළන බෙසින්** = සඞ්ග්‍රාමයෙහි ආසොටනය කරනු ලබන – තළනු ලබන බෙරයෙන් – යුද බෙරයෙන්; **පියඩි මඩ දුදුළෙන්** = ප්‍රභාහි නදීම දුගියෙන් – සවභාවයෙන් පිහිටි යා නො හැකි මධ ගෝරුවෙන්; **මඩ ගැලුණේ සි** = මඩෙහි එරුණාවූ; (**239. බාවෙරසෙ** (බඩෙරසෙ) **හස්සිනො වත්තු.**) **වන ළැවුහි** = වන දුවුහි – වන ළැහැබෙහි; **මුළු** = සමුදය – රක්ඛවුව; **සබ්දක්හු ඉලියන** = මිත්‍රයකු සොයන; (**240. සම්බහුලානං නිසබ්‍රුනං වත්තු.**) **දඬ හස් කරවුවසින්** = දණ්ඩයෙන් හා කරයෙන්;

(නෙ) 'කරමර' යනු '**කරමුරු**' වෙසි. ම කාරයට ව කාර වැ '**කරවුරු**' වෙසි. '**කරවුළු**' සි ද පාඨාන්තර සි. උකාරයා සොරෙන් වකාරාගම වැ '**කරවුවර**' සි සිඩ සි. රජයට දිය යුතු අයබදු '**කරවුවර**' නම්.

කරුණා එව = කරුණා යනු ම; **කාරුසඤ්ඤං** = කාරුඤ්ඤ නම් වේ; **නො ජනතුයෙන්** = මෙරමා පරදවා නො දිනීමෙන්; **නො ජනවතුයෙන්** = නො දිනවීමෙන්; **නිසොස්නෙන්** = සොඩ නො කරමින්; **නො සොස්ඨතුයෙන්** = සොඩ නො කරවමින්; **පමයවි** = ප්‍රමාදයට; **ම අතුරෙහි** = මගේ අන්තරයෙහි – ම

කෙරෙහි; **කුමඅන කරුණක්** = කුමන කාරණයක්; **යෙන කාරණෙන** = යම් හෙයකින්; **සතර ඉධපාහු** = චතුරිඩිපාද යෝ; **රනැයි සනිවුහනු** = සඛණියෙක් වේවා යි සන්නිඨාන කරන්නේය; **සනිවු වූ පමණින්** = නිශ්චය කළ පමණින්; **රන් වනුඅ** = සඛණියෙක් වන්නේ ය යන; **තුපට ධෙනෙන් කටයුතු තා** = තොපහට ධනයෙන් කටයුතු තාක්; **අව** = මම; **ධෙනෙන් සපයමි** = ධනයෙන් සම්පාදනය කෙරෙමි; **විසතසි** = මෙහි විස්තරය යි; **සඩඅය සි** = ඇලීමෙකැ යි; **ධම් සමැතුණු නම්** = ධම්ම සම්මන්තණ නම් වේ; **ධම් සසැඳිලි නමැ සි** = ධම් සංසන්දි තය නමැ යි; **සේසි** = අදහස වේ; (ඔවුනොවුන් එකතු වැ තම තමන් දත් දහම් එකට ගළපා බැලීම ධම් සමතුණු නම්.)

491. 'අධිකරණ වූපසමනාධිකෙ' යනු 'අධිඞ්කරණ වූප සමනාදිකෙ' යි ගත මැනැවි. **අධිඞ්කරණ සන්හිඳුවන ඇයි කිස යෙකි** = නඹු සන්සිඳුවා ලීම් ආදි කටයුත්තෙහි; **වහල් ලදුවන් විසින්** = (බලවත් පක්‍ෂයන්ගේ) උපකාර ලද්දවුන් විසින්; **එකාගාරික කරුණු ඇ සි** = එක් ගෙයක් වටකොට සොරකම් කිරීමාදිය; **ගන්නේ සි** = ගතයුතු ය; **අනෙසනං** = අනෙසන නම්; **අසුනන පරියෙසනං** = අයුතු සෙවීම යි; **විථර ඇ යූ සේ සි** = පතුරුවාය යනු කී පරිදි වේ; **පිළිපසුදු පහාන ය සි කියන ලදු** = පටිපසඞ්ඛිපහාන ය යි කියන ලද්ද වූ; **සඞඝස්** = සාඛුබ ය යි; **නො පුස්නා බවු** = පොෂණය නො කරන බව; **මා පියන් නො ජඞ්ඝමට අනුරුවින්** = මව් පියන් පොෂණය නො කළ පාපකර්මයට සුදුසු පරිද්දෙන්; **මලනිරයැ** = ගුථනරකයෙහි; **මිණිහුන් කොඩුල්** = මණිමය ශ්‍රවණ කුණ්ඩලයන්; **පස නසන විසින්** = ප්‍රත්‍යය – හෙතුව නැසීම් වශයෙන්;

241. මාරස්ස ඛත්තු.

නෙවිසිවන නාගවඟැ අටුවා සන්‍ය නිමි.

වැකිය යුතුවෝ = ඉසිලිය යුත්තෝ; **ඝත් මෙ** = ත්‍රිපිටක පඨිාප්තිය මැ;

492. 'සිලිය යුතු' යනු 'ඉසිලිය යුතු' යි වනු. **ඉසිලිය යුතු අවින්** = උසුලනුවට සුදුසුය යන අර්ථයෙන්; **වසුන් ඩුර** =

වාසනා ධුරය – විදර්‍ශනා ධුරය; **එතෙන** = මේ කරණ කොට ගෙන; **වයති ඉති** = වෙසේනුයි; **වාසෝ** = වාස නම්; (එනම්) **කම්මාඛානං** = කම්ටඹනි; **සෝ එව** = ඒ වාසය ම; **වසිතබ්බ ඛෙන** = ඉසිලිය යුතුය යන අර්‍ථයෙන්; (මෙහි ඉඩියට ගත් වසිතබ්බඛෙන' යන පාඨය පුනරුක්තාර්‍ථජනක හෙයින් හළ මැනැවි. අඩොලිපිගත **'වසිසබ්බඛෙන'** යනු ම නිර්‍මල පාඨ සි.) **ආරභිත්වා** = පටන් ගෙන; **බුහුසු බවු නිසා** = බහුශ්‍රැභ භාවය හෙතු කොට ගෙන; **සඡෝස් වතකුජු** = සදෙම වඤ්ඤුවකුදු; **ශිල් සාදු මහණුන් විසින්** = පෙසල – ප්‍රියශීලී ශ්‍රමණයන් විසින්; **කිසි සරක්** = කිසි සාරයක්; **පිළිවෙත් සසුන්** = ප්‍රතිපත්ති ශාසනය; **සිවුම් බැවින්** = විරසපිතියට හෙතු වන හෙයින්; **සස්නට ආසු නම්** = ශාසනයා ගේ ආයුෂ නම් වේ;. **කළ නො සොඳුරු කෑමින්** = කරන ලද අශොභන කර්‍මය කරණ කොට ගෙන; **තෙමෙ පැහෙහි දු නො** = තෙමේ මැ ප්‍රසිඛ වන්නෙහි නො වේද; **සිත් දූස්වන සොවු** = විත්ත දූෂණය කරන සොපය; **පුස්න නිම** = පොෂණමූල්‍යය;

493. 'යසොජව' යනු **'යසොජොව'** සි වනු. **යසොජ සෙසින් මෙ** = යසොජ නම් කෙවුළු දරු සෙසින් ම; **විහද මුව ඇති** = දුගිඬ මුඛ ඇත්තාවූ; ('හැජාරවී' යනුයෙහි හැජාර විම නම් මෙරමා ලවා කියැවීම සි;)

494. 'බුඛ වචන භාවන' යනු **'බුඛවචන භාසන'** සි වුව මැනව. **බුඛවචන භාසන** = බුදුවදන් කිම ය; **වණණ භණන** = බුදුගුණ කිමය යන; **සම්මුඛ** = සම්‍මයාගේ ය යනු භාව සි; **නිම්‍යඤ්ඤ පෙලෙන්** = අමුඛ්‍ය විපාකයෙන්;

495. 'හැවුනි පෙලෙනි' යනු **'ගැවුණි පෙලෙනි'** සි ශුඛ කර ගත මැනවි. ගෙණ – අප්‍රධාන ඵලයෙන් යන අර්‍ථ සි. **විපිළිසරින්** = විපටිසාරයෙන් – පසුතැවිල්ලෙන්;

496. 'හැප්සුණු' යනු **'හැප්සුණු'** සි ගත මැනැවි. **හැප්සුණු, ලොම් ඇතිසේ සි** = සම්ඵුසිත වූ ලොම් ඇත්තේ සි. (එකිනෙකට හැපීම සම්ඵුසිත නම්. මෙහි ලොමු දූහැගැන්ම ගතයුතු.) **කිවැන්නී** = සීවනය – මැසීම කරන්නී; **වැලඳනී** = වැලඳ ගන්නී; **තණ්හා අපථතට** = තෘෂ්ණාවගේ අප්‍රවෘත්තියට – විනාශයට; **වසන ලදු** = වසින ලදැ; **'බිරණ'** නම් සැවැන්න සි. **සුවඳ**

හොවින් = ප්‍රගුණතාණයෙන්; **අර්ථිවූයේ** = ප්‍රයොජන ඇති නැනැත්තේ; **නහෝ සිල උපන් හුණ්** = නදී සොතයෙහි උපන් හුණය; **අසල් විහාර සමවැත් පිරිහොවින්** = වලන විරහිත - අකම්පය විහාර සමාපත්ති පරිභොගයෙන්;

497. 'වින් පලසමවත්' යන මෙහී 'වින්' යනු අධික යි. හළ මැනැවි.

242. කපිල මච්ඡස්ස වත්ථු.

දළින් පැළවූ = දෘඪයෙන් ප්‍රකාශ වූ; **අඹුන් හල් සමන් හි** = ආසන්නසාලා සාමන්නයෙහි - සමීපයෙහි; **ධම් පිරිවන** = ධම්මපරිවත්තනය කරන - ධර්ම පාඩම් කරන; **හඬ** = ශබ්දය;

498. 'අකුරු විභාග කොටැ' යනු 'අක්ඛරු විභාග කට' යි ගන්නේ. **අක්ඛරු** = අක්ෂරයන්; **විභාග කට නො හෙන බැවින්** = විභාග කරනුවට නො හැකි හෙයින්; **පුහුජ්ජනන්** = පෘථග්ජනයන්; **පඟ අනුරිවූනෙන්** = කර්මප්‍රත්‍යයට අනුරූප පරිද්දෙන්;

499. 'ගිහි පිරිවැටෙන බැවින්' යනු **'ගිහි පිරිවැටෙන බැවින්'** යි ගත මැනව; **ගිහි පිරිවැටෙන බැවින්** = පඤ්ච ගතියෙහි පෙරළෙන බැවින්; **එබඳු පඟ සමවායයින්** = එබඳු ප්‍රත්‍යයන් ගේ සාමග්‍රියෙන් - එක්රැස්වීමෙන්; **භූරු ගොනට** = සූකරයොනියට; **හයන ලදු යැ ගන** = අදනා ලද්දී ය යි නිදර්ශිත වූ; **අගිප්‍රාසි** = අදහස යි; (**දික් අතු** නම් ඒ ඒ දිගට ගිය කුඩා අතු යි.) **නොපුහුන් තණ්හ මෙ** = මාගීයෙන් ගෙවා නො හළ තෘෂ්ණා මැ යි; **සිය සතන්හි** = සවකීය සන්තානයෙහි - සිත්හි; **අසු අනා පසුවනු විසින්** = අතීතානාගත පඤ්චුපපන්න වශයෙන්; **තුම්හ මෙ අවයව වූ** = තමාගේ ම කොටස් වූ; **සතිස් සිළින්** = සතිසක් සොතයෙන්; **සමන වෙයි** = සම්පන්නාගත වෙයි; **සතිස් සිළක් ඇතියා යි සේසි** = සතිසක් සොතයන් ඇත්තිය යනු කී පරිදි වේ; **වීපනනඤ්ඤණ ඇති බැවින්** = නැසී ගිය නුවණැති හෙයින්; **පවාහ වැ** = වතුරු වැ; **වළඳන අවින්** = වෙළඳාම්යෙන්; **සුපරා පවුනෙහි** = සුප්පාරක නම් පට්ටනයෙහි; **කැවුරු පුවුනෙහි** = කාවීර නම් පට්ටනයෙහි; **තසෙසව** = 'තසෙසව' යනු: **අනුරාධපුරසසෙසව** = අනුරාධපුරයාගේ ම යන

අවී සි; **සැඩියෙහි** = හැර දැමූ කල්හි; **අසිතු අත්තභාව** = අනිත්‍යාත්මභාවයන්; **උහුළුවස්** = වැසුම් හැර;

500. 'පිළිසඳ පවා' යනු **'පිළිසඳ පවා'**යි ගත මැනව; **පිළිසඳ පවා** = ප්‍රතිසන්ධියෙහි පටන්; **මෙරුම් භවවි යනු** = අන්‍ය භවයකට යාම;

501. 'සු. දු. ගිහි විසින්' යනු **'සුදු ගි විසින්'**යි ගත මැනව; සුගති දුර්ගති වසයෙන් යන අවී සි; **දැන් භව ගහණ ගි** = වර්තමාන භවග්‍රහණයෙහි; **උකැවිසුම්** = උත්කණ්ඨිතාවූ මම;

243. සූකර පොතිකාය වත්තු.

ගුළුවක්හු = ගළිතවූවකු-චුතවූවකු; **විසහා රූ අරමුණක්**= ප්‍රතිපක්ෂ රූපාරම්මණයක්: **වැරැ වුහුමු බැවින්** = විසිය හළ බැවින්; **දෙභෝ අත්** = උභය ශාසනයන්; **දළුහ බඳින කොටැ** = දැඩි බැම්මක් කොට; **සිසුක සිසුක්කෙහි** = චතුක්ක චතුක්කයෙහි; (චතුක්ක නම් සතර මං සන්ධිය සි;) **මතියෙන්** = සිහියෙන්; **දම්ගෙඩියව්** = ආඝාතනයට = වධස්ථානයට; **පිළිසස් වැටුවසි සේ සි** = නැවත පවිවුපත්ථානය කෙළේ ය – සිහි එළවා සලකා බැලීය යනු භාව සි; **අඩයවි** = අසීයෂ්විය – කිරිච්චිය; **නො ළ තැනි ගනී** = චිත්තුත්‍රාසයක් නො ගනී; **සාලතුරෙන් වනු** = කාලාන්තරයෙකින් වන්නෙකි; **ඇඟිලි පොළනු** = අඬුලි පොරැන්නය සි; **වටුනු ය සි සෙත් මෙ** = බිම පෙරැළීම යැ සි කියත් මැ සි; **නො වුවිරූ දෙයැ** = පෙර නො වූ දෑයෙහි; **ගරහ වස් බැඳෙන කියන ලදු** = ඝරාවාසයෙහි බඳින යැ සි කියන ලදැ; **තණහ වෙනෙන්** = තණ්හා නැමැති වනයෙන්; **සව් සඛරගි** = සකල සංස්කාර විෂයෙහි; **උදය විය දක්න ඤණ්** = උදයව්‍යය දක්නා විදර්ශනාඥානය; **රැකොටැ** = පටන් ගෙන;

244. චිඤ්චමාණවිකාවත්තු.

ජහ ගේ = බන්ධනාගාරය; (**ජහ** – **දහ** නම් බන්ධනය සි.) **උමඟ බිඳුනවුන්** = උමං සාරන්නවුන්; **මිනී මරනවුන්** = මනුෂ්‍ය මාරණය කරන්නවුන්; **මහ නහනුවන්** = මාඝී නාඝනය කරන්නවුන් **අදුබන්** = ඕර බැම්මය; **රැහැන්** = උද්වාහිනී බන්ධනය; **හැකිලි බැනෙන්** = සඬ්ඛලිකා බන්ධනය යන

මෙයින්; **කඤ්ඤ කළෑ** = පහ වැ ගිය කල්හි; **කිති වැරු කලෑ** = කීරවාරිත කාලයෙහි; **ගිව්ස්වස්** = පිළිගන්වා; **බබ්බජ කෙණෙන්** = බබ්බජ නම් තෘණයෙන්; **සිසුම් වැහැරි ඇසින්** = සිසුම් පට්ටා ආදියෙන්; **අවං කඤ්ඤා හරති** = යට කොට ගෙන යෙයි;

245. ඛඩ්ඩනාගාර වත්ථු.

වෙළුවන වෙහෙරැ ගුණ පිළිසංයුත්ත = වෙළුවන විහාරයෙහි ගුණයන්ගෙන් ප්‍රතිසංයුක්ත වූ; **ඇය රැසිරු** = ඇයගේ රූපශ්‍රිය; **සොළොස් කලාක් කළ** = සොළොස් කොටසක් කළ හොත්; **එයින්** = ඒ ෂොඩශ කලායෙන්; **එක් කලාක් කොට සකුදු** = එක කලා කොටසාසයකුදු; **හවතිසි** = ආක්‍රෝශ කෙරෙත්යැ සි; **තුමා කළ** = තමන් විසින් කරන ලද; **ඉයි සක් මැදැ** = සූත්‍රමය වක්‍රයාගේ මධ්‍යයෙහි; **පළහක් එව** = පළහැටියකු හෝ; **මැස්සක එව** = මසිඝාවක හෝ; **ඔහු වෙරැ ඉස්** = ඔහුගේ ශරීරයෙහි ඉස්ම – ආස්වාදය – රසය; **රහත් පුතුන්** = අර්හත්ඵලයට පැමිණියන්; **සිවිය නො හැකි බැවින්** = සිටුනුවට අසමර්ථ හෙයින්;

246. ඛේමත්ථේරියා වත්ථු.

සමජ්ජ කොටැ = සමජ්ජිය කොට; **ශිල්ප ජන්නා කාක් ජනා මුළු වැ** = ශිල්ප දන්නා පමණ ජනයා එක් රැස් වැ; **දක් වන** = පෙන්වන; **නන් නියරහි ශිල්ප** = නානාප්‍රකාරයෙහි ශිල්පය; **ඉස්න** = සිඤ්චනය කරන්නාවූ; **එකැකැ ඇ සි** = එතනයැයි – මෙ පමණෙකැ සි; **ඝඩ්ඩ්‍යා නැති** = ගණනෙක් නැත්තේය; **එයට ඉනිදි කොටැ** = ඊට වැඩි කොට – ඒ මත්තෙහි; **වක්කාතිවක්ක ඇසි** = වක්‍රාතිවක්‍රාදිය; **පනන සිපියකු** = පිත්තම් කාරයකුගේ; **යටැ කෙළැ සැදි අහස්හි** = යම්හි කොටිය සප්ජිත වූ ආකාශයෙහි; **අඛහාර ඇ** = හස්තපාදාදි විකාර දැක්වීම; 'අඛහාරොඛහ විකෙඛපො' ඇතු නිඝණ්ටු සි. **ලඛණ** = පැනිමය; **පරිවත්තනාදි** = පෙරැළීම් ආදිය; **ගැල්මඬුලු බැඳ** = ශකට මණ්ඩල බන්ධනය කොට – ගැල් වටාකාරයෙන් නවත්වා වාඹි බැඳගෙන; **නො උහවා** = උසස් කොට නො හඟී – කියිවක් කොට නො තකා; **අභිසෙඤ්ඤයාතා ධම්** = දුකඛාදි දනයුතු තාක් ධර්මය; ('අභිසඤ්ඤා පාරගූතම් අභිසෙඤ්ඤයාතා ධම් ජන්නේ සි; පරිසඤ්ඤාදි පාරගූ නම් සිවු සස්හි වන්නේසි' සි සබඳ.) **මෙහෙසි** = අත්මරය සි.

247. උග්ගසෙනසස වත්ථු.

ලහ රූඹන තන්හි = සලාකාරොපණය කරන තන්හි – ලහ ගන්නා තන්හිය යු සේසි; **ලහ ගතුවනට** = සලාකා ගත්ත වුනට; **දෙනහඹු** = දෙනු ලබන ආවාමය සි – කැඳිනි සි; **නැති උවාරණෙක් නම්** = අවිද්‍යමාන උපකරණයෙක් නම්; **කිසිවෙක්** = කිඤ්චිත්වසතුවෙක්; **ගිහිගෙට ලදුවට** = ගිහිගෙට ලබනුවට නිසි වන; **ගිමි බවු** = ඊශ්වරභාවයෙන්; **වජාරනුවක්හු මතු** = අවධාරණය – නියමය කරන්නකු පමණක්; **උකැවි** = උත්තාණිත විය; **වහළියෙහි** = කෘශ වූයෙහි; **කුමට** = කවර හෙතුවකින්; **අසන්ථුතං** යනු; **අසඳිවිතං** = නො පුරුදු වූ යන අර්ථ සි; **'චිර සන්ථුතෙන'** යනු; **'චිරපරිවිතේන'** = බොහෝ කලක් පුරුදු වූ යන අර්ථ සි; **අත්තනෝ සාමිනා සහ** = තම සැමියා සමහ; **'නිමින්නි'** යනු; **පරිවත්තෙනසි** = පෙරළා ගතුයෙහි – විකොට ගතුයෙහි යන අර්ථ සි. **'අඩ්ඩිං'** යනු; **අඨිවරං** = නො තහවුරු වූ යන අර්ථ සි; **'ධුවෙන'** යනු; **ඨිවරෙන** = තහවුරු වූ යන අර්ථ සි; **මයාපි සහ** = මා සමහ ද; **අසක්කං** = අනෙසක්හු; **'නිමිණෙය්‍ය'** යනු; **පරිවත්තෙනය්‍ය** = පෙරැළි කොට ගන්නේ ය යන අර්ථ සි; (218. **දහරහිකඛුඃසස වත්ථු**) **නෙළහු** = නීහරණය – බැහැරලීම කළහ; **අග්ගිවහි**=ප්‍රමුඛයෙහි–ආලිඳුයෙහි (අග්ගිව නම් ගෙයෙකැ ඉදිරි පිළ සි; **රැජන ඇඟිලි** = රිදෙන – රුජා කරන ඇඟිල්ල; **පහළ** = පහට – පහර දුන් කල්හි; **දුක්වෙසින් උප දිසු** = දුක්ඛ වෙදනා උපදනී ද; **රැජනක අඟුලි සි** = රුජනක අඞ්ගුලි ය සි කිය; **පිරිබෙවු කොටෑ** = වටලා ගෙන; **කොස්නා** = කුසඋඛනාදය; **භව ජනන කලලයන්** = භවොත්පත්තියට හෙතු වූ උල්;

502. 'හත් හෙවෙහි' යනු **'සත් හෙවෙහි'** සි වනු මැනැවි. **කම් හස් කෙලෙස්** = කම්ය හා කෙලෙසය; **සත්** = සත්ත්වයා; **හෙවෙහි පාල කරන බැවින්** = හවයෙහි උත්පාදනය කරන හෙයින්; **ගහණ නැතියේසි යු සේසි** = අකුලක් නැත්තේය යනු කී පරිදිය; **නිරැත් පිළිසැඹියෙහිදු** = නිරැත්හි පටි සම්භිදුයෙහි ද;

249. මරස්ස වත්ථු.

වෙසෙසින් පහනුවෝ = අතිශයින් ප්‍රසන්නයහ; **සක් ඇ ඉඳුරෝ** = චක්ෂුරාදි ඉන්ද්‍රියයෝ; **අවකඛුවිසෙසඤඤ හොතුදු** = ඇසින් **නො** දත හැකියන් වත් නමුත්; **ඉඳ්‍රියඨාන ගත** = ඉන්ද්‍රියයාගේ ස්ථානයට පැමිණි; **රූපායතන** = රූපායතනය; **චඤඛු විසෙසඤඤ බැවින්** = ප්‍රසාද චක්ෂුසින් දත හැකි හෙයින්; **ඔප් ඇතියේයි** = හාත්පසින් වූ ඔඩිය ඇත්තේය; ('ඔප' යනු නිඹීය වචන සි) **තව සථර** = තොප ගේ ශාස්තෘ තෙම; **කව රුම්** = කවරෙක් වේ ද; **අරහන් ඵල විමුක්තිනින්** = අර්හත් ඵල ය සි **කියන ලද** විමුක්තියෙන්;

503. 'උකැවි වැ මුත්තෙසිම්' යනුයෙහි '**උකැවි වැ**' යනු **අවිපොහණරහිත** පදයෙකි; අටුවාවට අනුවැ සිතා ගත යුත්තෙක් ද නො පැනේ. ප්‍රාඥයන් විසින් විමසිය යුතු. **නො තිවි** = තුෂ්ට නො වී ය; **නො පිළිඛෙඛි** = පටික්කොසනය – ප්‍රතික්ෂේප කිරීම නො කෙළේ ය; **ජිවු නෙරැ** = දිව මුවින් බැහැර නොට;

250. උපකාජීවකස්ස වත්තු.

සුමුවුවවුහු = සම්ඵාපනය කළහ – ඉපැද වූහ; (සම්, උ, පූජ් – ව – සිටුම්හි යන ධාතු සි.) **උපවූහ** = ඉපැද වූහ; **විනිසනුවට** = විනිශ්චය කිරීම පිණිස; **පි සොම්නස්** = පිති සොමනස්සය සි; **කොහෙල් ගොබ සුරුකු** = කඳලිගහී සදෘෂ වූ; **සවසඤඤණ සෙසින් සිටි** = සබ්බඤ්ඤුත ඤාණය සේ සිටියා වූ; **සවු පැරුම් ඤාණ්** = සාවඥ පාරමී ඤාණය; **උදගුරු බවු** = උදග්‍ර භාවය – ඔද වැඩි බව; **මහා ධම්මසවණං** = මහා ධම්මසවණය නම්; **සඤලාඝ පි රතනියා** = සියලු රැය මුළුල්ලෙහිදු; **පුඤඤත්ථිකෙහි** = පිනින් ප්‍රයොජන ඇතියන් විසින්; **කථාපියමානා ධම්මකථා** = කියවනු ලබන ධර්ම කියා සි; **මුළු වැ ඵුන් තැනැ** = සමූදිත වැ නිපණන්න ස්ථානයෙහි; **ධැම් කියා** = ධාර්මික කථා සි; (**251. සඤඤසස පඤ්හ විසජ්ජන වත්තු.**) **රජ ඇතොරට** = රාජනෙත පුරයට; (අන්තෙපුර > ඇත් පුර > ඇත් වුර > ඇත් උර > ඇතොර යනු වේ. ඇතොර නම් ඔඩාන්තය සි;) **නන් කොටැයි** = නොයෙක් කොවස් ඇති; **නො බිදිය යුතු අහර දෙනු** = අභොජ්‍ය වූ – නො කැවයුතු වූ ආහාරයක් දීම; **කෙළි නො** = දැඩිව කමෙක් නො වේද; **බොජනෙන්** = භොජනයෙන් යුක්ත

වැ; **එළඹියවුන්** = වෙත **පැමිණියන්**; **නිමුඩු බත්** = කුඩු සහිත බත්; **කළ කැඳ** = **සටමසෙවිරය** – කාඩිජලය; **දෙවනු කොට ඇතියා** = දෙවන කොට ඇත්තා වූ; **සැණ වැහැරි පිළි** = හණ මුවා වාහවීර පටයන්; (**'වැහැරි'** යනු හැම පට්ටා වගි යන්ගෙන් කැරැණු පිළියට ප්‍රතිලබ්ධ විශෙෂ සංඥ සි.) **දුණු රියෙන්** = ජීණණ රථයෙන් – දිරා ගිය හැලෙකින්; **මාහැඟි ගිවුසන් පියා** = මහාහී ශ්‍රෙෂ්ඨවහිත්‍රය හැරපියා; **පත කළ සැපෙකින්** = පත්‍රයන්ගෙන් කළ ඡත්‍රයෙකින්; **සැපත් හෙයින්** = සම්පත්තිය හෙතු කොට ගෙන, **මුදු අලයක් සෙයින්** = රාබු අලයක් මෙන්;

504. 'ගිවං වාලෙඩා' යනු 'ගිවං වලෙඩා' සි වනු මැනවි. **කර අඛරය්** = ග්‍රීවාවතීනය කොට – ගෙල කරනවා **පිළිපයි** = පටිපාදනය කෙළේ ය – යුතු කෙළේ ය; **පිණ්ඩත්** = ප්‍රණීත භක්තය; **රජ කොමාරහු** = රාජකොට්ඨාගාරයට; **පසේ බුදුනට** = පසේ බුදුන්හට එළවන ලද; **පිඬවැසි පින්** = පිණ්ඩ පාතය නිසා උපන් පින (**252. අපුඤ්ඤඤ්ඤ සෙට්ඨිස්ස වත්ථු.**) **එප් පෙළ** = උඩත පත්තිය; (**'එප්'** යනු ද්‍රව්ඩ 'අඩ්ඩජප්‍ර' සදින් බිදිණැයි යෙත්.) **දකිණියට නිඹි** = දක්ෂිණාවට සුදුසු; **පිළිගාවන්** = ප්‍රතිග්‍රාහකයන්; **ඉලියෑ** = සොයා; **තණ දැසිහු** = හීණ ජාතිහු; **කෙත් පියසුන්** = ක්ෂෙත්‍රප්‍රදෙශයන්;

253. අඩකුරස්ස වත්ථු.

සුවිසිවන තණ්හ වගැ අටුවා සත්‍ය නිමි.

දුරකි හැකිය = දුක සේ රක්ක හැකියක්; **නොඔව හස්**=අවසාරණය–ඇතුළත් කොට ගැන්ම නො කොට; **නුහුස්වය්**= උසසාරණය = ඉවත්කොට ලීම නො කොට;

(නේ) 'ඔසාරණ' යන පාළි වචනය දෙස බලා 'ඔවහ' සි ද **'උසසාරණ'** යන පාළි වචනය **දෙස** බලා **'නුස්ව'** යනු ද යොදා ගත් බැව් පෙනේ. මෙසේ හෙයින් **සිහල පොත්හි** එන 'අනොසාදෙඩා' යනුවට වඩා බුරුම පොත්හි **එන 'අනෝ** සාරෙඩා – අනුසසාරෙඩා' යන පාඨ ප්‍රශස්තයැ සි **දතයුතු.**

පස්දෙරැකි = පඤ්චවාරයෙහි; **ඔසුළු** = ඔසට වූ – රැස් වූ; **අරමුණෙහි** = ආරම්මණයෙහි; **රැක්සන් විසින්** = රාක්ෂසීන්ගේ වශයෙන්; **දෙවුස්සරුකු සඬන් ඇති** = දෙවසරිකඛා සණ්ඨාන ඇති – දිව්‍ය භාවය සදෘශ සටහන් ඇති;

505. 'නො මන් බැලිමෙන්' යනු '**නො සමවන් බැලිමෙන්**' යි වනු. අසම්පෙකඛනයෙන් – විසම බැලිමෙන් යන අර්ථ යි.

506. 'විඤ්ඤාණට්ඨ' යනු අවපාඨ යි. අඩොලිපියෙහි එන '**විඤ්ඤාතුට්ඨ**' යනු සුපාඨ යි. **කායවිඤ්ඤාතුට්ඨ** = කාය විඤ්ඤත්තිය ද; **විඤ්ඤාණ් දෙරකි න්** = විඤ්ඤාණ වාරයෙහි ද;

507. 'විඤ්ඤත්තවඤ්ඤා' යනු '**විඤ්ඤත්ති වන්ඨ්‍ඨඤා**' යි වනු. '**තං වන්ඨ්‍ඨඤා**' යනු; '**විඤ්ඤත්තිවන්ඨ්‍ඨඤා** = කාය විඤ්ඤත්තිය ආධාර කොට ඇත්තා වූ යන අර්ථ යි. '**තෙහි පන චොපනකායෙහි**' යනු; **තෙහි පාණාතිපාතාදීහි** = ඒ පණිවං ආදියෙන් යන අර්ථ යි.

254. පඤ්චන්නම්පි භික්ඛූනං වත්ථු.

'**තුන් ඇසක් ඇති** = අංශ (පැති) තුනක් ඇත්තා වූ; **අකුරක්** = සඤ්ඣරයක් – කැට ගලක්;

508. '**තුන් ඇස් අකුරුහඬ නැතිවනුවට ගැ යෙති**' පොත්හි මෙසේ තිබෙයි. හේ 'සඤ්ඣරසද්දං සුත්වා නිවත්තිත්වා ඔලොකෙසි' යන අට්ඨවා පාඨ හා නො යෙදෙයි. තුනැස් හකුරු ගන්නා ලද්දේ හඬ නැඟීමට ය. හඬ නැතිවනුවට වටකුරු අකුරක් ගත් බව ඔබ්බෙහි 'වට්ට සඤ්ඣරං ගහෙත්වා' යනුවෙන් පැහැදිලි වෙයි. එහෙයින් මෙහි ශුද්ධ පාඨය '**හඬ නහිනුවට**'යි විය යුතු.

පරපස්හි = අන්‍ය පාර්ශ්වයෙහි; **නො තුමා ඕපි දෙසෙහි** = අන්‍ය භික්ෂුව සිටි දිශායෙහි; **නියන සස්නෙහි**; තෛර්‍යාණිකා ශාසනයෙහි; **දොණ මානයෙහි** = බඩසළ මැනීමෙහි; **වණ්දුස්** = වණ්දුසිය;

509. 'ගිහිණීය' යනු 'ගිණීය' යි ශුඛ කරනු. = **ගිණීය යූ ෂේයි** = ගණිකාවකැයි කී පරිදිය.

510. 'තණ ඇඟැ මෙ විකොට රන් ගන්මහ' යන මේහි පාඨ ශොධනය දුෂ්කර ය. 'තොපගේ ඇතු විකොට රන් ගතුම් හ' යනු තැනට හොබනා අදහස යි.

කුකුස් මතුවක් = කළ සේ නපුරැයි යන **හැඟීම්** මාත්‍රයක්; **බැගිහම්** = බර කමියෙකි; **අත් සොළවන් ඇයි** = අත් නැට වුම් ආදියක්;

255. හංසඝාතක වත්තු.

ඇවිජ්ෂ නිරැහි මෙ = අවීචි නරකයෙහි ම;

511. 'පදුම නම් ගහණීන්' යනු '**පදුම නම් ගණනින්**' යි ශුඛ කැරැ ගත මැනැවි. පදුම නම් සඛ්‍යා විශෙෂයෙන් යන අර්ථ යි. **පැසෙන** = පච්‍යමාන වූ; **පියසෙක්** = ප්‍රදෙශයෙකි; **සංයත මුව ඇත්තහු විසින්** = වාග්දුශ්චරිතයෙන් වැළකුණු මුඛ ඇතියහු විසින්; **සමචරනුවා විසින්** = සුචරිතයෙහි හැසිරෙන්නහු විසින්; (**256. ඔකාලික වත්තු.**) **ගණ බඳනෙන්** = ගණ බඳින යෙන් – වගීබඳ්ධනයෙන්; **ඩියමාණ කල්හි මෙ** = ජීවමාන කාලයෙහි ම; **පිළිවේ ධමට** = ප්‍රතිවෙධ ධර්මයට; **අනුධම්** = ගැළපෙන ධර්මය; (**257. ධම්මාරාමත්ථෙර වත්තු.**) **නො නිසි පිරිමයෙස්ලින්** = අයුක්ත පයෙෂණයෙන්; **උයා අවන්නේ** = උත්සාහයට ආපන්නවූයේ - පැමිණියේ; **පිරිසිදු ජීවෙල් ඇති යහු** = පරිශුඛ ජීවිතා ඇත්තහු;

ජීවත්වීමට උපකාරී වූ ගොවිතැන්, වෙළඳාම් ආදි රැකිරක්ෂා වෝ ද වී සහල් ආදි උපකරණ ද ජීවෙල් නම් වෙති. පැවිද්දන් ගේ ධාර්මික ප්‍රභෘය පයෙෂණය ද මීට ම ඇතුළත් වේ. දිවි රැකගැන්මට හෙතු වූ වැටුප ජීවෙල් නමැයි මෙතෙකින් දත යුතුය. පණ දැරීම ත් තදුපකරණය ත් නො වෙනස් සේ ආරෝ පණය කොට 'ජීවිත' ශබ්දය දෙස බලා 'ජීවෙත් > ජීවෙල්' යි නිපදවා ගත් බව සැලකිය යුතුය. 'පසත්' යනු '**පසල්**' වූවහු මෙනි.

258. විපක්ඛ සෙවක වත්තු.

නොයම් බඩැ කිමි = ශඛ්‍ය ගහීයෙහි ක්ෂීරය; **කළඹිටි කලැ** = කමත් කළ කාලයෙහි; (ගොයම් කමතෙහි තැන්පත් කළ කාලයෙහි යූ සේයි. 'ඛල වාඩා' යනු හිඳිය ව්‍යවහාර යි.) **ඉකිලියෙහි** = උකුඩලියෙහි – සැලෙහි; **බොජුන්** = භොජනය; **පඹැ** = පාතියෙහි – තලියෙහි; **පළමු වැඩූ කලැ** ප්‍රථමයෙන් වඩිත කාලයෙහි – බෙදූ කල්හි; **දෙර අසන් අඟවිට** = මාරා සන්න අග්‍රමිසිකායෙහි; **ඉක්ම පසඳ්ඩි යි** = ඉක්මවා කැමැති වෙහි ය යි;

512. 'අඩබුන් බොජුන්පය' යනු 'අඩබුන් බොජුන්පඝ' යි ගත මැනව. අඩක් අනුභවකළ භොජන පාතිය යන අර්ථ යි; **පර දුකුයෙන් දෙන** = අනුන් දුන් දෑයෙකින් ජීවත්වන; **පෙයින් මෙ වැනිමෝ** = ප්‍රෙතයන් ම වැනිවමෝ; **ඒ පිඬුවා** = ඒ පිණ්ඩපාතය; **නනා සොඬි** = ශොක නො කෙරෙයි; **නො ජූ ඛෙණේ** = නො කියා ද;

259. පඤ්චග්ගදායක බ්‍රහ්මණස්ස වත්තු.

සරහඤ්ඤයෙන් = මිහිරි සවර නහා කිමෙන්;

513. 'බුද්දකාදි' යන තන්හි 'ඛුද්දිකාදි' යනු ශුඛ පාඨ යි **පතුළි** = පැතිර ගියාය; **පස්වත් වරයන්** = පඤ්ච වස්තු සඞ්ඛ්‍යාත වරයන්; (වර නම් දෙවාදින් හෙරෙන් කැමැති දෑයක් ඉල්වා සිටීම යි); **සැඬ ණහවුන්** = චණ්ඩ සුණඛයන්; **ඉදි කැණැ** = දිය අගළක් සාරා; **නුඹුයෙන්** = ඊයමෙන්;

514. 'හැතුණේ යි' යනු '**තුහුණේ යි**'යි වනු. තීක්ෂණ වූ – තියුණු වූ යන අර්ථ යි. 'මහන්නාහි අයසඞ්කාටකානි' යනු; **සඤණ්ඩකානි** = ඊ සහිත වූ; **අයො ගුලානි** = ලොහො වට යන අර්ථ යි; **දස සිඳුවය්** = දැවළු සිඳුවා; **රජවය්** = රඳවා – සැඟවා කැරැවා; **සත් පනත් ඇරැම්ණි** = සත්ත්ව ප්‍රඥප්තිය අරමුණු කොට ඇති; 'සත් මෙ පණත්හි එව්' යන වාක්‍යය අවිසඳ යි.

515. 'මිච්ඡාවිතක්කුදකං සඞ්ඛාතං' යනු '**මිච්ඡාවිතක්කු දක සඞ්ඛාතං**' යි වනු. **මිස විතක් දිය කියනලදු** = මිථ්‍යා විතර්කී නමැති ජලය යි කියන ලදැ; (මෙබඳු පාඨයෙක් පාළි අටුවාහි නො පැනේ. එහි ආ 'මිච්ඡාවිතක්ක උදක හරිතා, මිච්ඡා විතක්ක උදකස්ස' යන පාඨයෙහි අර්ථ දීපනපදයෙක්

මෙසේ ව්‍යාකුල වැ ගියේ ය සි ගහිමු;) **ආරම්මණූපනිජ්ඣාන** = කිවුණු බවුනුගෙනි යොදා ගත් පඨවී ආදි ආරම්මණයන් බලන හෙයින් ආරම්මණූපනිජ්ඣාන යැයී කියන ලද ප්‍රථමාදි ධ්‍යාන හා; **ලක්ඛණූපනිජ්ඣාන** = සම්මසංසකෘත ධර්මයන් ගේ අනිත්‍යතාදි ලක්ෂණය බලනුයෙන් විපස්සනා - මග්ග - ඵල ය සි කියන ලද ලක්ඛණූපනිජ්ඣානය ද යන;

516. 'එකෙකී තඳහි යනාදි පාඨය ද උභතෝ ව්‍යාකුල තාදීන් දූෂිත සි. මෙහි අදහස මෙසේ ය:-

අවිජ්ජා-තණ්හා-උපාදාන-කම්ම-ආහාර යන හෙතු පඤ්ච කයාගේ වශයෙන් රූපසන්තතියාගේ ද, අවිජ්ජා-තණ්හා-උපාදාන-කම්ම-ඵස්ස යන හෙතු පඤ්චකයා ගේ වශයෙන් වෙදනා සඤ්ඤා සඞ්ඛාර සන්තතියන්ගේ ද, අවිජ්ජා - තණ්හා - උපාදාන - කම්ම - නාමරූප යන හෙතු පඤ්චකයා ගේ වශයෙන් විඤ්ඤාණසන්තතියාගේ ද සමුදය දස්සනය පස්විසි උදයඤ්ඤාන නම් වෙයි. අවිද්‍යාදි හෙතු නිරෝධයෙන් රූපාදි සකල නිරෝධ දර්ශනය පස්විසි වයඤ්ඤාන නම් වෙයි, යනු සි.

ධම්මනියාමඤ උපජ්ඣා = ධර්මය ඇසිරි කොට උපදනා 'පුබ්බඤාණං' යනු; **පුබ්බභාග පටිපදා** = පූර්වභාග ප්‍රතිපදාව සි; සතර සැවුරැසිලැ සි යුතු සේයි. '**තෙන**' යනු; **චතුපච්චය සන්තෝසෙන** = සිවුපසය පිළිබඳි මාදසාකාර සන්තොෂයෙන් යන අර්ථ සි. **ආමිසදාන ඤඬාත** = චීවරාදි ආමිස දීමය සි කියන ලද; **අමිස් පිළිසඨරඟි** = ආමිස පටිසන්ථාරයෙහි;

260. සම්බහුලානං භික්ඛූනං වත්ථු.

'**වස්ඝික පුප්ඵානි**' යනු; **සුමන කුසුමානි** = සමන් මල්හු යන අර්ථ සි. **තුවට්ටයෙන්** = නැවියෙන්; (**261. පඤ්චසත භික්ඛූනං වත්ථු.**) **අන්පාඟි සලනම්** = හස්තපාද වාඞ්ඛල්‍යය නම්; **සයි වැනම්ලි නැතියේ ඩි** = කායචාරය පිළිබඳි විඤ්ඤාණය - ඒ ඒ අත නැමීමක් නැත්තා වූ; **ලොහිතඞ්කමණි ගුහා** = රත්මිණි ගුහාව සි;

517. '**පබළුවැ සැරැගි මෙ**' යනු අනුපයෝගී අධික පාඨ සි. (**262. සාගතභායෙථෙරස්ස වත්ථු.**) 'සඞ්ඛදෙය්‍යානි' යනු; **සඞ්ඛය දාතබ්බානි** = සැදැහැයෙන් දියයුතු වූ යන අර්ථ සි;

තුම්හ පිටිහඤ්ඤා විසින් අභිරිඤ්ඤ = තමහට පරිභාස – නින්දා කරහැනිම් වශයෙන් 'අභිරිඤ්ඤ' යි කි; 'නිල්ලජ්ජ' යි = නිල්ලජ්ජි කියා; **එ මෙ අරුත්** = ඒ අර්ථය ම; **දෙවට** = දෙවන වාරයෙහි; **ඇලෙන කැන් ගෙනැ** = ඇලෙන බව ග්‍රහණය කොට; **පියලි කඩට** = පිලොතිකාඛණ්ඩයට – රෙදි කඩට; **දුගී හය්** = දුර්ගති යෙහි හා; **සසර** = සංසාරයෙහි; **කිය නො දී** = පහිත වනුවට නො දී; **පිසිච්** = පතිට්ඨා – පිහිට ය;

භික්වතුයෙහි තා = භික්ෂාවිය යුතු පමණ විෂයෙහි; **භික්වතු බැවින්** = භික්ෂණය කරවන හෙයින්; **භික්මවන තා පියෝ** = භික්මවන පමණ වූ ප්‍රයොගයන්; **වසම් සිටුම් හය් හසර** = විසම සිටීම හා හැසිරීම; **දුඳුල තන්හි හසර එච්** = දුර්ගම ස්ථාන යෙහි සඤ්චාරය හෝ (ගත යුතු,);

263. නඩගල කුලත්‍රේරස්ස වත්තු.

නිත්තී = තෘප්තියක්; **පැහැජ්ජ**=ප්‍රසන්න වැ; **තුමන් බැඳුවා**= තමින් බැඳූ තැනැත්තහු; **සුගි සැපන් ලබතුම්** = සඟ සම්පත්තිය ලබත් නමුත්; **එතුමතුයෙන්** = එතාවන්මාත්‍රයෙන් – එපමණෙකින්; **නිවන් සසුව නො වන කැන් ගෙනැ** = නිර්‍වාණ සම්පත්තිය නො වන බව ගැන; **තුමන් බලනුයෙහි ඇවිළි සිත්** = තමන් බැලීමෙහි ආකාරය චිත්තය;

518. 'තෙරුන් පිළිවෙතට' යනු '**තෙරුන් පිළිවෙයට**' යි ගන්නේ. තෙරුන් ගේ මාර්ගඵලාධිගමයට යන අර්ථ යි. **විඛෙවු වන බැවින්** = වික්ඛෙප වන හෙයින් – නානාරම්මණයෙහි සිත විසිර යාම වන හෙයින්; **ධම්මි උපන්** = පඨාප්ති ධර්‍මය නිමිත්ත කොට ගෙන උපන්; **ලොවුතුරා ධම්** = මාර්ගඵලනිර්‍වාණ යන ලොකොත්තර ධර්‍මය; **තුමා ලෙහි උපයා** = සිය චිත්තයෙහි උපදවා **ධම්මුවා බැවින්** = (තථාගතයන් වහන්සේ) ධර්‍ම නිර්‍මිත හෙයින්; **තථාගතා** = තථාගතයෝ; **ධම්මකායා** = ධර්‍මය කය ඇත්තෝ වෙති; **යතු** = මේ නිදර්ශිත අර්ථය; **පමුණු** = ප්‍රමාණ යි;

519. 'කඩවැ' යනු '**කඝවැ**' යි ගන්නේ. පහවව් යන අර්ථ යි. **සථරහු හම්යෙහි** = සතරහුගේ සම්මුඛයෙහි; **පවියෙන්** = පවිත්තයෙන්; **කැලකිරෙන බැව්** = මෙහෙසෙන බව; **අස්වසක්** = ආශ්වාසයක් – සැනසීමක්; **දුක් පිළිසේ** = දුක වසා දැමීමට හෙතු වූ

සුවක් = සුඛයක්; **තථාගතෙ බලොකෙනෙන සති** = තථාගතයා බලන කල්හි; **මා භාසි** = නො බව; **අභායනෙනා** = බියපත් නො වමින්; **මම සනතිකං එහි** = මා සමීපයට එන්නැ; **පඬෙක සතතං කුඤ්ජරං** = මඩෙහි එරුණු ඇතකු; **උඩරනෙනා හත්ථාවරියො විය** = නහා ගන්නා හැතැදුරකු මෙන්; **අහං තං උඛරිසසාමි** = මම තා නහා ගන්නෙමි; **අවිහානයෙන්** = **උපන් පි** = අඩ ගැසීමෙන් උපන් ප්‍රීතිය, **විවසුන් ඤණින්** = විදර්ශීනාඥනයෙන්; **විඛහස්** = ඔබා;

264. වක්කලිතෙරසස වත්තු.

දිපුජජලන සදහස් = පහන් දැල්වීම පිණිස; **වෘක්ෂාකාර යෙන් කරන** = රුක් අයුරින් කරනු ලබන්නා වූ; **වැට** = (පහන්) වැට; **ඇඟි දෙව් වන් හස් මිනිස් වන්හි** = අග්‍ර වූ දිව්‍ය ජාතියෙහි හා මනුෂ්‍යජාතියෙහි; 'වණ්ණෙණා සණ්ඨාන රූපෙසු ජාති වජ්ජිසු කාරණෙ' යනු නිඝණ්ඩු යි. **තණ බැළ වැ** = තෘණ භෘතක වැ – තණ විකොට දෙවෙන දැස වැ; **දන් හමන දැයක් දී** = දැනය සමාන දෙයක් – වසතුවක් දී; **ත දුන් පිඬවා** = තා දුන් පිණ්ඩපාතය; **පෙත්** = පත්තිය – පින් හවුල; **යො පරාජිතො හොති** = යමෙක් පැරැදුණේ වේද; **'නො පුවෙ දෙතු' යි** = හෙතෙම අපට පූ දේවාසි කියා; **පුවට සප් පැහැයැ** = පූජය පිණිස ශාප ප්‍රභාශ කොට – දිවුරුම් දී – ඔවිටු අල්ලා; **අප** = අප ගේ; **මුදුනෙජ්** = මුදුන් ද – මස්තකයන් ද; **විසිරෙනුයේ යි** = පැළී යන්නේ ය; **දිව පිවින්** = දිව්‍යපූපයෙන්; **දෙවියනට ම නිවන්න** = දෙවියනට ම උපදනා; **රස හයන** = රස අදනා වූ; **දහසක් මත් නහරුන්** = දහසක් පමණ නහරයන්; **ඇස් වරාජ්** = ඇස්වලට ත් වඩා; **ළ මස් වරාජ්** = හෘදය මාංසයට ත් වඩා; **රියන් පෙමෙණෙන්** = රතන ප්‍රමාණයෙන් – රියනකින් පමණ; **මිළි ඇනි** = මකුළාන්විත – පොහොට්ටු ඇත්තා වූ **ඛමත්** = ඛමීන්‍යය; **ක්‍රම පියස්** = විතර්කාදි ධ්‍යානාඞ්ගක්‍රමය සමතික්‍රමණ වශයෙන් හැර; **නො සැමැහැ බලනුයෙහි** = විෂමාඞ්ගයෙහි සිට (මතු ධ්‍යානයට සමවැද) බැලීමෙහි; **දිව සක්** = දිව්‍යචක්ෂුසය; **සොයන ලදී** = ශොධනය කරන ලදී; **විල් ළැව් අරණැහි** = විඤ්ඣාටවී නම් අරණ්‍යයෙහි; **උදරවා** = උදර වාතය; **පියවි වසින්** = ප්‍රකෘති වාතයෙන්; **ඉතිදි වැ** =

අධික වැ; **හැටි** = සමූධිත වී; **පැන් මිටලක්** = පැන් මුට්ටියක් **රාතනට** = රහතුන්ට; **අභිඛර** = අහඞ්කාරය හා; **මමඛර** = මමඞ්කාරය යි කියන ලද තෘෂ්ණාව; **විකුමසර මිනිසක්හු** බවු = වික්‍රමසාර මනුෂ්‍යයකු බව; **පිරිමිනි** බවු = පුරොගාමිත්වය – පිරිමි බව; **නැළැ ඔත්** = නාළියෙකැ – නාළියෙක්හි දමන ලද **තුඩු සුනු සෙසින්** = තිපු චූණිණ – ඊයම් පිටි සෙසින්; **සටමි නිය කොටැ** = හෙට්ඨාගාමී කොට – සවිකුරු කොට; **එබි** = විකම්ඹිත කෙළේ ය; **අලැති සමක්** සේ = අලාත චර්මයක් මෙන් – කඹුරු උදුනෙහි බඳනා ලද සමක් මෙන්; **නුතත්** මුව **විවින්** = අනොතත්ත මුඛවට්ටියෙන්; **කැළි** = ගළිත වැ–පහ වැ; **දැවියෙහි පණ සෙසින්** = සැන්දෙහි පෙණය මෙන්; **බොකු වූහ** = බොකු හැසී ගියහ; **දිය ඔළුහු** = දකසිඛාවෝ – දිය වැල්හු; **කොවින් රත් වූ බැවින්** = කොපයෙන් රක්තවර්ණ වූ බැවින්; **කිරිඳු ඇසි වුහු** = ඔළිඳ ඇට වැනි ඇස් ඇති වූහ; **හෙරණපිලවු** = සාමණේර පිලඝනය – පැවිය; **ඔමසි** = මේ මාලාපුටය; **අපට සැදූ** = අප සඳහා සජීත වූ; **මල් පලා නො වෙයි** = මාලා පුටයෙක් නො වේ; **පා දිවියවියෙමි යන** = පාද ධොවනය කරනු කැමැත්තෙමි යන; **බුදුන් තෙපුල්** = බුදුහු ගේ වචනය; **සමන් හෙරණුහු සඳහයි** = සුමන සාමණේරයන් සඳහා; **නො පැසැසියම්හයි සේසි** = පව්වාසිංඝනය නො කළම්හ යනු කී පරිදිය; **ඝන කොව්** = ඝන කොට; **කොමු කළ** = කොටවනය කළා වූ; – තළා සහස් කළා වූ; **බලඔන කොටැ** = එලෙනුවා කොට; **එලවය් සු සේසි** = එල්වාගෙන යයි කී පරිදිය; **ලෙ ලහැ** = ලිලාව; **දඝජ උපසපුව** = දුගාද උපසම්පදාව – පිය උරුමයෙන් ලත් උපසම්පදාව; **බුදුන් නිසඳුන් උවසපුව සු සේසි** = සම්බුධයන් වහන්සේ විසින් නිසඝජ්ජන කරන ලද – දෙන ලද උපසම්පදාව යනු කී පරිදි වේ; **පුස විසඳු** = පුච්ඡා විසඝජ්ජන කළ – පැන විසඳුලු;

265. සුමන සාමණේර වත්තු.

පස්වැසිවන භික්ඛුවඟැ අටුවා සත්‍ය නිමි.

---

520. **අරහනන පදහයි මෙ සුතුවා මෙ**' යනු 'අරහත්තවාද හයි සුතුවා මෙ' යි ගුඬ කැරැ ගත මැනවි. **අරහත්තවාද හය** = 'රහතුන් වහන්සේ' යන තෙපුල් සමග සුක්ත වූවක් ම;

නිථයෙහි = තීර්ථක හෝ වෙති ද, **බිණාසවයෙහි හෝ** = ක්ෂීණාශ්‍රව හෝ වෙති දැයි; **පසාද සඤ්ඤයෙහි** = සැදැහැයෙන් බණින තෙපුල්හි; **ගිවිස්මෙන්** = පිළි ගැනීමෙන්; **උතුරු මිනිස් ධැමින් වන ඇවැත්** = උත්තරි මනුෂ්‍යධර්මාරොචනයෙන් වන ආපත්ති; (**266. පයාද බහුල බ්‍රාහ්මණස්ස වත්ථු.**) **නො පාල දිගිමිනියක්හු බඳු වැ** = අප්‍රකට මනුෂ්‍යයකු මෙන් වැ; **සාසනාවචරබස්** = ශාසනයෙහි වඟරවන තෙපුල්; **කිලෙස් දරථයන්** = කෙලෙස් දුවිලි, (**263. මාරස්ස වත්ථු. ගණ් සඟ්** = ගණ සංඝීය – ඉගණෙහි ඇල්ම; **සිල් සැවුර, ඇසි** = ශීල සංවරාදි; (**270 ආනන්ද ථෙරස්ස වත්ථු.**) **නිජ්ජිය පබ්බජ්ජයෙන්** = තීර්ථකයන් අයත් පැවිද්දෙන්; **බැහැ බැවින්** = බාහිත භාවයෙන් – දුරලූ හෙයින්; **නිවය්** = නිවා; (**271. අඤ්ඤතර පබ්බජිතස්ස වත්ථු.**) **දඬ්මතුයෙකින් මෙ** = දණ්ඩන මාත්‍රයෙකින් ම; **වරදින්**= අපරාධයෙන්; **මුසුම්** = මිදීමෙක් – මිදීමෙක්; **පහරන ලදු වන්න** = පහරන ලදුයේ වන්නේය; **ඔහොවු උපන් මෙ** =ඔහොපොත්පත්තිය ම; **සිතට කල් නම්** = සිතට ප්‍රිය නම්; '**ඔතකි**' යනු; **ඔඝාධිප්පාදෙහි** = ක්‍රොධොත්පාදයන් ගෙන් යන අර්ථයි;

272. සාරිපුත්ත ථේර වත්ථු.

නො උපන් වන්හි = අනුත්පන්න වස්තුවෙහි – වස්තුවක් උපද නට පෙරාතු ව; **පනවන ලදුවන්** = පනවන ලද්දා වූ; **වසස සතූපසම්පන්නාය භික්ඛුනියා** = උපසපන් වූ සිය වසක් ඇත්තී වූද මෙහෙණ වසින්; **තදහුපසම්පන්නෙනා භික්ඛු වඳනියො ඇත් ඇ** = එදවස් උපසපන්වූ මහණ වැන්ද යුතුය යනාදී වූ; **අටගරු ධම්මුන්** = අෂ්ටගුරුධර්මයන්; **සැඟජන පියව් ඇති** = සඝජනය සවභාව කොට ඇති; **ලිඛාපෙන්නකස යන** = ශ්‍රමණ ලිඛිතය නෙතා ගත්තෙකැයි කියන; **අසක් කරනුමෝ** = ආශඞ්කා කරන්නාහු; (**273 මහාපජාපතීගොවත්ථු.**) **දස වදනේ යි** = දිශාවන් වඳනේ සි; **අග හොතුරු** = අග්නිහොත්‍රය; ගිනි දෙවියා පිදීම; **සඟස් මෙහෙයෙනුපූ** = මතා මෙහෙවරින් ද; (**274. සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස වත්ථු.**) **ජල බද බමණක්හු** = ජටා බන්ධනය කළ බ්‍රාහ්මණයකු; (**275. ජටිල බ්‍රාහ්මණස්ස වත්ථු.**) **වඟුලි වත ඇති** = වවුල් වත ඇති; **ඔහොහාන් බමණක්හු** = කුහඹා බ්‍රාහ්මණයකු; **කුබ්බු රුක්ඛන්** = කුබුක් ගසක්; **යට හුස්ස වැ** = යටට ලූ හිස් ඇත්හකු වැ; **එලෙන්නේ යි** = එල්ලෙන්නේ සි; **කිඹුල් ගෙදි සබඳ** = ගුරුවන් ගොරුපයන් පිළිබැඳි; **සියස්** =

ශතයක්; **පරිජ්ජියඤ්ඤ** = පරිවාරිකාවක් - දැස්සක්; **සාදූසි** = සදුස් - වහා; **රසඤ්ඤේන මේ** = රස දනිමින් ම; **පැවි ගොවැ** = පටිඤ්ඤාදනය කෝට - වසා; **වැරැද්ද** = විරාධිත වැ; **හිණී** = පතිත විය; **නළනුවට කියන** බවු = වඤ්චනය සඳහා කියන බව; **කෙලෙස් බහිලි බැවින්** = කෙලෙස් බහුල බැවින්; **අවලි** = ආකුල වෙයි; '**පරිමජ්ජයි**' යනු; **පරිසොධෙසි** = පිරිසිදු කරන් නෙහි යන අර්ථ යි; **අජීනසම්සඨෙන** = අදුන් දිවිසම් මුවා සාටකයෙන්;

521. '**බැහිරි මත්**' යනු; '**බැහිරි වන්**' යි වනු. බාහිර වස්තූන් යන අර්ථ යි. (**එ මේ කියත්** = 'පිරිකර යූ යේයි'යි) **පිරිමදහි** = ඔප ලන්නෙහි ය; **සකුස්හි යි සේසි** = සසස් කෙරෙහි යනු භාව යි;

276. කූහක බ්‍රාහ්මණස්ස වත්ථු.

ඛැම් කියා = ධර්මයෙන් අනපෙත වූ කථාවක්; **නරඹනහු** = බලන්නා වූ; (**277. කිසාගොතමියා වත්ථු.**) **අභිගෙස්හි** = අභිභවා **සමයෙහි** - සමීපයෙහි; **නිමන්ත්‍රණ ඇයි තන්හි** = කැඳවා දන් දෙන තන්හි; **රා ඇයි පිළිබුදුන්** = රාගාදි පළිබෝධයෙන්; **පිළිබුදු නම්**= අවහිර-පිඹන-උපද්‍රව යි.(**278. අඤ්ඤතර බ්‍රාහ්මණස්ස වත්ථු.**) '**අතිගතත්තා**' යනු; **අතික්කන්තත්තා** = ඉක්මවන ලද බැවින් යන අර්ථ යි. (**279. උගගසෙනස්ස වත්ථු.**) **නද්ධි හය** = විසගහ ඒරියාපථදෙහි හබා වෙළීම නම් වූ නඬිය හා; **වරත්හු** = වරපටහු; **අනුක්කම හය** = පිළිවෙළ හා; **මැහින් නුපුහුන්** = මාර්ගයෙන් ප්‍රතිණතො කරන ලද; **හිදි අහුල්හ** = සතයම තමා;

280. චින්තං බ්‍රාහ්මණානං වත්ථු.

කිවිසැපූ = සුවිත ශබ්දය කොට ද; **බොජ්ජමවසෙහි** = වළඳවන ගෙහි; **ඇති මේ සැඬල** = නින්දාස්තුවෙන ප්‍රයොග යි; **අරවනෙම්** = ආරොපණය කරවන්නෙම්; **දවස්** = දවා පියා; **සහා නො නිසිසෙන්** = සභාවට නුසුදුසු වූ; **පුරුසින්** = පරුෂ වූ; **සොරොසින** = කර්කශ වූ; **ගෙ ආ අවුතුවනට** = ගෙට ආ ආගන්තු කයනට; **පිළියෙල කල බාදනීයාදි** = යුතු කළ කැව යුතු ආහාරාදිය; **ඔවුන් නො පිළිගත** = ඔවුන් නො පිළිගත් කල්හි;

දුවා මෙ පිළිබඳ වන **සෙසින්** = දුයඤයාට ම අයත්වන මෙන්; **හැවුතා ඇවිලි** = ආක්‍රොශ කළ තැක් ආක්‍රොශ වචනයන්; **අඳු බඳන ඇසින්** = අඳුබඳනාදියෙන් – දඹු කඳේ බැඳීමාදියෙන්; **පුන පුන උපතින්** = නැවත නැවත උත්පත්තියෙන්; (**281. අක්කොසාඝ භාරමාජස්ස වත්ථු.**) **අළෙ** = හිනාමන්ත්‍රණයෙහි වැටෙන එකාරාන්ත නිපාතයෙකි; (මාගධ සංස්කෘත දෙක්හි ම සම 'අරෙ' යනුයෙන් **ඝිත්ත** යි.) **එ පිවින් සැවූ** = කෙණෙහි පිවින් ගවන ලද; **සුළුවටා** = **සුළු උවටෙක්** – උපස්ථායකයෙක්– දාසයෙක්; මුත්තනවන් **ගම්** = මුත්තණීය **ගේ** ගමට; **හවන ලදු** = සජ්ජය කරන ලද්දේ ය; **තණ්හා සෙවූ** = තණ්හුස්සවයක් – උස්වැ සිටි තණ්හාවක්;

282. සාරි පුත්ත තේරස්ස වත්ථු.

කොළ රුක්හු = කොළාප වෘක්ෂයෝ; (පවනින් **හඩන** දිරාගිය රුක්හු 'කොළාප' නමැයි යෙත්.) **හින් ඇඟැහි** = හිදී අගෙක්හි; (**283. උප්පලවණ්ණත්තේරියා වත්ථු.**) **දසුන් මහණ නො කටයුතු යැ යන** = දාසයන් මහණ කරනට අයුතු යැ යන; **ශික්ඛපද** = ශික්ෂා කොට්ඨාසය; **නො පැනි වූ කල** = අප්‍රඥප්තකාලයෙහි; (**284. අඤ්ඤතර බ්‍රාහ්මණස්ස වත්ථු.**) **ධම්හි ඔජු වූ** = කුශල ධර්මයන්හි ඔජය වූ; **පැනයෙන්** = විදර්ශනා ඥානයෙන්; **කුසල වන බැවින්** = දක්ෂවන බැවින්; (**285. ඛේමත්තේරියා වත්ථු.**) **කවා නො සුන්** = රෙඛා නො කෙටූ; **ලෙණක්** = ගුහාවක්; **බිමිසැ** = ආවිෂ්ට වැ; **එළඹැ හැඩි** = සම්පයෙහි හැඩුවාය; **වෙරැහි** = වේරයෙහි – ශරීරයෙහි; **ගුගුලා** = ඤිරණය කළා ය; **හිඟු සුනු** = පෙරුම් කායම් කුඩු; **අතුන් මොනාට තබන ලදු** = ආත්මය මනා කොට පිහිටුවන ලද්දු වූ; **පඬන් ධැමින්** = උත්තම වීර්‍ය සඞ්ඛ්‍යාත ධර්මයෙන්; **බිණුවී ඇසඟ** = ඔවුනොවුන් හා බිණීමෙහි ඇලීම; **නො ඇලුණු** = කිසි තැනෙක ඇලුමක් නැති; **සිදිය ඇතියහු** = වසී ඇත්තාවූ; **ගෙ නැති වැ** = ගෘහ විරහිත වැ; **සරනුවා** = හැසිරෙන්නහු;

286. නිස්සභත්තේර වත්ථු.

තැජි = තර්ජනය කෙළෙය; **ගුරුවත්** = හදනා හෙමේ; **තණහ තෙසින්** = තණ්හා තාසයෙන් – තණ්හා මූලක බියෙන්

තසයන් අතුරෙහි = තියපත් වූවන් අතුරෙහි; (**287 අඤ්ඤතර භික්ඛුස්ස වත්ථු**) **හත්තුද්දෙසකයා විසින්** = බත් උදෙසන භික්ෂුව විසින්; (සඟබත් සඳහා ඒ ඒ දායකයන්ගේ ඇරයුම් පිළිගෙන ඒ ඒ තැනට නියමිත භික්ෂූන් මෙහෙයවන සඞ්ඝසම්මුති ලත් බත් කියන භික්ෂුව විසින සේ සී.) **එපැලූ** = ළිප්හි දැමූ; **පුපුරාද** = පජිරායණය කෙරේ ද (පුපුර- පිපිරිමෙහි) **සෙව්වන්** = කොපයෙන්; **පුපුරනු වී** = පුපුරන්නියක් වූවා ය; **මුනුබුරු වනුවට ම්** = මුනුබුරකු වීමට ද; **නොසහනුවන්** = නොසැහෙන්නවුන්; **බාහිතපාප** = බහා තබන ලද පවු ඇති; **අනන්තරයෙන්** = එක්බිති කොට; **නොබිජයවි බව්** = නොසතු කැමති බව; **හැහෙ නො** = හැඟෙන්නේ වේ ද; (හෙළු යෙහි න-නො-නු යන නිපාතයෝ ප්‍රශ්නාර්ථයෙහිදු යෙදෙත්.) **බමුණන් වසන වෙයවි** = බ්‍රාහ්මණ වාටයට; (බමුණන් වසන විපියට.)

522. 'පෙළහරය ගතත බම්මණාය' යනු '**පෙළහරය, තෙළඹ බමුණාය**' සී ගන්නේ. තා විසින් එළවන ලද බමුණා ආශ්වය්‍යීය යනු අර්ථ සී. (මේ පරිසමාප්තවත් වාක්‍ය නිදේශ සී.)

එවං පිතුමනනඤං ගහෙත්වා = මෙසේ පියකු පමණ ඇතියෙකු ගෙන, **ආගච්ඡතාසි ඉති** = ආයෙහි ය යන; **න ඔවිත්‍ය සි** = නුසුදුසු සි; **ඛැසයෙහිදු** = කිසිල්ලෙහිදු; **ඛැලවී** = මුක්ත කෙළේ ය; **දෙර නෙරපියා** = දෙරට නීහරණය කොට; (බැහැර කොට) **නැවතියාහු** = ආපසු ආවාහු; **විරුද්ධ භස්ස** = විරොධීන් සමග ද;

288. චතුන්නං සාමණේරානං වත්ථු.

523. 'පිසි' යනු 'වැසි' සි ගන්නේ. **එවං** = මෙසේ; **අයං** = මෙතෙම; **ධම්මෙ පතිට්ඨහිස්සනී නි** = ධර්මයෙහි පිහිටාය සි; **ධම්මපුරෙක්ඛාරතාය** = දහම් පෙරට කොට ඇති බැවින් යන අර්ථ සි; (**289.මහාපන්ථකත්ථෙර වත්ථු.**) **මහම් උදුව** = උත්ක්‍රාන්තයනයක්- ලාමක වශයෙන් සිතීමක් (අවමානයක්) නො කරව: **අවඤ්ඤ** = අවමානයක්; **මහම් කරවසි සි ඥේයි** = නො කරව යනු කී නිසා සි; **දෙසන්තරෝ** = දෙසන්තර නම්; **දෙසවිත්තෙනා** = වෙස සහගත සිත් ඇත්තේ ය යනා අර්ථ සි; **අන් ජාති භස්** = අන්‍ය ජාතියක් හා; **මරුම් ගැටෙන** = මම් සටහනය කරන්නා වූ; **නො ඇලවනුස්** = නො අලවන්නේ ද: (**290. පිලින්දි වච්ඡ ත්ථෙර වත්ථු.**) **පසුල් කොටැ ඉවස්** = හිමියකු නැති ඉවත ලූ

කඩෙකැයි සිත පිහිටුවා; **පඝිලි අහ** = පාංශුකූලිකාඞ්ගය; **පුරන්වන්** = පූරණය කරන්නවුන් ගේ; **එසෙයින්** පියූ = තත්ප්‍රකාරයෙන් පරිත්‍යක්ත වූ දෑයක්; **ගනු** = ගැනීම; **වත් බැවින්** = වුතය වන හෙයින්; **සුදු සිතින්** = ශුද්ධ චිත්තයෙන්;

524. 'හඤ්ඤතං ගණ්හාති' යන පාඨ මෙහි එයි. 'හඤ්ඤති ගණ්හ' යන පාඨ මුද්‍රිත ධම්මපදට්ඨකථායෙහි එයි. එහිදු 'නං යනු නිඛ්‍යසුතු බව මෙහි 'එ ගැන' යන අර්ථකථනයෙන් පැනේ. එහෙයින් **'හඤ්ඤති නං ගණ්හ'** යනු මෙහි පරිපූර්ණ පාඨය විය යුතු. 'හඤ්ඤති' යනුවට 'ඉතිසාල් වටු' යි අරුත් බෙණෙති' මෙහි 'ඤි' යනු සාමාන්‍ය කාලාර්ථවාචී නිපාතශබ්දයකි. 'වටු' යනු යෙහි 'වතු' යනු ආදිම ප්‍රකෘතිය යි. **ඉති** = එ බැවින්; **සාල්වතු** = (යම් ගැනුමකට) මේ සුදුසු කාලය වත්හොත්; **එ ගනැයි** = ඒ ග්‍රහණය කරන්නැයි යි අරුත් පවසනු. (**291. අසඤ්ඤතර තෙරයස්ස වත්ථු**) **වස්වැසි** = වස්වසූ භික්ෂූන්ට දියයුතු වස්ත්‍රයන්; **පිළිණ කෝමලෝ** = ප්‍රතිඥ සළඟ;

292. සාරිපුත්ත තෙරස් වත්ථු.

බුඩ ධම්ම ඇ සි = බුද්ධ – ධම්ම – සඞ්ඝ – සික්ඛා – පුබ්බන්ත-අපරන්ත – පුබ්බන්තා පරන්ත–ඉදප්පච්චයතා පටිච්චසමුප්පාද ය්‍යන; **අට සංසය වතුන්** = විචිකිච්ඡාවට හුමිවූ වස්තු අට; (**293. මහා මොග්ගල්ලානත්තෙරස්ස වත්ථු.**)**ගල් වැසුකි කැමියෙක්**=පවිත්‍රපාංශු කාර්මිකයෙක්; **රත්කොළ ඇතියහු**=රක්තවර්ණපත්‍ර ඇත්තා වූ;

525. 'සැළ බැසැ' යනු **'සෑ කැබැ'** යි ගන්නේ. චෛත්‍ය ගර්භයෙහි යන අර්ථ යි. **චන්ද්‍රාකෘති මණ්ඩලයෙක** = සඳ වැනි බිම්බයෙක; **පිළි පියවි** = නැවැත්තා මුල් සවභාවයෙහි පිහිටියා වූය. **පිළියම්** = පරිකර්මය යි; **මතුරව් කරන** = මන්ත්‍රයා ගේ බල වර්ධනය පිණිස ක්‍රියමාණ වූ; **උවසර** = උපචාර යි; පිළියමැ යි යුත්තේ යි; **නොයන සැහැවි** = නොයන සඞ්ගාව ඇත්තේ වී; **නදරා** = නාස්තිරාගය; බලවත් රාගය. (**295. චන්දුත්තෙර වත්ථු.**) **නිවුයෙන්** = නිපුණ වූ; **ඩොංරාගින්** = ආකීර්ණ වූ; **කිලිම්න්** = කාවුකා වූ; **නිතරන ලදු** = තරණය කරන ලද්දේය – පසු කරන ලද්දේය. **රා මහ** = රාගාදි ක්ලේශ දුගීය;

296. සිවලිත්තෙර වත්ථු.

දෙවියක් සෙයින් = ධොත සඞ්ඛයක් මෙන්; **සැපත් සෝභාගයෙන්** = සම්පත් සෞභාග්‍යයෙන්; (සම්පත්ති සුන්දරතායෙන්) **කොළඹැ ගිමිනිය** = කුටුම්බයට – ධනයට ඉසුරුතැන් ඇත්තියක්; **පිරිව** = පරිබ්බය; **වැටුම් යුතු සේසි** = ජීවනොපකරණ වූ වර්ත්තනය යනු කී නියාසි; **අඟව්ව** = අග්‍රාවාටයෙහි; (ආළින්දයෙහි) **ලතු ඔත්** = ලා රෙසෙන් ගල්වන ලද; **පා ඇති සි** = පාද ඇතියාවූ; **දහරහි** = දහර (තරුණ) වෙහි; **අවජ්** = මම ද; **දහදිම්** = තරුණියකිම්; **එක් ඡලෙහි** = සමාන ගෘහ ධුරයෙහි (ඉසිලිය යුතු ගිහි කාර්‍ය්‍ය විෂයෙහි;) **පැසුලෙහි** = පශ්චිම කාලයෙහි; **ජරා දඩු පැරසින් වූ කල්හි** = ජීර්‍ණ කාලයෙහි ගතයුතු සැරයටි දඬුව පරායත්ත වූ කල්හි; **මහණ වනම්හ** = මහණ වන්නෙමු; **සහම්** = සඞ්ග්‍රාමය – යුඩය; **පිරිගුණ්** = පරික්ෂීණ වූ – ගෙවී ගිය; **භව සර** = භවසඤ්චාරය; **ඔහු** = ඒ වාතමෘගයා; **විසඳු වූයේ** = විස්සජ්ජාපනය (වනයට හැරලීම) **කළ තැනැත්තේ**;

297. සුන්දර. සමුද්දත්ථේර වත්ථු.

ජේ උක්ඛැවියක් = උක්ඛට් දෙකක්; **සුන් කොළෙක්හි** = ඡන්න කොටියෙහි; (කැපූ කෙළවර) **අරජා නම්** = ආහරාපනය – ගෙන්වා ගැනීම කෙරේ නම්; **මොහන සිත්** = මොහනය – වඤ්චනය කරන සිත; **පිළිලැබ** = ප්‍රතිලාභය – මාගීඵලාවබොධය; **ධම් සොසුවා** = ධම්සොඡකයාගේ; **රන්කසු කම්** = සවණ් ඛචිත වූ – රනින් විසිතුරු කරන ලද; **සෙයන උළුයෙන්** = ඡද නිට්ඨිකායෙන් – වහල් උළුයෙන්; **කොපුරුහල්** = ඇත් රූප යොදා කළ කුඤ්ජරශාලාව; **ඒ කවළුවනව්** = ඒ කවාටයනට; **සිසු පැසි ගඳ දියෙන්** = වාතුජ්ජාතික සුගන්ධොදකයෙන්; **රොන් වවියෙන්** = රෙණු වට්ටිකායෙන්; **රොන් සෙලෙනි** = රෙණුවජටා යෙන්; **ගඳකිළි වැණියෙහි** = ගන්ධකුටි වෙණියෙහි; (වෙණි නම් කොත සි. 'දෙරටුහලු මිණි වැණි' මුවදෙව් ද.) **ඉකිලිය** = උකඛලිය; (එතම් කබල සි.) 'පවාළමයා' යනු; **ලොහිතඞ්ගමයා** = පියුම් රා මිණියෙන් කරන ලද්ද වූ යන අර්ථ සි; **කැරැළියෝ** = සිඛරයෝ (කොත්); **සුන්කටසුතු** = කැඩිය යුත්තක්; **පිදිබෙවු කොට** = වට කොට; **මෙතෙක් රුවන් රක්නේ** = මේ පමණ රුවන් රැකීම්; **බර නො යන අභිප්‍රායෙන්** = බරෙක් නො වේද යන අදහසින්; **ම මෙ** = මා හට ම; **රක්වල වන්නෑ** = රක්‍ෂාව –රණය වන්නේ ය; **රුවන් රක්නේ** = රත්න රක්‍ෂණය; **මා**

පිළිබඳ යූ සේයි = මා අයත් වෙයි යනු කී නියායි; **කිහින් එවූ** = උවඡඣයෙන් – ඇතයෙන් හෝ; (ඡඣ > සිහ > හිහ > ඉහ) **පැස් පිහිවාගෙන් එව්** = පවඡියෙන් හෝ පසිබ්බකයෙන් හෝ; **දණ පමණ පිරිසෙයින්** = දණ පමණ පරිවෙජදයෙන්; **එළියෙහි** = කවියෙහි; **හන් පිළිය** = ඇදි වස්ත්‍රය; **වටා ලූතැන්** = ආවතීනය කළ සථානය; **කිසුණු මඬුලුවක් සෙයින්** = කසිණ මණ්ඩලයක් මෙන්; **කප්පිත කපපිත වත්** = සලකන ලද සලකන ලද වස්තූන්; **වහන බැවින්** = එළවන බැවින්; **බෝසතනුවනව්** = බොධිසත්ත්වයන්ට ත්; **මේ මෑ නියෙනු සි** = මේ ආකාර නො වා දැසි; **දෙහි** = දෙකෙහි; **මුවව්වි** = මුඛවට්ටිය (ගැට්ට); **දිය පෙළලවෑ** = ජල පොළොවෙහි; **නොහී** = නො වැටී; **සමහිති වෑ** = සමහිතනික වැ (මුවට්ට හා සම වැ;) **ඒ සඪනින්** = ඒ සටහනින්; **දිස්නා බැවින්** = පැතෙන බැවින්; **සූ සිරි කම්** = සුජීවරිතකාමිය; **ඇන්පහවට** = අවෙතාපාසාදයාගේ ආටට යෙහි; **දූ වහණුන්** = ජාති (පාසාණයන්; (පළිඟු) **සුපෙයා** = සුපයට හිත දූය; **ඉස්නා පමණු** = කැමැති පමණක්; **සියක් පිරිමිනී පමණ පවතක්** = ශතපෞරුෂ ප්‍රමාණ ප්‍රපාතයක්;

526. 'මුවඡිවන බැවින්' යනු 'මුඤ්සිවන බැවින්' කියා හෝ ගන්නේ සි. **බොල් කිරි පිඬු** = බහලඛීරපිණ්ඩය; **දිදුබු කොටෑ** = දුලීහ කොට; **නොසිඟමනා බවු** = අසතුටු සිත් ඇති බව; **ඉතිරියක්හු** = අධිකයකු; (ඊශ්වරයකු) **වුවුනුයෙහි** = වෙඨනයෙහි; **වුවුනුයෙහි ගත්** = වොටුන්නෙහි වැද්ද ගත්තාවූ **වැට දුම්** = ප්‍රදීප ධූමය; **පැහැළියෙන්** = ප්‍රහත ඌහසින්: **ඔලිය** = වලනය විය;

පොතිය සිවුහු උපැන්.

කාමසත්‍රව = කාම විෂයෙහි පුරුද්ද; (සත්තවො තු පරිව යො) **බිලියම් බඳුන් බඳු කරන්නට** = බලිකම් සඳහා ගනු ලබන භාජනයන් වැනි කිරීම පිණිස; **මතයෙහි** = මස්තකයෙහි; **මල්දම් එවූ** = පුෂ්පදාමයන් තබා; (ඔව – එව්මෙහි) **සලට** = කඩඉට; **එළියෙහි** = එළකයෙහි; (එළිපතෙහි) **පැදුම්දෙරැ** = පශ්චිමවාරයෙහි; **රන්සියන්** = රත්නවඡදනයන්; **කම තුයෙහි**; කාෂිකමීනනවිෂයෙහි; **අලකරහි** = අලඞ්කාර විෂයෙහි; **ඉසුරු** = ආධිපත්‍යය; **රන් පමුවක්** = සවණී පාමඞ්ග දමයක්; (හවඩියක්) **පවය්** = ප්‍රකාශ කොට; **පැසුළු දෙරට** =

ඡත්වාදිවාරයට; එහි දුටු = එහි ලා දුටු දෑයක්; ඔවුන් කී අධිකර = ඒ සිටාණන් කී නියොගය; ඔවුන් = ඒ නියොජ්‍ය පුරුෂයන්; මොහය් = මුළාකොට;

527. 'මේ ගණන' යනු 'මේ තන්න' යි ගන්නේ. මේ තනු ලබන්නා වූ යන අර්ථ යි. දර දෑසෙහි – දරු ජාතයෙහි (දර රැසෙහි); පා පුස්නා සඳහය් = පා පිස දැමීම පිණිස; සාධු මහාසෙට්ඨි පබ්බජ්ජාහි යි = මැනව මහසිට, පැවිදි වන්නැයි;

528. 'හඟනේයි, මේ අධිකර විසින්' යනු 'හැගෙන විසින් මේ අධිකර'යි ගන්නේ. හැගෙන විසින් = ගම්‍යමාන වන හෙයින්: මේ අධිකර = මේ ප්‍රකරණය; කැලි ඇති = තලය ඇති; ඉතා සහස් කම් = අතිශය සාහසික කර්මයක්; දූ නජන තන්හි = ධාතූන් භිදන් කරන තැන;

529. 'විබැඳී' යනු 'විබැඳි' යි ගන්නේ. අතිශයින් බරවූ යන අර්ථ යි: වරදව් = වරදට: සහනුවන් = සහනය – ක්ෂමා කරන්නවුන්; මේ උවසඳින් = මේ පරිකර්මයන්ගෙන් යුක්ත වැ;

298. ජටිලතේරස්ස වත්ථු.

විදහවස් = විධ්වංසනය කරවා; (සිටි තැනින් ඉවත් කොට)

530 'ගහදෙරය' යනු ගහදෙරඝකු යි. ගන්නේ, ගෘහ-ද්වාර යක්ෂයා විසින් යන අර්ථ යි. දහ හුයකුජ් = දහවලුයෙහි හුය-කුත්; උළුලෙන් = උක්කුටිකායෙන්;(අක්පල්ලෙන් හෝ විළුම්න් සිටීම 'උළුලු' යි ද 'කෙළිලි' යි ද කියත්.) ඉනි ඉනියට = ඔබ් නොබට; පිරිවැටෙනුයේ යි = පරිවර්තනය වනුයේ යි; රජහු ඇයි = රාජාදීන්ට;

299. ජෝතියතේර වත්ථු.

නළුකලවිරි = නවත ලද පෙර ඇති – පෙර තළු-වෙක්වූ; (300. නටපුබ්බකතේර වත්ථු.) වෙසෙසනුවව්– වෙනස් කිරීම පිණිස; මතුරව් උවසර–මන්ත්‍රයට කටයුතු පරිකර්මය; (301. වඩ්ගීසතේරස්ස වත්ථු.) වරජවයි = විරොධනය කොට; පිළිබුද් උපද්‍රවය: ඛීණාසව උසබුන් = ක්ෂීණාස්‍රව නමැති මහාශ්‍රේෂ්ඨ යන්ගේ; නො තැදි හත් බැවින් = තද ඒ ගිය බවක් නො ගත් හෙයින්; නැඹූ කෙලෙස් ඇතිවන බැවින් = නහාත කිලෙස යන් (සෝදා හළ කෙලෙස්) ඇති හෙයින්; සකුරු මුළක්ජ =

ශක්‍රීරා පුවයක් ද; **දී ධම්** = දෙය ධර්මය; (දිය යුතු දෑය); (**නෝ**) දියයුතු = දී, මරහු විසින් දරනු ලබනුයේ = මරදී, දැමිය යුතු දැමී යනාදි තන්හි මෙන් කර්මාර්ථයෙහි ඒ පස සි. **නිපජනි** = නිෂ්පන්න වේද්ද; (සමෘඩ වෙත් ද;)

531. 'මොහනභාවං' යනු 'මොනභාවං' සි ගන්නේ. **සුණ** මුවා බවට = ශ්‍රුතමය භාවයට යනු එහි අර්ථ සි. (303. 304. 305. වන වසතු සි.)

යළිසිවන බ්‍රාහ්මණවගෑ අටුවා සහිත නිමි.

සැබෑවින් = සවභාවයෙන්; (නොහොත්) **සැබෑදින්** = පද වාක්‍ය සම්බන්ධයෙන්: **පුවසස්** – ප්‍රකාශ කොට; **රවඤ ලද්දිය** = ගොතන ලද්දිය: **ලොවුතුරු ධම යෑ** = නවලොකොත්තර ධර්මයෙහි: (වැටේ.) **ඒ** = ඒ ලොකොත්තර ධර්මය; **තුමහ මෙ** = තෙමේ මෑ; **උපයස්** = උපදවා; **වළඳන බැවින් හස්** = පරිභොග කරන බැවින් හා; **විඳනසි ලොවට** = විඳෙන ජනයාහට; **වජාරන බැවින්** = කියන බැවින්; **තුමා නිපයනුවට** = තමාගේ නිෂ්පත්තිය පිණිස; (සමීඥතාඥත ප්‍රතිලාභය පිණිස) **ශීලාදි ස්කන්ධ** = ශීලස්කන්ධ සමාධිස්කන්ධාදිය; **ඉලිඳුවා විසින්** = එළෙන්න කළහු විසින්: **පූහා පිළිවුවාඝෙන්** – පූජාභාග ප්‍රතිපදයෙන්; **වඩසස් කරවස්** = විශෙෂිත කැරවා: **ඉනිරි ධමක්** = උත්තරිතර ධර්මයක්: ('සම කොටසෙක්' යනු 'පද' ශබ්දයාගේ කොටස් සාර්ථය ගෙන කිහු:)**සඟහන ලද්** = සඞ්ග්‍රහ කරන ලද; **යම් ගා ඝනෙනක්** = යම් ගාථා සෙනෙක්; **ඒ ගාසුමුත්‍ථු වන්** = ඒ ගාථා සමුට්ඨිත වස්තූන්; **ගා බන් කකස්** = ගාථා බන්ධනය තෙක (පිණිස) **පියෙස්** = ප්‍රදෙශය; **කල ප්‍රකාර හස්** = අටුවා කළ ප්‍රකාරය හා **අටුවා කිරෑමෙහි** = අර්ථකථා කරණයෙහි; **ප්‍රයොජුන්** = ප්‍රයොජනය; **පදත්ථ භාවත්ථ** = අවයවාර්ථ හා සමුදයාර්ථ සි; **උභයත්ථපකාසන** = අවයව සමුදය යන දෙ අරුත පහළ කරන; **අර්ථ ග්‍රන්ථ හස්** = සඞ්කාසන පකාසනාදි අර්ථ ග්‍රන්ථය හා; **ව්‍යඤ්ජන ග්‍රන්ථ** = අක්ෂර පදාදි ව්‍යඤ්ජන ග්‍රන්ථය සි; **ආගම සඛම්ම** = දීඝාගමාදි ආගම සඞ්ගීයාගේ; **සිටන වස්** = සථිතිය පිණිස; **ඉඝාව නිමල වූවා** = මනාකොට නිර්මල වූවා: **පිරිනමනු වව්** = සපී ප්‍රාණීන් කෙරේ නතු කිරීම පිණිස **හෑම සඤප්හු** = කුශල සහගත සකල සඞ්කල්පයෝ; **නිපජිත්වා** = සමෘඩ වෙත්වා:

දෙබිසෙවැ ජා - ද්වයාභිසෙකජාත වූ; **අභාසලමෙවන් කස්සඛ මහරජහු** = අභයශිලාමෙඝවණී කාශ්‍යප මහ රජාණන් විසින්; **කළ සත්‍යඝඩි** =කරන ලද ව්‍යාඛ්‍යානය යි.

දහම්පියා අට්ඨවා සත්‍ය ගැටපදය නිමි.

සබ්බ දානං ධම්ම දානං ජිනාති

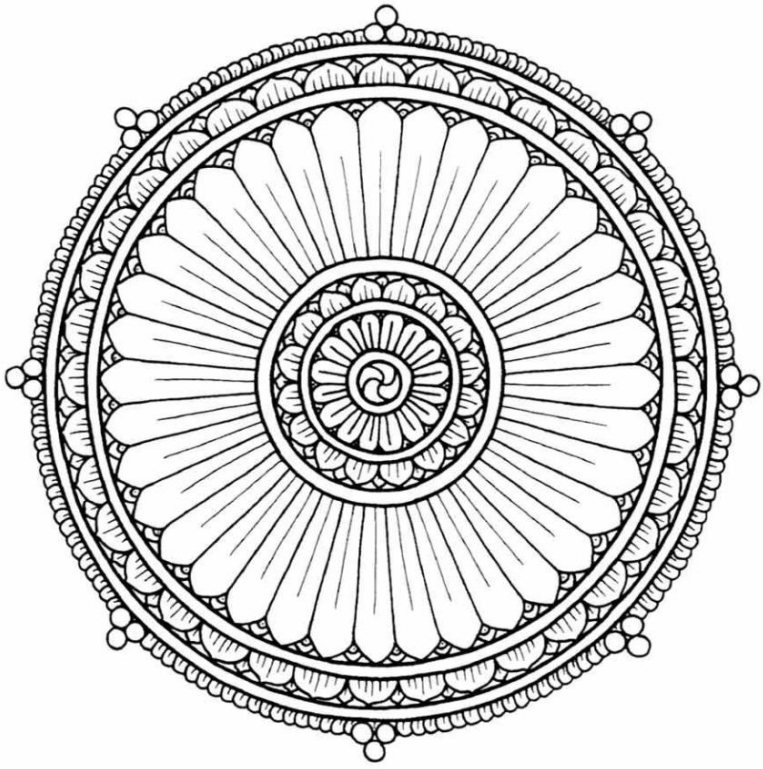

නිබ්බාන පච්චයෝ හෝතු